Iu Gheorghe Origurcu

Imposibila neutralitate

Carte apărută cu sprijinul Fundaţiei SOROS
© Gheorghe Grigurcu, Imposibila neutralitate,
Institutul European Iaşi
ISBN: 973-586-101-1 PRINTED IN ROMANIA

GHEORGHE GRIGURCU

IMPOSIBILA NEUTRALITATE

Cuvînt înainte de Gabriel DIMISIANU

INSTITUTUL EUROPEAN 1998

Cuvînt înainte

O editură curajoasă îşi asumă riscul de a strînge într-o carte polemicile purtate de Gheorghe Grigurcu în perioada postdecembristă. De ce vorbesc de curaj, de asumarea unui risc, în cazul acestei iniţiative editoriale, nu este greu de înţeles. Vitriolantele texte ale criticului au stîrnit, la publicarea în ziare sau reviste, multe supărări, înfurieri, mînii, după cum se ştie. Acum, acestea se vor reactiva, şi încă toate deodată. Se poate anticipa că apariţia cărţii va pune în mişcare un mare val de reacţii negative, de indignări, de proteste.

Dar nu s-au împalidat articolele polemice ale lui Gheorghe Grigurcu, nu şi-au diminuat forţa detonatoare, capacitatea de a incita, axate, cum sînt, pe ,, chestiuni ale zilei " care, în mod obişnuit, ies repede din raza interesului public?

Vom răspunde că acest lucru nu s-a petrecut din mai multe motive. Primul ţine chiar de subiectele, de temele acestor polemici care, din nefericire, sînt actuale în continuare. „ Chestiunile zilei" de ieri sau alaltăieri, de acum un an, doi sau trei sînt încă, pentru noi, în multe privinţe, aceleaşi cu ale zilei de azi şi probabil de mîine. Ce s-a schimbat în interval? Nimic în fond, după cum, privind în jur, lesne se poate observa. Astfel că, raportate la obiectul lor, angajările polemice ale lui Gheorghe Grigurcu ne apar şi azi oportune, legitimate de realităţi.

Dar ele ne apar oportune şi ca fapte de atitudine morală. In climatul confuzionat al prezentului, amestecînd, prea adesea pînă la indistincţie,,, binele " şi „ răul", radicalismul lucid pro

fesat de Gheorghe Grigurcu îndeplineşte un rost limpezitor mai mult decît necesar. Din vreme în vreme, în cultura noastră, un maiorescian în lături! cineva trebuie să rostească.

Şi mai este în fine vorba şi despre ce reprezintă aceste texte în ordine pur estetică. Sînt produsul unei mari vocaţii de polemist, neîntrecut, cred, în amploarea acţiunii şi în percu- tanţa verbului, de nici unul dintre criticii noştri postbelici. Realităţilor care le-au generat, pieritoare totuşi, polemicile lui Gheorghe Grigurcu le vor supravieţui ca fapte de artă.

Admir de mulţi ani tenacitatea acestui important critic al nostru, pasiunea de luptător care-l însufleţeşte, promptitudinea pusă în „răspunsuri", în replicile date atacurilor care nu-l privesc numai pe el. Şi-a creat un reflex al ripostei imediate, pe care mulţi contează şi aş fi nesincer dacă nu aş recunoaşte că eu însumi sînt unul dintre aceştia. Oricum Grigurcu va reacţiona, la cutare infamie comisă în presă, mi-am zis nu o dată, şi dacă el tot o va face de ce să o mai fac şi eu? Mai bine să-mi văd în linişte de ale mele. Şi, într-adevăr, el a reacţionat, reacţionează de fiecare dată, potrivit aşteptărilor tuturor şi convingerilor lui adînci că „ tăcerea nu-i cel mai eficace mijloc de apărare Şi alţii cred acest lucru, nu poate fi îndoială, însă tac: din blazare, din oboseală, din dezgust, din comoditate sau pur şi simplu din prea omenească frică.

Procedînd în felul arătat, Grigurcu dă curs unei somaţii interioare şi, la urma urmei, trebuie să admitem că el altfel nu poate. Ursitoarele i-au menit, s-ar zice, să cerceteze cu osîrdie imunde publicaţii postdecembriste, să ia la rînd mişe- liile scrise în ele, minciunile, calomniile, insultele, şi să le dea la toţi aşteptatele replici nimicitoare. O face nedescurajat de nimic dar nici uşor nu-i este şi nici plăcut (ar fi o plăcere vicioasă!) cum el însuşi mărturiseşte: „Să recunoaştem că nu ne-

am aplecat cu plăcere asupra lor. Citindu-l pe Păunescu, iei contact cu trivialitatea, cu atacul la om cel mai dezolant, cu impulsulfrust, subcivilizat, cu scabrosul. Prin destule fraze urît mirositoare eşti nevoit a trece cu batista la nas ”.

Să nu se înţeleagă însă că energia reactivă Gheorghe Grigurcu şi-o consumă toată în acţiuni de ecarisaj, desfăşurate în acest spaţiu al „ trivialului ”, al„ subcivilizaţiei ”, al „scabrosului îndeplineşte, înfrîngîndu-şi sila, şi un asemenea oficiu, o asemenea dezagreabilă corvoadă, cum am văzut, dar ţintele sale principale, insistent urmărite, sînt totuşi altele. Cititorul le va desluşi străbătînd cartea, clar structurată în jurul cîtorva teme ce au constituit, cele mai multe, obiect al controverselor culturale de după decembrie 1989.

Una din ele, poate cea mai controversată, priveşte acţiunea destabilizatoare a revizuirilor critice, întîmpinată de unii cu circumspecţie, cu mari reticenţe, în timp ce alţii o socotesc obligatorie. Este, aceasta din urmă, şi poziţia lui Gheorghe Grigurcu, racordată la principiul lovinescian al mutaţiei valorilor estetice şi adusă la zi prin raportare la situaţia de după 1989, cînd cenzura instituţionalizată nu mai funcţionează şi judecata valorizatoare poate fi formulată liber, în principiu cel puţin. Dar este drept să i se recunoască lui Gheorghe Grigurcu iniţiative revizuitoare anterioare lui '89, cînd a încercat să repună în discuţie, atrăgîndu-şi multe dezaprobări, poziţia în scara valorilor a unor scriitori cotaţi atunci maxim, şi estetic şi emoţional, altfelzicînd, mitizaţi unii încă din viaţă, precum Nichita Stănescu, lider al generaţiei din care Gheorghe Grigurcu însuşi face parte. A putut să treacă gestul său drept meschin-demolator, deşi nu era decît manifestarea normală a unui spirit critic independent.

După 1989, cum era de aşteptat, criticul a înţeles să continuie şi să extindă ceea ce începuse înainte în condiţii neprielnice, adică reevaluarea unor figuri din linia întîi a literaturii contemporane, ajungînd cu „ demolările ” la Marin Preda, A.E. Baconslcy şi la alţii. Introduce în ecuaţie şi criteriul etic şi era firesc să o facă în discuţia despre o literatură ai cărei exponenţi au

evoluat moral, în împrejurările istorice ştiute, pe trasee cu multe sinuozităţi, cu dramatice răsuciri şi fracturări, răsfrînte semnificativ în cariera lor propriu zis

literară, şi ea contorsionată, fracturată (v. şi cazurile Petru Dumitriu, Dan Deşliu ş.a.).

Invocarea criteriului etic i-a atras însă lui Gheorghe Grigurcu învinuirea că trădează esteticul, autonomia esteticului, deci însăşi critica, pînă la urmă, pe care ar tîrî-o în „ extra- literar", în politic. Au curs asupra sa acuzele că îi sancţionează sau îi răsplăteşte pe cei despre care scrie după comportamentul social şi vederile politice.

Este locul să o spunem fără ocol; numea reaua credinţă a putut înfăţişa astfel poziţia sa, care este una consecvent diso- ciatoare, maioresciană şi lovinesciană în toate articulaţiile, inflexibil estetică în analizele de opere şi în verdictele date asupra valorii. Eticul, politicul sînt elemente pe care le invocă, într-adevăr, cum arătam, dar atunci cînd se raportează la biografii, la climatul spiritual al unei epoci sau atunci cînd a fost vorba, ca de atîtea ori în anii din urmă, de un aspect sau altul al complicatelor relaţii dintre intelectuali, scriitori, artişti şi puterea comunistă. Şi nu erau legitime, în aceste cazuri, raportările la etic, la social, la politic? Şi mai este ceva. Nu o dată, şi în trecut şi acum, critica s-a văzut obligată să privească şi dincolo de estetic tocmai pentru a-i putea asigura acestuia integritatea, pentru a-l feri de agresările de ccire a fost şi este pîndit. „Ea (critica, n.n.) pare «extraliterară» prin unele aspecte ale ei, determinate de participarea celor ce o semnează la viaţa civică şi politică, dar, ca şi în cazul Junimii, acest «extraliterar» se constituie într-un militantism cu finalităţi în afara cărora esteticul însuşi n-ar putea supravieţui".

Ştiindu-l greu de învins cu arme oneste, mulţi din cei ce l-ar vrea doborîtpe Gheorghe Grigurcu, scos din cursă, recurg, în lupta cu el, la penibile lovituri sub centură. îi deformează poziţia, îi atribuie intenţii pe care nu le-a avut, idei pe care nu le-a emis, vorbe pe care nu

le-a spus niciodată. Este, în fond, omagiul pe care i-l aduc fără să vrea marelui polemist adversarii săi.
Gabriel Dimisianu

E posibilă neutralitatea?

Dată fiind înteţirea conflictelor în mediul nostru post-decembrist, o soluţie benefică pare a fi cea a neutralităţii. Intr-adevăr, ce e mai raţional decît poziţia de neimplicare asumată? Cea care-ţi îngăduie o privire limpede asupra ambelor tabere. Cea care-ţi acordă calitatea de arbitru. Superioară prin latenţele ei de comprehensiune, de justiţie, de pacificare. Umanistă prin definiţie. Şi cît de ignobilă este negarea neutralităţii! Nu ni se reaminteşte adesea, în acest sens, terifica formulă leninist-stalinistă „cine nu e cu noi e împotriva noastră”? E adevărat, cu adaosul suspect că ea ar fi preluată de militanţii actuali pentru democraţie... Atît de suspect e acest adaos, îneît ne îndeamnă a reexamina noţiunea în chestiune. Moral pozitivă uneori, ea poate fi, vai, şi moral negativă. Se pretează la manipulare. Să presupunem că asişti la o tîlhărie. Poţi rămîne „neutru”, adică a nu te pronunţa de partea victimei? Bineînţeles că poţi, dar numai sub incidenţa unui interes secret ori a cinismului. Ţi se înfăţişează dovezile irecuzabile ale unor fărădelegi: viol, plagiat, luare de mită, escrocherie, crimă. Poţi declara cu seninătate că eşti „neutru”? Desigur, dacă ai vreo relaţie inavuabilă cu făptuitorul, ori dacă ai obrazul gros, ori dacă eşti laş. Dar ordinea realului nu e în acest caz congruentă cu ordinea ethosului. Procedînd aşa, nu mai ai dreptul de a invoca neutralitatea decît ca pe o „formă fără fond”. Ca pe o convenţie care mistifică. Intri în domeniul inautenticului, cu toate consecinţele de rigoare.

Cu părere de rău trebuie să constat că aceasta este postura „neutrilor" noştri actuali, declaraţi ca atare în raport cu viaţa noastră civilă, atît de tulburată. Neimplicîndu-se, mai bine zis afişîndu-şi neimplicarea conjecturală, ei îşi dezvăluie carenţa de bun simţ, de omenie, de curaj. Desolidarizarea lor apare existenţial falsă. Încercînd a face figură de „stimabili" şi „onorabili", îşi pun abia în evidenţă nesinceritatea. Dacă ţinem seamă de miza enormă a luptei ce se desfăşoară, e imposibil ca ei să nu aibă ceva de ascuns în legătură cu afinităţile, cu opţiunile, cu scopurile lor reale. Să nu aibă un „orizont de aşteptare" clandestin. Fariseismul lor e vădit. Aşa-zisa lor neutralitate nu reprezintă decît o mască. Sub ea, clipesc ochii lu- cioşi şi avizi în care putem bănui adevărul. Dar acest adevăr nu se doreşte public. El se sileşte a se disimula prin cîteva procedee ce au căpătat deja o alură tipică. Întîi de toate, „apolitismul". Este unul din trucurile relativ ingenioase, întracît aparent se opune hiperpolitizării comuniste. Pentru creduli, e un antidot al acesteia. Avem o cunoscută revistă „apolitică", ce grupează un număr de autori „fară cazier" (comunist), care s-au grăbit a se alia cu alţii extrem de compromişi. De ce oare? Din... apolitism? Şi tot din apolitism „combat tare" politica exclusiv a... opoziţiei? Şi tot din apolitism nu suflă o vorbă despre defecţiunile puterii emanate de care vuieşte ţara, în schimb nu cruţă cele mai veninoase propoziţii, în stil ceauşist, împotriva diasporei şi în speţă a Europei libere? „Apolitismul" lor nu poate fi, prin urmare, decît unul caragialesc (iată cum e continuată tradiţia!), inspirat de imortalele formule... ultra- logice din *O scrisoare pierdută,* gen „Din două una, daţi-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar

atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele... esenţiale... Din această dilemă nu poţi ieşi". Ne întrebăm dacă *Literatorul* ar putea ieşi din această dilemă! Dar n-are a face. Mitică, în varianta actualizată, însă modelat după calapodul străbun, se vrea, desigur, „ca românul imparţial".

Tot atît de „neutru" ni se relevă corolarul, pe plan literar, al acestui „apolitism" balcanic care este estetismul. Un estetism, la rîndu-i, „de lume nouă". O străduanie, va să zică, de a-i consilia ideologic pe scriitori („muncă de lămurire") să nu se amestece în viaţa publică, deoarece s-ar îndepărta de menirea lor, şi-ar trăda scrisul. „Apoliticii" care nu trădează nimic recurg astfel exact la directiva cunoscută, dată scriitorilor, de a nu se amesteca (vorba vine) în viaţa social-politică pentru a nu-i deranja pe activişti de la împlinirea „nobilelor" lor ţeluri. Tiparul e trainic, apt de o dublă folosinţă. Iar beneficiarii rămîn şi ei, cu aproximaţie, aceiaşi. Cuprins de euforia posturii sale apolitic-estetice, dl Eugen Simion se compară cu E. Lovinescu, care avea de suferit, după cum se ştie, atacuri din partea adversarilor autonomiei esteticului, intensificate în anii '30-'40. Chiar să fie Eugen Simion un E. Lovinescu al zilelor noastre? Să punctăm, deocamdată, o insignifiantă diferenţă dintre cei doi. Pe cînd mentorul *Sburătorului,* cultivînd ideea esteticului, se împotrivea mentalităţii totalitare, contemporanul nostru se împotriveşte, prin estetic, tocmai... adversarilor acesteia. Chiar pe dos! Dl Eugen Simion e, pînă una alta, un E. Lovinescu cu capul în jos.

Neutralitatea mai prezintă însă şi alte alibiuri teoretice. Bunăoară egalizarea morală, acea confortabilă nivelare, care-i aliniază pe aceeaşi bancă pe torţionari şi pe victime, pe vicioşi şi pe virtuoşi, pe mincinoşi şi pe cei ce au riscat a grăi adevărul. Ca şi cum toţi ar fi la fel de

nevrednici, pasibili de o pedeapsă comună ori de o absoluţiune comună. O teribilă strădanie escatologică e mimată aici. Zădărnicie sînt toate, nu-i aşa? Iată ce declară un neutra de dată recentă, fost disident şi fost ocupant al unui fotoliu ministerial în guvernul mineriadelor, deci un om al echilibrului... ascensional: „Noi sîntem în situaţia în care, de fapt, unii foşti comunişti sînt foarte supăraţi pe alţi foşti comunişti, în care jurnaliştii ceauşişti, unii jurnalişti ceauşişti sînt foarte supăraţi pe alţi jurnalişti ceauşişti". Deci aşa stau lucrurile! La atît se reduc meschinele noastre dispute! Şi ce iluzii ne făceam! Acest domn s-a convertit la neutralitate în aşa măsură, încît în textul d-sale (un interviu apărut în „Vatra", nr. 5/1992) găsim aproape întregul repertoriu al concepţiei în cauză. De la o moralitate minimă, d-sa trece condescendent la o moralitate maximă, probozindu-ne şi învăţîndu-ne. Învăţîndu-ne ce? Că ne aflăm în inflaţie. Dar nu intr-o inflaţie economică, ceea ce remarcăm, vrînd-nevrînd, de cîteva ori pe zi, ci într-una a „caracterelor", produsă pe fondul unei penurii endemice: „lipsa de caractere de care am suferit, se pare, de mult (fiindcă vorba asta, România e plină de talente şi tară caractere), ţine de obîrşiile României moderne. Suferim în continuare, dar în forma cealaltă, în forma inflaţiei". E vorba cumva de „caracterele" în inflaţie ale nomenclaturii, ale arivismului tot mai lucrativ, ale extremismului tot mai agresiv? Ale noilor fripturişti? Ei, aşi! Ca şi literatorii, care-i găsesc interviul, după cum era şi de aşteptat, „profund şi fascinant", înţesat de „răspunsuri tranşante, memorabile, înţelepte şi de bun simţ", dl Andrei Pleşu, căci de d-sa ne ocupăm, e „neutru" pe... partea cealaltă, precizînd că „la unii nevoia de a ieşi în faţă, în numele purităţii şi în numele unei etici pe care o întruchipează, nu e decît o refulare, un fel de a regla conturile cu ei

înşişi". Există, în optica ex-ministrului, „o abundenţă de gesturi" ce „falsifică realul". Aşadar, un cabotinism obştesc. Puritate etică? Mofturi. Contrafacerea e generală: „Lucrul este grav deformator pentru că întreţine un sistem de minciuni la fel de grav ca şi sistemul de minciuni care este incriminat de obicei ca fiind apanajul strict al puterii".

Dar situaţia e şi mai întunecată. De fapt, n-am putea beneficia nici măcar de egalitatea cu abuzivii, profitorii şi demagogii pe care-i „incriminăm" pentru că ne lipseşte caracterul. Frazele citate nu alcătuiau decît aşa, o ghirlandă avocăţească, un artificiu retoric pe care nu se cuvine a-1 lua prea mult în serios! De vină cu adevărat sînt nefericiţii luptători pentru valorile democraţiei, la fel de condamnabili în trecut ca şi în prezent, totuşi, parcă, mai condamnabili în prezent, cînd au „neruşinarea" de-a urmări altceva decît... a se transforma în „portrete" şi în „simboluri personale". Egolatri şi vanitoşi, histrioni ai binelui care nu poate fi în lumea noastră decît o himeră, sînt astfel ţintuiţi la stîlpul infamiei: „S-a văzut acum că orgoliul personal a jucat cîtorva oameni de mare valoare ai României feste incredibile. Sînt oameni care nu pot să uite de ei înşişi, care şi-au făcut portrete de simboluri naţionale, care se cred întruchiparea a tot ce-i mai bun în neamul acesta, şi care sfîr- şesc într-un fel de neruşinare a propriului eu şi asta în numele unei democraţii pe care o proclamă, nereuşind în realitate decît să militeze pentru cultul local al personalităţii". Ca să vezi! Ce sînt exponenţii luptei prodemocratice decît succesorii cultului personalităţii nefaste? „Avem cultul personalităţii pe care l-am trăit, susţine dl Pleşu; s-a dizolvat, s-a divizat în nenumărate mici culturi ale personalităţii". Neutralitatea obligă. Obligă a gîndi, la nevoie, chiar şi mitic. Dintr-un colos s-au obţinut, prin spargere, copii

ale acestuia, mici idoli malefici: „Există un cult al fiecărui lider politic. (...) Toţi se socotesc mici monumente sau mari monumente şi vor să transforme ţara şi istoria ţării în pretextul micilor cariere”. Toţi, prin urmare, fără nici o excepţie! Revelaţia neutrului fost ministru ne cutremură. Nu mai puţin însă decît criza condiţiilor culturii româneşti, care a început şi a mers o bună bucată de timp, din rău în mai rău, sub neutra-i oblăduire...

Surprizele oferite de dl Andrei Pleşu însă nu s-au isprăvit. După ce a atribuit cu dezinvoltură apucăturile căpeteniilor totalitarismului... adversarilor acestora (ca şi cum Doina Cor- nea ar fi o Elena Ceauşescu, Ana Blandiana o Ana Pauker, preotul Calciu-Dumitreasa un Adrian Păunescu, iar Paul Goma un Nicolae Ceauşescu napoleonian, aflat în exil), d-sa merge şi mai departe în numele neutralităţii coroborate cu Biblia. De ce să ne ocupăm doar de unii oameni, chiar dacă aceştia au păcătuit? De ce să răscolim vinovăţiile totalitarismului? N-ar fi just! Toţi sîntem deopotrivă de nedemni. Ce contează că unii au suferit iar alţii au provocat suferinţa? Că unii şi-au ispăşit nevinovăţia iar alţii au rămas nepedepsiţi pentru ticăloşiile lor? Ar putea fi oare o soluţie mai... neutrală decît culpabi- lizarea tuturor? Ni se propune pe şleau: „Cred că fiecare e mai bine să aibă de-a face cu el însuşi, deocamdată, decît cu ceilalţi”. Nu ni se spune pentru cine „e mai bine”, dar deducem. Nimeni nu e demn să ridice piatra. Iată că şi învăţătura cristică e utilă, ca şi orice, îmi vine a crede, absolut orice materie pentru a veni în ajutorul unei anume categorii de indivizi aflaţi la strîmtoare. Personal, dl ex-ministru ne dovedeşte cu probitate cum e „mai bine”, acuzîndu-1, de pe poziţia imaculării proprii, de imoralitate, pe I. Negoiţescu, atunci cînd nu-i convin opiniile criticului. Tonul d-sale e onctuos, mlădiat în chip neutru- filosofic.

Şi mai cu seamă foarte convingător: „Adică, culpa se trăieşte ca o problemă personală, nu ca o problemă transferată asupra celuilalt". Adică, zicem noi, explicîndu-1, de vreme ce ne-am mistui vinovăţia ca pe o „problemă personală", ea n-ar exista la nivel social. Nimeni n-ar mai trebui să judece pe nimeni. Nimeni n-ar mai putea judeca pe nimeni. Un triumf al neutralităţii! Nu e vina noastră dacă are un iz de defetism, de intimidare, de oportunism. Oricum, un triumf! Aceasta e calea spre reconcilierea naţională, a autojudecăţii şi a autosancţio- nării, cînd cei mai apropiaţi de inocenţă se vor tortura în insomnii inepuizabile, iar marii culpabili, după ce îşi vor fi trăit culpa ca pe o strictă „problemă personală", se vor bucura de un somn îngeresc.

Mecanismele oportunismului*

în genere, mobilul de căpetenie al oportunismului este interesul. Individul se adaptează împrejurărilor călcîndu-şi pe conştiinţă, se preface a fi un altul pentru a dobîndi favorurile celor mai sus puşi, dispensatori de beneficii. Dar în societăţile totalitare, întemeiate pe ceea ce Fran9ois Fejto numeşte „ideologii ale mîntuirii prin violenţă", intervine, într-o proporţie neobişnuită, spaima. Spaima care pare a-1 aduce pe om în propria sa intimitate, chiar dacă e una primitivă, însă, care, în realitate, complică şi mai mult lucrurile. Deoarece nu mai poţi distinge între o reacţie spontană de defensivă şi cea culpabil- deliberată. Prima o „înnobilează" pe cea de-a doua, îi dă aerul unei organicităţi, care, oricît de viscerală, de repulsivă, reprezintă un punct cîştigat în încercarea de legitimare a lumii de artificiul sinistru al comunismului sau al fascismului. Se obţine o împletire între interesul degradant şi spaima ce „reabilitează", „justifică" şi, vai, purifică. Spaima, singura mîntuire adusă colectiv într-un sistem concentraţionar. Şi cît de apreciat de autorităţi este acest amestec de autenticitate şi inautenticitate! Ce mult se bucură de confuzia pe care o produce! Cu cît componentele lui sînt mai greu de despărţit, cu atît poate fi mai lesne asigurată dominaţia asupra fiinţei puse în situaţia de a reacţiona atît în planul calculului conformist, cît şi în planul instinctiv. De voie de nevoie, omul pătrunde într-unul din cele două basme (uneori simultan în ambele) despre emancipare şi eliberare, cum ar fi spus Edgar Morin, ca în două lagăre ale spiritului între zidurile cărora spaima se poate diminua prin cultivarea meschină a interesului, iar interesul poate fi fortificat prin atotputernicia spaimei. Cercul, figura geometrică bine reprezentată în Infern, se

---

* Cuvînt la Conferinţa internaţională „Etică şi psihiatrie", desfăşurată în cadrul Universităţii Bucureşti, între 2-4 octombrie 1992.

închide.

Din acest punct de vedere, Infernul n-ar fi altceva decît spaima de spaimă. Evident, la treapta marii majorităţi a populaţiei care nu-şi poate îngădui năzuinţa ocupării unor funcţii de decizie, pentru care pătrunderea în noua clasă privilegiată nu e cu putinţă. Ea caută, prin urmare, un *modus vivendi,* o poziţie cît mai confortabilă în inconfort. Se străduieşte a găsi, în cadrul Răului generalizat, răul minim. Constatînd că împotrivirea făţişă este extrem de riscantă, că răsturnarea sistemului este aproape o utopie, în condiţiile în care (ne referim de-acum doar la regimul comunist, ce semnifică pentru noi o experienţă fară pereche) căpeteniile abuziv înscăunate găsesc un limbaj comun cu guvernanţii din Vest, caută o speţă de demonie minoră, căreia să i se alipească. Şi cum poţi să-ţi mai tragi sufletul, să-ţi mai redobîndeşti o oarecare siguranţă, dacă nu prin prefăcătorie? întreaga societate devine o scenă de teatru. Cetăţeanul învaţă a-şi ascunde gîndul, a-şi strivi sentimentul, a-şi măslui bunul-simţ. Se produce o uniformizare a comportării publice. Costumul de partid chinezesc, cu tunică închisă la gît şi cu şapca proletară, nu e decît simbolul unei stări de fapt obşteşti. Colectivismul triumfa în toate privinţele asupra omului oprimat de societatea totalitară, neîngăduind'u-i decît un singur rol. Cel al devotamentului „neţărmurit” faţă de partid şi politica lui, faţă de conducătorii partidului de pe întreaga scară ierarhică, în frunte cu „marele cîrmaci”, care are statut de zeu. E drept că acest rol este apt de nuanţări infinite. încarcerată, inventivitatea se exercită pe detaliu. Rînduială împotriva firii, comunismul nu poate naşte decît tiparele unei arte (inclusiv ale unei „arte” a comportamentului) bătrînicioase, ca un hieratism caricatural, de o solemnitate găunoasă pînă la

burlesc, îmbibată de perfidie. Fiinţele umane nu pot apărea decît mascate şi totuşi măştile se suspectează una pe alta, în virtutea unei mentalităţi sinuoase, în care intră şi recunoaşterea propriei imposturi, utilizate ca unitate de măsură, şi curiozitatea perversă faţă de cei din preajmă, observaţia pierzîndu-şi mizele moraliste ori speculative, orientîndu-se către delaţiune. Măştile carnavalului concentraţionar adoră a de-masca (termenul a intrat, de altminteri, în fondul lexical sacrosanct al ideologiei comuniste). Un spirit poliţist exacerbat suceşte minţile. Obsesia „vînătorii de vrăjitoare" catalizează obscurcle porniri ale cruzimii. Lectura omului devine o lecUiră a notelor sale infinitezimale, judecarea sa, în instanţa unui cuget cît mai ascuns, pleacă de la prezumţia vinovăţiei. în volumul său,La*pensee captive,* Czeslaw Milosz notează cîteva aspecte pitoreşti ale fenomenului: „Dacă cineva ţine un discurs încărcat de ură contra Occidentului, în care pune destulă ardoare, el arată astfel că are zece la sută din ura pe care o proclamă atît de puternic. Dacă cineva denigrează cultura occidentală cu răccală şi reţinere, înseamnă că îi este ataşat". „De asemenea, felul de a fi, tonul vocii, alegerea unei cravate şi nu a alteia, sînt interpretate ca semne ale unor tendinţe politice".

Dar acest joc de-a alienarea este foarte primejdios, ducînd la o alienare veritabilă. Prin practicarea lui îndelungată se ajunge la o a doua natură, la acel om-robot, visat de ideologii bolşevismului încă dc la început. Bineînţeles, procesul e lent şi contradictoriu, cuprinzînd părţile personalităţii treptat şi lăsîndu-i un timp supape de respiraţie, în special în sfera vieţii intime.Nu putem şti în ce grad a reuşit, în ce grad s-a întrupat în came şi oase acel Partopithecus, omul de partid, botezat astfel de Zinoviev. Nici o statistică n-ar fi suficient de operantă

într-un asemenea delicat domeniu. Cert este însă faptul că un mare număr de cetăţeni ai Estului comunizat, mai cu seamă cei cu mai puţină instrucţie şi supuşi intensiv dificultăţilor economice (întreţinute cu intenţie, precum un instrument al subjugării) au căzut pradă maleficei metamorfoze. Magicianul roşu i-a prefăcut în necuvîntătoare obediente. Pentru ca schimbarea să fie mai temeinică, s-a apelat la un reflex al spiritului şi anume la cel religios. Doctrina marxist-leninistă a fost folosită precum o religie surogat, un „opiu pentru popor", după o formulă celebră a autorului *Capitalului,* referitoare la religie. Un opiu manipulat, imprevizibil, chiar de către „eliberatorii" de exploatare şi de prejudecăţi ai popoarelor. Astfel, mistificarea a căpătat pompa unei duble mitologii. Una afirmativă, avînd ca obiect conducătorul, familia şi camarila sa, precum şi unele personaje din trecut, mobilizate fraudulos în chip de precursori, şi alta negativă, avînd ca obiect duşmanul din exterior şi din interior, prilej de a se cultiva culpabilizarea colectivă, ura de clasă şi apoi ura etnică, în faza agonică a celor două totalitarisme, ale căror rămăşiţe fuzionează. O mitologie care are şi o dublă funcţionalitate. Pe de o parte, e o ideologiza- re *in extremis,* o pontifiere arogantă a tendenţiozităţii oficiale, pe de altă parte e o scuză, un alibi pentru prozeliţii care şi-au mai păstrat urme de conştiinţă. Se cuvine o explicaţie.

Ne aflăm, după cum am arătat, într-un spaţiu incert şi dramatic, cel al tranziţiei de la oportunism (ca o formă conştientă de adaptare) la „naşterea" omului de partid, a „omului nou", abrutizat, in-conştientizat. Separaţia nu e tranşantă iar fenomenul nu e principial ireversibil. Dacă în cel de-al doilea caz putem vorbi de o ontologizare a Răului, răspunzător doar faţă de societate, în primul caz

putem vorbi de o cădere relativă, implicînd o responsabilitate atît faţă de societate cît şi faţă de sine a persoanei atinse de Rău. Acest din urmă tip, siluit de împrejurări, avea nevoie de un imbold pentru a se decide pentru falsitate, de un drog pentru a-şi adormi scrupulele. Lipsa de informaţie, dezorientarea ca şi slăbiciunea de caracter l-au preschimbat intr-o victimă lesnicioasă a propagandei comuniste, bizuite pe cele două mitologizări. Scăpat de opiul ideologic, are şansa de a reveni la normal, cu condiţia de a fi sprijinit. Din fericire, în acest intermundiu civic, asistenţa intelectuală şi morală mai poate avea efecte recuperatoare. Nu toate sufletele oportuniştilor sînt suflete moarte. Doar într-un asemenea sens putem vorbi dc o reconciliere naţională. Nu o reconciliere cu torţionarii şi cu marii profitori, cu nomenclatu- riştii şi cu cinicii dirijori ai îndoctrinării, care trebuie să răspundă pentru fărădelegile lor, ci cu cei mulţi, care au greşit mai puţin grav şi se pot vindeca. Am spus că se pot vindeca, deoarece sînt, de fapt, nişte suferinzi. Maladiile mentalităţii cetăţeanului abătut de la dreapta conştiinţă şi de la comportarea integră de către monstruoasa maşină de modelat oameni ai regimului comunist pot fi raportate la un spectai clinic. Oportu- nismul e un ansamblu de elemente patologice, de la abulie (voinţa de decizie e transferată prin sugestie şi autosugestie uzurpatorilor) la obsesie (instalată din pricina represiunii posibile în orice moment, a ameninţării fără nici o motivaţie raţională) şi la sado-masochism (sadismul minciunii aplicate mediului, masochismul minciunii acceptate, în cadrul unei practici sistematice). Singura terapie eficientă e cea a adevăru- lui. Uneori adevărul face miracole.

De ce, totuşi, politica?

Cu o jucată mirare, unii colegi de breaslă ne întreabă de ce facem politică. Un lucru este evident: nu din motivul ce-i împinge pe ei a nega dreptul temei politice în cetatea literelor, şi anume înrolarea lor secretă (şi nu tocmai) într-o anume grupare posesoare de putere, ce ne recomandă apolitismul ca un soi de morală interdictivă, aplicată castei inferioare, pe care ar reprezenta-o, într-o bine cunoscută tradiţie, scriitorii. Preferăm a ne da în vileag gîndurile şi opţiunile. Preferăm pilda marilor noştri înaintaşi celei a clubmanilor recenţi ai intereselor de partid şi de stat, „reaşezate" cum preţurile, a snobilor neoide- ologici ce şi-au confecţionat în pripă o serie de costume după revistele occidentale. Nu noi ne-am ales planul de manifestare politic, căci acesta ne-a fost impus, aşa cum, în caz de legitimă apărare, ţi se impune să pui mîna pe armă. Credeţi-ne, domnilor detractori! Sîntem tot atît de avizaţi ca şi dv. asupra îngustimilor, stînjenelii, derivei, irosirii de timp şi irosirii de destin, pe care le poate implica disputa civică! Dar nu avem încotro. Nici oportunismul, nici laşitatea, nici vînzarea de ponturi carieriste nu ne stau în fire şi e prea tîrziu a ne mai schimba. Măcar pentru subsemnatul e prea tîrziu. S-ar fi putut face, eventual, ceva, pentru a vă fi pe plac şi pentru a-mi îndulci biografia, cu cîteva decenii în urmă. Spre ghinionul meu însă, ocaziile s-au pierdut, stupid, în „zarea tinereţii". Cum ne-ar sta a ne rinoceriza acum, precum domnii X sau Y, care, aidoma puilor masivei speţe, abia se deprind cu călcătura greoaie şi cu etalarea emblematicului corn? Urmărind, cu un ambiguu fior al efemerului, proteica lor evoluţie sub cupola constelată a circului universal, mă resemnez la ceea ce un faimos filosof latin numea „greaua datorie de-a fi mereu acelaşi". îmi îngădui o singură consolare pentru această povară pe care - nu sînt atît de vanitos - nici nu

cred că am ales-o, căci s-a constituit de la sine, pe nesimţite, ca un gheb. Şi anume o simetrie. O simetrie între cei 45 de ani de totalitarism roşu, care ne-a afectat în feluri ştiute şi neştiute, şi anii, cîţi îmi vor fi hărăziţi după 1989, nădăjduiesc că nu tot aşa de mulţi, pentru a înfăţişă, ca martor permanent, tot ce s-a petrecut, pentru a avertiza, cu firavele mele puteri, asupra a ceea ce nu trebuie să mai conti- nuie. E un soi de imagine în oglinda duratei, ce încearcă a răscumpăra, în idealitatea ei, ceea ce a durut şi n-a putut fi rostit pe deplin în ipostaza aievea a fiinţei. O încleştare între realitate şi ideal, cu care mă simt dator spre a rămîne acelaşi.

*

Se ridică, azi, voci, din puncte felurite, care cer criticului abstragerea din politică şi din temperament, din expresie literară şi din uman. Comentatorul de literatură ar trebui să fie, în potrivire cu asemenea deziderate reducţioniste, un automat care să programeze un alt automat, discursul, în perspectiva unei desăvîrşiri reificate. O entitate sublimă din care opţiunea, ca indice activ al vieţii, şi viaţa însăşi să fie evaporate. Ce prilej fericit pentru „esteţii" cu voie şi cu îndemn de la putere! *Zoon politikon* să nu ne mai stea în cale. Să nu ne mai încurce cu ale lui complicaţii pasionale şi scrupule, cu critica lui empirică, îndreptată, vai, în direcţii interzise, deranjante pentru înaltele sfere ale puterii. Să nu ne mai aducem aminte niciodată, să trecem la index (variantă locală: fondul special) următoarele aprecieri ale lui Baudelaire asupra criticii, total inoportune şi impertinente la culme: „Cred sincer că cea mai bună critică e aceea amuzantă şi poetică; nu aceea rece şi algcbrică ce, sub pretextul că explică totul, nu cuprinde nici ură, nici dragoste şi se despoaie cu voinţă de orice soi de temperament... Ca să fie dreaptă, ca să aibă o raţiune de a fi, critica trebuie să fie parţială,

pasionată,*politică* (s. n.), făcută adică dintr-un punct de vedere exclusiv, dar un punct de vedere din care se deschid cele mai multe orizonturi...; ... criticul nu e, pentru aceasta, mai puţin om şi pasiunea apropie temperamentele analoage şi ridică raţiunea la înălţimi noi.,." *(L 'art romantique).* Cum şi-a permis estetul *en titre, dandy-x*|| paradigmatic, şi unul şi celălalt evazionişti prin definiţie, o atare strigătoare inconsecvenţă! Auzi, să pretinzi criticii a fi *po-li-ti-că!*
*

Există o morală în sine şi una, vorba lui Arghezi, practică. Prima e festivă, retorică, intangibilă, fiind bine suportată de „apolitici", care se fac că plouă cînd este invocată una ori alta din normele ei şi îşi îngăduie chiar, la necesitate, a cita dintr-însa, pur ornamental. Cea de-a doua, ţinînd de domeniul aplicaţiilor, prin forţa lucrurilor deseori compozită şi labilă, reglabilă, reprezintă etajul la care ei operează cu predilecţie. Ei şi numai ei. Un observator din diaspora, dl Sorin Alexandrescu, credem că vede lucrurile just: „Operele lui Eliade, Ionesco, Cioran, Goma, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca şi alţii au fost mai întîi receptate cu un festivism care nu făcea, în fapt, decît să consfinţească distanţa crescută între scriitorul din exil şi cititorul de acasă, după care a urmat un antifestivism şi mai nedrept: Eliade şi Cioran nu mai sînt, dintr-odată, decît vulgari antisemiţi. Influenţa în opera lor a acestor - eventuale - idei nu preocupă pe nimeni. Nici contextul lor istoric. Mă întorc atunci şi zic: pe cînd discutarea semitismului din anii '50 şi a antisemitismului, mult mai periculos, din anii ' 80 - şi mai ales a aceluia din chiar zilele noastre? (Rev. „22", nr. 25/ 1995). Aşadar, în puţine rînduri, un cuprinzător program de cercetare. Va fi el oare executat? Puţin probabil, întrucît s-ar cuveni să se axeze pe confruntarea dintre cele două tipuri de morală. Ar

trebui să divulge politica prin eroare, care comportă cîteva situaţii caracteristice precum: utilizarea proletcultistă a antifascismului drept paravan pentru ororile Gulagului; supradimensionarea unui „pericol de dreapta” spre a se uita sau diminua pericolul opus, cu mult mai grav în actualitate; detectarea afinităţilor legionare ale marilor reprezentanţi ai generaţiei ’30, operaţie, de altfel, îndreptăţită dacă nu cade la exagerare, în timp ce afinităţile comuniste, cu efecte mult mai importante şi mult mai prelungite, ale generaţiilor mai apropiate, sînt foarte departe de-a fi cercetate şi judecate cum se cuvine; lipsa unei mai decise ofensive împotriva scandalosului naţionalism agresiv şi a antisemitismului revoltător, practicate sub ochii noştri şi sub pulpana oficialităţilor, sub care se trag, stupoare, chiar şi unii dintre cei vizaţi; amînarea *sine die* a unei autocritici a exegeţilor, avînd ca obiect propriul trecut realist socialist, nu o dată de anvergură, dosirea lui sub formulele unor amintiri deghizate sau demersuri zigzagate, ceea ce restrînge considerabil autoritatea morală a posturii antinaţiona- liste, sub penele cu pricina. Şi deoarece îl comentăm, în prezentele linii, pe confratele stabilit în Olanda, nu ne putem decît asocia unei alte consternări a d-sale: „Nu pot înţelege, de exemplu, cum D.R. Popescu primeşte un premiu de la o Uniune pe care a ţinut-o sub obroc, pentru a mă exprima politicos, vreo zece ani de zile”. Reproducîndu-i cuvintele, nu facem şi noi decît a ne exprima *politicos...*

*

Cineva mi-a pus deunăzi întrebarea: socotiţi că avem a face doar cu un pseudoapolitism? Nu există oare, în mijlocul nostru, şi apolitici autentici, demni de consideraţie? Răspund: cred că există şi un apolitism real. Reprezentanţii săi, întru totul stimabili, nu au a-şi

disimula intenţiile ariviste, o comportare gudurătoare faţă de factorii puterii, nu se lansează în tirade demagogice. Rezerva lor e naturală, neexcluzînd însă o situare, declarată sau implicită, oricum transparentă, în raport cu marile probleme ale cetăţii. Acestea nu sînt trecute sub tăcere într-o manieră tartuffistă, ci punctate cel puţin în cadrul unei atitudini generale, al adeziunii la anume principii. Cel ce evită a se pronunţa asupra chestiunilor presante ale obştii are aerul unui ins ce ignoră punctele cardinale. Să nu mai avem nici o îndoială că, excluzînd cazurile de patologie mintală, dezorientarea sa e simulată, nu fără dedesubturi lucrative... Apoliticii oneşti, deşi, de obicei, nu participă nemijlocit la controversele politice, nu evită a-şi notifica poziţia într-un univers în care punctele cardinale au o existenţă obiectivă. Un exemplu: Mircea Martin.

*

W

Tendenţionismul politic al noii, versicolorei şi, nu o dată, rafinatei pleiade de clienţi ai cîrmuirii de după decembrie ’89, bate la ochi prin extravaganţe. Ar putea fi comparat cu o colecţie a unei mari case de modă, al cărei răsfăţ în celebritate şi, evident, în factori economici poate da impresia unei nefuncţio- nalităţi, a unei plutiri în necontingenţa reveriei. A unei viziuni „nebune”. Dar, cu toate acestea, o funcţionalitate de culise poate fi stabilită şi într-un caz şi în celălalt. Astfel, la literatorii noştri, care au reţinut, pesemne, definiţia inteligenţei ca maximă adaptabilitate, apare conceptul esteticului „pur”, întocmai ca la ideologii comunişti de ultimă generaţie, nu ca un antidot al tendinţei, ci ca o mască a tendinţei de eliminare a tendinţei... critice. Ca un compromis care păstrează şi chiar exaltă aparenţele libertăţii, cu scopul cenzurării interioare. „Scrieţi ce vreţi, spune Diavolul partidului-stat scriitorilor, cu

condiţia să mă lăsaţi în pace”. Nu mai insistăm, deoarece manevra e suficient de cunoscută. Un alt procedeu: cel al culturii absurdului, care sugerează, firește, inutilitatea spiritului critic. Rinocerii docţi şi subtili, dedicaţi acestei tactici, par a se inspira chiar din... Ionescu. Astfel cum esteţii „apolitici” n-au ezitat a se înveşmânta în mantia esteticului hulit în fel şi chip, scepticii nu ezită a-şi asuma naţionalitatea, atît de antipartinică, de diversionistă şi de complotistă şi ea pînă de curînd. Reţeta e aceeaşi: inversarea mefistofelică a semnelor. Ce rîsete, nu în paradis, desigur! De ce să luptăm, dacă totul e relativ, de ce să adoptăm o credinţă, dacă totul e zădărnicie? Unii ideologi de curte nouă au înlocuit Cuvîntările purpurii cu Biblia, alţii cu Mallarme, alţii cu Cioran şi Ionescu. Chestiune de gust. Dacă propaganda „clasică” era sufocantă printr-un exces de certitudini, una din ramurile celei revizuite e sufocantă printr-un exces de dubii. Cu mînecile suflecate, intelectualii ce-o slujesc seamănă, cotidian, îndoieli. Ce va răsări, vom vedea... însă nici estetismul, nici scepticismul ce ni se recomandă cu tenacitate, într-o manieră sclipitor-comercială, nu izbutesc a ascunde mobilul lor lăuntric şi anume relaţia cu puterea restauraţionistă. Năzuinţa deznădăjduit conservatoare a acesteia produce fosforescenţele lor proliferante, dănţuitoare în întunericul ce întîrzie a se risipi. Un iz stătut, de putrefacţie complicată, dc mlaştină seducător livrescă şi alambicat coruptă porneşte dintr-un atare discurs pretenţios. Dacă, aşa cum a arătat Nikolai Berdiaev, socialismul nu este în stare a răpune duhul burghez, deoarece el însuşi este pătruns de acest duh, chiar generat de el, nici estetismul ce-şi zice „apolitic”, nici scepticismul orientat cu jovialitate către absurd nu izbutesc a răpune duhul ideologiei, care, în esenţa sa tendenţioasă, le-a pătruns

şi, în ultimă instanţă, le-a generat.

Batjocorirea culturii

între comunism şi cultură există o ruptură ireconciliabilă, pe cel puţin două planuri. Mai întîi este divorţul între dogmă şi spiritul critic indispensabil oricărei culturi modeme, divorţ cu atît mai scandalos cu cît dogma marxist-leninistă s-a abrutizat în condiţiile socialismului real, identificîndu-se cu „linia", pe cît de perfidă pe atît de mobilă, în funcţie de jocul brutal al conjuncturilor, promovată de partidul-stat. Apoi e vorba de aversiunea faţă de cultură a nomenclaturii, compusă aproape în întregime din agramaţi, din rebuturile unei instracţii, fie şi elementare. De acea ură a filistinului faţă de intelectual, descrisă de Schopenhauer în celebrclc sal*e Aforisme asupra înţelepciunii în viaţă,* pe care nimic n-ar putea-o potoli, pe care sistemul comunist a alimentat-o pe toate treptele societăţii. Nu constituie un secret lupta pe care acesta a dus-o necurmat împotriva structurilor culturale, ca şi a oamenilor de cultură, în temeiul celor două motive indicate mai sus. O luptă în care vedem una din manifestările cele mai caracteristice ale comunismului, reflectînd pe deplin aberaţia sa. Elementele aşa-zisei culturi de tip nou, socialiste, nu reprezintă decît atestarea unei fraude. Incapabil a se asocia cu interesele reale ale vieţii spiritului, totalitarismul îi înlocuia valorile prin surogate, sub semnul unui dirijism ce echivala el însuşi cu o mistificare în principiu ideologic-administrativ.

Am da dovadă de o nepermisă naivitate dacă ne-am închipui că neo-comuniştii aflaţi actualmente la putere ar putea întreţine relaţii mai armonioase cu cultura. Pornirea lor anticulturală e cu atît mai fără frîu, cu cît intelectualitatea şi-a sporit eficienţa în cadrai opoziţiei ce şi-a cîştigat dreptul de a ieşi din catacombe numai graţie sacrificiului martirilor din Decembrie. Aceeaşi cauză duce la acelaşi efect. Aceiaşi activişti, chiar dacă

parţial „primeniţi”, în sensul că adjuncţii au luat locul şefilor şi că li s-au alăturat cîţiva ciocoi de dată recentă, năpăstuiesc cultura noastră cu aceeaşi neagră patimă. Probele abundă. România dispune de cel mai scăzut procent din buget acordat culturii din toate ţările Europei. Standardul de viaţă al intelectualilor săi e, de asemenea, cel mai scăzut de pe continent. Legile strict necesare, în acest moment, unei vieţi culturale fireşti, sînt tergiversate - avem în vedere, în speţă, legea dreptului de autor şi cea a patrimoniului cultural naţional - ori prezintă o faţă schiloadă, lipsită de funcţionalitate - ne referim la legea sponsorizării. Concomitent, se încearcă o re- centralizare a activităţilor culturale din teritoriu, o aducere a lor artificială sub aceeaşi baghetă, pe urmele funeste ale binecunoscutului centralism totalitar. Culmea e că şi dirijorii rămîn neschimbaţi, scoşi fară complexe, pentru o folosire în continuare, din pubela în care au ajuns prin evoluţia istorică, punînd, încă o dată, sub semnul întrebării această evoluţie. Marii tenori ai propagandei ceauşiste, ideologii ei de căpetenie sau numai ciurucurile literaturii omagiale de deunăzi iau Ioc, precum într-un coşmar, în fotoliile conducerii culturale. Tupeul lor alcătuieşte un indice al tupeului cîrmuirii care-i susţine.

■

Ce vedem în viaţa de zi cu zi? Revistele de cultură cele mai importante îşi suspendă apariţia ori abia îşi trag sufletul, prinse în ghearele unor dificultăţi financiare şi nu numai. Cărţile de valoare apar greu, tot mai greu. Bibliotecile nu mai sînt în stare a achiziţiona volume noi şi nu mai posedă colecţiile periodicelor în curs. Intelectualii indezirabili, din pricina atitudinii lor morale ori doar din pricina înzestrării şi activităţii lor bogate, din muzee, teatre, inspectorate de cultură, sînt

scoşi din funcţii fară nici o justificare legală. Restaurarea monumentelor istorice stagnează, săpăturile arheologice se întrerup pentru că n-ar exista fonduri. Personalităţile din exil sînt împiedicate a se întoarce acasă, punîndu-li-se piedici de ordin material. De asemenea, autorii cărora dictatura ceauşistă le-a hărăzit un exil intern sînt lăsaţi în voia sorţii, fară locuinţele la care au dreptul în capitală, unde unii din ei au primit servicii în perioada postdecembristă. Aceasta în timp ce un Adrian Păunescu, care se lăfaie într-o vilă luxoasă în centrul Bucureştilor, mai obţine o „locuinţă ministerială", după cum ne informează presa, pentru odrasla sa. Oare de ce nu răspunde impudicul profitor acuzaţiei precise pe care i-a adus-o „Evenimentul zilei"? Ori doreşte cumva a răspunde, în locul d-sale, dl Grigore Vieru? La nevoie, aşteptăm şi lămuririle satelitului. Nu ne-am mira dacă acesta ar susţine că gestul patronului său moral, departe de a reprezenta o insultă la adresa celor lipsiţi de adăpost, constituie un act de filantropie şi, bineînţeles, de mare patriotism...

Dar, duplicitar aidoma celui ce l-a precedat, regimul neo- comunist îşi elaborează o replică. Azi, ca şi ieri, sub chipul unei „culturi" paralele, oficiale. Al unei'vitrine aranjate după regulile bine rodate ale unei lungi practici propagandistice, menite a releva o „bunăstare", mereu în creştere, a creaţiei naţionale, o „reaşezare" a ei (precum a preţurilor) şi, evident, o fuziune intimă a creatorilor cu puterea. De vreme ce a prins o dată, stratagema s-ar putea repeta, de ce nu? Absentează, deocamdată, volumele de omagii, dar spiritul lor n-a sucombat. Prosperă şi ne rîde-n nas. Noua (?) clientelă culturală a noului (?) regim, compusă din apologeţii cei mai înfocaţi ai ceauşis- mului, plus cîţiva neofiţi întru compromis, a înţeles că datoria sa e de a-1 sluji. S-a produs un pact de vînzare-cumpărare, bizuit pe o

reciprocitate de avantaje. Preţul conştiinţelor achiziţionate se poate stabili destul de uşor, după funcţiile, titlurile, beneficiile pe care le-au dobîndit. Academicieni, miniştri, directori de fundaţie, de editură, de publicaţie, alţi şefi sau şefuleţi roiesc în jurul noului dispensator de bunuri condiţionate ideologic: actualul regim. Reviste ca „Literatorul", ziare ca „Dimineaţa", fundaţii ca Fundaţia Culturală Română, supraedituri precum Cultura Naţională reprezintă cîteva din piesele de rezistenţă ale potemkinadei culturale la care se pretează actuala cîrmuire. De ce să ne pese de suferinţa majorităţii intelectualilor români, cînd o minoritate a lor s-a chivernisit? De ce să ne preocupe neajunsurile majorităţii instituţiilor noastre culturale, cînd există cîteva instituţii care propăşesc alimentate la sînul generosului stat? Oare nu e compensată cu prisosinţă pauperizarea culturii româneşti de îmbogăţirea bardului de la Bârca?

Sînt, probabil, cel mai întîrziat vorbitor dintre dvs. La conferinţa noastră din 1981 nu mi s-a acordat cuvîntul pe care-1 cerusem la momentul potrivit. E drept, intenţionam a spune lucruri care n-ar fi gîdilat plăcut auzul oficial. între domnii Ungheanu, Macovescu şi Ţoiu am circulat zadarnic, cu o naivă insistenţă, pe care figura de încruntat-obez idol secund, instalată la prezidiu, a tovarăşului Constantin Dăscălescu ar fi trebuit să mi-o indice de la început drept inoportună. Vă mai amintiţi acele zile? în culisele adunării sciitoriceşti se urzea un complot. Nemulţumită de gradul de docilitate al preşedintelui anterior, care totuşi n-a pregetat a sări pentru a-1 da jos, de la tribuna curajosului său protest, pe Constantin Pârvulescu, dictatura a poftit un preşedinte şi mai servil, şi mai lipsit de scrupule, care, evident, nu putea fi decît impus. Impus şi nu ales, prin încălcarea flagrantă a statutului Uniunii. L-a găsit în

persoana lui D.R. Popescu. Figura acestuia a concentrat ca-ntr-un focar defectele scriitorului colaboraţionist. A făcut, după cum prea bine ştiţi, un imens rău obştii noastre, aruncînd-o într-un nou „obsedant deceniu" de medievală intoleranţă, de multilateral dezvoltată nedemnitate, de fanatism trucat, caragialesc.

între clişeele propagandei comuniste se afla şi o vorbă frivolă a lui Marx, după care ne-am despărţi de trecut rîzînd.

* Cuvînt rostit la Congresul scriitorilor din 1990.

Cum aşa, rîzînd? Nici de trecutul intim, nici de cel obştesc, dacă ne respectăm Autenticitatea fiinţei, nu ne putem despărţi fară o anume gravitate, fără o analiză melancolică ori patetică, după împrejurări şi temperament. Trecutul ne aparţine în măsura în care îi aparţinem. Factor subiectiv şi totodată obiectiv, ne determină dinăuntru şi din afară. Nu ne e indiferent ce se întîmplă cu trecutul. în consecinţă, vă rog să-mi îngăduiţi a reveni la o temă pe care am socotit-o de-a lungul anilor şi pe care o socotesc şi acum de cea mai mare însemnătate şi anume cea a trădării scriitorilor sub regimul recent abolit. Fără a exista o obligaţie absolută, cum ar fi cea a achitării impozitelor ori a efectuării serviciului militar, o seamă de scriitori, nereprezen- tînd o majoritate zdrobitoare, dar nici puţini, s-au pus în slujba sistemului ce încălca brutal principiile democratice, pîngărea valorile, mînjea existenţa noastră, a tuturor, cu o demagogie fară precedent pe aceste meleaguri. în funcţie de cele două „vîrfuri" ale dictaturii, s-au manifestat două valuri de colaboraţionişti. Primul val, al anilor '40-'50, fondator al sumbrului „realism socialist", s-a destrămat, fie prin dispariţia biologică a exponenţilor săi, fie prin „recalificarea" lor în cooperativele de producţie liberal-estetică. N-am fi dorit, desigur, condamnarea lor la moarte, nici sinuciderea lor,

aşa cum s-a întîmplat în Franţa postbelică. Dar m-a surprins şi m-a mîhnit vălul de blîndă amnezie ce s-a lăsat peste figurile oportuniste, pe care cei mai numeroşi, între ei şi cei mai de seamă, comentatori le-au tratat ca şi cum nu s-ar fi întîmplat (aproape) nimic. Mici confuzii, mici erori, nişte nimicuri acolo... Istoria e de vină, colosala istorie fară chip, pe care n-o putem trage - nu-i aşa?
- la răspundere. Şi totuşi, asemenea autori au girat represiunea feroce împotriva instituţiilor statului, distrugerea unor categorii sociale, colectivizarea forţată a agriculturii, canalul, experienţa Piteşti, au fost complici, prin cuvîntul lor mincinos, Petru Dumitriu are francheţea de a recunoaşte: chiar criminal, la odioasele persecuţii împotriva intelectualilor, la schingiuirea morală şi fizică a atîtor scriitori marginalizaţi fară cruţare ori întemniţaţi. Doamnă Maria Banuş, doamnă Nina Cassian, domnule Crohmălniceanu, domnule Deşliu, aţi uitat? Că unii (destui) critici au uitat că aţi afectat a uita nu cred că e un avantaj pentru viaţa literară. Dimpotri vă!

în atari condiţii a fost cu putinţă al doilea val al colaboraţionismului, ivit atunci cînd epoca Ceauşescu şi-a descoperit pe deplin înfăţişarea hidoasă. El a fost încurajat, a fost neîndoielnic încurajat de atitudinea îngăduitoare ce s-a înregistrat faţă de primii colaboraţionişti, îmbrăţişaţi şi „promovaţi" fară a li se cere măcar o penitenţă minimă, măcar explicaţii mai amănunţite şi pe cît posibil credibile asupra mentalităţii şi conduitei lor. Astfel, au evoluat, pînă la proporţii groteşti, un Eugen Barbu ori un Adrian Păunescu, veritabile broaşte ale lacului proverbial, ajunse la o dilatare bovină. Astfel a apărut un vînzător în însuşi sînul echipei de critici tineri de bună credinţă, precum Mihai Ungheanu. Astfel au prosperat autori abuzivi, în

sens moral şi deopotrivă bugetivor, precum Aurel Baranga sau Dinu Săraru, falşi poeţi precum Nicolae Dragoş sau Dan Fruntelată, un teolog renegat care a cîntat cu zel la strana Satanei, l-am numit pe Dan Zamfirescu, un clown universitar, deloc inofensiv pe treptele cele mai înalte ale conducerii culturii, l-am numit pe Ion Dodu Bălan. Astfel şi-a desfăşurat activitatea de tristă memorie „conducerea operativă" a Uniunii Scriitorilor, alcătuită din valeţi ai valetului dictaturii, care era D.R. Popescu, astfel s-au cocoţat şi menţinut în funcţii, necuvenite lor, mai marii unor edituri şi periodicc.

O socoteală limpede se detaşează din cele de mai sus. Dacă vom rămîne impasibili faţă de dezerţiunea etică de ieri şi de altădată, riscăm a stimula fenomene similare. Dacă nu ne exprimăm ghidul cu tărie şi consecvenţă, dacă nu instituim o carantină morală, răul va prolifera. Deja am apucat a vedea mîini întinse spre cîştigurile postrevoluţionare, tremurînd de aviditate, electrizate de fiorul arivist. Cîţiva binecunoscuţi inşi ai conjuncturii au ajuns în fruntea unor reviste. Inşi care stăteau nemişcaţi în faţa privirii hipnotice a puterii uzurpatoare, neîndrăznind nici un gest polemic cît de mărunt, din contra, servind-o măcar indirect (e şi aceasta o abilitate) cu laude la adresa autorilor cu funcţii administrative ori a versificatorilor de curte, se află acum în fotolii de conducere. Ba unii din ei cutează a adresa altora mustrări pentru laşitate. Un bard bisericos îşi transferă altarul itinerant din paginile „Luceafărului" lui Dan Fruntelată în paginile unui ziar martirizat. Un altul ar vrea să reînfiinţeze „Gîndirea", nepăsător la faptul că i-ar macula tradiţia prin binecunoscutele lui apucături traco-maoisto-ceauşiste (pentru a nu mai vorbi de năravul plagiatului). Poltronii mişună în numeroase publicaţii ieşite la lumină în

ultimele săptămîni, cu o macabră bunădispoziţie... săptămînală. Nu absentează nici protagoniştii „îndrumării" de partid, ai cenzurii şi ai deşănţatului encomiu cu obiect prezidenţial, gata de a da o mînă de ajutor derutei, a consolida haosul. Ce facem? Le deschidem şi lor, în grabă, porţile iertării? îi aşteptăm pînă cînd, în circumstanţele vreunei noi aventuri dictatoriale, vor binevoi a se transforma în disidenţi? Pînă cînd vor da declaraţii Occidentului şi vor face greva foamei pentru apărarea drepturilor omului? S-ar putea să aibă această şansă, însuşindu-şi bine lecţia disidenţilor de ultima oră din anii trecuţi. Sau nici măcar atît nu vor trebui să se ostenească?
Să ne ferească Dumnezeu de al treilea val de oportunişti!

Se poate uşor constata că acţiunea critică alcătuieşte un barometru al gradului de democraţie a unei societăţi. Regimul totalitar îngăduia critica numai pe scriitorii mici, ca să-şi mascheze situaţia personajelor sale. Desigur, nomenclatura ieşea din bătaia ei, ascunzîndu-şi abuzurile, privilegiile, huzurul, în impenetrabilul său serai, asupra căruia veghea întreaga suflare instituţională a partidului-stat. Nu altminteri se petreceau lucrurile în critica literară. Autorii cu funcţii „înalte” erau asimilaţi nomenclaturii şi, practic, feriţi de eventualele neplăceri ale unei abordări exegetice mai slobode. Le-au fost alăturaţi, cu timpul, cîţiva scriitori, uneori de-o însemnătate autentică, socotiţi reprezentativi pentru „literatura nouă”, creaţie a regimului socialist, cu care acesta trebuia să se mîndrească. Cenzura, „desfiinţată” ori nu („desfiinţată”, adică transferată unor filtre mai sofisticate şi mai greu abordabile), avea toată grija ca toţi aceştia să recolteze numai elogii. A luat naştere astfel o rezervaţie edenică, pe seama jugulării actului critic. Ea nu ilustra, aşa cum ar putea crede nepreveniţii, „preţuirea” activiştilor faţă de creatori, ci doar tentativa de a-i dezbina, pentru a-i putea mai uşor domina. Cei oficializaţi erau departe de a întrupa totdeauna valoarea, majoritatea lor fiind compusă din mediocri şi veleitari dispuşi a se pune în slujba propagandei şi a-i adula pe genialii cîrmaci şi pe favoriţii acestora.

Oare scriitorii sînt cei mai mari hoţi ai ţării?

S-ar părea că după decembrie situaţia s-a schimbat profund. Cenzura se zice că a dispărut de-adevăratelea (aici

pot face opinie separată, însă voi da explicaţii cu alt prilej), ceea ce a avut drept consecinţă o activare a criticii, chiar cu asupra de măsură. Nu e aceasta proba veritabilei democraţii? Aparent, mentalitatea dogmatică şi tendenţioasă a comunismului se dizolvă (dacă nu s-a şi dizolvat deja) în acidul criticii inclemente la care e supusă în numeroase publicaţii. în fond, putem vorbi de o abilă reorientare a ideologiei care caută a exploata chiar ceea ce este în defavoarea ei. De pildă, teza autonomiei esteticului. Invocînd-o cu suspectă insistenţă, o mînă de *literatori* apropiaţi într-un chip incontestabil de putere, facîndu-i servicii de notorietate şi fiind răsplătiţi de putere prin servicii la fel de notorii, încearcă a bloca „politizarea" scriitorilor. Adică a curma atitudinea critică a celor mai mulţi confraţi, referitoare la minunatele noastre realităţi postrevoluţionare. Ideea maiorescian-lovinesciană a esteticului, altă dată interzisă cu furie de politruci, e transformată într-un cal troian introdus în tabăra militanţilor pentru valorile democraţiei. Nu altminteri se procedează cu postura criticii ca atare. Ea este exacerbată nu o dată, cu scopul compromiterii scriitorilor. Frînată, contestată, prohibită pînă deunăzi, critica e folosită acum de putere la turaţia ei maximă pentru a-i defăima, în foile extremiste, aliate de nădejde ale puterii, pe autorii incomozi pentru acţiunile lor civice. De fapt, nici nu mai este vorba de critică, ci de o caricatură a acesteia, de o penibilă cădere în calomnie şi trivialitate. Vreţi critică? par a spune cu cinism pamfletarii suburbani. Trebuie să suportaţi avalanşa insultelor. Vreţi să rostiţi adevărul? Trebuie să suportaţi minciuna, care poate pătrunde

nestingherită pe aceeaşi poartă a libertăţii prin care trece şi adevărul...

Dar s-a ivit un aspect aparte al acestei situaţii, pe cît de deplorabile, pe atît de bine cunoscute. Făcînd uz de dreptul legitim de a pune în chestiune, inclusiv din unghi etic, personalităţile literare, cîţiva scriitori şi ziarişti oneşti au luat recent în colimator pe Mircea Dinescu şi pe Petre Sălcudeanu. Alăturarea lor, în rîndurile de faţă, e fortuită, dictată de hazardul publicistic. Nu dorim a examina atitudinea lor sub dictatură, care n-a fost chiar una de subordonare. De asemenea, nu dorim (nu avem nici putinţa obiectivă) a ne rosti asupra temeiniciei acuzaţiilor ce li s-au adus. Dorim a sublinia doar dramatizarea excesivă, amploarea ce ni s-a părut chiar melodramatică a unor astfel de „cazuri". E probabil că susnumiţii autori să fi greşit mai mult ori mai puţin. Dar... cît de mult? Suficient pentru a fi aruncaţi în groapa cu lei a senzaţionalului? Pentru a deveni vedetele fărădelegii naţionale? Sînt oare Dinescu şi Sălcudeanu cei mai mari ticăloşi ai acestei ţări? Cînd există, chiar în funcţii oficiale, escroci care s-au jucat cu sume uriaşe, cînd există criminali, ca şi înalţi protectori ai escrocilor şi criminalilor, tocmai cei doi confraţi trebuie să ţină afişul abuzului? Pe de altă parte, nu-mi aduc aminte să se fi iscat vreodată o discuţie despre, bunăoară, Adrian Păunescu sau Eugen Barbu, care au făcut infinit mai mult rău spiritului românesc, o discuţie cu asemenea dimensiuni şi accente, cu titluri deasupra titlului gazetei, cu mari fotografii pe prima pagină şi de asemenea în interior şi cu texte în serial. Repet, îi consider cinstiţi şi bine intenţionaţi pe publiciştii care au deschis o astfel de dezbatere.

Aş fi ultimul care ar protesta împotriva îndreptăţirii lor de a o desfăşura. însă nu e oare o disproporţie inculcată de la început în factura acestei dezbateri? Nu cumva ea a alunecat, fară voia iniţiatorilor ei, pe panta unor interese de alt soi decît cele privind informarea corectă a publicului? Nu cumva un atare scandal bucură în primul rîr.d pe nomenclaturiştii şi pe profitorii de azi, în bună măsură unii şi aceeaşi cu cei de ieri? Să nu ne facem iluzii asupra atitudinii faţă dc intelectuali a actualilor guvernanţi. Premierul Nicolae Văcăroiu comite agramatisme, pigmentînd prin pitoresc ceea ce, în grav, s-a manifestat prin bugetul minim şi prin alte semne de dispreţ irecuzabil acordate culturii. Satisfacţia de a-i batjocori pe scriitori, de a-i scoate ţapi ispăşitori, intră în comportamentul uzual al oamenilor vechiului regim ca şi al oamenilor noului regim. E o confruntare între două lumi ireconciliabile. E adevărat că unii scriitori s-au „turcit". Dar dacă dovedim, şi o facem cu surle şi trîmbiţe, de parcă am fi pus mîna pe criminalul secolului, că un scriitor n-a fost corect într-o anume împrejurare relativ minoră, nu riscăm oare a arunca o pată a oprobiului asupra *tuturor* scriitorilor? Adică asupra acelor oameni care, în genere, persecutaţi, au înălţat steagul opoziţiei antitotalitare? Cetăţeanul de pe stradă nu stă să despice firul în patru. E de ajuns să primească o sugestie „şi astfel fandacsia-i gata". Ce credit va mai putea acorda atîtor observaţii critice pe care atîţia scriitori cu o conduită demnă le fac pe seama unor autorităţi corupte şi falimentare? în orice caz, un credit sensibil micşorat.

Hotărît lucru, trăim o perioadă a surprizelor. Nici o prognoză dintre cele mai serioase de ieri n-ar

fi putut prevedea întîmplările de azi, nici o prognoză dintre cele mai serioase de azi dimineaţă nu poate prevedea întîmplările ce vor avea loc pînă seara. Un epos demonic se corelează cu un ritm demonic, cu toate garanţiile de autenticitate pe care, cu maximă solicitudine i le oferă realul. între altele, ne putem referi la criza revistelor literare. E vorba ca o seamă dintre ele să dispară pur şi simplu, iar altele să-şi rarefieze apariţia pînă la ultima limită, devenind din lunare trimestriale, e vorba de comprimarea unor redacţii, din care ar urma să rămînă doar jumătate. Contabilii travestiţi în scriitori ori (şi mai bine!) scriitorii travestiţi în contabili ne vorbesc încruntaţi despre o cenzură economică faţă de care se cade a ne supune, în absenţa celei politice, aşa, ca să nu ni se urce libertatea la cap. Ni se reaminteşte, cu un subţire zîmbet condescendent, că nu se poate face cultură fără bani. Ni se dă de înţeles că activitatea noastră e una de lux şi că, în contextul năpastei generalizate, n-ar trebui să mai emitem pretenţii, să mai avem ifose de nobili scăpătaţi. S-ar cuveni să ne strîngem discret cureaua şi să părăsim masa festinului sărăcăcios la care ne-am aflat pînă acum, ieşind pe strada, din ce în ce mai înţesată de lume, a şomajului. Numai în felul acesta economia naţională va fi salvată! Numai graţie sacrificiului nostru asumat cu bucurie, românii vor putea gusta, fără să mai aştepte, binefacerile economiei de piaţă, deliciile traiului occidental!

Sîntem mulţi, foarte mulţi! Din fiecare zece locuitori ai ţării, măcar şapte sînt scriitori. N-a zis, o dată pentru totdeauna, veselul Alecsandri, că tot românul s-a născut poet? Şi culmea c că fiecare om al condeiului cîştigă cu neruşinare cît o primărie

întreagă! Ba, pe deasupra, sînt unii care cîştigă cît o uzină. Spre a nu mai vorbi de cei care cîştigă cît o capitală, gen Eugen (rima e involuntară!) Barbu sau Adrian Păunescu (îmi venea să-i atribui binehrănitului bard de Bârca, pe care nu l-am mai văzut demult în carne şi oase, o greutate de 4-5000 dc kg., care i-ar fi permis să concureze confortabil pentru *Guinness Book,* dar iată că Ştefan Agopian, care e pesemne mai informat, vorbeşte, în „Luceafărul", despre „bardul de o tonă").

Aşa că, vedeţi dv., dispariţia noastră de pe statele de plată ale poporului muncitor dc la oraşe şi sate ar fi cît se poate de binevenită! Arproducc un miracol economic, care nc-ar aşeza, dacă nu de-a dreptul pe treapta Japoniei, măcar pe cea a celor cinci tigri asiatici. România ar deveni peste noapte al şaselea tigru! Numai scriitorii aceştia, cronic nemulţumiţi şi nemaipomenit de cîrtitori, sînt dc vină că ne zbatem între sponsori şmecheri şi hoţi la drumul mare, al căror număr c în continuă creştere, între foşti nomenclaturişti ce şi-au schimbat conştiincios cravata şi ţigani care-şi vînd copiii, între demagogi de cea mai pură rasă, aidoma unor cai arabi, şi poliţişti corupţi pînă în măduva oaselor, care-i apără cu zel. în lături cu scriitorii! în lături cu revistele lor, dc tradiţie veche sau nou-nouţe, postrevoluţionare, care ne aţîţă la democraţie, la bun simţ, la vigilenţă civică, la liberalizarea reală a preţurilor, la protecţia socială, la stingerea urii interetnice, la deschiderea spre Eu- ropa! Scriitorii vor să ne vîndă ţara! Scriitorii vor să dezbine societatea noastră atît de chibzuit orînduită dc regimul social- ist adus de pe lună, cerînd un proces cuprinzător al comunismului, pedepsirea celor

vinovaţi de un aşa-zis dezastru naţional!

Cine altcineva decît scriitorii reprezintă blestemul României, gemenele nefast ce parazitează în organismul ei, împiedi- cînd-o a-şi savura „originalitatea" suferinţei, a ignoranţei, a mistificării, a tergiversărilor nesfîrşite? Ei, scriitorii, sînt negrii şi portoricanii românismului neîntinat de la gurile Dunării! Ei pun în grav pericol puritatea sîngelui Românilor Verzi, celebraţi de Caragiale! Să-i punem la punct! Să-i linşăm, dacă se opun bunelor noastre intenţii! Nu din întîmplare genialul conducător recent răposat i-a marginalizat, le-a suspendat dreptul la semnătură, le-a interzis călătoriile peste graniţă, i-a supus atenţiei de zi şi de noapte a unei instituţii de faimă internaţională, care, pentru îndreptarea lor, n-a ezitat a le da consultaţii, la domiciliul lor sau la domiciliul său, cu manuscrisele lor confiscate de faţă (munca pe text). Şi oare din întîmplare tinerii scriitori au fost îndeosebi vizaţi, opriţi a intra în Uniune, a scoate cărţi, a avea slujbe, hăituiţi ca un vînat de soi din rezervaţiile prezidenţiale de către potera săptămînală care pofteşte acum, în virtutea meritelor cu trudă cîştigate, a-şi extinde aria cinegetică pe întreaga România Mare?

Să aplicăm în continuare, în mod creator, experienţa socialismului dezvoltat, traducînd în practică preţioasele indicaţii ale unor periodice precum „România Mare", „Totuşi iubirea", „Democraţia", „Socialistul", care au o adevărată evlavie faţă de învăţătura invincibilă a partidului. Să desfiinţăm în cîteva zile mai multe periodice decît a desfiinţat acesta în cîteva decenii. Să lăsăm pe drumuri pe cît mai mulţi dintre redactori. Să-i

împiedicăm să scrie, să gîndească, să critice, să trăiască. Numai aşa ne vom împlini datoria patriotică! Numai aşa conducerea actuală a Uniunii Scriitorilor va fi demnă de cele ce au precedat-o, numai aşa, după cum spune poeta Ileana Mălăncioiu, dl ministru al culturii, Andrei Pleşu, va proba că „minima moralia presupune o minimă consecvenţă”.

Atitudinea scriitorului

O ciudată „răspundere” revine azi intelectualului: aceea de a se justifica pentru existenţa sa imanentă. De a se scuza în faţa unei instanţe istorice carc-1 pune în chestiune. Nu de a-şi explica, argumenta, motiva o anume atitudine ori faptă, ci de a dovedi că arc dreptul la condiţia de intelectual. O mai mare bizarerie, o mai dezolantă împrejurare sînt greu de găsit de-a lungul întregii vieţi politicc a omenirii. Socrate a fost condamnat la moarte pentru încălcarea legii, Galileo Galilei a fost condamnat pentru erezie, atîţia scriitori şi cărturari au fost condamnaţi dc către totalitarismele veacului nostru, totdeauna însă drept cazuri particulare. Nu s-a încercat niciodată generalizarea aversiunii faţă de intelectuali, osîndirea lor în bloc. Lozinca „moarte intelectualilor” reprezintă o inovaţie românească, de ultimă oră. Ea ţine de o radicalizare post-totalitară a totalitarismului. De un totalitarism pur, care-şi dă în vileag bestialitatea, rcnunţînd la masca unor principii şi a unei retorici cu privire la „preţuirea” acordată oamenilor cu învăţătură, celor ce trudesc cu mintea lor pentru progresul multiplu al speţei omeneşti. Comunismul cu faţă umană e grabnic înlăturat dc cel sălbatic, subuman. în disperarea cu care încearcă a-şi supravieţui, mentalitatea comunistă trccc cu rapiditate de la blîndeţea specioasă a promisiunilor scmidemocratice la ura cea mai neagră şi mai degradantă. Trucului ideologic îi ia locul aruncarea la coş a ideologiei, descoperirea instinctului primar aţîţat fară măsură, pus pe distrugere şi asasinat. Calibanul roşu, ţinut mai mult ori mai puţin în frîu, se dezlănţuie.

Care e, în faţa acestui tragic fenomen ce umileşte încă o dată istoria poporului nostru, atitudinea scriitorilor? Nu ne îndoim că cei mai mulţi i se opun cu decizie lăuntrică şi, la nevoie, exprimată, aşa cum s-au opus dictaturii comuniste. Fiind direct vizaţi, uneori chiar agresaţi la modul fizic, deveniţi obiectul unei medievale vînători de vrăjitoare, fireşte că manifestă conştiinţa care-i conservă ca identitate. Nu ne vom ascunde însă nedumerirea, neliniştea şi spaima faţă de poziţiile de altă natură decît cea a refuzului ferm, a indignării, a protestului articulat fără echivoc, în pofida riscurilor, a dezagrementelor personale. Oricît ar părea de paradoxal, sînt şi scriitori ce-i condamnă pe intelectuali. Scriitori ce dau o mînă de ajutor vînătorii de vrăjitoare iniţiate de către un totalitarism muribund. Scriitori ce încurajează barbaria şi pe care ni-i putem imagina plastic purtînd glugile ku-klux-klan-ului. Unul dintre ci este Valeriu Cristea. Critic dc valoare, reputat hermeneut al lui Dostoievski, om, pînă acum, cu o înfăţişare de integritate morală, în ciuda unui soi de vanitate smerită, de egolatrie ce se încurca într-un protocol al recuzării ei, care putea trezi oarecari suspiciuni, el s-a lansat de la un timp în susţineri politice care i-au dezamăgit progresiv pe preţuitorii săi. Referitor la cîteva dintre ele i-am adresat o scrisoarea deschisă prin intermediul revistei „22”. Am nădăjduit să obţin o confruntare a conştiinţei lui Valeriu Cristea cu propria-i oglindire. Nerăspunzînd la observaţiile mele, cred că suficient de raţionale şi dc urban formulate, mi-a întărit impresia unui impas de conştiinţă. Cu atît mai mult cu cît a revenit cu noi fraze stupefiante, în calitate de coleg al

săptămînistului de cea mai joasă speţă, Geo Ciolcan şi al emulilor acestuia, care zburdă în voie în coloanele cotidianului „Azi". Iată un fragment edificator din discursul său politic: „Oare intelectualitatea nu trebuie să respecte la rîndul ei poporul? A facut-o? Aproape întotdeauna de-a lungul istoriei.
Nu însă şi în ultimele luni, mai ales în ultima lună, cea de după alegeri, cînd o parte a intelectualităţii s-a dovedit foarte dispusă să-şi condamne grăbit poporul din care face parte".

Cuvinte mustind de o asemenea opacitate şi de o asemenea tendenţiozitate, încît o analiză a lor mi se pare de prisos. Cu ochii întorşi de la dramele poporului pe care-1 invocă, Valeriu Cristea întinde mîna în căutarea mîinilor confrateme ale lui Eugen Barbu, Al. Piru, Dan Zamfirescu. *Iielas!*

Întrucît realitatea noastră e adesea monstruos repetitivă, sîntem nevoiţi a ne repeta. Reluăm aceleaşi chestiuni, somaţi de ceea ce ne înconjoară, de laitmotivele răului, dar şi îndîrjiţi de neputinţa de a-i face să audă pe cei ce nu doresc să audă. Nu e o obsesie, ci o necesitate. Tangenţele ei la scepticism o umanizează. Ne mişcăm într-un cerc vicios al raportului cu un rău viclean, ce ne sileşte a-1 trata în aparenta sa elementaritate, a-1 alfabetiza. Un rău ce simulează, cameleonic, o confuzie cu structurile amorfe, pentru a nu fi tras la răspundere. Sîntem astfel puşi în situaţia de a-1 învăţa lucruri simple. De pildă, ce înseamnă a politiza.

Regimul comunist a avut pretenţia himerică de a politiza totul. Adică de a subordona toate manifestările umanului, inclusiv cele spirituale (ţinînd de „suprastructură"), unei tendenţiozităţi

decurgînd din „voinţa de putere”, în format partinic, a aşa-zisei „clase muncitoare”, *de facto* o ficţiune utilă. Politologii occidentali au relevat caracterul aberant al acestui proiect de procustianizare socială. Avînd un sens unic, „politica” regimurilor totalitare nu reprezintă decît o impostură, o dogmă înveşmîntată în iluzia unui dinamism istoric. Nu mai puţin, ea şi-a pus amprenta, după cum prea bine ştim, pe o epocă de producţii literare şi artistice, pe o mentalitate, pe un climat. Le-a maculat prin imperativul „angajării”, prin obligativitatea opţiunii leniniste. Le-a orientat şi le-a replămădit în sens propagandistic. A racolat numeroşi creatori, nu doar veleitari sau mediocri, ci şi personalităţi de marcă. Acceptarea ingerinţelor regimului uzurpator, de voie de nevoie, nu rareori cu o voie bună jubilantă şi cu consecinţele unor recompense masive, alcătuiesc vastul, tristul, încă insuficient exploratul ţinut al colaboraţionismului. S-au produs în cuprinsul lui scrieri abătute de la firea lor intrinsecă. Unele în chip revoltător abrutizate, altele printr-o instrumentaţie subtilă. S-au ivit şi deviaţii, specioase „derogări” cu aprobare de la poliţia ideologică, fie sub forma unei prestaţii „specializate”, reduse la publicistică, declaraţii, omagii, în timp ce *opera* rămînea, chipurile, imaculată (de parcă ambele tipuri de scriere nu se subsumau personalităţii şi responsabilităţii acesteia), fie sub cea a unei creaţii sustrase impactului cu actualitatea, cîteodată „demascatoare” în genunchi, cu obiectivul îndreptat exclusiv spre anii de prigoană ai domniei lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, căzut postum în dizgraţie, ca şi cum lucrurile ar fi mers cum nu se poate mai

bine în „epoca de aur”. Strînşi cu uşa, politrucii culturali au trebuit să facă anumite concesii. Unele din aceste concesii au permis acte de creaţie autentice, altele nu reprezintă decît trape, înfăţişări sofisticate ale ideologizării. Avem oare dreptul de a trece sub tăcere toate aceste fapte? Putem atinge condiţiile necesare unei conştiinţe integre dacă le muşamalizăm, le răstălmăcim? Fără a examina nepărtinitor trecutul şi prezentul literaturii române, cum putem asigura viitorul ci? Sîntem acuzaţi că „facem politică”. Dar nu sîntem oare obligaţi, moralmente obligaţi, a denunţa politica sistemului totalitar? Or a denunţa o politică abuzivă să nu însemne altceva decît a „politiza”? Credem că inconsistenţa unei asemenea judecăţi sare în ochi. împrejurarea că ea e preluată de unele condeie de notorietate, nu face decît să-i agreveze viciul prin spectacol.

Operaţia cea mai importantă care stă în faţa culturii române actuale este, neîndoios, dezideologizarea. Aceasta include nu doar reevaluarea atentă, scrupuloasă, într-un spirit degrevat de prejudecăţi, a autorilor şi scrierilor din răstimpul totalitarismului, ci şi înlăturarea unor mecanisme mentale, care blochează receptivitatea noastră şi, în ultimă instanţă, integritatea capacităţii noastre de gîndire. Insidios infiltrată, ideologia a aplicat cunoştinţelor grile mai apăsătoare decît ar putea părea la prima vedere. Tot aşa cum limba de lemn parazitează încă discursurile cele mai diverse, ticurile reducţiei ideologice ne însoţesc chiar fără a ne da seama. Ele tind a se disimula sub aspectul general-umanului. Numai că defectele omului de totdeauna sînt potenţate şi specific configurate de

psihologia „omului nou”. Una din aceste deprinderi pe care totalitarismul le-a favorizat o reprezintă refuzul dialogului. Imburuienite de conceptele fals autoritare ale „învăţăturii” ce se considera posesoarea adevărului singular, minţile unor confraţi resping aprioric confruntarea. Se închid într-un mandarinat arogant al „adevărului” înţeles ca un monopol. Jean-Marie Domenach observa fenomenul în *Le retour du tragique:* „Este predispoziţia marxismului, ca şi a oricărei doctrine pretinzînd o explicaţie totală: celălalt nu este crezut pentru ce spune; ce spune are un sens diferit de ce crede, un sens pe care numai doctrinarul îl observă, iar acest sens nu poate decît să confirme doctrina”. Grupul „apoliticilor” noştri actuali a ajuns bine cunoscut pentru incapacitatea sa de a dialoga. Pluralitatea punctelor de vedere i se înfăţişează, după toate semnele, drept o erezie. „Doctrinari” în exclusivitate, literatorii în cauză nu socotesc că e cazul a ţine seama de opiniile şi de argumentele preopinenţilor, edictînd propriile lor opinii *ne varietur*. împrejurarea că nu mi-au răspuns niciodată la obiect şi cu o contraargumen- taţie cît de cît convingătoare, după cum n-au binevoit a răspunde nici altora, este grăitoare pentru o stare de spirit postde- cembristă. Pliaţi pe vechiul mod de gîndire, ei au înţeles prea bine că dialectica, de care facea caz, teoretic, ideologia comunistă, nu e decît o etichetă pe recipientul cu un conţinut mort, menit a-i impresiona pe creduli. Nu e nevoie de o amplă demonstraţie pentru a releva consecinţele nefaste ale unui asemenea posturi pentru Spiritul critic, împiedicat a creşte, atrofiat aidoma picioarelor înfăşurate strîns în fîşii de mătase ale copilelor

japoneze de odinioară...

Un aspect distinct al ideologiei ce-şi supravieţuieşte îl constituie imobilismul. Dogma totalitară nu admite nici o punere în chestiune, nici o nuanţare, oricît de inocentă, în afara, fireşte, a schimbărilor de macaz decise în înaltele cercuri oculte ale puterii. Venit la conducerea societăţii în numele unui elan al schimbării, al „mişcării" neîntrerupte, teoretizînd demagogic „revoluţia permanentă", comunismul devine, în faza succesului său, un regim conservator prin excelenţă. Frauda sa se reflectă şi în osificarea lamentabilă pe care o prezintă îndată ce mafia „proletară" şi-a atins ţelurile. „Un partid revoluţionar care a învins, arată Jules Monnerot, nu mai este un partid revoluţionar, chiar dacă vrea să-şi păstreze numele de partid revoluţionar, el devine un *partid al ordinii".* Spre a adăuga: „Originalitatea bolşevicilor vizează a stabiliza miturile revoluţionare în perioade nonrevoluţionare". Explicabil, această dispoziţie retrogradă e contagioasă. Ea se revarsă şi asupra conştiinţelor scriitorilor şi criticilor oficiali sau oficioşi, dictîndu-le o atitudine convenţională, rigidă. Ei vor a se pune la adăpostul unui protocol. Se constituie într-un corp de paznici ai templului. De unde, iniţial, tradiţia alcătuia, pentru realist-socialişti, un obiect al „reconsiderării", adică al decupărilor arbitrare şi al măsluirilor grosolane, ea se preface într-o sursă a prestigiului. In imediata ei succesiune, se aşază autorii parveniţi la bune poziţii în epoca Ceauşescu. Ei aspiră a suda o listă de nume de alta. încredinţaţi că valoarea e sacrosanctă pe întreaga ei scară, doresc a interzice orice discuţie, a înăbuşi din faşă orice revizuire. îi

excomunică pe inconformişti, dcclarîndu-i „negativişti", „demolatori", „duşmani ai culturii", încercînd astfel a abate asupra lor vindicta publică. Noile lor situări pe treptele carierei le acordă aplombul trebuitor unei poze intimidante, de mentori şi dispensatori de beneficii. Inspiraţi în pretenţiile lor de puterea restauraţionistă, sprijiniţi de ea într-o manieră extrem de vizibilă, îi însoţesc, la rîndul lor, conservatorismul politic cu unul cultural-politic, denumindu-se pe sine, spre hazul lucrurilor, „apolitici".

în genere, ideologizarea care persistă se caracterizează, ca şi paradigma ei, printr-o teamă de confruntare cu realul. Nu e decît o consecinţă a celor înfăţişate pînă aici. Literatorii în chestiune intuiesc că fenomenele spontane ale vieţii literare, ale contextului obştesc ce a făcut şi face sacrificii spre a se descătuşa, nu le sînt prielnice. Timpul nu macină în favoarea lor. Realitatea e plină de primejdii. Ea conţine latenţe critice şi justiţiare. Prin simplul fapt că există elemente ce le pot scăpa de sub control, oportuniştii se simt ameninţaţi. Din care pricină se silesc a înjgheba o antirealitate. Se baricadează într-o utopie poruncitoare şi agresivă. Desigur, nu este vorba de utopia marxistă, pe care, formal, o reneagă. însă nu e altceva decît reflexul ei pe planul unor conştiinţe determinate, care se complac în jocul evazionismului „estetic" lucrativ (un evazionism trucat, deoarece, în fond, e o soluţie mai rafinată a „angajării"). Această construcţie artificială cuprinde, după cum spuneam, veleitatea unui adevăr exclusivist şi neschimbător, ca şi a unui *stătu quo* axiologic. Moştenitoare a maşinăriilor represiunii cu caracter cognitiv, spre a folosi un

termen al lui Michel Foucault, ea este prevăzută cu resorturile unei rezistenţe pasive şi ale uneia active. Rezistenţa pasivă rezidă în apărarea obstinată a trecutului, a sancţiunilor favorabile, a poziţiilor şi a avantajelor obţinute în sfera lui. Evident, din astfel de rosturi utilitare pot decurge şi chiar... decurg altele noi. Rezistenţa activă constă în defăimare. Interlocutorului neconvenabil printr-o raţionalitate căreia nu i se poate opune nimic în plan raţional i se găsesc cusururi ce ies din cadrul pertinent al disputei. I se fac procese de intenţie (este taxat drept „invidios", „ranchiunos" etc.), i se atribuie texte pe care nu le-a scris, i se răstălmăcesc cele pe care le-a scris, i se pun în cîrcă fapte pe care nu le-a săvîrşit (de exemplu, aşa cum i s-a întîmplat sub-semnatului, e învinuit de... crimă). Dacă nu se poate proba că n-are dreptate, cel puţin să se constate că e un mişel. Să fie înjosit indiferent prin cc mijloace! Utopia decade astfel la treapta ei cea mai ingrată, care e minciuna veninoasă, insultătoare.

Una din ultimele ei manifestări constă în acuzaţia că cel ce indică vinovăţiile oportunismului şi combate idcologizarea ar avea el însuşi o comportare... comunistă. Precum într-un joc de alba-neagra, piesa perdantă a ideologizării e utilizată în încercarea deznădăjduită de compromitere a adversarului. De ce să fie el mai bun dccît mine? De ce să nu proiectez asupra lui propria mea figură morală? îşi spune, cu o cinică isteţime, cutare „adaptabil", în criză dc argumente. Dcci, pînă acolo am ajuns! Marginalizat, supus cea mai mare parte a vieţii măsurilor represive ale sistemului totalitar (cu excepţia închisorii, le-am cunoscut pc toate), mă văd declarat... stalinist. Nu

puteaţi comite, domnilor, o glumă mai reuşită?

Colaboraţionişti mai vechi şi mai noi

îmi stăruie în auz o propoziţie pe care „lordul" comunist, Ion Gheorghe Maurer, a rostit-o la T.V.R.L. şi care sună cam aşa: „Nu cred că intelectualii noştri ar fi răsturnat regimul lui Ceauşescu, pentru că nu am încredere în intelectuali". Două lucruri se desprind dintr-însa. Mai întîi, desigur, dispreţul faţă de intelectuali, caracteristic nomenclaturii, explicabil atît prin complexul de inferioritate al acesteia, cît şi prin teama ei faţă de orice formă a spiritului critic, a lucidităţii. în al doilea rînd,
o slăbiciune obiectivă a unei însemnate părţi a intelectualităţii noastre, pe care nu are rost acum s-o escamotăm, din motive de complezenţă ori de solidaritate pur formală. O slăbiciune care a dus la o paletă amplă de manifestări favorabile dictaturii. De la început, adică de prin 1944-1945, scriitorii români, căci despre acest eşalon important al intelectualităţii ne propunem a vorbi aici, au început a se polariza în funcţie de prezenţa comunismului pe pămîntul ţării noastre. Unii au aderat din capul locului la propaganda marxist-leninistă, de parcă atît ar fi aşteptat. M. Sadoveanu, G. Călinescu au dat tonul, cu decizie, orientării oportuniste. „Lumina vine de la răsărit" era sloganul unei alinieri vădit interesate, a unei alipiri la puterea totalitară ce se instaura cu grăbire şi brutalitate, avînd în sprijin o armată de ocupaţie. Treptat, avangărzii i-au urmat autori ce stătuseră în expectativă ori care încercaseră, prin condeiul lor, o împotrivire. Situaţia părînd fără ieşire, aceştia au preferat a nu-şi irosi viaţa în interdicţie şi persecuţii, dîndu-şi obolul, mai

mult sau mai puţin oneros, Molohului roşu. între ei, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Tudor Vianu, Şerban Ciocu- lescu, Vladimir Streinu. Dar alături de magiştrii literaturii interbelice, de fapt pe un prim-plan pe care ei nu l-au ocupat decît oarecum onorific, nedispărînd complet niciodată o anume stînjenire reciprocă în raporturile lor cu oficialitatea, s-a înjghebat o clasă de scriitori, fie provenită din tineretul literar al anilor ’30, fie livrată de promoţiile mai proaspete, care, practic, au devenit cunoscute după pretinsa „eliberare” de la 23 august. Aceştia au constituit lotul cel mai activ. Ei au purtat pe umeri, pentru a spune astfel, însemnele „realismului socialist”, au creat modelul nefast al unei producţii aservite integral partidului unic. Ei s-au dezis, în chipul cel mai categoric, de tematica majoră a artei, de limbajul ei specific, de etica ei imprescriptibilă, în favoarea unei prestaţii propagandistice, cu un puternic iz gazetăresc, asumate nemijlocit, fără aparente probleme de conştiinţă, în numele unei aşa numite apropieri de „popor”. S-a produs astfel un grav recul, o întoarcere a literaturii cu cel puţin un secol în urmă, o primitivizare dureroasă a acesteia. Sub scutul lozincii demagogice, „arta în slujba poporului”, am recăzut în abisul lipsei de criterii estetice, într-un tezism grosolan şi într-un izolaţionism care, cu cîţiva ani mai înainte, ar fi părut tot atît de puţin probabil precum invadarea pămîntului de către marţieni. Vitregia istoriei a făcut însă ca marţienii distrugători de cultură să se ivească dintre noi. A avut loc un proces rapid de „rinocerizare”. Să amintim, fără sfială, numele celor mai cunoscuţi dintre aceşti „rinoceri” literari. în poezie: Mihai

Beniuc, Dan Deşliu, Eugen Frunză, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Radu Boureanu, Mihu Dragomir, Marcel Breslaşu, Nina Cassian, Veronica Porumbacu. în .proză: Petru Dumitriu, V-Em. Galan, Eusebiu Camilar, Dumitru Mircea, Ion Istrati, Aurel Mihale, Petru Vintilă. în dramaturgie: Aurel Baranga, Mihail Davidoglu, Lucia Demetrius, Horia Lovinescu. în critică: Ion Vitner, J. Popper, SorinToma, Ov.S. Crohmălniceanu, Silvian Iosifescu, PaulGeorgescu.

Au scris „fără sfială" şi nu fără motiv. Unii dintre tenorii amintiţi ai literaturii contrafăcute s-au desprins, după liberalizarea din jurul anului 1965, de trecutul lor compromiţător, scriind „sincer" şi încercînd, cînd a fost cazul, o reînnodare cu perioada „dccadentă", „burgheză", „cosmopolită" a propriilor lor începuturi. Fenomenul e complex, dramatic şi, evident, nu sîntem acum în măsură a-i da o explicaţie exhaustivă. Oricum, termenii cu care putem, în mod obiectiv, opera se constituie în dubluri antinomice. Un drum firesc al regăsirii sau un nou act de oportunism? O limpezire de conştiinţă sau o mişcare în virtutea valului, o deplasare automată? Depinde de bunăvoinţa comentatorului. Adesea această bunăvoinţă a fost excesivă. Critica ultimului sfert de veac a evitat, chiar sub penelele sale reprezentative, să califice suficient de ferm şi consecvent impostura estetică, să blameze impostura etică a unor autori ce s-au „recondiţionat" cu abilitate din mers. Astfel, vinovăţia lor a devenit şi mai mare aidoma unei tumori neoperate, ce se dezvoltă. Cîţiva, e drept, şi-au recunoscut greşeala în termeni expliciţi ori au căutat să şi-o spele prin atitudini temerare. Unul

dintre ei a ajuns chiar un faimos dizident anticeauşist. Alţii însă s-au „scuzat" într-un fel alambicat, văietîndu-se şi acuzîndu-i pe cei de alături, acuzînd, cu o totală lipsă de umor, istoria în persoană, îneeîndu-se în amănunte dilatate cu scopul de a se pierde din vedere esenţialul (Maria Banuş). N-au absentat nici cinicele continuităţi staliniste (M. Beniuc, Paul Georgescu). Cei mai mulţi au preferat, totuşi, tăcerea comodă sau o „rezistenţă" de cafenea, de o semnificaţie minimă, precum cea a autorului *Sunsului Hiroşimei,* completamente scutită de riscuri. Ce să credem? Aproape de un adevăr mai viril ni se înfăţişează Petru Dumitriu, care, într-un recent interviu apărut în „Le Quotidien de Paris" recunoaşte că a „servit bine" regimul comunist al anilor '50: „Am scris cărţi tendenţioase, false prin realismul socialist. Cele mai bune conţin mai puţin realism socialist. Era vorba de scrieri la comandă. Am scris astfel, după tratatul despre zei, un tratat despre colectivizare şi alte prostii criminale pentru un scriitor". Aşadar, „prostii criminale"! Parcă alţii n-au spus aşa ceva ori, pur şi simplu, n-au spus nimic în sens autocritic! O impresie de aventurism e inevitabilă. Un critic ia azi, în „România literară", apărarea lui E. Lovinescu, ca şi cum el nu ar fi fost unul dintre principalii săi denigratori. Desigur, fără a sufla un cuvînt privitor la antecedente. Autori notorii ai „obsedantului deceniu" trec mai departe, cu aerul seninătăţii şi al împăcării depline. Inconştienţă sau viclenie? E adevărat că Bernard-Henri Levy vorbea despre „oprimatul care este de fapt un fel de somnoros care se trezeşte, actor docil şi inconştient al propriei sale supuneri, artizan involuntar care

mînuieşte uneltele propriului său «mal de vivre»". Scriitorii respectivi ar fi fost şi ei nişte oprimaţi, nu-i aşa? întrebare la care răspunsurile pot fi diferite. Noi credem cu încăpăţînare în capacitatea creatorului de a se împotrivi la rău, cu mult mai multă eficienţă, în planul său imanent, decît cetăţeanul de rînd. Cine poate sili pe un scriitor să scrie ce nu doreşte? Cine îi poate impune o conştiinţă care nu e a sa? Oricît de abuziv a fost la noi totalitarismul comunist, nu ştim să fi existat cazuri de scriitori condamnaţi pentru tăcere. Nu ştim să fi fost cazuri de scriitori închişi pentru că nu au vrut să accepte titluri, premii, călătorii în străinătate, bani. Pre-
Iinşii „somnoroşi", care doresc a ne convinge de faptul că nu ştiau ce făceau, nu prea izbutesc. Un savuros exemplu de ipocrizie ni s-a părut a fi Ilya Ehrenburg, omul tuturor adaptărilor, care declara în memoriile sale că nu şi-a dat seama şi nu-şi aminteşte ce a vorbit la moartea lui Stalin. Tot atît de inconsistentă este scuza unor autori români că ar fi fost de bună credinţă, că n-ar fi cunoscut ororile şi falsitatea de fond a comunismului. „Slabă scuză, tristă scuză", a exclamat într-un rînd
Titu Maiorescu. Am străbătut şi eu epoca în cauză. Copil, adolescent, tînăr fiind, mi-am putut forma, fără vreun efort deosebit, impresii îndeajuns de clare asupra realităţilor sociale, politice şi, cu timpul, asupra celor culturale. Rudele, prietenii, colegii şi cunoscuţii mei dispuneau de un aparat de percepţie şi de judecată, dăruit de Dumnezeu, care ajungea la rezultate asemănătoare. Puţini erau cei care afişau o altă atitudine şi lor li se adresa dispreţul general cuvenit unor carierişti fără scru-

pule. Nu ne puteam gîndi o clipă, cu seriozitate, la convingerile lor comuniste, la motivaţia lăuntrică a manifestării lor. Nedreptatea, lipsurile, represiunea, minciuna, trădarea reprezentau noţiuni trăite, cu suferinţă şi înfricoşare, de marea majoritate a populaţiei. Cum ar fi putut scăpa tristele realităţi ce le ilustrau unor persoane mai în vîrstă decît mine, înzestrate cu orizontul de cunoştinţe, de sensibilitate şi de intuiţie propriu unor oameni de artă? Cum s-ar fi putut întemeia idealurile lor „curate" pe cumplita batjocorire a fiinţelor şi valorilor pe care avea putinţa de a le cunoaşte bine, chiar foarte bine? Iată un lucru ce nu-1 pot şi nu-1 voi putea înţelege vreodată, pe cale raţională. Pentru a-i crede pe confraţii care fac asemenea declaraţii de puritate în contul trecutului, ar trebui să mă conving, în prealabil, de existenţa unor fapte de magie, de felul celor ce transformă o vrăjitoare hîdă într-o fată frumaosă. Alt chip nu este, domnule Dan Deşliu, doamnă Maria Banuş şi ceilalţi! De altminteri, Petru Dumitriu, în textul citat mai sus, afirmă: „Numai nebunii, fanaticii, idioţii erau stalinişti prin convingere". Nu cred că nici dv., nici tovarăşii dv. de înflăcărări revoluţionare puteţi fi încadraţi în atari compartimente clinice! Concluzia se impune de la sine.

Cititorul prezentelor însemnări se poate eventual întreba de ce mă ocup de oameni şi de împrejurări aparţinînd unor ani mai îndepărtaţi. Sînt de strictă actualitate Eugen Jebeleanu, Maria Banuş, Ov.S. Crohmălniceanu? N-am avut şi „faliţi" de dată mai recentă? Desigur! Tocmai la aceştia am vrut să ajun

gem, deşi am apucat pe o cale ceva mai ocolită,

dictată de necesitatea unor precizări. Octavian Paler mi-a spus odată că nu putem face lumină deplină asupra colaboraţionismului din epoca Ceauşescu dacă nu facem lumină pînă la capăt în cel din epoca Gheorghiu-Dej. Cred că avea dreptate. Intrucît există o legătură organică între cele două etape ale fenomenului. Scriitorii ce s-au pus în serviciul partidului înainte de 1965 au mizat pe o lipsă de conştiinţă istorică ce nu s-a confirmat în perioada 1965-1971, cînd condiţiile politice, ameliorate o vreme, au îngăduit o suficient de liberă discuţie în jurul lor, soldată cu o condamnare cvasigeneralã. In virtutea unor principii de morală, ei au fost atunci indicaţi drept un corp străin în organismul literaturii reîntoarse la condiţia sa. Efectiv, au fost mar- ginalizaţi ori excluşi din publicaţii. Numele lor era legat, în opinia publică, de un pact cu diavolul. în această situaţie, au mizat pe lipsa de memorie istorică. Dacă morala, persistînd, i-a osîndit, de ce nu i-ar scăpa uitarea? S-au metamorfozat şi, în bună parte, au... reuşit! Toleranţa arătată faţă de ei de o serie de critici a constituit, implicit, o încurajare pentru alţii. Pentru „neoproletcultiştii" care nc-au blagoslovit cu litaniile închinate noului conducător, cu demagogia lor asfixiantă şi cu agresivitatea lor la adresa a mai tuturor valorilor noastre literare, neoproletcultişti în frunte cu Eugen Barbu, Dumitru Popescu, D.R. Popescu, Adrian Păunescu, Mihai Ungheanu, Nicolae Dragoş, Dinu Săraru, Ion Dodu Bălan. Cei numiţi, ca şi emulii şi sateliţii lor, nu ar fi îndrăznit a se comporta aşa cum s-au comportat dacă nu ar fi avut în spate o garnitură de predecesori care s-au „descurcat". Şcoala infamiei de la „Săptă- mîna" şi de la vechiul „Luceafăr" nu s-

ar fi deschis şi n-ar fi prosperat dacă n-ar fi posedat girul unei perioade „exemplare”, aparent dezavuate de către congresul al IX-lea al P.C.R., în fond continuate pe o nouă buclă a spiralei, cu mijloace rafinate, aduse la zi. Stalinismul iniţial a ilustrat în modul cel mai pregnant protocronismul de care se făcea atîta caz, prin exproprierea

noţiunii din paginile blajin-interesatului Edgar Papu. O nouă grupare de colaboraţionişti a luat loc, cu ifosele şi privilegiile de rigoare, în loja oficioasă dacă nu şi în cea oficială, croită după chipul şi asemănarea grupării vechi. Lipsa de caracter, în tot cazul, a rămas aceeaşi. Din motive de „onorabilitate”, dar mai cu seamă de concurenţă (pe nici un teren decît pe cel totalitar, dictonul *horno homini lupus* nu se verifică mai temeinic), proletcultiştii din trecut au fost cu teatrală vehemenţă repudiaţi. Dar mentalitatea lor, adică lipsa crasă de bun simţ, rapacitatea, arivismul şi, indiscutabil, toate procedeele lor de falsificare, calomniere, adulare, suprimare a dreptului la replică etc. au fost preluate *tale quale.* Respingînd convenţional proletcultismul, neoproletcultismul îl reînvia într-o ambianţă agravată de un patologic cult al personalităţii şi de un naţionalism virulent, ambele neavînd nimic comun cu marxism-leninismul teoretic, ba tîindu-i chiar opuse. Aşa cum criminalul încearcă a-şi şterge urmele (folosesc cuvîntul criminal în înţelesul cultural în care apare la Petru Dumitriu, care nu ezita a declara că preferabil pentru un scriitor care scrie cărţi mincinoase ar fi „să ucidă oameni cu mîinile sale”), ei s-au străduit a-şi ascunde relaţiile directe cu inspiratorii lor, scribii stalinişti fără perdea din anii ’40-’50. Aidoma lui

Ceauşescu, care s-a dezis de Gheorghiu-Dej după ce l-a slugărit pentru a-i intra în graţii şi a-1 moşteni, noii colaboraţionişti din rîndul scriitorilor s-au lepădat de „părinţii" lor care au dominat „obsedantul deceniu" şi le-au pregătit astfel ascensiunea. Făţarnici, au „polemizat" cu Crohmălniceanu, de pildă, şi au transformat în tabu pe G. Călinescu, care s-a văzut postum trecut de la o rezervă imperativă la o admiraţie imperativă, ambele ipostaze ale încălcării libertăţii. Falsificînd trecutul, au încercat a manipula şi viitorul. Bestiala lor sete de a sorbi avantajele prezentului dictatorial, vidat de orice sens al evoluţiei, de orice răspundere, oază a turpitudinii îmbătate de sine, părelnic sustrase devenirii, i-a condus la aversiunea masivă faţă de tineri. Interminabila diatri

bă, prolixă şi veninoasă, a „patronului" împotriva optzeciştilor are semnificaţia unui document psihologic.

Dar, în temeiul experienţei acumulate de către prima „generaţie" de colaboraţionişti, şi-au asigurat şi portiţe de salvare. Au editat şi comentat „favorabil" pe cîţiva însemnaţi cărturari trecuţi la indexul comunist, precum N. Iorga, Gheor- ghe Brătianu, C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Constantin Antoniade, Petru Comarnescu ş.a., cu acrul că „repară" o nedreptate. Şi-au permis chiar şi cîteva perfect inofensive gesturi „critice" *ă* /«Păunescu, care includea din cînd în cînd în vîrtejul săuscriptico-logoreic şi versuri „inconformistc", cu sensul unui răsfăţ profitabil, întrucît arunca praf în ochii lumii. Totul, bineînţeles, cu permisiune de la „poliţia" pe care o slujeau cu fidelitate. Că în mintea respectivilor ipochimeni dospea ideea unei adaptări la condiţiile postdictatoriale, reiese şi din împrejurarea că imediat după Revoluţia din decembrie 1989, atît publiciştii dc la „Săptămîna", în cap cu inconfundabilul lor şef, cît şi bardul *Ultrasenlimentelor,* au încercat o întoarcere de 180 de grade. Un episod şi mai hazliu: Popcscu-Dumnezeu a declarat că se pune la dispoziţia Frontului. Fireşte, figura n-a ţinut. S-au retras fără glorie şi cei menţionaţi, ca şi alţi cîţiva feudali de presă, unşi cu toate unsorile dictaturilor succesive, autori de abuzuri, intimi în mai mare măsură cu „ştabii" de partid, la mesele şi vînătorile cărora jucau rolul de bufoni, decît cu poezia sau cu proza. Inşi pe care nu-i regretă nimeni, care şi-au trăit viaţa de confort şi de voiajuri peste hotare, de

remuneraţii ştiute şi neştiute, retraşi acum în vilele lor, putînd huzuri în continuare ca rentieri ai lozincilor rimate şi declaraţiilor făcute „în numele" unor colectivităţi, de fapt reprezentative exclusiv pentru impudoarca lor personală. Exceptînd accidentul moral al devalorizării lor publicistice, existenţa acestor veritabili exploatatori ai literei, moşieri şi bancheri ai tipăriturii naţionale subjugate, e foarte bună mersi, mai bună cu mult decît media scriitorilor români. Conştiinţa lor pare a nu fi tulburată nici de minciuna pe care au aşternut-o neobosit pe hîrtia care, în ciuda zicalei, s-a săturat a răbda orice, nici de imaginea celor pe care i-au sacrificat deseori în virtutea funcţiilor lor administrative, confraţi cu viaţa pustiită şi mutilată pe largi întinderi de timp. Dar, scîrbit din cale afară, m-am luat cu vorba. Altceva am vrut să spun. Noii colaboraţionişti s-ar putea să dorească iarăşi a reveni în arenă. E chiar foarte probabil că doresc, în pofida primelor eşecuri. Aşa cum colegii lor de dinainte de 1965 au schimbat, la un moment dat, macazul, avem toate motivele a presupune că scribii debarcaţi de Revoluţie nutresc gîndul unei revanşe. Istoria se repetă. Deşi aflat în criză, comunismul *(recte* imoralitatea care-i formează conţinutul cel mai plauzibil) nu poate pieri de pe o zi pe alta, aşa cum susţine şi Alexandr Zinoviev. Exponenţii lui pîndesc clipele de derută şi dificultate care să le favorizeze reapariţia. Schimbînd ce e de schimbat, supunîndu-se operaţiei cosmetice trebuitoare înfăţişării în instanţa noii epoci, privilegiul nu renunţă la identitatea sa. Ne întrebăm amuzaţi cît de departe vor merge ex-nomenclaturiştii. Cîţiva mai nerăbdători, între care cunoscutul ca un cal breaz

Eugen Florescu, s-au şi grăbit să ne ofere primele lecţii de... democraţie. Să-şi desfacă marfa multicoloră de comisvoiajori plini de rîvnă ai conjuncturilor. Cine le va urma? Aşteptăm cu sufletul la gură! Trecutul ne îndeamnă la optimism. Nu cumva Eugen Barbu va fi marele moralizator de mîine, sever şi implacabil ca un profet neînţeles? Nu cumva, în situaţia în care am avea nenorocul de a ne trezi în impas cu democraţia, Dumitru Popescu va deveni un dizident curajos? Nu cumva Ion Dodu Bălan va declara greva foamei în vederea respectării drepturilor omului? Mare e grădina lui Dumnezeu!

Avem nevoie de un Nurnberg românesc!

S-a spus deseori că e nevoie, la noi, de un proces al comunismului. Atît de des, încît propoziţia riscă a trece în fondul de aur al locurilor comune, cu care, prin definiţie, toţi sîntem de acord, dar care nu mai impresionează pe nimeni. Şi cît de bine prinde unora această pensionare a unor adevăruri ce nici n-au avut prilejul de a fi devenit active! Vinovaţii se ascund nu doar în spatele unei puteri nepăsătoare faţă dc vinovăţia lor, dar şi a impreciziei, a lipsei de fermitate, a ezitărilor noastre, ale celor ce, dezamăgiţi, obosiţi, şocaţi de imprevizibil şi mîhniţi de mai toate cele ce ni se întîmplă, nu dispunem de o strategie eficace a înmănunchierii opiniilor noastre, a transformării lor într-un instrument al acţiunii. Vinovaţii dc catastrofa cu cea mai largă durată şi cu cel mai cumplit bilanţ din întreaga istorie a acestui popor rîd pe sub mustaţă. Şi cum să nu se bucure cu cinism dacă au scăpat, cu puţinele excepţii ale asprimii justiţiare din primele luni de după decembrie, nu numai de închisoare, dar şi cu privilegiile aproape neştirbite: pensii copioase (cele mai mari din ţară), locuinţe de lux, bunuri agonisite în condiţiilc avantajoase create de nomenclatură pentru propriii săi membri şi, *last but not least,* cu posibilitatea de a se lansa în afaceri „privatizate", pe o gamă foarte largă, de la comerţ *(recte* speculă) pînă la înfiinţarea unor organe de presă pe măsură, adică extremiste. Drăghici şi Nicolski, căpetenii odioase ale Gulagului românesc, infestează cu respiraţia lor de cetăţeni „onorabili" şi prosperi aerul cetăţii noastre încă îndurerate. Asasinii din decembrie '89, ale căror mîini nu se vor putea spăla de sînge niciodată, umblă printre noi, ating

obiectele pe care şi noi le atingem, infectîndu-le cu groază şi cu moarte. O liotă de dregători comunişti şi de securişti, de la centai şi de la judeţe, autori nemijlociţi ai mizeriei şi umilinţei obşteşti, profesionişti ai minciunii, ne sfidează de pe treptele unei bune stări ce depăşeşte cu mult media, nutrind gînduri restauraţioniste şi avînd putinţa de-a şi le exprima în foi specializate, îmbibate de şovinism şi agresivitate, a căror abjecţie ne-a pătat prestigiul internaţional.

în asemenea circumstanţe se cuvine să ne amintim una din lecţiile cele mai importante ale istoriei contemporane şi anume felul în care a fost sancţionat celălalt totalitarism, fascismul, atît de asemănător, prin proporţiile gigantice ale crimelor şi abuzurilor sale, cu comunismul, încît analiza şi aprecierea lor prin similitudine este inevitabilă. Principalii conducători nazişti au fost, după cum se ştie, judecaţi şi condamnaţi, la finele celui de-al doilea război mondial, în cadrul celebrului proces de laNurnberg. Proces care a ajuns simbolul justiţiei aplicate realităţilor specifice ale timpului nostru, „realităţi sumbre, care nu vor lăsa generaţiile viitoare să uite vreodată acest secol”, după cum se exprima acuzatorul american principal, Robert H. Jackson. Evident, omenirea nu şi-ar fi putut recăpăta o bună conştiinţă, ar fi fost măcinată în continuare de un sentiment difuz dc ruşine, dacă acest proces n-ar fi avut loc, dacă n-ar fi fost urmat de căutarea, prinderea, judecarea şi condamnarea altor criminali de război, evitîndu-se o prescripţie referitoare la nelegiuirile lor, care ar fi echivalat cu o clemenţă inoportună. Fără extirparea oribilei tumori fasciste, întregul organism al umanităţii ar fi fost bolnav. E

limpede că pentru a ne vindeca definitiv de nu mai puţin înspăimîntătoarea maladie comunistă, trebuie aplicat acelaşi procedeu. (Bineînţeles că nu poate fi vorba de pedeapsa cu moartea, nici chiar pentru cei ce au ucis, atît pentru faptul că ea a fost interzisă în ţara noastră, cît şi pentru că o socotim moralmente nepermisă. în nici un caz torţionarii bestiali ai Gulagului nostru nu vor sfîrşi în ştreang, precum colegii lor din Germania hitleristă!) Din păcate, în calea unui proces al comunismului stau o sumă de tertipuri ale „foştilor" care încearcă a se scuza, a găsi argumente în favoarea „corectitudinii" lor. Argumente falacioase, care nu ţin de bunul simţ şi de logică şi care trebuie, prin urmare, spulberate cu hotărîre. Ne vin în ajutor în această privinţă unele învăţăminte ale procesului de la Numberg. în chip izbitor, acuzaţii de azi prezintă analogii, în mentalitate şi comportament, cu cei de ieri. Totalitarismelc au produs indivizi cu o psihologie comună. Aşa, bunăoară, şi grangurii nazişti au căutat să-şi diminueze răspunderea, aruneînd vina asupra altora şi pretinzînd că au fost doar simpli executanţi. Iată replica, cu o rezonanţă atît de actuală, pe care le-o dă acuzatorul britanic, sir Iiartlcy Shawcross: „Se prea poate ca unii dintre ci să fi fost mai puţin vinovaţi decît alţii. Dar atunci cînd este vorba de crime de genul celor cu care ne-am întîlnit aici, (...) ce alinare poate constitui faptul că unii au fost implicaţi în măsură mai mică decît alţii, că unii au deţinut rolul principal, iar alţii n-au fost decît complici?".

Noţiunea de complicitate este, însă, la noi, disparentă. Ca, de altminteri, şi cea de vinovăţie, aşa cum rezultă din abundentele „explicaţii" pe care

le-au dat, de după gratiile suficient de relaxate, o seric de demnitari comunişti, de la Dumitru Popescu, Ion Dincă, Ştefan Andrei, Paul Niculescu-Mizil, la Nicu Ceauşescu, „explicaţii" găzduite cu săritoare bcncvolenţă de publicaţiile pronomcnclaturistc: „Totuşi iubirea", „România Mare", „Europa" etc. Toţi aceşti oameni care s-au aflat în fruntea puterii sînt foarte satisfăcuţi de ceea ce au făcut, astfel îneît singurul lucru ciudat s-ar zicc că este priveliştea cruntă a totalitarismului, adusă pesemne ca o molimă de pe altă planetă, de către nişte cosmonauţi ce nu s-au dezinfectat suficient. Se pot găsi oare creduli care să ia în serios spusele acestor nemernici îmbuibaţi şi aroganţi, ce înconjurau tronul despotului şi se întreceau fără încetare să-i intre în voie şi să-l tămîieze? In cazul că da, le propunem persoanelor în chestiune să mediteze la manevrele analoage ale celor aflaţi în boxa acuzaţiilor la Niimberg. Iată ce îndrăznea să declare, cu seninătate şi cu patriotică „demnitate", Goring: „Declar (...) în faţa înaltei instanţe: nicicînd, în nici o etapă, eu nu am ordonat asasinarea vreunui om şi cu atît mai puţin declanşarea altor grozăvii, şi nici nu le-am tolerat atunci cînd am ştiut de ele (...) pe calea pe care am mers m-am lăsat condus doar de dragostea fierbinte pentru poporul meu, am luptat pentru fericirea, libertatea şi viaţa acestuia". După ce simulează a nu fi răspunzător de politica externă a Germaniei, pe care a promovat-o în calitate de... ministru de externe, Ribbentrop susţine fără a ezita: „în ce priveşte însă această politică externă, sînt totuşi perfect edificat asupra unui lucru, şi anume că niciodată ea nu s-a îndeletnicit cu planuri de dominaţie mondială". Pactul Molotov-

Ribbentrop n-a fost, aşadar, decît un vis urît! Frick, ministru al funcţiilor publice din Reich, vorbeşte cu solemnitate despre totala sa inocenţă: „în faţa acuzării mă simt cu conştiinţa curată. întreaga mea viaţă mi-am pus-o în slujba poporului şi a patriei". Pentru ca, prin următoarele cuvinte, să ia sub aripa sa ocrotitoare şi pe alţi nazişti „leali": „Pentru îndeplinirea obligaţiilor mele legale şi morale, mă consider tot atît de puţin pasibil de pedeapsă ca oricare din zecile de mii de funcţionari germani leali din serviciile publice, care şi astăzi mai zac în lagăre, pentru simpla învinuire de a-şi fă făcut datoria". Streicher, Reichsfiihrer şi diriguitor al publicaţiei „Der Stiirmer", ne asigură şi el de completa-i nevinăvoţie: „Domnilor judecători! Nici în calitatea mea de Gauleiter, şi nici în cea de scriitor politic n-am comis nici o crimă, şi de aceea aştept sentinţa dumneavoastră cu conştiinţa curată şi cu încredere". Von Papen îşi proclamase de asemenea „intenţiile curate": „Dragostea de patrie şi de popor a călăuzit, în mod hotărîtor, toţi paşii mei. Nu regimul nazist, ci patria mi-am slujit-o. Oare acuzarea intenţionează să-i condamne chiar pe toţi oamenii care, cu intenţii curate, s-au arătat dispuşi să colaboreze?" Aserţiunile marilor nazişti ne amintesc şi de o altă postură a nomenclaturiştilor noştri, cea de a se disocia, uneori, de Ceauşescu, atribuindu-i principala, dacă nu unica răspundere a tuturor relelor. Nu o dată, protagoniştii procesului de laNiirnberg s-au dezis de Fuhrerul lor, aşa cum azi, cu impertinenţă şi laşitate, destui dintre înalţii demnitari comunişti se dezic de „cel mai iubit fiu al poporului", pe care l-au preamărit în stil delirant, impunînd ţării întregi să-l aclame. Frick afirma

neted: „Asasinatele în masă au fost comise din ordinul exclusiv al şefului statului, Adolf Hitler, fără altă înrîurire". Nu se întreabă însă cum şi de către cine au fost executate! Schacht se lăuda astfel: „Adversitatea mea faţă de politica lui Hitler era bine cunoscută atît în ţară, cît şi peste hotare". Kaltenbrunner, chipurile, osîndea antisemitismul patronului său: „N-am încuviinţat şi n-am admis niciodată exterminarea biologică a evreilor. Antisemitismul lui Hitler, aşa cum îl ştiu astăzi, era barbarie curată". însuşi Goring, întrebat cine poartă răspunderea asupra lagărelor de concentrare, afirma fără şovăire: „Hitler personal. Toţi ceilalţi care au avut vreo legătură cu aceste lagăre îi erau subordonaţi direct lui Hitler. Organele de stat nu au avut nimic de-a face cu acestea". Oare atmosfera acestor fraze nu ne aminteşte declaraţiile unui Iulian Vlad sau ale colegilor săi?

Să-l ascultăm şi pe un fruntaş al propagandei naţional- socialiste, pe Alfred Rosenberg, care, bineînţeles că îşi invoca, la rîndul său, „conştiinţa curată", susţinînd cît de nobile au fost principiile care l-au însufleţit, de parcă totalitarismul pe care-1 slujea nu era decît un alt nume al celei mai perfecţionate societăţi democratice: „Departe de a fi contribuit la încercarea de înăbuşire a culturii şi a conştiinţei naţionale a popoarelor din Europa de răsărit, m-am pronunţat pentru dezvoltarea condiţiilor materiale şi spirituale necesare existenţei lor; departe de a fi contribuit la violarea drepturilor lor fundamentale - securitatea şi demnitatea umană, am militat cu toată fiinţa mea - lucru uşor de demonstrat - împotriva oricărei politici a violenţelor (...) în Germania am luptat, în spiritul convingerilor

mele despre lume şi viaţă, pentru libertatea conştiinţei, acordată oricărui adversar". Nu e nici o glumă, deşi textul pare încărcat de o acută ironie. Dumitru Popescu are, prin urmare, un vajnic precursor! Prin intermediul persoanei lui Alfred Rosenberg, instanţa de la Niimberg a judccat şi condamnat aberaţia ideologică totalitară. Implicaţia sa criminală este indiscutabilă. Nici Niirnbergul românesc, pe care-1 aşteptăm cu încredere (căci, mai devreme ori mai tîrziu, tot trebuie să aibă loc!), nu se poate dispensa de sancţionarea fărădelegilor săvîrşite în domeniul spiritului, a căror gravitate e cu atît mai mare, cu cît efectele lor sînt, în bună parte, impalpabile, risipite în conştiinţa cîtorva generaţii actuale şi poate viitoare, precum o eroare genetică. Oricum, malformaţia conştiinţei noastre naţionale e cît se poate de reală şi cutremurătoare în realitatea ei. Ea a ieşit la iveală, de cîteva ori, într-un chip dramatic, în decursul perioadei post-totalitare, precum vîrful unui aisberg, care va dăinui încă un timp nedeterminat, împiedicînd instaurarea unei veritabile democraţii, a unei vieţi civile în înţeles european. Nu putem uita că un rol funest în mutilarea sufletească a poporului român l-au jucat înalţii, samavolnicii „responsabili" ideologici, creatorii odioasei „linii" propagandistice a partidului, de la care nu te puteai abate decît cu riscurile cele mai mari, frecvent cu cel al întemniţării. Nu-i putem uita pe cei ce au măsluit valorile, ne-au batjocorit scriitorii, artiştii şi cărturarii, ne-au interzis tradiţia şi ne-au izolat de lume, ne-au îndoctrinat obligatoriu cu repulsiva „învăţătură" a partidului, utilizată ca o dogmă, ne-au pus căluşul în gură de cîte ori am vrut să protestăm. Pe cei care

au parvenit şi au huzurit prin demagogia cea mai imundă, pe panglicarii care s-au prostituat în favoarea puterii criminale, pe cei care au glorificat realizări inexistente şi au ascuns realităţile, pe cei care au proslăvit pe dictatori, făurind un impudic cult al persoanei, fără precedent în ţările civilizate. Fără tragerea lor la răspundere, procesul comunismului românesc ar fi incomplet şi neconvingător. Fără ca aceşti falsificatori de conştiinţă şi prigonitori ai culturii să primească ce li se cuvine, societatea noastră nu-şi va putea recăpăta încrederea în sine, spiritualitatea noastră nu-şi va putea relua ţinuta dreaptă, demnă. Fără ca aceste persoane sumbre, de la Leonte Răutu, Dumitru Popescu, Suzana Gâdea, Mihai Dulea, Ion Dodu Bălan la Eugen Barbu, Adrian Păunescu, D.R. Popcscu să fie, într-un fel oarecare, pedepsite, morala poporului român ar suferi un considerabil prejudiciu.

Un Dumnezeu ciocoi

Nomenclatura ne apare drept produsul cel mai odios al regimurilor comuniste. Rezultantă vădită a inechităţii, a minciunii, a represiunii, ea întrupează, singură, noţiunea de om nou, atît de dragă propagandei de partid. Plin de păcate vechi, acest pretins Mesia al speţei noastre a găsit un pretext doctrinar şi cîteva împrejurări istorice prielnice pentru a-şi satisface pofta tulbure de putere, nestăvilita lăcomie de bunuri pămînteşti. Comunismul a pretins că are convingeri de neclintit. A invocat vreunul din foştii noştri diriguitori judecaţi, vreun principiu, vreo idee, vreo zdreanţă măcar din stindardul rupt al învăţăturii „invincibile”? Comunismul a pretins că e o

consecinţă logică a evoluţiei sociale. Dar cine poate crede că o lege a dezvoltării societăţii omeneşti poate fi lunecarea în orbire, în fărădelege, în dispreţ, înălţat la rang de sistem, faţă de semeni, faţă de zdrobitoarea mulţime a oamenilor?

Minţind fără nici o jenă, deveniţi adevăraţi profesionişti ai minciunii, foştii profitori ai comunismului românesc au încercat, fireşte, să inducă în eroare şi Revoluţia din decembrie. Au înlocuit cîteva elemente de faţadă şi au rămas, cei mai mulţi, în scaunele lor. Au bîlbîit cîteva acuzaţii impudice la adresa fostei perechi dictatoriale, care trecea cu picioarele peste spinările lor smerite, precum satrapii orientali, şi şi-au văzut mai departe de treabă. Decorul uman a rămas aproape neschimbat. Cu ce sentimente să ne mai amintim de eroii eliberării?

Ce rost a avut sacrificiul lor? Durerea ne este dublată de nişine. Pretutindeni ne întîmpină aceleaşi conştiinţe netrebnice. Huliganii politico-ideologici s-au reîntors şi în presă. Adică s-au reîntors la acea poziţie de unde se pot apăra mai bine, de unde îşi pot apăra mai bine scelerata tagmă.

Şi nu se poate spune că n-au făcut nici o ispravă. Una din primele lor manifestări a fost cea a apărării nomenclatu- riştilor întemniţaţi, ca şi cum ar fi fost vorba de cine ştie ce neînţelegere, de cine ştie ce greşeală, de cine ştie ce premeditare vinovată, ca şi cum prăpădul în care se află ţara, din toate punctele de vedere, n-ar fi suficient de doveditor. Ca şi cum zilele crunte ale Revoluţiei ar fi fost un vis, o scornire. Ca şi cum teroriştii nu s-ar fi ascuns sub pulpana nomenclaturii de dincolo şi dincoace de gratii. Loyindu-i pe foştii disidenţi, pe fruntaşii

oneşti ai rezistenţei morale împotriva ceauşismului cu cnutul urii lor sălbatice, fostele slugi ale dictatorului, de soiul lui Eugen Barbu şi Adrian Păunescu, cerşesc opiniei publice mila pentru cîţiva opresori îmbuibaţi, care au ajuns unde meritau. Unora li se iau interviuri, altora li se descriu cu tendenţiozitate aspectele detenţiei. Desigur, nici o închisoare din lume nu echivalează cu un palat. Dar condiţiile în care marii paraziţi ai totalitarismului trăiesc la ora de faţă sînt paradisiacc în raport cu cele în care, timp de mai multe decenii, s-au aflat milioanele de victime ale Gulagului! E suficient; domnule Barbu şi domnule Păunescu, pentru a vă informa sumar asupra sectorului românesc, să (re)citiţi scrierile unor Virgil Ierunca, Nichifor Crainic, Teohar Mihadaş, Paul Goma etc. Generalul Iulian Vlad nu are poate un frigider de ultimul tip, Dumitru Popcscu poate e lipsit de casetofon, Lina Ciobanu poăte duce dorul unor cosmetice străine, însă nu cred că sînt înfometaţi, nici supuşi torturii, nici „reeducaţi" cu de-a sila, în spirit burghez. Nu cred că cineva îi obligă să-şi renege convingerile... inexistente. Nici să zgîrîie pe zid, într-un ungher ascuns de ochii gardianului, eventualele versuri, ca în zorii scrierii (ce ziceţi, *poete* Dumitru Popescu?). Nu cred că vreun paznic îi sileşte să-şi mănînce fecalele şi să-şi bea urina. Nici nu cred că vreun paznic se adresează subţirelor obraze activiste cu apelativul „banditule"! Nu cred nici măcar că persoanele în chestiune au mai puţine medicamente decît noi, cetăţenii de rînd, care nu mai găsim în farmacii nici antibiotice, nici vitamine, nici antinevralgice.

Era să uit. Am citit că unii din tovarăşii cei mai

apropiaţi de inima Tovarăşului s-au plîns de faptul că nu li s-a răspuns la o cerere. Nu ştiu dacă e aşa, însă cel puţin şi-au putut anunţa păsul lumii întregi, prin mijlocirea gazetelor. Ce era să facem noi, *ceilalţi,* cînd ne aflam într-o împrejurare similară, sub înţeleapta lor oblăduire? Fie-mi îngăduit să-mi reamintesc o întîmplare personală. în 1974 am suportat un mare abuz, cu urmări ce nu s-au stins întrutotul nici pînă azi (ce-a fost cu subsemnatul ştie bine Al. Andriţoiu, după cum ce-a fost cu junele Al. Andriţoiu ştiu bine inculpaţii grupului anticomunist de la Beiuş, denunţaţi de *cineva.* Dar asta e o poveste pentru altă dată!) Întrucît oficialităţile proxime au dat din colţ în colţ, am fost nevoit a mă adresa unor mărimi administrativ-politice, precum Dumitru Ghişe, Vasile Nicolescu, Ion Dodu Bălan, Gheorghe Pană şi Dumitru Popescu. Nici unul n-a catadicsit a da un răspuns memoriilor mele repetate, aşa cum cerea, în mod explicit, legea. Inclusiv cel ce se complăcea a fi numit, rînjitor- admirativ, Popescu-Dumnezeu, tartorul culturii noastre, dirijorul celei mai abjecte linguşiri pe care a cunoscut-o pămîntul românesc. Goebbelsul propagandei prezidenţiale, autor mediocru, ca şi predecesorul său. Un Dumnezeu ciocoi. Nu-mi era îngăduit, domnule Barbu, care aveaţi acces la Ccauşescu într-o singură oră, să dau ochii cu superarogantul potentat. încercările mele de a obţine o audienţă la el s-au izbit de mai multe picdici decît dacă aş fi dorit o audienţă la Dumnezeul adevărat. Cu greu am ajuns a da un telefon la cabinetul său, de unde mi-a răspuns cu o voce seacă, modelată pesemne după vocea stăpî-

nului, şeful lui de cabinet, esteticianul (?) Gheorghe Stroia. Nu, Doamne fereşte, pentru a-mi comunica o decizie, o soluţie, o îmbărbătare (deoarece aveam, totuşi, dreptate). Ci pentru a mă expedia în cel mai birocratic chip la un inferior. Acesta m-a transmis unui inferior al său. Acesta, la rîndu-i, unuia şi mai mic, care mi-a spus, dînd dezolat din umeri, că e... prea mic pentru o „problemă" atît de mare. Iată care era procedeul! Nu-mi dau seama, nici nu mă interesează să ştiu cine arc motive de a-i fi recunoscător Dumnezeului uzurpator de la fostul c.c. Dacă era un „intelectual autentic", aşa cum susţine un confrate, care ne mai încredinţează şi că a avut „plăcerea şi onoarea" (sic!) de a-1 cunoaşte „în direct", îndatoririle sale de etică şi de legalitate erau, evident, mai mari. Eu unul nu-i pot păstra decît o amintire plină de indignare şi dezgust. Aş dori chiar, dacă e cu putinţă, ca relatarea mea să fie trecută la dosarul său actual de justiţie, întrucît sînt convins că ca nu reflectă un accident, ci *linia* sa de conduită obişnuită. Bătaia de joc faţă de solicitanţi, faţă de intelectualii neaserviţi maşinii propagandistice a partidului în genere, pe care a practicat-o cu voluptatea cinică a unui joc de societate, reprezintă o postură prea bine cunoscută pentru ca cineva s-o mai poată contesta la modul serios.

Domnule Barbu, domnule Păunescu! Nu e un secret pentru nimeni dorinţa dv. ardentă de a reveni în actualitate, adică de a deveni cît de cît respectabili. Trecutul dv, după cum cred că vă daţi seama în forul intim, nu e dc natură să vă acorde credit moral în societatea postrevoluţionară. Nici drumul pe care mergeţi acum nu e, îngăduiţi-mi să vă spun, dc bun augur. Al d-lui Barbu e marcat de agresiune şi

trivialitate, de o exasperare ce are, posibil, o legătură cu scadenţele fireşti ale biologiei sau cu o mai vechc suferinţă psihică, al d-lui Păunescu e aparent mai lin, ascuzînd însă cu astuţie mari capcane, a căror dezvăluire o aşteptăm cu încredere în viitorul apropiat. Deci, dacă năzuiţi la o oarecare redresare morală, dacă vreţi, cu alte cuvinte, să fiţi luaţi în seamă, debarasaţi-vă de rolul de agenţi de presă ai nomenclaturii. Uitaţi că aţi fost oamenii de încredere ai conducerii partidului şi copiii alintaţi ai securităţii. Spuneţi adevărul despre oligarhia roşie! O cunoaşteţi mai bine decît alţii! Aţi stat în preajma ei, aţi cclebrat-o ca puţini alţii, aţi profitat copios de pe urma traiului ei sibarit. Aţi fost (scuzaţi-mi sinceritatea) nişte bufoni literari la curtea suveranului bufon recent detronat şi executat. Măscărici ai unui măscărici sinistru şi ai soaţei lui, pe care i-aţi firitisit adesea cu sorcove mari cît bradul şi suspect de roşii, în timp ce întreaga naţie sîngera. De pe treptele de lîngă tronul tiranului toate infamiile şi matrapazlîcurile se vedeau mai limpede. Spuneţi ce-aţi văzut! Nu vă mai prefaceţi că îi socotiţi pe cei închişi pentru genocid, pentru prăbuşirea economiei naţionale, pentru toate suferinţele ce s-au abătut asupra noastră sub zodia secerei şi ciocanului, nişte îngeri. Nu mai jucaţi teatru, declarîndu-1 pe ex-şeful securităţii un arhanghel. Smulgeţi-vă măştile caraghioase de patrioţi înflăcăraţi şi de foşti... disidenţi! Lăsaţi intrigile politice, calomniile antioccidentale, oribila bîrfa împotriva disidenţilor autentici, campaniile jalnice împotriva intelectualilor de valoare, pe care, după toate aparenţele, îi pizmuiţi! încetaţi zarva voastră xenofobă, pe care aţi organizat-o chibzuit, conform principiului diviziunii muncii (de partid): principele de Cuţa- rida cu sarcinile antimaghiare şi antisemite, ultrasentimentalul de la Bîrca cu cele antiruseşti. Părăsiţi intenţia de a pătrunde pe uşa din dos a F.S.N.-ului, intrînd în graţiile preşedintelui Iliescu! Nu mai adulaţi armata, de la care speraţi în anume circumstanţe, anume avantaje! Sînteţi şi aşa destul de compromişi şi de ridicoli! Mai bine descrieţi cu buna credinţă pe care o mai aveţi şi cu amănunte, cu cît mai multe amănunte, corupţia regimului comunist la banchetul căruia aţi participat neîntrerupt! Daţi date, nume, preciziuni care să ateste simţul dv. de obiectivitate şi care să se configureze într-un document. Mîna dv, ştiu, e formată în acest sens, prin practica îndelungată a delaţiunii. întoarceţi foaia, aşa cum şi-a întors-o şi istoria! Nu mai

puteţi stoarce mai mult decît ruşinea veche! Nici Petru Dumitriu, dacă vă amintiţi, condotierul, da, condotierul ce v-a produs o fascinaţie, d-le Barbu, pe care aţi încercat s-o disimulaţi sub calomnie şi caricatură, nu s-a dat în lături să procedeze la fel. A rupt-o cu trecutul şi a început o viaţă nouă. Urmaţi-i exemplu! Nu ascundeţi nimic. înfăţişaţi trecutul dureros şi grotesc, dramatic şi obscen, măreţ şi decăzut! însă atîta nu e suficient. Cereţi pentru prezent dreptatea care decurge din cunoaşterea trecutului. Nomenclatura şi securitatea (mîna înarmată a celei dintîi, mîna ei lungă în spaţiu şi timp) să se retragă imediat din toate funcţiile publice. Exponenţii lor să fie lipsiţi de privilegiile care au scandalizat şi scandalizează încă poporul, incluzînd pensiile enorme şi locuinţclc luxoase, răsplată a binefacerilor cu care ne-au copleşit. Cereţi aplicarea articolului 8 al Proclamaţiei de la Timişoara! Cereţi pedepsirea celor vinovaţi, în virtutea justiţiei socialc şi a cclci divine. Torţionarii, criminalii, marile lipitori de ieri şi de alaltăieri să primescă ce Ii se cuvine. Uniţi-vă glasul cu al celor cc doresc descoperirea şi sancţionarea teroriştilor, ucigaşi despre care ni se spune, cu o revoltătoare inconştienţă, egală cu complicitatea, că „nu ştim cine au fost". Militaţi cu onestitate pentru aplicarea principiilor democratice, pentru consolidarea unei lumi în care să ne recunoaştem ca popor civilizat, care să ne dea dreptul la respect faţă de noi înşine şi, ca urmare, la respectul altora! Oare nu vă daţi seama cît aţi cîştiga dacă v-aţi lepăda de demagogic? Puţin curaj, domnilor!

„Polemică sau calomnie?" se întreabă - cine credeţi? - Eugen Barbu în persoană, în „România Mare" din 2 noiembrie 1990. Şi tot d-sa are cutezanţa dclicioasă de a se jelui de afirmaţiile iresponsabile „ce comportă o chemare în justiţie şi a revistei şi a condeierului care crede că hîrtia poate suporta orice". Liric text, nimic de zis. După cum expresiv-spoveditoare sînt acolo şi o sumă de aprecieri: „viermi ticăloşi", „cei mai veninoşi", „cîţiva care au supt la toate bugeturile şi care şi acum aruncă balele lor puturoase asupra unora", „viaţa lor ticăloasă de delaţiuni şi crime", „scursura care (...) a batjocorit Rezistenţa românească", „gloriosul său trecut de delator", „spurcînd în dreapta şi-n stînga", „otreapă a neamului românesc" ş.a.m.d. Spaţiul nu ne îngăduie a reproduce toate aceste insulte-bumerang. în perfidul joc dintre iluzie şi realitate, care e scrisul, funcţia de

autocaracterizare constituie, credem, unica lor şansă de a fi luate în serios.

Notă din 1997

între timp, Petru Dumitriu s-a arătat, din păcate, mai apropiat de trecutul d-sale oportunist cu brio decît de făgăduinţele unei redempţiuni ce ne-au sedus la un moment dat.

Impudoarea ciocoiului roşu

Mărturisesc - cu riscul de a scandaliza unele spirite pudi- bonde pe linie de partid şi de stat - că una din puţinele satisfacţii pe care le-am încercat în perioada postdccembristă a fost să-l văd, la tv., pe faimosul Dumitru Popescu-Dumnczeu cu cătuşe la mîini. Am citit undeva că imaginea a fost trucată. Că mega-nomenclaturistului cu pricina i s-au pus cătuşelc doar în vederea unei clipe de insolită mediatizare. E foarte posibil. Vicleniile micului ecran în raport cu opinia publică au început de timpuriu. Nu mai puţin m-a impresionat postura simbolică a celui ce, căpetenie a ideologiei totalitare fiind, ilustra revanşa numeroşilor scriitori şi cărturari români care au îndurat suferinţele Gulagului şi nu o dată şi-au pierdut viaţa în condiţiile exterminatoare ale acestuia. Situaţia era atît de dramatică îneît părea neîngăduit de simplă, oarecum neverosimilă în maniheismul ei nud. Şi, totuşi, stăteau faţă-n faţă, în acele clipe, două lumi. Pe de o parte, lumea vocaţiei, a onoarei, a consccvcnţei, a sacrificiului. Lumea celor ce au plătit, în moneda vieţii şi a morţii, o conştiinţă şi un fel de-a fi. Pe de alta, lumea bestială a represiunii, linguşirii, parvenitismului, demagogici, cinismului, întrupată intr-unui din exemplarele sale cele mai abjecte. Exponent „specializat" în domeniul culturii, al regimului comunist, autorul volumului *Pumnul şi palma* făcea legătura - o legătură murdară - între ele. Scriitor atît cît să nu poată avea alibiul ignorării confraţilor săi, torţionar al literaturii atît cît să rămînă un nume întunecat în analele ei, o figură infernală în pofida cognomelui său divin (desigur, o ironie a sorţii). Au mai existat şi alţi înalţi comisari ai „culturii socialiste": Chişi- nevski, Răutu, Suzana (Suzănica) Gâdea. Dar nici unul n-a avut panaşul înfumurării brutale, al făţărniciei împinse pînă la un suprem bizantinism partinic, al renegării laşe precum Dumitru Popescu-Dumnezeu. Nici unul nu şi-a manifestat atît de performant impudoarea de ciocoi roşu. In loc de a-1 îmblînzi, veleitarismul literar i-a sporit lăuntrica monstruozitate. I-a permis a-şi exercita un rafinament al imposturii, un sadism, un sistem de tertipuri, o inventivitate care depăşeau nu o dată tiparele

standardizate ale tagmei sale scufundate în cea mai neagră incultură. I-au modelat o anume originalitate a nevredniciei...

Am acum pe masă volumul său de „destăinuiri", *Am fost cioplitor de himere.* E, de la început la sfîrşit, o colecţie de impertinenţe şi minciuni. Una din acele scrieri care pecetluiesc răul unei fiinţe, dovedind că sinceritatea, căinţa, ca şi simpla recunoaştere a adevărului îi rămîn pînă la capăt străine. Mă voi opri, poate, mai în amănunt asupra paginilor ei cu alt prilej. Deocamdată mă mărginesc a oferi doar două eşantioane ale „destăinuirilor" ipocrite, prin care autorul se grăbeşte a-şi face bilanţul anihilant. Referindu-se la încredinţarea paranoică a lui Ceauşescu de a fi „Alesul, Mesia, trimisul să realizeze pe pămînt ideea absolută", sfetnicul său apropiat o apreciază, *acum,* drept „o încredinţare ieşită din cadrul firesc al judecăţii umane". Dar *atunci?* Cine a declanşat dementialul cult al personalităţii dictatorului? Cine a fost principalul său regizor? Cine l-a asemuit, pentru prima dată, pe analfabetul „cîrmaci", în faţa unei ţări uluite şi îngrozite, cu Cezar, Alexandru cel Mare, Napoleon? Cine i-a înălţat greţoase osanale pînă la sfîr- şitul stăpînirii sale? întrebări pur retorice. Evident, nu găsim nici un răspuns la ceea ce ipochimenul pus în fruntea ideologiei de partid a făcut de fapt. Nu găsim nici o trimitere la realitatea, pentru d-sa, atît de acuzatoare.

Şi o altă revoltătoare pretenţie a lui Dumitru Popescu- Dumnezeu: „în postul de conducere unde mă aflam, oamenii puteau găsi o uşă deschisă, o ureche atentă şi receptivă şi o dorinţă de a veni în întîmpinare". Lovit fiind, în 1974, de un abuz ce mi-a schimonosit întreaga existenţă de atunci încoace, am fost nevoit a mă adresa, pe cale ierarhică, suspusului dregător. N-am primit niciodată un răspuns la îndureratele (şi cred argumentatele) mele memorii. Nu numai că n-am găsit „o uşă deschisă", „o ureche atentă şi receptivă" etc. ale personajului, dar nici măcar acel minimal ghişeu la care, în virtutea stipulări- lor unui regulament de funcţionare şi a salariului ce-1 primeşte, un slujitor al statului trebuie să-şi facă elementara datorie. Aşa arăta „dorinţa de a veni în întîmpinare" a lui Dumitru Popescu-Dumnezeu! Refuzul său a aruncat încă un bolovan deasupra sorţii mele. Dar sîntem în măsură a-i proba minciuna sfruntată şi printr-un alt exemplu. Dumnezeul c.c.-ului susţine că l-ar fi protejat pe romancierul Nicolae Breban, chiar după actul său de disidenţă, nu numai ajutîndu-1 să-i apară cărţile, ci şi

cerînd recenzii favorabile asupra lor. Iată replica lui Nicolae Breban (în „Adevărul literar şi artistic”, nr. 231/1994): „La apariţia acestei cărţi *(îngerul de ghips* - n.n.), dl Dumitru Popescu a făcut, într-adevăr, cum spune, ceva: a ordonat patru atacuri ordinare la adresa ei! Cu acele nume pe care le invocă: Rîpeanu, Aurel Martin, Ianoşi, Crohmălniceanu. Aceste atacuri au apărut în revistele importante. Singura cronică pozitivă, a lui N. Manolescu, a «zburat» din şpalt de la «România literară», scoasă de Vasile Nicolescu. Deci, iată cum m-a ajutat dl Dumitru Popescu: la ordinul său, *îngerul de ghips* a fost virulent atacat! (...) N-a mai fost posibilă nici o apărare a cărţii după atacul guvernat de dl Popescu şi promovat pe canalcle pe care le dirija atunci în cultură”.

Mai e necesar vreun comentariu?

O semnalare a unei contribuţii creatoare a celui de care ne-am ocupat o datorăm poetului Cezar Ivăncscu (în „Adevărul literar şi artistic”, numărul menţionat mai sus): „Cînd a fost să apară ediţia a doua a cărţii *(Delirul* - n.n.), Dumitra Popescu Dumnezeu i-a propus foarte clar lui Preda: vrei ediţia a doua (...), adaugă scenuţa aceea cu tînărul comunist ş.a.m.d. Ceea ce Preda a făcut deliberat”.

Cinismul unui nomenclaturist

Cel ce se transformă în vierme nu se poate plînge după aceea că e călcat în picioare. (Kant)

Devenită o plută a tuturor naufragiaţilor comunismului de la noi, cărora le acordă o ultimă şansă de a se mai menţine cîtăva vreme deasupra valurilor, înghesuiţi pe scîndura unei publicistici putrefiate, de unde fac deznădăjduite semne în aşteptarea unui viitor ce i-a refuzat, de la bătrînii lachei, în livrele uzate, ai stalinism-dejismului şi ceauşismului, Constantin Mitea şi N. Corbu, pînă la renegatul ceva mai proaspăt Hajdu Gyozo, revista „Totuşi iubirea" tipăreşte, în nr. 47/1991, un lung text intitulat *Ultimul cuvînt al lui Dumitru Popescu la recursul procesului C.P.Ex.* Deci al faimosului Popescu- Dumnezeu! Blasfematoarea asociere de nume sugerează, evident, puterea discreţionară ce şi-o aroga personajul, fost re- dactor-sef al „Scînteii", fost satrap al vieţii culturale din România, fost, pînă în ultima clipă păsuită de istorie, importantă figură în suita restrînsă de colaboratori ai perechii dictatoriale. Am mai avut şi alţi zbiri „ideologici", dar parcă nici unul n-a concentrat într-însul o asemenea malignă ambiţie, n-a dobîndit o reputaţie atît de proastă. Pînă şi cei care ar fi trebuit să-şi descopere o fibră comună cu acest Popescu ce şi-a făcut de ruşine stirpea, se pare că cea mai numeroasă din onomastica românească (e adevărat că există şi un D.R. Popescu!), s-au dat dezgustaţi la o parte, cînd au avut cel dintîi prilej să o facă, şi ne gîndim la unele cadre ale „Academiei" Ştefan Gheorghiu, ce ne-au mărturisit indignarea pe care le-a stîrnit-o insul, precum şi la, altminteri, pregătitul pentru toate pactizările, com-promisurile, temenelele şi ignominiile, Eugen Barbu. Nimeni nu l-a mai răbdat! Întrucît carierismul său dur, crîncen, fără scrupule, se împletea cu o insolenţă ce depăşea baremurile, într-un spaţiu, totuşi, al insolenţei.

Întrucît slugărind în chip mişel pe mai marii săi, îşi lua revanşa asupra inferiorilor, umi- lindu-i şi strivindu-i fără teamă de cel al cărui nume l-a uzurpat. Întrucît îi trata pe cei în nevoie, care erau siliţi a i se adresa oficial, cu un dispreţ şi cu o perfidie ieşită din ordinar, nedîn- du-se în lături de la nici un abuz, călcînd provocator peste bruma de obligaţii legale, prescrise pînă şi de sistemul totalitar, ca peste netrebnice frunze moarte. în această lume plină de imperfecţiuni, a fost un ciocoi aproape perfect. înainte de a intra, cu toate datele de rigoare, într-un paragraf negru al tragicei noastre istorii contemporane, Dumitru Popescu-Dumnezeu a intrat în anecdotă. Şi nu cu nimbul echivoc al aventurii internaţionale pe care îl purta Ana Pauker, nici cu nota jovialităţii fariseice a lui Petru Groza, nici cu aerul de paiaţă rurală descinsă în metropolă al lui Romulus Zăroni, ci cu trăsătura unui cinism şfichiuitor ca o izbitură de bici. Circumstanţă agravantă: fostul demnitar comunist e şi scriitor. Un scriitor mediocru, însă, oricum, un scriitor. Deci nu poate beneficia de alibiul (e drept, atît de relativ!) al inscicnţci, al sărăcici cu duhul, al agramatismului. între el şi Emil Bobu, între el şi Postelnicii, între el şi Nicolae Andruţa Ceauşescu, de pildă, se cască distanţa unei înţelegeri, inevitabil, mult mai clare a lucrurilor, deci şi cea a unei responsabilităţi augmentate. Intelectualizarea implică o asumare distinctă a atitudinilor sale, a atitudinilor regi- mului pe care l-a slujit pe cele mai înalte trepte. împrejurarea că tocmai condeiul său de literator aşterne rîndurile *Ultimului cuvînt...* de care ne-am propus a ne ocupa în comentariul de faţă, se constituie într-un temei suplimentar al acestei răspunderi ineludabile. Nu mai e o „cuvîntare" scrisă de alţii (aşa cum se zice Nicolae Ceaşescu citea într-o vreme texte compuse de către Dumitru Popescu-Dumnezeu), ci o mărturie directă, în care putem descifra în continuare mentalitatea, comportarea, caracterul, intenţiile persoanei în cauză. Să încercăm a le analiza.

Nu ne interesează exclusiv motivaţiile acuzaţiei principale ce i se aduce lui Dumitru Popescu-Dumnezeu, conform căreia d-sa şi-ar fi dat acordul „tacit" sau „în mod expres" la ordinele lui N. Ceauşescu de a se înăbuşi cu forţă revolta populară anticomunistă. E clar că sfetnicul apropiat al dictatorului şi-a dat totdeauna „acordul" la acţiunile acestuia, însoţindu-1 de o cantitate considerabilă de firitiseli („complimente" le spune, pre limba sa de demimondenă de presă, autorul *Groapei),* fără care nu şi-ar fi putut asigura ascensiunea, fără care

nu şi-ar fi putut păstra locurile politice dobîndite. Nu avem la îndemînă documentaţia completă asupra acestui episod şi nici instrumentele juridice pentru a-1 evalua în plan legal. Nădăjduim că justiţia va face lumina necesară. După cum va stabili dacă i se cuvine sau nu acuzatului condamnarea la închisoare „pentru deţinerea unui obiect mai mult decorativ, cum îl numeşte textual instanţa, în realitate un purcoci de tras la semn pentru copii, a cărui înscriere pe livret a fost refuzată de serviciul de specialitate al miliţiei, ca neadecvată, după declaraţia fostului meu ofiţer însoţitor" (minimalizarea învinuirii nu reduce suspiciunea, ci dimpotrivă!). Cred că mai semnificativă este întreaga traiectorie a activităţii lui Dumitru Popescu- Dumnezeu, din care rezultă un rol nefast jucat în viaţa noastră publică în genere şi în domeniul culturii noastre în special. Pornind de la dezideratul unui proces al comunismului în România, socotim că atît ex-nomenclaturistul în discuţie, cît şi tovarăşii săi, culpabili, de la diferite nivele de conducere, represiune şi propagandă, pentru dezastrul pe care l-a suportat şi-l suportă încă societatea noastră, trebuie judecaţi şi sancţionaţi pentru toate fărădelegile săvîrşite, iar nu numai (găselniţă a unei puteri abile, dornice de a se delimita doar în mod convenţional de trecutul în care este implicată) pentru conduita lor în zilele de decembrie '89, coincidente exclusiv cu ultimele zvîrcoliri agonice ale regimului dictatorial. Pentru că, aşa cum admite Dumitra Popescu-Dumnezeu, „în memoria publică nu se şterge nimic, ci fiecare răspunde, odată, într-un fel sau altul, pentru ce a făcut". Pentru tot ce a făcut! (Şi apoi, de un genocid tot este vorba, chiar dacă grangurii cu pricina neagă participarea lor la masacrul din decembrie! De genocidul organizat de sistemul comunist, pe care l-au reprezentat în chip de căpetenii, împotriva poporului român, mergînd de la asasinarea, la începuturile sale, a sute de mii de oameni şi de la întemniţarea şi brutala persecutare a cîtorva milioane, de unde a rezultat decimarea unor categori sociale şi profesionale, pînă la uciderea, în anii din urmă, a nenumăraţi bătrîni şi copii, de bolnavi, femei gravide, handicapaţi, lipsiţi de asistenţă medicală, supuşi subnutriţiei, frigului, eforturilor epuizante, demoralizării, factori care, de altfel, au şterbit zestrea biologică a societăţii româneşti, cu excepţia, natural, a privilegiaţilor. Ce altceva decît un prelungit genocid a însemnat toată perioada regimului comunist, instalat cu de-a sila, chiar potrivit definiţiei pe care o susură juridic Dumitru Popescu-Dumnezeu şi care-1

apără ca funia pe spînzurat: „Genocidul presupune nimicirea oamenilor nu pentru că au comis o faptă sau alta, ci pentru că li se contestă conceptual dreptul la existenţă [nu importă în virtutea căror prejudecăţi, interese, dogme sau aversiuni ancestrale], pentru că sînt anatemizaţi şi condamnaţi categorial şi aprioric”? Ce întrupare mai plină de dramatism şi-ar putea găsi în epoca noastră, această definiţie decît „socialismul real”, inclusiv în varianta sa românească?). Din capul locului, activiştii p.c.r. au ilustrat o impostură. Reprezentînd o armată de ocupaţie, ei nu aveau putinţa de a constitui un regim „legitim şi legal”, după cum îşi îngăduie a afirma cu impertinenţă autorul *Biletului la control.* Ca şi în perioada interbelică, ei n-au alcătuit decît aripa, sumbru întinsă asupra României, a unei puteri străine, mai precis a oligarhiei de la Kremlin, ce şi-a înjghebat o structură suprastatală de sucursale. Nomenclaturii din ţara noastră îi sînt imputabile samavolniciile comunismului nu pur şi simplu pentru că „a fost o pătură conducătoare”, ci pentru că a fost ea însăşi capul de serie al samavolniciilor. E în afară de chestiune Dumitru Popescu-Dumnezeu cînd susţine: „Pătura dregătoare a existat şi va exista în toate vremurile, în toate regimurile, în oricare organizare omenească, fie că se numeşte nomenclatură, establishment, P.D.G. sau mai ştiu eu cum. Ea face parte în mod necesar, inevitabil, din orice structură socială şi numele ei nu este nicăieri şi nu a fost niciodată invocat în sens peiorativ, cum se procedează astăzi la noi”. Numai în măsura în care este un rod al unui sistem democratic, al unui anume bun-simţ politic şi social, pătura conducătoare poate fi admisă în societate! Cînd „contractul social” nu este respectat, această pătură este repudiată şi sancţionată. Acuzatul ştie prea bine, şi doar se face că nu ştie, că respectiva categorie a fost apreciată „peiorativ” la căderea regimurilor fasciste şi că este, astăzi, apreciată ca şi la noi, în ţările din Est, inclusiv în cele ce au alcătuit Uniunea Sovietică, ţări carc-şi recapătă libertatea! „Unicitatea” românească există în unele privinţe, însă nu în aceasta! Oricît s-ar strădui, ex-nomenclaturistul nu poate dovedi legitimitatea „clasei” din care, cu explicabilă voluptate, a făcut parte. Ar putea demonstra d-sa că în România aflată sub dominaţia comunistă au avut loc vreodată alegeri libere? Că a fost consultată şi respectată cu adevărat voinţa maselor în legătură cu conducerea lor? în temeiul cărui mecanism s-a configurat şi a funcţio-nat'parazitara, dezastruoasa „pătură dregătoare”? I-a

cerut cineva vreodată „biletul la control”? Simulînd a nu realiza scandaloasa ilegalitate, în al cărei dispozitiv se aşeza, Dumitru Popescu-Dumnezeu îşi permite a insulta memoria eroilor luptei antitotalitare din decembrie, aprecindu-i cu termenii injurioşi utilizaţi de patronul său: „infractori de drept comun”, „fapte reprobabile comise la ordinul inamicilor străini ai suveranităţii şi integrităţii României”, „o ciocnire între jefuitori şi pază, între un lumpen confuz şi forţele de ordine”. Tendenţiozitatea obtuză, laşitatea obraznică a unor asemenea termeni sînt suficiente spre a oglindi nedemnitatea unui reprezentant al unei „pături dregătoare” lipsite de justificare morală, care nu are căderea de a vorbi în principiu despre relaţiile conducerii cu poporul condus. Incapabil a înţelege aspiraţia spre libertate, el nu poate exprima decît raportul dintre o conducere impostoare şi un popor spoliat. în baza unui egoism personal şi de castă, Dumitru Popescu-Dumnezeu se manifestă ca un apărător al tiraniei. în excesul său de zel, mărturiseşte ceea ce contestă că ar fi declarat la şedinţa C.P.Ex. şi anume acordul său cu dispoziţiile represive ale dictatorului: „Cine putea pune la îndoială temeiurile cererii de a se asigura respectarea legii în viaţa publică, prin mijloace legale?”. Iată „legalitatea” pe care o invocă acuzatul, iată, în virtutea lugubrei sale logici, justificarea criminalelor răfuieli ale cîrmuirii comuniste cu oponenţii săi! Dacă aş face parte din instanţa ce l-a judecat pe Dumitru Popescu-Dumnezeu, n-aş putea constata altceva decît că, luîndu-1 gura pe dinainte, acesta recunoaşte ceea ce se silea a respinge anterior. Consecvent în rău, fostul dregător aprobă, chiar şi *a posteriori,* măsurile din urmă ale dictatorului, care au aruncat ţara într-o baie de sînge.

Grav derutat, aflîndu-se între voinţa arogantă de a-şi îndreptăţi puterea dobîndită pe căi maloneste şi între instinctul de conservare cc-1 îndrumă spre concesii măcar aparente, Dumitru Popescu-Dumnezeu comite gafe, pînă la un punct, amuzante. Raţiunea sa, atîta cîtă e, şovăie. Rîndurile i se învălmăşesc nu o dată intr-un desen contradictoriu pînă la stridenţă. Să citäm, bunăoară, descrierea ce-o face mitingului din faţa sediului c.c.-ului, atît de important în procesul prăbuşirii tiranului: „Mitingul a decurs normal, s-au depănat nestingheriţi la cuvînt muncitori din întreprinderile capitalei, pînă în momentul cînd cineva, în timp ce la microfon se afla Ceau- şescu, prin mijloace misterioase atunci, a stîmit panică în grup. (...) De două ori oameni

înspăimîntaţi au rupt-o la fugă în josul Căii Victoriei şi spre intrarea principală a sediului c.c., aruncînd în goană pancarde şi steaguri, regrupîndu-se destul de repede şi scandînd, parcă şi mai vehement, lozincile oficiale. Sigur că mitingul a fost ratat, că N.C. a fost nevoit să-şi scurteze cuvîntarea şi aşa cu un conţinut derizoriu şi că, probabil, masele din Piaţă erau mai preocupate de motivele care le înfricoşau decît de ce spunea el, dar în acest miting, la care am asistat da' capo al fine, n-am auzit nici o lozincă anticomunistă, n-am văzut pe nimeni călcînd în picioare demonstrativ portretele, n-am asistat la nici o manifestare cu caracter politic, ostil". Fireşte, noi, care n-am asistat la manifestaţia cu pricina decît la... tv., ne putem întreba: de ce, dacă mitingul „a decurs normal" s-a stîmit „panică"? Oare un aspect e compatibil cu celălalt? Cum e posibil, în cazul în care oamenii „înspăimîntaţi" şi, desigur, foarte numeroşi, au luat-o la goană, „aruncînd pancarte şi steaguri", ca nimeni, chiar nimeni, să nu fi călcat în picioare „portretele", sacrele „portrete" adorate de către prea plecatul servitor ceauşist? Dacă nu s-a produs acolo „nici o manifestaţie cu caracter politic, ostil", de ce mitingul a fost „ratat" şi, mai cu seamă, de ce Nicolae Ceauşescu „a fost nevoit să-şi scurteze cuvîntarea"? O cuvîntare „cu caracter derizoriu", zice acum Dumitru Popescu-Dumnezeu (ah, dacă de pe celălalt tărîm, îl aude „genialul"!). Şi, în genere, poziţia acuzatului faţă de N. Ceauşescu e foarte ciudată! într-un rînd îl taxează drept „un conducător despotic şi megaloman", iar puţin mai la vale vorbeşte despre „autismul ostentativ al lui N.C.", care l-ar fi „excedat" şi „paralizat" (în orice caz, nu i-a produs afazie, ci, din contra, i-a stimulat logoreea!). Ba chiar declară*post-festum* că ar fi „detestat" dictatura ceauşistă! Dacă aprobarea slugarnică, slăvirea delirantă, prosternarea sint simptome ale detestării, sîntem gata a-1 crede pe ex-membrul c.p.ex.-ului! Altminteri, preferăm a rămîne în perimetrul raţiunii şi al bunului-simţ! Nu e un secret faptul că Dumitru Popescu- Dumnezeu a fost arhitectul cultului personalităţii lui Nicolae Ceauşescu, pe care, folosind pentru întîia oară la noi, un atît de neruşinat registru encomiastic, l-a asemuit în faţa unui întreg popor, înlemnit de uimire şi spaimă, cu Alexandru cel Mare, cu Cezar, cu Napoleon! Dacă dictatorul a fost „despotic" şi „megaloman", cine i-a încurajat din răsputeri aceste trăsături? Cine, în calitate de staroste ideologic-cultural, a dirijat corul laudelor impudice, împinse spre neverosimil, într-o atmosferă delirantă, ce

nu-şi găseşte precedentul nici cel puţin în cultul tenebros al personalităţii lui Stalin? Cine şi-a împănat „opera" cu nenumărate texte vomitive, de proslăvire a tiranului, inclusiv atunci cînd criza a căpătat proporţii intolerabile, cînd România aluneca fară scăpare în abis? Cine s-a înclinat în faţa faraonului, pînă în ultimele ceasuri ale puterii lui odioase, încli- nîndu-şi nu numai verbul şi fapta, ci şi trupul înalt, văzut, de nenumărate ori, de către noi toţi, pe micile ecrane, într-un unghi memorabil al servilismului? Iar dacă nu ne înşală memoria, dacă textele şi imaginile la care ne referim există în număr atît de mare, îneît nu mai e nevoie de nici un citat şi de nici o trimitere precisă, care ipostază a lui Dumitru Popescu-Dumnezeu e cea a minciunii sfruntate? Ipostaza de ieri ori cea de azi? Aici e dreptul d-sale să aleagă! Indiferent de opţiunea sa, pornind de la criteriul lui Soljeniţîn, conform căruia esenţa comunismului c minciuna, fostul înalt demnitar al lui Nicolae şi Elena Ceauşescu poate fi socotit drept un bun comunist...

Partea forte a pledoariei lui Dumitru Popcscu-Dumnezeu se vrea cea în care, în maniera clasică a demagogilor, încearcă a arunca asupra altora propria sa vină. A fost batjocorit poporul român? Cine şi-a bătut atunci joc? „O ştim", zice fostul mare nomenclaturist, cu subînţeles „patriotic". Monştrii în cauză
nu sînt imperialiştii de peste ocean, cum suna un clişeu al „Scînteii" anilor '50, ci... invers, sovieticii: „Aceia au inoculat duşmănia între categorii sociale, între grupări politice, între rude, între fraţi, între tată şi fiu, perorează Dumitru Popescu- Dumnezeu, bucuros de a fi aflat un canal pentru exerciţiul său sofistic. Au cotropit ţara şi au impus ideile şi obiceiurile lor, şi-aU infiltrat oameni bine pregătiţi în centrii vitali al societăţii şi au stabilit în amănunt ce să facem cu bogăţiile ţării, cum să muncim, cum să trăim. Ei au stabilit care ne sînt inamicii şi care prietenii, cu cine să fie umplute puşcăriile, în cine să avem aprioric încredere şi în cine nu, care să ne fie morala, credinţa, idealurile". Gura păcătosului! dar de n-ar fi fost sovieticii, ajungea la putere în România regimul comunist? Partidul comunist, cel compus din sub o mie de membri în 1944, ar mai fi avut vreo şansă de a tăia şi spînzura în această ţară? Tocmai pentru că ocupantul sovietic a inoculat duşmănia între oameni, şi-a nnpus ideile şi obiceiurile, ne-a măsluit morala, credinţa şi idealurile, au putut avea acces comuniştii noştri la puterea lor ilegitimă! Cozi de topor ale cotropitorului, au profitat de ocazie pentru a-şi însuşi maniera de

imoralitate a acestuia, pentru a-şi crea un aparat politic şi administrativ scelerat, după şabloane străine. De la început pînă la sfîrşit, regimul comunist român I n-a fost decît o emanaţie a ocupaţiei României de către armata roşie. Manevrele de „independenţă", retorica patriotardă a lui j Ceauşescu, şovinismul adiacent n-au decît semnificaţia unor diversiuni, incapabile a acoperi realitatea de fond a vasalităţii conducătorilor noştri faţă de Moscova. Nu doar deducţia elementară, ci şi mersul evenimentelor din ultimul timp a confirmat cu stricteţe o atare judecată. Cînd imperiul de la răsărit a început a se destrăma, comunismul românesc, laolaltă cu toate celelalte comunisme estice, s-a prăbuşit fără zăbavă, iar Dumitru Popescu-Dumnezeu a ajuns după gratii. Lipsiţi de protecţia externă, toţi nomenclaturişii, torţionarii, profitorii de ieri riscă a păţi la fel... în pofida acestui fapt, personajul de care nc |
ocupăm nu ezită a acuza „dogmatismul stalinist", în termeni, de altfel, remarcabili de proprii: „n-a eludat legea, ci a folosit-o, transformînd-o în contrariul ei, într-o instituţie a arbitrariului, falsului şi sperjurului, într-o fabrică a dezonoarei, descetăţenirii şi descăpăţînării celor ce au avut ghinionul să iasă din schema ortopedică a puterii. Stalinismul a reuşit să vicieze, mai mult ca orice, în scurta sa istorie, cu cele mai grave consecinţe pentru climatul societăţii şi securitatea fiinţei omeneşti, rosturile legii. El a creat şcoala, la o privire mai atentă primară, dar infailibilă, de culpabilizare a indezirabililor, a cărei mare abilitate constă în condamnarea fără dovezi, cel obligat să administreze proba fiind nu acuzatorul, ci inculpatul". De acord, însă asemenea cuvinte nu se potrivesc oare ca o mănuşă şi pentru realităţile româneşti? Cu ce a fost mai bun Gulagul autohton decît cel sovietic? Au cultivat oare comuniştii un alt model decît cel stalinist? Au viciat oare în mai mică măsură societatea, au violat mai puţin drepturile omului, au evitat mutilarea mentală (adesea şi fizică) a indezirabililor, au respectat justiţia? N-au folosit falsul şi sperjurul, n-au condamnat fără dovezi, n-au batjocorit inculpaţii fără vină? Cui serveşte acest autoportret prezentat drept portret al... duşmanului? Cum crede Dumitru Popescu-Dumnezeu că-şi poate înşela atît de uşor ascultătorii şi cititorii, detaşîndu-se de imaginea, vibrant şi amănunţit reconstituită, ce-1 implică în mod obiectiv, ce-1 stigmatizează în veac? Un alt tertip al ex-dregătorului îl reprezintă tentativa de a scinda comunismul indigen în două etape. Una „negativă", a

samavolniciilor inspirate, vezi bine, de modelul dc la răsărit, alta de ... democraţie. Să-l lăsăm însă să se rostească, proţăpit într-o falsă revoltă: „Vedem cu toţii ce adînci, întortocheate şi ce indestructibile rădăcini au sădit în spiritualitatea românească abuzurile săvîrşite de justiţie, cu cîteva decenii în urmă, cînd s-a instituit un instrument al proaspătului regim comunist de nimicire a exponenţilor politicii anterioare". Numai că noi vedem şi altceva: un continuum al încălcării legii, al unei justiţii corupte, aservite puterii uzurpatoare, al nesocotirii flagrante a drepturilor omului. Regimul comunist al lui Ceauşescu este legatarul regimului comunist al lui Dej, separaţia dintre ele nefiind decît o operaţie cosmetică şi o expresie a geloziei unui nou conducător absolutist faţă de „prestigiul" antecesorului, căruia (la propriu, în lagărul de la Tîrgiu Jiu!) i-a lustruit pantofii. O perioadă fără alta nu s-ar putea explica, după cum amîndouă nu s-ar putea explica fără infrastructura supraputerii sovietice! De la sălbatica reprimare a celor ce încercau a trece „fraudulos" frontiera pînă la condamnarea la temniţă grea a celor ce gîndeau şi se rosteau altfel decît regimul, precum preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa, şi de la suspendarea dreptului la semnătură al unor scriitori inconvenabili, pînă la trimiterea unor echipe de asasini în Occident pentru a-i lichida pe intelectualii anticomunişti, există o largă paletă de mijloace ale „democraţiei" ceauşiste, la care, în afara oricărui dubiu, un dregător din primul eşalon, precum Dumitru Popescu-Dumnezeu, şi-a dat „acordul" nu doar tacit, ci şi elocvent, activ, eficient. Caracteristică pentru întreaga epocă a comunismului înstăpînit pe aceste meleaguri, de la Gheorghiu-Dej la geniul de la Scomi- ceşti, rămîne victima de conştiinţă, ucisă, întemniţată, lipsită de drepturi, hărţuită, obligată a lua calea exilului. Oare n-a fost la curent un membra al c.p.ex.-ului cu acest elementar adevăr dramatic? Nu numai că e teoretic imposibil, însă avem şi o confirmare negru pe alb. Dacă ar scrie cărţi în maniera Soljeniţîn, Şalamov sau Goma (mai ştii? ipochimenul se arată capabil de orice!), Dumitra Popescu-Dumnezeu nu s-ar putea sluji de o imagine mai exactă, mai adecvată cruntelor realităţi, a deţinutului din temniţele comuniste, decît cea pe care el însuşi ne-o propune, semn că îl cunoaşte îndeaproape, din experienţa de nomenclaturist: „Acesta, deposedat de dreptul natural la prezumţia nevinovăţiei - poarta de boltă a oricărui sistem juridic -, convertit în monstru penal din prima zi a contractului cu slujitorii legii, ferecat

în cătuşe şi redus în penitenciar la condiţia de paria, prăbuşit sub grindina acuzaţiilor, neputincios să opună maşinii infernale probe salutare, demoralizat şi strivit de urgia atotputernică a aparatului şi instanţelor, sfîrşeşte prin a se pleca în faţa fatalităţii". Prezumţia ignoranţei nu există, în schimb, există încă o probă a relei-credinţe.

Dar îndrăzneala, spre a ne exprima eufemistic, a fostului nomenclaturist superior, e încă mai mare. D-sa evocă atrocităţile stalinismului nu pentru că ar ţine pur şi simplu să le condamne. Nu pentru că ar avea remuşcări în legătură cu participarea sa la ele, pentru descendenţa sa indenegabilă din dogmatismul şi din practicile staliniste. Le evocă doar pentru apune semnul egalităţii între aceste orori şi, vai, atît de puţinele acte de justiţie postdecembriste. în ochiul său împăienjenit de trufia şi huzurul „noii clase", justiţia românească actuală, aşa şovăitoare cum e, apare reflectată sub chipul unei terori metaforizate. Cu tipica necuviinţă a nomenclaturiştilor obişnuiţi a pătrunde în Universitate, la Academie, ca şi-n casele luxoase furate stăpînilor lor, Dumitru Popescu-Dumnezeu cutează a se alătura marilor oameni politici şi elitelor intelectuale sacrificate de comunişti: „Că în anii 1940-1950 zeiţa dreptăţii a exterminat iluştri politicieni şi intelectuali necomunişti şi anticomunişti iar acum extermină politicieni comunişti, nu este cîtuşi de puţin paradoxal. Aceasta fusese doar marea performanţă abuzivă a lui Stalin, şi cît o să mai rămînem, în sectoare importante, sub umbra deasă a mustăţii sale de călău, tot la fel se va lovi cu sabia legii". (Ce să înţelegem de aici? Că sub umbra mustăţii sangvinarului georgian, Iuliu Maniu stă alături de Manea Mănescu, Ion Mihalache de Postelnicu, Gheorghe Brătianu de Emil Bobu, Mircea Vulcănescu de Ion Dincă? Că această mustaţă îşi menţine o funcţie proteguitoare pentru anumiţi indivizi şi după ce sinistrul ei purtător a dispărut? Că, sub pavăza ei, Dumitru Popescu-Dumnezeu însuşi îşi închipuie că şade undeva între Vasile Voiculescu, C. Noica, Alexandru Paleologu, N. Steinhardt? Să recunoaştem că amestecul de viclenie şi turpitudine de partid înscrie încă o performanţă!) Aflat azi în condiţii de confort de sute de ori superioare celor de care au avut parte deţinuţii Piteştiului ori ai canalului, Dumitru Popescu-Dumnezeu scînceşte: „Noi putem pieri în închisoare, cum au pierit victimele politice din faza de început a comunismului". I-am fi îndatoraţi autorului volumului *Pumnul şi palma* (grăitor titlu!) dacă ne-ar indica un singur caz de condamnat politic al regimului comunist din România,

unul singur măcar din milioane, care să-şi fi putut scrie şi publica în ţară, în timpul detenţiei, protestul, aşa cum face d-sa! Poate că a existat un atare favorit al sorţii, al cărui nume ne scapă! Cert e că, menţionîndu-1, ex-nomenclaturistul şi-ar prinde pe chipul încrîncenat, de pasăre de pradă, un fir de lumină. Iar pentru că tot e dispus a apela la „principiile democratice ale dreptului" (cum de şi-a adus aminte de ele tocmai acum?), ar face bine să exemplifice traducerea lor în viaţă sub totalitarismul din a cărui conducere a făcut parte. Aşa, îl asigurăm că va exista o audienţă mult mai mare şi o receptare mult mai comprehensivă a cazului său „disperat". Şi, totuşi, nu mila ne-o imploră Dumitra Popescu-Dumnezeu, deşi credem că ar avea nevoie de ea! O dovadă că lucrurile nu stau chiar atît de rău şi că d-sa nu „putrezeşte" şi nu se apropie „vertiginos de sfîrşit" în închisoare, o constituie tonul de moralizare, da, de *moralizare,* oricît de incredibil ar părea, cu care se adresează societăţii noastre actuale. De pe poziţiile adulării despotului şi ale arivismului implacabil, de pe cele ale jugulării culturii, ale propagandei abjecte şi ale comportării abuzive, acuzatul acuză, după lecţia învăţată, pesemne, de la Ana Pauker şi de la alţi „luptători neînfricaţi", cărora regimul burghezo-moşieresc, aşa cumplit cum a fost, a înţeles a le acqrda dreptul de apărare. în pofida intenţiei lor de „actualitate", cuvintele sale sună anacronic, semnalînd reîntoarcerea comuniştilor la procedeul vechi, utilizat înainte de venirea lor la putere, al criticii sociale vehemente, menite a momi masele. Lupul se înveşmîntă în piele de oaie pentru a deplînge suferinţele celor mulţi: „Asistăm la o divizare a societăţii mai acută, mai crîncenă şi mai explozivă decît în cea mai înverşunată etapă a instigării luptei de clasă la debutul regimului comunist". Iată cum îşi apreciază acuzatul propriul trecut, propria tradiţie, dar să trecem peste asta! Adoptînd postura unui Farfuridi tragic, apologetul totalitarismului roşu ne previne cu generozitate împotriva unui egoism halucinant ce ne-ar ameninţa incipienta democraţie, străduindu-se a ne convinge că aceasta ar fi mai întunecată decît comunismul ce a precedat-o: „Preocuparea principală a oricăruia este de a-1 împiedica pe celălalt, cu orice preţ, să se bucure de noile libertăţi democratice, de a-1 culpabiliza şi pune la index astfel încît doar el singur să beneficieze de tot laptele şi toată mierea ce ar urma să înceapă să curgă". Tabloul c dc-a dreptul apocaliptic: „Toată lumea acuză, blamează şi urăşte pe toată lumea. în ochii aproapelui

său, fiecare este vinovat pentru toate relele imaginabile". Soluţia? E simplu precum oul lui Columb: „Cine a profitat de pe urma înlăturării brutale a personalităţilor epocii interbelice de la noi? Societatea a pierdut enorm. Nu ştiu dacă cineva a resimţit acum lipsa noilor deţinuţi politici, deşi fenomenul amatorismului se vede cu ochiul liber în multe sectoare publice". Nu ştim nici noi dacă a resimţit cineva lipsa foştilor înalţi activişti, pricepuţi în toate şi în nimic, semidocţi, infatuaţi, cu diplomele obţinute la uşile din dos ale instituţiilor de învăţămînt. Cu excepţia, bineînţeles, a persoanelor ale căror privilegii s-au clătinat! E limpede însă că Dumitru Popescu- Dumnezeu doreşte repunerea „foştilor" comunismului în locurile lor, spre binele public! De ce atîtea ocoluri, ne putem întreba, pentru afirmarea unui ţel atît de simplu? De ce nu ne-a spus din capul locului ce urmăreşte? Şi că, pe deasupra, mai doreşte şi scuzele noastre pentru tot ce s-a întîmplat din decembrie încoace! Să te indignezi sau să rîzi amar, cînd marele zbir al intelectualilor şi marele pontif al cultului lui Nicolae Ceau- şescu şi al consoartei sale îşi înalţă degetul oratoric şi întreabă cu efect de voce: „Nu mai funcţionează răspunderea faţă de popor?" Mai ştii? Poate că, intimidată, descurajată şi falsificată, lovită de atîtea ori, această răspundere fiinţează totuşi! Şi că ea ne-a dat dreptul, în urma unor cutremurătoare jertfe, inclusiv de vieţi omeneşti, să scriem şi să încredinţăm tiparului, în fine, proproziţiile conştiinţei noastre necenzurate, drept pe care nu credeam a-1 mai apuca vreodată. Dar e o răspundere ce nu are nimic comun cu doleanţele lui Dumitru Popescu- Dumnezeu, căci e străină de orice „pătare a conştiinţei şi mîn- jire a mîinilor".

Tovarăşul „Dumnezeu"

Confesiunea reprezintă, în genere, un mijloc de purificare. Capacitatea sa lustrală e utilizată nu doar în biserică, ci şi în viaţa spirituală în sens larg, în virtutea principiului că recunoaşterea adevărului are un caracter benefic, alcătuind o opoziţie la neadevăr, care e Răul. Intîlnim deseori spovedanii, în literatură ca şi în viaţa de toate zilele, cu emoţia unei reîntoarceri expiatoare a omenescului în albia sa. Atît cel ce se spovedeşte, cît şi cel ce primeşte spovedania realizează un spor duhovnicesc, compun, prin lăuntrica lor conivenţă, o inefabilă comunitate a Binelui. Dar pentai a-şi îndeplini misiunea, se cuvine ca mărturisirea să fie de bună credinţă. O confesiune falsă e de două ori vinovată: o dată prin minciuna în sine, a doua oară prin uzurparea

gestului mînturii. E ca şi cum un brigand s-ar deghiza într-un costum preoţesc. O asemenea penibilă impresie ne-o face cartea lui Dumitru Popescu, cel supranumit blasfemitor, însă nu fără o anume noimă, Dumnezeu, *Am fost şi eu cioplitor de himere* (Ed. Expres). „Mă străduiesc să mă detaşez cît mai mult de trecut pentru a fi imparţial şi a depune o mărturie cinstită despre epoca mea, despre contemporanii mei, despre halucinanta experienţă pe care a trăit-o întreg acest neam", declară autorul. Să vedem cîtă acoperire au atari pretenţioase cuvinte, în textul său.

Ştim prea bine cine a fost Dumitru Popescu: unul din cei mai înalţi şi crînceni nomenclaturişti români, însărcinat de către
Nicolae Ceauşescu cu ideologia, adică ajuns mai marele propagandei dictatorului. Un Goebbels român (să ne amintim că şi celebra căpetenie nazistă şi-a început cariera ca scriitor, deşi n-a avut prilejul a şi-o încheia în acclaşi fel; a lăsat, totuşi, posterităţii un jurnal meticulos). Dumitru Popescu e cel ce a strigat primul, în cele patru zări ale lumii, că patronul său este un nou Cezar, Pericle, Frederic cel Mare, Napoleon etc, A fost arhitectul principal al cultului personalităţii unuia dintre tiranii odioşi ai acestui veac. Care e azi atitudinea sa faţă de cel pe care l-a adulat cu josnicie, dînd tonul corului de proslăviri dementiale ce ne-au făcut de rîs, ori, în cel mai bun caz, au stîmit compătimirea societăţii civilizate? „Pe unde am lucrat m-am străduit să transcriu rigidităţile excesive ale lui Ceauşescu într-o notă raţională", declară numitul. Cum? Alimentîndu-i paranoia? Ploconindu-se neîncetat în faţa lui? Îndemnîndu-i (obligîndu-i) şi pe alţii să procedeze la fel? Dacă i se pare comisarului suprem al ideologiei de odinioară că megalomania dictatorului era „o încredinţare ieşită din cadrul firesc al judecăţii umane", de ce a încurajat-o din răsputeri? Inclusiv atunci cînd semnele de iremediabilă descompunere a epocii de aur calp deveniseră pentru toată lumea vizibile! Minţea Dumitru Popescu atunci cînd se bătea cu pumnii în piept, susţinînd că Ceauşescu e unul din marile piscuri ale istoriei, „Alesul, Mesia, trimisul să realizeze pe pămînt ideea absolută", ori minte acum, cînd încearcă a se distanţa de ignobila sa apologie?

De fapt, fostul cepexistîşi conservă în apreciabilă măsură impudica sa admiraţie. Sub frazele contradictorii, bîjbîitoare, ea se poate descifra cu destulă claritate: „Lui Ceauşescu nu i se poate pune în cîrcă sistemul. Şi nici culpa unor intenţii rele faţă de ţara şi poporul său.

Dimpotrivă, s-a dăruit lor atît cît a fost". Ca şi cum sistemul a fost un taifun pe coastele Floridei sau erupţia vulcanului Pinatubo. Ca şi cum ţara şi poporul nostru ar fi fost aduse la sapă de lemn de către stihii. Şi o imagine pe care am socoti-o idilică, dacă n-ar fi hilară în stridenţa minciunii sale: „în clipa cînd s-a convins că poporul îl repudiază (...) a lăsat totul baltă şi a plecat în bejenie". Suplimentar, asiduitatea admiraţiei Dumnezeului de la C.C. se extinde şi asupra lui Gheorghiu-Dej: „începusem să-l preţuim pe Dej ca pe un conducător de talie înaltă". Ar putea vorbi cineva despre caracterul abuziv al puterii liderilor comunişti, despre faptul că s-au cocoţat în vîrful piramidei în absenţa unui sistem democratic? Dumitru Popescu vede lucrurile ca pe vremea cînd oprima şi mutila sufletele în impozantul său birou de satrap: „Dimpotrivă, funcţiona un sistem complicat de promovare, de alegere, de mandatare. Numai de autointitu- lare ca lideri nu se putea vorbi în sistemul organizatoric al perioadei". în optica d-sale, geniul Carpaţilor era însăşi legitimitatea întruchipată: „Să-i spui lui Ceauşescu, după 25 de ani, că s-a autoproclamat conducător, e prea mult. Acumulase o întreagă istorie"., Am fi trăit un sfert de veac cu psihopatul dictator deasupra, „fără conştiinţa că este un farseur, un uzurpator, un conducător nerecunoscut de ţară". A cui conştiinţă, d-le Dumitru Popescu? A dv.? A complicilor dv.? Căci nu era, oricum, a poporului care a îndurat frigul, foamea, întunericul, represiunea, demagogia fără drept de replică, a poporului care l-a răsturnat cu preţul jertfei de sînge! Să vedem care e opinia memorialistului în legătură cu Elena Ceauşescu, asupra căreia susţine că ar depune „o mărturie cinstită": „Ea era şefa şefului, această anomalie decurgînd din unicitatea autorităţii maxime de la care se împărtăşea. (...) Pentru a face să funcţioneze bine acest raport între ea şi Ceauşescu şi raportul între ea şi ceilalţi demnitari, i-a inoculat lui Ceauşescu o neîncredere profundă în toţi colaboratorii. (...) Deci i-a întărit şi amplificat propriile lui convingeri deviate. A găsit că aici se afla punctul lui slab şi i-a cultivat paroxistic iluzia că numai creierul lui poate pătrunde, descifra, prevedea". Dar dacă aşa stăteau lucrurile, de ce - Dumnezeule veritabil! - de ce falsul Dumnezeu a preamărit-o ani în şir? Iar dacă a preamărit-o ca pe o zeitate asiatică, nu s-a asociat oare la acţiunea sa sceleraţă de „întărire şi amplificare" a „convingerilor deviate" ale tiranului? Şi nu trebuie, în consecinţă, să-i împărtăşească răspunderea în faţa istoriei îngrozite?

însă Dumitru Popescu e prea laş pentru a trage concluzii ferme într-o direcţie sau alta. Textul d-sale se ţese din bîiguie- lile unei logici dereglate, care nu-şi asumă nici trecutul, nici prezentul, ciugulind din ambele farîmele unor mizerabile încercări de justificare personală. Pretinzînd că n-are alt ţel decît „să scormonească adevărul", sumbrul nomenclaturist îl îngroapă cît mai adînc cu putinţă, într-un discurs în zig-zag. După ce l-a înălţat pe marele cîrmaci la zenitul oricărei aprecieri posibile, afirmă fară clipire: „în mare măsură, în foarte mare măsură, căderea lui Ceauşescu a coincis cu aspiraţiile şi interesele mele". Cum e cu putinţă aşa ceva, dacă Ceauşescu era omul providenţial al românilor, cel mai mare patriot etc., etc.? Ce fel de „aspiraţii" şi „interese" personale s-ar fi putut opune, în mintea unui ins onorabil, unui asemenea personaj mesianic? Cu atît mai mult cu cît acesta l-a încălzit la sîn şi cu cît mica sa „dizgraţie" l-a păstrat la o treaptă de confort şi privilegii cu foarte mult peste creştetele muritorilor de rînd. Mai susţine insolentul memorialist: „Toată lumea era de acord că restricţiile lui Ceauşescu fuseseră subiective, arbitrare, brutale, iraţionale". Care „toată lumea"? Parcă adineaori pretindea că despotul era un „conducător recunoscut de ţară"! Şi, în orice caz, continuitatea encomiilor d-sale publice n-a lăsat nici un loc vreunui dezacord cît de uşor, n-a reflectat umbra vreunei cît de vagi nemulţumiri. Cum îşi permite ipochimenul să vorbească în numele unei nemulţumiri pe cît de reale, pe atît de străine de cugetul şi de comportarea sa?

încă un şir de aserţiuni ce nu se pot concilia. Pe de o parte, Dumitru Popescu îşi exhibă o „dezangajare" (la spartul tîrgului), un scepticism generalizat, vecin cu Eclesiastul, în faţa deşertăciunii a toate ce sînt (un soi de barbă albă *ă la* Ion Dincă): „Aş atrage atenţia oamenilor, cu ultima suflare, asupra relativităţii tuturor ideilor, adevăairilor şi idealurilor, asupra efemerităţii tuturor făpturilor şi lucrurilor, asupra perisabilităţii tuturor entuziasmelor şi a deşertăciunii oricărei încrîncenări". Pe de altă parte, uitînd că a vorbit cu solemnitatea unui muribund pocăit, pledează iarăşi în favoarea comunismului, într-un fel, e drept, discontinuu, presărat cu inconsecvenţe, cu întorsături inedite ale tendenţiozităţii, însă într-o direcţie ce poate fi socotită dominantă în spusele sale. Nu-1 duce gîndul că Revoluţia din decembrie s-a născut din exasperarea unui popor împotriva unui regim aberant, impus de o ocupaţie stră-

ină, regim pe care l-a slugărit cu cinică rîvnă. După d-sa, în decembrie, „în esenţă s-au înfruntat comuniştii cu comunismul". Atît. De „vină", deci instigatorii, trăgătorii de sfori, ar fi fost „tovarăşii" nemulţumiţi din pricini meschine, pe care cîrmuirea ceauşistă „i-a scos din fruntea bucatelor", dornici de-a se afla la start pentru o „nouă cursă" a parvenirii: „Fără toţi aceştia, revolta, sau rebeliunea, sau ce-a fost, se înăbuşea în faşe şi n-ar fi existat nici tranziţie, nici «stat de drept», nici privatizare şi nici magnifica prăbuşire ce le însoţeşte". Oare? Miopia arogantului demnitar comunist să fie atît de profundă? Să nu priceapă că, în realitate, companionii săi întru conducerea comunistă au profitat de revolta mulţimilor, că au deturnat-o în folosul lor? Că au vîrît în însăşi inima revoluţiei pumnalul unei contrarevoluţii? Să-i urmăm însă năduful de comunist decepţionat. II preocupă îndeosebi „motivaţiile supărării comuniştilor pe comunism", care pot fi găsite - cum altfel? - recur- gînd la clasica metodă a dosarelor de cadre. Nu ne revelă acestea miraculosul efect al apartenenţei de clasă, al „originii"? Mistica partidului nu cunoaşte o revelaţie mai înaltă. Ce „origine" au neocomuniştii noştri? Memorialistul constată neted: „Unii au intrat în partidul comunist pentru a-şi răscumpăra păcatele originare - fiii foştilor chiaburi, foştilor militanţi ai partidelor burgheze interbelice, fiii de legionari, de preoţi, de intelectuali anticomunişti din convingere sau doar prin formaţie. Au intrat în partid ca să li se «ierte» trecutul familial, ca să primească viză pentru «lumea nouă», ca să fie şi ei «în rînd cu toţi», ca să nu rămînă pe treapta de jos, în umbră, ca să evite suspiciunea, să şteargă ambiguitatea personalităţii lor, ca să se ridice, să se afirme, să capete libertatea de mişcare". Carieristul vede pretutindeni carierişti. Trădarea comuniştilor e înfierată cu vehemenţă revoluţionară şi chiar cu oarecare spumă stilistică: „Formal, şi-au însuşit tot, au arătat zel, au plusat, ba chiar au muncit din greu, au afişat seriozitate şi credinţă faţă de noul regim. în realitate au rămas străini comunismului, i-au păstrat mereu un dinte. L-au speculat, folosindu-1 pentru a se realiza în viaţă, dar l-au detestat, l-au urît. Cei care au putut să-i facă rău, i-au făcut, dar mulţi au aşteptat cu speranţa, chiar şi numai în subconştient, că odată îşi vor săra ficaţii, îl vor putea pălmui şi scuipa, îi vor arunca în obraz scîrba şi dușmănia, vor dănţui pe mormîntul comunismului". Istoria, crede Dumitru Popescu, le-a îngăduit, prin impenitentul său capriciu, a-şi lua revanşa. Nu sîntem departe de

amintirile colonelului Lăcusteanu, mărginitul reacţionar fudul, care-i făcea cu ou şi cu oţet, din aceleaşi motive de clasă, pe luptătorii paşoptişti. Numai că urmaşul său sc aventurează şi pc planul judecării mapamondului: „Să nu uităm nici de Gorbaciov, ultimul papă roşu de la Kremlin, şi despre care se spunea că provine, ca şi soţia lui, dintr-o familie de culaci prăpădiţi, pc vremea lui Stalin, prin lagărele din tagma siberiană. Poate, dacă s-ar căuta cu atenţie, şi în biografia lui Elţîn s-ar găsi o asemenea plagă neînchisă. Altfel ar fi tras el cu tunul în ultimul parlament sovietic?" Pasajul e, să recunoaştem, gustos. Deloc „scîrbit de politică", aşa cum ar vrea să ne facă a crede, fostul valet ideologic al dictatorului alcătuieşte o foarte „pe linie" fişă a situaţiei din decembrie: „Evident, au intervenit puternici factori radicali, atît din interior cît şi din afară. Din exterior, rivalii personali ai lui Ceauşescu, aliaţi cu rivalii sistemului şi chiar cu rivalii poporului român. în interior, cercuri politice conservate de-a lungul deceniilor pe poziţii ostile comunismului, prinzînd momentul nemaisperat al restaurării capitalismului". Pe fragmente, cepexistul nu se dezminte, aşadar. Intermitent, nu e un „renegat"...

Dar statornicia opiniei ortodoxe nu-1 ţine mult. întocmai ca „trădătorii", „carieriştii", „aventurierii" la care se referă şi care s-au dezideologizat pentru a avea din nou acces la putere, Dumitru Popescu nu pregetă a renunţa nu doar la vederile sale anterioare, mai mult decît răspicat afirmate, ci şi la pura recunoaştere a realităţilor arhicunoscute. Cu scopul, nu tocmai greu de dedus, de a-şi apăra pielea. încercările d-sale seamănă leit cu cele ale foştilor căpetenii ale hitlerismului, care au cheltuit multă cerneală, în amintirile lor selective şi trucate, spre a se disculpa de hitlerism. Hannah Arendt a analizat fenomenul în chip convingător. Pioasa reafirmare a ceauşismului alternează, aşa cum am văzut şi cum-putem vedea mereu, sub condeiul memorialistului nostru, cu disocierea de acesta. Cîrmuitorilor postdecembrişti li se reproşează „confuzia" dintre dictator şi organele sale politice: „Au asimilat cu Ceauşescu Comitetul Politic Executiv şi l-au arestat, i-au înscenat un proces penal, au înfundat cu el închisorile (...) Au confundat cu Ceauşescu şi Comitetul Central şi au început să-l prigonească". Şi oare n-au procedat, măcar de astă dată, just? Chiar dacă sub presiunea mentalităţii revoluţionare, încă active? N-au fost atît CPE cît şi CC simple adunări de figuranţi? Şedinţele nu erau simple maşini de închinăciuni, litanii, aplauze? N-a fost însuşi

Dumitru Popescu, ca membru al acestor înalte foruri de mameluci, identic cu fiinţa dictatorului, cu „geniala" sa gîndire? Stîngace, inutilă strădanie dc-a ieşi din rînd! în acelaşi sens, Dumitru Popescu, vădit neinspirat, face caz de ... democraţie. îl doare lipsa ori insuficienţa democraţiei, la noi, evident, după decembrie: „într-un regim autoproclamat democratic, pluralist, fiecare om are dreptul să-şi exprime opinia asupra destinului său şi a colectivităţii sociale. A ignora complet masa atunci cînd îi hotărăşti viitorul - aceasta înseamnă democraţie? (...) In ţările occidentale, toate chestiunile de importanţă naţională se rezolvă prin referendum. In Elveţia, cînd s-a pus problema construirii unor centrale atomo-electrice, a fost chemat să hotărască prin vot întregul popor. (...) La noi nu a avut nimeni acest curaj. Poporul n-a fost întrebat nimic despre calea de dezvoltare economico-socială de viitor a României". Ar fi amuzant, dacă n-ar fi mai întîi dezgustător. Marele campion al antidemocraţiei, care tăia şi spînzura în domeniul literelor şi artelor, care aproba fără crîcnire scelerata politică ceauşistă în toate „domeniili", încurajîndu-i arbitrariul, se vrea un campion al democraţiei. Ne putem uşor închipui la ce sancţiuni l-ar fi supus, din proprie iniţiativă, pe cel care ar fi dat glas unor atari gînduri în răstimpul „epocii de aur". Acum, procedează aidoma lui Goring, care, la citeva zile după capitularea Germaniei naziste, afirma plin de emfază, într-o convorbire cu jurnaliştii americani, că doreşte să pună umărul la reconstrucţia noii Germanii (Goebbels avusese bunul simţ de a-şi lua viaţa).

N-am dori să ocolim din sumarul nostru conspect închinat masivului op fariseic, capitolul închisorii. Personajul de care ne ocupăm, blazat de îmbuibare şi ultraconfort, o întîmpină iniţial cu gîndul la „insolitul aventurii". Asemenea unui bogătaş american dornic de senzaţii tari, ar vrea să petreacă în puşcărie cîteva zile, deoarece trăise „prea mult într-o atmosferă placidă". II irită însă prelungirea acestei „aventuri" carcerale peste limitele rezonabile ale unui program de distracţie: „Dacă experienţa ar fi avut o durată programat limitată, ar fi fost cu totul altceva". Socotind, totuşi, că „şi o vizită în iad este interesantă", nu pregetă a se compara cu Dante. Chiar aşa: „Cînd Dante este condus de Virgiliu în infern, tot timpul ochii lui cercetează, fotografiază, acumulează, se încarcă de fantasticul material documentar, în întregime inedit. Dar ştia că nu va rămîne acolo, că se va întoarce în vechea, binecuvîntata şi dulcea lui viaţă de pămîntean". Aşa cum bănuim că ştie şi Dumitru Popescu,

într-o ţară în care nimic prea grav pentru d-sa nu s-ar fi putut petrece, deoarece comuniştii i-au înlocuit pe comunişti. Deşi n-a ajuns nici la Aiud, nici la Sighet, nici la Gherla, nici la Rîmnicu Vîlcea, nici la Canal, sensibilul nomenclaturist, care a reprezentat, la cel mai înalt nivel, regimul concentraţionar (doar n-ar putea pretinde că şi sub Ceauşescu n-au fost întemniţaţi şi n-au murit oameni din motive politice!), se plînge pe ton înalt, de detenţia de care a avut parte. Cum se plînge? Intr-un chip foarte interesant: „Am fost băgat în puşcărie nu ca un potenţial militant politic periculos pentru puterea nouă, ci ca un borfaş de rînd. Aceasta este lumea ce mi-a fost rezervată, a deţinutului de drept comun, a hoţilor, violatorilor, jefuitorilor, asasinilor. Mai josnic decît atîta nici că se putea". Ba se putea, domnule lamentuos! *Memorialul durerii,* ca şi nenumărate alte documente, ne arată că se putea! Iar cît priveşte indistincţia dintre deţinutul de conştiinţă şi cel de drept comun, nu cumva este o „găselniţă" pe care a cultivat-o, pe scară largă, Periclele şi Napoleonul românilor? Idolul dv., în cadrul religiei materialist dialectice şi istorice? Oare cine, dacă nu acesta, s-a străduit a disimula nemulţumirea crescîndă împotriva regimului său, asimilîndu-i actele, în chip fraudulos, delictelor de drept comun? în uşurătatea sa speculativă, în mişcarea sofistică a meditaţiei sale de nomenclaturist întărîtat, Dumitru Popescu îl invocă, drept termen pozitiv, nu pe altcineva decît pe Stalin: „Vedeţi, sceleratul acela de georgian (...) a avut măcar fair play-ul, elementara probitate civică să acorde victimelor sale statutul de rival politic, să recunoască periculozitatea lor pentru propria sa putere. Nu i-a numit duşmani ai lui personali, ci «duşmani ai poporului»". Am fi crezut că fostul cepexist poate înălţa rugi de mulţumire cerului ideologic pentru că n-a ajuns în numita categorie. Dar neavînd, pesemne, ceva mai bun de făcut, d-sa acuză puterea actuală că nu l-a tratat conform baremului stalinist: „Nouă ne-au refuzat reprezentanţii noii puteri acest elementar gest de fair play politic. Ca atare şi perspectiva ce ar fi derivat de aici. A transfigurării suferite din punct de vedere politic de cei stigmatizaţi pe vremuri cu anatema lui Stalin". Deci, cum s-ar părea, ar pofti şi cununa de martir! Nu e prea-mult, pentru o singură viaţă de om, şi condiţia de cepexist şi martirajul? Nu v-ar strica mai puţin masochism şi mai mult realism, tovarăşe Dumnezeu!

Ceea ce frapează în pledoaria ex-demnitaralui Dumitru Popescu este însă, mai presus de toate,

conştiinţa d-sale de inocenţă. Nici o urmă de pocăinţă, nici o remuşcare nu-i întunecă ţeapăna încredere în „dreptatea" sa de privilegiat. Să fie sentimentul de nomenclaturist, aşa cum observa un sovietolog, un substitut al transcendenţei, un surogat de absolut? Dumitru Popescu continuă a sta rigid, cu o neclintită morgă protocolară, ca la faraonicele festivităţi ceauşiste, în faţa unei opinii publice care nu mai e cenzurată. Postura d-sale reprezintă un amestec de impertinenţă şi burlesc. Gomosul autor *kitsch* nu pare a realiza o clipă ideea că poate fi învinovăţit nu numai de genocidul din decembrie (deşi nici această ultimă crimă a dictaturii n-a căzut din cer senin şi nu poate fi atribuită doar executatului de la Tîrgovişte), ci şi de o întreagă, sinistră carieră de căpetenie a totalitarismului, de om de încredere al cîrmaciului dezaxat, pe care l-a stimulat în demenţa lui, din răsputeri. De un şir lung de propoziţii ultrademagogice, perfidii, acte represive, fărădelegi de tot soiul, care au umbrit cultura acestei ţări şi au schilodit destinul unora dintre slujitorii ei. Cu toate acestea n-are nici o mustrare de conştiinţă. Dimpotrivă, îşi susţine cu ţîfnă onorabilitatea de burtă-verde de partid. Fără nici o jenă afirmă că face parte din „grupul acela de oameni bătrîni, serioşi, muncitori, paşnici" (cepexiştii!), care „au dus o viaţă decentă" (sic!). Şi iarăşi ciupeşte coarda patetică: „Cel mai distrugător pentru conştiinţa umană este sentimentul nevinovăţiei ultra-giate. Există o deosebire fundamentală între infractorul care suportă consecinţele actelor sale, săvîrşite în deplină cunoaştere a riscurilor, şi omul care nu a făcut nici un rău, asupra căaiia năpasta cade din senin". Dar avem impresia că situaţia e şi mai dramatică atunci cînd infractorul nu are luciditatea trebuitoare pentru a-şi judeca urmările propriilor fapte. Cînd, vinovat fiind în mod indubitabil, are iluzia unei stări angelice ori o simulează. Căci un asemenea infractor rămîne un potenţial pericol social. E un energumen care-şi poate actualiza în orice clipă răul ce intră în constituţia sa obiectivă.

Avem bănuiala că, dacă ar mai fi trăit, Nicolae Ceauşescu însuşi ar fi emis acum texte de explicaţie şi disculpare, cu scopul de-a ne dovedi că n-a fost atît de... ceauşist cum se crede.

P.S. Dumitru Popescu ne-ar putea imputa, aşa cum a încercat, într-o publicaţie păunesciană, că ne folosim de prefabricate ale „propagandei anticomuniste", aşadar că ne alcătuim zidul din cărămizi precare ale banalităţii. N-

avem pretenţia de a fi neapărat originali. Uneori adevărul e obligat a lua faţa banalităţii. Cînd cineva susţine că soarele răsare de la apus, trebuie să-i reamintim formidabilul loc comun că răsare de la... răsărit. Şi fără a face pînă nu demult obligatoriul ocol prin bibliografia crepuscularului Sadoveanu. N-are rost a torsiona cuvintele şi a propune paradoxuri la fiecare pas. Cînd sîngele (hai să facem o concesie şi să zicem: fie şi cel intelectual) şiroieşte de pe mîinile unui individ, care şi-a agresat semenii, în văzul lumii, la ce bun disputele în materie de filosofic a dreptului şi despicarea în patru a firului jurisprudenţei?

Insolenţă

Toate sînt făcute să îmbătrînească la oameni, afară numai de neruşinare, după cit se pare. Asta, cu cît creşte neamul muritorilor, cu atît devine mai mare, pe zi ce trece. (Theodectes)

Există, în Infernul dantesc, imaginea unei teribile metamorfoze, evocate şi de G. Călinescu: cea în care victima ia forma reptilei şi viceversa. Ne-am amintit-o citind „replica" d-lui Dumitru Popescu zis Dumnezeu, apărută în „România literară" (nr. 17/1995), deşi poate ar fi fost mai nimerit a ne referi la binecunoscuta anecdotă cu hoţul care, pentru a i se pierde urma, strigă din răsputeri: „prindeţi hoţul!". Dacă ne-am încumetat, totuşi, a-1 pomeni pe ilustrul florentin, am facut-o spre a sugera apartenenţa teratologică a unui fenomen, care, la ora de faţă, depăşeşte persoana numitului nomenclaturist, caracterizînd mişcarea în cerc vicios a unei mentalităţi ce apasă o etapă istorică, provizoriu botezată de „tranziţie". O mişcare de falsă înaintare, încercînd a-şi ascunde natura iluzorie prin supralicitarea viciilor trecutului, înfăţişată drept cinică noutate. O „tranziţie" nu spre altceva decît, măcar deocamdată, propria sa caricatură. Una din trăsăturile acestei caricaturi e surprinsă lapidar chiar în titlul textului de care ne ocupăm şi care sună astfel: *„Realism socialist" anticomunist.* Victimei (căci orice anticomunist a fost/ este la noi, în principiu, o victimă) i se atribuie cu forţa identitatea torţionarului (căci orice reprezentant de oarecare anvergură al ideologiei comuniste a fost/ este la noi, în principiu, un torţionar). E o manevră explicabilă, credem, prin însăşi suprasaturaţia ticăloşiei, ce debordează în tentative de transfer. Un prototip al operaţiei e dat de celebra „reeducare" de la Piteşti. Neînstare a-şi susţine conştiinţa neagră, dizolvantă de umanitate, torţionarul ţine a o extrapola asupra victimelor, a mînji, pe cît posibil, întreaga lume cu

noroiul ce constituie singurul conţinut sensibil al concepţiei sale „progresiste”. E un caz de comportament demonic. Acesta şi nu altul e mecanismul mental al lui Dumitru Popescu-Dumnezeu, descendent (in)direct al unor Nicolski, Drăghici şi compania, care, ca şi predecesorii săi, are năravul a obliga pe cei de altă opinie a-i adopta chipul şi asemănarea.

Ce pretinde fostul *number one* al ideologiei comuniste din România? Nici mai mult nici mai puţin decît că subsemnatul, în calitate de comentator al volumului d-sale de „memorialistică”, n-ar fi decît un „realist socialist” întors pe dos ca o mînecă: „Unde am mai întîlnit noi această rafinată metodă de creaţie? Unde? Unde? Unde? Dar hai să nu fim ipocriţi, să nu ne prefacem că scormonim prin memorie şi că memoria ne serveşte greu. N-am mai citit noi opere literare cu demoni de clasă, cu monştri politici, cu întruchipări ale răului absolut, ale răului constituţional, obiectiv? Oh! Cîte nu ne-au delectat tinereţea! Erau portretele «literare» făcute exploatatorilor, capitaliştilor, politicienilor burghezi, chiaburilor şi cozilor lor de topor. (...) Erau operele «realismului socialist» ce au făcut vogă la începutul anilor ’50, cu deosebire înainte de decesul lui I.V. Stalin”. Delectante rînduri! Întîi de toate, pentru că mai marele cenzurii de odinioară ne cenzurează, *el pe noi,* acuzîndu-ne de ceea ce a alcătuit propria sa credinţă ori măcar propria sa declaraţie de credinţă. O credinţă întemeiată pe nemiloasele principii ale „măreţei învăţături” marxist-leninistc, tendenţioase, exclusiviste, falsificatoare şi represive, care s-au mlădiat conjunctural, dar nu s-au schimbat în esenţă, din 1944 pînă în 1989. Cum de se lansează oare dl Dumitru Popescu în aventura unei ironii ce, chiar în infimă cantitate, ar trebui să se întoarcă împotrivă-i, să-i anihileze întreg trecutul, întreaga fiinţă? Mister! în raport cu ce moment îl putem socoti un simulant? Cu cel cînd făcea apologia „artei” în postură de slujnică umilă a partidului, ori cu cel cînd îşi ia îngăduinţa a o lua peste picior? Ori... în ambele ipostaze, fiind vorba de un vid moral şi de absoluta disponibilitate aferentă, prin simplul joc al turpitudinii? în al doilea rînd, se cuvine menţionată incapacitatea caracteristică a ex-demnitarului de a ieşi din sfera unor reprezentări familiare, deloc invidiabila sa, pentru a ne exprima astfel, lipsă de fantezie. „Exploatatorii”, „capitaliştii”, „politicienii burghezi”, „chiaburii”, „cozile de topor”, cam la aceştia se reduce repertoriul d-sale de repere tipologice, cultura d-sale

estetică şi antropologică, pusă sub semnul unei distractive monomanii „de partid şi de stat”. Constatînd că se serveşte doar de atari etaloane, cum ne-am putea mira, în definitiv, că vede pretutindeni „realism socialist”? „Dl Grigurcu, afirmă fără a clipi interlocutorul nostru, foloseşte metoda realismului socialist nu pentru a înfiera duşmanul de clasă al comunismului (cum făceau strămoşii), ci pentru a pune la stîlpul infamiei duşmanul de clasă al anticomunismului”. Ne amintim de un biet preot de pe vremuri, membru al unui cenaclu literar de provincie, căruia i se dădea indicaţia, trasată la origini de înalţi şi temuţi oficiali, precum Leonte Răutu, Iosif Chişinevski sau Dumitru Popescu, de a „cînta” bucuria „muncii libere”. Ei bine, în ce fel credeţi că s-a conformat clericul versificator? A venit, foarte mulţumit de sine, cu o poezie închinată „campaniei agricole de vară”, care începea cu cuvintele: „într-o zi de Sînt Ilie”! Sacerdot al îndoctrinării comuniste, autorul romanului intitulat atît de expresiv şi adecvat *Pumnul şi palma* nu e în stare decît a psalmodia lait-motivelc propagandistice. Pasăre ce pe limba ei piere...

Tot pe linia transferului de conştiinţă culpabilă se înscrie şi un alt aspect al „replicii” pe care ne-o oferă tovarăşul „Dumnezeu”. Şi anume încercarea de a stabili o legătură între articolul nostru şi „portretul” ce i s-a făcut fostului cepexist în „Puternicul oficios cultural al Uniunii Sovietice, «Literatumaia Gazeta»”: „«Literatumaia Gazeta» nu spunea «Gobels (sic!) al comunismului» ci, dimpotrivă, un Gobels (sic!) antisovietic. Gazeta mai adăuga menţiunea că gobelsul (sic!) identificat de ea în literatura română va sfîrşi rău, la fel ca cel autentic de la care împrumutase sinistrul nume. (Zici că să nu crezi în prooroci! Prezicerea Moscovei s-a împlinit)”. De unde într-adevăr rezultă că se împlinesc uneori şi vaticinaţiile din presa sovietică! N-avem nici o vină! Dar cînd dl Dumitru Popescu afirmă că: „vocea ameninţătoare din «Literatumaia Gazeta» răsună azi din nou în urechile noastre din gura d-lui Grigurcu”, nu mai avem încotro şi sîntem nevoiţi a aminti un fapt arhicunoscut. Acela că, oricît s-au dorit de „independenţi” şi „suverani”, cu scopul de a-şi consolida puterea ilegitimă, comuniştii români s-au aflat, pe întreaga durată a stăpînirii lor, sub umbrela protectoare a Moscovei. N-au fost decît prăsila, defalcată pe mai multe generaţii, a unei ocupaţii străine. Nici dl Popescu-Dum- nezeu, nici Dumnezeul d-sale de rang superior, Nicolae Ceau- şescu, nu şi-ar fi fi putut face mendrele într-un stil cu viclenie „tradiţional”, dacă

n-ar fi avut în spate pe „marele frate” din Răsărit, gata a le sări în ajutor. Schimele lor naţionaliste n-au constituit decît diversiuni de uz intern, aprobate tacit de către „Sfîntul scaun” al Kremlinului, în pofida unor minore diferende (certuri în familie). Înveşmîntată în costum naţional şi pusă pe melodie folclorică, ideologia comunistă nu şi-a pierdut natura sovietică, importată, străină de sufletul şi aspiraţiile poporului român. Dovada zdrobitoare a acestei stări de lucruri o reprezintă prăbuşirea regimului ceauşist, în clipa în care doctrina Brejnev a fost suspendată. Altminteri eram siliţi a suporta în continuare monologul neostalinist al d-lui Dumitru Popescu, care nu ne-ar fi îngăduit nici cel mai neînsemnat „drept la replică”. Ce drept moral are d-sa a se plînge de „persecuţia” Moscovei?

Dar dacă e să găsim o culme a textului în cauză, care ar putea fi socotit compus exclusiv din... culmi, aceasta ar fi, incontestabil, lista refuzurilor. Colocutorul nostru refuză notele prin care, în virtutea cărţii d-sale şi a activităţii d-sale, defel anonime, ne-am străduit a-1 descrie. Merită a reaminti lungul şi aproape pateticul d-sale pomelnic de recuzări: „Imaginînd un Dumitru Popescu sui generis, creatorul (adică subsemnatul -n.n.) îi concepe următoarele caracteristici de bază: «Mai marele propagandei dictatorului», «comisarul suprem al ideologiei», omul care «a reprezentat la cel mai înalt nivel regimul concentraţionar» şi care a făcut o «sinistră carieră de căpetenie a totalitarismului», «l-a adulat cu josnicie» pe Ceauşescu şi «a strigat primul în cele patru zări ale lumii *(sic!),* ajungînd «arhitect principal al cultului personalităţii», care «a preamă- rit-o (pe Elena Ceauşescu) ani în şir... ca pe o zeiţă asiatică» şi care «a mutilat sufletele în impozantul său birou de satrap».(...)

«Arogantul demnitar comunist», «sumbrul nomenclatu- rist», «insolentul memorialist», «fostul valet ideologic», «no- menclaturist întărîtat», «gomosul autor lcitsch», «burtă verde de partid», «infractor», «potenţial pericol social» (...) «bîiguie- lile unei logici dereglate», «cinică rîvnă», «stridenţa minciunii», «ignobilă», «impudică», «dezgustător», «mizerabile încercări». Să ne oprim, totuşi”. De ce să ne oprim? Tovarăşul „Dumnezeu” susţine că ar fi la mijloc o „proză”, cu un ^personaj” negativ, cu un „erou” plăsmuit într-un „atelier” de ficţiuni. Aşadar o cacealma beletristică, prin mijlocirea căreia am supune persoana d-sale, de o faimoasă toleranţă şi blajinătate, unei „molestări politice”. Aşa să fie? Oare n-a fost Dumitru Popescu-

Dumnezeu mai marele propagandei dictatorului, comisarul suprem al ideologiei, omul care a reprezentat, la cel mai înalt nivel, regimul concentraţionar? Oare n-a făcut o sinistră carieră de căpetenie a acestuia, nu l-a adulat cu josnicie pe Ceauşescu, ajungînd arhitectul principal al cultului personalităţii sale, la care a asociat-o şi pe Elena Ceauşescu? Oare n-a mutilat sufletele oamenilor de cultură în impozantul său birou de satrap? Oare n-a fost un demnitar comunist de-o aroganţă renumită, un sumbru nomenclaturist, un valet ideologic al cuplului dictatorial, un gomos autor kitsch, un burtă verde de partid, un infractor, cel puţin pe planul culturii? Oare volumul d-sale nu exprimă insolenţă, ilogism, cinism, stridenţă a minciunii, impudoare ş.a.m.d.? Ce ţine aici de ficţiune? Ce contravine aici realităţii celei mai palpabile? N-a funcţionat oare numitul Dumitru Popescu ca o umbră a lui Alah-Ceauşescu pe pămîntul românesc? Umbra propagandistică a tiranului, pe care n-ar putea-o concura, de pe tărîmul de dincolo, însă fară mari sorţi de succes, decît un Leonte Răutu? Constrînşi de limitele spaţiului şi, mărturisim, şi de cele ale interesului pe care un atare autor îl poate avea pentru noi, am înfăţişat doar o mică parte din probele posibile pentru susţinerea judecăţilor mai sus menţionate, suficiente însă, nădăjduim, spre a le acredita. în faţa lor, tovarăşul Dumitru Popescu - şi numai tovărăşia sa - se retrage în... literatură. în literatura „replicii" sale, neavînd nimic comun cu realităţile asupra cărora, prin filiera logică a propriilor necesităţi, ar fi trebuit a se rosti. Păcat că se manifestă ca un simplu prozator neorealist socialist, cînd ar fi trebuit să aibă conduita unui acuzat interesat de apărarea sa.

Uluieşte atîta siguranţă de sine. Dl Dumitra Popescu e departe de cea mai vagă autocritică, de cea mai uşoară remuş- care. Totul i se pare, în existenţa d-sale superior nomenclatu- ristă, echivalent cu desăvîrşirea, drept care poate fi privit ca un monument, încă nerecunoscut, al desăvîrşirii. Boss implacabil al doctrinei comuniste aplicate, ne mustră de pe sociul acesteia, cu o remarcabilă consecvenţă, pentru cîteva foarte vechi, necoapte stihuri. Ne recunoaştem, fireşte, grava vino-văţie de-a fi rapt o singură frunză, în comparaţie cu un codru întreg distrus de acerbul nostru procuror, nedispus a plăti nici cea mai mică amendă. Dar cu cît calm olimpian oficiază d-sa în numele unor „convingeri personale" (care or fi, sîntem curioşi), asociindu-şi şi numele unui „coleg de breaslă" (aici se iveşte un

echivoc: e vorba de breasla literară sau de breasla cepexistă?)! Cu cît aplomb calcă peste naivele delimitări ale binelui şi răului, ale justiţiei şi injustiţiei, alungîndu-şi „gindul (lor) păcătos”! Cu cîtă superbie trece peste barierele istorice, osîndind sarcastic literatura „vechiului regim”, care emitea „sentinţe de vinovăţie «indubitabilă», justificînd procesele politice, blamul public” şi totodată deplîngînd „viziunea coş- marescă” pe care unii o au asupra regimului în chestiune, împrejurarea că zugrăvesc comunismul „în întregime negru” (de parcă ar dori să interzică realismul)! I-am admira impu- doarea ca pe o capodoperă *sui generis,* dacă nu ne-ar încerca o decepţie intimă. Tovarăşul Dumitru Popescu ne răspunde prea tîrziu. Cu o întîrziere de peste două decenii. Lovit de un abuz care mi-a răsucit cursul existenţei pînă azi, am fost pus în situaţia de a-i adresa, pe cale strict ierarhică, mai multe memorii. N-am primit nici un răspuns. Ştiam că tovarăşul Popescu-Dumnezeu e *obligat*, prin natura funcţiei ce-o deţinea, a se ocupa de un atare caz, dacă acesta nu s-a rezolvat de la sine de către eşaloanele administrative inferioare. N-am bănuit însă slăbiciunea tovărăşiei sale, ocolirea probei de insolenţă pe care o putea produce şi atunci, anume consemnarea, cît de sumară, a faptului că n-aş avea dreptate. De ce n-aţi îndrăznit, d-le Dumitru Popescu, să-mi spuneţi că n-am dreptate? De ce n-aţi respectat măcar o brumă a legalităţii? Printr-o rezoluţie care să fi dat un oarecare teniei strivitoarei dv. sfidări birocratice. Acelei sfidări care mi-a schimonosit viaţa chiar în miezul ei activ, în care văd - cum aş putea să nu văd? - o cauză a marginalizării şi a cortegiului de amărăciuni ce m-au însoţit de-a lungul unor ani mulţi. Doar pentru a-mi reproşa, eventual, acum că aş vrea să mă... răzbun? Spuneţi-o, vă rog, clar, cu condeiul înmuiat în conştiinţa dv. de culoarea cernelii! Vă cred capabil şi de aşa ceva! Numai că eu mă consider doar o simplă particulă din masa uriaşă a injustiţiilor comise ori patronate de dv., o particulă neînsemnată poate, însă în măsură a dovedi, prin însăşi existenţa ei, demonia întregului. Pretinzînd că aţi cioplit himere, aţi modelat, de fapt, doar această demonie nespus de reală şi de cumplită, a comportării de şef al unui lagăr de suflete.

P.S. Dacă nu în birourile agramate ale c.c.-ului, măcar în cele semidocte ale Academiei Ştefan Gheorghiu, aveam impresia că dl Dumitru Popescu ar fi trebuit să înveţe cum se scrie corect numele celui cu care a emulat: Goebbels. Şi apoi în acel „mai plenar” nu

chicoteşte oare sardonic „deplina unanimitate" a zeului d-sale împuşcat?

Exilul creator

Fireşte, exilul scriitorilor, artiştilor, cărturarilor n-a fost „inventat" în epoca noastră (l-au cunoscut, dintre români, în felurite variante, şi Dimitrie Cantemir, şi paşoptiştii, şi Cara- giale şi Brâncuşi), dar în această epocă a dobîndit o plenitudine întunecată, o tristă „desăvîrşire", care-1 desemnează drept un fenomen fără pereche. înscăunarea totalitarismului comunist l-a transformat într-o paradigmă. A devenit nu numai o formă de protest mai extinsă dccît oricînd, ci şi o esenţializare, o transfigurare a protestului. Dincolo de particular, de pitoresc şi de aleatoriu, s-a compus dintr-o înfruntare simbolică a flagelului cotropitor, într-o emblemă a Binelui asumat în chip dureros. Nu doar „ *une ecole de vertige ",* cum spunea Cioran în *La tentation d'exister,* ci şi o şcoală a luciditǎţii, nu numai una a suferinţei, ci şi una a instrumentalizării morale şi civice a acesteia. Nu doar un catharsis, ci şi o inserţie majoră în realitatea istorică. Putem vorbi de exil ca de-o alternativă ontologică la dezumanizarea produsă de comunism, ca de-o retragere masivă a fiinţei în temeiul imperativelor ei de a-şi păstra imanenţa. îl putem socoti, acum, drept o dimensiune definitorie a existenţei ce se perpetuează. O manifestare a acelui instinct curajos-retractil, a acelui „boicot" (la noi cu deosebire prezent, prin conotaţia „mioritică"), ce, incluzînd ipostaza difuză, uneori, totuşi, concentrată în secvenţe acute, a confruntării, ca şi speranţa revanşei, constituie modul fundamental de supravieţuire a unui popor „sub vremi". Atît de vitrege au fost/ sînt vremile actuale, încît exilul s-a despicat în două: unul extern, altul intern.

Primul e relativ bine cunoscut, datorită factorului spaţial care-1 circumscrie. Este surghiunul clasic, risipirea în lume, diaspora. Un capitol pe care, graţie delimitării lui precise, unii se pot grăbi a-1 comenta ca pe un fapt izolat, marginal în viaţa naţiunii, ca pe o „curiozitate". Dar lucrurile nu stau aşa. Deoarece exilul extern nu este decît vîrful vizibil al aisbergului, a cărui masă colosală o constituie exilul dinlăuntrul ţării. întreaga Românie a fost împinsă, sub regimul opresiv, în exil. Alie- nîndu-se instituţiile, structurile sociale şi economice, tradiţia culturală şi religioasă, toţi oamenii de bună conştiinţă s-au pomenit victime şi au recurs, mai mult ori mai puţin intenţionat, la o strategie a împotrivirii. Chiar dacă exodul lor peste graniţă a fost,

prin forţa împrejurărilor, limitat, toţi românii care au meditat la ce se petrece în jurul lor şi cu ei, au avut o mentalitate de oponenţi. S-au separat, cu un sentiment de frustrare, de o conducere în care nu se regăseau şi care îi trata, de cele mai multe ori, în chip arbitrar şi ostil. Nu contează locul în care s-au aflat, ci starea lor de spirit refractară, în ciuda unor aparenţe mecanice de subordonare şi cîteodată chiar de adeziune rituală la pretenţiile uzurpatorilor instauraţi de către o armată străină. O sumară analiză ne descoperă un şir de similitudini între relegaţii de-afară şi cei din interior: dificultăţile de adaptare, cenzura (de-o parte cultural-lingvistică, de alta ideologică), simţământul provizoratului, aspiraţia spre normalitate. De asemenea, corupţia. Dacă în România colaboraţioniştii alcătuiau o categorie inflorescenţă şi foarte în văzul tuturor, căci în răsăcirea lor stipendiată nutreau o iluzie milenaristă şi nu se temeau de o zi a scadenţelor, nici diaspora n-a fost lipsită de prezenţa cozilor de topor, de la agenţii securităţii trimişi cu misiuni ucigaşe, la agenţii de influenţă şi sicofanţii ce se raliau în genere extremei drepte, din ce în ce mai agreate de ceauşis- mul intrat în degringoladă, de tipul Iosif Constantin Drăgan, Gustav Pordea, Miehael Titus, inclusiv veteranul Pamfil Şeicaru.

S-a afirmat, însă nu s-a insistat îndeajuns asupra consecinţelor acestei afinnaţii ce conţine un adevăr capital, că tot ce s-a produs valoros în România comunizată, în materie de literatură şi artă, reprezintă o opoziţie, declarată ori subiacentă, la linia oficială. Tot ce are şanse a dura a apărut, în raport cu autoritatea despotică, *â contre courant.* A ilustrat tendinţa de dezideologizare în care creatorii au văzut singura lor cale de reuşită substanţială. Cu alte cuvinte, e vorba de un rod al exilului intern, convergent cu rodul exilului extern. Exilul, sub ambele-i aspecte, a fost unica forţă creatoare a românilor, după 1945. Înstrăinîndu-ne de un eşafodaj administrativ şi propagandistic ce ne jignea şi ne păsa, ne-am apropiat compensator de noi înşine. Înfmntînd cerinţele partinice care funcţionau frecvent ca ucazuri în faţa cărora nu se putea crîcni, întregul păienjeniş de imixtiuni, ameninţări, capcane, controale, ispite pe care puterea le-a ţesut cu consecvenţă în jurul lor, înfmntînd nu o dată mizeria fizică şi morală, interdicţia publicării, domiciliul forţat şi chiar temniţa, cei mai buni scriitori şi intelectuali ai noştri au mers pe drumul vocaţiei şi al demnităţii, asigurînd continuitatea spiritualităţii naţionale. Blaga, Voiculescu, Dan Botta,

Emil Botta, Gheorghe Brătianu ţin în cumpănă toată maculatura penibilă a anilor ’50. Cînd a publicat *Bietul Ioanide,* G. Călinescu a fost supus unui tir de învinuiri de pe poziţiile realismului socialist (unul din procurori era un oarecare N. Popescu-Doreanu), la care n-a avut drept de replică. Aidoma Bisericii unite, literatura adevărată trebuia să se ascundă în catacombe. Numeroşi autori mai tineri au cultivat o „literatură de sertar” (Cercul literar de la Sibiu, Şcoala de la Tîrgovişte etc.). Pînă şi *Groapa* a fost ţinta incriminărilor dogmatice, iar A.E. Baconsky, cînd s-a abătut, într-o măsură ce ni se pare azi inofensivă, de la canoane, a fost înlăturat de la conducerea
revistei „Steaua”. După o scurtă liberalizare (un soi de n.e.p. în cultură), în răstimpul căreia creatorii au putut recuceri cîteva poziţii estetice şi şi-au asigurat cîteva linii de comunicaţie cu trecutul, conflictul lor cu puterea a reizbucnit. în circumstanţe însă schimbate, în avantajul tiraniei ce s-a reechipat. Înţelegînd că nu poate înfrînge nonconformismul organic al scriitorilor care contează (în subtext îşi dispreţuia slugile, urmărind captarea ori anihilarea producătorilor de valori autentice), aceasta a recurs la mijloace mai subtile. între care şi o anume ' „toleranţă” bizantină faţă de unele „erezii”, cu scopul de a atenua sentimentul de distanţă între oficialitate şi inteligentsia. Avem toate motivele a crede că responsabilii ideologici simţeau presiunea exilului intern, ca pe o forţă pe care, ncputînd-o lichida, au încercat a o micşora prin deschiderea unor supape. Aşa cum în afară au fost dirijaţi agenţii de influenţă, înăuntru s-a trecut la exploatarea cîtorva personalităţi mai labile. S-a

Încercat astfel introducerea unor zone de

confuzie între rezistenţă şi oficialitate, sub egida duplicităţii oficialilor şi, în cel mai bun caz, a unui amestec de bune intenţii şi ipocrizie, de creaţie reprezentativă şi demagogie din partea celor antrenaţi. Totdeauna răsplata pe care au primit-o aceştia poate fi pusă în evidenţă. Astfel au fost cultivaţi indiferenţii

boemi (Nichita Stănescu), pioşii abili (Ioan Alexandru), sus-puşii inconfor- mişti inconsecvenţi şi cu toane (Marin Preda, Eugen Jebelea- nu), mediatorii sfătoşi, care doreau încadrarea paşnică, „înţeleaptă", a autorilor în sistem (G. Ivaşcu), erudiţii speculativi într-un plan convenabil (Edgar Papu) ş.a. Dar realitatea gravă a exilului n-a putut fi clintită din suflete. Numeroase personalităţi s-au păstrat neîncovoiate. Scriitorii şi intelectualii de seamă rămaşi în ţară (ce putem reproşa unor Gellu Naum, N. Stein- hardt, Petre Ţuţea, Leonid Dnnov, Radu Petrescu, Alexandru George, Şerban Foarţă, Sorin Mărculescu, C. Abăluţă?), alături ce cei ce au luat calea pribegiei (în frunte cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, I. Negoitescu, Paul Goma, Dorin Tudoran,

■

Alexandru Paleologu, Ion Vianu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Gelu Ionescu, Norman Manea, spre a nu uita nici
o clipă constelaţia de internaţională strălucire Ionescu-Eliade- Cioran), au ilustrat principiul exilului creator. Adică acea formă a supravieţuirii neamului întru spirit constructiv, specifică timpului nostru, care se manifestă în opoziţie (activă sau pasivă) cu puterea totalitară şi cu utopia sa scelerată, privitoare la omul nou, comunist, la acel Partopithecus ridiculizat de Zinoviev, ce ameninţa a ne înghiţi pe toţi! Dacă ne-am conservat condiţia umană, în sensul kantian al conceptului, după care omul trebuie să fie pentru om nu doar un mijloc, ci şi un scop, aceasta se datoreşte într-o covîrşitoare proporţie exilului...

Convinşi de faptul că exilul, indiferent de înfăţişările sale, reprezintă o fundamentală rezistenţă împotriva lor, comisarii culturali ai comunismului l-au combătut cu înverşunare, acuzîndu-1 de toate tarele posibile. Ce era mai la îndemîna lor decît a specula pretinsul antipatriotism al diasporei? Cu toate că motivul politic preponderent al emigraţiei incriminează regimul samavolnic şi opresiv care a încălcat brutal drepturile omului şi a dus societatea la o degradare multilateral dezvoltată. Şi ce era mai la îndemîna politrucilor decît să-i acuze pe exilaţi de huzur, în timp ce „noi *(sic!)* cei din ţară am mîncat salam cu soia"? Cu toate că, dacă e să vorbim despre consumatorii de icre negre şi şampanie franţuzească, alimente metafizice pentru românul de rînd, aceştia sînt mai curînd de găsit în rîndul

nomenclaturiştilor şi al favoriţilor puterii. Blamîndu-i pe cei ce s-au exilat, exponenţii regimului îşi dădeau în vileag concepţia subcivilizată, ura împotriva străinătăţii, caracteristică individului primitiv, xenofobia tribală extrapolată asupra unei părţi a propriului popor. O atitudine, aşadar, antinaţională, la care se pot asocia resentimentele de ordin personal, cu un caracter de asemenea antinaţional, împotriva elitei intelectuale (care avea o pondere mare printre emigranţi), ca şi împotriva soluţiei demne, cutezătoare, de refuz a tiraniei, împotriva moralei în act. în atari reacţii colcăind de o ură neputincioasă se reflectă, ca într-o fidelă oglindă, complexul inferiorităţii intelectuale, etice, sociale. Observaţii valabile chiar cînd ele vizează textele unor autori închiriaţi de putere, cu circumstanţa agravantă că decăderea lor se putea autoanaliza. Adrian Păunescu, Eugen Barbu, Vasile Nicolescu sau Arthur Silvestri au preferat însă rolul unor calibani, cîntînd la unison cu activiştii ignari... Cît priveşte exilul intern, chestiunea a fost aşa de delicată, încît propaganda a preferat s-o treacă sub tăcere. Recunoaşterea proporţiilor lui - practic, dezrădăcinarea unui întreg popor - ar fi însemnat recunoaşterea eşecului catastrofal al „socialismului victorios”. Rezistenţa morală a românilor era, din cînd în cînd, tasată prin expulzarea cîte unui disident mai supărător, cu răsunet în Occident, căruia, dacă era scriitor sau om de ştiinţă, i se ştergeau cu stricteţe urmele din biblioteci.Operaţia avea alura sinistră a unei crime (morale) perfecte, umbrite doar de regretul autorităţii că nu putea fi dublată de o crimă propriu- zisă (cu toate că s-a încercat şi o asemenea „soluţie finală”)...

Ne-am aşteptat, în credulitatea noastră, ca după decembrie ’89 atacurile la adresa exilului să-şi piardă rostul. Să sucombe de moarte naturală. Reluarea lor constituie una din probele cele mai convingătoare asupra continuităţii comunis mului în România, situaţie negată teoretic de cei cu musca pe căciulă, dar decelabilă în fapt. Dacă simptomele sînt aceleaşi, diagnosticul nu poate fi decît identic. Aceleaşi veninoase învi nuiri de trădare, de laşitate, de căpătuială se produc în virtutea aceloraşi (re)surse informative, care sînt organele securităţii lui Ceauşescu. Aceeaşi impertinentă calomniere a intelectua 11 tăţii antitotalitare, de ieri şi de azi, trădează aceleaşi complexe, aceeaşi concepţie, aceleaşi ţeluri. Aceeaşi silinţă de caricatui i zare, de trivializare a opoziţiei divulgă aceeaşi intenţie de a

compromite noţiunea de ideal, de a-i dezarma moralmente pe oponenţi. Vînzătorii de ţară bine cunoscuţi îi acuză că sînt vînzători de ţară pe militanţii pentru democraţie. Oarecari schimbări s-au înregistrat doar în echipa denigrării. Stîlpilor de presă ai dictatorilor li s-au alăturat cîteva personaje noi, care clamează cu sîrg ruşinea exilului, în numele unui „apolitism" şi al unui „estetism" tot atît de etatizate şi de manipulate cum fuseseră tezele jdanoviste ale realismului socialist. Personaje relativ curate în decursul „epocii de aur", deşi, la o privire mai atentă, din speţa mielului care suge la două oi. Deoarece au recoltat atît avantaje substanţiale din partea oficialităţii defuncte (funcţii, călătorii, premii, pînă şi Valeriu Cristea, cel mai „umil" dintre apostolii retrograzi, era rezident la Bucureşti, redactor la „România literară" şi voiajor la Paris, unde a avut prilejul de a face „constatări" într-un radios consens cu cele ale unui Arthur Silvestri), cît şi elogii de la Europa liberă, care i-au înzestrat cu o aură de onestitate (cît de meritată, ne dăm seama acum). Lipsa de scrupule a *literatorilor* depăşeşte simplul impact pentru stabilirea (sau consolidarea) unei ierarhii literare, competiţia din sînul breslei, oricît am admite că aceasta s-a înteţit după prăbuşirea dictatorului. Ea vădeşte o precisă continuitate ideologică şi de moravuri... Şi ce denotă altceva atacurile autorilor cu pricina, săvîrşite nu o dată cu arme din panoplia mîrşavă a ceauşismului, decît actualitatea exilului, deplina sa actualitate? Întrucît adversarul său din trecut, împrospătat cu noi forţe, a rămas pc poziţii, silindu-se a defăima atît diaspora cît şi pe autorii din ţară ce au respins compromisul, acesta e obligat a-şi urma lupta. O luptă, în primul rînd, pentru „informare şi adevăr", care, după cum arată Tzvetan Todorov, în *Face ăl'extreme,* alcătuieşte principala prioritate a acţiunii antitotalitare. Numai după ce a fost eliminată cauza, dispar efectele! Strînşi sub steagul puterii „emanate", conservatorii de toate nuanţele, de la foştii nomenclaturişti şi extremişti pînă la falşii esteţi de la „Literatorul", impun un *stătu quo* sumbru peisajului nostru politic şi social, marcat de sciziunea fiinţei naţionale operate de comunişti. Atîta timp cît impostura restau- raţionistă se va menţine, exilul, în înţelesul său geografic, ca şi în cel etic-civil, va fi nevoit a se menţine la rîndul său. Nu de bunăvoie, după cîte ştiu, rămîn departe de patrie mulţi emigranţi români. Nu cu plăcere mulţi dintre scriitorii din ţară suportă privaţiuni profesionale şi existenţiale, ca şi *cum*

miracolul din decembrie nici n-ar fi avut loc. Fripturiştii de după acel moment, despre care nu le prea convine a vorbi, au luat toate măsurile în această privinţă. Ei n-au ezitat a accentua deliberat lipsa de interes a puterii faţă de scriitori, a-i sugera chiar (vezi cazul Marin Sorcscu) să ne lipsească de subvenţiile ce reprezintă pentru noi o condiţie de supravieţuire. Neînstare a ne reduce la tăcere prin argumente şi printr-o pildă de corectitudine, încearcă a ne sugruma prin procedeul „la zi" al factorului economic... Un important autor român îmi scria deunăzi cu amărăciune că nu se poate întoarce la Bucureşti, deoarece n-ar avea nici un venit şi nici locuinţă. Personal, am temeinice motive, de ordin nu numai moral, ci şi administrativ, de a mă considera în continuare un exilat în această ţară suspendată între un trecut ce n-a trecut şi un viitor ce nu s-a ivit încă.

Războiul rece al modelelor

Modelele au exercitat asupra omului civilizat o atracţie mergînd pînă la fascinaţie. Cristalizare a unei experienţe, ele par a asigura o „protecţie" prin siguranţa oferită de anume reţete de succes. Şi, firește, un reper al regăsirii de sine în lumea greu determinabilă a spiritului, pe drumul, atît de incert, al constituirii valorilor. De unde valenţa lor pedagogică, vădită îri scrieri de tipul *Vieţi*/o r p lutarhi ene, ca şi de tipul autobiografiei referenţiale, precum *Dichtung und Wahrheit* a lui Goethe. Dar, cu timpul, ele au tins a depăşi tipicul tihnit, clasicizant, intrînd în zona turbulentă a paradigmei paradoxale prin originalitate, propuse în secolul XVIII şi accentuată pînă în zilele noastre. Geniul e un asemenea model fără date funcţionale, o magmă ce ţîşneşte din adîncurile irepetabile ale personalităţii. Neputînd fi imitat, este intuit ca tipar simbolic. Modelul se reduce astfel la informul demoniei, la un cîmp de pure intensităţi şi incandescenţe. Romantismul, ai cărui zei sînt Shakespeare şi Homer, aduce o primă criză conceptului de model. De remarcat că evoluţia lui se produce printr-o existen- ţializare vehementă, care echivalează cu o deschidere. Limitele rigide care-1 trasau se dizolvă. Modelul clasic are soliditatea finitului, modelul romantic are misterul infinitului. Dispărînd factorul canonic, poruncitor în absolut, modelul se pune la îndemîna unor interpretări, interpolări şi chiar... remodelări diverse, funcţionează ca o materie plastică ce se poate schimba fără mare greutate de la o împrejurare la alta. Accepţia sa de unicat este compromisă. Producţia sa curentă are loc sub formă de variante. Structurii *ne*

varietur îi este preferată fluiditatea. Mai mult decît a instrui, a educa, a decide, îşi propune a atrage şi a cuceri. Caracterul imprevizibil al efectului său creşte. De la arhetipul platonician se ajunge la succesiunea de secvenţe heracliteene.

Pe acest fundal al modelului relativizat au acţionat, abuziv, totalitarismele. în principiu, ele au încercat a restitui paradigma totală, clasică, pusă, evident, în slujba lor, ideologia fiind, cu pretenţiile sale dogmatice, un clasicism *sui generis.* în fapt, n-au făcut altceva decît să profite de relativizarea paradigmei, de permeabilitatea ei. Au infectat-o cu germenii intereselor lor adesea inavuabile, cu o tendenţiozitate căreia i s-a găsit numele oficial de „angajare". Comunismul a balansat, tragicomic, între fixitatea dogmei şi adaptările ei, în funcţie de cerinţele puterii represive pe care a instaurat-o, revelînd un „clasicism" degenerat în pragmatismul cel mai antiumanist, şi un pragmatism al cruzimii aspirînd către un cer de norme pur formale. Modelul său a fost un jalnic hibrid, neînstare a se sprijini nici pe consecvenţa unei doctrine, nici pe generozitatea spontaneităţii asumate. După caz, erau speculate diverse faţete ale fenomenului „exemplar", într-o perspectivă de incoerenţă descurajantă. Aspectul „clasic" al marxism-leninismului reiese din, de pildă, aserţiunea lui J.-P. Sartre, conţinută în *Critica raţiunii dialectice,* conform căreia acesta înseamnă filosofia de nedepăşit a epocii noastre. Aspectul său real rezultă din, de pildă, aprecierile făcute (indiscutabil, în deplină cunoştinţă de cauză!) asupra ideologiei comuniste de către Soljeniţîn: „Ea este cea care aduce ticăloşiei justificarea căutată, îndelunga fermitate necesară ticăloşilor. Este teoria socială care-1 ajută pe ticălos să-şi scuze actele în propriii lui ochi şi în ochii altora, să audă adresîndu-i-se nu dojeni şi blesteme, ci laude şi mărturii ale respectului. (...) Ideologia este cea care a avut în secolul al XX-lea meritul de a experimenta ticăloşia la scară de milioane".

Propunîndu-şi a restaura paradigma tradiţională, pedagogică, foarte bine venită ca paravan al fărădelegilor, propaganda comunistă a revenit la practica popularizării intensive a unei galerii de figuri socotite a avea un prestigiu maxim. în intenţie, ele beneficiau de o alură obiectivă, imuabilă. Se împărtăşeau din mistica de partid, în afara oricărei îndoieli admise. în fond, se întemeiau pe o subiectivitate deformatoare, fluctuantă în raport cu tropismul politic. Apolinismul lor

era falsificat. Accepţiei despotice a modelului i se asocia un clişeu „revoluţionar" plin de ipocrizie, un „prometeism" burlesc, sovietizat. în vîrful piramidei tronau, fireşte, „clasicii" învăţăturii „invincibile": Marx, Engels, Lenin şi, multă vreme, Stalin, la care se adăugau idolii locali: Mao, Ho Şi Min, Tito, Castro, Kim Ir Sen, Ceauşescu etc. Dată fiind pretenţia absolută, simulînd transcendenţa, a doctrinei comuniste, modelul modelului e unul biblic (iată că se verifică încă o dată că ateii programatici, militanţi, nu sînt decît credincioşi pe dos, obsedaţi de religiozitatea pe care o abjură). „Marii dascăli" reprezintă chipul plural al unei divinităţi secularizate. Naşterea lumii noi ce-i altceva decît o versiune laică a genezei? „Omul nou" e creat după chipul şi asemănarea „dascălilor", aşa cum omul a fost creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Recunoaşterea modelului suprem în cei patru „dascăli" (la un moment dat, prin împingerea în umbră a lui Stalin, au rămas doar trei, ca o parodie a Sfintei Treimi!) constituie un act de credinţă. Punerea lor în discuţie, mai mult: simpla lor tratare ceva mai liberă, fie şi printr-o vagă nuanţă scăpată de sub controlul „organelor", reprezintă, în schimb, o erezie pasibilă de excomunicare şi de ardere pe rug. Un sobor de sfinţi înconjoară Sfînta Treime roşie. Proveni enţa lor este recentă, aidoma conducătorilor din toate domeniile de activitate, a „cadrelor de nădejde" în genere, „calificate" din mers, adică improvizate la modul cel mai hazardat. Uneori sînt minori hipertrofiaţi, aduşi pe primul plan al istoriei rescrise din dispoziţia partidului, prin uzurparea adevăratelor figuri însemnate ale vieţii politice, incomode întrucît ar întrupa concepţia „burghezo-moşierească", „ideologia exploatatoare" etc. I.C. Frimu, Ştefan Gheorghiu, Filimon Sîrbu, Donca Simo, Olga Bancic, Vasile Roaită, în locul lui Ion Brătianu, Petre Carp, Titu Maiorescu, Ion I.C. Brătianu, C. Stere, Iuliu Maniu, Ion Mihalache. în literatură I. Păun-PincioJ

D. Th. Neculuţă, Al. Sahia, A. Toma, în locul unor Blaga, Arghezi, Ion Barbu, V. Voiculescu, Ion Pillat. Alteori apar de-a dreptul ficţiuni, plastografii în biografie şi scenariu eroic, precum Stahanov şi Zoia KosmOdemianskaia (primul, „ajutat" la

0 fabuloasă depăşire de nonnă de către mai mulţi mineri, cărora li s-a ordonat tăcere, sub ameninţarea unei straşnice pedepse, a doua, o dezechilibrată psihic, ieşită din ospiciu, care, înainte de a distrage comandamentul german, a incendiat în neştire casele ţărăneşti, fiind

prinsă şi predată autorităţilor de către proprietarii lor). în fine, spre a consolida şchioapa hagiografie de partid, 1 s-au adăugat numele unor personalităţi de valoare reală. Pentru a merita cinstea „sanctificării" lor ideologice, acestea au trebuit să suporte însă o masivă operaţie de „ajustare" (botezată „reconsiderare"), care a dus la pocirea, cîteodată pînă la nerecunoaştere, a figurii lor. Am putea vorbi de o chirurgie antiestetică. Puşkin şi Eminescu, Gogol şi Tolstoi, Petofi şi Mickiewicz, Cchov şi Caragiale, Ady şi Bacovia, Turgheniev şi Sadoveanu au fost aliniaţi, asemenea unor recruţi, în frontul disciplinat al „idealului progresist", al „demascării", adică al prefigurării tărîmului paradiziac al comunismului pe care n-au fost în stare a-1 percepe cu toată claritatea din pricina unor „limite ideologice" (lucru la îndemîna celui din urmă activist!). Evident, marii scriitori şi artişti alcătuiau un cerc marginal al modelelor comuniste. Pontifii proletcultismului, criticii şi istoricii literari aserviţi, aveau grijă a le scoate la iveală „deficienţele", „erorile", din stricta aplicare a supraparadigmei, *id est* a calapodului „luptei de clasă". „Cinstirea" ce li se acorda era în aşa fel adusă din condei, încît să rezulte supremaţia clară a instanţei politice şi a nomenclaturii ce-o deserveşte, preluînd cu dezinvoltură sarcinile divinităţii. în ierarhia dominată de faraonii de partid, marii creatori, vii sau morţi, nu erau decît subalterni, mai mult ori mai puţin nevrednici, ai depozitarilor autorizaţi ai dogmei.

Ce s-a petrecut după decembrie '89? A izbucnit un război rece al modelelor. Un război straniu, în care izbînda nu rezidă doar în înlăturarea unora dintre ele, ci şi în „coexistenţa" lor „paşnică", într-un melanj subversiv. Unele „modele" ale trecutului vor a trece, camuflat, în prezent, salvîndu-se printr-o pe cît de ilegitimă pe atît de vicleană regrupare. A asocia pe Ceauşescu cu Ion Antonescu sau pe Adrian Păunescu cu Octa- vian Goga, dacă nu chiar cu Eminescu, ce reprezintă altceva decît o atare tentativă frauduloasă? Este Eugen Simion un lovinescian autentic? Cred că am răspuns, cu alte prilejuri, suficient de argumentat la o asemenea prezumţie. Privind situaţia cu oarecare luare aminte, ne dăm seama că se înfruntă, în preajma noastră, două puncte de vedere asupra conceptului de model. Unul autoritar (pseudoclasic, oglindind un roman- tism pervertit, al „revoluţiei proletare" care a trecut rapid la „contrariul" său) şi altul democratic (informat de un romantism regăsit întru demnitate a spiritului).

Modelele autoritare, de sorginte ideologică, sînt în vădită pierdere de teren. Din această pricină recurg la o metodologie a subterfugiilor. Un procedeu, după cum am arătat, este cel al amestecului tendenţios. Altul este al împingerii în primul eşalon a unor indivizi ce, sub trecutul regim, făceau parte din eşalonul doi ori se plasau chiar la coadă, fară însă a-1 fi negat vreodată în esenţa sa. Animaţi de mentalitatea totalitară, aceştia profită de „amurgul zeilor" pe care i-au adorat, pentru a le lua locul. E o religie, aparent fără zei, în realitate cu zei deghizaţi, care îşi ascund puterea politică sau (şi) economică, renunţînd la unele însemne exterioare ale ei, prea bătătoare la ochi, la fastul megaloman (cu toate că unii lideri nu renunţă nici măcar la o astfel de vanitate, străduindu-se a se substitui căpeteniilor partidului unic, aproape fară nici o schimbare de regie sau decor). Vor să pozeze în oameni noi, cu toate că stigmatele trecutului pe care le înfăţişează nu lasă nici un dubiu asupra naturii lor adevărate. Nerezistînd unei competiţii liberale, autoritarii nu se dau în lături de la agresivitate. Cultivă agresivitatea în virtutea zestrei lor genetice comuniste.

Ei, sau scribii lor de casă (au destui bani pentru a-i închiria), îi terfelesc cu ură, în afara oricăror scrupule etice, ba chiar şi în afara logicii ce ar trebui să asigure unitatea unei poziţii teoretice, fie şi eronate, pe toţi indezirabilii, adică pe adversarii de ieri şi de azi ai totalitarismului, pe cei ce stau la baza răsturnării din decembrie. Cu toate că au confiscat-o, nu-i iartă pe cei ce o întruchipează în gînd şi faptă. Batjocoresc nu doar busturile opozanţilor de frunte, dar îi contestă şi pe eroii Revoluţiei, punînd-o în contul unei „intervenţii străine", al unor „agenturi de spionaj", ca şi pe cei ai rezistenţei în munţi ori din perimetrul sinistru al Gulagului, ce rămîn pentru ei, ca şi pentru torţionarii lor, nişte „bandiţi", nişte „lepădături". Aşadar, deşi profitori ai schimbării, îi stropesc cu noroi pe autorii şi pe precursorii acesteia. Totodată fac mare caz de „valorile trecutului", cărora vor a le construi capele exclusiviste, în timp ce neagă valorile de seamă actuale ale culturii şi vieţii noastre civice. îmbinarea confuză de criterii doctrinare, în creuzetul căreia internaţionalismul de extremă stîngă se întîlneşte cu naţionalismul de extremă dreaptă, e de asemenea simptomatic pentru conduita lor dereglată. Semnul comun sub care se plasează toate componenetele sale este violenţa. Se mai poate vorbi astfel de o conservare a autorităţii, trebuitoare oricărui

model? Mai curînd credem că are loc o degringoladă a ei, un spectacol de demonie tulbure, descompusă, care obnubilează orice încercare de raţionalizare a mentalităţii în chestiune. Ea galopează către absurd. Putem avea în vedere, ca termen de comparaţie „nobil", mărturia tîrzie a lui Sartre, după care concepţia lui realiza mai curînd anarhia decît sovietismul. Anarhie pe care Eugen Ionescu o punea pe seama resentimentelor de mic burghez ale filosofului existenţialist, rebel împotriva condiţiei sale şi, prin exacerbare, împotriva lumii întregi. Iată cum idealul „revoluţionar" al umanismului ajuns la „apogeul" său se întîlneşte cu spiritul de revanşă, egoist, individualist, *ergo* antisocial(ist)! Dată fiind miza mare a contrariilor, mixtura lor poate dobîndi o înfaţişare monstruoasă. Şi nu trebuie să mergem prea departe pentru a o constata...

Modelele romantismului liberal nu sînt nici ele scutite de o tensiune internă, generată de notele lor contradictorii. Paradigme relativ onorabile păstrează nu o dată urmele unei pasivităţi, ale unei prudenţe „esopice" ori, dimpotrivă, ale unei dezlănţuiri sentimentale imprudente, ale unei exaltări ce nu se analizează şi, pe calea aceasta, spre a spune lucrurilor pe nume, se oferă compromisului. Desigur, marea, purificatoarea năzuinţă a intelectualilor noştri de bună credinţă a fost abolirea modelelor negative produse de totalitarism. Cultul paranoic al cîrma-, ciului, într-atît de vivace încît a sfîrşit prin a absorbi mini- cultul principalilor săi sateliţi artificiali din trecut şi prezent, le-a creat un dezgust salutar, precum o rcacţic a sănătăţii psihice. Dar ce s-a opus listei de personaje „exemplare" alcătuită de foruri? Mai întîi, cîteva modele ale unei opoziţii timide, mai curînd ale unei anume decantări ori nuanţări a standardului oficial. în contextul dat, dimensiunile lor au fost exagerate rapid, pînă la un soi de mitizare dublă. O mitizare naiv- insurgentă ce se desfăşura în paralel cu una pusă la cale de autorităţi. Acestea din unnă preluau în exploatare unele succese literare şi artistice, atît pentru a-şi subordona vocaţiile respective, cît şi pentru a se împăuna cu rubrica de „victorii culturale" ale „socialismului" victorios prin definiţie. Caz tipic:

N. Labiş. împrejurarea că, talent neîndoielnic, chiar viguros, cîntăreţul *Primelor iubiri* a fost deopotrivă un protestatar şi un obedient, un decepţionat şi un propagandist ce încerca a fauri un limbaj mai credibil al propagandei, s-a uitat. Oricum, cultul acestui nefericit

tînăr nu sc poate explica decît prin | situaţia generală. Fără a se pune chestiunea „eliminării" sale (pînă cînd ni se vor atribui intenţii pe care nu le avem?), soco- | tim că faima lui suferă (a început deja a suferi) o semnificativă reducţie. Mitul lui Nichita Stănescu, de o amploare conside- î: rabil sporită şi cu efecte ce par mult mai profunde în anomalia sa, s-a constituit, în bună măsură, pe aceleaşi coordonate, aşa încît precedentul labişian ni se prezintă, în raport cu acesta,

' nu altminteri decît o repetiţie generală. Şi într-o situaţie şi în cealaltă, instituţionalizarea, adică intervenţia puterii, este elocventă. N-a fost vorba, aşa cum afirmă azi nostalgicii perioadei totalitare, de o afirmare normală a unor talente, dc îmbrăţişarea lor normală de către mulţimile de cititori entuziaşti, ci de un fenomen mai complex, în cadrul căruia puritatea recepţiei s-a impurificat prin ideologizare, cxces, fetişism, adică prin înăbuşirea spiritului critic, ceea ce a făcut cu putinţă manipularea şi trucarea valorilor. E indiscutabil că acestea n-au rămas egale cu ele însele, nici la nivelul emisiei, nici la nivelul recepţiei. Nu puterea a „cedat", admirînd sincer pe noii creatori, ci destinul acestora a fost marcat de imixtiunea puterii, de pornirile ei pîngăritoare şi anexioniste.

Alte modele relative: Marin Preda, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu. în mod cert, la timpul corespunzător reputaţiei lor „democratice", ei au reprezentat întrucîtva o formă dc opoziţie la regimul comunist. S-au împotrivit, în unele momente, unor ingerinţe excesive, unor dogmatici stridenţi. Dar traiectoria biografiei şi a scrisului lor este ambiguă. înainte de, sau odată cu actele lor inconformiste, au servit masiv puterea totalitară, au ilustrat cu vîrf şi îndesat ceea ce se cheamă realismul-so- cialist. Aidoma lui lanus, au două chipuri. Recunoscînd valoarea estetică a producţiei lor precum şi unele acţiuni de demnitate profesională şi cetăţenească, nu putem uita prestaţia lor în direcţia contrară şi nici lipsa de fermitate, ocolirea ultimelor consecinţe ale unei poziţii de ruptură cu „linia" oficială, ce s-ar fi lăsat mai mult ca sigur cu neplăceri personale. Preţiosul lor statut social privilegiat, confortul lor sporit nu trebuiau cu nici un preţ tulburate. De unde inconsecvenţa şi insuficienţa de accent a protestului lor. Nu strică a ne aminti propoziţiile prin care-i judeca I. Negoiţescu, în cursul unui dialog cu Emil Hurezeanu, din 1988: „Un Geo Bogza, ca şi un Eugen Jebe- leanu, oricît ar fi ei de

cumsecade şi de cu bun simţ, sînt copleşiţi de acelaşi fanatism: ei continuă şi azi să creadă în viitorul comunismului şi consideră îngrozitoarea perioadă actuală doar ca o etapă amendabilă, pe calea realizării oribilei lor utopii. Ei nu-şi dau seama, în fanatismul care le închide ochii, le încleştează gura şi le amorţeşte mîna ce ţine condeiul, că devin astfel uneltele, fără îndoială involuntare, ale călăilor poporului nostru şi totodată un rău exemplu pentru scriitorii români, căci contribuie la dezarmarea conştiinţelor. Istoria îi va judeca aspru şi micul lor talent nu va fi în măsură să-i apere. Dacă ar fi trăit
o decepţie, dacă şi-ar fi pierdut credinţa în comunism, ar fi fost datori faţă de cei ce s-au lăsat înşelaţi de dînşii, să o declare limpede, cum au făcut-o şi alţi comunişti, în alte ţări". Ceea ce scriitorii în chestiune n-au făcut-o niciodată! Azi, calitatea lor de modele s-a perimat. Şi-au trăit traiul. în corectă conştiinţă, acestea păstrează doar un sens istoric. Uneori, din păcate, se pun chiar de-a curmezişul istoriei. Astfel, preţuirea ce se poate acorda unui creator ca Marin Preda s-a transformai într-un „predism" îngust şi intolerant, care interzice orice discuţie deschisă în jurul lui, spre paguba vădită a acestuia. La fel stau lucrurile şi cu autorul *Necuvintelor,* confiscat de un club de admiraţie furioasă, care-şi imaginează că e şi eternă. Oare suporterii lor nu-şi dau seama că evoluţia conştiinţei literare nu poate fi zăgăzuită? Că, pretinzîndu-se descendenţi ai lui li.
Lovinescu, ar fi trebuit măcar să ia în considerare teza mutaţiei valorilor estetice? Că, în cele din urmă, ei înşişi riscă a deveni un balast al supravieţuirii scriitorilor pe care-i idolatrizează cu prea puţină responsabilitate?

în orice caz, atari modele, acoperite, precum nişte icoane falsificate, de aurul calp al „epocii de aur", nu suportă alăturarea de altele, despre care înainte de 1989 era interzis a se vorbi public. Modele ce pot confirma o deplină integritate morală, o statornicie achitată cu mari suferinţe sufleteşti şi fizice, în care se concentrează, izbăvitor, întreaga putere de rezistenţă şi lealitate a societăţii româneşti, asumîndu-şi la nevoie martiriul: Mircea Vulcănescu, Gheorghe Brătianu, V. Voiculescu, Lucian Blaga, Constant Tonegaru, Ion Caraion, Dan Botta, N. Steinhardt, Petre Ţuţea, Ovidiu Cotruş. Şi, desigur, Doina Cornea. Altă calitate, alt destin! Dacă pentru diverşi nemulţumiţi ocazionali, încurcaţi în plasa unor ţîfne şi vanităţi, protestatari de duminică ori rezistenţi de cafenea, eventual cu masa boiereşte

rezervată, temători a-şi pierde oare- cari privilegii şi comodităţi cu care s-au deprins din vremea stalinismului, pe ale cărui state de plată figurau pe poziţii avansate, lupta cu Diavolul a fost o utopie practicată cu scepticism şi cu o elegantă precauţie (cel mult), pentru cei înşiraţi mai sus, sub stigmatul victimizării, a fost o zguduitoare realitate. Prestigiul lor ia naştere din suferinţă. Din legătura de nedesfăcut dintre faptă şi cuvînt, dintre faptă şi faptă, dintre cuvînt şi cuvînt. Dacă le adăugăm pe cîţiva, de la Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca la Goma, Tudoran şi Calciu Dumi- treasa, neînfricaţi şi cunoscuţi militanţi din diaspora, obţinem acel şir de modele la care putem aspira, a căror calmă, lipsită de ifose înălţime ne tonifiază, ne îndeamnă la perfecţionarea de sine. Nu e nevoie de reclamă sau de sforţări propagandistice pentru a le impune. Ele se impun singure, treptat, cu autoritatea autenticităţii. Sînt modelele pe care le-am aşteptat atît amar de vreme. Romantismul lor activ (idealismul lor, dens, dus pînă la sacrificiu), spală tagma inteligheţiei noastre de păcatele sale bine ştiute. Indecizia, ispita avantajelor, fariseismul, laşitatea, politica jumătăţilor de măsură, spre a nu mai vorbi de oportunismul făţiş, grosolan, ce i-a caracterizat (îi caracterizează) pe mulţi dintre noi, pot fi neutralizate de simpla luare la cunoştinţă a existenţei lor. O luare la cunoştinţă onestă şi receptivă. Asemenea personalităţi sînt acum adevăratele noastre modele.

O Cassandră a criticii: Monica Lovinescu

Nume legendar prin prezenţa sa pluridecenală, alături de Virgil Ierunca, la microfonul Europei Libere, Monica Lovinescu se înfăţişează pentru prima dată cititorilor din România cu o carte cît se poate de caracteristică: o culegere de comentarii radiofonice, intitulată *Unde scurte* (Ed, Humanitas, 1990, apărată mai întîi la Ed. Limite, Madrid, 1978). Textele acoperă perioada 1962-1971, aşadar, perioada aproximativei „liberalizări", exprimînd o „obsesie" mărturisită a autoarei: „soarta literaturii române". Într-atît ele plutesc în văzduhul conştiinţei noastre, într-atît se confundă cu timbrul de neuitat al rostirii lor iniţiale, îneît ni se pare greu să trecem de la oralitatea casantă, căreia i-au fost hărăzite, la priveliştea lor tipărită, nu mai puţin casantă, conservînd însă o notă misterioasă, oraculară, a liberei rostiri receptate în condiţii de clandestinitate. în filigranul lor se profilează o figură de Cassandră. Monica Lovinescu a avut/are darul de a sesiza defecţiunile, anomaliile, frustările, într-un cuvînt nenorocul unei epoci

dificile, poate cea mai dificilă din cîte a cunoscut evoluţia literelor noastre, .^i nu doar de a le sesiza, ci de a le pre-vedea urmările. Limbajul său e solemn-îndurerat, într-o perspectivă transpersonală, de dramatism istoric: „Nu pot fi nici observator, nici judecător. Las observaţia străinilor şi judecata, celor de apoi. Deocamdată «aici şezum şi plînscm» împreună". Deşi asumîndu-şi o „distanţă a privirii" generatoare de obiectivitate, ca şi o „distanţă geografică" precum o condiţie dureros obligatorie a libertăţii, Monica Lovinescu şi-a impus, ca o veritabilă profetesă, un „cifru", trebuitor pentru a-i feri de consecinţele unor dezvăluiri totale pe autorii vizaţi: „Pot într-adcvăr să spun totul? Nu. Sînt obligată să respect un anume cifru al prudenţei. Şi atîta timp cît literatura în România se va traduce şi într-o fişă de poliţie, aşa va trebui să fie. Altfel, printr-o limpezire prea deplină a situaţiilor şi a textelor - devii complicele involuntar al dosarului pe care îl are fiecare scriitor, fiecare om, în celula cea mai aerisită a României, dar din care n-au dispărut toate zăbrelele". Dar această ocrotire parţială a celor mai curajoşi n-o opreşte a revela răul, care capătă dimensiuni uriaşe, care se revarsă în viitor. Dimpotrivă, accentuează o atare îndatorire. E lesne de constatat că paginile scrise cu destui ani în urmă pun chestiuni ce rezonează în timp, ce ajung pînă la preocupările, crispările, durerile, aşteptările, neîmplinirilc noastre şi chiar pînă la termenii noştri postrevoluţionari. Lecţia de intransigenţă se dovedeşte a fi vizionară. Astfel, Monica Lovinescu vorbeşte, *avani la lettre,* despre „originalitatea «cazului» românesc în procesul de liberalizare a Răsăritului". Nu se potrivesc oare asemenea aprecieri, ca o mănuşă, clipei de faţă: „Din înţelepciune, spun unii, din lipsă de combativitate, pretind alţii, dintr-o mie de motive, bune, rele sau amestecate, intelectualii români au urmat la început o calc cu totul aparte"? Criticul nc mustră cu mîhnire pentru că România e „una din rarele ţări cu regim comunist în care intelectualitatea nu s-a transformat în «inteligheţia»", dînd noţiunii sensul de „elită a spiritului care devine şi o elită a curajului civic". Am avut neşansa, cel puţin pînă la un punct, de a ne deosebi astfel dc Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Rusia, state în care fărădelegile stalinismului au fost puse în discuţie, în care contestarea regimului comunist a pornit de jos în sus, de multe ori din rîndul scriitorilor şi al intelectualilor. La noi, în schimb, „teroarea stalinistă a fosl pusă între parantezele tăcerii. Literatura nu s-a

ocupat dc ca.
La foarte puţini scriitori - n-ai nevoie de degetele unei mîini pentru a-i număra - mai circulă, prin romane, cîte un personaj care a fost arestat, o greşeală în colectivizare, un non-sens în aplicarea legii".
„Liberalizarea" noastră, poruncită dc conducere, s-a tradus, crede Monica Lovinescu, într-o literatură de evaziune, strict estetică, respectînd, cu puţine excepţii, „tabuurile esenţiale", deci crimele şi abuzurile tipic comuniste care s-au săvîrşit pe tot parcursul totalitarismului şi din care, unele, putem adăuga, au continuat şi după deccmbrie, pînă azi. Literatura terorii n-a avut, sub pana scriitorilor români, decît întrupări sporadicc: „în timp ce în alte ţări, pana alerga prea repede pe hîrtie pentru că avea prea multe de dezvăluit, de mărturisit, pentru că trebuiau secate toate bălţile minciunii, ipocriziei, mîlul moral, la noi se lucra cu migală la cuvînt, se încerca saltul în contemporaneitate nu prin tematică, ci prin forme". N-am avut, din păcate, un Soljcniţîn, un Pastcrnak, un Tibor Dery, un Mrozck, un Andreievski. în direcţia contestării, „nici o operă majoră deci. în schimb, generalizarea talentului". Paradoxal-amară generalizare! Şi iată că în acest climat al uitării culpabile, al eludării abile, al compromisului mai mult sau mai puţin sofisticat, s-a ivit complicitatea puterii „emanate" cu aşa-zişii „terorişti", care au comis odioasele crime de la finele anului 1989. Sub pulpana aceleiaşi puteri a avut loc mineriada, care a siderat lumea civilizată. Timpurile se amestecă, aşa cum a prevăzut Cassandra. Lanţul sîngeroa- sclor împrejurări trece dincolo dc spaţiul cărţii, în spaţiul nostru cotidian: „Poate că niciodată nu s-a mai întîmplat aşa ceva în istoria României, fertilă totuşi în încercări şi nefericiri de tot felul: România nu mai arc morţi. Cimitirele reale sînt acoperite de giulgiul tăcerii". Şi următoarea predicţie, în lumina dureroasă a căreia putem zări siluete dc scriitori actuali, care clamează apolitismul, retragerea, lipsa de răspundere civică: „Cît despre supravieţuitori, ei se pot întoarce dacă acceptă aceeaşi lege a uitării: pocăiţi de inocenţa lor, muţi asupra trecutului, punîndu-se pe ei înşişi între aceleaşi paranteze ale camuflării". Iată şi alte rînduri care ne frisonează prin actualitatea lor, de parcă n-ar fi fost scrise cu aproape douăzeci de ani în urmă: „Mediul literar românesc se confundă cu o geografie complicată şi în continuă mişcare, curajoşii de ieri devenind deodată neutrii de azi, iar compromişii de altădată metamorfozîndu-se în opozanţi îndîrjiţi". Sau:

„Faptul că o majoritate de scriitori s-a aflat disponibilă pentru a executa, în clipa unui vot secret, ordinele oculte ale partidului, ne obligă să constatăm că frica funcţionează mai departe ca un motor secret, chiar acum cînd
o parte din motivările ei de altădată au dispărut". Sau, în chip de corosivă concluzie: „Conformismul poate astfel să se transforme într-un reflex de tip aproape pavlovian". Este detectată cu sagacitate şi lipsa de „angajare" ideologică reală, farsa aderenţei la marxism-leninism, la „linia" partidului, care ascundea doar mobiluri ariviste, „o sete de parvenire socială fără precedent".
Lamentabila versatilitate a unor Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Dan Zamfirescu, M. Ungheanu etc., izbitoarea lor alienare etică, sînt aici fixate în principiu: „în România, cel puţin, printre scriitori (dar nu numai printre ei), denumirile comunist sau stalinist n-au prea mare sens. Partidul s-a umflat din oportunism, uneori din necesitato, nu din convingeri. După fraza unui comunist român din vechea gardă: «Puţini am fost, mulţi am rămas». Aceşti «mulţi» nu-şi feresc credinţa, ci scaunele. N-au avut drame de conştiinţă în momentul destali nizării, ci numai probleme de adaptare". Şi încă un pasaj, care, citit cu ochii noştri de azi, vaticinează, într-un fel anevoie dc tăgăduit, referitor la aspectele de conjectură ale Revoluţiei precum şi la diversiunea naţionalistă ce, în urma ei, s-a lăţii pînă la proporţii de coşmar: „Revoluţia este o figură - de stil?
- a celor care azi, dorind să se delimiteze faţă de Kremlin, îşi inventează, patetic dar fals, împămînteniri şi rădăcini". Avem a face cu o continuitate a „siluirii" spiritualităţii noastre, cu un tribut plătit nu sub formă pecuniară, aşa cum ni-1 pretindeau turcii, ci în moneda conştiinţei, aşa cum ni l-au pretins exponenţii totalitarismului roşu: „Şi continuăm să-l plătim - mai la fereală- atîta timp cît ne slujim de ideologia lor. Nici o «revoluţie» imaginară nu poate schimba acest blestem". Evident, oportunismul naşte oportunism. Azi, ca şi ieri, o seamă de oponenţi autentici ori trucaţi trec de cealaltă parte a baricadei, de partea puterii instituţionalizate, dispensatoare de avantaje, apropiindu-se de veteranii colaboraţionismului, în mare parte reactivaţi şi ei în atmosfera confuziei dirijate: „în această atmosferă de descurajare, de ipocrizie şi de teamă, se iveşte printre tinerii protestatari de ieri, o nouă gardă a compromisului care-şi întemeiază o carieră rapidă pe buna conştiinţă pe care i-o dă - sau se preface că i-o dă - această primejdie

metamorfozată în tragere pe sfoară. Din această tulburare a apelor, reapar şi vechii stalinişti care încearcă o operaţie de reîngheţ". Vorbe ce par izvorîte din observarea celor mai recente împrejurări!

Imagine a unei epoci sumbre, în ciuda temporarei şi, în fond, insidioasei liberalizări, volumul Monicăi Lovincscu nu e mai puţin sumbru în majoritatea propoziţiilor sale. Fireşte, sînt relevate şi valori, merite, împliniri, dar ele sc plasează într-un context aberant, vrăjmaş, al actului creator, avînd aerul unor excepţii, al unor insule pierdute pe întinderea unei mări furioase. Genul proxim e coşmarescul. Accentul cade pe com-promis, pe contrafacere, pe impostură. Ingerinţele politicc sînt semnalate aproape pretutindeni. Noua Cassandră a beneficiat de tristul privilegiu de a vorbi din exil, unde nu avea altă reţinere decît cea pe care singură şi-a impus-o, după cum am văzut, spre a-i feri pe confraţii din ţară de o involuntară „complicitate" la represiunea care-i pîndea. Explicabil, a vorbit cu precădere despre ceea ce nu se putea spune la noi. Ne îndreptăm, prin urmare, atenţia, spre numeroasele elemente de rechizitoriu ale discursului său. Prin adevărul lor incisiv, în care ne recunoaştem frecvent propriile observaţii şi judecăţi interzise, propriile stări afective jugulate, ele alcătuiesc un document dc prim rang al conştiinţei literare româneşti, degrevate de odioasele manifestări ale cenzurii şi ale autocenzurii. Un document echivalent cu o restituire a eticului drept o condiţie *sine qua non* a esteticului: „Pentru a pătrunde din nou în literatură - după zodia realismului socialist care o anulase - se cere un inevitabil popas pe pragul etic", mărturiseşte Monica Lovinescu. „De pe acest prag am privit mai ales, fără a-1 confunda însă o clipă cu un criteriu estetic". De pe acest prag necesar al bunului simţ, care analizează şi sancţionează, sînt indicate cîteva fenomene generale. Bunăoară, ccl al aservirii principiului estetic unei morale inverse, pervertite: „Unui scriitor ascensiunea în partid, în organizaţii ca Uniunea Scriitorilor, sau chiar la direcţia revistelor, nu-i asigură numai avantaje materiale. Funcţia socială se poate transforma şi în criteriu estetic. Critica se opreşte pe pragul funcţiei socialc, sau chiar devine delirantă". Literaţilor care au dobîndit ranguri de partid li se crea un statut de tabuizare: „Cine, în toată România, a îndrăznit să critice cercetările sociologice ale lui Miron Con- stantinescu? Cine şi-a îngăduit rezerve faţă de «operele» lui Dumitru Ghişe? Faţă de lucrarea sa despre

existenţialism - o vulgarizare lipsită de orice umbră dc originalitate, sau dc penibila sa prefaţă la *Trilogia Culturii,* în care acest funcţionar de partid, umflat de propria sa mediocritate, dădea lecţii dc metodă filosofică lui Lucian Blaga?". Complementar, anumite funcţii se asociau automat cu elogiul, nu o dată dilatat fără jenă. Mai întîi de toate, funcţia dc preşedinte al Uniunii Scriitorilor oferea „un loc încă din viaţă în Panteonul literelor". Astfel, „Mihai Bcniuc a fost transformat la vremea lui în geniu naţional, Demostcne Botez, în poet major, iar Zaharia Stâncii este tămîiat de mai toţi criticii - chiar şi (dc) esteţi rafinaţi, care n-au cum să-i guste romanele". Nu e surprinzător faptul că poziţia dc preşedinte al obştii scriitoriceşti era vînată cu ardoare: „Dacă mai adăugăm alte beneficii, ca posibilitatea de a oferi o largă ospitalitate, pe banii Uniunii, editorilor şi
i traducărorilor care te vor publica apoi în străinătate, indiferent de lipsa dc răsunet pe care o va avea opera ta, cum să nu fim
i surprinşi de luptele electoralo din jurul unui astfel de post?" Dar accsta nu era singurul post rentabil, în măsură a asigura un artificial succes critic, o popularitate regizată: „Sînt şi funcţii mai modeste, în stare să asigure valorificarea estctică a operei. Redactorii ziarelor literare din Bucureşti - şi niciodată ziarele n-au avut atîţia redactori - sînt siguri că volumele lor vor fi recenzate, imediat ce apar. Un post de redactor, bine mînuit, poate aduce d,cci şi el unele foloase estetico, chiar dacă nu asigură inviolabilităţi dc tipul funcţiilor precedente". Victimele unui astfel de sistem mixt, administrativ-critic, erau, normal, autorii oneşti, străini dc compromisuri politico şi de adulare, care înţelegeau scrisul ca pe o expresie integrală a conştiinţei lor: „In schimb, scriitori carc n-au urcat nici o treaptă pe scara ascensiunii, care se menţin voit în afara oricărui joc, care nu se află la nici o gazetă, şi carc nu pot asigura nimănui nici un serviciu, pot aştepta multă vreme cronica ce-i va scoatc dintr-o îngăduitoare indiferenţă". Un cfcct al acestui mediu viciat, în care funcţia şi poziţia socială se prefăceau în criteriu estetic, „iar lipsa de funcţie (devenea - n.n.) un motiv de rezerve, indiferenţă sau uitare", îl reprezenta o destabilizare a criticii în ansamblul său, care, chiar dacă avem în vedere activitatea unor critici de relativ bună conduită, nu sc putea sustrage oscilaţiei între entuziasme clişeizate şi omisiuni:

„Chiar dacă faza numită, cu un eufemism, a «sociologismului vulgar», este depăşită în critica de azi, sociologia nu este, după cum vedem, cu totul absentă din judecăţile estcticc, din entuziasmul sau lapsusurile multor, foarte multor cronicari. Că există printre critici şi excepţii, este adevărat. Dar şi aceştia din urmă îşi pot cel mult îngădui să nu tămîicze, să tacă. Nu şi să atace «operele» mai marilor politici". Atari „omisiuni" sînt, în largă măsură, suplinite de *Undele scurte* ale Monicăi Lovinescu. Principalul lor interes rezidă, credem, în blamarea unor colaboraţionişti de diverse grade, la care demisia morală s-a împletit totdeauna cu o rătăcire literară. Se află aici o pildă a necesităţii îmbinării criteriului estetic cu cel etic, carc îmbinare, indiferent de posibilele speculaţii, funcţionează în concret ca o probă infailibilă a valorii creaţiei. Cei mai ilustrativi sînt, indiscutabil, tenorii comunismului (termenul de tenori e unul favorit al autoarei), scriitori ce s-au găsit în fruntea acţiunii de mutilare şi asasinare a producţiei literare şi a magistraturii critice. Lor li se acordă un loc, deloc invidiabil, în prim-planul imposturii, al impudoarei, al grotescului, care e, deseori, şi prim-planul cărţii. Mihai Beniuc e „un fost poet care ajunsese să confunde cuvîntul cu delaţiunea poliţistă. Pentru ca să nu uităm niciodată că Mihai Beniuc, printre atîtea păcate capitale, a înfăptuit unul de care va avea să răspundă în faţa viitorului. în romanul său *Pe muchie de cuţit,* Mihai Beniuc, rîvnind la gloria de a fi singurul mare poet ardelean în viaţă, s-a hotărît să încerce suprimarea aceluia care îi sta în cale prin talent şi atitudine, Lucian Blaga", în aceleaşi ape mîloase ale denunţului se scălda şi autorul romanului *Desculţ:* „Zaharia Stancu s-a specializat în relaţiile cu scriitorii contestatari ai Răsăritului. Relaţii - înseamnă la el, atac. La adăpostul puterii şi păzindu-şi scaunul care i-a fost oferit, Zaharia Stancu a atacat sistcmatic pc scriitorii revoluţiei maghiare şi a scris un articol memorabil - mai memorabil dccît toate romanele sale reunite - despre Pasternak, cu acest titlul: *Pcislernak? N-am auzit de Pasternak".* Şi, bineînţeles, aceeaşi practică de sicofant a început-o de timpuriu şi autorul *Groapei,* uns într-o vreme cu impozanta calitate de membru al c.c.: „Numirile de scriitori în Comitetul Central în afară de infime excepţii - s-au făcut şi ele după criterii vechi, alegîndu-se sistematic

personalităţile compromise sau mediocrităţile încercate. Cu astfel de scriitori, nici o frică de critică. Şi nici măcar de o valoarea reprezentativă nu poate fi vorba: departe de a voi să vorbească în numele confraţilor lor, aceşti scriitori, în cele mai multe cazuri, vor vorbi împotrivii

colegilor. Unul dintre ei a şi început să-şi denunţe confraţii mai puţin conformişti. E vorba de Eugen Barbu care, de cînd nu-i mai sînt lăudate operele pe prima pagină a ziarelor, suferă de un atiintelectualism acut şi de nu mai puţin declarată nostalgie a epocii realismului socialist". Amuzant, „Principele" de Cuţarida suferă şi de o ilegitimitate pe care încearcă a o masca, revendicînd un înaintaş ilustru: „în acest denunţ al confraţilor care nu se ocupă «partinic» de «actualitate», Eugen Barbu şi-a găsit un înaintaş, cel puţin neaşteptat. Pe Eminescu! Eminescu, scrie negru pe alb Eugen Barbu, făcea, de fapt, în articolele politice «realism socialist». E drept, critic, dat fiind că «realitatea timpului său era înfiorătoare». Pe cînd acum, toată lumea ştiind cît dc trandafirie este realitatea, Eugen Barbu se poate deda la un realism socialist al laudei integrale". 1 sc alătură lui Barbu un alt nomenclaturist cultural, Mihnea Ghcorghiu, care face şi el o critică „angajată", asociind delaţiunea cu triumfalis- mul deşănţat: „Mihnea Ghcorghiu denunţă, în faţa lui Nicolae Ceauşescu, «misticismele» din poezia lui Leonid Dimov. Eugen Barbu vînează nepatrioţi, şi cu toţii tabără împotriva «oniriştilor». Ne putem lesne da seama, în asemenea condiţii, ce înseamnă exact îndemnul la «adevăr». Mai ales din gura cuiva care-1 asemuie pe Lenin cu... Dante". Un oportunist lilial, ca să zicem aşa, este Edgar Papu, carc încearcă a-şi disimula gestul propagandistic cu ajutorul unei tendenţiozităţi teoretice: „Edgar Papu încearcă să reînvie criteriul, atît dc compromis, al «optimismului» şi să facă din cl, nici mai mult nici mai puţin, decît «o condiţie fundamentală a adevărului operei, certificîndu-i autenticitatea» (...) E simplu, nu-i aşa? Nu e simplu, e trist. Deoarece nu dc o atitudine literară («optimistă» sau «pesimistă») e vorba aici, fiecare putînd să aibă adepţii ei. Ci de ceea ce a fost săvîrşit împotriva literaturii române, în numele optimismului obligatoriu, timp dc douăzeci de ani şi ceva. Edgar Papu ştie foarte bine acest lucru, l-a trăit, l-a suferit. Numai o amnezie ar putea explica ce i se întîmplă acum".

Evident, e un fel de a vorbi, căci nu amnezia lămureşte atitudinea demisionară, din ce în ce mai agravantă, a

părintelui protocronismului, care, la ora actuală, face parte din garda personală a directorului „României Mari”...

Dar dincolo de asemenea cazuri notorii, clasate în opinia publică, există altele, ale unor autori la prima vedere mai onorabili, al căror trecut dubios (ori de-a dreptul ruşinos) a fost între timp uitat (uneori n-a atras atenţia niciodată), în circumstanţele unei fluidităţi a conştiinţei literare autohtone, care s-a simţit nu o dată stînjenită de povara vinovăţiei sale. încălcările moralei n-au fost totdeauna spectaculoase şi neîntrerupte, îmbrăcînd forme cu atît mai primejdioase, cu cît aveau dibăcia de a se ascunde după unele atitudini rezonabile. E o zonă de penumbre, pe care istoria literară a epocii contemporane, atîta cîtă s-a putut face, n-a explorat-o nici pe departe aşa cum s-ar fi cuvenit. O zonă de echivocuri ale virtuţilor proclamate de cvasitotalitatea comentariilor crcdule, nesigure, neglijente, cenzurate ori interesate, adică de cvasitotalitatea pur şi simplu a comentariilor. în calitatea ci dc Cassandră, Monica Lovinescu ghiceşte nu doar în viitor, ci şi în trecut. Ghiceşte într-un trecut încă prea puţin restabilit, enigmatic, a cărui cunoaştere e însă strict necesară pentru echilibrul nostru spiritual, pentru efortul nostru constructiv. Căci revelarea celor petrecute, cu exactitate şi fără păgubitoare menajamente, fără convenienţe mistificatoare şi fără ipocrizii, contribuie la explicarea a ceea ce se întîmplă în prezent şi prefigurează viitorul. Avem nevoie de adevărul întreg, ştergînd deosebirile între ceea ce ar fi oportun de afirmat şi ceea ce n-ar fi, dintre ceea ce ar reprezenta prestigiul indiscutabil şi ipostazele lui discutabile. Adică de o cunoaştere neîngrădită, aptă a înlătura prejudecăţile... Cititorii dispuşi a vedea într-un inconsecvent prozator şi suspect disident, cu o rapidă ascensiune politică, sub egida Frontului, un ins imaculat, pot întîlni, sub condeiul Monicăi Lovinescu, nişte preciziuni dezamăgitoare:

„Aurel Dragoş
Munteanu, care într-un delir de arivism îşi începea articolele cu Dante, le continua cu Marx şi lc încheia cu Nicolae Ceauşes- cu, pentru a justifica printr-o astfel dc filiaţie sui-gcneris, necesitatea «revoluţiei culturale»”.

Nici măcar un cărturar dc incontestabilă vocaţie şi productivitate, înclinat, s-ar părea, spre nesocotirea deşertăciunilor lumeşti în temeiul unei cucernicii structurale, pecum Nicolae Balotă, n-a scăpat ispitelor conjuncturalismului, căruia i-a adus ofrande într-un loc pe

cît de vizibil, pe atît de stînjenitor: „Imediat cc se află în paginile „Scînteii", autorii cei mai personali îşi părăsesc şi stilul şi viziunea pentru a se îmbrăca în veşmintele cenuşii dc rigoare. Limba moartă e ca un bilet dc liberă trecere, dc care se servesc toţi pentru a exprima adevăruri oficiale. Dacă n-ar fi semnătura, desfidem pe oricine să recunoască în articolele sale umaniste (punem «umanismul» între ghilimelele socialismului, aşa cum a fost, şi mai e încă trăit în România) pe eseistul rafinat care este Nicolae Balotă. Intr-atîta, îneît la primul articol, în ciuda acestei semnături, am şovăit: ne aflam, poate, în faţa unei erori de tipar. N-aveam dreptate, şi articolelc următoare ne-au lămurit: greşeala nu era dc tipar, ci de conştiinţă". Un alt personaj tratat neconvenţional e George Ivaşcu. Dincolo de meritele lui inegabile, legate de orientarea „României literare" şi de preţuirea acordată lui Nicolae Manolescu, care i-a păstrat o caldă gratitudine, acesta a fost, totuşi, un om al adaptării, un şambelan al noilor curţi, cu şira spinării flexibilă, înzestrat cu iscusinţele trebuitoare dobîndirii şi menţinerii unor „situaţii". Nu e necesar să-l idealizăm. Ca şi alţi oameni de litere aserviţi regimului comunist, care au avut un anume rol „pozitiv", el era un ambivalent, un ambiguu. Monica Lovincscu ne oferă în acest sens cîteva dovezi convingătoare, spicuite din amplul articol apărut în „Contemporanul", cu prilejul discuţiei ordonate de către partid asupra faimoasei antologii de poezie română modernă a lui Nicolae Manolescu: „Documentul principal rămîne (...) articolul lui George Ivaşcu. De fapt nu interesează autorul, ci tendinţa. De altminteri e o proză de tribună: limbaj oficios, argumentaţie căznită, referinţe la putere. Nu un om o semnează ci, în spatele lui, o cohortă de văduviţi ai notorietăţii. Loviţi de absenţa lor din antologie". Actul inavuabil al participării la represaliile dictate de oficialităţi (între „absenţii" ce le-au alertat erau Eugen Jebelcanu, Geo Bogza, Radu Bourea- nu, Mihai Beniuc, Maria Banuş) duce la un montaj de sofisme, de aserţiuni şubrede, dezolante în scrisul unui istoric literar: „Sîntem înecaţi într-un lung şi inutil tablou istoric spre a ni se dovedi că orice antologie este, şi trebuie să fie, un act civic şi obiectiv. Este citat Maiorescu pentru a se justifica-paradoxal -un criteriu neestetic. Ni se dau exemple din străinătate (aici G. Ivaşcu se dovedeşte original, socotindu-1 pe Seghers drept un «poet necontestat» - aşa se clădesc reputaţiile la Bucureşti...). Se uită însă că cele mai interesante antologii au fost cele

«subiective» şi, de ce nu, fireşte, nedrepte, dezvăluind personalitatea autorului, ca aceea a lui Thierry Maulnier, de pildă". Putem întări opinia Monicăi Lovinescu prin consemnarea unei mici experienţe personale. La un moment dat, am fost atacat de către „Săptămîna", în maniera ci curentă, pentru un text ce a văzut lumina tiparului în „România literară", de sub direcţia lui G. Ivaşcu. Bineînţeles, am vrut să răspund în coloanele acesteia din urmă, aşa cum mă îndreptăţea un elementar principiu de comportare în publicistică. Spre surprinderea mea, G. Dimisianu mi-a comunicat că nu e posibil, dîndu-mi de înţeles că directorul său n-ar vrea „să se pună rău" cu revista condusă de Eugen Barbu. Am fost, aşadar, sacrificat de dragul unei armonii factice, la nivelul posturilor de conducere... O amintire a Monicăi Lovinescu provoacă o asociere imprevizibilă. Autoarea ne relatează că, la un examen pe care l-a trecut, prin 1946, la Facultatea de Litere din Bucureşti, cu G. Călinescu, a primit o întrebare maliţioasă la care a refuzat să răspundă: „Să-mi vorbeşti de E. Lovinescu, să-mi spui dacă este un mare critic". Pentru a urma astfel: „Mi-am adus aminte de ea ori de cîte ori circumstanţele m-au obligat să apăr opera tatălui meu. Cînd N. Tertulian publica în 1956 un volum intitulat *E. Lovinescu sau contradicţiile estetismului,* sau cînd, mai recent, în numărul 16 al «Luceafărului» (1962), Ov.S. Crohmălniceanu, cu mai puţine scrupule decît N. Tertulian, care cel puţin nu deforma citatele, dădea despre E. Lovinescu o imagine cadrînd destul de bine cu injuriile de pe vremea stalinismului integral. (...) Şi n-aş fi ieşit din această rezervă dacă, în ţară, condiţiile n-ar fi fost de aşa natură, încît nimeni nu putea replica nici lui Tertulian, nici lui Crohmălniceanu, nici restabili citatul trunchiat, nici aminti omisiunea practicată, nici lupta împotriva neadevărului flagrant". Din păcate, nu mulţi îşi aduc aminte de asemenea lipsite de scrupule procedee ale celor doi exegeţi, care, fără nici o explicaţic, au trecut pe poziţiile literare pe care altădată lc condamnau, vituperînd, şi nu fără efect asupra situaţiei literare şi existenţiale a unor confraţi ce înţelegeau a-şi păstra demnitatea, împotriva decadentismului, cosmopolitismului, idealismului, a artei burgheze putrede! Ei s-au sustras, astfel, pînă azi unei drepte analize a traiectoriei lor literare, care e departe de a fi unitară, e departe de a fi pe de-a-ntregul stimabilă. O analiză de care istoria literară nu se poate dispensa. Şi nu strică să cunoaştem mai îndeaproape şi alte aspecte ale trecutului

apropiat. De pildă, cedările şi cochetăriile cu puterea ale lui Nichita Stănescu, care ne-ar obliga la mai multă circumspecţie faţă de tendinţa frivolă dc a-l proclama o conştiinţă „pură", „absolută", un fel de nou Eminescu, vai, şi din punct de vedere etic: „La destul de mici intervale, mi-a fost dat, în ultima vreme, să citesc în presa de la Bucureşti, cîteva articole ale unui tînăr scriitor, care aduc aminte de vremuri, încă apropiate, dar din nefericirc nu fără întoarcere, în care plecăciunea şi nesinceritatea erau tributul cotidian al mai tuturor oamenilor de condei din România. Tînărul scriitor este printre cei mai talentaţi poeţi ai clipei dc faţă: Nichita Stănescu". Autorul *Necuvintelor,* ce n-a ezitat a se asocia unei delegaţii care s-a înfăţişat dictatorului pentru a-i cere aplicarea „mai fermă" a politicii de partid în cultură, aplicare pasă-mi-te sabotată de către marea majoritate a membrilor Uniunii Scriitorilor, mai apare o dată menţionat de către Monica Lovinescu, în legătură cu fanariotele aderenţe ale unor oameni de litere la tezele funeste din iulie: „N-au mai existat graniţe de vîrstă în adeziunile la Teze, unde, alături de vechi discreditaţi ca Mihai Beniuc, Demostene Botez, Aurel Baranga, Radu Boureanu, Mihnea Gheorghiu şi atîţia alţii, îneît o simplă listă nc-ar mînca tot spaţiul, au venit să se rînduiască, în bună şi neaşteptată ordine, cîţiva tineri ai speranţei de ieri sau şi mai tinerii de azi. în fruntea lor: Nichita Stănescu (care dc mult practica un moale relativism faţă de valorile etice), Radu Enescu, Grigore Hagiu (la el compromisul s-a şi versificat), Ovidiu Genaru, alţii pe care i-am mai numit: Aurel Dragoş Munteanu, Mihai Ungheanu". E bine să ştim şi să nu uităm pentru a nu mai aluneca pe panta poncifclor ultrapozitive, a festivismului în materie de istorie literară! O bună memorie ne ajută să evaluăm mai corect profilurile scriitoriceşti! Cu atît dc apreciatul romancier şi eseist Alexandru Ivasiuc, spune Monica Lovinescu, „lucrurile (...) sînt infinit mai simple şi mai dircctc. El îndrăzneşte ceea ce nici Mihai Beniuc nu facc: el cerc pur şi simplu ca cele întîmplate sub stalinism să nu mai fie considerate «ca greşeli». Pînă acum, eufemismul acesta - «greşeli» acoperind de fapt adevărate «crime», era admis dc toată lumea, pînă şi de partid, pînă şi de «vîrfuri». Exponentul noii gărzi a compromisului vine să spele stalinismul şi de această pată. «Acest termen de etică - nc spune AI. Ivasiuc - nu arc decît o foarte strictă importanţă... şi mai multe din aceste lucruri au fost determinate de cauze foarte profunde». (...) Credem că

nici un scriitor, în toate strădaniile de restalinizare din Răsărit, n-a îndrăznit să pronunţe cuvintc mai grave". Iată, prin urmare, că la informaţiile biografice privitoare la comportarea lamentabilă a lui Ivasiuc, în cazul lui Goma, precum şi în altele, se adaugă dovezile textuale ale colaboraţionismului celui mai jenant, care nu se sfia a tinde la performanţă. Sub faţada unei creaţii de factură generalizat eseistică, bizuită pc o mare mobilitate cerebrală, pc o părelnică gratuitate a jocul ui conceptual, se ascundea una dintre conştiinţele ccic mai corupte, cu atît mai vinovată, cu cît era mai în cunoştinţă (intelectuală!) de cauză, ale liberalizării noastre. Acel *clandy* marxizat fără necesitate, care era autorul *Păsărilor,* apărea cu atît mai nociv, în perioada tulbure în care şi-a înscris activitatea, cu cît încerca a da ideologici dc partid o faţă „filosofică", o aparenţă de reflecţie liberă, conectată la sursele dc cultură contemporană... Să adăugăm tot aici o distanţare a Monicăi Lovincscu faţă de Marin Preda, pe care în acei ani îl lăuda într-un mod ce ni se pare exagerat. Prezenţa acestuia la Conferinţa Scriitorilor din mai 1972 s-a caracterizat printr-o „intervenţie cenuşie" (carc
- n.n.) nu mai păstra (...) nici o amintire a discursului său răsunător de la Conferinţa Scriitorilor din 1968". Explicabil, căci „îndrumarea de partid" a schimbat macazul, punînd în primejdie posturile dc conducere şi privilegiile scriitorilor care dispuneau de ele prin graţia aceluiaşi atotputernic partid... Tabloul ce ni-1 oferă accastă Cassandră literară se întunecă şi mai mult, dacă ţinem seama de evoluţia dezamăgitoare (ca n-a putut profeţi chiar totul!) a unor autori către care, în răstimpul cuprins în volumul *Unde senile,* i s-a îndreptat preţuirea şi nu o dată fluxul dc simpatie. Deveniţi, la ora actuală, nume controversabile, dacă nu nemijlocit contestabile, pentru că au optat în favoarea unor atitudini străine luptei pentru democratizare, pentru conformismcle şi chiar pactizările cu noile autorităţi, aceştia exemplifică însă, nu mai puţin, viciile structurale ale literaturii române dc sub totalitarism, accl „drum aparte" pe care a apucat-o ca între literaturile Estului, relevat şi deplîns de către Monica Lovincscu. Dintre accstc nume carc, neîndoios, nu-i mai dau satisfacţiile iniţiale, le amintim în primul rînd pe cele ale unor D.R. Popescu, Eugen Simion, Marin
Sorescu, Romulus Vulpcscu. E, în consecinţă, încă o confirmare a „complicităţilor" şi a „ipocriziilor" ce ne macină, prin amplificarea imprevizibilă a lotului negativ,

sub un astru malefic, care n-a scăpătat, aşa cum nădăjduiam, concomitent cu înlăturarea formală a secerei şi ciocanului. Cassandra e, concomitent, împăcată şi tristă.

Virgil Ierunca despre estetismul torturii

Amintită frecvent, întrebarea lui Theodor Adorno dacă mai are vreun sens să se scrie poezie după Auschwitz continuă a stîrni meditaţia. Cred că, în pofida patetismului său potenţat de istoria secolului în curs, această propoziţie conţine o notă de falsitate. Ea tratează literatura printr-o prismă peiorativă, printr-o accepţie a superficializării, ca şi cum ar exista realităţi pe care scriitorul să nu aibă capacitatea a Ie aborda, ca şi cum ar exista adevăruri menite a-i rămîne străine. în fapt, lucrurile stau altfel. Dacă înţelegem răul din lume, dacă putem circumscrie cu oarecare exactitate înfăţişările ci aberante şi resorturile lor demonice, aceasta se datorează, şi nu în ultimul rînd, capacităţii artiştilor de a Ie intui, evoca şi analiza. Literatura s-a apropiat în chip firesc, de la începuturile ci, de dramele conştiinţei şi ale trupului. Suferinţa a constituit unul din filoanele ei fundamentale. A-i opune un segment sau altul al realului nu e, desigur, decît un artificiu retoric, 1111 efect, el însuşi, literar. Caznele îndurate de deţinuţii lagărelor naziste ori comuniste nu se refuză decît literaturii proaste, tendenţiozităţii fabricate sau verbului neinspirat. Altminteri ele stau la îndemîna oamenilor condeiului, drept teme generoase. Teme ce dobîndesc forţa de sinteză emoţională, de expresie persuasivă proprie literaturii, chiar dacă se găsesc undeva între ficţiune şi consemnarea datelor brute. Ia naştere o creaţie aparte, un gen complex în care putem include *1984* al lui Orwell şi *Arhipelagul Gulag* al lui Soljeniţîn, *Cronicile din Kolyma* ale lui Varlaam Şalamov şi atîtea alte cărţi memorialistice consacrate „tuturor nenorocirilor suferite şi tuturor lacrimilor vărsate" sub totalitarism, spre a face uz de cuvintele Nadcjdei Mandelştam. Un gen în care documentul devine deseori nerăbdător, germinînd întru spirit, spre stupoarea unei literaturi ultradistilate şi lipsite de vlagă, insă rămînînd coincident cu literatura ca atare, aptă a porni din orice punct al existenţei spre a da seamă de orice experienţă umană. în raftul unei asemenea producţii caracteristice veacului nostru, care începe a-şi face, cutremurat şi ruşinat, bilanţul, se aşază şi volumul lui Virgil Ierunca, *Fenomenul Piteşti,* care (fapt ce ar fi părut de domeniul fantasticului pînă la

Revoluţia din decembrie) a văzut lumina tiparului la Bucureşti, în Editura Humanitas.

Importantul critic literar, cunoscut întregii suflări româneşti prin apostolatul său pluridecenal de la postul de radio Europa Liberă, îşi propune a înfăţişă, din imboldul unei înalte obligaţii etice, acea experienţă unică în universul conccntraţio- nar comunist, pe care a întruchipat-o Piteştiul, „una din cele mai neomeneşti din cîte au fost vreodată înregistrate într-o posibilă antologie a sadismului". E vorba de aşa numita reeducare, aspirînd la distragerea psihică a deţinutului, începută la 6 decembrie 1949 şi încheiată în 1952, nu fără a fi proliferat şi în alte temniţe. Ea a fost acoperită grijuliu de tăcerea oficială, din două motive. Mai întîi, pentru că procesul înscenat de partid n-a putut fi îndeajuns de eficient pentru a căpăta un caracter public şi a se finaliza cu condamnarea credibilă a unor ţapi ispăşitori. în al doilea rînd, „şi aici stă, fără îndoială, cheia tăcerii, victimele reeducării au fost nevoite să devină, la rîndul lor, călăi. Or, călăul - chiar împotriva voinţei şi firii lui - nu se grăbeşte niciodată să-şi mărturisească crimele. Dc-a lungul experienţei de la Piteşti, categoria martorului inocent a fost pur şi simplu suprimată". Avem a face aşadar cu un promontoriu al monstruozităţii. Cu o bestialitate ieşită din comun, cu o sumbră performanţă asupra căreia se mai poate reveni (mărturiile şi alte probe se vor amplifica neîndoielnic), dar care, în esenţa sa, este aici fixată în mod irevocabil. Autorul îşi propune a identifica trăsăturile abominabilului, a reda teratologici ceea ce îi aparţine. Prima asociaţie e cea orwcllianã. Ministerul adevărului, instrument de bază al statului comunist, rc-scrie cotidian istoria, pentru a se pierde urmele crimei. Puterea uzurpatoare apare astfel lipsită de trecut, iluzoriu spontană: „In crematoriile acestui Minister dispăreau, clipă după clipă, nu numai documentele adevărate asupra trecutului, dar şi versiunile succesive ale puterii". Evident, nucleul operaţiei abjecte îl constituie principiul „reeducării", prin utilizarea *Poemului pedagogic* al lui Makarenko. Exegeza lui „pe viu" nu este decît torturarea fratelui de suferinţă: „Infractorul, conştient că e un element declasat, care nu mai are altă salvare decît sprijinul partidului, îşi ia sarcina de a-i reeduca pe alţii, care au fost în situaţia lui, pc drumul cel bun". Se ajunge la un fel de artă pentru artă a torturii aplicate fără un scop practic. Un soi de purism al brutei dezlănţuite, în sinistră analogie cu decantările estetice ale epocii moderne.

Următoarele cuvinte ale lui Dumitru Bacu, martor nemijlocit şi sursă dc prim ordin a cărţii, sînt lămuritoare: „Aici s-a bătut numai dc dragul de a se bate. S-a bătut fără scop. Muncitori şi studenţi, elevi, intelectuali sau analfabeţi, au fost chinuiţi de-a valma, chiar cînd nu mai aveau nimic de spus, chiar cînd spuseseră mai mult decît făcuseră". Ia astfel naştere o catcgorie necunoscută în analele justiţiei, cea a vinovaţilor-nevinovaţi, a călăilor-victime, a schingiuiţilor-schingiuitori, reeducaţi pentru a deveni reeduca- tori: „O categorie pe care Thierry Maulnier n-o cunoştea atunci cînd scria, după procesul Mindszenty, în *La face de meduse du cominunisme:* «în faţa unui tribunal de democraţie populară, nimeni nu mai poate fi sigur de a fi Antigona, deoarece Anti- gona însăşi dac-ar apărea azi în faţa unui tribunal dintr-o democraţie populară, ar spune fără îndoială: - Eram plătită»".

Atrocea butadă citată de Virgil Ierunca scoate în evidenţă factorul cel mai înspăimîntător şi anume dizolvarea conştiinţei. Aceasta devine o caricatură a ei însăşi. Celui victimizat i se refuză identitatea şi, prin urmare, şi martiriul: „Se produsese, de fapt, la Piteşti, o mutaţie a psihismului omenesc. Se născuse un nou tip uman - dacă se mai putea numi astfel - care va deveni o enigmă şi o teroare pentru deţinuţii din închisorile alese pentru extinderea experienţei".

Sînt reconstituite - întru pomenirea neagră a ororii ajunse la apogeu - cele patru faze ale reeducării. Concepute într-o manieră sistematică, ele urmăreau anularea statutului omenesc al captivilor. Avem a face cu o iniţiere declasată, cu un protocol al trecerii forţate în subumanitate. Puterea brutei funcţiona ca o ghilotină pentru suflete, în cazul în care trupurilor li se mai acordau şansele unei supravieţuiri. Personalitatea victimei era zdrobită, adevărul ingenuu şi neputincios al fiinţei era gîtuit. Nicăieri, nici în cele mai renumite locuri ale Gulagului, precum Solovka, Belomorski-Kanal ori Kolyma, nu s-a mers cu perversitatea la asemenea procedee. Chiar „sinuciderea personalităţii", practicată de chinezi şi revelată de cătrc preotul belgian Dries Van Coillic, rămînea cu un pas în urmă. Prizonierii erau ucişi moralmente, rămînînd în viaţă, erau reduşi la neant conti- nuînd a vieţui sub aspectul unor corpuri chinuite. Iată etapele acestui uluitor proces de dezumanizare: „Reeducarea avea patru faze. De-a l ungul primei, denumită *demascarea externă,* deţinutul trebuia să-şi arate loialitatea faţă de partid şi de organizaţia O.D.C.C.

(organizaţia deţinuţilor cu convingeri comuniste), spunînd tot cc ascunsese la anchctelc dc la Sccuritatc, denunţînd toate legăturile pe carc le păstra în afara închisorii, ca şi complicităţile de care beneficiase. în cursul acestor demascări externe, ale căror rezultate erau înaintate Ministerului de Interne, s-a aflat mai mult decît la toate anchetele de pînă atunci de la Securitate. (...) A doua fază, *demascarea internă,* dădea şi ea rezultate excepţionale pentru Securitate. Studentul schingiuit trebuia să demaşte pe aceia care-1 ajutaseră să reziste în interiorul închisorii: fie printre ceilalţi deţinuţi (cei care-1 îmbărbătaseră sau îl puseseră în gardă să fie prudent), fie din administraţia închisorii: un anchetator mai binevoitor, un miliţian care-i făcuse vreo favoare în timpul executării pedepsei. (...) Astfel se trecea la faza a treia, *demascarea publică,* în cursul căreia deţinutul e nevoit să calce în picioare tot ce are mai sfint şi, în primul rînd, familia, Dumnezeu - dacă e credincios, soţia sau iubita, prietenii, pe el însuşi. Trecutul fiecăruia este analizat punct cu punct, pe temeiul lui trebuie inventată versiunea cea mai monstruoasă cu putinţă. (...) Cînd deţinutul este considerat demn de a intra în O.D.C.C., intervine a patra fază şi ultima condiţie pentru a răpune orice speranţă a unei întoarceri înapoi: reeducatul este pus să conducă procesul de reeducare al celui mai bun prieten al său, schingiuindu-1 cu mîinile lui şi devenind, astfel, la rîndul lui, călău". Imaginaţia infernală dobîndeşte, prin urmare, o înfăţişare metodică, precum o pscudoştiinţifică aplicaţie, emulînd cu viziunile literaturii S.F., trase în zona groazei.

Iniţiat dc călăul Nicolslci, generalul comandant suprem al Securităţii româneşti timp de 16 ani, experimentul Piteşti a avut în fruntea sa pe Eugen Ţurcanu, deţinut-torţionar caracterizat, după cum ne arată Virgil Ierunca, de o inteligenţă excepţională, de o iresponsabilă dorinţă de afirmare, de un spirit demoniac. Poate vreun iubitor al senzaţionalului va reconstitui cîndva, în amănunt, biografia acestui sinistru personaj, campion al sistemului concentraţionar. Apropiindu-se la început dc legionari, face parte, din 1940-1941, din Frăţiile de Cruce. Neavînd vocaţie de persecutat, rupe orice legătură cu ei în momentul cînd aceştia intră în ilegalitate, sub Antonescu. După 23 august se înscrie, bineînţeles, printre primii, în partidul comunist. Evolueazăpc linia acestuia ca un bun agitator. Devine membru al biroului judeţean al unei şcoli de diplomaţi.

Ca student la drept, denunţă pe doi colegi ai săi, între care filosoful de mai tîrziu, Titus Moeanu. Demascat, la rîndu-i, de un fost camarad legionar, e azvîrlit în Gulag. Aici se pune în slujba Securităţii, care-1 manevrează pentru a anihila fără putinţă de recuperare, aşa cum am arătat mai sus, forţa de opoziţie a deţinuţilor. Dincolo de reţeaua datelor unei vieţi cc trezeşte repulsie, individul poate fi interpretat ca un geniu malefic, asemuit cu un personaj al *Posedaţilor*. Virgil Ierunca nu ratează prilejul de a-1 lega de hermeneutica crimei autoreflexive, sub steaua dostoievskiană: Pe bună dreptate, unii dintre cei care l-au cunoscut pe Ţurcanu, l-au putut compara cu Verkovenski. Stavroghin, ghicindu-i gîndul, îi spune lui Verkovenski, care pregăteşte asasinarea lui Şatov de către mica sa organizaţie de revoluţionari: «... ajunge să împingi pe patru membri din grupul tău să-l ucidă pe al cincilea, sub pretextul că e un denunţător, pentru ca o dată ce împreună au vărsat sînge, împreună să fie legaţi. Ei îţi vor deveni sclavi, nu vor mai îndrăzni să se revolte şi să ceară socoteli»". Iată cum a fost actualizată o reţetă a fărădelegii! Iată cum literatura răspunde în real şi cum realul răspunde în literatură! Sfîrşitul lui Ţurcanu şi al ciracilor săi a fost cel previzibil. Partidul şi statul s-au descotorosit de ei, după ce îi utilizaseră cu cinism, trimiţîndu-i în faţa tribunalului militar care i-a condamnat la moarte. Revoluţia, fidelă propriei iraţiuni celebre, şi-a devorat şi de astă dată copiii. Dar legenda asului torţionar nu se încheie aici. Autorul consemnează zvonul potrivit căruia Ţurcanu ar fi aşternut pe vreo două mii de pagini rezultatul „muncii" sale, realizînd un veritabil tratat asupra puterii de rezistenţă a deţinuţilor şi a mijloacelor de a o frînge: „Dacă lucrul e adevărat, dată fiind inventivitatea demonică şi proverbială a lui Ţurcanu în materie dc tortură, ca şi deosebita, unii spun chiar luciferica sa inteligenţă, atunci arhivele Securităţii au posedat o a doua operă a unui alt marchiz de Sade, cu o experienţă infinit mai bogată, cum nu-i putea oferi decît un regim totalitar". Neantul pare a fi înghiţit însă opul odios, spre a-i pecetlui misterul: „Opera aceasta, dacă va fi existat, a fost aproape sigur distrasă după proces".

Concluzia cărţii de care ne-am ocupat nu se axează însă pe pitorescul demonic, pe nici un fel de particular. Fixîndu-i în apă tare pe cîţiva comandanţi, anchetatori, schingiuitori ai Arhipelagului Gulag autohton, în cap cu Nikolski şi Ţurcanu, ea evită a dilata rolul lor de

executanţi pînă la o însemnătate necuvenită. Agenţii istoriei nu se confundă cu istoria. Un dosar oricît de încărcat este altceva decît viaţa ce se desfăşoară în spatele său, cu un ethos propriu şi cu o perspectivă, fireşte, nelimitată. Ferindu-se de „literatură", adică de o ispită, în cazul de faţă, a detaliului sîngeros, de o fascinaţie a excrescenţei morbide, care ar fi putut duce la un baroc derutant, Virgil Ierunca priveşte în inima lucrurilor şi se pronunţă răspicat: „de fapt, adevăratul proces al reeducării de la Piteşti n-a avut încă loc şi nu va avea atîta vreme cît nu va putea fi implicată răspunderea partidului comunist român, cît nu va fi chemat la bara acuzării adevăratul vinovat: regimul comunist din România". Cuvinte care, azi mai mult decît oricînd, părăsesc filele cărţii spre a răsuna peste întinderile unei ţări postrevoluţionare ce aşteaptă un asemenea proces ca un act al legitimării sale sub semnul democraţiei. Atîta vreme cît călăii dc ieri nu vor fi cu adevărat traşi la răspundere, nu doar răzleţ, aleatoriu, propagandistic, ci prin punerea autentică sub acuzare a sistemului pe care l-au slujit, nu vom avea linişte, aşa cum dc bună seamă nu au cei morţi de mîna lor.

în cunoştinţă/conştiinţă de cauză: I. Negoiţescu

Volumul *In cunoştinţă de cauză* (Ed. Dacia, 1990) schiţează o autobiografie a autorului său. Deschizîndu-se cu celebrul Manifest al Cercului literar din Sibiu, publicat în ziarul „Viaţa" din 13 mai 1943, sub forma unei scrisori adresate lui
E. Lovincscu, el continuă cu scrisoarea nu mai puţin răsunătoare adresată lui Paul Goma la 3 martie 1977, precum şi cu o serie de articole şi interviuri apărute în presa străină şi în cea de exil, ori difuzate prin posturile dc radio Europa Liberă şi BBC. E punctată astfel o „existenţă literară", rcflectînd o „perioadă istorică nemaipomenită pc carc am trăit-o din tinereţe pînă în pragul bătrîneţii", după cum ni se mărturiseşte criticul, rezident azi la Munchen, într-o notă preliminară. O existenţă nu doar îndelungată, ci şi pilduitoare, prin vocaţic şi consecvenţă, prin altitudinea unui ethos profesional niciodată trădat. Totodată însă zbuciumată, „aventuroasă", purtînd amprenta unor împrejurări istorice dintre cele mai neprielnice şi, desigur, pe cea a unui destin singular. Punctul de plecare îl alcătuieşte admiraţia pentru mentorul „Sburătorului", căruia avea să-i dedice mai tîrziu o succintă monografic, socotit a fi „un adevărat model de generaţie", „atît prin probitatea intelectuală, poate cea mai desăvîrşită în contemporaneitate, cît şi printr-o operă ce reprezintă bunul gust în cea mai pură accepţie a cuvîntului". Putem deduce de aici că tînărul învăţăcel înflăcărat în manieră analitică s-ar fi voit şi, poate, în condiţii normale, chiar ar fi fost, un nou E. Lovinescu. Dar din felul în care i s-a desfăşurat viaţa şi cariera literară, deformate, întrerupte, răstălmăcite, ne putem gîndi doar la un Lovinescu lovit de interdicţia publicării timp de cîteva decenii, anchetat cu brutalitate, tîrît prin închisori, silit a se expatria. La un

Lovinescu expus persecuţiei celei mai dure, prigoanei şi umilinţei morale şi fizice, cu traiectoria biografică dureros distorsionată, împins în „scandal" şi condamnat la martiraj. Oricît de sensibil se arăta marele predecesor la primejdiile regenerate care pîndcau literatura română în ultimii ani ai existenţei sale, nu e deloc sigur că ar li prevăzut proporţiile dezastrului, priveliştea lui apocaliptică. După cum n-ar fi prevăzut, probabil, dezcrţiunca comilitonilor săi cu o generaţie mai tineri, aparţinători ai cclci de-a treia generaţii maioresciene, care, cu excepţia prematur decedatului Pompiliu Constantinescu, au marşat cu toţii la compromisul, în diverse grade şi configuraţii, cu puterea totalitarismului comunist. însă, după cum putem presupune, E. Lovinescu nu s-ar fi abătut de la drumul său dacă ar mai fi trăit după 1944, constatăm că s-a întîmplat cu 1. Negoiţescu, exponentul de frunte al celei de-a patra generaţii maioresciene şi, totodată, un lovinescian veritabil, nu doar prin orientarea sa, prin constituţia estetică a personalităţii sale sensibile, ci şi prin conduita fermă, plină de dignitate, de care a dat dovadă. Parcurgîndu-i cartea situată la întretăierea fatală a drumului literar cu cel al atitudinii civice, ne dăm seama limpede de temeiurile unei atari conduitc, care-1 impun exemplar nu numai faţă de criticii interbelici şi faţă de cei ai generaţiei sale, ci şi faţă de numeroşii critici ce au venit ulterior, în sînul cărora defetismul, cedarea, corupţia s-au strecurat nu o dată în chipuri dintre cele mai rafinate. Nu credem a greşi afirmînd că alături dc Monica Lovinescu şi dc Virgil Icrunca, evocaţi cu căldură în ultimul text al cărţii, I. Negoiţescu întrupează cea mai înaintată poziţie morală de care dispune comentariul nostru literar contemporan. Un comentariu în care esteticul îşi dă pe faţă prorpiul său spectru etic, eticul său intrinsec, care ajunge a se manifesta, atunci cînd necesităţile timpului o cer, ca o „politică estetică". Chiar dacă această circumstanţă stîrneşte împotrivirea explicabilă a celor incorecţi, pentru care orice apel la moralitate e ca o aluzie la funie în casa spînzuratului, ea ni se înfăţişează ca o comportare inevitabilă a esteticului agresat, ameninţat cu mutilarea, pîngărirea, distrugerea. E o elementară luptă în virtutea instinctului de conservare a spiritului. Autorul *Lămpii lui Aladin* devine un *angajai,* precum, cu decenii în urmă, Sartre, iar înaintea acestuia Gide, deşi la antipodul lor, ferindu-se de oricc versatilitate, fluctuaţie, situare contradictorie,

orientîndu-sc cu statornicie după steaua polară a artei. E vorba, aşadar, de un angajament lăuntric al creatorului, de un legămînt faţă de propriul său har, faţă de propria sa natură esenţială.

Un aspect important al poziţiei criticului îl reprezintă deschiderea sa spre universalitate. E un fapt preţios ca tocmai acest ardelean să rupă atît de categoric punţile spre cultura minoră a autohtonismului, inevitabil limitată, paseistă, tendenţioasă, nediferenţiată prin coincidenţa ci cu interesele locale şi pasagere, oricît de stringente în planul existenţei obşteşti. Trecutului i se recunoaşte cu francheţe ceea ce îi aparţine: „Desigur, a fost firesc în faza juvenilă a culturii române, fază care a acoperit prima jumătate a secolului trecut, să se fundeze totul pe naţionalismul romantic, datorită căruia am început să scriem româneşte şi să nc cunoaştem prin istoria şi prin sensibilitatea noastră proprie, oricît de neîmplinită ar fi cea dintîi şi oricît de primitivă cea dc-a doua". Era normal, socoteşte I. Negoiţescu, ca o literatură fără clasicism să purceadă de la poezia populară, care, în pofida interesului său precumpănitor etnografic, „reprezenta totuşi un izvor cert pentru marile posibilităţi viitoare". Dar logica istoriei e puţin complezentă cu formele primordiale, revelînd că „o cultură majoră începe acolo unde formele colective şi nediferenţiate sînt înlocuite cu o creaţie eliberată din magma comună şi strict individuală a personalităţii". Politica, şi acel caz special al ei care este naţionalismul ,nu posedă decît „o bază şi o expresie eminamente socială", în timp ce „ideea de cultură, deşi le corespunde în măsura în care e contingenţă factorilor de civilizaţie, rămîne totuşi legată, în ce are ea suprem şi esenţial, de omul ca individualitate şi ca personalitate". Sau, în chip de corolar: „Ceea ce e permanent şi depăşeşte caducitatea intereselor politice, este cultura, străbătută de fiorul eternităţii, supravieţuitoare dincolo dc construcţiile oportune ale organizării sociale, care, prin însăşi caracterul lor sînt ameninţate de la o zi la alta să îmbrace un aer desuet". Cu ochii aţintiţi spre marile orizonturi, exegetul vizează „actul de creaţie spirituală", care „convine unui cerc de receptare şi asimilare mult mai larg", întrucît răs- frînge „ce e mai general, ideea pură a umanităţii". Drept exemple peremptorii ni se amintesc operele unui Platon, ale unui Goethe sau ale unui Rodin, care sînt ferite de perimare, căci au absorbit pînă la nerecunoaştere

indiciile asupra momentului şi toposului în care au fost produse. Pe tărîrn românesc, „această concepţie de libertate spirituală, neîngrădită dc nici un formalism exterior, corespondent al unor interese dc ordin naţional, moral sau politic, a fost întronată cu o energie limpezită în inteligenţă dc Titu Maiorescu". Situîndu-se sub lumina siderală maioresciană, I. Ncgoiţescu combate retrospectiv sămănătorismul, focar periculos al confuziei dintre estetic, etic şi etnic, şi gîndirismul, apreciat drept un „neosămănătorism", precum şi fenomenul, încă neistovit pînă azi, în 1991 (în scrisoarea sa din 1943), al literaturii naţionaliste, ce se vrea, atîtde anacronic, regională şi „specifică", avînd o bază favorabilă în Ardeal (acum mai cu scamă în Basarabia): „Stăruie aici o adevărată obsesie ca opera de artă, precum orice operă dc cultură, să fie «cît mai românească», şi ca să nu fie dubiu asupra caracterelor celor mai româneşti, mai specifice, se recurge la cultura populară, rurală, ca la un mediu exclusiv de îndrumare şi imitaţie, ca un orizont răturnat în aceeaşi incipientă primitivitate, E un abuz ce mărturiseşte lipsa gravă a unei conştiinţe estetice şi a bunului gust". Observăm cit de departe se află autorul de orice orgoliu etnicist, de orice măruntă prezumţie patriotardă. Luciditatea sa critică, vestejind ceea ce reprezenta în acel moment, după cum reprezintă încă şi la ceasul de faţă, o masă împovărătoare a ereziei, se îndreaptă către viitor. Dacă, Ia un moment dat, a existat un mesianism liric, ilustrat de Goga, nu înseamnă că în acest „epizod de istoric literară" se sfîrşeşte „formula definitivă a unei activităţi mai schimbătoare, mai supusă evoluţiei, ca oricare alta". Ruralismul exaltat, aversiunea faţă de oraş, „mentalitatea confuză şi tendenţioasă", care c o stare de spirit retrogradă, servindu-se, acum ca şi odinioară, de un limbaj „neaoş", fără mare rezonanţă peste graniţele momentului şi ale perimetrului geografic redus, sînt semnele unei fundături pentru creaţia literară românească, o condamnare a ei la un etern „minorat": „Toate marile culturi s-au realizat (...) în mediu urban, fie el naţional sau cosmopolit, şi au reprezentat prin excelenţă o semnificaţie dc urbanitate. Exaltarea ruralului şi a etnicului, de justificat în preocupări sociale, devine un viciu ameninţător atunci cînd tinde să copleşească fenomenul artistic, care nu-şi poate afla ambianţa cultă şi prosperă, în sensul unei creaţii majore, decît în urbanitate şi în exclusivitate

estetică". De subliniat, iarăşi, că distanţarea tînărului critic de la începutul anilor '40 faţă dc tendinţa extraestetică manifestată în Ardealul său natal, rămînînd actuală, prin circumstanţele unei vehemenţe naţionaliste resuscitate acolo după deccmbrie 1989, la modul cel mai agresiv, mai antieuropean, poate fi extrapolată şi asupra unei însemnate cantităţi de texte literare produse rccent în Moldova dintre Prut şi Nistru, care ţintcsc o competiţie întru specific, eclipsată, din păcate, de ignorarea evoluţiei limbajului poeziei, cantonată într-o tradiţie absolutizată (deseori modestă). Nu pe calca unor scrieri atinse de caducitate formală, care confundă arta cu politicul, subordonate unei propagande nescutită nici ca de excese ale altor timpuri, înveninată şi intolerantă, poate fi slujită cu eficacitate cauza spirituală a unui popor şi, pînă la urmă, nici măcar cauza lui etnică. I. Negoiţescu poate combate şi azi, cu legitimitate, utili- zînd rîndurile sale adresate lui E. Lovincscu, „complexul de inferioritate al culturalului ardelean (putem completa: şi basarabean), care vrea, (dacă se poate!) o cultură «mai românească» decît a celorlalţi fraţi de peste munţi şi de peste ape...". îi putem reproduce cuvintele înfiorate de umoare, cu impresia că nu şi-au pierdut semnificaţia izvorîtă dintr-un adînc bun simţ estetic, dintr-o privire istorică ce nu îngăduie improvizaţia axiologică: „respectabilă intenţie, dar absurdă! Iată de ce trebuie, spre salvarea spiritualităţii în această regiune, o cît mai grabnică liberare din crusta anacronică a sămănătorismului specifi- cist, manifestat în prostul gust al interminabilelor cercetări asupra lui Ilarie Chendi sau Maria Cunţan...".

însă antinaţionalismul, atît de luminat şi de oportun, al lui I. Negoiţescu, nu poate fi egalat,dccît printr-un gest de rea credinţă, cu lipsa de patriotism. Atitudinea substanţial patriotică a criticului e probată, mai întîi de toate, aşa cum reaminteşte el însuşi, prin stăruitoarea şi bogata lui activitate închinată creaţiei literare a poporului său, valorilor acestuia, care, pentru a fi eficient cultivatc, se cuvin puse într-o perspectivă europeană, sincronizată cu valorile lumii. Conscmnînd „grozăvia acelor ani de după 1974, cînd cultura noastră a fost silnic desprinsă de contextul ci european firesc, valorile tradiţiei naţionale falsificate sau chiar respinse şi aruncate în urîta groapă a neantului, iar orice efort de creaţie autentică supus unei puternice presiuni de înstrăinare sau înăbuşit în faşă", exegetul defineşte

sentimentul de patrie indirect, prin denunţarea contra-facerilor odioase pe care Ic-a suferit acesta în răstimpul dictaturii. Scriitura sa dobîndeşte aici conotaţii patetic-protestatare, expresii ale unui patriotism subiacent, ca o pînză de apă detectabilă doar prin urmările ei fertilizante: „Cuvintele patrie şi patriotism au devenit monedă curentă a precupeţclor literare: dar o monedă falsă, căci nu are acoperirea în aur a sentimentelor adevărate. Adevăratul patriotism nu constă în declaraţii şi proclamaţii, pe cît de pompos festive, pe atît de găunos stereo- tipe, în plicticoase şi zgomotoase comemorări, care se succed atît de abuziv încît sleiesc sensibilitatea naţiei, căreia i s-a făcut lehamite de această literatură de parastas". Mai mult, veiva se învîrtoşează într-o diatribă suculentă, într-o succesiune de imagini aţîţate ale decăderii. Lealitatea contemplativă şi rezervat-speculativă a criticului virează astfel spre zona combatantă, în maniera cea mai energică, nimicitoare a obstacolelor, verbul fiind prevăzut cu explozibil. Frazele transcriu izbucnirile sentimentului său de curată indignare intelectuală: „Iată cum memoria voievozilor şi martirilor, a bărbaţilor de seamă, a creatorilor de cultură, care, cu toţii, au dat suflet poporului nostru, este zi de zi, ceas, de ceas, veştejită, stoarsă ca o lămîie, sub forma efemeră a paginii de ziar". Modalităţii necontenit sărbătoreşti a propagandei comuniste i se oferă următoarea chibzuit-revoltată analogic: „Să ne închipuim ce s-ar întîmpla dacă toate terenurile agricole din ţară ar fi transformate în parcuri de agrement: nu numai că n-am mai avea cu ce să ne hrănim, dar sensul şi frumuseţea activităţii umane ar dispărea într-o uriaşă masă de grotesc". Fariseismul cultului tradiţiei e fulgerat prin imaginea unui cimitir profanat, care ne smulge o compasiune vecină cu exasperarea: „Actuala noastră administraţie literară are tendinţa de a propune tradiţia ca pe un neîntrerupt parc de statui, ceea ce ar face din literatura română un conglomerat de monumente mutilate: căci operele clasicilor apar în ediţii trunchiate". Naţionalismul ceauşist, ce implică o „autarhie culturală funest pauperizată", ducc la tragicul paradox al distrugerii sentimentului naţional românesc pe măsura înscenării lui paroxistice. Cu o tăioasă intuiţie, exegetul îl fixează în plasticitatea abstractă a aberaţiei: „Naţionalismul grosolan şi pustiitor, impus azi românilor de către un duşman perfid şi iresponsabil în acelaşi timp, dă în fine

rezultate: românii se simt apatrizi în propria lor patrie". Declarîndu-se „un vechi preţuitor al valorilor istorice şi culturale ale poporului maghiar", care a rîvnit „întotdeauna la o prietenie reală şi durabilă între români şi maghiari, atît pe linie internaţională, între ţările noastre, cît şi pe linie naţională, adică în problemele legate de prezenţa importantă a ungurilor în Transilvania", I. Negoiţescu ripostează, într-un text datat 19 august 1989, împotriva şovinismului reînviat de dictatură, dar şi în perioada postrevoluţionară, a acelui penibil extremism care tinde a ne scoate din ritmul integrării în civilizaţia Europei finalului de mileniu, a ne azvîrli înapoi în climatul unor uri întunecate, emanaţii ale unui trecut ce neapărat trebuie depăşit. Propoziţiile sale salubre şi perfect civilizate, cu un nobil substrat umanist, care îi pot irita pe actualii troglodiţi cu condei de la publicaţii precum „România Mare" şi „Totuşi iubirea", nu ne îndoim că vor obţine adeziunea spiritelor răspunzătoare de azi şi de mîine: „Noi (...), prin maghiarii ardeleni şi, prin comunitatea lor, cu cei din Ungaria, avem şansa de a convieţui în strînsă legătură cu un popor de o veche şi nedezminţită vocaţie europeană. Prin maghiarii din mijlocul nostru sîntem şi noi mai europeni. Să-i cultivăm deci, acordîndu-le toată prietenia noastră! Să luptăm ca să li se recunoască toate drepturile ce li se cuvin într-o lume civilizată, pentru a cărci civilizaţie tocmai ci luptă cu exemplar devotament". în sfîrşit, precum la un înalt examen de onestitate intelectuală şi civilă, criticul nu se dă în lături ca, în conformitate cu raţiunea încredinţărilor sale, să se rostească dezaprobator faţă de un efect echivoc, rezonînd în timp, pînă la noi, pc care l-a avut gazetăria înverşunat arhaizată şi xenofobă a lui Eminescu: „Fiindcă ideile politice ale lui Eminescu - deşi el le-a promovat cu bună credinţă şi cinstit, şi nu le-a înţeles în sensul în carc au fost preluate apoi, după el -, ideologia lui politică (şi pentru faptul că a fost atît de pasionant de frumos formulată) a jucat un rol nefast în evoluţia ulterioară a României, şi în special în secolul al XX-lea, îneît s-a ajuns pînă la această aberaţie, că, în mod justificat, chiar şi Ceauşescu poate revendica o legătură cu ideologia politică a lui Eminescu!..." E de mirare că o astfel dc opinie n-a fost încă vînată şi huiduită dc mercenarii intereselor unui conservatorism multilateral dezvoltat! Dar clasicii nu pot fi cinstiţi cu adevărat decît prin înlăturarea poncifclor, a frazelor solemn

didactice, prin scufundarea lor în fluxul unor consideraţii pe cît posibil spontane, libere, ceea ce constituie încă o lccţic a Occidentului liberal pe carc trebuie să ne-o însuşim. Nu pentru prima oară autorul *Engramelor* ne demonstrează necesitatea unui atare comportament, carc să ne scutcască de provinciala închinare în faţa unor fetişuri, de protocolul pioaselor, însă defel inofensivelor banalităţi.

Bineînţeles, I. Negoiţescu e unul din autorii cei mai autorizaţi a vorbi despre colaboraţionism. Nu doar pentru că întreaga sa activitate a fost probă, lipsită de concesii (cu excepţia unui mic articol de „renegare" din „România literară", literalmente smuls cu forţa unui om încătuşat şi ameninţat, supus torturii psihice), ci şi pentru că ne pune la curent, în maniera unei transparenţe nu dc toate zilele, cu procesul devenirii sale, cu etapele structurării unei conştiinţe. Iniţial, mentalitatea sa era, precum a majorităţii confraţilor, cca a unei profesionalităţi corecte, oarecum indiferente la problemele, ce se acumulau neliniştitor, ale societăţii româneşti: „Istoria putea să treacă alături de noi, deasupra noastră, căci noi, scriitorii, ne consideram legaţi numai dc literatura cc o practicam şi dc condiţiile practicării ei, astfel că se cuvenea să ne restrîngem la interesele breslei din carc tăceam parte: cenzură, hîrtie, paşaport, economia fondului literar, birocraţia anticulturală". Cu timpul, îşi dă seama că acest calcul a fost greşit. Căci partidul comunist, „birocratic şi stăpîn al vieţii", „ccl mai marc adversar al naturii şi al celor naturale", tocmai asta urmărea, reducerea la tăcere, îngenunchierca intelectualilor, „un raport dc umilire, ca de la stăpîn la sclav, ca de la exploatator la exploatat (spre a folosi

limbajul marxist). Partidul, care conduce ţara, umileşte pe cetăţenii ei pentru a-i stăpîni mai uşor, iar scriitorii, ca cetăţcni, se umilesc pentru a se acomoda puterii deşănţate a partidului. O umilinţă şi o acomodare menite a face din scriitori cetăţeni fără conştiinţă civică". îl trezeşte la realitate atitudinea lui Paul Goma, care a constituit o excepţie. Sesizînd cu promptitudine semnificaţia „extraordinară în statul comunist" a *Chartei* 77 şi solidarizîndu-se cu ea, prozatorul „a încălcat raportul de umilire, a rupt lanţurile care leagă pe toţi scriitorii români". I. Negoiţescu aderă la mişcarea Goma, adresîndu-i promotorului ei o scrisoare de admiraţie: „îmi era imens de ruşine de tăcerea noastră, a scriitorilor români. Persecuţiile absurde, şi tocmai de aceea mai umilitoare, la care fusesem supus, afectau tocmai calitatea mea de scriitor, o calitate pentru carc eram orgolios". Cu mare sinceritate însă, criticul îşi înfăţişează poziţia, îşi divulgă fără nici o cruţare de sine ceea ce consideră a fi fosl limitele şi insuficienţele sale de înţelegere din acel momcnl, îşi transcrie meandrele reacţiilor: „Desigur, ceva mocnca în mine, aşa cum mocneşte permanent, conştient sau inconştient, fără să izbucnească însă, în toţi umiliţii. Dar hotărîrea de ;i adresa o scrisoare publică dc admiraţie lui Goma a fost bruscă". Ca şi, mai lămuritor: „Trebuie să mărturisesc că din păcaliniei eu nu l-am înţeles în acea vreme, deşi îl admiram - şi deci n-am făcut atunci ceea ce era absolut necesar: să ader alături de el la *Carta* 77 şi să combat pentru ea". Asemenea eşantioane ale confruntărilor din forul său interior ni-1 fac pe autor apropia! pe o cale simpatetică şi, în consecinţă, foarte credibil în privinţa aprecierilor pe care le face asupra unor colegi de breaslă. Ele exprimă o reacţie a ethosului contrariat, lezat de

peisajul vasl al „rinocerizărilor”, al valorilor literare maculate prin compromis. E de prisos a insista în direcţia sensului lor de responsabil i tate patriotică implicită. Cu cît azi se ridică voci, nu neapăral de proastă calitate, grosolan părtinitoare şi repulsiv demagogice, precum cele din coloanele „României Mari”, care cer

„înţelegere”, clemenţă şi, dacă se poate, uitarea păcatelor, cu atît interesul unor asemenea aprecieri sporeşte. Pe lingă faptul că prescrierea reclamată ar constitui o mistificare în actele istoriei literare, ea ar însemna şi un atentat la conştiinţa literaturii care s-ar vedea astfel lipsită de imunitate, expusă oricînd pericolelor unei noi contaminări. Avem prilejul a repeta aici convingerea noastră că oportunismul ceauşist n-ar fi fost posibil, măcar la dimensiunile pe care le-a avut, dacă s-ar fi tras cu consecvenţă toate concluziile asupra oportunismului rea- list-socialist din perioada Dej, dacă unor scriitori şi critici pătaţi de la început nu li s-ar fi acordat un statut de onorabilitate după 1965, ca şi cum totul ar fi fost în regulă. După cum virulentul oportunism actual, de la adaptarea subtilă a „diploma-ţilor” gen E. Simion şi M. Sorescu, pînă la agresiunea neruşinată a vechilor slugi ale dictatorului, ce par a nu mai avea nimic de pierdut, ducîndu-şi apucăturile ciocoieşti la o treaptă paroxistică, oportunism ilustrînd mari pofte de carieră, intrate într-o nouă fază, „liberalizată”, nu s-ar fi produs fără indiferenţa crasă cu care a fost tratată „epoca de aur”, inclusiv la prima întrunire a scriitorilor de după revoluţie. Să citǎm, aşadar, cîte- va propoziţii revelatoare ale lui I. Negoiţescu, cu o dublă valenţă, de *temoignage* şi de judecată critică obiectivă. Mai întîi cele referitoare la vîrfurile colaboraţionismului, între care „monştrii aparatului administrativ: Dodu Bălan, Ion Brad, Vasile

Nicolescu, Ion Ghişe *(sic!* în realitate îl cheamă Dumitru!), Nicolae Dragoş sau ticăloşii sortiţi să pună beţe în roate activităţii noastre specifice, chiar din sînul profesiunii literare, de la impostori ca Mihnea Gheorghiu şi Dinu Săraru, la cinici lipsiţi chiar şi de conştiinţă profesională, ca Eugen Barbu şi Adrian Păunescu, a căror mentalitate e identică cu a proprietarilor şi chiaburilor din romanele realist-socialiste". Tonul e mînios în pornirea sa justiţiară, într-un cadru în care consideraţiile asupra sumbrelor figuri alternează cu cele asupra unor diferenţieri epocale: „între epoca nulă şi sinistră a lui Beniuc

şi Paul Georgescu şi cea mormîntală şi fetidă a lui Ion Gheorghe şi a lui Ion Lăncrăjan, se intercalează acea epocă în care se cuprinde anul 1977 şi în care lupta între bine şi rău părea posibilă mai ales datorită apărării intereselor profesionale". Nu ne vom opri asupra unor portrete în apă tare, în genere previzibile, precum cel al lui Mihai Beniuc, care a lăsat „o imagine cum nu se poate mai detestabilă", pentru a face loc altora, reprezen- tînd autori ambigui, asupra compromisurilor cărora nu există un consens şi deseori nici informaţii satisfăcătoare în circulaţie publică. Profitori ai regimului uzurpator, deoarece s-au înscris în rîndul apologeţilor lui celor mai fervenţi, ei au manevrat la un moment dat elementele unui oarecare dezacord, ale unor rezerve, nu fără fluctuaţii abile, ce, adesea, i-au apropiat din nou de interesele puterii comuniste. Superficialitatea ori naivitatea, ori atitudinea aşijderea interesată înclină acum a le estompa umbrele, a le acorda o faţă artificios luminoasă, festivistă precum textele pe care le-au produs la comandă oficială. I. Negoiţescu previne o astfel de interpretare unilaterală. în unele dintre paginile în chestiune el ni se descoperă din nou apropiat de E.

Lovinescu, cel ce asocia curent sancţiunea estetică cu cea moralistă, trecîndu-i pe scriitori prin prisma unei sagace percepţii asupra omenescului lor, aşa cum i s-a înfăţişat nemijlocit. Iată-1, bunăoară, în viziunea autorului *Scriitorilor moderni,* pe Geo Bogza, în clipa în care îi solicită sprijinul pentru acţiunea Goma: „Mi se părea curios că el, viteazul ziarist de stînga din România burgheză, nu mai era capabil astăzi, sub comuniştii pe care el îi ajutase să se înstăpînească, de o atitudine răspicată faţă de situaţiile de nedreptate flagrantă din ţara noastră. Citind scrisoarea mea, mi-a spus: te aprob întru totul, domnule Negoiţescu, şi aş iscăli şi eu textul dumitale dacă nu l-ai fi adresat lui Paul Goma. Cine e acest Goma? E uşor de înţeles stupoarea mea la aceste cuvinte, care dovedeau cît de puţin avea de-a face omul din faţă-mi cu *Charta* 77, cu răbufnirea cetăţenească a adepţilor lui Paul Goma. La despărţire, în

semn de rămas bun, demobilizatorul Geo Bogza a adăugat, cu tristeţea lui îndeajuns de teatrală: «Nu se poate face nimic, domnule Negoiţescu»". Defetismul autorului *Ţării Oltului* ca şi cel al companionilor săi este explicat necruţător: „Un Geo Bogza, ca şi un Jebeleanu, oricît ar fi ci de cumsecade şi de cu bun simţ, sînt copleşiţi de acelaşi fanatism: ei continuă şi azi să creadă în viitorul comunismului şi consideră îngrozitoarea perioadă actuală doar ca o etapă amendabilă pe calea realizării oribilei lor utopii". Ca şi: „Istoria îi va judeca aspru şi micul lor talent nu va fi în măsură să-i apere". Cu o logică imbatabilă, I. Negoiţescu destramă o posibilă apărare a acestor opozanţi atît de relativi: „Nu în numele literaturii au combătut odinioară Bogza şi Jebeleanu fascismul. Dezertarea lor de astăzi corespunde însă, din păcate, profesionalismului ineficient în care, ca scriitori, ne zbatem, asistînd umili şi neputincioşi nu numai la distrugerea societăţii, dar şi la pieirea literaturii pe care zadarnic ne-am străduit să o promovăm". Despre îndrăznelile cu voie de la „conducere" ale unui glorios romancier aflăm următoarele: „Nu este, din capul locului, de presupus că Marin Preda şi-a scris romanul (*Delirul)* căutînd să ducă de nas partidul. Nu este de conceput aşa ceva. Sînt convins că subiectul i-a fost sugerat de partid. Sau, dacă el însuşi a făcut propunerea de a scrie un roman în care să apară Antonescu, partidul a acceptat, pentru că asta şi vroia. Aici nu este un punct cîştigat de Marin Preda faţă de partid. Dimpotrivă, e un punct cîştigat de partid faţă de Marin Preda". Afirmaţii, indiscutabil, de bun simţ, corespunzînd realităţii, ori măcar foarte verosimile. Savuroasă, ca o mică sccnă a simptomelor arivismului precaut şi infidel, este relatarea asupra întîlnirii criticului, în aceleaşi circumstanţe încordate produse

de cazul Goma, cu un alt romancier de reputaţie: „Constantin Ţoiu, care mi-era vechi prieten, se făcuse alb ca varul. Am ieşit împreună cu el, dar tot timpul drumului s-a ferit să discute tema; o stînjeneală grea se lăsase între noi. Acum, după publicarea romanului său *Galeria cu viţă sălbatică,* avea renume, era cineva! Altă dată, în vremea stalinismului, cînd eu eram interzis şi mă aştepta închisoarea, căci fusesem demascat în «Scînteia», el - ca simplu traducător - mă ajuta cu curaj să lucrez clandestin. Pe scriitorii români, însă, succesul şi prestigiul îi corupe... Iar dacă partidul îi adoptă în Comitetul Central îşi pierd chiar şi conştiinţa profesională, devenind servitori credincioşi şi linguşitori, ca D.R. Popescu". (Subsemnatul a cunoscut, în raporturile sale cu autorul în chestiune, membru al abuzivei „conduceri operative" a Uniunii Scriitorilor prezidate de D.R. Popescu, o experienţă similară). Referitor la ultimele zile ale dictaturii ceauşiste, apare o apreciere originală asupra protestului limitat al celor şase dizidenţi-scriitori în favoarea lui Mircea Dinescu. Un punct de vedere a cărui diferenţiere mîhnită posedă acoperirea morală a propriilor căutări ale exegetului, a propriilor sale neajunsuri înfrînte, pe linia clarificării unei posturi militante: „Dacă cei şase scriitori ar fi dat publicităţii un text prin care să-şi arate acordul cu ideile lui Mircea Dinescu din interviul lui, sau cu ideile lui Dan Deşliu din scrisoarea lui către Ceauşescu şi, în acelaşi timp, şi cu ideile celorlalţi scriitori - Aurel Dragoş Munteanu, Dan Petrescu, Liviu Cangiopol *(sic!* corect este Cangeopol) dacă ei şi-ar fi declarat adeziunea la *ideile politice care* au fost vehiculate în textele acestora, atunci ei ar fi reprezentat un *model.* Aşa, textul lor, de apărare strict profesională a lui Mircea Dinescu, oricît dc admirabil este, mai degrabă descurajează decît încurajează". Intransigenţa lui I.

Negoiţescu are această specială calitate a mărturiei biografice, a sincerităţii statornice, a umanizării calde. Cîtuşi de puţin inchizitorială, ea întruchipează un bilanţ existenţial impunător, pornind dc la o intimitate frămîntată, emoţională, interogativă şi autointerogativă, ce s-a lămurit treptat asupra raporturilor sale cu sine şi cu lumea apăsătoare în care s-a aflat criticul pînă la surghiunul său. Punctul de sprijin al conştiinţei literare a lui I. Negoiţescu e unul interior, comunicabil şi verificabil ca o spovedanie şi ca un resort liric, „absolut”.

Mesianicul şi mercenarul

într-un regim opresiv, figura scriitorului capătă adesea o trăsătură mesianică. Opunîndu-i-se explicit ori implicit, creatorul întru cuvînt captează într-însul energiile necesare orientării spre viitor. Transcende astfel prezentul ingrat, nu doar în nume propriu, ci şi într-o calitate exponenţială, subliniată în circumstanţele lipsei de libertate. Fenomenul s-a manifestat şi în perioada comunismului. Sub incidenţa acestuia, a dobîndit cîteva note particulare. Intrucît erau mereu deturnate, dacă nu interzise, o sumă de domenii ale culturii, precum filosofia, studiul religiilor, sociologia, politologia (nemarxiste), scriitorul a trebuit, într-un fel, să le suplinească. La fel a încercat să suplinească şi vidul de informaţie, reconstituind unele imagini ale istoriei recente şi chiar aruncînd sonde în zonele prohibite ale prezentului. Eseist cu mize sporite, ziarist şi gînditor politic mai mult sau mai puţin disimulat, şi-a asumat un rol ce depăşea strictul perimetru estetic. Un rol cu un substrat soterio- logic. Printr-însul scriitorul viza o mîntuire în virtutea valorilor nonviolente ale culturii, în opoziţie cu „ideologia mîntuirii prin violenţă” (Franşois Fejto) promovată de partidul-stat. Suferinţele sale şi ale semenilor săi l-au obligat să vaticineze. Astfel a luat naştere un tip de scriitor aparte, critic social şi confesor, „cercetător” pluridisciplinar şi pedagog. Amestecul genurilor, cooperarea procedeelor, toate impulsurile spre conglomerat, sinteză, ambiguitate ale poeticii moderne susţin

conglomeratul, sinteza, ambiguitatea trebuitoare pentru a sugera ceea ce instanţele cenzurii opreau a fi rostit de-a dreptul. Un exemplu caracteristic îl constituie Octavian Paler. Dar şi Doinaş, Ana Blandiana, Manolescu, Alexandru George, Ileana Mălăncioiu, Mircea Dinescu, Buzura, Bujor Nedelcovici, ca şi Goma, Monica Lovinescu, Negoiţescu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Gelu Ionescu, Mircea Iorgulescu se aşază pe aceeaşi linie a esteticului coroborat prin necesităţi culturale şi civice.

Ce a rămas din acest tip de scriitor după decembrie? Cenzura s-ar zice că a dispărut ca instituţie, dar nu şi climatul totalitar, care s-a mulţumit cu o remaniere dc cadre şi cu o infuzie de „capitalism" adaptat ambiţiilor hegemonice şi cupidităţii sale. Din care pricină mesianicul a rămas în vigoare. Nu s-a putut dezechipa, nu şi-a putut limita acţiunea la o sferă pur contemplativă. A fost nevoit a-şi continua misiunea cetăţenească aproape în acelaşi mod al mixturii de limbaje, al compensărilor circumstanţiale, al „pluralismului" activ. Nu doar ca lampadofor al democraţiei în sine (cu toate că şi aceasta e o ipostază nobilă), ci şi pentru a-şi proteja creaţia. Pentru a oferi contribuţiei sale specifice - esteticul - mediul dc securitate de care are nevoie. Pentru a apăra creaţia în temeiul unor garanţii etice. Adversarul scriitorului în chestiune a rămas, ca şi pînă acum, mentalitatea totalitară, întrupată în autoritatea de stat. S-au schimbat doar mijloacele represive ale acesteia. Nemaiputîndu-se menţine oficial cenzura, s-a trecut la înlocuirea ei cu noi metode care să atingă acelaşi scop, adică jugularea conştiinţelor refractare compromisului. Pe de o parte, aşa-zisa „cenzură economică". Adică retragerea sau restrîngerea la un minim ruşinos a subvenţiilor de stat (partea dc buget afectată culturii în

România e, se pare, cea mai scăzută din Europa), ceea ce, în absenţa unor mecanisme de sponsorizare de factură occidentală, îi împinge pe creatori la marginea societăţii. Evident, există şi excepţii, adică fundaţii, edituri sau publicaţii
retribuite de la buget, în schimbul unui program (uneori camuflat) de cotrocenizare. Pe de altă parte, puterea inspiră o campanie împotriva creatorilor neînregimentaţi, de o perfidie ce s-a exersat de-a lungul deceniilor de comunizare forţată. Inovaţiile ei sînt demne de interes pentru cei ce urmăresc avatarurile, nu o dată pitoresc sofisticate, ale crizei comunismului. La început, esteticul a fost tratat de către comisarii ideologici ca o erezie pasibilă de cele mai grele pedepse, inclusiv arderea pe rug a cărţilor şi excomunicarea, dacă nu şi azvîrlirea în temniţă a autorilor. Tolerat şi discret încurajat ulterior, spre a frîna reacţia de nemulţumire faţă de racilele crescînde ale sistemului, este acum proclamat cu ostentaţie agresivă, utilizat ca armă de luptă împotriva reprezentanţilor săi legitimi. E transformat într-o formă de cenzură *sui generis,* corespunzătoare ideologiei de odinioară. Paradoxal, arta pentru artă devine un slogan tendenţios. Nu este, totuşi, o noutate absolută. încă acum cîteva zeci de ani, Edgar Morin se amuza observînd cum antistalinismul era furat antisfaliniştilor de către stalinişti. Furtul esteticului nu reprezintă decît o variantă a brigandajului ideologic, practicat pe o scară largă în etapa crepusculară a total itarismelor. Ceva mai grosolană, trădînd debusolarea comisarilor doctrinei în faza ei de lichidare, ni se înfăţişează pornirea împotriva... eticului. Urmaşii celor ce jurau „pe codul eticii şi echităţii socialiste", strîmba cartă, încălcată la fiecarc pas, a propagandei ceauşiste, deseori chiar cei ce jurau pe „principiile" acestei carte

şi se băteau cu pumnii în piept pentru a fi cît mai demni de crezare, se încruntă şi dau semne de nervozitate (de altminteri lesne de înţeles) cînd vine vorba de condiţia morală a scriitorilor. De ce adică să vorbim despre moralitate? Ce importanţă are aceasta? A te ocupa de etic nu înseamnă a eclipsa esteticul? Logica acestor domni e măcar extravagantă. Să nu ne ocupăm aici de fuga lor panicată, atît de... dialectică, spre poziţiile contrare îmbrăţişate cu fanatism, de la tendinţă la gratuitate, de la ura de clasă la ura naţională, şi să le reamintim doar că refuzul de a discuta morala include în el însuşi o poziţie morală. Una nu tocmai măgulitoare...

însă regimul comunist a modelat şi un alt tip: scriitorul mercenar. La antipodul scriitorului mesianic, acesta e, în pofida pompoaselor declaraţii futurologice, complet lipsit de simţul viitorului. După cum c lipsit şi de simţul trecutului, refuzînd a-şi însuşi lecţiile istoriei şi folosind tradiţia ca pe un simplu material de pavoazare a faţadei propagandistice. Se identifică pe deplin cu decăderea prezentului „socialist". Nu e decît o versiune a „omului nou", acel Parthopitecus, despre care vorbea Zinoviev, decretat de regimul totalitar şi încărcat cu toate tarele lui morale: ipocrizie, arivism, lăcomie, brutalitate, înclinaţie spre linguşire, intrigă, demagogic. O canalie pcrorantă, o lichea drapată în lozincile zilei ori ale orei, gata a le primeni la iuţeală. Dacă scriitorul mesianic c, prin forţa lucrurilor, cuprinzător, „bogat", pluralist, trepăduşul totalitarismului e îngust, sărac, reducţionist. Se închistează în dogmă, în „indicaţii preţioase", în limba de lemn. Retează cu sadică satisfacţie legăturile cu marile valori ale trecutului antecomunist, trage zgomotos obloanele în faţa autorilor occidentali necomunişti, a inconformiştilor în genere (e

semnificativ articolul obtuz al lui Zaharia Stancu, *N-am auzit ele Pasternak,* apărut în momentul în care autorul *Doctorului Jivago* a primit premiul Nobel). Sacrifică, micşorează, umbreşte, mistifică, spurcă tot ce se poate. Lexicul său c mizer, metafora anacronică şi plată, scriitura primitivă. Oracolul său e fals. Dacă nu e ignorant, mercenarul mimează ignoranţa. Dacă arc gust, mimează prostul gust. Dacă e talentat, îşi înjoseşte talentul ori şi-l anulează. Univoci- tatea sa e stridentă ca un ţipăt dc trompetă ori ca un răpăit de tobă. Dacă mesianicul visează o mîntuire a artei sale şi a poporului său, mercenarul zace în noroiul concepţiei comuniste precum într-o demonic joasă, fără scăpare. Nu numai că nu-1 deranjează imixtiunile „forurilor" şi intervenţia foarfecelor cenzurii, dar se simte protejat de acestea şi le ajută de cîte ori are prilejul prin practicarea unor „demascări" ale confraţilor ce se abat de la „linie". „Morala" sa conţine acel „poliţism" scriitoricesc, propriu societăţilor concentraţionare, despre care scria mai demult, cu oroare, Thierry Maulnier. E o făptură bicisnică, neviabilă, însă cu atît mai înrăită, cu atît mai avidă, dornică a stoarce cu orice preţ favorurile clipci. O biată efemeră ce se zbate între geamurile sediilor de partid. Presimte, probabil, că istoria literară o va refuza şi de aceea amplifică artificiul, supralicitează compromisul, adînceşte răul. Cazuri tipice: Mihai Beniuc, A. Toma, Sorin Toma, Ion Vitner, N. Moraru, Paul Georgescu, Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Dumitru Popescu-Dumnezeu, D.R. Popescu. Dar şi alţii, care au încercat a se redresa, lucru ce nu ne face a uita că prestaţia lor realist-socialistă a fost la fel de virulentă: Eugen Jebeleanu, Geo Bogza, Marin Preda, A.E. Baconsky, Ov.S. Crohmălniceanu. Cei care se silesc a extrage din rîndul celor din urmă „modele morale" ar trebui să mediteze

mai întîi la chestiunea dacă un destin în zig-zag estetic şi moral, chiar atunci cînd a sfirşit „cu bine" (însă, de regulă, Iară mari inconveniente în nici o împrejurare, mînat de o adaptabilitate „naturală"), merită a fi socotit „exemplar", dincolo de contextul în care accentul său pozitiv avea o semnificaţie mai curînd momentană decît absolută. Şi în al doilea rînd, la raportul dintre aceşti „exemplari" ai ambiguităţii şi alternanţei, pe de o parte, şi autorii de seamă care au suferit pentru consecvenţa lor, care, în felul în care au creat şi au trăit, nu riscă a mai suporta avariile relativului etic, pe de altă parte. Numele lor de victimizare şi lumină se întind de la V. Voiculescu, Lucian Blaga, Dan Botta, Radu Gyr, Mircea Vulcănescu, la N. Steinhardt, Petre Tuţea, Ion Caraion, Constantin Tonegaru, Radu Petrescu, Leonid Dimov, Ovidiu Cotruş, I. Negoiţescu. îi rugăm pe cititorii de bună conştiinţă să compare o listă cu alta şi să chibzuiască.

Dacă la vremuri noi se cer oameni noi, de ce nu s-ar cere şi la tertipuri noi? Astfel a judecat, se pare, şi regizorul suprem
al epocii postdecembriste, facînd cu putinţă ivirea unei noi generaţii de literatori aserviţi puterii. E drept, au fost racolaţi şi stîlpii propagandei ceauşiste, aşa cum cultul geniului Car- paţilor n-a avut nici o dificultate a-şi anexa o sumă de cîntăreţi ai lui Stalin şi Dej. Dar centrul de greutate al noii echipe stă în altă parte. Şi anume în persoana acelor autori ce s-au păstrat mai puţin pătaţi, în dorul unei angajări mai „liberalizate" (cu aparenţele renovate). Trebuie să recunoaştem alura „ameliorată" a proaspeţilor mercenari. Ei sînt mult mai stilaţi decît predecesorii lor. Nu recurg la osanale fără perdea, *ă la* Adrian Păunescu. Colindul lor e doar şoptit, sorcovirea lor nu e teatrală, ci doar insinuantă. Au renunţat la primitivismul proletcultist. Masca lui

Caliban au vîrît-o în buzunar. Arborează o amplă paletă culturală, sînt europeni, deschişi contactelor chiar cu asupră de măsură (voiajuri, burse, delegaţii ce se succed într-un ritm vertiginos). Nu numai că nu refuză tradiţia, dar o aclamă, o curtează asiduu, se prosternează în faţa ei. Drept care au primit şi cheile de paznici ai templului. Nu numai că au abandonat tendinţa poruncitoare a socialului, dar au înălţat flamura estetismului cu o suficienţă ce derivă din dorinţa aprigă a unui monopol. Mustră, trag la răspundere, osîndesc în numele esteticului pasă-mi-te, păgubit prin militantismul democratic ori prin dorinţa de adevăr a unor confraţi. Univocitatca partinică au înlocuit-o cu o versatilitate ce îngăduie multe. Sînt lunecoşi, sofişti, proteici, pe cît de prosperi. Rafinaţi în delicata lor infatuare, care nu acceptă polemica, în schimb suportă mirosul trăsnitor al nespălării morale de-o viaţă, cînd îi strîng mîna cu efuziune, al bardului de la Bârca. Nişte aleşi. Se fac că nu văd realul întristător, avînd urechea ciulită doar spic cîrtirea - atît de enervantă! - a opoziţiei. Ce mai încoace-încolo: oameni de elită, care se întîmplă a condamna cu asprime „elitismul”. De la Eugen Simion, Augustin Buzura, Andrei Pleşu la Marin Sorescu şi înapoi, n-au nimic a face cu rudimentarul, repulsivul Parthopitecus, pe care-1 blamează cu năduf sau cu ironie. Numai că recompensele ministerial-academic-editorial-pecuniare pe care le dobindesc, în auzul şi în văzul lumii, nu figurează (n-au cum să fie în altă parte, oricît ne-am frămînta, oricît am dori să fie altfel) decît la rubrica impozantă a cîştigului descendenţilor acestuia.

între rug şi ghilotină

„Şi apoi cu ce drept să condamni ghilotina, cînd ai privit cu simpatie rugul?”, se întreabă Cioran. întrebare ce ne urmăreşte dacă luăm în considerare,

comparativ, felul în care ne raportăm, azi, la fascism şi la comunism. Similitudinea dintre cele două braţe principale ale totalitarismului credem că nu mai trebuie dovedită, ci doar, cel mult, rememorată cu amărăciune. Ambele se bizuie pe un antiumanism cumplit, tradus în metodologia unei chirurgii sociale, menite a extirpa largi categorii omeneşti, etnii sau clase. Ambele se clădesc pe minciuna unei propagande, care, pornind de la afectarea raţiunii (Hitler se lăuda cu darul său de „a raţiona cu răceală de gheaţă", iar Stalin cu „lipsa de milă" a propriei sale „dialectici"), ajunge la cea mai dură intoleranţă, la obligativitatea unei conştiinţe uniforme. Ambele dovedesc a fi, dincolo de ideologii şi de ţeluri emfatic declarate, mij loace brutale de a accede la putere, la o putere nelimitată, socotită drept scop în sine. între fascism şi comunism există o consubstanţialitate pe care o învederează nu doar momentele mai vechi de cîrdăşie dintre ele (precum funestul pact Molotov-Ribbentrop, de la 23 august 1939), ci şi evoluţia celor două extremisme în ultimii ani, aspirînd la o confluenţă numai aparent paradoxală. Bestiala atracţie exercitată de puterea absolută îi face pe succesorii comunismului oficial răsturnat (dar continuînd a dăinui subteran şi avansînd din nou, cu disperată tenacitate, către suprafaţă) a se înzestra cu elemente ale „celeilalte" tabere extremiste, precum antisemitismul, xenofobia în genere, un cult dezmăţat al tradiţiei, mania comemorărilor ş.a., dintr-un impuls identic de a transforma, după cum se rosteşte Hannah Arendt, „ideologiile respective în arme". Şi, cu toate acestea, unii dintre noi se arată tentaţi a aplica celor două monstruozităţi istorice măsuri diferite. A privilegia astfel unul dintre extremisme. A osîndi ghilotina, închizînd ochii în faţa rugului...

Ce se petrece? Cîţiva comentatori - ne referim

exclusiv la cei, în genere, stimabili - s-au „specializat” în stabilirea influenţelor de „dreapta” în scrisul şi în conduita unor scriitori şi intelectuali de seamă ai noştri. Foarte bine. Sîntem pentru „un cer deschis” în materie de restabilire a adevărului şi de interpretare a acestuia. Chiar dacă e vorba de fruntaşii generaţiei ’50 (Mircea Eliade, E.M. Cioran, Mircea Vulcănescu etc.), în frunte cu celebrul lor mentor, Nae Ionescu, sau de alte mari personalităţi ale literelor noastre, de la Ion Barbu la I. Negoi- ţescu, cercetarea nu poate fi decît folositoare. Nu credem că ar trebui să existe teme ori nume tabu. Cu toate că nu putem a nu remarca o tendinţă de incriminare exagerată, adică trecînd nu doar peste relativitatea importanţei probelor, ci şi peste evoluţia autorilor în chestiune. Evoluţie care, de regulă, a reprezentat o emancipare hotărîtoare în raport cu o experienţă juvenilă, limitată şi, aproape totdeauna, judecată cu regret de către cei ce au parcurs-o. N-ar fi excesiv a taxa, acum, drept „fascişti” pe Eliade sau Cioran? Arheologia politică practicată în straturile biografiei lor scoate la iveală mai curînd aspecte ale unei crize de „creştere” decît ale unui oportunism civic, materialmente profitabil, de felul celui ce poate fi din plin detectat la scriitorii şi cărturarii deveniţi mercenari ai regimului comunist. Nu încercăm a scuza pe nimeni, dar nici a favoriza o supralicitare a rechizitoriului. Cu atît mai vîrtos, cu cît un I. Negoiţescu, bunăoară, a dat dovadă de o impresionantă probitate, reconsti- tuindu-şi, din proprie iniţiativă, dosarul „păcatelor tinereţii”, din elemente practic uitate. Fără meticuloasele relatări ale regretatului critic, din *Straja dragonilor,* nici n-am fi fost la curent - cine ştie cîtă vreme? - cu tribulaţiile sale adolescentine, pe care el cel dintîi le-a exhumat pentru a se autosancţiona cu asprime...

Dar încă mai jenantă decît această pornire îngroşată de culpabilizare la care ne-am referit ni se înfăţişează unilateralitatea ei. Deseori exegeţii în chestiune „uită" a se ocupa de „rinocerizarea" comunistă, indiscutabil mult mai extinsă şi cu aspecte mult mai devastatoare, la noi, decît cea de dreapta. Ca şi cum proporţia ar fi fost inversă! însă cum am putea uita că la cele cîteva luni de stat legionar şi la cei patru ani de guvernare a mareşalului Ion Antonescu, care n-a fost chiar cea mai dură, în constelaţia de atunci a Europei, dominată de Germania hitleristă, corespund patru decenii şi jumătate de totalitarism roşu? Oricît de grave au fost abuzurile săvîrşite sub cîrmuirea de dreapta (şi nu considerăm în nici un caz că ele trebuie trecute sub tăcere), nu aceasta a schingiuit în modul cel mai dureros societatea românească şi nu aceasta a deformat conştiinţa noastră colectivă în cel mai înalt grad, cu efecte ce încă se resimt şi se vor resimţi un timp indeterminabil. Nu extremismului de dreapta, ci bolşevismului importat şi apoi menţinut prin ceea ce s-a numit „ocupaţia românilor de către români" îi putem imputa racilele cele mai severe de care suferă societatea noastră. Problema capitală cu care ne confruntăm în prezent o constituie ideologizarea comunistă ce ne-a contaminat sufletele aidoma unui accident nuclear, infinit mai dezastruos decît cel de la Cemobîl. Aceasta trebuie să stea în central atenţiei noastre civice. A te face că nu vezi accentul de urgenţă al anihilării ideologiei comuniste înseamnă a eluda spiritul de obiectivitate cu care se cuvine abordată istoria de către orice analist al său. Nu cumva în spatele unei atari discriminări se găsesc motive personale? Nu cumva unii comentatori unidirecţionaţi către cedările de dreapta, înverşunaţi exclusiv împotriva lor, au niscaiva motive, ţinînd de propriul lor

trecut, pe care evită a-l scruta autocritic, de a nu se ocupa, cu o cel puţin egală insistenţă, de compromisurile făcute comunismului? Dezechilibrul este, oricum vădit. El apare subliniat - cu aluzia de rigoare la substratul său biografic - în scrisoarea consternată pe care Marie-France Ionesco, fiica marelui Eugen Ionesco, a adresat-o istoricului literar Z. Ornea, prin intermediul revistei „22" (nr. 5/1995) din care citătm: „Domnule, credeţi oare cu adevărat, în adîncul conştiinţei dumneavoastră, că aceia care se grăbesc astăzi să facă publice pagini private - pagini care incriminează, subliniez, doar *unul* dintre râurile istorice -, credeţi că aceia care jubilează în faţa acestor revelaţii (de multă vreme cunoscute din scrieri publice) ar resimţi aceeaşi bucurie văzînd că reapar la lumină unele din scrierile lor - private sau publice - în care se făcea elogiul *celuilalt* rău, al comunismului care a pustiit România şi a supus-o terorii mai bine de 40 de ani?" Avem impresia că discuţia asupra subiectului abia se deschide.

Ideologia în fază barocă

Starea critică a culturii c azi, la noi, un fapt incontestabil. N-o pot nega nici măcar condeiele poleite de festivism ori ultraagresive (nu o dată e vorba de unul şi acelaşi condei rotit sub soarele oportunismului). E un fenomen cu care te întîlneşti mereu, un monstru cu multiple feţe, din cele ce se nasc din somnul raţiunii. Al unei raţiuni ce poartă numele de morală. Deoarece morala e raţiunea specifică a acestui cumplit sfîrşit de mileniu, în carc abuzurile au atins cote fără pereche în istorie, prin proporţiile şi semnificaţiile lor dezumanizante. O raţiune ce continuă a fi încălcată, sfîrtecată de cruzimi şi falsuri, de represiuni şi ipocrizii, chiar cînd aparenţele sînt ale unei redresări... Fiind principala victimă a totalitarismelor, morala

trebuie să devină principala lor succesoare. Dar procesul nu e deloc simplu. Greşesc cei cc cred, aşa cum arată Alain Besanţon, că doborîrea puterii comuniste ar duce automat la restaurarea democraţiei. Ora purificării morale se amînă *sine die.* Bătaia sa a fost pur decorativă, propagată exclusiv în zona dorinţelor noastre. Realitatea ne sileşte a reflecta mai curînd la 1111 alt ciclu dc dificultăţi şi complicaţii, alcătuit din derutante mişcări de flux şi reflux, cuprinzînd nenumărate subterfugii şi ambuscadc organizate de cătrc cei ameninţaţi a-şi pierde puterea şi privilegiile, decît la o idilică trecere la normalitatea civilă. Orizontul apare acoperit de nori. Adică de impedimentele ce rezultă din inerţia unei formidabile mase de anomalii sedimentate timp de decenii şi prăvălite asupra destinelor noastre, dîndu-ne senzaţia deznădejdii, a sufocării. Istoria ne poate consola întrucîtva prin intermediul cuvintelor lui Goethe despre revoluţia din iulie 1830: „Iată o revoluţie pe care am prevăzut-o. Dar să nu credeţi că totul se va termina odată cu ea. Lupta dintre radicalism şi conservatorism va continua. Istoria nu s-a sfîrşit". Traducînd olimpiana reflecţie în idiom practic, vom înţelege că trebuie să ne asumăm realităţile dramatice, să ne confruntăm cu ele. Să le supunem analizei, să le dezamorsăm prin luciditate. Cu cît conştiinţa noastră în faţa primejdiei va spori, cu atît primejdia va scădea.

Ne aflăm într-o fază a ideologizării baroce. Proteismul, masca, strategiile, subtilităţile amăgitoare sînt inflorescenţe. Negaţia brutală, respingerea peremptorie, excomunicarea poli- tic-administrativă nu mai funcţionează, drept care impulsurile ideologice se ascund sub înfăţişări mai mult ori mai puţin imprevizibile. De cîte ori e posibil, se iveşte mimarea decenţei. Antidemocraţia se ornează adesea, strident,

cu penele democraţiei, centralismul economic se maschează cu sloganuri reformiste, naţionalismul se acoperă cu formulele integrării europene, corupţia cea mai deşănţată se ambalează în straturile laborioase ale unei legalităţi de paradă. Autoritarismul şi aroganţa de odinioară trec, măcar parţial, în abilitate. Ambiţia politică preferă a adopta un registru cameleonic. Nici morala momentului, inclusiv în domeniul la care ne vom referi în speţă, cel literar, nu face excepţie. Un barochism pervers o informează. Nu vom înregistra, Doamne păzeşte, resurecţia unor prescripţii proletcultiste ori o pledoarie în favoarea cenzurii, dar, sub o retorică spăşită, de nu chiar generoasă, vom regăsi funcţionalitatea restrictivă pe care a indus-o totalitarismul comunist, precum un blestemat reflex. Din fericire pentru profitorii confuziei, există o polivalenţă a cenzurii. Tendinţa de monopol în viaţa literelor reapare în haine noi, potrivit principiului variaţiu- nilor pe aceeaşi temă. Desigur, ea nu mai poate fi exercitată de către un for de partid sau de stat, manifestîndu-se în cercul cîte unei reviste ori al cîte unui ziar. Publicaţiile în chestiune formează un cartel discret al tendenţiozităţii disimulate, de la cele ce cultivă insanitatea extremistă pînă la iezuitul tradiţionalism estetizant al „Literatorului”. Mijloacele variază de la caz la caz, numitorul fiind comun. Uneori nici măcar mijloacele, căci simandicoşii comilitoni ai periodicului amintit recurg tot mai des la limbajul truculent, apropiindu-se şi pe această cale, pînă la indiscreţie, de discursul lui Adrian Păunescu, de exemplu (cu toate că, în obişnuitul d-sale stil de inadvertenţe, acad. E. Simion osîndeşte pamfletul!). Ce susţin conservatorii literatori? în esenţă, că tot ce s-a făcut (scris) sub trecutul regim e bun făcut (scris) şi că, prin urmare, orice rediscutare (revizuire, reevaluare) a

epocii cu pricina ar fi neavenită. Că am avea a face cu un „clasicism" al „epocii de aur", strivitor şi intangibil, în faţa căruia n-am putea decît să ne prosternăm. Orice relativizare, orice controversă, orice rectificare, oricît de mică, este, în optica paznicilor templului, o erezie ce trebuie aspru pedepsită. Nici o atenţie nu s-ar cuveni acordată condiţiilor presiunii ideologice, care deformau, direct sau indirect, creaţia, precum şi sancţionarea critică a acesteia. Nu se suflă o vorbă despre oribila acuzaţie a „crimelor de gîndire" (ceea ce George Orwell numea *thought-crimes),* care-i făcea pe scriitori să tacă ori să spună altceva decît voiau, mutilîndu-le personalitatea. Despre nemerniciile comise şi dramele provocate de controlul partidului şi al securităţii. Marile compromisuri sînt fraudulos asimilate unor compromisuri venale, dacă nu total neglijate. Cu cinism, conservatorii ne oferă o apoteoză a unui timp în care chiar şi scrierile cele mai substanţiale nu puteau apărea decît cu preţul unor sacrificii (sînt cunoscute penibilele tîrguieli cu cenzura, urmate de cedări mai mari ori mai mici şi chiar de refacerea completă a căiţilor), în răspăr cu un mediu al falsităţii în care nu erau apte a se integra decît ca factori ai opoziţiei. Ne propun o tăcere vinovată în continuare, echivalînd cu acceptarea... în subsidiar, nimic nu ne opreşte a medita şi la avantajele personale ale autorilor în chestiune, rezultînd din menţinerea unui *statu quo* al etichetelor măgulitoare, dobîndite în „epoca de aur", ce le-ar da iluzia eternităţii. Rimînd cu conservatorismul politic, conservatorismul lor literar este legat şi de o foarte verosimilă motivaţie subiectivă...

Lăsînd la o parte starea anormală a conştiinţei critice care s-ar produce astfel, să observăm că fobia conservatorilor la dez-ideologizare (orice reacţie

anticritică este azi suspectă de un substrat ideologic) are un efect mai larg, aşa cum refuzul cuiva de a dezinfecta un spaţiu al unei maladii contagioase reprezintă un factor de „colaborare” cu maladia respectivă. Nu mai trebuie demonstrat, sper, caracterul nociv al unei atari ipostaze. Caracter pe care încearcă a-1 ascunde, contraatacînd. Nu întîmplător ei îi calomniază pe adversari, străduindu-se a transfera asupra acestora propria lor conformaţie de conştiinţă, propriile lor scheme de gîndire şi intenţii. „Argumentul” literatorilor cum că aplicarea criteriului etic, în virtutea căruia se pot depista urmările destructivc sau mistificatoare ale climatului comunist, n-ar reprezenta decît un revers al criteriului ideologic, n-are mai multă valoare decît aserţiunea potrivit căreia aplicarea normelor justiţiei ar fi blamabilă aidoma unui revers al injustiţiei. Ca şi cum ar trebui să renunţăm la a-i judeca pe infractori pentru a nu deveni la rîndul nostru infractori! Sofismul este evident. Un sofism ce răsfrînge oportunismul. De altfel, autorii în discuţie fac un pas mai departe, devenind avocaţii unora dintre cei mai compromişi scriitori, ai slugilor de nădejde ale dictaturii, pe care le cauţionează în numele „talentului” lor terfelit, al „operei” lor prostituate. Conexiunea ce se produce cu procesul comunismului e limpede: nimeni nu trebuie să răspundă de nimic, nu există vinovaţi, conceptul de vinovăţie însuşi nu e decît o abstracţiune pernicioasă, un atentat la „reconcilierea naţională”. De ce să mai scormonim irealitatea imediată a colaboraţionismului? Crimele Gulagului au fost săvîrşite de marţieni ce s-au pierdut pentru totdeauna în spaţiile cosmice impenetrabile, iar cîntările de slavă aduse tiraniei, carierele mănoase fondate pe josnicii ditirambi nu reprezintă decît o iluzie a vînătorilor de vrăjitoare. O halucinaţie pe carc n-ar

putea-o confirma nici un petec de hîrtie tipărită, nici o bandă magnetică, nici o fotografie şi nici un film. Marii adulatori de ieri ai faraonului, deveniţi extremiştii cu infinit tupeu de azi, sînt curaţi ca lacrima. Pornirile lor revanşarde, imboldurile lor exterminatoare, campaniile lor bizuite pe minciuni, trombele noroioase de insulte împotriva celor cu alte opinii, nu-i aşa că nu sînt decît scorniri? Li se întinde o mînă amicală şi li se dau onorurile protocolului estetic. Azi în presă, mîine, „mai ştii? - la Academie...

Respingînd, pe cît le stă în putinţă, discuţia liberă, conservatorii afişează cîteva principii uzurpate. Cultivă cu plăcere un soi de potemkiniadă verbală. Nu dorim a-i numi neapărat „criptocomunişti", termen ce-i „ofensează", dar cine e de vină că, vrînd-nevrînd, facem asocierea cu grandioasa structură a instituţiilor de carton vopsit pe care totalitarismul o înfăţişa cu zîmbete credulilor dc la noi şi de aiurea, pentru a proba apartenenţa sa la „democraţie"? Că ne amintim prevederile în favoarea drepturilor omului înscrise în constituţia sovictică precum şi în constituţia ccauşistă - aceste simboluri solctnn- batjocoritoare ale vacuităţii -, ca şi semnăturile pe care potentaţii „socialişti" le-au pus, cu o senină impudoare, pe o sumă de tratate şi convenţii internaţionale? Desigur, minciuna gangsterismului politic comunist e una, bizantinismul cultural post- decembrist e alta. însă ocaua ce ne ajută a măsura ipocrizia de sorginte ideologică e aceeaşi. Dl Eugen Simion, care s-a declarat critic marxist-leninist, ar trebui să admită că mecanismul critic se poate ghida, prin contaminare, şi după cel politic, atît în circumstanţele în care acesta din urmă e „obligatoriu", cît şi în cele în care e acceptat benevol... Astfel ni se vorbeşte despre „apolitism". Aparent ar fi o expurgare a creaţiei şi a exegezei tocmai de ceea ce a dus la

degradarea lor. în fapt, e un apel la stagnare, o încercare de a bloca examenul malformaţiilor, de a împiedica diagnosticul real. Cum poţi ocoli termenii politici referindu-te la o incontestabilă imixtiune a politicului unidirecţionat şi impus cu forţa precum un ucaz? Cum îl poţi repudia fără a-1 numi? Cum poţi examina un cocoşat fără a vorbi despre cifoza lui, cum poţi trata un bolnav de tuberculoză fără a lua în seamă acţiunea bacilului Koch? Poate printr-un act de şamanism, asupra căruia am putea primi lămuriri de la practicanţii lui din capela ortodoxă a „Literatorului" ori de la cea eclectică a „Dilemei". Şi apoi de ce e deplînsă, cu lacrimi de crocodil, „politizarea" cea consumatoare de vlagă literară a scriitorilor, cu exemplificări exclusiv din categoria - majoritară - a opozanţilor faţă de actuala cîrmuire? Oare de partea cealaltă a baricadei nu se face „politică"? Cum putem considera reproşurile de acest gen ale celor ce ei înşişi s-au înhămat la carul politic al puterii, cu vorba şi cu fapta, ambele de notorietate? Neputinţa lor absolută de a răspunde la atari chestiuni este elocventă în sine... Nu ne apare mai consistent nici recursul conservatorilor de spiţă nouă la teza „autonomiei esteticului". Corespondent, în intenţia lor nu tocmai dreaptă, al „apolitismului", acesta s-ar voi un fel de exorcizare a demonici participării creatorilor la treburile publice. Se pierde din vedere faptul că autonomia esteticului nu poate fi reală decît într-o cetate în care există garanţia valorilor democratice şi că militantismul pentru instaurarea lor temeinică decurge din chiar necesităţile esteticului, că alcătuieşte o obligaţie a acestuia faţă de sine. Lupta politică a celor mai mulţi scriitori de azi nu e o dezerţiu- ne, un chiul nedemn de la masa de scris, ci un rezultat al înţelegerii clare a situaţiei, un semn al bunei

lor orientări. Şi ce tradiţie continuă, mă rog, în acest caz, conservatorii, cei ce se prezintă a fi atît de grijulii cu tradiţia? Tradiţia lui Eliade, Grigore Alexandrescu, Kogălniceanu, Bălcescu, Alecu Russo? A lui Eminescu, a lui Maiorescu, a lui Hasdeu, a lui Caragiale?
A lui E. Lovinescu, pe care-1 invocă pc cît de insistent, pe atît de fară noimă? Ori „tradiţia" aparţine acelci diversiuni puse la cale în cabinetele c.c.-ului, într-o etapă de declin rapid şi iremediabil al „noii orînduiri", cînd esteticul s-a văzut „reabilitat" peste noapte, pentru ca în numele lui să fie oprită acţiunea critică a scriitorilor faţă de sistemul falimentar? N-a fost decît un estetism manipulat, cu voie de la poliţie. O manevră tîrzie, purtînd amprenta neliniştii politrucilor, prin care se urmărea stoparea radicalizării conştiinţelor. în istoria comunismului, se poate face o analogie cu liberalizarea religiei, dc către Stalin, în cursul celui de-al doilea război mondial. Cui îi foloseşte acum estetismul pretins apolitic, orb şi surd la context, împotriva propriilor sale interese vitale? Nu c greu (sau, dimpotrivă, e foarte greu!) de răspuns la o asemenea întrebare... La fel, unii conservatori fac uz de conceptul de adevăr, cu aerul că-1 au în folosinţă privată, că e un fel de inel cu pecete pe carc-l poartă la deget ei şi numai ei. Jocul e simplu: cei carc sînt dc acord cu opiniile lor au acces la adevăr, ceilalţi sînt „duşmanii" adevărului. O asemenea operaţie grosolană, purtînd nu o dată chiar semnături academice, îşi dovedeşte utilitatea... atîta cît poate fi, în planul unei polemici în care observaţiile neconvenabile nu pot fi parate, în care nu li se poate facc faţă pe cale logică. Identificîndu-te cu adevărul, dai impresia că eşti invulnerabil. Soluţia a mai fost încercată, inclusiv la nivelul superior al absolutismelor şi totalitarismelor.
Triunghiul falsului apolitism, al estetismului cu

motivaţie eterogenă şi al adevărului tratat ca monopol, închide spaţiul dogmatic al unei rezistenţe la înnoire.

Dar impasul moralei prezintă şi înfăţişări mai puţin bătătoare la ochi. Vîrtoasa vrăjmăşie împotriva autorilor ce nu se lasă înduplecaţi de frumuseţea *democraturii* noastre şi de roco- coul estetismului oficializat, chemător precum o sirenă dc sub pulpana puterii, nu epuizează şirul decepţiilor de carc avem parte, în căutarea identităţii noastre est- etice. Apare o indiferenţă, o moleşeală, o somnolare atît de binevenite pentru cei cărora le e frică de propoziţiile noastre critice. Un, am putea zice, apolitism spontan, mai puţin culpabil decît cel elaborat şi susţinut printr-o retorică „angajată", dar nu mai puţin dăunător, precum un produs al oboselii şi al decepţiei. O consecinţă a uzurii pe care miza vechea putere şi pe care n-o desconsideră defel noua putere. Ştim cu toţii că fuga după alimentele greu de procurat, cozile istovitoare, mijloacele de transport insuficiente şi supraaglomerate, lumina scăzută, frigul ş.a.m.d. provoacă o limitare a conştiinţei, un automatism, o obedienţă „naturală", în faţa cărora autorităţile îşi pot freca mîinile de bucurie. Unii din noi ocolesc pur şi simplu a se pronunţa, evită chestiunile mai „dificile" (de parcă viaţa noastră, cu prea puţine excepţii, n-ar fi ţesută din dificultăţi). Nu se „amestecă". Se păstrează într-o aşteptare cenuşie, zgribulită, ce poartă, pe dină- untru măcar, dacă nu şi pe dinafară, stigmatul mizeriei. Cultivă un defetism care le mărgineşte accesul doar la anume „raţii" ale adevărului. Cu cît mai multe parcele ale acestuia sînt scoase din raza lor de interes, cu atît se simt mai uşuraţi.

O rezervă bine inculcată de organele antedecembriste (fiică legitimă a spaimei stăpînitoare în mediul concentraţionar) îi opreşte a intra în

controverse, a se rosti asupra unor nume, orice s-ar întîmpla, foarte bine cotate, prccum Marin Preda ori Nichita Stănescu, ori să pomenească altele, orice s-ar întîmpla, suspecte, precum I. Negoiţescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Dorin Tudoran, Ion Vianu etc. La rigoare, îi interesează doar, ca pe nişte înfrînţi ce-şi recunosc înfrînge- rea, datele strict economice, precum pensiile, casele de odihnă, dreptul la tratament gratuit. Nu le-au dat acestora o preeminenţă covîrşitoare, pînă la excluderea aproape totală a elementelor de substanţă, la Conferinţa pe ţară din primăvara anului 1990? Urmaşi ai pensionarilor din perioada lui Ceauşescu, care erau îndemnaţi a-şi investi energia în formidabila operaţie a recuperării sticlelor şi borcanelor goale, nu doresc „a se pune rău" cu nimeni. Dacă se schimbă roata? Dacă X sau Y, dintre lichelele patentate, ajung iar „sus"? Unele n-au ajuns deja „sus", mai „sus" decît erau înainte? Prudenţa nu strică niciodată.

Chiar atunci cînd scriu articole întrucîtva protestatare, o fac cu aţe de atîtea culori, încît ansamblul e bariolat, greu descifrabil în finalitatea sa. Ce-a vrut să spună autorul? Care e poziţia sa ? Cu cît mai greu de aflat, cu atît mai bine. S-a dezvoltat o remarcabilă industrie articlieră ofensiv-inofensivă, curajos-inhibată, ca o învîrtire victorioasă în cerc. Arabescurile frazeologice ilustrează un baroc al conştiinţei ce, evitîndu-se pe sine, îşi dă ocol în chip artistic. Logoreea cetăţenească e cu grijă decuplată de atitudinile precise, de responsabilităţile ce le-ar incumba. Verificaţi, vă rugăm, în majoritatea gazetelor! Cu capul plecat fiind aproape tot timpul, scriitorii de acest tip scriu şi cu o inteligenţă plecată. Vom da, după cum obişnuim, şi cîteva citate, chiar din cadrul dezbaterii iniţiate de „România literară" pe tema crizei

culturii: „Dacă editorul X reeditează *Clipa* sau *Desculţ* şi lumea le va citi în metrou, criticul poate să stea şi-n mustăţi: importanţa actului rămîne exclusiv clitară. Noi vom tot reinterpreta în cerc închis, ca şi presa de opoziţie de azi, în care se scriu reciproc epistole, în vreme cc lumea înoată în largul altor ape" (*R. I.* nr. 3/1993). Deci zădărnicie pe toată linia! Este emiţătorul acestor rînduri elitar sau antieli- tar, este în favoarea sau contra opoziţiei? Aşa cum se cade, nu trebuie să aflăm exact... Altcineva priveşte chiorîş... etica: „Rezonanţele etice ale preceptului «meseria - brăţară de aur» ar trebui să-şi piardă relevanţa în spaţiul acţiunii culturale. Pentru omul contemporan important este să faci bine ceea cc faci" (*R.l.* nr. 4/1993). Dar poţi să faci „bine", dacă nu faci „etic"? Nedumerirea noastră se pierde în spaţiul de pîslă al precauţiei care e mama înţelepciunii. Se are în vedere chiar invalidarea criteriilor de căpetenie cu care operăm, din unghiul unui *nou* nebulos şi atotputernic ce le-ar ridiculiza: „Criteriile bătrîneşti: cel moral şi cel estetic" *(R.L.* nr. 3/1993). E oare o ironie în aceste vorbe ale unui confrate îndeobşte ironic? Nu sîntem deloc siguri. Drept care ne pregătim a *îmbătrîni* grabnic la porţile implacabile ale esteticului şi moralei sale, nemaiavînd putere a ne stabili într-un loc mai prielnic...

Scrisoare deschisă

Domnule Valeriu Cristea,

îngăduiţi-mi a vă adresa cîteva rînduri în urma citirii articolului dv. *A spune ceea ce gîndesc,* apărut în „România literară", nr.18/1990. Afirmaţi chiar de la început: „Una din surprizele majore pe care ni le-au rezervat ultimele luni, perioada de după Revoluţia eliberatoare din decembrie, este de a constata că *a spune ce gîndeşti* nu e astăzi cu mult mai uşor decît ieri. Terorismului fizic, de stat, i s-a substituit

neînchipuit de repede terorismul psihic al unor autentice sau doar pretinse grupuri de opinie, energice, bine organizate şi, nu o dată, foarte gălăgioase". Situaţia ar părea alarmantă, cu toate că am impresia că semnul de egalitate pe care-1 puneţi fără clipire între „terorismul fizic, de stat" (adică extraordinarul aparat de represiune ceauşist!) şi ceea ce numiţi „terorismul psihic" ar necesita ceva mai multă reflecţie. Să vedem însă în ce constă acest din urmă „terorism" care vă înspăimîntă atît de mult. Ne spuneţi, puţin mai la vale, că e o atitudine a... intelectualităţii: „Culmea e că tocmai intelectualitatea (o parte a ei, firește) pare foarte dornică de a se masa în jurul unei idei (ori simple prejudecăţi) comune". Propoziţia nu mi se pare tocmai limpede. După ce îi acuzaţi pe intelectuali (de bună seamă, „o parte", îi vizează pe cei mai reprezentativi, pe cei care au configurat, la ora actuală, un punct de vedere cu mizã naţională) că s-ar substitui maşinii de asuprire totalitare (ceea ce cred că nici nu constituie o ofensă: e doar o enormitate, o extravaganţă), vă minunaţi de faptul că ei se „masează" în jurul unei „idei" (fie şi „comune"). Dar ce ar putea face altceva intelectualii? Evident că se „masează" în jurul unei idei, dacă pînă şi „minerii" fac acelaşi lucru! Evident că fiind intelectuali sînt întrucîtva mai familiari cu ideile, pe care, cu voia dv., le şi emit, decît alte categorii de cetăţeni! Că aceste idei sînt şi „comune"? însă e posibil să ne raportăm doar la idei personale ori de o frapantă originalitate? Şi apoi care este deosebirea dintre o „idee" şi o „prejudecată"? Nu cumva hotarul trece prin subiectivitatea cea mai vie şi prin urmare impenitentă? Cum se explică, sub încercata dv. pană şi pe un spaţiu atît de redus, acest amestec marcat de confuzie şi răstălmăcire?

De fapt, îmi dau seama ce vă supără: izolarea dv. faţă de curentul larg al confraţilor noştri, al intelectualilor de elită în genere, împotriva persistenţei structurilor şi mentalităţilor comuniste, împotriva indivizilor ce se îndărătnicesc a le reprezenta. Deşi nu vă rostiţi direct, e clar că, în cadrul acesta intelectual, dv. aveţi simţământul unui minoritar. Pentru a atenua un atare simţământ, probabil jenant, încercaţi a schimba perspectiva într-un fel „democratic", înrudit în fond cu conceptele „unanimităţii", ale „maselor largi populare", ale „voinţei întregului popor" etc. Drept care calificaţi astfel „grupurile" intelectualităţii manifest anticomuniste (conceptele corespondente: „cercurile reacţionare", „agenturile imperialiste" ş.a.m.d.): „Minoritare, infime chiar în raport cu întreaga structură socială a ţării, ele pot fi sau numai părea dominante pe «spaţii mici», într-o breaslă sau într-o instituţie de pildă...". Chiar dacă lucrurile stau aşa, avem a face cu o manifestare a democraţiei, care permite, în gradul în care e autentică, deplina expresie a minorităţii. Ce rost are să subliniaţi dv., ca minoritar al unei minorităţi (iată că v-am împrumutat limbajul!), calitatea sa specifică? Ce importanţă are aici statistica? Nu cumva se prelinge în (sub)conştiinţa dv. o imagine globală a unei mulţimi cu o singură voce, a unei autorităţi totale, fără nici o fisură, monolitice? Nu cumva o formaţie sau (şi) o afinitate marxist-leninistă continuă a vă dicta din penumbră reacţiile iritate şi nu tocmai paşnice? Nu cumva o stare de tensiune permanentă, o stare belicoasă, tipic partinică, se infiltrează în frazele dv. ce se vor postrevoluţionare? Căci altminteri de ce vă plîngeţi de „grupurile infime" ce v-ar teroriza? Cum, prin ce mijloace, sînt tentat a vă întreba în continuare! Şi nu ajungem astfel a pune sub semnul întrebării chiar principiile democraţiei?

La un moment dat faceţi o observaţie cu valoare confe- sivă: „După ce am fost forţaţi decenii în şir la unanimitate, iată că acum, liberi fiind, nu ne putem împotrivi parcă inerţiei de a gîndi la fel, în bloc, ca unul singur”. Intr-adevăr, nu ne putem totdeauna împotrivi inerţiei „blocului” artificios. Căci nici dv. nu sîntcţi individualist. Purtaţi stigmatul „deplinei unanimităţi”. Faceţi parte dintr-o categorie de persoane, din păcate amplă, care nu sînt de acord cu protestele intelectualităţii „minoritare”, cu lupta sa în favoarea unei finalizări a revoluţiei şi, fie că o doriţi sau nu, slujiţi cauza stagnării, a perpetuării unor lamentabile fenomene caracteristice defunctului regim. E drept, nu sînteţi singurul intelectual situat pe această paradoxală poziţie antiintelectuală. Un colcg al nostru, un critic de vază, se lamenta şi el zilele trecute că „odată cu dreptul de a opta pentru o formaţie politică şi de a avea opinii politice, creşte, într-un mod, după mine alarmant, şi gradul de intoleranţă”. Se pare că a luat naştere un snobism antiliberal, însoţit de grimase exagerate ale spaimei, de feciorelnice pudibonderii, de un ritual de ultimă oră al complicităţii învăluite cu puterea în ascensiune. Interesant e că asemenea sensibilităţi la „intoleranţa” democratică rimează cu atitudinile publicistice ale lui G. Călinescu din perioada 1944-1947, care închidea ochii generos la ravagiile brutalei dictaturi incipiente, pentru a critica exclusiv partidele ce se ridicau împotriva regimului impus prin violenţă şi pe intelectualii cu vederi antitotalitare. Deşi ţineţi a vă diferenţia radical de Divinul în unele din paginile dv. de exegeză, aici îmi păreţi un discipol al său fidel. Vă jucaţi cu Istoria, precum s-a jucat şi G. Călinescu, şi s-ar putea să pierdeţi ca şi el, prin frivolitate. Şi mai e ceva: factorul, cum să spun, lucrativ şi de propulsare personală. Dacă pe dv. nu v-aş

putea pînă acum incrimina (deşi a face jocul celui care ţine în mînă pîinea şi cuţitul nu e, în sine, o ipoteză inocentă), să nu uităm că Divinul a năzuit din răsputeri la o mare carieră politică, zădărnicită doar de ingratitudinea guvernanţilor comunişti, antiintelectuali şi ei pînă în vîrful unghiilor. La rîndul său, confratele din care am citat mai sus s-a aruncat hămesit asupra a patru-cinci posturi de conducere şi ar fi acceptat bucuros încă paisprezece-cincisprezece dacă n-ar fi întîmpinat nici un obstacol. Din primele ceasuri de după Revoluţie a ţinut să apară la rampă, de parcă ar fi luptat ori ar fi pătimit întru libertate, în virtutea unui bine cunoscut vedetism maladiv. Pozînd şi înainte pe unde putea (pe unde-1 duceau feluritele mănoase aranjamente), acum s-a străduit a fi fotografiat şi televizat cît mai des de aparatele Revoluţiei. Şi... a reuşit! Nimeni, după Ceauşescu, nu şi-a publicat mai multe poze decît acest personaj într-una din revistele în care anunţa cu litere de-o şchioapă că s-a instalat „director”! Mă puteţi întreba de ce v-am asociat. Simplu: pentru că v-au asociat cuvintele scrise şi atitudinile politice. Pentru că şi altă dată v-aţi solidarizat cu tovarăşul dv. de echipă. Să revin însă la firul consideraţiilor mele.

Incontestabil, e dreptul dv. de a respinge condamnarea nomenclaturii, conţinută în punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara. După cum e dreptul dv. de a lua apărarea nomenclaturii, ceea ce şi faceţi în paragraful al doilea al articolului la care mă refer. O faceţi în virtutea unei, transcrise cu majuscule, CONCEPŢII DESPRE OM („Omul, ce minunat sună acest cuvînt!”, rosteşte ecoul glumeţ), şi bineînţeles în virtutea unei teze a lui Dostoievski, al cărui hermeneut temeinic sînteţi.

Ne reamintiţi că autorul *Demonilor* a luptat împotriva

aşa numitei „teorii a mediului", care încerca a-1 deposeda pe om de responsabilitatea sa, de libertatea sa de opţiune. „Dar omul, susţineţi dv., nu e o jucărie. El nu este şi nu poate fi o victimă pasivă în ghearele foiţelor de presiune exterioare (mediu, clasă socială, castă, regim sau sistem politic). El nu poate fi chiar aşa, pur şi simplu, lucrat, prelucrat, fasonat, strunjit după un model dat, uniformizat". în treacăt fie zis, era bine să fi reamintit acest lucru conducătorilor noştri de pînă în decembrie 1989. Acum, cînd vă pronunţaţi în calitate de avocat al nomenclaturii, vorbele dv. sună, scuzaţi-mă, foarte puţin convingător, îmi vine în minte, vai, o remarcă similară a lui Dinu Săraru, care-i compătimea pe activişti şi pe securişti pentru faptul că, absorbiţi în „munca" lor, nu aveau răgazul trebuitor pentru a ieşi cu familia în parc... Aplicate unor realităţi limitate, integrate unor contexte, adevărurile generale se relativizează. Raportîndu-vă prea amplu, filosofic, la natura umană, riscaţi, aici, a aluneca în sofisme îndeajuns de facile. A refuza nomenclatura, sînteţi de părere dv., „înseamnă a-1 socoti pe om bun sau rău în funcţie exclusiv de tipul de criterii proprii anilor '50. înseamnă a ne întoarce la dosarul de cadre, la apartenenţa politică, la originea socială şi la cine ştie ce alte păcate şi tare originare". Chiar aşa? Cinismul, vă spun cu toată sinceritatea, nu vă aduce, în această circumstanţă, un bun serviciu. Încercînd a-i dezvinovăţi pe potentaţii şi pe favoriţii dictaturii răsturnate, nu vi se pare că îi jigniţi pe cei ce au suferit din pricina lor, dintre care mulţi nu mai sînt în viaţă? Recomandîndu-i pentru funcţii în viaţa publică, nu vi se pare că aduceţi un prejudiciu întregii noastre societăţi?

înţeleg, cred că înţeleg umanitarismul dv. speculativ şi sentimental, dar aici el este neavenit, în măsura în care încearcă a şterge vina, a pulveriza

răspunderea în planul unei existenţe colective. Witold Gombrowicz arată în amintirile sale că, cercetîndu-i îndeaproape, omeneşte, pe inculpaţi, a ajuns la concluzia inexistenţei vinovăţiilor şi a vinovaţilor. însă el a părăsit justiţia, în afara căreia funcţionarea normală a societăţii e de neconceput. Dv. faceţi propuneri în sfera justiţiei sociale, propuneri ce ne pun în primejdie. Nomenclatura pe care o apăraţi în numele unei „naturi umane" abstracte c alcătuită în zdrobitoare majoritate din inşi imorali, parazitari, care au săvîrşit faţă de noi toţi abuzuri de toate soiurile. Viaţa poporului român a fost foarte grav perturbată, economia ne-a[1] fost distrusă, cultura umilită, cîteva categorii de oameni au fost decimaţi, politica a fost batjocorită, transformată într-o parodie. Autorii acestor fapte ticăloase au beneficiat, după cum prea bine ştiţi, de un regim de privilegii sfidător la adresa mulţimilor truditoare. Credeţi că e moral să ştergem trecutul cu buretele, credeţi că e firesc să-l uităm? N-aş vrea să fiu cu tot dinadinsul patetic, dar nu mă pot împiedica să vă atrag atenţia că între oamenii pe care încercaţi a-i scoate basma curată ori cel puţin a-i proteja se află călăii de la Canal, de la Piteşti, de la Sighet, dc la Aiud, de la Rîmnicu Sărat, se află aşa zişii terorişti din zilele Revoluţiei, după cum se află şi cci cc i-au comandat. Şi pentru ei cereţi clemenţă? Şi pe ei doriţi să-i promovaţi în scaunele de conducere? Dar aceşti criminali odioşi nu sînt cu nimic mai buni decît criminalii de război nazişti! Gulagul nu e mai puţin teribil decît Auschwitz-ul! Pentru noi, românii, nazismul roşu e cel care a deţinut supremaţia răului. Sînteţi de acord, nu-i aşa? Dacă aţi vorbit de „omenia" nomenclaturii, fără a-i ataşa şi înfiera pe torţionarii şi asasinii care abundă în sînul ei, înseamnă că î-aţi îmbrăţişat în acolada bunăvoinţei dv. şi pe ei. Iar în acest caz, în chipul cel

mai logic, înseamnă că trebuie să vă extindeţi pledoaria absolutorie şi asupra nazismului, să cereţi prescrierea deopotrivă a ambelor loturi de crime, comuniste şi naziste! Altminteri, trebuie să recunoaşteţi, aţi fi inconsecvent!

Iată unde duce, domnule Valeriu Cristea, dizolvarea noţiunii dc vinovăţie, suspendarea noţiunii de justiţie! Oare cutezaţi a vă asuma şi explicit consecinţele implicite ale umani- ţarismului dv., practicat cu un atît de neaşteptat, de suspect, de stupefiant obiect? Întrucît aţi exprimat public o sumă de opinii pe marginea cărora m-am simţit dator a vă scrie prezenta epistolă, nădăjduiesc că răspunsul dv., dacă veţi socoti că merită dat, va avea de asemenea un caracter public. Vă mărturisesc că aş fi bucuros să constat că vă însuşiţi pînă la urmă principiul bătrînului Eschil, din *Agamemnon:* „Vinovatul trebuie să pătimească". Şi aceasta nu dintr-un sentiment de răzbunare, ce ni s-ar înfăţişa în toate împrejurările degradant, ca orice formă a primitivităţii, ci dintr-o nevoie de sănătate etică a vieţii obşteşti, dintr-o nevoie de a clădi un viitor care să nu ne dezonoreze.

Al dv. vechi şi plin de preţuire cititor, cu regretul sincer de a fi fost moralmente silit a vă scrie cele de mai sus,
Gheorghe Grigurcu

P.S. In articolul dv. *O instituţie asediată,* din „Panoramic radio-tv", nr. 20/1990, văd că perseveraţi în a vă exprima, în felul ce vă c propriu, „nostalgia paradisului" totalitar. Vă îngrozeşte practica democratică exercitată asupra radioteleviziunii, pe care o percepeţi în termeni de război: „însă asediul cel mai prelungit şi mai înverşunat a fost şi este asediul, la figurat, din partea presei scrise (şi există în momentul de faţă peste o mie de publicaţii), a partidelor (şi sînt

peste 80), a nenumăratelor grupuri, asociaţii, sindicate, a manifestanţilor şi independenţilor, în fine, din partea simplilor cetăţeni care au şi ei un cuvînt de spus”. Ce păcat că unul s-a transformat în multiplicitate, că „simplii cetăţeni” au prins glas! Puneţi la îndoială buna-credin- ţă şi curajul poetei Ana Blandiana (dovedit şi în circumstanţe cu mult mai periculoase), comparînd-o, strepezit, cu o „Julietă a revoluţiei”. Oare cine ar putea, acum, juca rolul lui Iago? în fine, doriţi o alianţă cu Mîntuitorul, afirmînd textual: „Hristos (...) nu ar fi fost de acord cu spiritului punctului 8 de la Timişoara”. E riscant, credeţi-mă, să subestimaţi simţul pentru umor al românului!

La umbra injuriei în floare

Un lucru mi s-a părut ciudat la Conferinţa scriitorilor din 1990: lipsa de interes a majorităţii celor ce au luat cuvîntul faţă de chestiunile de principiu ale obştii noastre. Ca şi cum nu ne-am fi despărţit, în circumstanţe dramatice, de un totalitarism ce ne-a umilit şi secătuit deopotrivă trupul şi sufletul, ca şi cum acest totalitarism n-ar fi continuat a-şi infuza veninul în corpul nostai social, ca şi cum toate ar fi trebuit de acum încolo să urmeze de la sine bune şi frumoase, într-o paradiziacă perspectivă, în veşnicie. Referindu-se în treacăt şi cam fară chef, atunci cînd nu le-au omis de-a dreptul, la problemele cardinale ale momentului, cei mai mulţi vorbitori au preferat a se ocupa de mărunţişurile administrative, de aspectele contabiliceşti, de formularea unor prevederi ale statutului etc. N-am ştiut ce să cred. Altfel mi-am imaginat primul conclav scriitoricesc după doborîrea tiranului. Să fi fost la mijloc o timorare, o oboseală, o comoditate, o punere voită în paranteză a unor opinii presupuse ca admise de către toată lumea? Mi-ar fi greu să răspund. In orice caz, efectul acestei abstrageri din patosul civil şi, la urma urmei, chiar din cel strict profesional, a fost negativ! Căci ea a reprezentat un stimulent pentru colaboraţionişti, pentru oportuniştii de toate soiurile, să treacă la acţiune. Văzînd că nu există nici o oprelişte serioasă, aceştia au prins curaj, ieşind în public sub deviza revanşardă (au şi ei lozincile lor!) „vom fi iarăşi ce-am fost şi mai mult decît atît”! Nu ştiu dacă vor putea recupera chiar toate situaţiile pierdute, întrucît ele depindeau de monopolul cultural al dictaturii pe care o slugăreau, dar, intr-un fel, au şi

ajuns „mai mult" decît „ce-au fost". Căci, în condiţiile emancipării presei, cîştigate cu sîngele vărsat pe baricadele Revoluţiei, indivizii în cauză şi-au permis un limbaj al insultei încă neîntîlnit, o grosolănie şi o turpitudine în calea căreia pare a nu sta nimic. Lipitori pînă deunăzi ale bugetului propagandei ceauşiste, ei exploatează acum jertfele din decembrie 1989, cele ce le-au îngăduit a-şi tipări, în afara oricărei cenzuri, insanităţile. Stropesc cu noroi tot ce nu le convine, adică tot ce diferă de natura lor coruptă, în contul acelor jertfe. Invectivează urcaţi cu picioarele pe cadavrele eroilor. Ei sînt adevăraţii profanatori de morţi! Este acesta un trist paradox al Revoluţiei. în măsura în care ţinem la principiile democratice, sîntem siliţi a-i tolera pe cei ce le-au încălcat ieri, pe cei ce abuzează azi de litera lor, batjocorindu-le spiritul. Tot ce putem face e să le dăm riposta meritată, să le punem în lumină conştiinţele soioase, textele venale.

Elocvent e faptul că atari publicişti nu se arată capabili a susţine o polemică în sensul consfinţit al termenului, adică o confruntare de la idee la idee, de la argument la argument. Nu-i interesează cîtuşi de puţin ideile sau argumentele. Cu o impudoare proprie jurnalisticii comuniste, aceste vlăstare tipice ale ei nu au în vedere nici o logică, nici o coerenţă, nici o măsură. Dai un citat şi ţi se impută mărimea urechilor sau un neg. Aminteşti o atitudine a cuiva, afirmată negru pe alb, şi constaţi cu stupoare că ţi-au fost chestionaţi vecinii pentru a afla ora la care te culci seara. Răspunsul vine pe căile ocolite, viclene, ale incorectitudinii crase ce evită a se asuma pe sine. Pare mai uşor a defăima un om decît a analiza şi a combate un punct de vedere. Cu o patimă neagră, de

detectivi detracaţi şi de agenţi ai poliţiei secrete, înrăiţi pentru că au rămas fără slujbă, scribii în chestiune îţi răscolesc viaţa intimă şi, neputînd a culege nimic compromiţător din coşul de rufe murdare, umflă în chip delirant cîteva detalii banale, nedîndu-se în lături de la calomnia cea mai dezgustătoare. Ţi se atribuie vicii, tîlhării, crime. Privindu-se în oglindă (cine a vorbit despre *teama de oglinzi?),* ipochimenii respectivi, cu fizionomii pocite de ură şi acoperite cu jegul imoralităţii, îţi atribuie propriile lor trăsături agrementate cu o sinceră fabulaţie de mahala. Mardeiaşii, care îşi dibuie un alibi literar, se străduiesc a te aduce la nivelul lor, adică a te trage în mocirlă. în sport s-ar putea vorbi despre lovitura sub centură. în justiţie, despre incidenţa Codului penal. Dar epavele periodicelor totalitarismului nu par a se sinchisi. Nu le pasă că nu vorbesc la obiect, că n-au o ţinută decentă, nici o urmă de bun simţ. Scopul lor este de a spurca. De a spurca necontenit, cu orice preţ. Partida cîrdăşiei lor cu p.c.r. e pierdută şi e cu neputinţă să nu-şi dea scama. Drept care au o reacţie imundă a conştiinţei unei înfrîngeri totale, a disperării, în raport cu care le e indiferentă ultima impresie ce-o lasă...

Dar să-l înţelegem, totuşi, întrucîtva, pe bossul „României Mari"! Cum s-ar putea el apăra în mod cît de cît convingător de observaţiile privind prestaţia sa colaboraţionistă, ciocoismul său virulent, ampla sa campanie împotriva valorilor româneşti, cu tirul reglat de securitate? Cum ar putea nega paginile, maldărele de pagini scrise cu propria-i mînă, ce vinovate-i stau în faţă? Cum ar putea dovedi că a fost obligat să le scrie, cînd în jurul său s-au aflat atîţia scriitori şi intelectuali cu conştiinţa nepătată, în

pofida prigoanei şi a persecuţiilor, a marginalizării? Chiar dacă ar avea inteligenţa lui Platon şi harul expresiv al lui Shakespeare, nu ar izbuti să iasă basma curată. Aşa îneît face şi el ce poate: mă ocărăşte în stil de chivuţă aţîţată fiindcă a fost prinsă în tîrg cu mîţa-n sac. îşi aduce aminte de vorbu- liţele nobile desprinse din frecventarea Academiei din Cuţarida („cioclu", „chelner al ţărînii", „scormonitor de borhot", „gropar"), ca de tot atîtea criterii literare, adăogindu-le şi o savantă frîntură de bocet, care conţine sacramentala formulă optativă „pupa-ţi-aş". Fidel obiceiului său de a împărţi pe toţi confraţii care nu-i sînt pe plac în două categorii, pederaşti sau vînduţi ungurilor, mă înscrie şi pe mine într-una (deocamdată într-una singură) din aceste clase ale imaginaţiei sale, lipsite nu numai de inocenţă, dar se pare că şi de sănătate (de unde, între altele, obsesia precizării comportamentului intim al tuturor celor ce-i intră în colimator). Dacă-i voi mai da un răspuns, am vaga bănuială că voi intra şi într-o subclasă a desconsiderării şi anume în cea de bastard. Cu o demnitate ţeapănă de doctor honoris causa al Universităţii de jandarmi, Eugen Barbu mai insultă şi revista „Contemporanul", ce mă publică, folosind o elegantă paletă lexicală, atît de adecvată: „Fără să vreau, am dat peste un fel de polemică într-o revistă cît un cearşaf, plină de dejecţii, în care adorm moaşele, peştii, prostituatele de la Gara de Nord, că în *Crucea de piatră* nu mai e dever de o jumătate de secol, revistă pe numele ei «Contemporanul!»" Şi toate acestea fără a sufla un cuvînt despre articolul din revista „22" ce i-a provocat accesul coleric! Ca şi cum nici nu i-ar fi căzut sub ochi! Apoi se opreşte la articolul *Despre Marin Preda, neconvenţional,* apărut

în „Contemporanul” (unde dai şi unde crapă!), luînd subit apărarea celui pe care l-a urît o viaţă (după cum singur recunoaşte). Doar, doar va izbuti să se spele de ruşine! Netulburat de lipsa de consecvenţă, îl cvocă, favorabil de astă dată, şi pe Petra Dumitriu. „Aristocratul” rămas în Occident, căruia i-ar fi purtat „respect”, nu e altul decît „condotierul” din *Caietele Principelui,* tip infernal, în optica mai veche a lui Eugen Barbu, o întrupare a parvenitismului, a lipsei de scrupule, a bizantinismului la apogeu. Care e părerea sa autentică? La ce imagine trebuie să ne oprim? De fapt, o astfel de întrebare se poate pune doar într-un cadru de existenţă etică. Aşa încît trecem...

Un alt caz de agresiune în presă, cu un caracter aparte, de o deosebită gravitate, este cel ilustrat de către Mircea Micu. Ajuns (în ce împrejurări? cu ce îndreptăţire?) redactor-şef al „Vieţii capitalei” (fosta „Săptămîna”), aşadar moştenitor al

lui Eugen Barbu, acest veleitar literar, cu o atît de bună reputaţie, încît scriitorii onorabili îl ocolesc cu discreţie, cîntă într-un înduioşător duet cu autorul *Groapei,* aria calomniei, într-un editorial intitulat patetic *Marin Preda profanaţi* Mai toate sudalmele şi fanteziile murdare din textul lui Eugen Barbu se regăsesc aici şi viceversa. Colaborarea e remarcabilă, facilitată, după cum îmi dau seama, şi de aportul unui poet ceauşist, care are multe pe conştiinţă şi pe care, din păcate, l-am cunoscut îndeaproape... Fostul valet al nomenclaturii, dacă nu şi mai rău (ne istoriseşte el însuşi, cu un haz inconştient, felul în care-i ducea, cu dichis chelneresc, „ciupercuţe” de cofetărie Suzanei Gîdea), vrea să se „recicleze”, afirmîndu-se

combatant. îşi ridică vocea... şi braţul (după cum vom vedea), într-o sforţare de demonstraţie a demnităţii. Dar mijloacele, vai, nu-1 ajută. Aşa-zisul său curaj nu e decît o grămăjoară de necuviinţe. Vulgaritatea sa structurală nu-1 părăseşte nici o clipă, dînd intenţiei de spectacol justiţiar o jalnică înfăţişare de scenă suburbană. Limbajul îi trădează mentalitatea trivială incorigibilă. Pretenţiile de distincţie nu-1 prind pe acest personaj, descins parcă din celebrele „cîntice" ale M.R.P.-ului. Singurul său registru este cel al înjurăturilor ce se bat la gura sa ca la uşa cortului. Nici pe el nu-1 preocupă cîtuşi de puţin fondul de critică literară şi de peisaj moral, articulat din elemente obiective, al articolului la care se referă. La ce să-şi piardă timpul cu fleacuri? „Inovaţia" lui Mircea Micu, trăsătura care-1 deosebeşte pe acest sub- pamfletar de pamfletarii care pot fi luaţi în seamă măcar pentru că sînt exclusiv oameni ai condeiului, este recurgerea la şantaj şi la ameninţare faţă de integritatea fizică a adversarului. Aidoma unui fante de obor, nu pune prea mare temei pe scrisul său, oricît de încrîncenat şi de scabros (de altminteri, bine face!). Trece la ameninţări gen „pumnul şi palma", dacă nu şişul. Mă întreb dacă acţionează singur sau în bandă. De asemenea, îmi închipui ce isprăvi ar comite sub aripa zeului său protector, Bachus, (meteahnă pe care, fără pic de obraz, o

reproşează altora). Pînă una alta, îmi face următoarea dulce promisiune: „îmi rezerv dreptul de-a reacţiona în stil personal cu ocazia proximei întîlniri...” Şi după ce se referă delicat la atitudinea mea „nepălmuită”, ţine să mă avertizeze prin mijlocirea acestei fraze tuciurii, în care, precum vuietul mării într-o scoică, rezonează întreaga sa personalitate complexă: „îi atrag atenţia lui G. Grigurcu pentru prima şi ultima oară, că dacă nu-şi reprimă veninul care-i tulbură minţile, mă voi ocupa mai îndeaproape de ilustra sa «activitate morală» şi din perioada cît a «şerpuit» pe la Oradea şi din alte perioade mai mult sau mai puţin romantice şi ireproşabile”. Scurt şi cuprinzător, nu-i aşa? Contribuţia lui Mircea Micu în problema mult discutată acum a libertăţii presei e de o originalitate... izbitoare.

Desigur că asemenea rînduri abominabile văd lumina tiparului în virtutea dreptului fiecărui cetăţean de a-şi exprima nestînjenit părerile, drept fundamental pe care nu ne permitem a-1 negocia. Desigur că ele, din fericire, se descalifică prin sine, ajungînd sub ochii cititorilor lucizi cu semnificaţia unui verdict conţinut asupra autorilor lor. Cu toate acestea, anume limite nu pot fi depăşite. Dacă de la calomnia sistematică şi ocara de ultima speţă se trece la terorizarea preopinentului, la evocarea unor represalii fizice împotriva celui cu al cărui scris nu eşti de acord, cădem de-a dreptul în domeniul barbariei. Nu mai avem a face cu un conflict între texte, care, oricît de nedrepte, neargumentate, ofensatoare ar fi, se plasează, oricum, într-o sferă abstractă, ci cu un conflict oribil dintre un text şi o armă. Publicistul care-1 provoacă încalcă regulile,

atît de flexibile, de relative de altfel, ale jocului civilizaţiei. Sînt încredinţat că Uniunea Scriitorilor, al cărui membru este *micul* mafiot de cartier, ale cărui declaraţii impertinente le-am prezentat mai sus, nu poate rămîne indiferentă la o atare manifestare ieşită din comun, vădit degradantă. Ea are îndatorirea morală de a-1 dezavua în chip public, spre a nu-i jigni pe ceilalţi membri ai săi, care, în cea mai mare parte, au suferit şi adesea suferă încă în strădaniile lor pentru împlinirea unui ideal estetic şi, deopotrivă, a unui ideal uman. Colectivitatea scriitorilor din România (măcar ea!) nu poate accepta în sînul său violenţa, care, între totalitarism şi posttotalitarism, încearcă a ieşi la suprafaţă ca un monstru antropofag. Măcar noi, scriitorii, să închidem poarta în faţa acestuia!

Ciclul imposturii

într-un chip tot mai accentuat, presa noastră se face expresia unei nelinişti. Dacă o citim fie şi pe sărite, fie şi foarte sumar, constatăm cum ţîşneşte din coloanele ei o contrarietate, o iritare, o amărăciune pe care nimeni nu le-ar fi bănuit în frumoasele zile cînd Revoluţia părea definitiv biruitoare, ca o eternă primăvară instaurată pe aceste plaiuri, îngăduindu-ne a ne cufunda „într-o mare de visări dulci şi senine”. Frumoasele, atît de repede apuse, zile din Aranjuez! Aurita lor umbră ne sporeşte şi mai vîrtos dezamăgirea. Dar este cu adevărat o dezamăgire? Cum se poate vorbi de dezamăgire într-un răstimp atît de scurt? înainte chiar de un început temeinic! Nu cumva ne jucăm de-a vorbele? Din păcate nu ne jucăm, deoarece dezamăgirea e o stare, la ora actuală, reală, pe deasupra posibilelor îmbinări de cuvinte, care ar putea fi capricioase şi frivole în raport cu un autor,

cu un grup restrîns de autori cel mult, însă nu în raport cu marea majoritate a semnăturilor din marea majoritate a periodicelor noastre, mai numeroase ca oricînd în ultimele patru-cinci decenii. Indiferent de opţiuni, de temperament, de obiectiv şi de strategii, publiciştii aparţinînd nu numai profesiei gazetăreşti, ci şi unei sfere mult mai largi, intelectuale şi civice, dau glas unei dispoziţii mai mult ori mai puţin alarmante. Unei suspiciuni ce pare a creşte. De ce oare? Iată o întrebare ce se priveşte pe sine în oglindă. Mai bine zis într-un şir de oglinzi paralele, care o multiplică halucinant, în vastul decor al unui climat sufletesc naţional. E o nelinişte a unei ţări întregi. A-i cerceta temeiurile înseamnă a o adînci în ea însăşi, fără prejudecăţi, cu un bun simţ contemplativ- analitic. Sîntem capabili de o atare postură? Dacă nu fiecare în parte, măcar mai mulţi (toţi?) la un loc să ne străduim a restitui întrebării noima sa.

Neliniştea e generată acum de greutatea împlinim unui proiect ameninţat cu ratarea. Ne sperie, dacă nu direct, măcar în maniera pe care o ilustrează o aşteptare difuză, incapacitatea noastră de autorealizare. *Hic et nune*, de autorealizare întru democraţie. Societatea românească, supusă vreme îndelungată dictaturii comuniste, şi-a făurit idealul unei reveniri la libertate, ideal aproximativ pînă în decembrie 1989, deveţlit orbitor de precis, de o exactitate fulgurantă după această da/ă. Confruntarea idealului cu realitatea era mereu amînată, căpătînd, în subteran, contururi utopice, legendare. Hrănit de propna-i ipostază larvară, idealul părea uneori irealizabil. Ieşit la/lumină, confundat cu lumina însăşi, ne-a apărut, în cîteva c-lipe de har, drept un generator de feerie pură. Propria sa

articulare a degajat o stare conflictuală, firească oricărei formulări ce reprezintă, evident, o delimitare de inform. Un al doilea impact, de o rezonanţă socială maximă, a fost (este) cel cu structurile concretului, de la nivelele ordinii de stat pînă la cele ale traiului cotidian. Idealul democraţiei s-a văzut transpus în act. Pus aşadar în ecuaţie istorică. Revoluţiei îi datorăm această excepţională şansă a întrupării unei scheme ideale, care ne-a înflăcărat visele. Factor fenomenal, revoluţia reverberează în schema sa. O interoghează spre a-şi găsi legitimitatea. în aceasta constă diferenţa între o revoltă oarecare, manifestare confuză, maree gregară ţinînd de convulsiile subconştientului colectiv, şi o revoluţie, stare lucidă, urmărind a corecta, deci a conştientiza istoria. Revoluţia românească din 1989, ca orice revoluţie ce-şi merită numele, e un fapt dc conştiinţă. Adică de vigilenţă îndreptată asupra propriei sale condiţii, asupra substanţei sale intrinseci care cchivalcază cu recîştigarea democraţiei.

De la început, democraţia noastră abia ivită pe lume, avînd fragilitatea şi gingăşia unui nou născut, a suportat două grele încercări. Cea dintîi ţine de condiţionarea ei teoretică. Ni s-a propus (mai bine zis impus) o democraţie specială, „originală”, ca şi cum democraţia pur şi simplu n-ar fi fost de-ajuns. Ca şi cum unui prunc aflat în primele săptămîni de viaţă i s-ar putea prescrie o pregătire, o profesie, o stare civilă. Ca şi cum fericirea sa ar consta într-o prematură, nefirească delimitare a existenţei sale. Cu aplomb, cu grijă paternală, cu insinuare sau cu o dezinvoltură ce dă de bănuit, ni s-a vorbit despre un anume soi de democraţie, încă nemaivăzută în lume. O democraţie în unicat. Nu cumva? Nu cumva avem

a face cu ecoul unui discurs arhicunoscut? „Democraţia socialistă”, „democraţia românească”, ceauşistă nu alcătuieşte cumva prototipurile actualei noastre democraţii postrevoluţionare? îngrijorarea ne-a cuprins ca în faţa unui fals. Familiarizaţi cu pornirea malignă a deturnărilor, a versatilităţii, a mistificărilor, noi, cetăţenii ce nu dispreţuim reflecţia ne-am socotit îndreptăţiţi a examina teza cu pricina. De ce o democraţie aparte şi nu democraţia ca atare? De ce nu democraţia existentă în ţările avansate, ci o democraţie experimentală, fantomatică? Ce se ascunde în spatele acestei teribil de orgolioase voinţe de „originalitate” la scară obştească? Nu cumva un elitism păgubos? Căci să recunoaştem: nici Stalin, nici Tito, nici Mao, nici Castro, nici Ceauşescu n-au reprezentat decît în vorbe mincinoase şi în manevre de disimulare politică dezgustătoare „masele”, „popoail”, „proletariatul”, noţiuni cu care îşi ornamentau carul de triumf efemer, întemeindu-se *de facto* pe un voluntarism personal. Cultul, cumplit ca un flagel, al personalităţii lor era net antimarxist. „Originalitatea” despotismului alcătuia sinistrul cuvînt de ordine ascuns sub sloganuri colectiviste şi nu o dată chiar sub faţade democratice. Nu e de mirare că orice referinţă la „originalitatea” unei structuri po- litico-social-economice ne înspăimîntă în ceasul de faţă. Elitis- mul comunist, implicat în crearea nomenclaturii ca şi în instituirea conducătorului zeificat, era, pînă la un punct, un secret de stat şi de partid. Secretul lui Polichinelle, fireşte. Dat pe faţă, acum, prm proclamarea altei „originalităţi”, nu devine mai puţin suspect. Dimpotrivă, ar putea fi socotit drept o tentativă disperată de a salva ce se

poate salva, prin cinică „transparenţă”. O pseudoexpiere ce nu presupune curmarea acţiunii condamnabile, ci continuarea ei sub pavăza recunoaşterii.

A doua încercare la care e supusă plăpînda noastră democraţie ţine de mijloacele precare ce-i sînt puse la dispoziţie. De aparatul său insuficient, incapabil a filtra impurităţile, a reţine toxinele, primejdioase la culme, ale tentaţiilor autorita- riste, care lesne pot deveni dictatoriale. Să nu ne lăsăm păcăliţi de aparenţe! Oricît ar fi de frumoasă retorica unei puteri democratice, oricît ar fi de îmbietoare promisiunile ce le conţine, ea nu alcătuieşte în sine o garanţie împotriva dictaturii, ci doar prin funcţionalitatea ei. Cu cît aceasta din urmă e mai perfecţionată, mai omogenă, mai consecventă, cu atît primejdia totalitară scade. Şi... invers! Sistemul democratic nu e un garant, ci un arsenal. „Democraţia nu e bună pentru că scapă de riscurile dictaturii, afirmă Andre Glucksmann, ci pentru că oferă mijloacele de a lupta împotriva ei. Intr-o democraţie, alegătorii se pot înşela: Hitler a obţinut majoritatea în alegeri libere. Dictatorii însă nu se înşală; din clipa în care a dobîndit puterea, Hitler a suprimat puterea alegătorilor şi democraţia. Democraţia pune multe obstacole paranoiei puterii: libertatea presei, comunicarea, libertatea religioasă etc. Ea ridică obstacole în faţa puterii care locuieşte în fiecare om; a celor mari în faţa copiilor, a bărbatului în faţa femeii şi, mai ales, a preşedintelui în faţa ţării”. Cuvinte în care desluşim un optimism precaut. Ele ne pun în gardă împotriva totalitarismului în germene, vizibil, cu ajutorul lentilelor măritoare, în straturile morale ale fiinţei. E

o microanaliză ce se poate efectua în laboratoarele unei civilizaţii stabile, sedimentate, mai curînd decît în cele ale uneia frămîntate, care abia îşi caută identitatea. „Dictatura" embrionară a adultului în faţa copilului şi a bărbatului în faţa femeii poate fi, negreşit, supusă unei interesante investigaţii. Dar în planul politic al actualităţii noastre ne izbim de fenomene mai puţin sofisticate, care atentează la democraţie într-un mod brutal. Radioteleviziunea lasă încă de dorit în ceea ce priveşte obiectivitatea şi selecţia informaţiei şi ale comentariului, dăruind un generos cîmp de acţiune tendenţiozităţii şi improvizaţiei. Au loc bizare acte de vandalism, atît împotriva sediilor partidelor de „opoziţie", cît şi împotriva casei guvernului (să fie vorba de un gust regizoral al simetriei?), fară ca dedesubturile manipulării (evidente) să fie revelate, fără ca adevăraţii faptaşi să fie traşi la cuvenita răspundere. Diverşi exponenţi culpabili ai dictaturii înlăturate circulă între noi fară nici o oprelişte, trăiesc confortabil, ba uneori mai dau şi lecţii de ... democraţie (cazul lui Eugen Florescu este grăitor; pe cînd i se vor alătura Mihai Dulea şi compania?). E practicat terorismul psihologic (alături de cel fizic), punîndu-se la contribuţie vechiul limbaj de lemn (durabil, se vede), vechile clişee mentale, vechile năravuri. Deoarece cum am putea interpreta altminteri contramanifestaţiile, deplasările masive, pe contul statului, ale unor „oameni de bine", scoşi din producţie, etalarea unor persoane agresive şi agramate, cu o orientare politică „fermă" în schimb, gata a denunţa „duşmanul de clasă", „reacţionarii", „cosmopolitismul", „popii" etc.? O „democraţie" rezemată încă în bîtă şi în ghioagă! O „democraţie"

ce vorbeşte pe de o parte despre computere şi microprocesoare, iar pe de alta se compromite cu mijloacele „alegerilor” din noiembrie 1946! Imaginea e descumpănitoare. Sub drapelul de pe care a fost decupată stema nefastului socialism de import se perpetuează concepţiile şi moravurile totalitare, încolonate într-un marş ce ne umple de frică şi repulsie. De ce atît de puţină toleranţă? De ce valul de ironii ieftine la adresa partidelor tradiţionale, supuse discriminărilor vexatorii, umilinţelor, unui tratament inspirat nemijlocit de dictatură? De ce manipularea opiniei publice prin stîrnirea impulsurilor joase, ale violenţei, inculturii, lipsei de respect, xenofobiei? De ce plierea vieţii politice tocmai pe acele trăsături blestemate, pe care comunismul le-a imprimat sufletelor noastre, mutilîndu-le? De ce un război al nervilor împotriva unui popor vlăguit, prin penurie de alimente, energie şi medicamente, dar şi prin cea de informaţie, de idei, de contacte cu lumea? De ce ruptura dintre muncitori şi intelectuali, dintre vîrstnici şi tineri, instigarea unora împotriva altora? De ce practica dezinformării crase, precum un aperitiv deloc promiţător al unor alegeri ce s-au fixat în mare grabă? De ce zbenguiala partidelor liliputane lîngă picioarele unui Gulliver pe care l-am văzut timp de 45 de ani înveşmântat într-un roşu de rău augur? De ce, *last but not least,* echivocul unei politici economice, balansînd între normele pieţii şi vechile rînduieli centraliste, punînd astfel sub semnul întrebării un domeniu vital? De ce?

Pentru a vorbi fără ocol, neliniştea la care ne refeream la începutul prezentului articol are ca obiect pericolul reîntoarcerii la comunism. Desigur,

nu la comunismul „clasic", iremediabil compromis, ci la o variantă a sa „înnobilată", travestită în umanitarism şi neoiluminism, într-un reformism prevăzut cu perucă pudrată şi manşete de dantelă, cu, pe deasupra, o bonomie abilă, împrumutate aceluiaşi progresist veac al XVIII-lea. La un comunism care şi-a remaniat limbajul, care a renunţat la cea mai mare parte a ideologiei sale, dacă nu la totalitatea ei, care s-a „purificat". La un comunism de salon, elegant, dispus la cozerie. Dar, ni se poate replica, ce a mai rămas, în cazul acesta, din comunism? A rămas, sub masca „umanizată", impulsul său brutal şi viclean, pofta bestială de subjugare şi exploatare, dispoziţia sa acaparatoare, minciuna, rapacitatea, lichelismul. A rămas comunismul dezideologizat, faimoasa lui stafie care s-a drapat la un moment dat într-o anume doctrină spre a-şi satisface pornirea primitivă, servindu-se de „învăţătură" ca de-o unealtă vremelnică. A rămas figura lui de Caliban pocit de ignoranţă şi de ură. Asemenea fascismului, rudă de sînge a sa, comunismul nu e altceva decît o răbufnire a instinctualităţii agresive, dizolvante de valori spirituale, opuse culturii şi civilizaţiei. Asocierea sa cu o teorie este doar un alibi. E semnificativă circumstanţa că atît conducătorii ignari de ieri, cît şi ideologii „rafinaţi" de azi, orientaţi spre reforme, o repudiază fără remuşcare. Rădăcinile totalitarismului marxist-leninist se pierd în adîncurile tenebroase ale fiinţei umane, în primitivitatea ei feroce, irecuperabilă. Ele nu sînt uşor de smuls. Să nu ne bucurăm, prin urmare, prea devreme, de dispariţia comunismului: „Comunismul, susţine un specialist în materie, Alexandr Zinoviev, traversează acum o criză

profundă şi totală, lucru incontestabil! Dar criza nu înseamnă încă faliment. Alte tipuri de organizare socială au trecut şi ele prin criză. (...) Comunismul sc află abia la începutul istoriei sale. El va trebui, la rîndul său, să facă faţă propriilor conflicte, crize, căderi şi ridicări. Dar e prea devreme să vorbim despre înmormîntarea lui. Primejdia reprezentată pentru dînsul de revoluţii ca acelea din Germania sau România nu trebuie să fie supraapreciată, suprasolicitată. Stîrnind un adevărat uragan în mass media occidentală, aceste revoluţii nu au modificat radical temelia vieţii milioanelor de oameni... Comunismul posedă capacitatea de a supravieţui în circumstanţe dificile". Aşa e! Bănuim că formidabila energie pusă în slujba minciunii şi a răului pe care a reprezentat-o comunismul real nu va dezarma cu una cu două, nu va capitula. Unde sînt aşa-zişii terorişti care aproximativ o săptămînă au ţinut în loc întrega annată a ţării? Unde se află pletora de paraziţi de partid, inşi ai fărădelegilor şi ai adulării respingătoare, membri plini de rîvnă ai cooperativei alaiul? Pare că i-a înghiţit pămîntul, dar, de fapt, nu i-a înghiţit. Ei se aţin în umbră, pîndesc clipele favorabile unei reintrări în circuit. Precum în Uniunea Sovietică, unde au pus frîne solide bunelor intenţii de perestroica ale lui Mihail Gorbaciov, aşteaptă, cu sardonic surîs, împrejurările în care ne vor produce dificultăţi, traume, deziluzii. Aşteaptă cu răbdare. Ce doresc, în fond? Oricum, nu revenirea la vechea înfăţişare de satrapi, ceea ce ar fi greu de conceput, ci metamorfoza mîntuitoare, includerea într-un ciclu baroc al imposturii, care să le ofere o şireată supravieţuire. O propice atmosferă tulbure, în care să se poată strecura, sub pulpana unei

formaţiuni politice ambigue, înspre măcar o parte din bunurile şi privilegiile deţinute odinioară. Nimic mai mult, dar nici mai puţin decît atît.

Un Pietro Aretino român?

Nu cred că există în viaţa publică românească, în momentul de faţă, un exemplu mai rău decît cel al lui Adrian Păunescu. Pentru că e rău pe ambele versante istorice: înainte şi după decembrie. Unii slujitori ai totalitarismului (e drept, foarte puţini) s-au „îndreptat" pe parcurs, alţii (iarăşi nu mulţi) au avut bunul-simţ ori precauţia de a rămîne în umbră după 1989. Alţi autori, în fine, au trecut drept negustori cinstiţi ai cuvîn- tului pînă la Revoluţie, dîndu-şi în petec abia în ultima vreme. Păunescu a perseverat. Păunescu a fost şi rămîne o piramidă a turpitudinii. Primul, aşa cum se doreşte, într-un exces monumental al Răului. Poate că singurul regret ce-1 macină e de a fi rămas (pînă acum, căci timpul nu e pierdut) un mercenar retoric, de-a nu fi el însuşi un cîrmaci, un Mao, un Kim Ir Sen sau un Ceauşescu. Ne închipuim cum ar fi juisat în faţa unor parăzi faraonice, care i-ar fi clamat lozincile versificate pînă-n tării, i-ar fi scandat delirant numele şi i-ar fi săltat chipul hirsut, marxist-engelsist-castrist, de dascăl-impostor, de geniu fabricat în laboratoarele ideologico-securiste. Imaginea sa despre sine e magnifică: „Adevărul e că, orbiţi de ură şi de invidie, adversarii mei sînt geloşi pînă şi pe nenorocirile mele, ca să nu mai pun la socoteală succesele mele" („Totuşi iubirea", nr. 146/ 1993) „Adevărul"? Ni se pare că e puţin diferit... Cei care vor să-i semene lui Adrian Păunescu, deci cei ce pot fi realmente „geloşi", s-au oploşit în coloanele foilor extremiste, de unde, evident, nu-1 contestă pe mentorul lor. Cei ce-1 refuză, „adversarii", sînt

stăpîniţi într-adevăr de un simţămînt neplăcut, dar totuşi altul decît invidia (vorbesc şi de propria-mi experienţă): de un dezgust şi de o silă, care, uneori, îi împiedică a ajunge la indignarea cuvenită. Adică de o reacţie elementară, aproape fiziologică, provocată de concentrarea de mişelie, de grămada de insolenţă care abate gîndul din drumul său, determinîndu-1, instinctiv, a ocoli locul cu iz pestilenţial. „Invidie"? Ni se poate răspunde că e vorba de un autor, totuşi, „talentat". N-am putea contesta nici noi o uşurinţă a discursului, o oarecare bosă a potrivirilor plastice care mint şi spurcă. Dar atîta ajunge? Dacă în spatele spectacolului verbal se iveşte un farsor, şi nici acesta cel puţin nu-şi poate menţine identitatea, recunos- cîndu-şi public regresiunea pe scara zoologică pînă la o expresivă vieţuitoare omnivoră, unde mai încape „invidia"? „Este o mare nenorocire, remarca Chamfort, să pierdem prin caracterul nostru drepturile pe care talentele noastre ni le dau asupra societăţii". Ni se pare că, din punctul de vedere al unei societăţi ce se respectă, autorul *Fîntînii somnambule* şi-a cam pierdut aceste drepturi... Faptul că Adrian Păunescu nu e doar tolerat în cetatea noastră postdecembristă, ci şi propulsat în ranguri înalte, împins pe poziţii mult superioare celor avute sub dictatură, nu constituie decît un simptom al bolii grave de care suferă cetatea. Neruşinarea sa e şi neruşinarea celor ce-1 sprijină, situaţi pe treptele înalte ale puterii...

Dar să-i mai dăm cuvîntul măscăriciului ceauşist de odinioară, care încearcă a-şi prezenta cu ifose „gestiunea morală": „Voi rămîne legat de Cenaclul Flacăra, care a fost cea mai puternică mişcare culturală din estul Europei şi cea mai deschisă şi pătimaşă formă a luptei artei pentru libertate". Deci

mai mult decît samizdatul sovietic, decît Saharov şi Soljeniţîn, mai mult decît Solidaritatea, mai mult decît Carta 77! Proslăvirea băloasă a cuplului dictatorial, refren obsedant, pivot nelegiuit al cenaclului în cauză, n-ar fi fost decît o formă, şi încă „cea mai deschisă şi pătimaşă", a „luptei artei pentru libertate". Vechea noastră vorbă bătrînească, „stai şi te cruceşti", e, în cazul de faţă, mult prea neputincioasă. Diavolul păunescian e atît de mincinos, încît nu se mulţumeşte a îngheţa apele, ci vrea să îngheţe şi flăcările înseşi ale luptei împotriva totalitarismului, prefacîndu-le într-un monstruos peisaj speologic, cu stalactite şi stalagmite ale nădejdilor şi sacrificiilor batjocorite. Ce are comun lupta pentru libertate cu virtuţile atribuite, într-un grad de odioasă exaltare, lui Nicolae Ceauşescu şi Elenei Ceauşescu? Ce are comun această luptă nobilă cu spasmele cocoţării şi cu tertipurile înavuţirii rapide şi fără scrupule ale poetului de curte numărul unu? „Nişte pigmei m-au rezumat calomnios", scînceşte Adrian Păunescu. „Am cunoscut, şi înainte de 1989, sfertodocţi şi mi-e dat să-i cunosc şi acum, cum judecă un fenomen artistic din auzite", mai adaugă pîrîciosul bard de la Bârca, iluzionîndu-se, pesemne, că trăieşte deja peste un secol şi că nu mai există martori ai isprăvilor sale. îl asigurăm că există milioane de cetăţeni care nu le cunosc doar „din auzite" şi că, date fiind proporţiile eposului său adulator, e foarte probabil ca acesta să-şi perpetueze amintirea şi în posteritate...

A existat în Italia veacului al XV-lea un scriitor, de un incontestabil „talent" şi el, pe numele său Pietro Aretino. Ambiţios şi prolific, şi-a închinat pana, pentru a ne exprima cuviincios, puternicilor zilei, trecînd uşor de la o poziţie la alta, ilustrînd

fiecare poziţie cu o diligenţă pe care o putem presupune direct proporţională cu tariful şi avantajele vizate. A fost un ins „abject” şi „popular”, pe care papa îl săruta şi care călărea alături de Carol Quintul, avînd „nevoi fără margini, doritor să cheltuiască şi să risipească”, prevăzut „cu poftele cele mai neînfrînate şi cu multe mijloace intelectuale pentru a le satisface”, „obraznic”, „josnic şi laş”, vînzîndu-şi „la preţ bun calomnia, tăcerea şi lauda”. „Avea logica răului şi vanitatea binelui” (Francesco de Sanctis). Pe deasupra libelelor sale, a rămas faima sa de om al tuturor compromisurilor, de „condotier al literaturii”, cum l-a numit Tizian. Linguşirea, şantajul, versatilitatea, vulgaritatea mergînd pînă la pornografie, vanitatea mergînd pînă la megalomanie, parcă sînt reperele unui personaj cunoscut! Ca şi ipostaza poetică: „Făuritor de versuri foarte grosolane, simţi (...) fierea şi răutatea unite cu slugărnicia”. Va avea oare Adrian Păunescu norocul să rămînă un Pietro Aretino român?

Nu putem rezista ispitei de a da cîteva citate din Pietro Aretino, menite a întregi portretul surprinzător... păunescian al acestuia: „La Bologna, prima oară, au început oamenii să-mi facă daruri: episcopul de Pisa a pus să mi se facă o manta de atlaz negru brodată cu aur, cum nu a existat alta mai frumoasă; la Mantua, pe lîngă domnul marchiz, mă bucur atît de mult de graţia lui, încît el renunţă la somn şi la mîncare pentru a sta de vorbă cu mine, şi spune că nu are o altă plăcere mai mare; i-a scris cardinalului despre mine lucruri care într-adevăr mă vor ajuta în mod onorabil, şi am primit în dar trei sute de scuzi, întreaga curte mă adoră, şi cine poate să aibă unul din versurile mele pare preafericit; şi

cîte am făcut, stăpînul meu a pus să fie copiate, şi am făcut unele spre lauda lui. Şi astfel stau aici, în fiecare zi îmi dăruieşte cîte ceva, şi lucruri de preţ pe care le veţi vedea la Arezzo". Sau: „După ce m-am refugiat sub egida măreţiei şi libertăţilor veneţiene, nu mai am nimic de invidiat. Nici suflul invidiei, nici umbra răutăţii nu vor putea să-mi întunece faima, nici să ia puterea casei mele(...) îmi este de ajuns geniul meu independent. îi las pe alţii să urmărească nebuneşte puritatea stilului, profunzimea gîndirii; îi las să se chinuie nebuneşte, să se transforme, schimbîndu-se pe ei înşişi. Fără maestru, fară artă, fără model, fără călăuză, fără lumină înaintez, iar sudorile cemelurilor mele îmi aduc fericirea şi faima. Ce aş putea dori mai mult? Cu o pană şi cu cîteva foi, îmi bat joc de univers". Drept epilog, reproducem următoarele rînduri din *Istoria literaturii italiene* a lui Francesco De Sanctis: (Pietro Aretino) „a murit la 65 de ani, în 1557, şi din renumele acesta atît de mare n-a mai rămas nimic. Operele lui au fost uitate puţin după aceea; amintirea lui este ruşinoasă; un om bine crescut n-ar pronunţa numele lui în faţa unei femei".

E inadmisibil!

Spaţiu al reciclărilor surprinzătoare, parlamentul ales la 27 septembrie ne înfăţişează cîţiva indivizi ce ar fi trebuit să mulţumească Cerului pentru că n-au fost traşi la răspundere pentru comportarea lor sub dictatură, pentru că nici cel puţin n-au fost nevoiţi a trece un timp la „munca de jos”, cea expiatoare, sau a se exila (eventual la sinul lui Kim Ir Sen). Dar soarta lor nu fuse crudă nici de astă dată, mica lor oştire n-a fugit sfărîmată aşa cum ar fost dc crezut, ci s-a regrupat sub steagul comunisto-fascist, scos din lada moştenirii lăsate de defunctul tiran. Totul e bine, cînd se sfîrşeşte cu bine. Pentru unii, chiar cu mai bine. Dc pildă, pentru Adrian Păunescu, uns preşedinte (pentru patru ani?) al Comisiei pentru cultură şi mass-media de la Senat. Rămîncm înmărmuriţi. Nici Ceauşcscu nu s-a gîndit a-i da o atare demnitate principalului său poet de curte, care i-a construit, în bună măsură, gloria de mucava pătată cu sînge şi i-a trîmbiţat, neobosit, în patru zări, vorbele demenţei aducătoare de dezastru naţional. Deşi Caligula şi-a făcut calul consul, caligularul geniu al Carpaţilor a preferat să-l lase pe al său la iesle. Pentru ca bardul-simbol al corupţiei să capete o înaltă funcţie senatorială, a fost necesară în România o revoluţie, au trebuit să fie răpuse vieţile a multe sute de eroi. înălţarea sa, sub semnul anomaliei tragice a unui timp în care ne-am pus nădejdile, a costat enorm. Se cuvine a o preţui în consecinţă. A admira performanţa gangsterului propagandei mincinoase, care a dat o nouă lovitură de maestru, tocmai cînd s-au adunat toate probele pentru a fi judecat, aşa cum nu am fi crezut că se va întîmpla nici în coşmarele noastre cele mai insuportabile.

Dostoievski scria că ticăloşii se împart în trei categorii: ticăloşii naivi, care socotesc ticăloşia lor drept cea mai aleasă nobleţe, ticăloşii care se ruşinează de ticăloşia lor, atunci cînd vor s-o ducă pînă la capăt şi, în fine, ticăloşii pur şi simplu, ticăloşii pur sînge. Unde să-l încadrăm pe Adrian Păunescu? Nu-1 putem insulta, considerîndu-1 naiv ori cultivator al vreunei nobleţi. Nici sfios sau indecis nu e, atîta vreme cît găseşte formula sigură de a-şi transforma eşecul cel mai ruşinos în izbîndă. Conform măreţiei Răului ce-1 întrupează într-o abundenţă carnală şi textuală, într-o tentaculară unduire siderantă, de monstru marin, nu poate fi decît un pur al Răului. Vocaţia, pasiunea şi conduita sa nu lasă nici un dubiu. N-a trecut oare de la un stăpîn la altul, şi nu la un altul oarecare, ci la stăpînul ce l-a răpus şi l-a înlocuit pe cel. dintîi (pe care a pretins şi - culmea! - pretinde în continuare că-1 venerează ca pe un zeu)? N-a afişat un patriotism înflăcărat, *poruncitor* şi excomu- nicator, ale cărui componente sînt proslăvirea decăderii ţării sub comunism, izolarea ei de sursele morale şi materiale ale Occidentului, apărarea nemerniciei nomcnclaturistc, cultivarea disensiunilor etnice, cîrdăşia cu separatistul Mircea Snegur? N-a avut impertinenţa de a reveni în forţă, atunci cînd *de sus* i s-a făcut un semn discret, cu un nou discurs demagogie, ca şi cum pe cel vechi l-am fi uitat, reluînd, de la un moment dat, cu incomensurabil cinism, chiar frazele retoricii vechi, după ce, nevenindu-i a crede ce noroc îl aşteaptă, schiţase o palinodie? Aşadar, nu încape discuţie că avem a face cu un pur sînge...

Şi acest personaj a devenit un soi de *boss* al culturii româneşti. Măscăriciul scatofag, care ar fi

fost normal să orîn- duiască, măcar cîţiva ani, scena unui cămin cultural sătesc (cît de fericite ar fi fost victimele Gulagului să li se rezerve o asemenea condamnare!), e de presupus că va dirija orchestra valorilor noastre intelectuale, radio-televiziunea, presa, editurile şi - de ce nu? - uniunile de creaţie. Nu i-a fost de ajuns că ne-a batjocorit şi ne-a calomniat, că s-a îmbogăţit şi şi-a lăbărţat, post-revoluţionar, deja supraponderala imoralitate, că ne-a scuipat în obraz şi a azvîrlit peste peisajul întregii ţări - ca să se vadă pînă hăt, departe - noroiul prin care a trecut în viteză cu Mercedesul ciocoismului său fabulos, dar ni s-a suit şi pe grumaz cu o „preşedinţie" asupra conştiinţelor. Nu e prea mult? Cred că e inadmisibil! Oare cîţi din scriitorii, artiştii, ziariştii noştri l-ar alege să-i reprezinte? Ar avea curajul să reflecteze la votul lor? Dacă-şi îngăduie a teroriza Senatul cu vorba sa anacronic-ameninţătoare şi cu reaua-i creştere, îşi închipuie că ne va putea teroriza şi pe noi? Sînt convins că mă aflu în asentimentul marii majorităţi a confraţilor dc condei, atrăgînd atenţia protectorilor lui Adrian Păunescu asupra faptului că, urcîndu-1 scandalos pe un soclu atît dc nepotrivit, nu-şi fac decît un grav deserviciu.

Sfînta mare neruşinare

Ca orice fenomen de patologie morală, neruşinarea face parte dintr-o pedagogie îndoită. Ea ne învaţă „cum n-ar trebui să", dar ne învaţă şi ceea ce este ea de fapt. Cu un deget acuzator arată spre sine, dar totodată se priveşte în oglindă, calmă, obraznică, saturată de propria-i identitate. Poţi s-o iei în accepţia care-ţi convine. Dar chiar dacă optezi pentru refuzul ei, se insinuează, îţi impune obrazul nemijlocit, deşucheat, oribil. Te terorizează prin

impuritatea prezenţei sale care e mai puternică decît morala ce-o poţi extrage dintr-însa, avînd prestigiul concretului. Aşa se explică proliferarea şi succesele neruşinării. Cu cît e mai plină de sine, mai emfatică, mai revărsată, cu atît are mai multe şanse de-a înspăimînta, deruta, inhiba, influenţa şi - de ce nu? - convinge. Marele său duşman e pocăinţa. Un neruşinat care s-ar căi ar fi un caz pierdut pe eşichierul strategiei sale specifice. Dimpotrivă, unul care îşi etalează impostura fără contenire, care şi-o asumă cu cinism inventiv, şi-o îmbogăţeşte cu note impredictibile, e mai mult ca sigur un învingător. Precum Adrian Păunescu, care, în văzul naţiei, se înclină batjocoritor, asemenea unui bufon, declarînd: „Aveţi nevoie în societatea noastră de un porc? Nu mă uitaţi. Oricînd sînt, ca porc, la dispoziţia dumneavoastră". Un porc la dispoziţia întregii Românii, care se oferă benevol în acest rol, nu e, oricum, un fapt de toate zilele. E o practică exhibiţionistă „de vîrf', ce stupefiază în aceeaşi măsură în care dezgustă. Şi un recurs la simbol. Ne putem răfui cu un individ abject sau cu altul, dar cine-i poate sta în cale porcului naţional? Acelei făpturi ce-şi face loc în scenariul crizei noastre obşteşti, precum o componentă mitică!

Mărturisim că nu ne-am fi aşteptat la o sinceră, totală pocăinţă a bardului de la Barca. Prea adîncă a fost mizeria morală în care s-a cufundat, prea mlăştinos discursul său linguşitor şi arivist pentru a nu reprezenta semnalmentele unei naturi ca şi incorigibile. Ar fi trebuit să se petreacă un miracol pentru ca aceasta să se schimbe. Ne gîndeam însă la o oarccarc prudenţă. Speram ca apologetul tiranului să priceapă că ar fi în favoarea lui o perioadă de discreţie, de retragere, fie şi relativă, pentru ca

lumea să-l piardă din vedere. Uitarea e o formă mecanică a iertării. Credeam că ultraversatul Păunescu îşi va da seama de acest lucru. Dar n-a fost aşa! O îm-păunare (uneori numele par predestinate!) îi ocultează judecata. Sfidîndu-şi propriul interes, de lichea ce ar fi putut urma cu folos sfatul conţinut în celebra scrisoare a lui Gabriel Liiceanu spre a redeveni cît de cît un om cumsecade, directorul revistei „Totuşi iubirea" a revenit în prim-planul asigurat de emisiunea tv. a d-lui Mihai Tatulici. Cu tobele şi trîmbiţele aroganţei, echivalente cu o pierzanie. Cu gesturile unei megalomanii ce ne aminteşte de un prea trist caz istoric, echivalente cu o inconştienţă. Pletos şi pletoric, hirsut şi neobrăzat ca un monah satanizat, care, în răstimpul hărăzit reculegerii, a pus Ia calc noi proiecte maligne. Insolenţa propriei sale comportări e un prilej de jubilare. Decăderea c o apoteoză savurată cu delicii perverse. Adrian Păunescu nu-şi încape în piele de „gloria" cc-o cunoaşte, una din cele mai soioase din cîte a înregistrat viaţa publică românească: „Gloria de care mă bucur şi gloria pc care o suport depăşesc orice limită cunoscută de mine pînă acum (şi nu numai în legătură cu mine)" („Totuşi iubirea", nr. 97/1992). într-un fel are dreptate! Limita depăşită nu e însă a gloriei, ci a ne-raşinii.

Citim şi ne uimim de ifosele bardului prostituat, ca de forme morbid-prodigioase ale acelui cinism despre care spuneam că distinge marea neruşinare. Sau, după o sintagmă consacrată de titlul unui mai vechi prozator, sfînta mare neruşinare. E o ebrietate a laudei de sine, a înscrierii neîndoioase a unei asemenea laude în sfera delirului de grandoare. Scăpat de obligaţia de rîndaş al adulării, sluga ţine a

se îm-păuna cu rangul stăpînului răposat: „Emisiunea de televiziune «O poveste fară sfîrşit: ADRIAN PĂUNESCU» (...) a avut efectul unui final de campanie prezidenţială”. Dar ţiganul ajuns nu se mulţumeşte a fi preşedinte, ci se vrea chiar împărat, întocmai ca-n basm. Şi dacă nu se poate împărat, măcar... rege: „Cineva mi-a dat o revistă «Expres Magazin», în care, pe pagina întîi (...) ocup, împreună cu regele Mihai, faţada revistei. Mare am ajuns, băieţilor zburdalnici!” Atît de mare, încît s-ar putea să poftească a fi, totuşi, împărat. îi umblă prin minte şi o muscă napoleoniană: „Nu-i nimic, mergem înainte, domnule Ţepeluş, s-a descurcat ea omenirea şi fără Napoleon Bonaparte”. Fără Adrian Păunescu s-ar descurca, evident, mai greu!! Omagiile îl copleşesc deja, în cabinetul 3, după tipicul comunist, uimind a fi, probabil, în curînd date publicităţii la gazetă, în nespus de atractive pagini de „telegrame”: „Am primit clipă de clipă, pe patru linii de telefon, omagii, cuvinte dc aprobare, semne de solidaritate şi fraternitate, din ţară şi de peste hotare”. Să notăm şi buna dotare a cabinetului 3, care dispune, deocamdată, de patru linii de telefon. La mai mare! E, oricum, un progres faţă de ceilalţi scriitori ai noştri, ale căror cabinete de lucru nu beneficiază, în genere, decît de trei asemenea linii...

Dar Păunescu nu e doar un egolatru, ci şi un exponent - acum fără perdea, căci marele pericol de a fi tras la răspundere i se pare că a trecut - al vechiului său program pro-totalitar. în turpitudinea sa, nu se dă în lături de a-şi prelua, *tale quale,* propoziţiile trecutului „glorios”. Greşeli? Da’ de unde! Cu o mină decisă, bardul înlătură diplomatica speculaţie a lui
Tatulici privitoare la ridicarea la putere, în fiinţa sa,

a meritelor şi erorilor românului comun: „Eu nu cred că am făcut de o sută de ori mai multe greşeli decît ceilalţi colegi ai mei. Iar dacă am făcut greşeli, eu le pot oricînd justifica prin sensul unei lupte la care m-am angajat". Să le „justifice" prin „sensul unei lupte"? în ce a constat acea „luptă", se ştie! Averea, întreprinderile de presă, impertinenţele actuale, bonapartismul dîm- boviţean ne revelă că obiectivele ei au fost atinse. Acuzaţia de a-1 fi linguşit pe dictator nu i se pare linguşitorului său de căpetenie demnă de a fi luată în seamă, pentru că era... sincer: „Nu-mi puteam permite să-i adresez lui Nicolae Ceauşescu cuvinte jignitoare, pentru că nici nu credeam în ele, dar şi pentru că, exagerînd adeseori adjectivele laudative la adresa celui ce a fost cîrmaciul României, eu nu făceam ceea ce nu credeam, nu spuneam una şi gîndeam alta". L-am crede pe cel ce, totuşi, voia să pozeze într-un soi de disident, dacă am crede în capacitatea sa morală de a crede în ceva. Dar poate fi un atare personaj credibil? Poate avea alt punct ferm al conştiinţei decît propriul interes, care-i cere o cît mai mare capacitate de adaptare? Alt reper decît imboldul parvenirii nemărginite care-1 mînă, surescitat şi neguros, pofticios şi ilicit, de la un compromis la altul, de la un stăpîn la altul? Un asemenea individ spune ce crede în măsura în care crede ce spune. Adică se manifestă în ipostaza avantajului de moment, ce-i substituie orice credinţă. Incoerenţa sa e suverană. Dovezi? Iată una, dulce, din nenumăratele ce s-ar putea administra. Nu mai departe decît în acelaşi articol în care îşi reînnoieşte „crezul" în cauza tiranului, curtezanul său scrie următoarele: „Mi-am făcut datoria faţă de cultura română şi faţă de generaţia tînără, la a cărei

mentalitate revoluţionară am contribuit". Cuvinte ce configurează un adevărat Everest al neruşinării! Generaţia tînără e cea care s-a jertfit pentru răsturnarea dictaturii ceau- şiste. Fapta ei cea mai importantă o reprezintă revoluţia din decembrie, importantă pentru întregul nostru popor, chiar dacă a fost confiscată de garnitura de rezervă a totalitarismului. Incontestabil, e vorba iniţial de o revoluţie ce a pecetluit cu sînge inocent ruptura de lumea pe care a proslăvit-o cîntăreţul de curte. Cum şi-a făcut „datoria" faţă de aceşti tineri dirijorul cenaclului Flacăra? Minţindu-i, abrutizîndu-i, drogîndu-i cu o falsă senzaţie de putere, propagandistic controlată? Aducîndu-i la cheremul despotului prin nocturne spectacole orgiastice, simetrice cu faraonicele parăzi diurne? Răscolindu-le trăirile primare, visceralitatea, spre a-i abate de la o reacţie lucidă, critică? Vulgarizînd istoria şi cultura noastră, promovînd kitsch-ul, propunînd modelul cabotinismului de partid? Relaţia Păunescului cu eroii din decembrie este asemănătoare cu cea dintre un răufăcător şi victima lui. însă marea, dementa ambiţie a bardului de la Bârca consistă în a se fi socotit mentor al tineretului revoluţionar, un lider, dacă se poate chiar principalul lider, al zguduirii noastre anticomuniste. Hulpav cum e, nu s-ar învoi a renunţa la nici una din ipostaze, mai ales dacă sînt la superlativ. Cel mai mare ceauşist şi cel mai mare anticeauşist în acelaşi timp! Insanitatea contradicţiei nu pare a-1 jena. După cum nu pare a-i jena nici pe fanii săi, care-i adoră jegul frazeologic şi-l urmează în prăpastia confuziei nebuneşti. Procla- mîndu-1 genial şi comparîndu-1 cu Nicola lorga *(sic!),* un ziarist mîzgăleşte următoarele odioase vorbe: „A.P. putea

stîrni personal revoluţia din decembrie 1989, dar n-a făcut-o" („Adevărul", 10 iulie 1992). Bine că nu ni se spune că A.P. ar fi putut crea Universul, dar n-a făcut-o. Sau o vom afla şi pe asta?!

Afirmaţii aberante

Socotită o „invenţie” a veacului XX, literatura absurdului e - s-ar părea - suficient de abundentă. Poate că şi din pricina faptului că demonul ce-o inspiră, Absurdul în persoană, este mai prezent şi mai activ decît odinioară, înzestrat cu ideologii şi strategii, cu tehnici şi tertipuri inedite. Pentru că e mai real ca alte dăţi, avînd grija perversă de a-şi anunţa, nuanţat şi dialectic, prezenţa prin dureroasă conştientizare şi sarcastică auto- conştientizare. Dar nu e decît o iluzie ca atîtea altele. Nemulţumit de „uriaşele stocuri supranormative” ale materiei sale, care, în viziunea crepusculară a lui Ion D. Sîrbu, dădeau impresia a ajunge pentru cîteva bune decenii, Absurdul acesta de nesmintită actualitate, care se joacă prefăcînd realul, după plac, în „suprareal” şi „subreal”, pofteşte a se multiplica şi pe mai departe. Nesăţios de sine şi vanitos peste poate, se doreşte înmulţit de asemenea în textele ce-1 certifică. Texte ce izgonesc raţiunea şi morala salvatoare „în vise, în cărţile uitate sau în subtextul unor rugăciuni ilicite”, după cum se exprima, cu putere de Adevăr pentru multă vreme, exilatul de la Craiova mai sus menţionat, în paginile căruia ne regăsim cu emoţie nu o dată. Unul din ele, care întrupează fără pic de îndoială figura proliferantă a Absurdului nostru celui de toate zilele, e semnat de Adrian Păunescu şi poartă un titlu, după cum vom vedea îndată, narcisiac: *Marea neruşinare* („Totuşi iubirea”, nr. 261/ 1995).

Ce susţine, de data asta, bardul de la Bârca? „îndeobşte, în judecăţile anticomuniste de după 1989 se pleacă de la ideea, în general nedovedită, că socialismul românesc a contravenit esenţei umane, a

fost o anomalie, a fost o derogare de la regulă". Deci, reconstituind faţa afirmativă a propoziţiei, „socialismul românesc" ar fi fost o expresie a fiinţei umane, un fenomen firesc, o confirmare a „regulei". Dacă esenţa umană este tarată, mizeră, caricaturală, dacă firescul este minciună tentaculară, iar regula este violenţa multilateral dezvoltată, îi putem da dreptate preopinentului nostru. Ce ar mai fi de „dovedit" aici? Ajunge o simplă schimbare a codului. Totuşi, *codindu-se* a tăia nodul gordian, Adrian Păunescu manifestă o slăbiciune pentru „dovezi", pe care inşi din categoria d-sale n-ar trebui s-o aibă. „Nu se putea dovedi că n-ar fi existat economia naţională, că s-ar fi dărîmat cultura naţională, nu se putea susţine că învăţămîntul n-a fost gratuit, nu se putea contesta binele mare pe care-1 făcea oamenilor împrejurarea că nu plăteau asistenţa medicală, nu se putea susţine că România n-ar fi avut o politică independentă, prin N. Ceauşescu şi P.C.R.", articulează avocatul „epocii de aur", în continuare. Dar dacă vrea dovezi, de ce să nu i le oferim? Dovezi luate din sfera percepţiei elementare, care n-ar putea decît să-i dea pînă la urmă satisfacţie celui ce, pe de altă parte, declară că „personal" crede în democraţie şi că „democraţia nu se poate lipsi de criteriile logice". Potrivit „criteriilor logice", economia naţională a „epocii de aur" a capotat într-un declin ce ne-a situat la coada Europei, ducînd la o stridentă pauperizare generală, cultura naţională a fost supusă jugului unui dirijism şi unei cenzuri tot mai apăsătoare, dărîmarea unor biserici, instituţii şi lăcaşuri de cultură devenind chiar de ordinul concretului simbolic, învăţămîntul se înfăţişa tot mai infestat de propagandă, subminat de corvezi extrapedagogice şi invadat de mediocritate şi

coaipţie, asistenţa medicală era înapoiată şi bizuită pe o salarizare a cadrelor atît de precară, încît „gratuitatea" ei, în practică, se reducea considerabil, iar cît priveşte faimoasa politică ceauşistă a „independenţei", nu constituie un secret pentru nimeni natura sa diversionistă şi demagogică, stalinismul său drapat într-un costum naţional pîngărit. Sîntem, oricum, curioşi, dacă rapor- tîndune la asemenea dovezi, Adrian Păunescu va mai opta pentru „criteriile logice" ori va prefera, după cum s-a obişnuit, mistica omagiului şi a injuriei, în orice caz mai puţin complicată, chiar dacă idolii săi se schimbă într-un chip derutant...

Nu mai puţin fidel iraţiunii se arată poetul-senator atunci cînd îşi mărturiseşte idealul înalt al unei „societăţi capitalist- socialiste" (Nu e cumva pseudonimul restauraţiei, care l-a copleşit cu demnităţi şi onoruri - relaţiile acestora din urmă cu onoarea reprezentînd o altă chestiune?). Remarcăm că o asemenea societate se bazează pe principiul atît de actual al reciclării deşeurilor, în situaţia de faţă nomenclaturiste. Precum o afacere de familie comunistă, ce-şi manifestă solidaritatea la greu. O mînă spală pe alta. Acest „socialism dcmocratic" nu s-ar putea construi, vezi bine, „fară foştii mari manageri socialişti, fără competenţele care au dat viabilitatea economiei comuniste". „Competenţe", evident, pe măsura „viabilităţii" în chestiune. A strălucitei politici a frigului, foamei, întunericului, fricii. A cozilor interminabile şi a osanalelor la fel de interminabile, în care ştim noi cine era expertul între experţi. Şi întrucît îşi închipuie că n-a fost „înţeles", Adrian Păunescu se explică îndeajuns de distractiv: „Să ne înţelegem. Eu n-am nostalgia ideilor co-

muniste, ci nostalgia marilor directori şi a remarcabilelor miniştri de meserie din rîndurile Partidului Comunist Român". Nici nu ne imaginam că ar fi fost un comunist „în crez" (n-are organ pentru crez, oricare ar fi acela). în schimb, sîntem convinşi că are nostalgia directorilor şi miniştrilor adulatori ai dictatorului, „mari" şi „remarcabili" întîi de toate ca*yesmani,* ca părtaşi prea plecaţi ai capriciilor, abuzurilor şi paranoiei prezidenţiale. Aceasta este treapta imediat superioară Păunescului, către care bardul oficial privea cu jind. Cu astfel de indivizi se simţea consubstanţial în mentalitate şi comportament comunist, lucruri niţel diferite de ideologia comunistă, de care se leapădă ca de o mănuşă murdară, însă împotriva căreia n-ar fi îndrăznit înainte să cîrtească fie şi printr-o singură silabă. Instinctiv, pricepe că locul său este alături de nomenclaturişti, întru sprijinire mutuală. îl „înţelegem" şi noi. Ne dăm seama că atitudinea de „mamă a răniţilor" pe care o manifestă asiduu faţă de foştii dregători ai comunismului îi prieşte. Deşi adaosul că „remarcabilii miniştri de meserie" ai împuşcatului (care „meserie"? Se eliberează undeva atestate pentru o atare „meserie"? Chit că e, mai mult decît multe altele, „brăţară de aur"!) ar fi utili azi, nu e decît o dulce aberaţie. O aberaţie circumscrisă de cea, încă mai savuroasă, a hibridului capitalist-socialist, a „democraţiei originale" cum ar veni, cu 80% (măcar) capital moral „de partid şi de stat" totalitar.

La un moment dat, absurdul dobîndeşte un aspect bes- tial-idilic. Pentru ca expresia noastră să nu pară, la rîndul său, absurdă, să-i dăm cuvîntul exersatului circar de imagini tendenţioase: „în mod

ilegitim, soldatul sovietic dc ocupaţie a siluit România, viol în urma căruia avea să se nască o fiinţă pc care aş numi-o «generaţia mea». N-avem noi nici o vină că justiţia internaţională n-a funcţionat şi că a venit peste mama celovekul şi i-a schimbat viaţa. (...) Problema ilegitimităţii nu se mai poate pune însă, după ce copilul, care a rezultat din acea agresiune, e pe picioarele lui şi toate avuţiile din curtea mamei sale au fost spălate şi puse-n ordine, investite şi determinate să producă". Mai că-ţi vine să crezi! De dragul acestei alegorii pe muchia trivialului, Adrian Păunescu îşi ia îngăduinţa a insulta nu doar propia generaţie, ci încă cel puţin una, care s-a ivit în urma înrobirii României. Vorbind cu jovială iresponsabilitate în numele lor şi pretinzînd că nu sînt decît rodul unui... viol. Chiar îşi închipuie bardul ceauşist că toţi cei ce s-au născut după 23 august 1944 şi au trecut prin sistemul educaţional al regimului prosovietic (aşa a fost, în pofida aparenţelor, pînă în 1989), pe care nu ostenea a-1 proslăvi, ar fi nişte bastarzi ideologici? Nişte scandaloşi „oameni noi", produşi din împere- chierea ocupantului străin cu băştinaşii? Şi apoi de unde ideea că toate „avuţiile" din curtea maternă ar fi fost, sub comunişti, „puse-n ordine", „determinate să producă"? Ne întoarcem la cele reamintite mai sus. De fapt, „violul" iniţial, săvîrşit de „celovekul" bolşevic, a fost urmat de nenumărate altele, într-o suită de agresiuni asupra trupurilor şi conştiinţelor ce nu poate fi uitată, nu poate fi iertată. Cu cinism, Adrian Păunescu îşi susţine necuviinţa astfel: „Dacă socialismul este ilegal, toate epocile pe care le-a traversat România sînt ilegale şi ar însemna că ne aflăm în mezozoic". Şi cu un încă mai mare cinism,

încearcă a apăra „momentul criminal al violului” (în realitate, răstimpul lung al unor violuri pe care nici o statistică nu le-ar putea vreodată epuiza) cu ajutorul unui citat din Walt Whitman: „Tot ce s-a întîmplat, trebuia să se întîmple”. Marele vinovat: destinul. Ce formalităţi trebuie oare îndeplinite pentru a traduce destinul în faţa justiţiei?

„Curios” i se pare lui Adrian Păunescu că mulţi dintre cei ce contestă totalitarismul acceptă monarhia: „Ce criterii îi determină - se întreabă poetul de curte republicană - să pretindă socialismului de dezvoltare un comportament, dar, în schimb, să considere că singurul tratament pentru excesele de anarhie ale democraţiei este autocraţia regală? Adică, de ce ar fi de preferat - în temenii democraţiei - răul numit Regele Mihai, răului numit Preşedintele Ceauşescu? Deocamdată, Regele Mihai n-a avut tăria nici să trăiască, nici să moară pentru ţară, în vreme ce preşedintele Ceauşescu a avut această încăpă- ţînare, care-1 martirizează treptat-treptat: a trăit pentru ţara lui, a murit pentru ţara lui”. Lăsînd la o parte ambiguitatea sintagmei „excesele de anarhie ale democraţiei”, în care am putea citi fiorul de spaimă al zelatorului dictaturii ce era cît pe-aici să fie linşat, să precizăm că monarhia constituţională a României n-a fost niciodată o „autocraţie”. Jongleurul de termeni scapă una din farfuriile sale, care se sparge în ţăndări. Dar zgomotul strident produs nu ne împiedică a aprecia cum se cuvine, adică printr-o reacţie de indignare, aserţiunea infamă ce urmează. Conform acesteia, regele Mihai ar fi egal, sub semnul răului, cu... Nicolae Ceauşescu. Pînă aici coboară, aşadar, autorul ce ne aducea la cunoştinţă că ar crede în

democraţie şi „în criteriile logice”! S-o spunem pe şleau: bufonul propagandistic, care a lustruit pantofii cizmarului descreierat, confecţionaţi bineînţeles de altcineva, pînă cînd acesta l-a îmbrîncit, scîrbit pînă şi el de atîta mişelie, cultivă răul în aşa cumplită măsură, încît nu se sfieşte a desfigura una din figurile luminoase ale istoriei noastre, pentru ca imaginea hidoasă a „eroului” său să dobîndească un avantaj. Un amestec de icono- clastie şi iconodulie, deopotrivă de groteşti. Regretînd, probabil, că suveranul legitim al României n-a fost executat, Adrian Păunescu n-are, el, tăria de-a recunoaşte că mai marii întru teroarea comunistă au fost cei ce l-au detronat şi l-au silit pînă azi pe monarhul nostru a rămîne departe de ţară. Cum ar putea un om cu bun simţ a învinui o victimă? Cum ar putea cineva fară obrazul de toval al lui Adrian Păunescu a-1 proclama „martir” pe tiranul răsturnat de la putere de către poporul revoltat şi executat de către proprii săi „tovarăşi de luptă”? Oare Nicolae Ceauşescu şi-a dat viaţa benevol? Pe cîmpul de luptă? Ori avînd de ales între păstrarea credinţei strămoşeşti şi abjurare, precum Brâncoveanu? „A trăit pentru ţara lui”, susţine principalul său cîntăreţ de curte. Nu cumva a trăit pentru propria sa sete de putere patologică, pentru grandomania sa care ne-a umplut de ruşine şi ne-a decimat precum un flagel? Nu cumva a murit pentru că în sînul lumii comuniste se aplică periodic, ca într-un Bizanţ sălbăticit, legea suprimării conducătorilor?

Să presupunem însă că Adrian Păunescu e consecvent (deşi, vai, n-a fost nici măcar în această privinţă) cu ditirambii impudici închinaţi, în cantităţi industriale, „geniului Carpa- ţilor” şi supersavantei

sale soaţe, „de renume mondial”. Să admitem că îl admiră sincer pe funestul dictator, în virtutea unei debilităţi cerebrale şi distrofii morale. Atunci cum se explică lauda, chiar dacă nu la fel de băloasă, din motive de tactică „democratică”, pe care o aplică celui ce a patronat execuţia Ceauşeştilor, fără suficient temei legal, printr-o manevră de tip NKVD? E vorba aici de aspectul cel mai respingător al atitudinii bardului de la Barca. Iată desenul irecuzabil, în pagină, al cîtorva din limbile sale, din nou pline de ardoare: „Dacă nu era Ion Iliescu, şocul trecerii bruşte, la un capitalism revanşard, ar fi putut primejdui nu numai bazele societăţii, ci şi bazele ţării”; „meritul acestui remarcabil om politic”; unul „dintre cei mai inteligenţi şi mai luminoşi oameni politici pe care i-am cunoscut”. Şi, în oportunistă conexiune, o asemenea încercare de „justificare” istorică: „A se reţine deci: legîndu-şi încrederea de un alt comunist, aflat în conflict cu Nicolae Ceauşescu, poporul român nu putea dori anticomunism în ţara sa. Ci un socialism mai omenesc”. Ce-am putea însă reţine altceva decît strădania poetului-ludion, a apologetului tarifat, a saprofitului 1 iterar-po 1 itic dc a-şi face jocul cc-1 caracterizează? A demagogului care-şi schimbă stăpînii, nu şi năravul! A arivistului care triumfă prin absurd, ca o prăsilă de nădejde a acestuia!

Sfîntul Augustin îi mulţumea lui Dumnezeu pentru că nu-1 făcea răspunzător măcar de visele lui din timpul nopţii. Cărui zeu ar trebui să-i mulţumească Adrian Păuncscu pentru că, pînă acum, n-a răspuns niciodată pentru nimic? Avem impresia că poetului-senator i se potrivesc întocmai următoarele vorbe ale lui Cioran: „A rîvni gloria înseamnă a

prefera să mori dispreţuit decît uitat”.

Adrian Păunescu şi apologetul său

Cu modestia-i caracteristică, ferindu-se de deşarta publicitate şi neacceptînd să-i apară poza în revista ce-o conduce, „Totuşi iubirea”, decît de... cîteva sute de ori pe an, Adrian Păunescu prezintă cu generozitate, pe prima ei pagină, un articol intitulat *Poetul neliniştilor noastre: Adrian Păunescu,* semnat de prof. dr. Ion Dodu Bălan (nr. 47/1993). Dacă Adrian Păunescu e arhicunoscut, nu credem că strică a rememora cîteva date în legătură cu exegetul său. E unul dintre satrapii culturii româneşti din decursul „epocii de aur”. A făcut tot ce i-a stat în putinţă, din vîrful Consiliului culturii şi educaţiei socialiste unde l-a aşezat dictatura, să împiedice apariţia unor cărţi neconvenabile regimului, să înăsprească cenzura aplicată periodicelor culturale, să amărască zilele scriitorilor de valoare şi bun simţ, împingîndu-i nu o dată la exil şi la gesturi disperate. Şi-a legat numele de abuzuri de tot soiul, un abuz fiind chiar prezenţa d-sale în calitate de „prof. dr.” la Universitatea din Bucureşti. Deşi izgonit de la catedră de studenţi, în zilele justiţiare ale Revoluţiei, a revenit prin nu ştim ce mijloace, desigur nu spre onoarea învăţămîntului superior. Nu doar submediocru, ci şi lipsit de o elementară probitate, nu s-a dat în lături de a recurge la plagiat. Virgil Ierunca a dovedit plagiatul său din Şerban Cioculescu. Nu este exclus să existe şi altele. Să ne mai mirăm că un astfel de ipochimen îl ridică în slăvi pe bardul de la Bârca? Ne-am mira dacă n-ar face-o!

Ce afirmă prof. dr. Ion Dodu Bălan? Afirmă că „Păunescu e o forţă a naturii, e un izvor de energii caic vine din adîncurile pămîntului românesc, a cărui revărsare la lumina istoriei neamului nimeni şi nimic

n-a putut şi nu-1 poate înăbuşi". Noi ne gîndeam mai degrabă la o defecţiune de canalizare ce nu poate fi remediată, provocînd o revărsare de lichid imund. „Versul său energic (...) a sărit nu o dată la beregata tiraniei", perorează mai departe prof. dr. în chestiune. De fapt, versul păunescian a sărit nu la beregata, ci la papucul tiraniei, spre a-1 săruta cu evlavie. Prezentîndu-1 pe poet drept adversar al „prostiei depresive" *(sic!),* comentatorul său are dreptate. Întrucît există şi o prostie tonică, prin amuzament, în privinţa căreia d-sa se cam pricepe... Ne mai vorbeşte prof. dr. Ion Dodu Bălan despre „volumele sale de versuri (...) gardate în presă de imnuri care le asigurau trecerea spre lume şi eternitate". Adică „imnurile" păunesciene, închinate ştim noi cui, ar fi asigurat „eternitatea" poeziei sale. De acord şi aici. La aşa „imnuri", aşa „eternitate"! Mai pretinde exegetul: „Poetul a riscat să spună răspicat adevărul, istoric, politic, cultural şi social, să abordeze teme tabu, să se întrebe, în gura mare, despre soarta amară a omului şi a ţării". Păi dacă aşa stau lucrurile, ar fi trebuit ca apologetul său să-l situeze fără ezitare pe Adrian Păunescu alături de Doina Cornea, de părintele Calciu-Dumitreasa, de Paul Goma, de Dorin Tudoran. De ce să nu-i recunoască meritul pînă la capăt? De ce să nu-1 pună în rîndul, dacă nu chiar în fruntea luptătorilor anticeauşişti? Serie încă prof. dr. Ion Dodu Bălan: „Versurile-s încordate ca o coardă de arc aheian şi cuvintele pornesc din ele, ca nişte săgeţi ce vînează impostura, linguşeala, neomenia, trădarea de ţară şi de popor". Riscantă aserţiune! Dacă vînează într-adevăr „impostura, linguşeala, neomenia, trădarea de ţară şi de popor", versurile lui Adrian Păunescu se

îndreaptă împotriva propriului lor autor. Sînt versuri... sinucigaşe! La un moment dat, sufocat de admiraţie, exegetul afirmă despre cel îndeobşte cunoscut ca un poet de curte: „Adeseori prin vocea lui lirică, prin versurile sale, vorbeşte, plînge, strigă (...) un neam întreg (...) oprimat de dictatură". Noroc că ni se atrage atenţia! Altiminteri rămîneam cu impresia eronată că în respectiva voce se lăfăie tocmai duhul dictaturii, ca în cel mai însemnat fief literar pe care l-a dobîndit. Iar cînd susţine că bardul de la Bârca ar fi „un Goga al vremii noastre", „un publicist (...) din stirpea ilustrată de Eminescu", prof. dr. Ion Dodu Bălan săvîrşeşte un lucra inutil: vrea cu tot dinadinsul să se facă de rîs, tocmai d-sa care e o autoritară întrupare a ridicolului.

Reabilitarea dictatorului

încercările de reabilitare a lui Nicolae Ceauşescu nu ne surprind. Ele fac parte dintr-un scenariu care iese la lumină pe măsură ce actorii scenei noastre sociale şi politice îl transpun în existenţa noastră cotidiană, a noastră, a celor ce începem a nu ne mai mira de nimic. Mai întîi a fost, fireşte, sacrificarea monstrului (sacru), printr-un act „purificator" (citeşte salvator) pentru nomenclatura care socotea că astfel îşi va face uitate păcatele, că va putea intra, nestînjenită sau aproape, într-un nou ciclu al profitului. Dar mecanismul totalitar a funcţionat tot timpul. Procesul intentat ţapului ispăşitor n-a constituit altceva decît o lugubră parodie a justiţiei, inspirată de practicile staliniste (exprimînd sadismul lor birocratic, pedant, care-şi savura cu lentoare exerciţiul), condusă de inşi formaţi în climatul de ipocrizie şi cinism al comunismului. Ceauşescu şi consoarta sa au fost condamnaţi şi executaţi nu de

altcineva decît de progeniturile sistemului pe care l-au reprezentat. Momentul sîngeros a fost urmat de o pe cît de enormă pe atît de suspectă campanie anti, nu fară participarea unor foşti adulatori şi profitori, în accentele exaltate pînă la paroxism iacobin şi pînă la trivialitate ale căreia se putea desluşi efectul unei baghete oculte. Reacţia populară părea manipulată cu o rece iscusinţă profesională. Poliţia secretă nu dormea, doar, pînă una-alta, se ascundea în orele de serviciu prelungite. Se crea încă o dată iluzia înnoirii abrupte, a „revoluţiei". însă, odată înscăunaţi şi dobîndind un anume control asupra situaţiei, emanaţii n-au mai avut nici un interes ca monstrul răpus (precum un rival) să rămînă pentru totdeauna cufundat în neantul oprobriului. Dimpotrivă! Aşa încît a urmat o sumă de manevre, pornite Ia început cu prudenţă, din puncte periferice, aparent scăpate de sub control, cu scopul de a-i restaura „meritele", dar mai ales mentalitatea, coincidentă cu mentalitatea moştenitorilor, adică a celei de-a doua garnituri a conducerii p.c.r., care visează cu ochii larg deschişi o democraţie „originală", presupunînd conservarea unui cît mai însemnat cuantum de structuri şi, implicit, de privilegii. în scurt timp s-a conturat un veritabil front extremist, evident tolerat de putere, care-1 deploră pe „geniul Carpaţilor" şi-i agită însemnele nu altfel decît procedează neonazişti cu imaginea Fiihrerului. E adevărat că sîntem privaţi de multe, dar îi avem pe proprii noştri neofascişti, cu atît mai mîndri de ei cu cît se împăunează cu o fuziune ideologică (mai exact spus, o masivă infuzie de fascism în corpul muribund al comunismului). în atari condiţii, cum să nu reînvie proslăvirea lui Nicolae Ceauşescu, într-un evantai de

elogii postume, care au toate şansele de a-1 egala pe cel al elogiilor antume? Nici una din aceste laude credem însă că nu întrece în insolenţă aserţiunile care vizează ţinuta „intelectuală” a despotului semianalfabet, „competenţa sa” în „branşa” culturii. Recordul îl deţine şi acum - aţi ghicit! - Adrian Păunescu, care, în „Totuşi iubirea” nr. 5/1992, îşi deapănă cu emoţie ancilară amintirile legate de circumstanţe în care, îndemnat, după cum susţine, de către Marin Preda, a solicitat o audienţă la faraon: „Am fost împreună acolo, Nicolae Ceauşescu a avut faţă de noi o atitudine (...) nu lipsită de căldură”. Aidoma unui omniscient (hermeneut, estetician, filosof al cuvîntului), „Ceauşescu a dorit să intre în detalii, să se explice, să promită o altă viziune asupra realismului socialist”. Şi cînd te gîndeşti cît de problematică era, pentru muritorii de rînd, fie ei şi scriitori, să ajungă măcar la un secretar de partid judeţean sau municipal! Vajnicului dizident de la Bârca i se deschideau nu doar porţile împăratului, ci şi cele ale propriei inimi, spre a se scălda în bucuria festivă, în extaza clipei memorabile: „Ne aflam în biroul lui Nicolae Ceauşescu, birou în care se luaseră importante decizii cu privire la soarta ţării, iar acum se discuta pe muchie de cuţit, cu economie de cuvinte, despre viitorul culturii române”. Piramidal! Cu cîtă acuitate, cu cîtă economie de cuvinte (aşadar nu numai de curent electric şi de hrană!) se desprindeau, de pe augustele buze, indicaţiile preţioase! Pe cînd, Adrian Păunescu, reabilitarea savantei de renume mondial? Dacă ne-am apucat de o treabă, s-o facem pînă la capăt, nu-i aşa?

Spectaculoasa, însă mai cu seamă ruşinoasa

revenire în actualitate a lui Adrian Păunescu, oficializată prin emisiunea tv. a d-lui Mihai Tatulici din 17 iulie 1992, a fost însoţită de o serie de comentarii: o cometă rău prevestitoare cu o trenă de false lumini. Prefirîndu-le, ne dăm seama de dimensiunea şi de natura răului. Constatăm cît de adînc a pătruns în conştiinţe, pervertindu-le, determinîndu-le a nu-1 vedea sau chiar a-1 înfăţişa drept bine. A închide ochii asupra evidenţei scelerate şi a proiecta în schimb o imagine a creaţiei, a candorii, a caracterului, a curajului acolo unde în realitate se cască, hidoase, golurile lor. A arunca răspunderea păcatului nu asupra celui ce-1 săvîrşeşte ci asupra celui ce cutează a-1 numi. Ce malefică alchimic a putut poci astfel percepţiile, simţămintele, judecăţile? Acum, cînd oamenii condeiului se pot exprima cu suficientă libertate, pentru a fi întrutotul răspunzători de ceea ce emit, cînd cenzura nu mai poate alcătui un paravan pentru oportunisme şi laşităţi! Confruntarea cu poetul de Bârca c un test. O probă eliminatorie la examenul bunului-simţ literar şi civil. Să admitem că odinioară a-1 înfăţişa în lumina realităţii nu era la îndemîna oricui. Riscurile unui impact cu oficialitatea, ce ar fi sărit în apărarea protejatului său de lux, inhibau impulsul rostirii adevărului şi al sancţionării monstruozităţilor. Pentru a-1 „critica” pe Păunescu, trebuia să ai îndrăzneala de a fluiera în biserică. Dar azi? Comentatorii cu pricina se pun, de bunăvoie şi nesiliţi de
nimeni, în abisul oportunismului gratuit, al compromisului pur. Nu e oare un soi de sacrificiu, care maculează, care înjoseşte iremediabil? O mesă neagră, satanică? Vedem cu multă tristeţe că printre

celi ce oficiază se află nume pînă deunăzi respectabile şi dătătoare de speranţe.

Astfel, dl Eugen Simion crede de cuviinţă a-1 prezenta pe bardul de la Bârca în tonuri cît se poate de luminoase, dacă nu exaltante: „A trecut, altfel zis, de la o poezie de tip încifrat la o poezie socială şi chiar, într-o variantă mai acută, la o poezie de natură politică. Am scris despre el un capitol întreg în «Scriitori români de azi» şi cînd am recitit zilele acestea acele pagini am observat că n-am nimic de corectat. Judecata de valoare este justă. (...) Eu îl consider un poet peste care nu se poate trece, un creator excepţional în sfera poeziei profetice, un poet obsedat de istorie şi hotărît să se confrunte cu ea". Să remarcăm din capul locului siguranţa de sine a verdictului, acel trufaş „n-am nimic de corectat", ce acoperă nu doar excelenta conştiinţă de sine a exegetului infailibil, ci şi distanţa de la o epocă la alta, de la expresia jugulată de către totalitarism la cea eliberată. Aşa că nu numai refuzul revizuirilor este implicat aici (un antilovinescianism, să zicem, temperamental, o rigiditate dăscălească a celui ce cochetează, totuşi, cu „impresionismul"), ci şi o opţiune extra-estetică, o solidarizare cu Marele Oportunism. Ce fel de poezie „socială" şi „politică" a comis propagandistul numărul unu al dictaturii? Cel ce a glorificat în chip delirant, pe cele mai întinse suprafeţe, dublul chip al acesteia? A nu-i specifica factura înseamnă a o accepta. Straniu ceauşism post-festum! E o revelare a mentalităţii în cauză, cu cît mai neaşteptată cu atît mai elocventă. Judecata de valoare poate fi „justă" (cu cită olimpică seninătate şi-o declară astfel recentul academician!) atîta timp cît omite orice referinţă la faţa imundă, la mirosul

pestilenţial al obiectului asupra căruia se exercită? Ce fel de estet este dl Eugen Simion dacă strîmbă din nas în faţa militantismului pentru democraţie şi acceptă admirativ prestaţia abject-propagandistică şi adulatoare a poetului de curte? De ce sînt folosite două măsuri în acelaşi domeniu? De ce, dacă nu pentru descurajarea posturii democratice şi omologarea demisiei morale celei mai ţipătoare? Adrian Păunescu e caracterizat şi ca „un creator excepţional în sfera poezie profetice". Dacă nu e cu supărare, ce a profeţit el? Prăbuşirea comunismului cu care s-a identificat? Căderea cuplului tiranic pe care l-a preamărit ca nimeni altul? Impasul nomenclaturii pe care continuă a o sprijini? Liberalizarea şi europenizarea vieţii noastre publice cărora li se opune cu disperare? Am impresia că sînt întrebări retorice pentru toată lumea, cu excepţia cclor cîţiva extremişti şi a „apoliticilor" de la „Literatorul".

Nu se lasă mai prejos în observaţii intenabile nici dl Marin Sorescu: „Marginalizarea lui (a lui Adrian Păunescu n.n.) mi se pare o cruzime similară cu marginalizarea unor scriitori de după 1944. E ciudat că terapia de şoc a democraţiei seamănă atît de tare cu terapia de şoc a comunismului sovietic". Ce comparaţie! Ciudată ni se înfăţişează viziunea poetului din fruntea „Literatorului"! Nu-mi aduc aminte să fi citit vreun rînd în favoarea scriitorilor năpăstuiţi după 1944, în vremea îndelungată şi crudă a năpăstuirii lor. Nici Blaga, nici Ion Barbu, nici Arghezi, nici V. Voiculescu nu s-au putut apăra şi n-au putut fi apăraţi de atacurile condeielor proletcultiste. Adrian Păunescu nu numai că poate scrie, sub durata „terapiei de şoc a democraţiei", tot

ce-i pofteşte inima, inclusiv calomnii şi injurii, dar are la dispoziţie şi o sumă de publicaţii în proprietate personală. A încerca să stabileşti o paralelă între democraţia noastră incipientă şi absurdităţile comunismului sovietic înseamnă nu doar a insulta pe actualii scriitori români, marea majoritate a scriitorilor români care se rostesc slobod, după ce li s-a scos căluşul totalitar, ci şi a insulta memoria victimelor regimului comunist, multe decedate în temniţă ca urmare a persecuţiilor, fără a fi avut vreodată dreptul la cuvînt. Poate nega aceste fapte jucăuşul Marin Sorescu? Iar dacă nu le poate nega, parcă nu s-ar cuveni să se joace cu dramatismul lor! Şi ce mai spune d-sa? Mai spune următoarele: „Păunescu este un mare poet de limbă română, o personalitate complexă, excepţională. Forţa sa de creaţie este uluitoare. Mai ales ea a fost aceea care a coalizat împotrivă-i cohorta de condeie anemice şi sterile, trecute, în vălmăşagul întîmplărilor pe care au ştiut să şi le adjudece, cu folos, din planul cinci în planul întîi". Desigur, mentorul „Literatorului" arc dreptul de a se extazia oricît de personalitatea „complexă", „excepţională", „uluitoare" etc. a co-provincialului său. Dar nu cred că poate pretinde celor ce-şi exprimă opinia un atestat de „valoare", atît de relativ, totuşi, un fel de bilet pentru „planul" 1 sau 5 al reprezentaţiei literare. Procedcul nu excelează prin bun-simţ. Contează nu biletul imaginar, pretins cu ţîfnă, ci ideile, atitudinea, stilul celui ce intră în discuţie. Or acestea s-ar putea să fie mai puţin convenabile unui personaj ce se consideră ocupant de drept şi pentru vecie al „planului" 1. De unde grimasa formalismului, pe cît de dispreţuitor, pe atît de lipsit de temei. Cu sau fără voia lui Marin

Sorescu, cu toţii avem dreptul la exprimare! în rest, găsim sub pana sa aceeaşi adeziune largă, estctic-politic- morală, la opera Păunescului. Nu i se impută mai nimic, vinovată fiind „lumea" care n-a răspuns cu suficientă receptivitate la avansurile sale postdecembriste: „Păunescu n-a mai avut acces nici la televiziune, nici la radio, nici la ziare (în afara propriilor ziare n.n.). El a purtat totuşi un dialog continuu cu lumea, un dialog dramatic şi de-a surda (sînt de aceeaşi părere n.n.) în ziarul propriu «Totuşi iubirea», care se citeşte pe nerăsuflate, fie că eşti de acord cu unele puncte de vedere sau cu unele accente *(sic!).* Greşelile fiind aici mult mai mici decît cele care se comit în multe alte ziare". Deci un punctaj maxim al justeţii pentru «Totuşi iubirea"! Pentru cine s-ar îndoi de simpatiile restauraţioniste şi proextremiste ale lui Marin Sorescu, ultima propoziţie citată are darul de a rispi o atare îndoială...

Dar aceste texte nu reprezintă decît prefaţa simandicoasă a unei dezlănţuiri gazetăreşti în favoarea lui Adrian Păunescu, e drept, minoritară în raport cu atitudinile critice, însă nu mai puţin aducînd semnale sinistre, aşa cum cîteva cazuri răzleţe ale unei maladii infecţioase conţin primejdia ce poate cuprinde întreaga ţară. Dînd mîna cu omul micului ecran, dl Mihai Tatulici, literatorii fruntaşi şi-au făcut datoria. Au „dat drumul la Păunescu". Au tras zăgazul, îngăduind un şuvoi tulbure a se revărsa peste întinderile unei prese încă adîncite în examinarea rănilor naţionale. Au încurajat astfel (meritul nu li se poate contesta) manifestarea unor noi aberaţii. Probabil încredinţaţi că cele de care am luat cunoştinţă pînă în prezent nu sînt destule. în

articolele la care ne referim, aserţiunile cinice ale somităţilor îşi eliberează lăuntrul multiplu-seminal, asemenea unei păstăi care crapă, în vederea rodului. Rod care e, firește, caricatural. Nici n-ar putea fi altminteri, în virtutea legilor geneticii. Onorabilitatea aparentă, geometria fariseică a păstăii materne cedează, făcînd loc grotescului celui mai sugestiv. Rod bogat! Ne vom opri la un singur exemplu: comentariul intitulat *Povestea Porcului* (un titlu cu o intenţie... omagială, însoţit de o fotografie... adecvată!), apărut în „Adevărul” din 20 iulie 1992, sub semnătura lui Sergiu Andon. Ce aflăm de la dl Sergiu Andon? „Astfel, observînd tema dată, vom zice că emisiunea era de mult necesară ca un gest restaurator faţă de o personalitate de excepţie, căreia atributul de genial nu poate stîrni rezerve decît proştilor sau invidioşilor”. Cu riscul de a intra în aceste ingrate categorii, nu ne putem împiedica a ne amuza copios de rîndurile ziaristului menţionat. Rînduri de zile mari. Indimenticabile, cum ar zice G. Călinescu. De pildă: „Inclusiv în timpul maratonului din Studioul 2, A.P. şi-a rede- monstrat laturi ale genialităţii sale: un intelect fenomenal, cu capacitate de memorizare, efort şi cu reactivitate comparabile cu ale lui Iorga”. Deci, iată-1 pe noul Iorga! Ne putem întreba cîte volume va cuprinde opera d-sale capitală, de bună seamă
Istoria lui Nicolae Ceauşescu, în versuri. Nimeni altul n-ar fi mai potrivit pentru o asemenea întreprindere, deoarece fostul scrib de curte posedă „o energie vulcanică, în stare să proiecteze duplicitatea şi cameleonismul la dimensiuni şi valori cosmice. Pentru că poetul şi agitatorul discutat asta este: un monument viu şi măreţ al condiţiei generale

a neamului său". Avem, aşadar, un elogiu, ce e drept insolit, al specificului naţional românesc, compus dintr-unparoxism al duplicităţii şi al cameleonismului. Cum de n-aţi reţinut nuanţa, colegi extremişti? Cum de a scăpat o atare strălucire măreaţă ochilor dv. de arguşi patriotici? însă care sînt meritele intrinseci ale geniului comparabil cu Iorga, de a cănii existenţă n-am prins de veste? Dl Sergiu Andon nu se încurcă în a le prezenta, într-o cadenţă logică foarte originală: „El a cîntat şi a contestat cu egal patetism regimul şi pe autoritarii săi lideri, a stigmatizat închistarea consolidînd-o, excepţia de la regulă, a fulgerat nedreptăţi individuale drapînd nedreptatea generală, a regenerat termenul «revoluţie» estompînd ideea de a înfăptui, a folosit incendiar simbolurile luminii, luptei libertăţii, (...) sedînd şi mai puternic o spiritualitate drogată". Se poate înţelege ceva de aici, iubiţi cititori? Ce se poate înţelege? Că un om stă alergînd şi strigă tăcînd? Farfuridi ar păli dc invidie în faţa acestui tur de forţă retorică. Iată dezvoltarea „complexităţii" păunesciene, statuată de către Marin Sorescu! Tema magistrului de la „Literatorul" e reluată în mod creator! Nimic nu-i lipseşte genialului. La aşa geniu, aşa exegeză. Evident că „doar răutatea stupidă a celor incapabili să se ridice deasupra propriei invidii, doar pizma că a fost în stare să trăiască simfonic o stare generală lamentabilă ar putea inspira reproşuri faţă de reintrarea Păunes- cului în spaţii potrivite anvergurii sale". Care sînt aceste „spaţii"? Indiscutabil, spaţiile fabulosului, ale basmului şi legendei, mai mult ori mai puţin mioritice, mai puţin ori mai mult... porcine: „Da, Adrian Păunescu este un porc. Povestea lui

este, în parte, povestea porcului. El a fost un Făt-Frumos al cugetului, pe care vrăjile uzurpatorilor l-au metamorfozat în rîmător neobosit şi zgomotos. A fost un porc acceptat pe post dc băiet, în sărmanul bordei mioritic, de-un moş şi o babă obsedaţi de a-şi mîngîia bătrîneţile şi cu ceea ce le lipsea: cu un disident".

Rămînem cu răsuflarea tăiată, cu tocul înţepenit. Doar un singur gînd modest izbuteşte a se salva din starea de perplexitate ce ne-a cuprins, pe care-1 notăm aici în chip de final lipsit de fastul stilistic ce l-ar fi cerut declaraţiile corifeilor de la „Literatorul" şi urmarea lor naturală, regalul dm „Adevărul": cine seamănă cinism, culege ridicol.

Noii intermediari

Exilul continuă a rămîne pentru noi toţi (deşi din puncte de vedere diferite) un fenomen incomod. Desigur că există în rîndul lui straturi cronologice distincte, orientări, opinii, interese nu o dată divergente şi chiar contradictorii. Incontestabil, o microinterpretare a sa ne-ar putea duce la concluzia că fiecare surghiunit îşi asumă o experienţă unică, aşadar că există atîtea exiluri cîţi exilaţi. Analiza se poate urma în multe direcţii, însă nu poate neglija două trăsături esenţiale: direcţia anticomunistă a diasporei româneşti din perioada postbelică, precum şi masivitatea acesteia, ceea ce îi configurează un statut istoric fără precedent. Ca urmare, regimul totalitar resimţea în activitatea exilului o mare primejdie. Nici un mijloc n-a fost cruţat pentru a reprima partea reprezentativă, cea mai conştientă şi producătoare de mentalităţi a acestuia, pentru a re-duce la tăcere vocile purtătoare de adevăruri ce nu se puteau rosti în ţara subjugată. De la propaganda

„subtilă", de captare a relegaţilor mai slabi de înger, susţinută de „Tribuna României" (secţia externă a *Cîntării României),* pînă la atacurile abjecte din „Săptămâna" şi „Luceafărul", de la trimiterea unor emisari cu ramuri de măslin, gen Victor Eftimiu sau Constantin Noica, pînă la cea a unor asasini instruiţi de securitate şi supuşi direct ordinelor cîrmaciului (Bistran, Moţu Haiducu), s-a încercat, vorba ilustrului executat, *totul.* Dar acum? Deşi exilul rămîne la fel de jenant pentru puterea restauraţionistă, tot mai fără perdea în manevrele ei, ni se pare ciudată o anume acalmie, în ce-1 priveşte, a presei extremiste, care alcătuieşte unul din stîlpii de susţinere ai puterii în cauză (cred că nici puterea şi nici presa rău famată care-i face jocul n-ar putea nega cu seriozitate constatarea solidarizării lor). Extremiştii ni se înfăţişează, absorbiţi de răfuiala cu opoziţia, în speţă cu disidenţii şi cu rezistenţii de ieri, rămaşi pe poziţie. Au aerul a-i fi uitat pe adversarii lor acerbi din pribegie, împotriva cărora foloseau pînănu demult artileria grea. Cum se explică faptul? Considerăm că nu altfel decît prin preluarea acţiunii antidiaspora de către persoane culturale cu o oarecare prestanţă, care nu ţin (probant) de serviciile politice ori poliţieneşti ale noului-vechi regim, chiar dacă prin însuşi actul colaborării cu interesele lui, creează semne de întrebare. A apărut o nouă generaţie de intermediari. Oameni cu obrazul subţire şi cu diplomaţia la fel. De-o inteligenţă europenizată ce le nutreşte snobismul şi le aţîţă ifosele. Uneori din rîndul opoziţiei anticeauşiste, deşi, pentru a relua vorba lui Paul Goma, nu credem că rezistenţa „îţi dă ceea ce n-aveai de-acasă şi nici cum să capeţi", sau, vai, chiar din rîndul exilaţilor.

Ne-ar veni greu a pune în discuţie motivaţia fiecăruia în parte, dar ne e cu neputinţă a eluda tropismul tuturor cazurilor laolaltă, care e, net, cel al slujirii puterii postdecembriste. Slujire mai mult sau mai puţin voluntară, întrucît nu ne imaginăm orbirea celor pe care-i avem în vedere, asupra scrisului lor. Ne vom referi acum doar la doi autori, dintr-un şir mai lung.

Se încearcă, întocmai ca-n epoca de aur calp, ridiculizarea exilatului. Trăsăturile acestuia sînt aduse, de un condei miticist (căci există şi un Mitică superior, speculativ, erudit, spiritual), sub semnul imbecilităţii, al exagerării fără noimă, al fuduliei agresive. Amuzant, „caragialismul" pe care un Mircea Iorgu- lescu îl atribuia faunei comuniste, e transferat acum, cu dezinvoltură, în ograda opoziţiei, proiectat, în primul rînd, asupra opoziţiei din pribegie. Acreditînd teza răuvoitoare că omul din diaspora „se comportă ca şi cum exilul asigură prin el însuşi un inviolabil prestigiu moral şi politic", dl Andrei Pleşu nu se comportă altminteri decît intelectualii de tip nou ai anilor '40-'50, deveniţi cu grăbire „angajaţi", adică trecuţi în solda puterii sovietizate, de la G. Călinescu şi Mihai Ralea la Mihnea Gheorghiu, Valentin Lipatti, M.R. Paraschivescu. Instrumentul subtilului ex-ministra al culturii e şarja groasă: „Românul din afară se crede mai competent, mai legitim, mai pur. Necontaminat de toxina dictaturii, el nu poate fi decît infailibil. Tot ce spune e oracular, toate motivaţiile lui sînt sublime. Ca atare, a avea o opinie diferită de a lui sau a-1 comenta critic, e a face jocul securităţii, a abdica de la morală, pe scurt, a fi «omul puterii»". Cînd caricatura nu e resimţită ca suficientă, se în-

cearcă „demonizarea" transfugului, cum ar spune Monica Lovinescu, printr-o înteţire a conflictului dintre ţară şi diaspora. Celei din urmă i se neagă aportul la producerea de valori, ca şi cum n-ar fi de domeniul percepţiei primare faptul că valorile româneşti ale ultimelor decenii au apărut atît în ţară cît şi peste graniţă. Dacă nici un exilat cu bun-simţ n-a susţinut vreodată că literatura română contemporană reprezintă monopolul exilului, iată că dl Virgil Tănase, într-un interviu acordat nu altcuiva decît „imparţialului" C. Stănescu, neagă exilului orice calitate creatoare: „eu am crezut totdeauna, inclusiv în aceşti 15 ani de exil, că adevărata cultură şi literatură română se fac în România, şi nu în exil". Sau, cu un şi mai apăsat accent demagogic: „literatura română e una şi ea s-a făcut şi se face în ţară". Diversiunea este incontestabilă. Hazul său rezidă în circumstanţa surprinzătoare că dl Virgil Tănase, care a trăit, scris, publicat timp de un deceniu şi jumătate în Franţa, se neagă astfel pe sine. Dar, pornit, cu o rîvnă acuzatoare teribilă, împotriva diasporei căreia îi aparţine, d-sa nu se mulţumeşte a fixa bariere arbitrare între cultura din exil şi cea din patrie, ci face răspunzătoare diaspora de imaginea proastă a României peste hotare. O atare *imagine* cosmetică alcătuia, dacă ne amintim bine, una din obsesiile dictaturii. Clişeul e preluat de guvernanţii de azi, între atîtea alte deşeuri ideologice, în străduinţa de a-i culpabiliza pe *ceilalţi* pentru propriile lor erori, uneori doar pitoreşti, alteori de-a dreptul dramatice. Recentul parizian le ţine isonul: „în momentul de faţă România are, în Franţa cel puţin, o imagine foarte deteriorată şi, după părerea mea, într-o foarte mare măsură

această se datorează şi exilului românesc”. Ca şi cum exilaţii ar fi organizat mineriadele, ar fi persecutat opoziţia, ar fi manipulat televiziunea, ar fi dat frîu liber extremismului şovin, ar fi încurajat corupţia! Ca şi cum rocambolismul politic dîmboviţean de după 1989 ar fi fost regizat în Occident sau chiar importat de acolo, ca o marfa alterată şi, pe deasupra, însoţită de acte frauduloase!

îndatoritor, dl Virgil Tănase oferă şi soluţii de îndreptare, în dubla sa calitate, de transfug şi de martor al acuzării în procesul intentat transfugilor, propune (cam ca dl Andrei Pleşu) pacificarea, armonia, înlăturarea „crispărilor” atît de dăunătoare sănătăţii şi frumuseţii noastre naţionale. O concordie generală, a cărei condiţie ar fi gîtuirea raporturilor dintre exil şi ţară, în aşa chip încît „disputele” politice dinăuntru (ah, această sîcîitoare democraţie) să nu mai răzbată în afară: „Cred că în momentul cînd crispările vor dispărea, cînd vom înceta a ne mai transporta pe plan extern disputele noastre politice eterne, exilul va mai putea juca un rol foarte important (...) pentru a răspîndi în alt spaţiu cultural ceea ce se întîmplă în România”. Ca şi cum-atenţie: zăhărelul! - cultura românească nu s-ar putea difuza în Occident decît prin sterilizarea politică a diasporei, prin amuţirea glasurilor ei protestatare. Ca şi cum, pentru binele spiritului românesc, ţara şi exilul ar trebui decuplate! Dl Virgil Tănase observă ca un comerciant isteţ în faţa unor cumpărători naivi: „Noi nu reuşim să ne înţelegem interesele elementare”. După ce interlocutorul d-sale îi atrage cu simpatie atenţia că „veţi fi acuzat de «colaboraţionism»”, prozatorul, odinioară atît de popularizat de Europa Liberă, mărturiseşte: „Dacă

introduc în selecţie criteriul politic sînt nevoit să-i dau la o parte şi pe Sadoveanu şi pe Arghezi. Ceea ce este destul de delicat". Bineînţeles că e „delicat"! Dar am fi curioşi cine i-ar pretinde să facă uz de un „criteriu politic" atît de troglodit, încît să dea la o parte operele *viabile* ale lui Sadoveanu şi Arghezi. Nu cumva acest cenzor nemilos e... fictiv? Căci nădăjduim că dl Virgil Tănase nu vrea să traducă *Mitrea Cocor* şi tabletele procomuniste ale autorului *Florilor de mucigai...*

O împrejurare ne lasă, totuşi, mai mult decît altele, într-o stare de perplexitate: dacă dl Virgil Tănase este atît de nemulţumit de diaspora, dacă e încredinţat că literatura română, „una", s-a făcut şi se face exclusiv în ţară, de ce nu se repatri- ază? De ce preferă a se reîntoarce grăbit pe malurile Senei, îngroşînd trupa exilaţilor sterili, prezumţioşi, cîrcotaşi, care aduc grave prejudicii intereselor patriei? Dacă s-ar pune de acord fapta cu cuvîntul, cel din urmă n-ar fi ceva mai convingător? Aşa cum stau lucrurile, ni se pare că dl Virgil Tănase face figura medicului care perorează împotriva efectului nociv al nicotinei, rămînînd el însuşi un statornic fumător.

Cocoaşa cămilei

Indiferent de opinia noastră politică (măcar aici putem realiza, cum se zice acum, un consens), sîntem implicaţi într-o amplă discuţie postrevoluţionară. O discuţie ce nu lasă pe nimeni nepăsător, aducîndu-ne în acea postură burlescă înregistrată cîndva de către Voltaire, ce declara că n-a văzut om care să nu fi condus un stat oarecare: toţi, la masă ori în odaia lor, etalează sistemul personal de guvernămînt, reformează cu dezinvoltură Armata, Biserica, Justiţia, Finanţele... E o dezbatere mai mult decît firească în împrejurările în care societatea trece de la tiranie la libertate, în care experimentează, deci, un nou mod al ei de a fi. Libertatea se află în centrul atenţiei, fie că ne dăm seama, fie că nu, de acest lucru. Fie că o dorim, fie că o refuzăm mai mult ori mai puţin deliberat. în chip obiectiv, s-a produs un dezgheţ, dar sloiurile metehnelor totalitare plutesc încă ameninţătoare pe undele umflate ale schimbărilor sociale. Libertatea fascinează şi sperie deopotrivă. Fascinează prin coincidenţa ei cu expansiunea vieţii, cu dorinţa noastră tulbure de ilimitare, de necondiţionare. Sperie prin excesul ei, prin revărsarea ei posibilă în haos, ceea ce alarmează instinctul nostru de conservare şi, printr-o tendenţioasă interpretare a situaţiei, dă apă la moară celor ce ar vrea o restaurare a autoritarismului. Poate că, statistic, frica de libertate precumpăneşte. Şi cum nu ne-am teme de înlăturarea tuturor stavilelor, a tuturor interdicţiilor, cînd peste o jumătate de secol oficialităţile le-au cultivat cu sistem, ba chiar şi cu o ardoare doctrinară? N-a reprezentat comunismul o religie a stavilei? N-a vorbit mesianic despre

libertate ca despre o „necesitate înţeleasă” a sistemului său? Cum să înţelegem, în consecinţă, libertatea pentru a nu ne teme de ea?

Să spunem răspicat că libertatea la care năzuim, ca inşi civilizaţi, nu e compatibilă cu abolirea criteriilor civilizaţiei şi culturii, cu dezordinea care nu poate naşte decît dezordine. Nu e o exacerbare a negaţiei, o sfidare a valorilor. Nu e cinism şi nu e anarhie. Autenticul act liber e, fie că ne convine fie că nu, un act de disciplină. O conştiinţă atentă asupra ei însăşi îşi dă seama de libertatea de care dispune, pipăindu-şi îngrădirile, „îmi simt mai ales limitele, mărturiseşte Gide, şi e firesc să fie aşa, pentru că nu rămîn niciodată, sau aproape niciodată, în mijlocul coliviei; fiinţa mea năvăleşte înspre gratii”. A rămîne în „mijlocul coliviei” ar fi un semn de inconştienţă, fie prin entuziasm juvenil, fie printr-o mediocritate intelectuală, printr-un semidoctism al emancipării. A fi cu adevărat liber nu înseamnă a face „ce vrei”, căci aceasta e o pornire năzuros- naivă ori vinovat-demoniacă, în funcţie de mentalitatea la care se raportează. în cazul acesta ni se poate pune întrebarea ce-i reproşăm faimoasei definiţii marxiste, care asociază libertatea cu necesitatea. Iată ce: marxismul e o impostură calificată, la intersecţia corpului său speculativ cu realitatea istorică. Prin necesitate, zelatorii săi n-au avut în vedere o necesitate organică a fiinţei umane, un adevăr al ei, ci o biată trebuinţă a ideologi- zării, prin urmare, un fals. Aşa-zisa necesitate comunistă care ar determina libertatea nu pornea dinăuntrul individului, ci din afara lui. Nu era o răsfrîngere a naturii omeneşti, ci o substituire a ei printr-o „legitate” absolutizată arbitrar. Ca şi alte dăţi,

ideologii partidului unic vidau o idee pentru a-i exploata aparenţele, pentru a iluziona prin „respectarea” unei bune conştiinţe şi a bunului simţ. Iraţiunea lor hîdă nu se declara ca atare, era prea pipernicită şi meschină pentru a apărea la rampă şi a obţine efecte luciferice. Ea prefera a se ascunde în spatele unei terminologii onorabile, a unui simulacru de dreaptă judecată. Era o iraţiune minoră, specifică unor birocraţi avizi de putere, unor cinovnici care nu-şi mai acceptau condiţia, nutrind în secret visuri dezmăţate, acut disproporţionate faţă de resursele lor sufleteşti mizere. Mimînd a surprinde caracterul nobil, raţional al libertăţii, comunismul o înjuga la repulsivul său car propagandistic. Din unghiul tezei marxiste, libertatea nu era decît o mască a înrobirii ipocrit teoretizate.

Dar ce este de fapt libertatea? G.K. Chesterton avertiza cu ironie: „Să nu eliberezi o cămilă de povara care-i încarcă cocoaşa. O poţi elibera de condiţia ei de cămilă”. Aşadar, libertatea poate fi o „libertate” abuzivă, mutilantă. O alienare a fiinţei, prin „bunăvoinţă” demagogică. Un pseudonim al absurdului. Pe cînd libertatea reală e putinţa omului de a-şi împlini firea adîncă, de a-şi regăsi identitatea. A fi liber este egal cu a fi tu însuţi. A respinge constrîngerile, chiar dacă au un aspect constructiv, triumfalist. A-ţi centra personalitatea exclusiv pe „conştiinţa şi organizarea facultăţilor sale” (Camus), adică pe ceea ce îi este propriu. Să notăm că totalitarismul a deformat conceptul de libertate în două feluri. Nu numai, aşa cum am amintit mai sus, impunîndu-i mecanismul artificial al unei necesităţi pretinse ultime, de factură

ideologică, dar şi prescri- indu-i un cadru de excese, de cumplite exagerări, paradoxal legat de împlinirea necesităţii anihilante. Pentru marxişti, libertatea era echivalentă cu distrugerea unei societăţi şi cu conjecturala edificare a alteia. Omul era îndepărtat de libertatea lui autentică, pentru a-şi asuma una iluzorie, propagandistică. Obligaţia supunerii era mascată de impactul dislocărilor, de energia pusă în slujba catastrofelor provocate. Constrîngerile dure, metodice, extinse pe întreaga arie existenţială, erau învăluite în programul grandilocvent al unor „transformări" utopice, în care chipurile, contau iniţiativele personale, se puteau pune în valoare vocaţiile şi meritele. O retorică stereotipă a „eliberării" de „exploatarea omului de către 0111" se străduia să ascundă o altă manieră de exploatare, în beneficiul parti- dului-stat. Altfel spus, comunismul despovăra cămila de cocoaşa ei, impunîndu-i „libertatea" de a nu mai fi cămilă.

Tragicul „mister"

Alain Besanţon consemnează cu stupoare un „mare mister istoric" al timpului nostru. Şi anume, diferenţa radicală de tratament ce se aplică nazismului şi comunismului. Cel dintîi e osîndit cu fermitate, refuzat cu oroare în întreaga lume civi- lizată, reprezentanţii săi, nu numai cei din prezent, dar şi cei dintr-un trecut mai mult decît semisecular, suportă rigorile legii cînd se constată că au încălcat- o. Printr-un acord cvasiunanim, este considerat un factor nociv, ce trebuie izolat şi eliminat prin măsuri concrete. Pe cînd comunismul are parte de o „ier- tare" precipitată, „care a fost emulată pretutindeni". Era o vreme în care, în chip real ori prin simulacru, intelectualii pretindeau că nu sînt la curent cu

realităţile sale atroce. „Acum toată lumea ştie ce este comunismul şi el este amnisitiat”. De ce? Cu ce consecinţe? Falsificarea conştiinţei publice este de netăgăduit: „Nazismul continuă să fie obiectul execrării universale şi aş spune chiar că, din cauza amnistierii comunismului, execrarea nazismului a crescut chiar în intensitate, pentru că s-a produs o concentrare a focarului răului”. Printr-o unilaterală înăsprire a rigorii, rămîn în central atenţiei şi formele „mult atenuate, conexe” ale totalitarismului de dreapta, precum franchismul, vichysmul etc., devenite obiectul unei veritabile „industrii de execrare”. Dar comunismul? Ei bine, cele 50 de milioane de morţi în Rusia, cele 60 de milioane de morţi în China, milioanele de morţi din alte ţări, din pricina lui, par unora un lucru mai puţin grav decît exilarea, din ordinul lui Mussolini, a cîtorva opozanţi în insulele Lipare...

Să încercăm a schiţa un răspuns la amara perplexitate a celebrului politolog francez. La o privire analitică, „misterul” începe a se destrăma. Supusă unei radiografieri, scandaloasa nedreptate îşi revelă unele cauze. Se cuvine, întîi de toate, a lua în calcul deosebirea de durată dintre cele două totalitarisme. Desfaşurîndu-se într-un timp mult mai lung decît nazismul, tirania roşie s-a implantat mai adînc în mentalitatea umană, a modelat-o mai decis în conformitate cu proiectul său malefic. Exclusivistă, dogmatică, represivă, a creat iluzia că e singura formulă a realului. Prin măsuri violente, a uzurpat faţa Binelui. Obişnuinţa a lucrat în favoarea sa. Pavlovienele reflexe condiţionate au desăvîrşit ceea ce n-a putut face convingerea, jinduita însă atît de greu atinsa adeziune „de bună voie”. Suprimînd

orice opoziţie, orice reacţie critică, regimul comunist a produs serii umane spiritualiceşte dezarmate, lipsite de anticorpi morali. Pe acest fond, infecţia cu virusul ideologic avea calea larg deschisă. Ceea ce, pe o perioadă mai scurtă, ar fi putut surprinde, şoca, revolta, s-a transformat, de-a lungul a cîtorva generaţii, într-o a doua natură individuală şi socială.

Intoxicarea prin propagandă a căpătat, în comunism, proporţii fără precedent. în mai mare măsură decît nazismul, care se răfuia cu „viciile" democraţiei occidentale şi cu produsele „degenerate", „iudaizate", ale artei modeme, comunismul a căutat să suprime ori să mistifice trecutul în ansamblu, să taie toate rădăcinile tradiţiei. Modul metodic în care a procedat e înfricoşător. A prefăcut în cenuşă toate valorile ce alcătuiau cultura şi civilizaţia anterioare instalării sale, de la religie la politică, de la artă la morală. Primul timp al nelegiuitului proces a fost cel al epurării. Era nevoie de *tabula rasa* pentru edificarea „omului nou", act de adamism partinic. Al doilea timp l-a reprezentat îndoctrinarea ca atare. Mai dură, mai vicleană, cu mult mai extinsă decît cea a nazismului sau a fascismului, ea s-a întemeiat pe o „învăţătură" cu pretenţie absolută, cea mai înaltă şi ultimă expresie a raţiunii. „Miezul dur al comunismului, arată Alain Besanţon, este constituit de ideologie. Adică cunoaşterea absolută pe care ea o promite şi mîntuirea - ceea ce constituie Gnoza". O Gnoză „anticosmică", blestemată. Marxism-leninismul depăşea, sub unghiul articulării doctrinare şi al coerenţei formale, ceea ce s-ar putea socoti ideologia hitle- ristă. Pe cînd ultima se

baza pe o stare de spirit, declarată ca atare, determinată de voinţa de putere, sănătate, virilitate etc., cel dintîi îşi ascunde acelaşi impuls spre putere, acelaşi izvor vindicativ, tulbure în instinctualitatea lui nedecantată, sub aerul unei ştiinţe glaciale, care nu putea da greş. Impostura scienti- zantă avea o anvergură mult sporită. Era exploatată şansa sistemului. Visului pseudoedenic i se asocia demonia logicii, în sensul în care, dusă la ultimele ei consecinţe, în cadrul unui sistem, ea poate atinge absurdul. Religie atee, marxism-leninismul fascina prin raţionalitatea lui suprem organizată, care-i masca tendenţiozitatea primară, subtextul iraţional. Sofismul său imperativ aşeza pe chipul lui Caliban un obrăzar de filosof.

De asemenea, comunismul n-a şovăit a-şi însuşi aparenţele democraţiei. în vreme ce nazismul blama făţiş democraţia devirilizată, putredă, căpeteniile comuniste se mulţumeau a o vida de sens, manevrînd tiparele ei goale. Nimeni aidoma lor n-a pus în scenă vreodată un spectacol mai terifiant al formelor fără fond. Precum intr-un teatru, ei organizau alegeri, cultivau viaţa parlamentară, menţineau o sumă de instituţii tradiţionale. Constituţiile statelor comuniste înscriau, cu o impecabilă caligrafie juridică, drepturile şi libertăţile cetăţeanului. Pentru a-şi împinge ipocrizia la apogeu, guvernele respective semnau cele mai importante documente internaţionale, menite a stipula şi a garanta aplicarea normelor vieţii democratice. înscenarea avea, desigur, faţa îndreptată către străinătate, spre a îndupleca puterile necomuniste la toleranţă, concesii, ajutoare. Dar nu trebuie subestimat nici impactul

său intern. Prin îndelungată practicare, mascarada a semănat confuzie. Carnavalul democraţiei mimate a reprezentat nu doar un calmant împotriva eventualelor mişcări protestatare, ci şi un mijloc de compromitere a principiilor democratice. Cu o întunecată perspicacitate, comisarii ideologici îşi luau astfel măsuri de asigurare în faţa surprizelor unui viitor mai îndepărtat. Dacă etichetele erau identice, cum mai puteai fi sigur că alte borcane au un alt conţinut? Surogatul punea sub semnul întrebării produsul original. Parodia democraţiei a dus, în proporţii alarmante, nu o dată catastrofice, la compromiterea democraţiei. De unde, în mintea multora, indistincţia dintre un regim autentic democratic şi unul al „socialismului real", care proclama „aceleaşi" reguli ale jocului.

Graţie împrejurării că a avut o viaţă lungă, regimul comunist a generat o clasă stăpînitoare relativ solidă, „noua clasă", după denumirea pe care i-a dat-o Milovan Djilas, parazitară, arogantă, beneficiind de privilegii specifice, situată practic deasupra legii. Sfidînd teza conform căreia „socialismul victorios" înlătură pentru totdeauna clasele exploatatoare, s-a manifestat ca o asemenea clasă, cu o cupiditate, cu o sete de parvenire şi cu o lipsă de scrupule care lăsau mult în urmă ceea ce au făcut, în negativ, atît dc huliţii moşieri şi burghezi. Nutrin- du-se dintr-un rezervor al energiei brutale, al grosolăniei ce nu-şi putea pune margini, nomenclatura şi clientela ei s-au lărgit şi s-au consolidat necontenit. Poftele lor au crescut, abuzurile lor s-au multiplicat, emiţînd pretenţii de normalitate. Spre deosebire de infrastructura nazistă care s-a prăbuşit repede, „noua clasă"

comunistă s-a bucurat dc răgazul trebuitor pentru a-şi produce o bază nu doar administrativă, ci şi economică, nu doar socială, ci şi psihologică. S-a ornat cu o serie de cutume şi tabieturi. Şi-a atribuit diplome obţinute pe uşa din dos. E plină de ifose. Ciocoii care o compun se cred „specialişti" cu o „vastă experienţă", indispensabili pentru a pune în funcţiune maşinăriile statului. Integrată într-o reţea de relaţii

mai mult sau mai puţin ocultă, neexcluzind trăsături mafiote, se străduieşte a rămîne la suprafaţă şi după surparea oficială a regimului-matcă. Întinzînd insaţiabile tentacule spre puterea politică, reconfigurată datorită unei simple „rotiri de cadre", ca şi spre cea economică, remaniată în stilul rapace al unui capitalism „de tranziţie", are, fireşte, tot interesul de a acoperi fărădelegile trecutului, adică de a se acoperi pe sine. Reacţionarismul său obtuz şi agresiv alcătuieşte una din principalele piedici în drumul unei drepte evaluări şi sancţionări a comunismului.

Nu putem ocoli nici atitudinea de nepăsare a Occidentului. Supus unui bombardament propagandistic formidabil din direcţia Uniunii Sovietice, a Chinei maoiste, a sateliţilor lor, acesta a dovedit, pînă în anii '70, cînd l-a zguduit verbul de foc al „disidenţilor", în cap cu providenţialul Soljeniţîn, o orbire faţă de realitatea comunistă, pe care n-am putea-o, cred, aprecia mai just decît ca pe un efect de hipnoză. în afara oricărei motivaţii realiste, comuniştii erau cei „buni", anticomuniştii, cei „răi". O metafizică politică întuneca bunul simţ. în materie de încălcare a drepturilor omului, funcţionau două măsuri. Printr-o stranie distorsiune a conştiinţei, cei ce depuneau mărturie asupra Gulagului erau taxaţi drept angajaţi imperialişti. O asemenea funestă asimetrie a judecăţii definea, potrivit lui Raymond Aron, unul din puţinii intelectuali lucizi, sinistrismul. Acel sinistrism care a inhibat protestele împotriva celei mai crunte şi mai făţarnice batjocoriri a fiinţei umane pentru că se înfăşură în lozinci democratice. Acel sinistrism care a introdus poza snobă a „anagajării" de tip Sartre,

de fapt o complicitate cu torţionarii, disimulată printr-o retorică umanitaristă. Acel sinistrism care a încurajat relaţiile ignobile cu cîrmacii comunişti, primiţi şi vizitaţi de către înaltele oficialităţi, sprijiniţi în sfera materială şi în cea morală, în detrimentul popoarelor captive. Cît de degradante au fost asemenea contacte, care au împletit dezonoarea cu ridicolul, nu s-a arătat încă nici pe departe. Istoria va avea grijă să le încondeieze. Ajunge acum a ne pune o singură întrebare: oare pentru a spăla ruşinea ordinelor acordate de către „lumea liberă" lui Nicolae Ceau- şescu şi a titlurilor academice acordate de aceeaşi „lume liberă" Elenei Ceauşescu ar fi de ajuns toată apa Oceanului Atlantic? Avem destule motive pentru a presupune un confort egoist, un defetism *ă la* Miinchen, o tactică cinică a guvernanţilor în chestiune, de la care ne-am fi aşteptat la cu totul altceva, dar pe care o mai consecventă confruntare cu Răul i-ar incomoda, se vede, în siesta lor mentală. Nu ne izbim oare şi la ceasul de faţă de sechelele complexului procomunist? Dacă inteligheţia apuseană s-a demarxizat şi nu-şi cruţă săgeţile polemice împotriva comunismului „clasic", ca şi a mlădiţelor năvalnice ale neocomunismului, oamenii politici ai Apusului se arată, în schimb, mult mai conservatori. Comportarea cu liderii Estului le-a creat stereotipii. Slăbiciunile lor faţă de puterile comunismului (aflate în declin), ca şi faţă de tertipurile acestuia (împrospătate), sînt şi acum de o notorietate ce ne scuteşte de obligaţia exemplificărilor.

Să ne mai surprindă „misterul" indicat de Alain Besan- şon? Să-l considerăm de nedezlegat?

Factorul istoric ne vine în ajutor pentru a reduce o posibilă interpretare fatalistă. Dacă cineva ar mai dori azi să disocieze comunismul de nazism, în faţa unei instanţe morale, pentru a favoriza comunismul, l-ar contrazice chiar evoluţia evenimentelor. Dislocat din structurile de dominaţie ce şi le-a făurit şi încercînd a-şi forma altele noi, totalitarismul de stînga se apropie de cel de dreapta, se îmbrăţişează cu el, în pofida unei „vrăjmăşii" cu stagiu respectabil, spre a-şi regenera forţele. Criza îl determină să treacă peste diferenţele ce, în ochii naivilor, păreau structurale. Unirea face puterea, inclusiv în cazul totalitarismelor, nu-i aşa? Ce dovadă mai clară poate fi a comunităţii lor de interese? Ce dovadă mai clară poate fi a vinovăţiei lor comune? Spre a relua o comparaţie a lui Bemard-Henn Levy, am putea afirma că totalitarismele „antagonice" ni se înfăţişează precum „cei doi teologi ai lui Borges, care şi-au trăit întreaga viaţă anate- mizîndu-se şi excomunicîndu-se reciproc, dar care, în momentul morţii, şi-au dat seama că sînt două trupuri în care sălăşluia acelaşi suflet". Un suflet criminal, care trebuie pedepsit. Omenirea nu-şi va găsi respectul de sine şi liniştea pînă cînd procesul nazismului nu va fi completat cu un egal de cuprinzător şi de sever proces al comunismului.

Literatura interbelică, „o sintagmă procustiană"?

Distinsul meu coleg de facultate, V. Fanache, (nu ne-am văzut de atita timp încît am senzaţia că ne aflăm pe planete diferite, solidari doar - cu nostalgică amabilitate vorbind - prin ceea ce se cheamă Galaxia Gutenberg) pune în discuţie o temă

interesantă: cea a periodizării literaturii române contemporane. Teza d-sale transpare chiar în titlul articolului: *O sintagmă procustiană:„ literatura interbelică" („Stema",* nr. 5/1993). Ea cuprinde două momente: unul de respingere a conceptului în cauză şi altul de pledoarie în favoarea unei noi soluţii cronologice. Fapt ce presupune o încredere apriorică în finalitatea operaţiei. Noi sîntem mai increduli! Întrucît avem impresia că *orice* periodizare a fenomenului literar s-ar propune, aceasta n-ar avea decît un caracter mai mult sau mai puţin artificial, n-ar fx decît o convenţie mai mult sau mai puţin amendabilă. Fie că plecăm de la raportarea la marile evenimente istorice, fie că avem în vedere conceptul de generaţie (aşa cum se profilează în cercetarea pe care am putea-o invoca, pe un arc respectabil, de la Ottokar Lorenz la Al. Piru şi de la Wilhelm Dilthey la Laurenţiu Ulici), rezultatul e ambiguu. Ce pare constractiv pe o parte, se surpă pe cealaltă. Chestiunea e, hotărît lucru, oţioasă. Nu putem a nu reflecta, în marginea ei, la perspectiva mai largă a istoriei literare. Fiind foarte relativă, aşa cum se recunoaşte tot mai explicit, istoricitatea însăşi a fenomenului literar, prezentarea acestuia pe capitole ale temporalităţii nu poate dobîndi un caracter peremptoriu. Simplă colecţie de imagini estetice, defdare de personalităţi („Numai personalitatea este binele suprem"), o istorie a literaturii rezonabilă evită tiparele prea apăsate ale unor evoluţii de tip cauză-efect, ale unui „progres" ce n-ar putea fi considerat decît în zona influenţelor, a unor „perfecţionări" a modelelor etc., deci într-o zonă îndeobşte minoră. Neputînd aprofunda aici problema, să reţinem că periodizarea

literaturii, reflex al înţelegerii ei sub specie istorică, alcătuieşte un instrument exterior, suficient de aproximativ şi, în consecinţă, de stînjenitor al exegezei care îl aplică *ad litteram* (excepţie face o ingerinţă istorică majoră, precum dirijarea şi „planificarea" artei sub regimurile totalitare, situaţie la care vom reveni mai jos). Să renunţăm, aşadar, la periodizare? Nu neapărat, căci avem nevoie încă, în temeiul unor reflexe culturale, de o analogie istorică. Aşezînd faptele estetice cap la cap, ne-am obişnuit să folosim un suport, fie şi eterogen, pentru a susţine construcţia. Istoria e un soi de arac în jurul căruia se încolăceşte vrejul creaţiei. Dar să n-o luăm prea în serios! Să nu construim castele de nisip cu prea mult migălite detalii, donjoane, contraforturi, creneluri, a căror surpare lesnicioasă ar risca să ni se pară un dezastru!

Ţinînd seama de cele afirmate pînă aici, să ne apropiem de aserţiunile lui V. Fanache. Unele, cum ziceam, se înscriu în registrul negativ, urmărind a demonstra că sintagma „literatura interbelică", onorabilă pentru cei mai mulţi, ar fi doar „o contrafacere, o falsă graniţă ivită în interiorul aceluiaşi spaţiu literar". Şi da şi nu! Admiţînd o anume îndreptăţire criticilor formulate de colegul nostru, nu putem a nu releva aspectele discutabile pe care, la rîndul lor, le înfăţişează acestea. Formula cu pricina i se pare lui V. Fanache „de două ori greşită". „Intîi, pentru că ea este o formulă împrumutată de la cele două cataclisme umane (1914-1918 şi 1940-1945) abătute asupra secolului şi, în al doilea rînd, pentru că este excesiv de limitată, restrîngîndu-se la un interval de aproape

două decenii *(sic!),* cu mult prea scurt pentru a se suprapune cu temporalitatea necesară noţiunii de epocă literară". Cea dintîi obiecţie se estompează considerabil dacă ne raportăm, mai întîi, la schimbările de mentalitate, la primenirile generale pe care le-au produs cele două războaie mondiale, cu indiscutabile consecinţe în mai toate domeniile spiritului, pe de alta la împrejurarea că un şir de istorici de seamă au admis, ca puncte de reper în jalonarea materiei lor, datele unor rupturi, unor reorientări în dezvoltarea omenirii. Eposul istoric sugerează spiritul comun al timpului, acel *Zeitgeist* cu care are a face şi producţia literar-artistică. Oare a greşit foarte tare Thibaudet începîndu-şi istoria cu anul 1789? Ori G. Călinescu, intitulîndu-şi unele capitole conform cronologiei politice: *Epoca domnitorului Cuza, Epoca domnitorului Carol?* Ori Fritz Martini, comparti- mentînd *Poemul epic curtenesc din epoca dinastiei suabe,* ca şi *De la naturalism la primul război mondial, De la expresionism pînă în anul 1945, După cel de-al doilea război mondial?* Al doilea reproş al lui V. Fanache, cel conform căruia epoca interbelică ar fi „excesiv de limitativă", poate primi cu uşurinţă răspunsul că nu există o epocă standard, canonică. Fiecare unitate de timp, resimţită din punctul de vedere al creaţiei ca specifică, îşi are propria ei durată, care poate fi mai lungă ori mai scurtă. A o extinde sau a o comprima după o normă „ideală" n-ar însemna tocmai a o... procustianiza?

Interlocutorul nostru aduce şi alte obiecţii „literaturii interbelice": „In nici un caz nu se poate vorbi de epoci literare în care figurează «jumătate» dintr-un autor. Obligatoriu, o epocă include integral

un scriitor, de la debutul său pînă la finele carierei sale, care este identic cu anul morţii. Or, ce se întîmplă cu personalităţile numitei literaturi interbelice? Ele sunt decapitate exact la mijlocul activităţii, toate într-o singură zi calendaristică, după unicul criteriu istorist al trecerii, de voie de nevoie, la epoca socialismului vremelnic victorios sau, mai nou, fiindcă prejudecata persistă, la epoca actuală". Să reamintim că dramatica „decapitare" se produce în istoriile literare nu doar după criteriul „istorist", ci şi după cel al genurilor. Poeţi, prozatori, dramaturgi, ideologi sînt prezentaţi nu o dată pe secţiuni, felii însîngerate ale personalităţilor multilaterale ce ar putea înspăimînta pe un comentator caritabil. Să-i acuzăm de asasinat pe venerabilii istorici? Ori să avem în vedere faptul că din două rele, în „nararea valorilor", au trebuit să aleagă unul? Cît priveşte trecerea unor personalităţi literare de la o epocă la alta, aceasta e clară, în situaţia de faţă, precum trecerea de la zi la noapte. Uneori a trecut o „jumătate" de autor, alteori mai mult, alteori mai puţin. Cine statuează „obligaţia" ca o epocă să includă „integral" un scriitor, de la debut pînă la moarte? „Epoca socialismului vremelnic victorios" n-a ţinut seama de nici o regulă de politeţe artistică. Ea reprezintă un moment tară precedent de revărsare nocivă a istoriei în creaţie, aşa cum urina pătrunde în sînge. A intervenit cu cruzime desfiguratoare, făcînd să existe într-adevăr „doi Arghezi", „doi Sadoveanu" etc. A ghilotinat personalităţile, lăsînd uneori, în domeniul său tendenţios, doar trupul cu o mînă ce a continuat a scrie sub imperiul unui automatism ideologizat. Căci ce legătură este între poetul „credinţei şi tăgadei",

Arghezi, şi poetul exclusivist al tăgadei materialist-dialectice din *Cîntare omului?* Sau între noocratul Camil Petrescu şi realist-socialistul Camil Petrescu? Sau între Sado- veanu cel care celebra solemnitatea obîrşiilor cosmice şi Sadoveanu cel care proslăvea propagandistic o efemeră ocupaţie preocupată a jugula tradiţiile? Sau între G. Călinescu, estetul, elitistul cu o privire intemporală, şi propovăduitorul unui clasicism de partid şi de stat? Dm fericire, opera majoră a acestor mari creatori a fost salvată datorită apartenenţei ei la epoca interbelică. Timpul istoric însă a trecut prin fiinţa lor ideală precum o sabie. Nicăieri ca în cazul lor nu se vede mai bine cum o epocă social-politică determină, prin imixtiunile ei, una literară, pe potrivă. A indica factorul negativ, compromisul alienant, frizînd patologicul, nu poate însemna, aşadar, o „prejudecată". Cu atît mai puţin o „prejudecată" supărătoare pentru că „persistă". Dimpotrivă, e un act de luciditate recuperatoare, Iară care nu putem reconstitui scara axiologică, nu ne putem raporta efectiv la valorile literelor româneşti. Singurul mijloc posibil de-a exorciza efectul nefast al epocii totalitare este examenul critic care s-o înfăţişeze obiectiv şi s-o delimiteze ca pe un corp străin în organismul literaturii.

Nu putem ocoli nici un alt pasaj al comentariului lui V. Fanache, în care criticul ia în discuţie factorul politic: „istoria politică este cea care face muzica, evident muzica literară", scrie d-sa, dezaprobator. Neîndoios, felul în care e descris mecanismul „în trei mişcări dogmatice" al „exegezei scolastice" *(recte* proletcultiste) corespunde realităţii. „Exegeza" cu pricina a procedat pe cît de „simplu"

pe atît de „prost”: „a respins tot ce s-a scris înainte de 1944, prin recurgerea la propoziţiile servite de teoria marxist-leninistă; a acceptat numai operele create în perioada postbelică, socotindu-le singurele valori viabile; a introdus magicul termen concesiv de «valorificare» a moştenirii literare, confundîndu-se cu achizitorii de pe la cooperativele agricole, care valorificau pieile de viţel sau fulgii de gîscă”. Nimic nu e de contestat aici. Dar autorul e de părere că: „în zilele noastre dogma pare a se inversa”. Cum adică „a se inversa”? înlăturarea dogmei, analiza urmărilor ei mai vechi şi mai noi, să nu fie altceva decît tot o... dogmă? A vorbi despre politizarea forţată să nu reprezinte decît tot o... politizare? în acest sofism, deloc gratuit, este conţinut pericolul anihilării spiritului critic. Dacă ne temem a numi pur şi simplu politizarea abuzivă, nu înseamnă că o tolerăm? Avînd atari temeri fals- higienice, V. Fanache pare a se apropia de defetismul „apoliticilor”, care se străduiesc a arunca un văl de uitare asupra greşelilor trecutului şi prezentului, precum am avut ocazia a arăta adesea. A confunda o epocă abuziv politică cu una a de-politi- zării e una din asemenea greşeli ale prezentului cu vădite rădăcini în trecut. Supărat pe procedeul de-politizării, aşa cum ar fi supărat pe un genist că ar dori să cureţe un teren minat, V. Fanache se arată iritat, în caz particular, şi de I. Negoiţescu: „Deruta provocată de sintagma «literatura interbelică» a contaminat şi unele spirite criticc de fineţe, cum s-a relevat Ion Negoiţescu, autorul unui prin volum din *Istoria literaturii române,* perioada 1800-1945, Editura Minerva, 1991”. La ce se referă? La faptul că I. Negoiţescu nu se ocupă, în primul tom al *Istoriei*

sale, din păcate neterminate, de o seamă de scrieri ale unor autori interbelici, produse în perioada comunistă. Deşi cu unele excepţii, „treceri «ilegale» din teritoriul interbelic în cel actual", cum le numeşte interlocutorul nostru, grijuliu cu „legalitatea". Ar fi vorba de „o brutală oprire" în faţa anului 1945, pricinuită de „presiunile ideologice insinuate foarte probabil în inconştient". Adică în inconştientul criticului exilat. E adevărat că acesta dă dovadă de unele inconsecvenţe de metodă istorică, aş zice, pe care i le-am semnalat şi eu. însă nu se află în chestiune cîtuşi de puţin vreo „presiune ideologică", fie şi „insinuată în inconştient" cum, cu o elegantă precauţie, propune V. Fanache, ci cu o atitudine pe deplin asumată, de denunţare a ideologiei deformatoare. I. Negoiţescu mi-a explicat că se va ocupa de marile căderi în „groapa" literaturii comandate de regimul comunist într-un capitol aparte din volumul al doilea al *Istoriei.* Nu ştim în ce măsură acesta a fost redactat. De reţinut că I. Negoiţescu a avut în vedere deosebirea tranşantă dintre epocile literare, care fac uneori imposibilă reunirea producţiilor uneia şi aceleiaşi personalităţi sub semnul unei minime coerenţe de concepţie, de scriitură, de etică. Atitudinea sa se situează, prin urmare, la antipodul celei a lui V. Fanache, neîmpietînd însă asupra condiţiei puse de acesta, după care „plauzibile rămîn criteriile care emană din calitatea estetică a textului", ci, din contra, confirmînd-o...

Să vedem acum care e contrapropunerea în materie dc periodizare a lui V. Fanache. Refuzînd sintagma „procustiană"

a literaturii interbelice, criticul susţine că „această

epocă literară se întinde (cu abaterile fireşti) între 1920-1970 şi (...) ea se structurează ca sinteză între tradiţie şi modernitate, e un triumf al spiritului autohton, care, prin necesară sublimare, se deschide într-un evantai tematic fără precedent, la cote valorice universale". D-sa se bizuie, pentru a-i marca finalul, pe anii încetării din viaţă ai autorilor care o „traversează". Dacă ne referim la decesul lui Rebreanu, în 1944, la cel al lui Sadoveanu, în 1961 (iar nu în 1964; e probabil o greşeală de tipar), dar şi la cel al lui Şerban Cioculescu, în 1988, am putea socoti că se deschide numai pentru decese o vastă epocă. Neisprăvită încă, de vreme ce între noi se mai găsesc cîţiva interbelici, chiar în plină activitate. Şi apoi, cum am putea considera cu seriozitate că o nouă epocă înccpe numai în clipa în care toţi reprezentanţii celei anterioare au trecut în lumea drepţilor? Ipoteza lui V. Fanache e, cu toate acestea, interesantă prin insolitul ei speculativ, am spune prin îndrăzneala ei. Ea are avantajul de a cuprinde toată traiectoria evoluţiei personalităţilor, de a satisface tendinţa „judecării estetice globale". Un proiect ideal! Dar totodată dă în vileag viciul oricărei periodizări abordate cu stricteţe. Plus un viciu aparte, de sorginte ideologică. Pentru că această aşa-zisă epocă se „structurează", dar şi se de-structurează în aceeaşi măsură. Ea include nu doar „sinteza între tradiţie şi modernitate", ci şi ruptura lor violentă, în sensul reîntoarcerii la o tradiţie prefabricată, la anacronismul impus al proletcultismului. E nu numai un „triumf al spiritului autohton", ci şi o eclipsă a acestuia, printr-o nonliteratură de import. E nu numai „sublimare", ci

şi degringoladă, impurificare, decădere. Nu cuprinde doar un „evantai tematic fără precedent", vizînd universalitatea, ci şi reducţia jalnică a temelor, conform reţetarului de partid. E, am spune, un amestec strident de contrarii. Credem că niciodată, în desfăşurarea culturii noastre, n-a existat o mai ascuţită şi o mai dureroasă sfîşiere a spiritului ei decît în anii regimului comunist. Cum ar putea fi aşezate în aceeaşi albie a timpului două curente de sens contrar? O atare „epocă" n-ar fi decît un hibrid ce îmbrăţişează, în chip vinovat, alături de cele mai relevante împliniri estetice, fonnele monstruoase ale oportunismului celui mai dezlănţuit, ale celei mai grave îndepărtări de la menirea ei pe care a cunoscut-o la noi arta cuvîntului. Prin urmare, n-ar putea fi considerată decît o încercare de a le diminua, muşamaliza, trece sub tăcere pe cele din urmă. Oile şi lupii sînt convocaţi pentru a alcătui o stînă. E cu putinţă?

Şi mai putem nota un semn de întrebare. Afirmă V. Fanache: „Nici o discrepanţă de esenţă nu desparte pe Arghezi din *Testament* şi *Hore* de Marin Sorescu, cel din modemul *La lilieci,* pe Rebreanu de Marin Preda, pe Hortensia Papadat- Bengescu şi Camil Petrescu de Nicolae Breban, pe Blaga, Bacovia şi Ion Barbu de Nichita Stănescu, pe Constantin Tonegaru de Leonid Dimov etc." Şi atunci? De ce ar mai fi nevoie de hotarul unei epoci literare spre a-i despărţi? Cum poate această epocă să ia sfirşit în 1970? Mai sus, preopinentul nostru susţinea „afinitatea electivă" dintre I. Negoiţescu şi G. Călinescu: „Comuniunea de spirit îi plasează pe cei doi critici în aceeaşi epocă literară". Neobişnuită epocă literară, deschisă spre infinit! I. Negoiţescu a

murit în 1993, iar Marin Sorescu şi Nicolae Breban se găsesc, după toate aparenţele, în toiul carierei lor creatoare. Neputîndu-ne da seama cînd a încetat epoca literară care e şi una interbelică, aflăm în schimb: „Ciclul literar încheiat lasă loc altuia; cu literatura anilor optzeci se resimte începutul unei noi perioade, a postmodernismului". Oare? Trecînd peste organicele legături cu predecesorii imediaţi, şaizeciştii, nu putem a nu observa că „nici o discrepanţă de esenţă" nu-i separă pe optzecişti de Gco Dumitrescu, Constant Tonegaru, Gellu Naum, Nina Cassian (cea de la început) etc. N-ar trebui şi ei subordonaţi aceleaşi epoci-mamut? Şi cum rămîne cu „epoca" 1970-1980, deductibilă, cu mult mai scurtă şi cu mult mai artificială decît epoca interbelică? Ceea ce confirmă consideraţiile din primul paragraf al prezentei însemnări...
Periodizarea literaturii contemporane, dacă nu a literaturii în genere, nu e decît o chestiune relativă, care are sorţi de succes doar dacă e tratată fără pedanterie. Ea ţine de o condiţionare istorică a conştiinţei noastre, in principiu inadecvată substanţei estetice, care aspiră spre o organizare morfologică, în temeiul unor norme intrinseci, aşadar spre un climat al diacroniei. Sîntem liberi a privi lucrurile într-un fel sau altul, a aranja în diferite figuri cronologice valorile de dimensiuni diferite, fără a ne aştepta la mari revelaţii sau la cataclisme ale receptării, cu condiţia de a respecta esteticul ce se respectă pe sine. Pentru a nu avea deziluzii, nu trebuie să ne facem iluzii, în afara tendenţiozităţilor extraliterare, periodizarea e un joc inofensiv. Propunerile lui sînt fragile, precum orice gratuitate. Nesatisfacut de instrumentul atît de des

mînuit, de „uzat”, dar care pare celor mai mulţi încă suficient de solid, al „literaturii interbelice”, V. Fanache încearcă a-1 înlocui cu o machetă preţioasă, ca un obiect de porţelan. Atenţie, să nu se spargă!

Cutremurătoarea colegialitate

Acum, cînd revistele literare se află la ananghie, cînd întreaga noastră cultură e în pericol de moarte, avem prilejul a consemna un gest impresionant de solidaritate cu suferinţele noastre, ale tuturor omenilor de litere ce ţin a se exprima în acord cu conştiinţa lor. Prietenul adevărat la nevoie se cunoaşte. Şi, în cazul de faţă, mîna de ajutor ce ne-o întinde e cu atît mai utilă, cu cît e în chestiune o persoană aşa-zicînd sus-pusă, dispunînd de un fotoliu academic, de altul dc şef de revistă, ca şi de relaţii în sferele puterii, pînă-n saloanele, atît de benefice pentm evoluţia oamenilor şi a lucrurilor, ale Palatului Cotroceni. Dar să nu mai lungim fraza noastră plină de gratitudine. E vorba de umoristul Marin Sorescu, care, de astă dată, grav şi ultraresponsabil, aşa cum se cuvine într-o circumstanţă gravă, se pronunţă, într-un mare cotidian, pe tema *Ce se întîm- plă cu revistele literare?* Ce să se întîmple? Rău, cît se poate de rău, însă nu din pricina scumpirii uriaşe a hîrtiei, sau a penuriei de fonduri, sau a proastei difuzări, ci pentru că (atenţie la criteriul onestităţii şi la ţinuta sobrietăţii!) „la tot pasul, te trag de mînă şmecherii democraţiei”. Adică, bieţii de noi, cei ce avem naivitatea a dori democraţia! Autorul *Morţii ceasului* are bunăvoinţa a ne revela şi natura greşelii noastre de neiertat: „Eu cred că pericolul major nu mai este al neocomunismului, care a fost distrus cu stat cu

tot, ci al neolichelismului". Aşa va să zică, după cum ar fi spus prezidentul Mircea Snegur!
Acum că am aflat din izvor sigur că neocomunismul a fost distrus în România (celălalt prezident, o poate confirma, nu-i aşa?), nu ne rămîne decît să ne recunoaştem, ruşinaţi peste poate, în chipul lichelismului întrupat în mizerele „liote de imitatori şi de zuvragii, cu mîinile întinse a pomană, pîrîtori şi cîrcotaşi, ciurucuri şi mardare", lichelism pentru zugrăvirea indignată a căruia campionul absolut al moralei, care este Marin Sorescu, nu ezită, iată, a-şi muia pana în călimara colegial-balcanică a unor Eugen Barbu şi Adrian Păunescu. Dar punctul maxim al magnanimităţii sale, jovialul bard îl atinge în altă parte. Şi anume în acele rînduri în care, amintind dramatica dispută dintre preşedintele Uniunii Scriitorilor, care cere statului minima subvenţie trebuitoare supravieţuirii publicaţiilor Uniunii şi şeful executivului, care îl refuză, în virtutea unei înalte filosofii contabiliceşti, se aşază de partea celui din urmă. Aproape nu ne vine a crede, drept carc citătm, spre a se încredinţa şi cititorii noştri, cuvintele d-sale încărcate de caldă iubire faţă de scriitori şi de respect pentru principiul libertăţii de opinie: „Pe drept cuvînt *(sic!),* primul ministru i-a spus că aceste reviste nu reprezintă cultura română - ci doar, poate, un sindrom al acestei culturi; că odată ce te-ai declarat independent, rămîi independent, nu veni la cerşeală şi că Guvernul nu e masochist să dea bani unor publicaţii carc de doi ani n-au făcut decît să înjure Guvernul şi carc promit să facă acelaşi lucru în continuare, dacă vor primi stipendii... de la Guvern". Logica

redactorului-şef al „Literatorului”, copiind logica primului ministru, e imbatabilă! După cum e impecabilă eleganţa d-salc etică, ce-i îngăduie, odată ce este el însuşi subvenţionat şi ocrotit de înaltele autorităţi, să osîndească, mînios şi scîrbit, „cerşetoria” altora! Chiar dacă aceşti alţii sînt marea majoritate a scriitorilor şi gazetarilor români contemporani! Admirînd temeritatea, generozitatea şi demnitatea propoziţiilor în cauză, sugerez ataşarea lor neîntîrziată la propunerea pentru Premiul
Nobel pe care Academia Română a înaintat-o în favoarea incomparabilului Marin Sorescu.

RS. „în ultimii doi ani, scrie redactorul-şef al «Literatorului», Dinescu s-a integrat de vreo 200 de ori în Europa”. Avem o măruntă curioziate: de cîte ori s-a integrat în continent Marin Sorescu? De 201 de ori sau numai de 199 de ori, ceea ce i-ar explica supărarea!

Extemporal Eugen Simion

De mult am simţit că ceva nu e „în regulă” cu Eugen Simion. Criticul era aproape unanim lăudat (inclusiv de către Europa Liberă şi „România literară”), atribuindu-i-se un loc central şi o autoritate ce nu mi se părea întrutotul justificate. E drept, activitatea sa, îndeajuns de bogată, a abordat fenomenul important al „renaşterii” literelor româneşti după 1965 şi a împlinit astfel rolul necesar al unei prezentări a acestuia, cu un remarcabil impact public. Numele său se leagă insistent, alături de cel al lui Nicolae Manolescu, de imaginea literaturii noastre actuale, aşa cum s-a configurat pînă în decembrie
1989. Critica sa de „întîmpinare”, simţindu-se însă

mai în largul său în încercările de sinteză, a propus liniile ei „consacrate”, de care ţine seama azi şcoala şi mentalitatea largă a receptorilor. E un merit însemnat ce nu i s-ar putea contcsta. Dar s-a creat un „duet” ce nu avea sorţi de durată, E. Simion-N. Manolescu. Ambii aveau ambiţia solistului. Era neraţional să apară amîndoi criticii pe spaţiul îngust de pe podium, cuvenit unei singure persoane. Se cerea o „direcţie”, totuşi, şi suprapunerea celor două personalităţi cu, aparent, ţeluri şi mijloace similare, părea nu o dată stânjenitoare. Două săbii într-o teacă nu încap. Ruptura s-a produs făţiş după Revoluţie, deşi, pentru un ochi avizat, latenţele ei existau şi înainte. S-a produs, după cum era de aşteptat, în defavoarea lui Eugen Simion. Fără a dori să-l compar cu Tudor Vianu, îmi amintesc de ceea ce mi-a spus Tudor Arghezi: „pe cînd Călinescu are vînji naturali, Tudor Vianu pare fabricat”. Faţă de N. Manolescu, E. Simion are un aer oarecum artificial. Pariul său este „onorabilitatea” nu eclatanţa. Mai puţin „creator”, ghidat de tendinţa de a „zugrăvi după natură” şi de o tactică „diplomatică”, dus de curent în loc de a determina un curent, se situează strict la nivelul timpului, fără nici un impuls dc a-1 devansa. Justeţea sa e concurată nu dc injusteţe, ci de corectitudine. Iar aceasta e concurată de prolixitate. Cu toate că şi-a asumat un proiect estetic, „artist”, cel lovinescian-călinescian, exegetul nu are decît resurse modeste pentru a-1 traduce în fapt (se poate face o analogie cu călinescianismul domesticit al lui Al. Piru). Ferindu-se de controverse, de conflicte, deci, de riscuri, a cultivat un discurs previzibil încă în punctele sale de plecare, cu o aplicaţie mai curînd

stereotipă decît spontană. O tonalitate medie, distilată şi solemnă, îl caracterizează. Lipsa unei îndrăzneli mai subliniate îl împiedică a ilustra o consistentă ipostază directoare, locul de *number one.* Un iz acomodant, administrativ, „statistic" se degajă din scrisul său, altminteri „serios", demn de consultat sub beneficiu informativ şi chiar pentru o fineţe a expresiei rodate. O notă dionisiacă, o vibraţie vizionară, o speculaţie „imprudentă" nu-1 înviorează niciodată. Nici o furtună nu atinge fruntea autorului, nici un fulger nu-i iluminează textul. Un confrate glumeţ, exagerînd desigur, l-a poreclit Evghenii Simionovici Loc-comunov... In astfel de condiţii, chiar critica zisă de „întîmpinare" (cronica literară) îşi reduce considerabil eficienţa, fiind, dacă nu întîrziată, măcar marcată de ceea ce, evident, *trebuia* scris. Intr-un fel, Eugen Simion funcţionează ca un automat perfecţionat. Privind mai de sus, constatăm că o prudenţă activă, o cuminţenie lustruită îl conduc către ceea ce *se cuvine* înfăţişat la o instanţă elementară a recunoaşterii, cea mai nepretenţioasă, mai puţin aprofundată. Criticul oferă, aşadar, merindea necesară mediului didactic şi marelui public, pe care, dat fiind locul de prim-plan ce i s-a acordat, destui confraţi au supralicitat-o, i-au dat tîrcoale încîn- taţi, cu simţurile înflăcărate, ca şi cum ar fi fost o delicatesă pentru propria lor masă...

Nu dorim, prin asemenea consideraţii, a-i refuza lui Eugen Simion calităţile şi meritele ce nu i se pot refuza: o înzestrare pentru expresia clară şi bine lunecătoare, înflorită de cîte-o metaforă, tenacitatea şi, nu în ultimul rînd, îndreptăţirea unor judecăţi ce pluteau în aer, condensate sub pana d-sale.

Polemizăm doar cu postura de vioară întîi ce i s-a atribuit, apreciere vinovată de superficialitate, aşa cum au admis, între timp, şi unii din admiratorii săi. Eugen Simion ni se descopcră „plat" şi „banal" în raport cu acest pretins rol dc „dominare" absolută asupra criticii noastre, de *primus inter pares,* deci în raport cu exagerarea cu care a fost preţuit. Acest simbol superlativ e cel mai supărător reactiv al insuficienţelor sale. Altminteri, exegetul face parte din constelaţia, îndeajuns dc cuprinzătoare, de critici, istorici literari şi eseişti reprezentativi ai deceniilor postbelice, în cadrul cărora preferinţele noastre (natural, neobligatorii pentru alţii) merg, în afară de amintitul deja Nicolae Manolescu, către alţii, precum I. Negoiţescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Cornel Regman, Mircea Zaciu, Alexandru Paleologu, Alexandru Gcorge, Mircea Martin şi chiar Valeriu Cristca, mai personal şi mai intens acesta din urmă în demonia carc-1 face a rătăci acum pe acelaşi teren eretic cu coechipierul său de la „Literatorul". Eugen Simion e unul din acei critici în care epoca se poate recunoaşte cu fidelitate tocmai prin absenţa unor aspecte mai vii ale personalităţii, care, prin caracterul său unic, sugerează atemporalul. în astfel de cazuri, atît virtuţile cît şi servituţilc timpului îşi fac simţite prezenţa, în proporţii, fireşte, diferite. Rarefierea personalităţii nu e îndeobşte compatibilă cu energia morală trebuitoare pentru a respinge decis impostura. Această structură e mai vulnerabilă, mai „acomodantă", gata a îmbrăţişa necritic accidentele contextului. Astfel ne-a surprins neplăcut, încă cu destui ani înainte, ciudata toleranţă a lui Eugen Siraion faţă de colaboraţionişlii notorii ai literaturii

noastre, atît cei din primul val, stalinist- dejist, cît şi cei din valul secund, ceauşist. Dată fiind aspiraţia d-sale lovinesciană, la care ţine teribil, ne aşteptam s-o onoreze prin delimitări tranşante, prin amendări severe... Insă ciclul *Scriitorilor români de azi* e o galerie nediferenţiată, cam monotonă, în care „marea trădare" est-etică e muşamalizată, minimalizată, dosită, într-o manieră ce poartă gîridul la neatenţia unui inspector financiar faţă de un infractor pe carc-1 supune controlului... Rîndurile, deseori citate, despre sinuoasa traiectorie a lui Ov.S. Crohmălniceanu de pildă, dau măsura acestei posturi demisionare. De ce oare o asemenea comportare? Teama de risc, comoditatea, „mediocritatea" morală sînt explicaţii plauzibile. Dar, coborînd pe plan biografic, am putea menţiona şi urmărirea unor „bune relaţii", indispensabile *carierei* pe care Eugen Simion doreşte a o realiza cu o statornicie atît de puţin... lovinesciană. Evitarea compromisurilor bătătoare la ochi, în decursul „epocii de aur", ascundea o adaptabilitate secretă, pe termen lung... Sesizînd asemenea lucruri, l-am judecat pe autorul *Dimineţii poeţilor,* încă în anii '70-'80, într-un chip sensibil deosebit de cel al cvasitotalităţii criticilor, riscînd pe atunci mari nedumeriri şi învinuirea de „negativist". Ultima oară, pînă la răsturnarea dictaturii, într-un amplu comentariu, publicat în mai multe numere ale „Suplimentului literar-artis- tic", condus de Ion Cristoiu, care se temea de intervenţiile cenzurii şi cu care „negociam" în prealabil, în prelungite convorbiri telefonice, pasajele cele mai expuse. Azi se poate vedea cu mai multă limpezime cine a avut dreptate...

După 1989, s-a petrecut un lupt ce nu m-a mirat prea mult: actualizarea unor virtualităţi negative ale lui Eugen Simion, accentuarea defectelor sale. N-a fost un paradox, cum s-a crezut, ci o evoluţie ce se putea prevedea. Mulat pe epocă, „oglindind-o" pasiv, spre a cita parodic un clişeu al „esteticii" realist-socialiste, criticul n-a mai avut resursele autodepăşirii, ale trecerii într-o altă mentalitate istorică. A rămas moralmente în trecut, declarîndu-se un conservator înfricoşat de „agresivitatea sălbatică împotriva marilor valori ale literaturii române", adică neezitînd a confunda naturala lor rediscutare şi sancţionarea laturii lor oportuniste, incontestabile, cu o „demolare". Ni se înfăţişează, vorbind plastic, în pofida unor tirade generoase pe care le lansează, drept un conu' Leonida subţiat de cultură, însă nu mai puţin mortificat de spaima schimbării: „Există azi în societatea noastră un snobism al contestaţiei", se vaită d-sa, precum o tombateră. Ca şi: „E o modă a negaţiei şi o retorică chiar a depresiunii în presa noastră". Termenul „modă" sugerează aprehensiunea faţă dc înnoire. Dcpărtîndu-1 considerabil de tradiţia lovinesciană a recunoaşterii „mutaţiei valorilor estetice" şi a „revizuirilor", deci a deschiderii spre evoluţie a esteticului, pe un fond prodemocratic, liberal, această reacţie retrogradă îl apropie pe Eugen Simion de puterea politică resta- uraţionistă, pe umărul căreia deplînge trecutul ce nu e altul decît „epoca de aur", pe ale cărei ierarhii valorice jură. Nimic n-ar mai trebui schimbat în literatură şi, cine ştie, şi mai departe... Cît de departe? Cu o încercare de rostire ironică e apărat, bineînţeles, guvernul: „Guvernul trebuie să plătească, guvernul

manipulează opinia publică, guvernul aduce minerii la Bucureşti, guvernul împiedică partidele istorice să se desfăşoare, guvernul nu este în stare să păstreze ordinea în societate, guvernul, pe scurt, trebuie tras la răspundere... Să-mi dea voie cei care gîndesc aşa să nu fiu de acord cu ei. Este o explicaţie prea uşoară". De fapt, ironia căznită se evaporă şi rămîne figura indenegabilă a realităţilor... Soluţia preconizată de autor? Bine-înţeles „concordia naţională", împăciuirea, faimosul „pupat" caragialesc! Să nu ne „certăm", să nu ne „denigrăm", ci să căutăm laolaltă noi slogane ale progresului, cît mai abstracte, ca să ne angajeze la cît mai puţin, care să drapeze cît mai bine vinovăţiile, să ne facă să uităm cît mai repede fărădelegile trecutului totalitar. „Filosofic", exegetul meditează, „în cel mai înalt grad", la ziua de mîine: „în loc să se certe între ei şi să se denigreze (e vorba de intelectualii români n.n.), mai bine ar căuta soluţii şi ar propune idei pentru ca acest popor, strivit de mizerie, să iasă la lumină. Spectacolul vanităţilor inflamate şi al urii dezlănţuite, bezmetice, este deplorabil... Iată de ce, îngrijorat de ziua de azi, mă preocupă în cel mai înalt grad societatea românească de mîine...". Tot în zona „filosofică", Eugen Simion ne recomandă, patemalist, să scăpăm de „complexul de a nu fi ceea ce nu putem fi". De ce să ne gîndim la progres? De ce trebuie să fim nemulţumiţi de noi? „Masochismul colectiv" nu e la fel de reprobabil ca şi „narcisismul colectiv", de care pomeneşte Huxley? „Sfîrşitul unei civilizaţii, ne avertizează exegetul nostru, se anunţă prin mulţumirea de sine, dar, aş adăuga, şi prin eterna contestare de sine. Cine fuge la infinit de

propria identitate sfîrşeşte prin a şi-o pierde”. Iată ce culoare roză capătă pînă la urmă meditaţia, „în cel mai înalt grad”, a lui Eugen Simion, asupra viitorului! Nu e mai bine ca lucrurile să rămînă aşa cum sînt? O „identitate” a lîncezelii, a neschimbării, a prostraţiei nu e preferabilă dubioasei „evoluţii” către democraţie? Ce mai contează contradicţia cu alte aserţiuni ale autorului, „progresiste” de ochii lumii? Cel ce, într-o convorbire cu Adrian Păunescu din perioada ceauşistă, s-a declarat „critic marxist-leninist”, gîndeşte şi acum în categoria colectivului. Conceptul de elită îi repugnă, întocmai ca propagandiştilor de partid, ca şi cum marile acte istorice n-ar fi fost opera unor oameni deosebiţi, care au antrenat masele: „Eu cred că ideea selecţiei este falsă şi despărţirea naţiunii române în entităţi gînditoare şi entităţi negînditoare este primejdioasă”. Primejdioasă pentru cine? Cine se teme de gîndire? Eugen Simion îşi afişează „independenţa” („Eu, domnule sunt un spirit independent...”), cu toate că e, în realitate, un militant suficient de zelos pentru „depolitizarea” oamenilor de litere. Dacă luăm în considerare împrejurarea că majoritatea lor se aşază în rîndurile opoziţiei, ne dăm seama de seriozitatea unei atari „independenţe”: „Revistele literare suportă acum concurenţa celor 200 de publicaţii politico. Literatura în genere a trecut pe planul doi, toată lumea este interesată de viaţa politică şi face, sub diverse forme, politică”. Ca şi cronicarii, adăugăm, ca şi scriitorii de la 1848 şi 1859, ca şi mulţi dintre scriitorii interbelici. Istoricul literar din fiinţa lui Eugen Simion nu tresaltă însă la aceste amintiri. D-sa face doar următoarea vaticinaţie neagră: „Pot

doar să spun că multe talente tinere se vor irosi în acest război publicistic...". Vom trăi şi vom vedea!

Cei care-i citesc propoziţiile paseiste, mustrătoare faţă de prezent, vituperînd politica, mare consumatoare de literatură, ar putea fi convinşi de dreptatea lui Eugen Simion, cu o singură condiţie: cea a bunei sale credinţe. Rezultatul nu e sigur, însă şansele ar exista... Sinceritatea d-sale, tabloul unei concordanţe între afirmaţie şi afirmaţie, între vorbă şi faptă ar putea fi elemente decisive. Să vedem dacă ele se pot proba: „A nu face politică este pe ascuns politică... Propoziţia, de cea mai pură esenţă stalinistă, este reactualizată şi o citesc aproape zilnic prin gazete". înţelegem enervarea exegetului, dar nu credem că d-sa nu face politică. Nefiind în situaţia de a nu face politică, ci în cea de-a face „pe ascuns" politică, după paravanele apolitismului ticluit şi ale unui estetism de paradă, Eugen Simion se află în plină ipocrizie. Şi nici nu e nevoie, pentru a susţine aceasta, să evocăm fecundele d-sale contacte cu sferele cele mai înalte ale puterii, onorurile oficiale de care are parte, lungile excursii pe Dunăre etc., întrucît ne putem sluji doar de tendenţiozitatea textelor ce le semnează. Prin urmare, nu are dreptul moral de a învinui de... „stalinism" pe cei care-i dibuie duplicitatea. învinuire coincidentă cu procedeul disperat al neocomuniştilor care nu se pot „apăra" decît prin contrafacere şi absurd. Cine, în împrejurarea de faţă, e... stalinist? Ne apropiem, *volens-nolens,* de fierbintea zonă existenţială a lui Eugen Simion cînd citim următoarele: „Acum, cînd scriu aceste rînduri (1 noiembrie 1992), îl înţeleg mai bine decît oricînd pe E. Lovinescu care, în memoriile sale, se arată aşa de sceptic în privinţa

scriitorilor români contemporani. Se jertfise la propriu (ratase cariera universitară şi academică) şi la figurat pentru ei, iar ei...". Rezonanţa umoristică a „mărturiei" nu ne scapă, dacă ne gîndim că cel ce se vrea atît de comprehensiv faţă de mentorul „Sburătorului", cel ce vrea a-i reedita exemplul, nu s-a „jertfit" şi nu a „ratat" tocmai cariera universitară şi academică! „Nerecunoştinţa" (adică opinia rezervată faţă de E. Simion) a unor scriitori români ar putea avea, în cazul acestui cunoscut colecţionar de poziţii personale avantajoase, şi alte principii decît în cazul marelui înaintaş. La ce bun să simuleze Eugen Simion săvîrşirea unor „jertfe"? Poza d-sale de martir ar fi de tot hazul... Dar proaspătul academician (de ce, totuşi, ne întrebăm cu naivitate, academician înaintea unor Gellu Naum, Adrian Marino, Alexandru Paleo- logu, Alexandru George, Nicolae Manolescu, Mircea Zaciu, Comei Regman, Mircea Ivănescu?) comite şi alte gafe. Scrie astfel d-sa, presupunem fără a medita „în cel mai înalt grad": „Nimeni nu mai ţine seama azi de *petele intelectuale.* Citesc zilnic prin gazete că nu mai contează ce-ai făcut înainte, contează cu cine votezi astăzi. Cincizeci de ani se şterg, astfel, din memoria noastră colectivă. Rămîn actorii ei, cu alte roluri şi alte măşti...". Indiscutabil, sînt destui cei ce ţin seama de „petele (de sînge) intelectuale", care, vorba celebră a lui Lautreamont, nu pot fi spălate de toate apele oceanului. Autorul *Scriitorilor români de azi* însă, tocmai d-sa, nu ţine seama do ele. în ciuda demagogicei sale profesii de credinţă, criticul e dintre cei ce se străduiesc a provoca „amnezia culpabilă", reabilitînd fară jenă „actorii" impudici ai trecutului, încercînd a le acredita noile „roluri" şi noile „măşti". N-a încercat a i scoate basma curată

pe proletcultiştii cei mai înrăiţi? Nu înceai că azi a bloca orice discuţie în legătură cu „marile valori" ale perioadei comuniste care au dat mîna cu regimul uzurpatoi'' Şi - mai ales - nu-1 recomandă admiraţiei noastre pe Adrian Păunescu, ca şi cînd totul ar fi fost în ordine în trecutul faimoşii lui poet de curte al dictatorului? Cine, d-le Eugen Simion, „nu ţine seama de petele intelectuale"? Nu daţi nici un exemplu nominal. Vă putem completa. în mod sigur, dvs.! A arunca asupra altora propria dvs. atitudine prea puţin măgulitoare e o conduită pe care vă las să o calificaţi singur.

Nu pot încheia prezentele însemnări fără a mă referi la încă un pasaj din cartea lui Eugen Simion, *Moartea lui Mercuţio,* Ed. Nemira, 1993 (de unde am luat toate citatele din cuprinsul lor), pasaj ce mă priveşte direct. Deşi pretinde că nu face polemică, socotind-o, cu o scîrbită superioritate, „la meridianul noastru o zădărnicie", consecventul critic susţine că l-aş „înjura" şi că l-aş „urî": „Domnul Gh. Grigurcu mă contestă de ani de zile cu o ură neclintită. Ura lui intră în rîndul fatalităţilor de care mă izbesc în viaţă. Este inutil, deci, să mă lupt cu ura inevitabilă a domnului Gh. Grigurcu care, în orbirea lui, mă poate acuza de orice din moment ce nu adevărul este în discuţie, ci indezirabila mea persoană". De ce „ură"? M-am ocupat de Eugen Simion într-un limbaj exclusiv raţional şi urban, încercînd a face analize, a demonstra, în temeiul unor dovezi alcătuite din citate ori din fapte irecuzabile. D-sa nu a răspuns niciodată cît de cît la obiect la afirmaţiile noastre, preferind a se retrage în norul unor prezumţii umorale. M-am consolat şi eu cu ideea că e mai uşor să învinuieşti pe cincva de „ură" şi să acuzi „fatalitatea" decît să te comporţi

raţional. O ipostază mai curînd de babă superstiţioasă decît de intelectual modem, dar gusturile... A cui este, totuşi, „orbirea”? Cum poate dovedi interlocutorul nostru că nu „adevărul” e în chestiune, ci „indezirabila” (?) d-sale persoană? N-am făcut altceva decît a confrunta această persoană cu criteriile adevărului. Nu sînt de vină dacă rezultatul examenului nu-1 bucură pe ccl în cauză şi dacă acesta nu poate replica într-un chip convingător. Cît priveşte „injuriile” cărora v-aş fi supus, sînt tare curios, domnule academician Eugen Simion, ce-aţi spune dacă s-ar revărsa asupra dvs. limbajul de chivuţă cu care m-a tratat, după cum a tratat şi pe alţi scriitori, protejatul dvs., AdrianPăunescu...

Replică

Recent, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de la naşterea lui Marin Preda, dl Eugen Simion v-a acuzat, într-un limbaj foarte puţin urban, că sînteţi, alături de dl Nicolae Breban, principalul profanator al memoriei prozatorului. Vă simţiţi un Saint-Just al literaturii române?

întrebarea dv. prezintă cîteva componente. îngăduiţi-mi a începe răspunsul de la coadă. Nu mă pot socoti „un Saint- Just", deoarece sînt un adversar al violenţei şi al teroarei de orice fel. Nu cer trimiterea cuiva la eşafod. îmi repugnă groso- lănia de limbaj, chiar cînd se întîmplă s-o întîlnesc - şi o întîlnesc din ce în ce mai des - în reviste afine. Apelez la raţiune, propunînd scoaterea în evidenţă a unor realităţi decep- ţionante din cîmpul literar şi sancţionarea lor civilizată. Nu emit sentinţe fără drept de apel. încerc a stîrni discuţii în jurul unor cazuri de demisie morală, împletită cu degradarea estetica (urmare a celei dintîi), ridicîndu-mă împotriva fetişizărilor, a mecanismelor dogmatice, încă foarte prezente în conştiinţe Modesta mea prestaţie se doreşte într-o sferă democraticii Aştept replica şi mă mîhnesc cînd ea nu vine sau vine sub forma iraţională a unor procese de intenţie, calomnii, insulte Sînt convins că adevărata expurgare morală se obţine prin mijloace raţionale, nonviolente. însă raţiunea nu exclude rosl i rea adevărului şi tocmai această pedeapsă abstractă înfurie Caut să-mi păstrez calmul, încredinţat că-mi aduc contribuţia cu instrumentele, pe cît posibil, ale civilităţii, la o cauză dreaptă. Sînt, dacă vreţi, un anti-Saint-Just.

...Cică aş fi profanat memoria lui Marin Preda. Şi

încă alături de Nicolae Breban, adică într-un fel de conspiraţie cu vechiul meu coleg de facultate de la Cluj, care a avut gentileţea a-mi oferi o rubrică la „Contemporanul - ideea europeană", fără a-mi clinti o virgulă, fără a-mi sugera măcar o singură propoziţie, chiar dacă uneori (e omeneşte) părerile noastre nu coincid. Paznicii templului care mă fac profanator uită cîteva fapte ce nu le convin. Imaginea pe care au construit-o însemnatului prozator decedat este una hagiografică, deci convenţională, deci perisabilă. Meritelor sale reale, pe care nu le-a contestat nimeni, li s-au asociat altele, exagerate ori imaginare, într-o dictatură a admiraţiei, care mai devreme sau mai tîrziu trebuia să primească o ripostă. Nu mai c nevoie a preciza la umbra cărui idol s-a creat o atare paradigmă şi s-a iscat intoleranţa ce nu încetează a o însoţi. Lăsînd la o parte discrepanţele valorice dintre operele lui Marin Preda, ca şi spectrul, conţinut de ele, al unor elemente angrenate într-un joc interpretabil doar în condiţii de libertate intelectuală deplină, m-am referit la legenda exemplarităţii sale etice. Dacă doriţi, domnilor, a ne livra legenda drept adevăr curat, trebuie să dovediţi că textele incriminate ale autorului *Morometiilor* sînt, ele, apocrife, iar existenţa sa, nescutită de impulsuri despoticc şi abuzive, dc oportunisme şi meschinării, este rodul unui scenariu fantast. Cam greu, nu-i aşa? Cufundaţi în încurcătura dv. patetică, va trebui să vă mulţumiţi cu două constatări: 1) în ceea ce are mai valoros, Marin Preda nu iese decît limpezit şi omologat din baia de acid a controversei, de altfel ineluctabile. 2) Mistica predistă, ca orice cult de persoană, c menită eşecului. Nu doar subsemnatul,

asupra căruia vă năpustiţi, a pus-o sub semnul Întrebării, ci şi o seamă de „uscături” (a fost întrebuinţat cuvîn- tul) precum I. Negoiţescu, Monica Lovinescu, Cornel Regman, Adrian Marino, S. Damian, Pavel Chihaia, Alexandru George, Barbu Cioculescu ş.a.

Aflu din „România liberă” (8-9 august 1992) că dl Eugen Simion, imperturbabil estet cum îl ştim, m-a calificat, cu ocazia evocării, la Uniunea Scriitorilor, a lui Marin Preda, printr-un epitet clinic. Nefiind eu de faţă şi neangajîndu-se d-sa la un text, atitudinea e cu atît mai plină de dignitate şi curaj. Ca o tăiere a nodului gordian. La ce bun să mai titubăm prin analize, prin argumente? Nu procedează tot aşa, adică prin oralităţi victorioase, D.R. Popescu? Şi alţii urcaţi în aceiaşi barcă strimtă, în cap cu luntraşul - Caronul ei - Dumitru Popescu-Dumne- zeu? Esteţi şi d-lor, cu voie oficială! De fapt, e un procedeu interdisciplinar ce se poate dovedi extrem de productiv. Dacă academicianul E. Simion face uz de termeni medicali, ne putem imagina un medic la fel de vizionar, care pune pacienţilor săi diagnostice critice. Un bolnav e lovinescian, altul structuralist, altul arhetipal, altul marxist-leninist. Nu e minunat? Disciplinele evoluează prin temeritatea slujitorilor lor devotaţi. Noroc că mai există, în timpii noştri decăzuţi, astfel de slujitori, precum dl Simion!

Minunatul ambasador al golanilor

în cartea sa, publicată mai întîi în Franţa şi apoi tradusă în româneşte, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al gola- nilor(*Ed. Humanitas, 1991), constînd din convorbirile purtate cu doi jurnalişti francezi (Marc Semo şi Claire Trean), Alexandru Paleologu ni se revelă în trăsăturile sale cele mai

caracteristice. Scutit complet de cenzură şi autocenzută, stimulat de activitatea sa de diplomat de după decembrie ’ 89 şi, desigur, de mediul parizian în care a ajuns bine cunoscut, eclatantul eseist, care, de altminteri, n-a suferit niciodată de inhibiţie, se exprimă acum plenar, în albia unui gen mixt, colocvial, în care memorialistica se amestecă fructuos cu moralismul, cu judecata istorică şi cu aluviunile unei foarte întinse instrucţii, sub acolada unei participări acute la prezent. Aşa cum am mai spus şi altă dată, Alexandru Paleologu este produsul unei grefe de mentalitate occidentală pe un trunchi balcanic. Inteligenţa penetrantă, mobilă, expresia rafinată, fluidă, cuceritoare, venind din ambele direcţii, substratului peninsular îi aparţine un pitoresc temperamental greu de analizat, o culoare vie, o înclinaţie spre extrovertire. Sîngele levantin se trădează în ideaţia spumoasă, în verva ce nu exclude un gust al provocării. Familia literară din care face parte autorul îi include pe cerebralii noştri umorali: G. Călinescu, Camil Petrescu, Paul Zarifopol, M. Ralea, Alexandru George. Textele sale au un regim solar, raţional pînă la arguţie şi sofism, fără ascunzişurile firilor interiorizate, fară „mister”. O francheţe, o rostire directă, răspicată, meridională, dă propoziţiilor şansa de a se impune dintr-o dată. Deşi nelipsit, în unele momente, de diplomaţie, de simţul atavic al negocierilor, Alexandru Paleologu se distinge prin formula tăioasă, adesea memorabilă, nu doar în „sinceritatea” ei substanţială, ci şi în eleganta, norocoasa ei plasticizare. Limbajul înlesnit constituie un rezultat al instinctului social, al deschiderii spre mediu, ce-1 caracterizează pe individul sudic. Departe de evita dificultatea,

şocarea convenienţelor, paradoxul, eseistul le caută cu voluptate. întreaga sa mărturie pare a fi tocmai o exploatare a unor unghiuri de vedere imprevizibile, capabile a clătina variile prejudecăţi, neocolind inconformismul luminat al omului de lume, scandalul stilat. Dorinţa sa, reflex al sociabilităţii, e de a se „amesteca" în toate, de a-şi da cu părerea în toate privinţele. Intră în joc şi o sportivitate virilă, o discretă aspiraţie spre performanţă, în sfera gratuită a intelectului pur, cu un subtext aristocratic. Autorul vrea să facă impresia unei originalităţi fară efort, cursive, cu o condescendenţă dizolvată pînă la nerecunoaştere în masa unui discurs omniscient, de mare vivacitate. Unele note „extravagante" par, deopotrivă, seniorale şi plebeene.

La fiecare pas întîlnim sub pana lui Alexandru Paleologu aserţiuni neconvenţionale, menite a incita spiritul, orientîndu-1 către reflecţii, dacă nu absolut noi, măcar dintre cele ce n-au trecut graniţa locului comun. Nu o dată eseistul pune degetul pe rănile încă deschise ale conştiinţei publice. Aşa, de pildă, vorbind despre „ingrata condiţie de român", pe care a resimţit-o „cu sporită acuitate ca ambasador al unei puteri care a confiscat rapid Revoluţia din decembrie 1989 şi a compromis în cîteva luni imaginea pe care ţara reuşise să o impună opiniei publice internaţionale", nu se fereşte a puncta fară complezenţă un tabel de note etnice la antipodul naţionalismului exultant, de paradă: „Dacă ar fi să rezum în cîteva cuvinte, obligatoriu simplificatoare şi caricaturale, defectele noastre, aş numi în primul rînd fatalismul, această deprindere de a te adapta vicisitudinilor istoriei mai curînd decît a căuta să le învingi. O anumită superficialitate. Plăcerea

perversă de a exagera latura negativă a fiecărui lucra, ca pentru a te scuza dinainte că nu vei putea face nimic. Un permanent defetism, compensat uneori cu excesul invers, al unui optimism inocent". La care adaugă semnalarea unei reputaţii rele, de care neamul nostru se izbeşte în apus: „Faptul că printre noi mai sînt şi oameni minunaţi nu poate împiedica, adesea, ca numelui nostru să i se asocieze ideea de şiretlic, de sforărie, de neseriozitate, ca numele acesta să fie conotat peiorativ, să sugereze ceva tulbure şi ambiguu". Exemplul pe care ni-1 oferă este cel al unui George Manolescu, care a servit drept model lui Thomas Mann în configurarea personajului Felix Krall, un escroc, protagonistul ultimului său roman, rămas neterminat: „Român neaoş, de mai multe ori urmărit pentru escrocherie, aventurier care îşi inventa sforăitoare titluri nobiliare, el a reuşit să ajungă şambelan într-un mic principat german şi, ştiind să se facă simpatic, şi-a cîştigat chiar înnobilarea şi un blazon autentic. Pe atunci se puneau întotdeauna ghilimele cînd se vorbea despre un «prinţ» moldo-valah". Linii care, cu toate că pot trezi iritarea factice a profesioniştilor unui patriotism lucrativ, trebuie neapărat supuse unei mediaţii serioase, în acel spaţiu în care Ciofan s-a interogat cu necraţare asupra specificului său etnic, scriind *O mică teorie a destinului.* Aidoma oricărui popor, românii au însuşiri şi defecte (nu doar însuşiri!), a căror analiză obiectivă e unica ce ne onorează. Chipul în care ne reflectăm în ochii străinilor depinde, evident, şi de disciplina cu care ne putem struni pornirile de autoelogiere, de proiecţie exclusiv luminoasă, necritică, neîntrerupt sărbătorească, ce le trezeşte suspiciunea. A clama superioritatea noastră asupra

tuturor celorlalte popoare e o puerilitate nu tocmai inofensivă! Nu putem face abstracţie de o psihologie, istoriceşte explicabilă prin dominaţia străină îndelungată, a înclinaţiei către o vasalitate asociată cu amoralismul, a adaptabilităţii care e un mediu ideal pentru inflorescenţa minciunii şi a compţiei: „La sfîrşitul *Scrisorii pierdute,* Cara- giale îşi pune eroul să spună: «Toţi ne iubim ţara, toţi sîntem români!... mai mult sau mai puţin oneşti.» înţepătura merge drept la ţintă. La noi - nu mai mult ca la alte popoare, ba chiar poate mai puţin - cinstea nu este o calitate absolută. Trebuie să supravieţuieşti. Viaţa are farmecul ei. Răul poate fi evitat dacă eşti capabil să te adaptezi". Cioran, Negoiţescu, Paleologu şi, din mai tinerele generaţii, M. lorgulescu au stăruit asupra acestui compromis naţional, a cărui viziune a avut-o I.L. Cara- giale şi a cărui ultimă, catastrofală activare a reprezentat-o totalitarismul comunist, acea „patrie desfigurată de sub-istorie" pe care a produs-o, după expresia patetică a lui V. Ierunca. Numai înfrîngîndu-ne veleitatea superiorităţii etnice, refuzînd empiria unei exaltări patriotarde, în care se pot regăsi cele mai tulburi instincte şi, acum, cele mai clare intenţii diversioniste ale „noii clase" roşii, ameninţate în privilegiile ei, ne putem racorda la mentalitatea integraţionistă a Europei, care uită vechile conflicte între popoarele ei, în vederea împlinirii unui ideal înalt de comunicare, înţelegere şi conlucrare armonioasă. în locul falşilor profeţi ai unui naţionalism desuet, îngust, xenofob, agresiv, e infinit mai folositor şi mai demn a asculta vocile lucide, nesentimentale, avînd un contact efectiv cu substanţa naţională, care o curăţă de retorica tendenţiozităţii şi a excesului culpabil...

Dar surprizele ce ni le oferă dialogurile ex-ambasadorului golanilor nu se opresc aici. Ele continuă pe firul unor clarificări de factură istorică ori personală (şi în acest din urmă caz posedă un grad de generalitate ce le acordă relevanţă), pe care le vedem intrînd în raza de interes obligatoriu al cercetătorilor de mîine ai istoriei acestui secol, care, bizar, ne e, deocamdată, mai puţin cunoscută decît istoria secolelor anterioare. Ce ştie lectorul de azi despre, bunăoară, Garda de Fier? îndeobşte doar cîteva date sumare, vehiculate de propaganda comunistă, cîteva injurii globale. însă fenomenul legionar e mult mai complex, ireductibil la imaginea înfăţişată de falsificatorii învederaţi ai trecutului. Nu e vorba de a „reabilita" integral o mişcare în esenţă extremistă, deci antidemocratică, ci de a o priza mai exact, în conformitate cu realitatea: „Dacă a găsit audienţă mai ales la o parte mai neevoluată a populaţiei, ale cărei sentimente naţionaliste şi xenofobe sînt mai uşor de aţîţat, asta nu era totuşi singura ei dimensiune. La Garda de Fier au aderat, din alte raţiuni decît cele care îi asiguraseră succesul populist, şi mulţi intelectuali, majoritatea de formaţie franceză, care vedeau în ea o revoluţie spirituală. Această mişcare era un recurs la tradiţii mistice, avea ceva pur în structurile ei iniţia- tice, fiind totodată un apel la asumarea existenţei prin prisma pericolului şi a aventurii. Era, de asemenea, o reacţie împotriva empirismului, mai mult sau mai puţin cinic, al bătrînilor vulpoi politici". Faptul că Garda a reuşit a seduce o elită intelectuală nu se cade a fi trecut sub tăcere, ci explicat. Sub comunism, chestiunea era prohibită, dar politica struţului e o atitudine nerezonabilă, indignă. Sugestiile, în această privinţă, ale lui Alexandru

Paleologu ni se par pline de miez: „Pentru Mircea Eliade trebuie să fi fost un fel de mişcare eretică de tipul celei a catarilor şi, totodată, un ordin iniţiatic monastico-militar. Cioran vedea în ea o ruptură în istorie, o înnoire a elitelor. Lui Noica i se părea că discerne ceva care se identifica pentru el cu imperativul categoric. Era, probabil, singurul care vedea această relaţie cu morala kantiană... Pentru toţi, ideologia asta încarna un fel de romantism românesc de tipul *Sturrn und Drang*-ului german, un fel de energie primordială care avea să mătură tradiţiile şi obiceiurile liberale burgheze". Mai aproape de noi, eseistul nu se fereşte a judeca aspru Vestul pentru susţinerea, măcar indirectă* a regimului comunist din România, inclusiv prin creditarea oficială a lui Nicolae Ceauşescu şi a nefastei sale consoarte. Tema e dintre cele mai dureroase. Deşi mereu prezentă în conştiinţa noastră, ea n-a dobîndit încă, din pricina numeroaselor implicaţii sensibile, tratarea corespunzătoare. Aici, autorul se întîlneşte cu opiniile Monicăi Lovinescu, ale lui Virgil Ierunca, ale lui I. Negoiţescu şi, întîi de toate, cu cele ale regelui Mihai I, victimă celebră a pactizării dezonorante a occidentalilor cu sovieticii. Preconizînd un „proces imaginar", care să reia cazul soţilor Ceauşescu (executaţi, după cum cu îndreptăţire constată, printr-un simulacru de justiţie, mai prejos chiar de înscenările staliniste, montate totuşi cu o pedantă grijă şi desfăşurate cu o studiată lentoare, simulacru ce exprimă „îngrijorarea" şi „prostia" noii puteri, natura ei barbară, descendenţa ei comunistă, negată în vorbe, dar probată în fapte), Alexandru Paleologu declară: „Aş cere ca, în cadrul acestui proces imaginar, să fie citaţi Nixon, de Gaulle,

Harold Wilson şi toţi conducătorii occidentali despre care nu pot să cred că s-au lăsat înşelaţi de acest cuplu paranoic, ceea ce nu i-a împiedicat să-l flateze şi să-l scalde în elogii pentru ceea ce ei numeau curaj şi independenţă faţă de Moscova. Fără ei, această cumplită farsă ar fi durat, fără îndoială, mult mai puţin şi tot mai puţin ar fi durat şi ruşinea noastră, această ruşine bizară de a fi mai mult sau mai puţin identificaţi de străinătate cu aceşti siniştri clovni care ne guvernau". Nădăjduim că istoriografia viitorului va pune în puternică lumină un atare punct de vedere! Sînt oare impecabile relaţiile noastre cu Franţa? Fostul ambasador al golanilor socoteşte că „motivele de decepţie" între România şi Franţa „au fost reciproce". Este astfel pus în chestiune vechiul clişeu al unei amiciţii „tradiţionale", fără cusur, al unei solidarităţi ideale, sub paravanul căruia se ascund şi împrejurări ceva mai puţin agreabile. Faptul că Franşois Mitterand nu l-a primit pe ex-reprezentantul ţării noastre într-o audienţă de rămas bun, conform uzanţelor diplomatice, după revocare, i se pare acestuia „mai mult decît o chestiune de amor propriu personal sau de susceptibilitate socială (...) o decepţie politică". Obiectiv, autorul român aminteşte şi o atitudine salutară a preşedintelui Franţei faţă de România, recunoscând astfel un motiv gratitudinii pe care se cuvine a i-o păstra pînă la un punct: „Trebuie să mărturisesc că am fost, că în România noi toţi am fost mitterandişti. Franşois Mitterand a fost primul şi singurul şef de stat occidental care i-a opus lui Ceauşescu un refuz categoric şi definitiv atunci cînd, după afacerea Tănase şi alte proiecte de atentat puse la cale de poliţia română pe teritoriul francez, a declinat o invitaţie care îi fusese

făcută la Bucureşti şi a rupt-o foarte categoric cu acest regim, reducînd la strictul necesar relaţiile oficiale. I-am fost şi îi rămînem imens de recunoscători". Pentru a urma implacabil: „Dar asta nu înseamnă că astăzi guvernul francez nu-şi fură singur căciula, după părerea mea, acor- dîndu-le credit domnilor Iliescu şi Roman". Poziţiei filoromâne a guvernanţilor actuali de la Paris i se dibuie resorturile mai puţin idealiste. Aflată (încă) într-o anume concurenţă (de data aceasta avînd un caracter paşnic) cu Germania, Franţa vrea să-şi stabilească „nişte capete de pod" şi să dobîndească „prioritatea" pe unele pieţe din Estul Europei: „Actualul guvern român fiind, intr-un fel, încolţit de opinia publică occidentală, se poate ca unii responsabili francezi să se fi gîndit că e momentul să-şi asigure terenul". Mai cu seamă însă, Alexandru Paleo- logu se arată „şocat" de „cuvintele neinspirate", alese de Franijois Mitterand pentru a-şi exprima „dezaprobarea", în iunie 1990, după ce minerii au fost chemaţi pentru „restabilirea ordinii" la Bucureşti: „în acelaşi discurs, nu numai că insista asupra caracterului «legitim» al guvernului român şi asupra voinţei Franţei de a rămîne interlocutorul lui, dar îi mai şi sfătuia pe domnii Roman şi Iliescu să se doteze cu forţe de ordine mai sigure, ca să nu mai recurgă la civili în reprimarea unei manifestaţii. Să dai unui stat încă poliţienesc sfatul de a-şi întări organele represive mi-a apărut nepotrivit, cel puţin ca formulare". O altă propoziţie a preşedintelui Franţei e de asemenea amendată fără şovăire: „Să spui (...) că în România democraţia se instaurează cu greu, mi se pare paradoxal din partea Franţei, care ajută să se instaureze tocmai nedemo- craţia". Lapidaritatea, tonul casant amplifică efectul moral

al judecăţilor.

Consideraţiile lui Alexandru Paleologu asupra conducerii de azi din România sînt, fireşte, de totală inaderenţă şi blamare. Aceasta e supusă unei radiografii, a cărei semnificaţie constă, mai întîi de toate, în surprinderea precisă a mecanismelor sale, malign paradoxale. Ele funcţionează, susţine eseistul, în răspăr cu ţelurile demagogic declarate, învederînd continuitatea vechilor structuri. Un guvern care se proclamă social-democrat, pretinzînd că se deschide spre Occident şi spre economia de piaţă, că apără drepturile omului, care „declamă tot repertoriul de valori ataşate ideii de democraţie", se bizuie, de fapt, „pe vechea politică pentru a întreţine teama şi nesiguranţa". Un regim care se laudă că vrea să colaboreze cu oamenii de afaceri străini, face tot ce poate pentru a-i descuraja, aţîţînd mişcări ultranaţionaliste şi xenofobe, desemnînd „oprobriului public o persoană ca Doina Cornea, acuzînd-o că vrea să vîndă ţara capitalului străin". „Iată, conchide cu vehemenţă eseistul, un regim care se străduieşte să maimuţărească stîngaci democraţia, perpetuînd în realitate un sistem, comunist bazat pe favoritism şi teroare". Sagacitatea unor comentarii închinate circumstanţelor actualităţii are cîteodată un rezultat vizionar. Din textele vizînd cele petrecute, ţîşnesc lumini prefiguratoare. Tensiunea analitică propune un soi de premoniţii raţionale, a căror autenticitate, pe un mic spaţiu temporal, o putem deja confirma. Datate 1990, cuvintele ex-ambasadorului pot fi raportate, cu remarcabilă adecvare, şi la momentul referendumului pentru Constituţie, de la finele anului următor: „Tot ce vă pot spune este că regele se consideră legitim, chiar dacă opinia publică va fi

consultată ulterior, prin referendum. Este legitim chiar înaintea acestei consultări şi din alte raţiuni, pentru că un plebiscit nu este suficient. Istoria ne arată cvi prisosinţă că toţi uzurpatorii s-au impus prin plebiscit. Mă apropii oarecum, sub acest aspect, de istoricul italian Ferrero, care afirmă că orice regim se instalează la putere printr-un act de forţă sau de autoritate şi îşi capătă apoi legitimitatea de durată, dar cu o singură condiţie: ca minciuna să nu întrerupă timpul legitimator. Atunci, cine poate opera restauraţia? Cînd? Cum? în ce împrejurări? Nu ştim. Vă amintesc doar această frază a lui Juan Carlos, căruia nimeni nu-i contestă astăzi legitimitatea, cu toate că îi datoreşte atîtea lui Franco: «Iau coroana din mîinile celui care mi-o oferă»“. Nu este exclus ca vaticinarca să bată mai departe...

De acord fiind cu majoritatea observaţiilor, aprecierilor, soluţiilor prezentate de Alexandru Paleologu, ce ni se par a izvorî dintr-o dreaptă judecată şi dintr-un bun simţ solid, filtrate prin cultură şi experienţă, nu ne putem lăsa convinşi de rîndurile sale privitoare la procesul comunismului. Acest proces ar fi „cu neputinţă”, crede eseistul, din „mai multe raţiuni”, mai ales de ordin „politic şi tehnic”: „Majoritatea celor aflaţi astăzi la putere ocupau posturi de răspundere sub vechiul regim. înainte de decembrie 1989, erau şefi de cabinet, directori de departamente sau înalţi funcţionari, iar astăzi sînt miniştri, miniştri adjuncţi sau secretari de stat. E cît se poate de evident că nici unul din ei nu are nici interesul, nici dorinţa să sc întreprindă o analiză prea riguroasă a trecutului”. Desigur! Dar procesul comunismului nu trebuie oare să aibă loc peste capul acestora? Nici n-ar avea sens dacă ar fi

mediat de profitori, oportunişti, sicofanţi! El nu poate fi gîndit dccît ca un act al exponenţilor energiilor de înnoire, de purificare a societăţii româneşti, de felul celor ce au luptat pe baricadele Revoluţiei ori au reprezentat rezistenţa activă împotriva totalitarismului. Nu poate fi conceput decît ca o înfăptuire a oamenilor nepătaţi, cu o conştiinţă politică limpede întru democraţie, care există într-un număr satisfăcător. Nici un proces din lmne n-ar fi posibil dacă ar depinde de părerea complicilor şi prietenilor celor acuzaţi! „Cine să fie judecătorii?", se întreabă, în continuare, autorul, precizînd: „în România, ca în toate ţările foste comu- nişte, însăşi ideea unei a treia puteri, a unei justiţii independente, a fost eradicată încă de la instaurarea sistemului. (...) Timp de aproape o jumătate de veac, orice conştiinţă juridică dispă- rînd, cvasitotalitatea magistraţilor au judecat la ordin, în funcţie de ceea ce se aştepta de la ei sau de ceea ce credeau că se aştepta de la ei. Toţi ar fi astăzi recuzabili, nici unul nu are, mă tem, autoritatea morală necesară pentru a prezida un asemenea tribunal". Nici aici nu-1 putem contrazice, în fond, cu toate că acest „nici unul" ni se pare prea exclusivist! Deşi nu prea numeroase, considerăm că excepţiile se pot afla, totuşi, şi în sînul unei categorii atît de intens satelizate de către putere, cum a fost magistratura! Nu e de crezut ca într-o ţară întreagă să nu se găsească nici un judecător corect! însă obstacolul de căpetenie i se pare lui Alexandru Paleologu neputinţa de a defini culpabilitatea: „Ne vom lovi de principala dificultate: unde începe culpabilitatea? Care dintre noi, românii, poate pronunţa cu legitimitate sentinţa, care dintre noi nu a fost complice, fie şi

prin simplă pasivitate, la funcţionarea dictaturii?" Privite astfel, lucrurile într-adevăr se complică pînă la imposibilitatea unei disocieri. Din păcate, un asemenea unghi de vedere sceptic este primejdios de apropiat cu aşa-zisa „vinovăţie colectivă". Avocaţii stîlpilor puterii comuniste şi ai torţionarilor caută a-şi salva clienţii, făcîndu-i pierduţi în mulţimea „pasivă", indistinct „vinovată". Cu toate acestea, pasivitatea impusă prin dezinformare, mizerie, şantaj, represiune nu e decît un păcat venial! Cel ce a fost silit să rabde şi să tacă nu e nici pe departe împovărat de vinovăţia celui ce a acţionat în numele puterii uzurpatoare, în beneficiul său de aparţinător al unei caste nelegiuite şi rapace! în această privinţă, părerea lui Alexandru Paleologu ni se pare oţioasă: „Complici au fost cu toţii, în diferite grade, de nevoie sau din laşitate, din lene sau din disperare, uneori iară voia noastră, crezînd cu ingenuitate că tot noi eram cei mai şmecheri". Aici, lucidul analist este excedat de fibra sa excesiv speculativă, relativizantă, sofistică, de pornirea sa teribilistă, luînd, ocazional, apărarea mentalităţii personajului caragialesc, a cărui simpatică bonomie retorică e golită de moralitate. în peisajul occidental-balcanic al personalităţii sale, gînditorul dotat cu cele mai subtile concepte, apt de asociaţiile cele mai strălucitoare, se întîlneşte uneori cu cetăţeanul bine dispus al locului, ce pune ţara la cale, preluîn- du-i labilitatea „sănătoasă", ca şi dispoziţia de a filosofa conciliant, „împăciuitorist"... Antidotul unei atari ambiguităţi credem că poate fi, în cazul de faţă, un precedent ilustru şi anume procesul nazismului, care s-a realizat (e încă, practic, neîncheiat!) în pofida sentimentului, exploatat şi în cadrul său, de către abilitatea

avocaţială, de culpabilizare a întregii societăţi. Procesul comunismului trebuie să se desfăşoare (şi, neapărat, se va desfăşura mai devreme sau mai tîrziu), la noi ca şi în celelalte ţări ale Estului, pentru ca trezirea din coşmar să fie deplină, pentru ca luciditatea socială să fie girată de o expurgare etică, în afara căreia conştiinţa noastră nu s-ar putea regăsi....

Pornind de la Alexandru Paleologu

In zilele mele, cel care nu-i decît paricid şi hulitor e om de bine şi cinstit. (Montaigne)

Prodigiosul cărturar şi scînteietorul eseist, actualmente senator al opoziţiei, Alexandru Paleologu, ne produce o nouă surpriză. După ce a emis un certificat de bună purtare lui Adrian Păunescu (ne-am permis, pe marginea acestuia, un scurt comentariu în „Contemporanul - ideea europeană", nr. 45/ 1992), face acelaşi lucru cu ultimul preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România din cursul „epocii de aur": „... despre D.R. Popescu trebuie să mărturisesc că am apreciat la el felul cum a părăsit poziţia lui, fără să se lase demis de noi. A prezidat şedinţa, prima şedinţă după Revoluţie, şi a luat preşedinţia cu autoritate proprie, dar nu s-a dus la locul lui din capul mesei, ci a prezidat din sală, sprijinit cu mîinile de speteaza unui scaun. Şi şi-a dat demisia, în acest fel. Apoi, lungă vreme a păstrat o discreţie mai mare decît a altora". („Adevărul" din 22 decembrie 1992).

Atît şi nimic mai mult despre D.R. Popescu! Putem presupune, aşadar, că din punctul de vedere al autorului cărţii *Bunul simţ ca paradox* acesta este esenţialul! Nimic despre faptul că ex-preşedintele a fost impus şi nu ales în această calitate, în pofida voinţei exprimate de către scriitori, deci era un

impostor. Nimic despre politica metodică de blocare a vieţii Uniunii pe care a dus-o, amînînd la calendele greceşti şedinţele statuare ale Consiliului, pentru a-i anula protestele iminente. Nimic despre samavolnica înlocuire a organelor de conducere printr-o aşa-zisă conducere operativă, cuib al represiunii şi contrafacerii. Nimic despre persecuţia tinerilor scriitori, împiedicaţi ani îndelungaţi a intra în Uniune şi, de nenumărate ori, a-şi scoate cărţile. Nimic despre dezgustătoarea prestaţie propagandistică, despre linguşirea, pînă în ultimele zile, a cuplului dictatorial, prin cuvîntări, articole, declaraţii, telegrame etc., care urmărea a crea impresia că reprezintă opinia *tuturor* scriitorilor români (adesea era chiar formal invocată pretinsa unanimitate a acestora). Nimic despre alte abuzuri, nu puţine, ale preşedintelui nomenclaturist, care, bunăoară, dădea dispoziţii secretarei sale de a nu înregistra cererile membrilor Uniunii ce-1 incomodau ori făcea promisiuni niciodată onorate unor scriitori de care credea că „n-are nevoie” ori trimitea în străinătate pe scriitori după criteriul unor servicii personale ce i le făceau ş.a.m.d.

Nu cumva, d-le Paleologu, tocmai asemenea lucruri reprezintă esenţialul în legătură cu D.R. Popescu, în ipostaza sa de preşedinte al Uniunii noastre? De ce le evitaţi, cînd ştiu că le cunoaşteţi tot atît de bine ca noi toţi? Mărturisiţi a aprecia „felul cum a părăsit poziţia lui, fără să se lase demis de noi”. Dar oare, în acel fierbinte decembrie ’89, mai avea de ales? Credeţi într-adevăr că faptul de a fi stat în sală, în sfîrşit în chip... democratic, şi încă „sprijinit cu mîinile de speteaza unui scaun”, alcătuieşte un merit zdrobitor? Aveţi o formaţie juridică, d-le Paleologu, drept care îmi îngădui a vă

întreba cu sfială: oare recunoaşterea unor fărădelegi scuteşte pe un individ de răspunderea săvîrşirii lor? Şi mai mult decît atît: oare în cazul lui D.R. Popescu poate fi vorba de o recunoaştere explicită a comportării d-sale de unealtă docilă a dictaturii, de o căinţă, de o aspiraţie către iertare? Nu ştim să se fi produs un atare miracol. Petru Dumitriu, de pildă, care n-a fost niciodată preşedinte al Uniunii Scriitorilor, care n-a fost niciodată purtătorul de cuvînt suprem al obştii noastre, a plecat în exil, a scris cărţi de reconversiune şi şi-a recunoscut public drept „criminală" etapa turcirii întru realism socialist. Dar D.R. Popescu? Afirmaţi că „lungă vreme a păstrat o discreţie mai mare decît a altora". Cît de lungă? Cîte săptămîni? Căci a apărut în „Totuşi iubirea", girînd printre primii publicaţia Păunescului revenit în ofensivă neocomunistă, cu articole foarte depărtate de ceea ce ar putea suna ca o pocăinţă.

Ni se pare că benevolenţa dv. profund nedumeritoare faţă de micul preşedinte-impostor (în bună parte, reflex caricatural ai marelui preşedinte-impostor) se află în prelungirea unei poziţii proprii unei categorii de scriitori români, pe care n-o putem aprecia altminteri decît ca pe-o eroare. Şi anume ne referim la acei scriitori, şi înzestraţi şi cunoscuţi şi stimaţi pentru postura lor în genere corectă, ce-au acceptat a avea relaţii cu preşedintele nestatuar, luîndu-1 „în serios" şi acredi- tînd în felul acesta, *defacto,* abuzul instalării sale. Din slăbiciune, din timiditate, din lehamite, din dorinţa de a-1 „consilia" ori din cea de a-şi păstra oarecari avantaje personale (motivele pot fi multiple, împletite într-un mod inextricabil), confraţii în cauză, altfel, repet, dintre cei mai importanţi şi mai stimabili, au ratat

singura şansă de a-1 invalida pe preşedintele desemnat de Ceauşescu, printr-o nerecunoaştere compactă. Compromisul lor cu emul dictatorului a făcut posibillă izolarea, mai accentuată decît în majoritatea ţărilor din Est, a scriitorilor din România, ca instituţie, ca voce colectivă, purtătoare de spirit critic şi protestatar...

Nu ştiu dacă greşesc, d-le Paleologu, însă văd în recentele dv. rînduri atît de neaşteptat iertătoare, de, ca să mă exprim mai exact, frivol iertătoare faţă de agenţii de căpetenie ai regimului ceauşist în domeniul literar o rezonanţă a acelei regretabile cedări. Dacă o greşeală poate facilita o alta, consider că sîntem în măsură a stabili o oarecare legătură între lipsa de fennitate de odinioară a autorilor susamintiţi faţă de preşedintele lor uzurpator şi actualul climat de rarefiere a spiritului critic în raport cu trecutul apropiat, de „uitare" a oportunismului, de „reabilitare" a unor demisionari notorii. Dezinteresul etic prezent provine, după toate probabilităţile, dintr-un dezinteres etic mai vechi. Numai astfel s-ar putea explica aparent inexplicabila discrepanţă între militantismul atît de curajos al unor scriitori şi critici în sfera civilă şi pasivitatea aceloraşi, atît de mîhnitoare, în sfera culturală, fenomen pe care l-am semnalat nu o dată. Pasivitate care, iată, se corelează sub pana dv., d-le Paleologu, cu o febleţe demnă de alt obiect, pentru unul din principalii reprezentanţi, în cadrul literelor româneşti, ai colaboraţionismului: D.R. Popescu. în loc de a marca nedemnitatca, demagogia, carierismul, conduita discreţionară a prozatorului cu pricina, dv. îl apăraţi ca şi cum toate acestea nici n-ar fi existat. în loc de a vorbi de Răul pe care l-a adus, în chip obiectiv, vieţii noastre literare şi, în

concret, vieţilor noastre de oameni de litere, faceţi apologia „atitudinii" sale la un „proces" care n-a existat decît ca o foarte palidă schiţă a justiţiei ce s-ar fi impus. Vă lăsaţi sedus de un gest ieftin, de o şmecherie. Dintr-un ansamblu culpabil, detaşaţi un detaliu, îl puneţi sub lupă şi ni-1 recomandaţi ca substitut al ansamblului cufundat în umbră. E ca şi cum, confruntat cu un escroc, n-aţi sufla o vorbă despre malversaţiunile ce le-a comis, lăudîndu-i „stilul" şic, manierele de om de lume. Dcoarcce cuvîntul dv. e dintre cele mai ascultate, consecinţcle unui asemenea procedeu sînt convins că le puteţi aprecia singur.

în faţa unei aşa de imprevizibile atitudini, nu ne putem opri a ne întreba după tipicul clasic: *cui prodest?* în nici un caz cauzei literaturii române, în nici un caz luptei politice pe care o desfăşuraţi cu atît de lucide, de inteligente şi de incisive accente. Oare nu se iveşte un aspect de incoerenţă în discursul dv., din condamnarea fără reţinere ce-o rostiţi (inclusiv în temeiul trecutului) la adresa unor personaje politice precum Ion Iliescu şi Petre Roman, în raport cu clemenţa dv., vădit excesivă, faţă de personaje literar-politice precum Adrian Păunescu şi D.R. Popescu? Cît de convingătoare sună prima serie de aprecieri în contextul celei de-a doua? Cum se împacă una cu alta? Instrumentul critic nu trebuie să fie unitar? Ethosul nu are o valabilitate generală? îmi imaginez că veţi fi de acord că literatura română constituie, azi, un teritoriu care, după decenii de servituţi, interdicţii, ajustări, trădări, eschive, falsificări, aşteaptă o adîncă, dictată de probitate, analiză critică, ce nu va putea face abstracţie de principiul etic, ca de unul ce se manifestă, prin reflectare ori prin încălcare,

atît în ipostaza civică a creatorului, cît şi în cea estetică, precum o dimensiune intrinsecă a acestuia. înregistrăm deocamdată o dezamăgitoare penurie a opiniilor lipsite de prejudecăţi şi complezenţe, cutezătoare, sistematice, asumînd un adevărat climat democratic, inclusiv riscurile acestuia, în planul literaturii şi artei. Lucrurilor trebuie să li se spună pe nume, nu-i aşa? Ocolirea adevărului sau micile şi gratuitele acte absolutorii nu pot decît perpetua starea de confuzie. A ierta acolo unde nu se cere iertare, cred că este un gest neavenit. Nu afirma Shakespeare că iertarea pripită nu e decît doica abaterii de la lege? A te face că nu vezi păcatul unde acesta e cît un munte, cred - şi vă rog să mă corectaţi, d-le ambasador al golanilor, dacă greşesc! - cred că e un gest şi mai grav, dăunător colectivităţii. Şi mai cred că admiratorii dv., d-le Paleologu, ar trebui să roage zeii să nu vă mai pună în situaţia de a continua, acordînd indulgenţe unor Dinu Săraru, Paul Anghel, Ion Dodu Bălan, Dan Zamfirescu, Arthur Silvestri sau căutînd, cine ştie, niscaiva eleganţe nebănuite ori mari virtuţi, bine ascunse ochiului nostru ignar, d-lui Eugen Barbu...

P.S. împrejurarea că mă înjură ordinar o publicaţie, insalubră de la prima la ultima pagină, precum „Totuşi iubirea", constituie pentru mine o onoare. Aş fi dezonorat dacă o asemenea revistă m-ar lăuda. Evident, nu pot coborî atît de jos, încît să mă ocup de elucubraţiile unui oarecare Vasile Băran, sluga unei slugi. Constat doar cu uşurare că acest penibil sfert de literat, acest estropiat moral ajuns, în cele din urmă, acolo unde îi este locul, adică la subsolul plin de igrasie totalitară al slugii căpătuite, mă scuteşte de nişte eventuale vorbe

favorabile la adresa mea, de care mi-ar fi jenă.

Cum moare marxismul?

Indiscutabil, marxismului i-a sunat ceasul „stingerii universale". Dispariţia sa îmbracă însă forme diferite. Uneori preferă formula *mourir en beaute,* devenind, oricît de incredibil ar părea, joc estetic, ficţiune ce se răsfaţă. Tendinţă prin excelenţă utilitară, se neagă pe sine, naufragiind în gratuitate, într-un soi de „joc cu mărgele de sticlă". „Marxismul, la ora actuală, în catedrele americane, ne relatează Virgil Nemoianu, este aproape ca un fel de turn de fildeş. Ceva extrem de sofisticat, de complicat, de rafinat, seamănă foarte tare cu estetismul de la sfîrşitul secolului XIX, fin, jucat, şi care n-are absolut nici un fel de legătură cu realitatea, aşa cum se desfăşoară ea". Ciudat, neaşteptat, pe cît de viclean final! Dar ceea ce se petrece pe sol american n-are nici o legătură cu ceea ce se întîmplă la noi. în România, ca şi, de altminteri, în alte ţări ale Estului, marxismul n-are tăria de a „muri frumos". Nu se hotărăşte a se retrage în literatură. Alungînd fantasma gratuităţii, preferă a juca încă o dată pe cartea pragmatismului. Se cramponează de poziţiile sale, dacă nu de cele propriu-zis ideologice (care nu sînt nici ele complet abandonate), măcar de mentalităţi şi reflexe, de structuri şi instituţii. Şi, mai cu seamă, persistă prin oamenii săi, care săvîrşesc, sub ochii noştri, o dublă manevră: îşi creează o putere economică (de tip capitalist) şi îşi recuceresc puterea politic-administrativă (în buna tradiţie a monopolului ce le era asigurat în cadrul „socialismului real"). Speră a supravieţui prin acest hibrid care e „perioada de tranziţie". Şi chiar a propăşi, ajungînd „mai mult decît ceea ce am fost". Pentru a fi siguri

de succes, îşi recrutează o nouă clientelă din rîndul oportuniştilor *in spe* (fără cazier colaboraţionist) şi nu ezită a afişa un naţionalism xenofob la culme, fascizant, ai cărui fermenţi paroxistici îi suplinesc lipsa de vlagă. Combinaţia rebarbativă a comunismului naţional a fost experimentată încă sub Ceauşescu. Dezaxarea unui atare comportament bate la ochi, chiar din punctul de vedere, acceptat ca „normalitate", al fiecăaiia din cele două extremisme. N-am putea vorbi oare de un comunism drogat?

Că ne aflăm în faţa agoniei marxismului, nu încape îndoială.întrebarea care se pune este cît va dura aceasta şi ce primejdii conţine. Nu dorim a face predicţii. E necesară însă o analiză a prezentului, care să ne ofere o cunoaştere corectă a acestuia, răspunzînd atît unui imperativ intelectual, cît şi unuia moral. Căci pentru „morala integrală", scria Ortega y Gasset, „înţelegerea este o datorie clară şi elementară". Numai în baza unui asemenea examen obiectiv al fenomenelor, ţinînd pasul cu derularea lor, ne putem da seama de răspunderile istorice (adjectivul ni se pare pertinent) ce revin fiecărei părţi: de-o parte „noua clasă", revizuită şi revigorată, după un explicabil şoc revoluţionar,de alta, restul societăţii, chiar dacă în bună măsură încă o societate timorată, inhibată, manipulată prin pîrghiile ideologice, mai mult ori mai puţin disimulate chiar în interiorul maşinăriei psihice, devenite reflexe condiţionate. „Noua clasă" se va menţine atîta timp cît nu va avea loc un proces al comunismului, complet şi eficace, adică urmat dc sancţiuni. Sancţiuni de ordin penal, cînd se vor dovedi fapte de o gravitate deosebită, şi de ordin etic, în faţa unei vinovăţii difuze, implicînd, şi intr-

un caz şi în altul, scoaterea din circuitul funcţiilor de conducere şi al altor avantaje a indivizilor compromişi. Cînd am propus un proces Numberg în sfera culturii, pe care o cunosc mai bine, am avut în vedere tocmai o asemenea asanare. O componentă a asanării obşteşti. Propunerea a fost întîmpinată cu ridicări din umeri sceptice, care, desigur, n-au contracarat vacarmul de proteste şi insulte pornit din mediul celor vizaţi. în locul unei masive coalizări în sprijinul unui act de justiţie fundamental, care să despartă o epocă de alta precum un hotar expiator, au răzbit, aidoma unor miasme ale neaerisirii, o indiferenţă şi o abulie cvasigenerale. Spre surpriza mea, n-am găsit înţelegerea pe care contam fiindcă mi se părea firească. Asupra trecutului a fost trasă repede o perdea precum peste o debara plină de lucruri vechi, care nu se cuvin văzute. Şi mîinile care au tras-o n-au fost numai ale vinovaţilor. Oameni respectabili şi-au întors deseori capul în altă parte ori şi-au coborît privirea, stînjeniţi.

Ce semnificaţie are această stînjenire? N-aş dori să ocolesc realitatea dezagreabilă şi-mi voi înscrie părerea cu francheţe: una de favorizare a fărădelegii. Văzînd că nu sînt urmăriţi, că nu li se cere socoteală pentru ceea ce au făcut, nomenclaturişii, torţionarii, oportuniştii, profitorii de toate speţele nu doar că au răsuflat uşuraţi, dar şi-au văzut confirmate, fie şi indirect, pornirile. Au cutezat a le altoi cu noi mlădiţe de arivism, de „autodepăşire". Au perceput pasivitatea celor „buni" drept o lumină verde. Admiţînd teoretic, exclusiv teoretic, că reprezentanţii regimului totalitar poartă o responsabilitate pentru feluritele lor orori, intelectualii liberali - o apreciabilă parte a lor - nu şi -au asumat nici o responsabilitate. N-au

conştientizat faptul (ori, vai, l-au ocolit cu bună ştiinţă) că o vinovăţie nepedepsită se constituic într-un pericol potenţial. Că apatia, îngăduinţa, amnezia, atitudinea de „lasă-mă să te las” includ o dezerţiune ce amplifică, prin asociere, pericolul în cauză. Că moliciunea în faţa răului poate fi egală cu o cruzime. S-au spălat pe mîini, conform clasicului exemplu. Pierderea nu este doar a conştiinţei lor, ci şi a obştii româneşti, care suferă urmările unei neimplicări, la rîndul său, culpabile.

Că lucrurile stau astfel ne-o confirmă evoluţia evenimentelor. Restauraţia a căpătat un ritm şi o amploare atît de grăitoare, îneît poate fi socotită drept capul de afiş al spectacolului istoriei noastre postdecembriste. Extremiştii au pătruns în parlament, reprezintă ţara în afara graniţelor, iar înăuntrul lor ne cheamă la ordine prin mijlocirea discursului celui mai puţin urban cu putinţă. Răfuiala lor cu adversarii este atît de abjectă, încît ar putea fi comparată cu situaţia de decădere a insulei Corfu, care, în antichitate, deşi la un moment dat şi-a redobîndit libertatea, nu şi-a mai putut-o folosi, generînd proverbul injurios: „Corciră (vechiul ei nume) este liberă: fa-ţi nevoile unde vrei”. Nenumărate alte personaje notorii ale colaboraţionismului şi fripturismului ceauşist s-au aşezat la festinul noii puteri. Cred că dacă s-ar face o statistică în legătură cu trecutul indivizilor ce ocupă funcţii de decizie la nivel central şi local, rezultatul ar fi coşmaresc. Desigur, în temeiul ţelurilor lor carieriste, al apucăturilor lor incurabile, ipochimenii cu pricina nu-i îngăduie pe cei cu altă opinie. Nu o dată, pe arie largă, de la cultură pînă la conducerea băncilor, s-a înregistrat efectul asfixiant al climatului neocomunist. Se manifestă curent o

contraselecţie, o eliminare aberantă a competenţelor şi caracterelor, acţiune ce caracterizează un conservatorism grotesc, ce-şi taie craca de sub picioare. Democraţia este înţeleasă ca o lărgire a funcţiei represive. Ceea ce sub dictatură se producea în cadrele restrînse ale „conducerii superioare", este acum la îndemîna samavolnicelor iniţiative „pluraliste". Defel întîmplă- tor, impasul Basarabiei are loc în cadrele replierii politice tot mai accentuate. încăpută pe mîna nomcnclaturiştilor de la Chişinău, susţinuţi de nomenclaturiştii de la Bucureşti, în mod deosebit de aripa lor extremistă, nefericita provincie dintre Prut şi Nistru trăieşte o dramatică prăbuşire în trecut. Sub constelaţia nefastă a unor atari împrejurări, nici nu se putea altminteri. Logica răului e consecventă cu sine. Neocomunismul înseamnă resovietizare, iar aceasta duce lajugularea conştiinţei etnice. în ciuda tiradelor lor naţionaliste, capii naţional-comu- nismului nostru, prin însuşi tiparul lor mental de sorginte comunistă, nu puteau provoca decît un colaps al ideii naţionale.

Destinul oricărei trădări e de-a cădea în propriul său abis. Nici relaţia cu Europa nu s-a putut menţine pe făgaşul firesc. Chiar dacă impregnat, din pricini de conjunctură, cu motive naţionaliste, comunismul nu poate acţiona (măcar în virtutea fondului său rezidual, anarhic-despotic) decît împotriva intereselor naţionale, proclamate în chip făţarnic, precum o diversiune. Mult trîmbiţata noastră integrare continentală n-a depăşit alura unei campanii de tip ideologic, dintre cele lansate periodic de către cîrmuirea totalitară, cu rosturi demagogice. Frumoasele declaraţii de intenţii s-au spart aidoma unor baloane fragile. Au avut grijă

neocomuniştii să ne compromită în ochii ţărilor civilizate. Neomiţînd nici un mijloc, de la mineriade la antisemitism şi de la agresarea opoziţiei la cultivarea disensiunilor cu maghiarii, au dat frîu liber instinctului lor izolaţionist, barbariei lor funciare, staliniste. Astfel, în mod paradoxal, istericele lor explozii patriotarde şi-au revelat adevărata lor faţă, care e româ- nofobia, trăsătură comună a nomenclaturiştilor noştri şi a activiştilor de la Chişinău, gen Snegur şi Moţpan.

Ce-au de spus în faţa acestor dramatice realităţi, îngăduitorii, amabilii, pasivii noştri intelectuali? Evident, şi în această categorie există stratificări. Dînd la o parte pe cei ce n-au fost şi nu sînt decît nişte simple megafoane ale comunismului, aşadar *obiecte* propagandistice iar nu oameni, nu făpturi cu un minim liber arbitru şi cu o minimă demnitate, putem poposi în faţa „apoliticilor". Aceştia simulează o punere în paranteză a contigentului, care nu poate a nu antrena şi o punere în paranteză a moralei. Ideologizarea lor e mediată, „prin delegaţie".. Pretind a privi departe în zări, într-un viitor pur estetic. Cu titlu de amuzament, ne permitem a reproduce un portret îndeajuns de fidel al autorului băştinaş „apolitic", citînd următoarele rînduri ale lui Raymond Aron (cu rugămintea către cititor de a înlocui numele lui Sartre cu al... altcuiva): „Ca persoană, Sartre întruchipează tot ceea ce respinge Soljeniţîn: negarea regulilor morale, refuzul distincţiei imemoriale între bine şi rău, sacrificarea oamenilor şi justificarea crimelor în numele unui viitor nedefinit (în toate sensurile acestui adjectiv), pe scurt, ticăloşia prin ideologia-ticăloşie, care îmbracă, în cazul lui Sartre, o formă pură, ticăloşia prin delegaţie, pentru că el nu

omoară pe nimeni, pentru că nu ar face rău nici unei muşte şi nu ia parte la istorie decît cu pana". (In treacăt fie spus, francezii sînt, de la Raymond Aron la Bernard-Henri Levy şi de la Alain Bcsanţon la Andre Glucksmann, mult mai nccraţă- tori decît ai noştri democraţi faţă de memoria şi recrudescenţele celor două totalitarisme, cu toate că Franţa, după cum prea bine se ştie, n-a cunoscut decît ravagiile unuia dintre ele, pe o durată incomparabil mai scurtă decît cea a înrobirii noastre). Dar nu ne putem limita doar la distinşii „apolitici". împrejurările ne silesc a medita şi la conduita altor oameni de litere, de la care ne puteam aştepta la o contraacţiune energică, avînd în vedere principiile de la care se reclamă, ca şi biografiile lor decente. Jumătăţile, sferturile, cîteodată chiar unităţile şi mai mici ale reacţiunii lor ne umplu de nedumerire. Un exces de protocol, de „eleganţă" pare nu o dată a le interzice replicile, a le frînge mişcările. De ce lasă fără răspuns atîtea ignominii? De ce nu amendează prompt răstălmăcirea, de ce nu resping cu hotărîre minciuna? De ce nu refuză relaţia personală cu indivizi incontestabil prea puţin onorabili? Sînt conştient că interogaţiile mele pot lăsa o impresie de „idealism" exagerat. Poate par prea „romantice" în confruntarea cu o diplomaţie rodată, cu ceea ce se cheamă / *'nsage du monde.* Dar care lume? N-am simţămîntul că cele două tipuri de autori se plasează în aceeaşi lume. „Unificarea" lor are un aer silit, neviabil. Oricîte pretexte s-ar invoca, există între ele o prăpastie de netrecut. Neasumîndu-şi ruptura, oportuniştii au de cîştigat aparenţele onorabilităţii. Dar adversarii lor, simulînd că n-o văd, n-au decît de pierdut. Falsa omogenitate a unei colectivităţi e un şiretlic la care marxiştii recurg, de

regulă, în zorile şi în amurgul ideologiei lor, cînd au nevoie de ajutor pentru a acapara puterea. E ca un costum de gală pe trapul fantomatic al crizei. Formulele gen „largă concentrare democratică", „front naţional", „popular" etc. au un ecou trist, reprezentând preludiul unui dezastru cunoscut. Ele se prelungesc, cu destulă ipocrizie, în lozinca actuală a „reconcilierii" fară condiţii, nespus de profitabilă pentru noua ca şi pentru vechea nomenclatură (de atâtea ori coincidente), ademenitoare precum un măr rumen pe dinafară, însă putred pe dinăuntru, una din capcanele ultime ale ideologiei perdante. Cu cîtă uşurinţă putem uita lecţiile istoriei!

Uneori, am impresia că funcţionează în rîndurile noastre un umanism înţeles ca o *obligaţie* de toleranţă. Postură dubioasă, întrucît simpla neglijare a păcatului implică o stimulare, pentru a nu mai pune chestiunea iertării, care, oricum, nu se poate acorda decît atunci cînd există pocăinţă. A trece cu vederea răul poate fi o stângăcie, a-1 „ierta" cînd e activ nu poate fi decît un gest de cooperare. Sau, cum spune Monica Lovinescu (al cărei nume avem grijă a-1 aminti cît mai rar): „sub îndemnul creştinesc al iertării se ascunde demonul uitării, al delăsării". Alteori, dincolo de posibilele scuze speculative, e pur şi simplu o mondenitate. Se are în vedere modelul britanic, al *fair-play*-ului, puţin adecvat, deoarece în acelaşi club select nu pot fi admişi şi gentlemani şi inşi lipsiţi de onoare. Raporturile sînt, în cazul de faţă, de la o zonă morală la alta, opusă, deşi nu apar recunoscute totdeauna ca atare. Să privim lucrurile realist. Cutare autor a avut contacte cc l-au „obligat", într-

un fel mai mult sau mai puţin consistent, faţă de un nomcn- claturist cultural (sau mai mult decît atât). De la simplele întâlniri în cercuri comune pînă la obţinerea unor călătorii în străinătate, funcţii, premii etc., s-a ţesut o plasă de relaţii pe care potentaţii au strîns-o cu intenţie, mai abitir în jurul unor autori influenţi. Din timiditate, din jenă, altfel spus din „delicateţea" rimbaldiană ale cărei teribile efecte se cunosc, eventual şi din alte cauze, asemenea autori preferă a păstra tăcerea în raport cu cei pe care i-au cunoscut cîndva sub aspect „serviabil", plăcut. Există şi un alt obicei: cel de a vitupera colaboraţionismul fără a indica nici un nume, aşa cum, într-un plan paralel, se vorbeşte despre corupţie fară... corupţi. E şi acesta un mijloc (cu toate că nu deosebit de curajos) de-a împăca toată lumea. Dreptăţii i se dă ce e al ei, dar într-un chip abstract, fapt ce-i asigură respectivului justiţiar aprobări din ambele tabere. Unde mai pui că se realizează şi o „superioritate" a abstragerii, a purei poziţii doctrinare! Epura e mai nobilă decît abordarea concretului, nu-i aşa? Riscul e minim, avantajele sînt maxime. Dar, din păcate, lucrurile nu se opresc aici. Cîţiva mari colaboraţionişti au fost creditaţi într-un chip explicit. Este, bineînţeles, controversabilă (deşi o socotim drept singura pînă la capăt corectă) soluţia radicală de a refuza să stai alături de ei pe băncile parlamentului (oare un boicot în bloc al opoziţiei n-ar fi avut ca efect înlăturarea lor, în spiritul punctului 8 al Proclamaţiei de la Timişoara?), însă ni se pare clar inoportună apariţia alături de ei, în public. Astfel, un cunoscut poet-sena- tor a acceptat a conversa, pe micul ecran, cu bardul de la Bârca şi nu s-a putut

convinge de altceva decît de insolenţa acestuia. Şi mai de neînţeles ni se înfăţişează atitudinea altui cunoscut om de litere şi, de asemenea, senator, care a emis, în cursul unor interviuri, certificate de bună purtare la adresa unor faimoşi reprezentanţi ai totalitarismului, în domeniul literar, fără a pronunţa o vorbă cu privire la stigmatul lor arhicunoscut. Frivolitate? Gest de samaritean rău plasat? Politică de seducţie? Nu ştim şi nici nu ne interesează. Ne mulţumim a observa că sînt dovezi ale unei cedări care nu-i bucură decît pe cei nevrednici. A-i menaja şi, cu atît mai mult, a cocheta cu ei, nu e, din partea scriitorilor de bună calitate, pe carc-i stimăm şi în care ne punem speranţe, cu atît mai vîrtos cu cît au devenit şi bărbaţi politici, doar un gest strict personal, ci şi unul civic. Cu consecinţele de rigoare. Şovăiala imprevizibilă a celor „buni" ne mîhneşte în nu mai mică măsură decît consecvenţa previzibilă a celor „răi".

Aşadar, pe frămîntatul pămînt românesc, marxismul nu-şi acceptă firescul sfîrşit. Nu acceptă nici a se „estetiza", devenind inofensiv, ca în Statele Unite. Drept urmare, el trebuie ajutat să moară, adică răpus. „Stîlpi ai societăţii", scriitorii nu pot, nu se cuvine a rămîne indiferenţi faţă de această întreprindere, de o covîrşitoare însemnătate. îi aşteptăm în chip de sauroctoni.

Obsedaţii sexual

[9]

Mihai Ralea povesteşte undeva o anecdotă: două studente discută în contradictoriu pe o temă de specialitate. Una e bine pregătită, cealaltă nu. La un moment dat, studenta lipsită de argumente strigă colegei sale: aşa-mi trebuie dacă stau de vorbă cu o tuberculoasă! Morala e, desigur, cea a necesităţii

unui punct de vedere adecvat obiectului discuţiei, unitar şi consecvent, care exprimă funcţia inteligenţei. Schimbarea lui tendenţioasă duce nu doar la abdicarea de la raţiune, ci şi la încălcarea moralităţii. Mica întîmplare pe care o relatează eseistul de la „Viaţa Românească" (se afla încă în perioada lui bună, înainte de a fi intrat sub incidenţa colaboraţionismului) îmi vine adeseori în minte cînd citesc (sînt nevoit s-o citesc, măcar din cînd în cînd, pentru a şti pe ce lume mă aflu) mirabila noastră presă extremistă: „România Mare", „Totuşi iubirea", „Europa" ctc. Nici nu e nevoie s-o parcurgi sistematic spre a constata că ea abundă în atacuri fioroase la adresa a numeroase persoane indezirabile, între care, la loc privilegiat, scriitorii, criticii, artiştii, oamenii noştri de carte şi de curaj, care s-au ilustrat prin împotrivirea la totalitarism şi care azi îşi îndreaptă protestul împotriva supravieţuirii acestuia, ce adoptă chipuri pe cît de proteice, pe atît de insidioase. Persistenţa maladiei sociale e, mai mult sau mai puţin, în natura lucrurilor. Aşa cum ne atrage atenţia Michel Foucault, în *Histoire de la folie ă l'âge classique:* „Lepra dispărută, leprosul îndepărtat... structurile (leprozeriile) rămîn. Avînd un sens nou şi intr-o «cultură» foarte diferită, formele excluderii sociale sînt reintegrate noii «spiritualităţi»". Slujitorii ceauşismului nu se pot resemna cu gîndul unei catastrofe istorice, care i-ar absorbi pentru totdeauna, precum o bulboană, silindu-se din răsputeri a rămîne la suprafaţă, a-şi continua existenţa nefastă, aducătoare de mari profituri, la care s-au nărăvit. Doresc a păstra leprozeriile! Drept care se folosesc de situaţia tulbure, de dezinformarea şi descumpănirea conştiinţei publice, pentru a sări în

sprijinul venalei nomenclaturi şi al criminalei poliţii secrete, pe care le-au servit cu sumbră rîvnă şi de la care aşteaptă, la rîndul lor, ajutor. Obiectivul lor rămîne aproape neschimbat. Cu aceeaşi cinică înverşunare de mercenari care nu mai au nimic de pierdut, ei se năpustesc împotriva personalităţilor oneste, ce nu s-au raliat comunismului şi nu sînt dispuse a se ralia neocomunismului mînat de revanşă. Se năpustesc, prin urmare, exact împotriva aceloraşi oameni pc care i-au denigrat (mai bine spus denunţat organelor represive) în timpul regimului concentraţionar, sub scutul şi cu concursul neascuns al oficialităţilor, care aveau astfel prilejul a se răfui cu oponenţii lor, pe o filieră „specializată". Dar pot ei oare duce o polemică civilizată, por să-şi afirme un punct de vedere teoretic pe care să-l contrapună altuia, în virtutea unor operaţii logice şi în perimetrul bunului simţ? Ne îndoim! Şi Eugen Barbu, şi Adrian Păunescu şi acoliţii lor sînt un soi de căpitani de vas fără vas, un soi de generali fără armată. Pledanţi ai totalitarismului, nu posedă o ideologie în spatele acţiunii lor, întrucît marxism- leninismul e total compromis în România, în întregul Est, şi mai peste tot pe glob, aşa încît invocarea autorităţii lui ar însemna o greşeală tactică de proporţii. Agresivitatea lor se vede lipsită de orice întemeiere teoretică. însuşi bardul *Mieilor primi* e obligat de împrejurări a afişa pe uşa buticului său publicistic deviza: „Comunismul nu mai are viitor" („Totuşi iubirea", nr. 28/1991). Zelatorul infatigabil al comunismului îşi calcă pe inimă, dar ce să-i faci! Vremurile (şi „Vremea") s-au schimbat! De altminteri, e cît se poate de dubioasă şi vechea adeziune la „învăţătura invincibilă" a scribilor

închiriaţi s-o glorifice. Asemeni prostituatelor, ei n-au fost legaţi moralmente de cei pe care i-au slujit exclusiv în temeiul unui rece calcul materialist, chiar dacă unii au fost cocote de lux, capabile a simula dezlănţuirea sentimentală, iar clienţii ce-i finanţau cu largheţe făceau parte din *high-life*-ul de partid şi de stat. Astfel de persoane n-au credinţe şi opţiuni dezinteresate, oferindu-se celui care plăteşte mai bine. Sub regimul comunist, au plătit cel mai convenabil, evident, exponenţii lui, care dispun, din păcate, şi în continuare, de fonduri şi legături oculte pentru a-şi putea achita propaganda de care au nevoie. Filosofie, ideologie? Termeni pentru uzul naivilor, de care activiştii culturali, aflaţi în solda partidului comunist, nu s-au împiedicat niciodată. în repetate rînduri, observatorii totalitarismului roşu, de la Eugen Ionescu la Jean-Francois Revel şi Bemard-Henri Levy, au glosat asupra farsei prin care oportuniştii cei mai învederaţi se prefac a se converti la o doctrină găunoasă, care, în fond, le e complet indiferentă. E suficient a răsfoi publicaţiile colaboraţioniştilor noştri de dinainte şi de după decembrie 1989, ca să ne dăm seama de jongleria fără scrupule pe care o practică, trecînd de la idolatrizarea respingătoare a lui Nicolae Ceauşescu şi a Elenei Ceauşescu la admiraţia subită pentru Ion Antonescu, de la internaţionalismul proletar la xenofobia crîncenă, de cea mai clară sorginte fascistă, de la marxism- leninsm la abjurarea acestuia, înscrisă, aşa cum am văzut, la modul cel mai explicit şi cu litere de-o şchioapă. Lichelismul lor fiind nemărginit, întoarcerea cu 180 de grade e o figură favorită. Rămîn statornice doar diversiunile de ordin personal împotriva oamenilor de bună calitate, împotriva valorilor intelectuale şi etice, ce

reprezintă piedica cea mai de temut, prin simpla lor existenţă, în calea aventurierilor parvenirii prin ideologie, a ciocoilor comunismului împrumutat ca un veşmînt la modă.

Neavînd nici o convingere, ne putem întreba cum pot aceşti indivizi combate convingerile altora! Neavînd nici un punct stabil în conştiinţa lor versatilă şi coruptă, al cărei unic conţinut e o viclenie de nuanţă balcanică, ne putem întreba în ce fel ne pot convinge de „dreptatea" lor! Simplu! Precum studenta care strigă colegei sale mai competente, „tuberculoaso", folosindu-se de injurie, de calomnie, de atacul *ad homi- nem,* adică de arme a căror principală caracteristică este brutalitatea. Recurgînd la insolenţă şi violenţă. Nu putem găsi la pretinşii polemişti (care fac caz de „înzestrarea" lor întru polemică şi se admiră reciproc!) din periodicele amintite, nici un fel de analiză a punctelor de vedere refuzate, nici un impact ideatic, nici o argumentaţie specifică (exceptînd doar unele simulacre penibile), ci doar un noian de insulte, de scorniri imunde şi de invective la adresa omului şi cîtuşi de puţin a scriitorului, intelectualului, politicianului. S-ar zice că aceste ipostaze nici nu contează, ţinta fiind compromiterea fiinţei care cutează a nu se alinia sceleratelor interese ale clanului revendicativ. Se urmăreşte linşarea morală (şi nu numai) a celor neconvenabili. Sîntem transpuşi astfel în climatul celei mai dezolante primitivităţi în acţiune, care a dat la o parte complicaţiile intelectului, toate prescripţiile civilizaţiei, pentru a izbi cu sete năprasnică, bestială. Şi totuşi, trogloditismul dispune de un scenariu pe care-1 putem aproxima în

bezna manifestării sale ce pare impenetrabilă. Publiciştii extremişti se îndreaptă cu predilecţie către termeni şi reprezentări din sfera sexuală. Improşcîndu-i pe interlocutori cu noroi din toate mocirlele la îndemînă (călimările lor nu sînt altceva decît inepuizabile mocirle), ei se arată irezistibil atraşi de presupusa lor structură şi de presupusul lor comportament de sex. Pe trama acestora le place a-şi ţese ficţiunile maladive, a-şi ticlui ororile. Sexualitatea devine o cruntă obsesie pentru Adrian Păunescu. Sub rău famata-i semnătură citim, de pildă, că „«România literară», organul anorganic al Uniunii Scriitorilor de la Bucureşti şi, în termeni spălăciţi, ai unei bărbăţii uscăţive, îndeamnă pe scriitorii de la Chişinău să se rupă de cele mai ilustre nume ale breslei lor". Cuvîntul organ are aici o conotaţie licenţioasă, în faţa căreia bardul de la Bârca, cel ce se autoproclamă „ilustru", juisează, reluînd-o: „Organul cam molatic, cam lipsit de fecunditate, al Uniunii Scriitorilor din Bucureşti". Un nume propriu e schimonosit de către indecentul publicist pentru a deveni... Nămolsexu. într-o versificaţie pamfletară, grobiană şi fără duh, închinată unui confrate dintr-o generaţie anterioară, acesta e gratulat cu graţioase comparaţii de aceeaşi factură: „Vine negrul de sub unghii, vine curva masculină,/ Vine fardul de pe curvă, la bordel străin se-nchină". Ca şi: „Are oase de hîrtie, n-are vînă, impotentul,/ A avut dexteritate, însă i-a lipsit talentul" *(Mazăr de Zacusca).* în „România Mare", molima e şi mai extinsă. Aici sînt vînaţi cu patimă „homosexualii", identificaţi bucuros cu cvasitotalitatea „elitei" noastre „intelectuale", aşa cum se află nu o dată enumeraţi, bunăoară, în nr.

58/1991, la rubrica „Săptămîna pe scurt”.
Personajele feminine ale vieţii culturale, care au avut îndrăzneala de a se pronunţa în favoarea democraţiei reale, sînt fără încetare caricaturizate prin prisma aspectului lor „masculin”. Unul dintre ele e taxat drept „acel D’Artagnan cu fustă” şi declarat a fi „patroana bordelului de la Paris” (e vorba de postul de radio Europa Liberă!). Evident, bărbaţilor li se atribuie şi aspecte de „efemi- nare”. Unui important critic şi militant civic i se impută „vocea de scapete”, cu care ar vorbi despre „demnitatea umană”, pentru a fi apoi descris, cu o neruşinare pe care hîrtia o suportă cu greutate, drept „corupătorul de minori şi fetiţa portarilor de la Mogoşoaia, a gunoierilor plătiţi, Nela, cum îl botezau cei ce se uşurau în dosul său de maimuţă”. Şi toate acestea, repetăm, în absenţa celei mai sumare discuţii la obiect, a celei mai vagi analize a opiniilor avute în vedere, precum un substitut universal al raţiunii critice, al raţiunii oricărui act de afirmare prin intermediul cuvîntului scris. Mîrşăvia discursului, ce se doreşte polemic, e unicul său conţinut.
Care sînt cauzele fenomenului? Considerăm că ele rezidă în însăşi psihologia distorsionată, suferindă, a celor în comportarea publicistică a cărora se manifestă. E, la prima vedere, o izbucnire a grosolăniei de slugă înrăită, de rîndaş perdant, de, vorba narcisiacă a lui Adrian Păunescu, „curvă masculină” contrariată, ce nu-şi poate pune stavilă gurii, recurgînd la necuviinţa tradiţională, cu un plus de inventivitate coprofilă. O defilare a josniciei, trădînd nivelele scăzute ale educaţiei, ca şi faptul că asimilarea culturală n-a ajuns a se transforma, la

aceşti indivizi, în reflex moral. Pînă aici, o explicaţie, ca să zicem aşa, a unui fapt ţinînd de normalitatea proastei calităţi umane. Dar credem că poate fi incriminată în aceste manifestări de pornografie agresivă, cu o frecvenţă îngrijorătoare, şi o obsesie, adică un fapt patologic. Căci prea sînt numeroase atari ieşiri, prea adesea descărcarea insatisfacţiei ideo-afective se petrece sub chipul apelului la sexualitate, pentru a nu ne gîndi la terenul psihic alterat, pe care îndoielile, nesiguranţa, lipsa de decizii ferme, a unei scheme dinamice de eficienţă, după cum socotesc specialiştii, duc la ivirea tulburării obsesive. Mai exact, putem aproxima o oboseală de caracter compulsiv, adică de „îndemnare spre o adevărată suită de acţiuni ridicole, absurde, sterile, repetitive" (B. Cuparencu, Tr. Hotico, Rodica Macrea, St. Rîndaşu, L. Safta, Al. Secăreanu, Aurelia Sîrbu: *Psihiatrici clinică,* Ed. Dacia, 1979). întocmai ceea ce se petrece sub penele autorilor extremişti, halucinaţi de imaginea detracării sexuale a celor pe care îi resping pe plan literar sau civil! Criza în care a intrat comunismul, criză ireversibilă, legată de iminenţa unei prăbuşiri totale, i-a afectat pe lacheii cu vechi state de serviciu ai acestuia, proiectîndu-i într-o stare reactivă precipitată, într-o veritabilă boală ce se relevă prin reducţie mentală, prin formarea unor automatisme defensiv- agresive. Dată fiind gravitatea cauzei, efectul a evoluat pînă la o fixaţie scriptic documentabilă. Obsesia cu obiect sexual proiectată în afară, atribuită adversarului pentru a-1 umili şi compromite, dă în vileag, de fapt, obsesia sexuală a subiectului însuşi. Nimeni în presa noastră actuală nu e mai dur decît publiciştii pe care-i avem

în vedere, carc-şi împing duritatea pînă la o treaptă delirantă (datorită procesului de intenţie, minciunii enorme, limbajului neruşinat, scabros), care ne permite a diagnostica sadismul. R. von Krafft-Ebbing defineşte sadismul drept: „Emoţie sexuală asociată dorinţei de a produce durere partenerei sau partenerului". Psihanalitic, perversiunea sadică reprezintă o exagerare a agresivităţii, care e o latură a instinctului sexual. Sadismul, ne arată psihiatrii, rezultă din conexiunea cruzimii cu voluptatea. El prezintă două aspecte: unul minor, în care partenerul e muşcat, înţepat, lovit ctc., şi altul major, caracterizat prin mutilare şi crimă. Oare presa extremistă, întruchipată în periodice precum „România Mare", „Europa", „Totuşi iubirea", n-a ajuns la chemarea directă a violenţei şi la execuţia în efigie, prin diatriba paroxistică, morbidă? Oare sadismul ei major n-ar putea fi învederat şi prin intermediul violenţelor ce au avut loc în societatca românească, în perioada actuală, inclusiv cele cărora le-au căzut victime intelectuali cunoscuţi, denunţaţi de presa neocomunistă ca „duşmani"? Oare nu asistăm la o revărsare de sadism generalizat peste întreaga noastră existenţă convulsionată, sfîşiată, îndurerată la culme, prin cinismul şi impudoarca cercurilor nomenclatu- rist-securiste şi a purtătorilor lor de cuvînt tipărit? Dar, peste atari consideraţii medicale, obsedaţii sexual de care ne-am ocupat ilustrează un impact ontologic. Obsesia lor, precum orice anomalie sexuală, e o malefică metaforă existenţială a devitalizării, a devierii de la rosturile normale ale vieţii. E o imagine a sterilităţii. Falimentul literaţilor în chestiune în planul creaţiei, prin deturnarea

vocaţiei lor în direcţia compromisului cu o putere nelegiuită, prin scufundarea darului lor, mai mare sau mai mic, în necinste, în impostură, în impertinenţă, i-a împins, subiacent, spre o reprezentare anormală a sexualităţii, ca spre un rod interzis, alterat în mod tendenţios. Blasfemia comportării lor se traduce în blasfemia pe care o aruncă, încercînd pesemne o diabolică voluptate, asupra mecanismului de căpetenie al rodirii. Trădîndu-şi ethosul profesional, trădînd ethosul fiinţei umane în genere, aceşti scribi au căzut în obsesia obiectului trădat (creaţia, fertilitatea), care nu le mai poate apare decît sub o înfăţişare degradată, pervertită, monstruoasă. E o pedeapsă a firii.

Don Quijote în timp şi spaţiu

Ortega y Gasset ne spune că există două categorii ale emulilor lui Don Quijote: unii, prudenţi, care ne atrag atenţia să nu ajungem, Doamne fereşte, nişte Don Quijoţi, iar alţii care ne invită să ducem, urmînd moda, o existenţă absurdă, plină de gesturi crispate. Cărui tip îi aparţine Octavian Paler, ca autor al volumului *Don Quijote în Est* (Ed. Albatros, 1994)? Rezistînd unei tentaţii ce nc-ar îndemna a-l reduce la simpla moralizare ori la o schimă spectaculară, putem răspunde: nici uneia. Deoarece scriitorul român e un Don Quijote ce se autoanalizează. Ieşind din „pielea” eroului cervantesc, se arată atît de conştient de sine, încît îi ţine în şah insuficienţele, îi neutralizează pitorescul. Don Quijote propus dc Octavian Paler este fiinţa consemnată ca atare plus radiografia ei. E, am putea zice, un Don Quijote devenit propriul său exeget. Desigur, e aceasta o evoluţie a personajului pe sol modem (transmutarea ficţiunii în explicaţie) şi pe sol „estic” (exacerbarea lucidităţii, acolo unde

ea a fost oficial abrogată). Totodată însă o făptură nouă, căreia i se pot auzi bătăile inimii, avînd un destin propriu.

Cu toate că disocierea dintre cele două ipostaze, cea existenţială şi cea reflectată, ar fi o operaţie oţioasă, putem urmări cu interes interacţiunea lor. Căci se manifestă o tendinţă din ambele sensuri. Dacă figura morală aspiră a se răsfrînge într-o figură analitică adecvată, nu mai puţin aceasta din urmă presează asupra zonei originare, îi solicită o anume configuraţie. O modelează într-un anume fel. Odată aleasă, emblema celebrului hidalgo devine ea însăşi generatoare de existenţă. Autorul îşi face un autoportret privindu-se în oglinda ce-i stilizează înfăţişarea, conform unor date apriorice: „Am acţionat (...) ca un idealist încăpăţînat, mînat parcă de o prostească nevoie de a ieşi în pagubă şi mi-am primit plata în ură. Ticăloşii îmi dau cu tifla. Dar era mai bine să fiu printre ei? Şi de cc n-aş avea orgoliul sărăciei mele? De cc n-aş fi mîndra că am găsit puterea să vorbesc de regrete într-o perioadă în care lichelele sînt curate ca lacrima? Se poate «reuşi» pe un drum care te descalifică? Din contră, te poţi rata prin «succes»! Am dorit să fiu liber, să spun ce cred, ce simt. Am renunţat la contabilitatea avantajelor şi dezavantajelor. Nimic mai mult. Dar nu e de ajuns? Nu e enorm?”. Aidoma unui pictor ce-şi pozează înveşmîntat într-un costum de epocă, Octavian Paler se înfăţişează astfel: „Don Quijote găseşte puterea să-şi îmbrace armura şi să se arunce într-o aventură. Nu dă doi bani pe dubiile înţelepţilor care se miră de «nebunia» lui. Şi nici pe compasiunea lor. îşi fixează o ţintă şi puţin îi pasă ce zic alţii despre ea. N-o va atinge? Dacă fericirea nu e sigură, nimic nu ne împiedică s-o dorim”. Pentru

a-şi cumpăni, apoftegmatic, şansa: „Eşecurile nu sînt toate la fel. Unele sînt penibile. Altele se transformă în mit".

Se cuvine remarcat faptul că Octavian Paler a trebuit să învingă o rezistenţă structurală pentru a se identifica cu Don Quijote. Această autodepăşire constituie ea însăşi o eroică transfigurare. Întrucît punctul de plecare a fost o mentalitate rurală, o chibzuinţă autohtonă. Mediul ţărănesc e mult mai prielnic pentru plămădirea unui Sancho Panza decît pentru cea a cavalerului de la Mancha. Raţional, echilibrat, întrupînd „înţelepciunea" nativă, autorul a parcurs un drum conştient de recalificare lăuntrică: „îmi plăcea încăpăţînarea cavalerului de a trăi într-o iluzie ca într-o realitate, însă mi-au lipsit însuşirile necesare pentm a pune în practică această «nebunie». Am fost prea «rezonabil», prea dominat de prejudecăţile despre înţelepciune". Paradigma i se părea, la început, frauduloasă, precum orice reverie în exces: „Lupta (...) cu morile de vînt a reprezentat pentru mine, multă vreme, nu atît un model pe care puteam să-l urmez, cît un stil, oarecum fraudulos, de a visa". Acest donquijotism pare obţinut pe cale conştientă şi consolidat prin îndelungi exerciţii spirituale, precum o virtute în răspăr.

Evident, asumarea quijotescă a lui Octavian Paler alcătuieşte un scut împotriva „vremii lichelelor". Un scut cu o dublă utilitate. Pe de o parte scriitorul a recurs la o idealizare ambiguă, ironică, spre a face faţă unei eventuale suspiciuni de prezumţie („Don Quijote pierde din ce în ce mai mult teren, e din ce în ce mai izolat, mai ridicol"), pe de alta şi-a compus un instrument, la fel de ambiguu, al dczidealizării. Dacă cel dintîi Quijote e,

în pofida accentului său pejorativ, unul bovaric, cel de-al doilea e unul realist-analitic, demistificator. Profitînd de postura secundă, cea care-i îngăduie a-şi examina, glosa, judeca personajul, autorul ajunge la accepţia unui Don Quijote *ă rebours,* care se leapădă de iluzii. Dacă „lipsa de realism poate fi uneori purificatoare", în nu mai mică măsură purificator este... realismul însuşi, mai ales cînd posedă un substrat funciar, bunul-simţ, atît de caracteristic scriitorului. Sub pana sfredelitoare a lui Octavian Paler, Don Quijote se neagă pe sine. Utopia lui trece cu decizie într-o antiutopie. Dramatismul acestei abjurări este direct proporţional cu dramatismul observaţiilor puse în pagină. Absurdul ajunge în situaţia de a se autodenunţa. Indiferent că vine din amăgirea idealistă ori din reaua credinţă a spoliatorilor idealului anticomunist, el apare nemilos confruntat cu spectrul său inuman: „Evident, eram o minoritate. Dar, oare, revoluţia română n-a fost tăcută de o minoritate?" Sau: „Un istoric literar susţine că, avînd martiri, n-am mai fi avut cultură. Şi, inevitabil, te întrebi ce valoare mai are o cultură care dispreţuieşte martirii". Sau: „Mă deranjează doar cînd mă lovesc de sofisme vinovate, de genul «toţi sîntem, în fond, vinovaţi». Dacă toţi sîntem vinovaţi, toţi sîntem inocenţi! Şi nu mai e nici o diferenţă între călău şi victimă!". Astfel, mitul e raţionalizat prin sine însuşi. Modul său de funcţionare devine unul paradoxal constructiv. în loc de a masca realitatea, cavalerul de la Mancha îi smulge măştile. Nu e nevoie de corectura externă a unui scutier prozaic şi mărginit pentru a dezumfla visul enorm al lui Don Quijote, căci el însuşi conţine resursele unei reveniri la „înţelepciunea" ce-i era

părelnic refuzată (în acest sens miraculos-regenerator, Miguel de Unamuno defineşte quijotismul drept „speranţa în absurdul raţional").

Învingîndu-şi încă o dată firea ce va fi fost iniţial „gospodărească", circumspectă, slaviciană, Octavian Paler face „elogiul nebuniei", care nu e însă decît raţiunea dezlănţuită împotriva propriilor sale simulacre, adusă la o stare dionisiacă. O raţiune clocotitoare, corectivă, ce consună, pe alocuri, cu profe- tismul lui Cioran: „Nu e de mirare că «nebunii» noştri şi-au ratat, de obicei, «nebunia». Au avut măcar «un grăunte de înţelepciune» care a stricat totul. Nu ne-am putut da întreaga măsură prin lipsa de măsură. Dimpotrivă, ne-am măsurat gradul de seriozitate după capacitatea de a fi rezonabili. Şi mă îndoiesc că un român e tentat să spună ca Luther: Nu pot altfel. Tendinţa noastră e să zicem: «Se poate şi aşa». Căci ne împăcăm, la nevoie, cu orice". Autorul coboară, astfel, mai adînc în sine. El amendează „cuminţenia" în numele, de fapt, al cuminţeniei, înlătură straturile uscate, frunzele moarte, putrede, spre a proteja principiul vital. Rădăcinile sale transilvane îl alimentează şi cu această sevă patetică, ce a dat inflorescentul nihi-lism cioranian, ca şi înclinaţia spre eres şi apocrif, „disidenţa" metafizică a lui Blaga. „Nebunia", în vederile lui Octavian Paler, nu e decît un adevăr rostit cu aparentă ne-măsură, aşa cum procedează inspiraţii şi bufonii (Don Quijote ce-i altceva decît, după cum s-a spus, un „bufon de geniu"?). Fireşte, „nebunii" se găsesc într-o fatidică minoritate, suportînd bătaia de joc a „înţelepţilor": „Grosul e alcătuit pretutindeni din «înţelepţi» şi din «cei care rîd». Soarta lui Don Quijote e să fie mereu în minoritate". Aşadar, nici măcar regulile jocului

democratic nu-1 pot favoriza...

Pentru a fi pusă în valoare, „nebunia" quijotescă (pseudonim al adevărului pus în abis, inconvenabil prin demonia sa ce nu-şi mai calculează consecinţele) se cere considerată în raport cu spaţiul şi timpul. Adică înscrisă într-o perspectivă concretă, confruntată chiar cu aspectele contextului miop, în cadrul căruia riscă a părea caricaturală. Numai astfel îşi revelă esenţa mîntuitoare, care ar putea fi, la rigoare, „o întreagă estetică, o întreagă logică, o întreagă etică şi, mai ales, o întreagă religie", după cum se exprimă, avîntat, autorul *Sentimentului tragic al vieţii la oameni şi la popoare.* Spaţial, Don Quijote se situează, pentru noi, românii, în răspăr cu confoimis- mul naţiei: „Singurătatea nu e un rău românesc. Ţine de carenţele personale. Poate de aceea românii îi cam ocolesc sau chiar îi antipatizează pe cei care ies din tiparul obişnuit. Şi nici nu-i înţeleg. Formula, atît de frecventă la noi, «ca lumea» (...) spune totul (...). Or, Don Quijote nu e un ins «ca lumea». E o excepţie". Temporal, cavalerul tristei figuri reprezintă un antidot al moralizatorilor restauraţiei, demagogi de nu chiar călăi deghizaţi în patrioţi. Imensa lui bună credinţă e sfîrtecată de fariseismul pe care-1 avem mereu sub ochi, care ne umple zi de zi urechile: „Altădată, trebuia să îndurăm teroarea Securităţii. Azi trebuie să ne obişnuim cu teroarea canaliilor care profită de libertate. «înţelepţii» prosperă din nou. Nu se mai miră aproape nimeni că vechii torţionari fac caz de patriotism". în consecinţă, „înţelepţii" venali ai conjuncturii nu şovăie a lovi în „nebuni" mai brutal decît a făcut-o poliţia politică, dînd în vileag un paroxism al nebuniei reale (ca alienare a umanului), dornice a suprima nebunia

conjecturală (ca re-umanizare): „Nici Ceauşescu n-a fost insultat cum au fost insultaţi cei care, cu ani în urmă, au îndrăznit să rişte «nebunia» de a nu fi laşi". Don Quijote suferă christic sub vremuri. Proiectat în absolut, acest „Isus spaniol", care, iată, se întîmplă a deveni şi român, se întrupează sacrificial în istorie pentru a o spăla de păcate. Chipul lui se reflectă fugar pc chipul unora din contemporanii noştri, sporindu-le astfel autenticitatea. E meritul lui Octavian Paler de a fi îmbrăcat armura de hîrtie nemuritoare a faimosului cavaler, spre a fi încă o dată el însuşi. Adică una din marile conştiinţe ale literaturii, ale spiritului românesc de azi.

Cum stăm cu procesul comunismului?

Faptul că procesul comunismului reprezintă o necesitate morală şi juridică socotim că nu comportă îndoială pentru nici un cetăţean cu o dreaptă judecată şi cu o brumă de cinste. Din cel puţin două motive: în primul rînd, pentru a încheia un ciclu istoric, poate cel mai hidos, în virtutea unei analize temeinice şi leale ca şi a sancţiunilor ce decurg dintr-însa, într-un stat de drept. Nu-ţi poţi dobîndi seninătatea sufletului atîta timp cît fărădelegile din preajma ta nu sînt pedepsite, cît eşti nevoit a te izbi mereu de autorii lor, rentieri ai abuzului ce nu o dată te sfidează printr-o prosperitate ascendentă, prin cinismul principiului ce-1 întrupează: „vezi că ne merge bine". Nu poţi păşi într-o altă perioadă de viaţă publică fără a încheia conturile cu cea anterioară, cu atît mai vîrtos cu cît aceasta s-a dovedit a fi o culme a injustiţiei, a minciunii, a tuturor formelor de corupţie, o neruşinată paradigmă inversă. E inevitabilă o purificare a întregului organism social,

care, pentru a nu rămîne vorbă goală, se cuvine a se întemeia nu doar pe reflecţia şi pe simţămintele noastre, ci şi pe instrumentele instituţionale ale dreptăţii, aşa cum s-a procedat în cazul analog al fascismului. în al doilea rînd, trebuie urmărit un scop profilactic. Leonardo da Vinci afirma: „Cine nu pedepseşte nedreptatea, porunceşte ca ea să fie făcută". Fariseica destabilizare din ultimii ani ai domniei lui Dej şi din primii ani ai domniei lui Ceauşescu a evitat, evident, tragerea la răspundere a celor vinovaţi, ceea ce a avut drept urmare ivirea fără zăbavă a unor noi serii de samavolnicii, a unor noi generaţii de slujbaşi venali ai totalitarismului. Crima nepedepsită proliferează. Şi dacă după decembrie '89 spectacolul oportunismului, arivismului, înavuţirii brutale e atît de degradant, împrejurarea se datorează, incontestabil, şi tergiversării unui proces intentat potentaţilor, torţionarilor, marilor profitori ai fostului regim. Fireşte, opunîndu-se din răsputeri unui asemenea proces, mediile retrograde vizate, exponenţii nomenclaturii, ai securităţii ca şi acoliţii lor „culturali", apelează la principiile justiţiei, ale bunului-simţ, ale eticii pe care nu o dată le-au călcat în picioare. E vechea găselniţă a tiranilor căzuţi care imploră milă. Cei ce invocau odinioară, cu demagogic aplomb, „mersul implacabil al istoriei", „roata istoriei" ce s-ar mişca exclusiv în sensul utopiei lor, se simt acum ameninţaţi, în primejdie de a fi striviţi sub desfăşurarea evenimentelor, care, iată, îşi permit a nu ţine seama de legile sacrosancte ale materialismului istoric. Surprinşi, aidoma unor vieţuitoare veninoase şi dezgustătoare în foiala lor agitată, de lumina adevărului, se străduiesc cu disperare a-şi fortifica noi poziţii retorice, a înfiripa

teorii care să-i favorizeze. E faza agonică a unei lumi dezumanizate, parazitare. Argumentele ei nu pot fi decît pseudoargumente, logica ei nu poate fi decît o parodie a logicii. Situaţie ce transpare cu neiertătoare claritate în textele unuia dintre principalii purtători de cuvînt ai acestei lumi nelegiuite, aflate în curs de grabnică descompunere, care a fost şi unul din cei mai cunoscuţi beneficiari ai ei, Adrian Păunescu, texte publicate în lungul său monolog ce a adoptat chipul unui întreg periodic, „Totuşi iubirea".

Să recunoaştem că nu ne-am aplecat cu plăcere asupra lor. Citindu-1 pe Păunescu, iei contact cu trivialitatea, cu atacul la om cel mai dezolant, cu impulsul frust, subcivilizat, cu scabrosul. Prin destule fraze urît mirositoare eşti nevoit a trece cu batista la nas. E un spaţiu de deşeuri ale unei epoci sortite de la început unui final infam şi de deşeuri ale unei vocaţii ce putea să urmeze altă cale. Un maidan al unei suburbii decăzute, plin de kitsch-uri sfarîmate, de entuziasme intrate în putrefacţie, de bucăţi de ziar, în care frazele unei glorii apuse, găurite între subiect şi predicat, se cufundă în noroi. Am fi ocolit cu bucurie acest loc sumbru dacă principalul poet de curte al lui Ceauşescu n-ar fi abordat tema de mare însemnătate a procesului ce este şi nu este intentat comunismului. Cu toate că cititorii discursului său nu pot depăşi sfera modestă a frizerilor, a portarilor, a chelnerilor şi, bineînţeles, a bravilor „băieţi" represivi de ieri şi de azi, măguliţi a-şi confirma „cultura" prin pornirea spre sudalmă a bardului, aserţiunile d-sale merită o oarecare atenţie din pricina derutei pe care o pot crea într-o chestiune vitală a vieţii noastre obşteşti. Tendenţiozitatea brută, sofismele, trucurile

păunesciene au o afectare naţională şi o pretenţie istorică ce reclamă, totuşi, replica (avem în vedere articolele *Procesul comunismului,* apărut în „Totuşi iubirea" nr. 1/1992, şi *Genocidul de la 1907,* apărut în aceeaşi revistă, nr. 3/1992). Dornic a apuca taurul de coarne din capul locului, toreadorul de la Bârca încearcă a nega... obiectul procesului: „Pentm a exista un *proces al comunismului* ar fi trebuit să existe comunismul. Or, asta nu s-a întîmplat nici în *ţara socialismului victorios,* Uniunea Sovietică, darmite în poloniile, românile, albaniile, mongoliile abia sosite din alte procese cum ar fi capitalismul, feudalismul şi sclavagismul". Interesant, nu-i aşa? Se face o confuzie „ingenioasă" între sistemul comunist, tot atît de real precum lagărele sale de muncă forţată, precum milioanele sale de asasinate, precum crimele sale asupra conştiinţei omeneşti, şi veriga propagandistică numită comunism, ce ilustra doar tertipul temporizării necontenite a rezultatului ultim al „măreţei construcţii". Tabloul paradisului roşu era strategic proiectat în viitor, la infinit. Doctrina comunistă îi ducea astfel cu zăhărelul pe cei mai naivi dintre subjugaţi iar celorlalţi le astupa gura cu o perspectivă „legică", ce, oricum, nu putea fi discutată. Adrian Păunescu însuşi a aclamat pînă la răguşire, bolboroseală şi epuizare mintală comunismul şi idealurile sale, incomparabilelc-i binefaceri şi pe faraonii săi, în planul unei *realităţi* fără pereche în istorie, în pofida amînării viclene a apoteozei care ar fi urmat să răscumpere nenumăratele mizerii ale întregului drum ce ducea pînă la lumina ei absolută. A pretinde că „comunismul nici n-a fost proclamat, nici n-a existat propriu-zis, decît în utopiile, vedeniile şi ameninţările clasicilor lui şi ale unor lideri care

transferau mereu în viitor clipa fericirii generale" (să reţinem tonul ireverenţios al celui care-i linguşea demenţial), e ca şi cum, văzînd o casă arsă, ai pretinde că n-a fost nici un incendiu. Procedeul este infantil, aşa că nu merită să mai stăruim asupra lui.

O altă mişcare a lui Adrian Păunescu: cea de-a susţine, cu o impecabilă rea-credinţă, că procesul comunismului ar constitui o ofensă „împotriva a 4 milioane de foşti comunişti, a familiilor lor şi a tineretului utecist". Or, nimeni, niciodată, nu ştim să fi cerut sancţionarea acestora! Marea masă a membrilor de partid n-a fost decît o trupă de figuranţi, deseori frustraţi şi decepţionaţi, care au aderat la partid din raţiuni birocratice, formale, cîteodată din raţiuni de supravieţuire. în spatele acestei mulţimi, precum în spatele unui decor uriaş, pictat în culori ţipătoare, se ascundea protipendada roşie, cu interesele sale inavuabile, cu privilegiile sale excesive, cu luxul său deşănţat. în spatele acestei mase, pe care nimeni nu intenţionează s-o tragă la răspundere, încearcă acum să se ascundă Adrian Păunescu, precum un terorist care înaintează la adăpostul unor ostatici. Deloc bărbătească postură pentru obsedatul sexual Păunescu (vezi atacurile lui împotriva lui Nicolae Manolescu şi mai cu seamă împotriva lui Ion Cristoiu, în care, în locul unor consideraţii cuviincioase şi cît de cît la obiect, ajunge, în rînduri congestionate de ură şi tremboiente de neputinţă raţională, la un adevărat delir libidinal)! Mai afirmă apologetul dictatorului, mimînd, vezi bine, grija faţă de soarta ţării: „sînt obligat *(sic!)* să atrag atenţia că procesul comunismului" n-ar fi decît „monstruozitatea care se pregăteşte pentru o nouă spargere, pentru o

nouă divizare a ţării noastre". Ca şi cum nu patronii lui Adrian Păunescu ar fi fost cei ce au divizat ţara în temeiul abominabilei lupte de clasă, ca şi cum nu ei au decimat, în chip monstruos, întregi categorii sociale, în frunte cu elita intelectuală! Ca şi cum suferinţele noastre de azi, inclusiv aţîţarea vrajbei interetnice, nu sînt, în bună măsură, un rod nefast al acţiunii comuniste, în faza ei degenerescentă, în care şi-a însuşit elemente de ideologie fascistă, acţiune continuată de publicişti iresponsabili, precum Păunescu însuşi! Ajunge să-i citeşti doar pe sărite hebdomadarul pentru a-ţi da seama de rolul său în intensificarea, în sînul societăţii noastre, a sentimentelor antimaghiare, a şovinismului în general, a înstrăinării noastre de Occident! Aşadar, cine e cu „noua spargere", cu „noua divizare"? Spre a-şi face mai credibilă pledoaria, Adrian Păunescu reaminteşte, ca o probă, chipurile, de patriotism a conducerii noastre comuniste, „şi perioada de după 1964, cînd Gh. Gheorghiu-Dej s-a pus în fruntea *Declaraţiei din Aprilie,* rupînd relaţiile de subordonare cu Uniunea Sovietică". în treacăt fie zis, e aici un elogiu la adresa primului dictator comunist al României, pe care „curajosul" autor n-ar fi îndrăznit a-1 rosti în auzul celui dc-al doilea, la picioarele căruia se prosterna fără jenă. Ce s-a petrecut de fapt? Nu dragostea de patrie l-a îndemnat pe Gheorghiu-Dej să se „emancipeze" întrucîtva de tutela sovietică, ci dorinţa febrilă, tipic comunistă, de a-şi păstra puterea, ameninţată de fluctuaţiile de la Kremlin. Intenţia de a rămîne, şi după relativa destabilizare a stalinistului român, întemeietor al unui înfricoşător Gulag local, asasin al propriilor săi camarazi Pătrăşcanu şi Foriş, stăpîn Ia el acasă. Dacă ar fi fost însufleţit de patriotism,

cum ar fi putut acest satrap să patroneze măcar o parte din distrugerile iremediabile, din sîngeroasele represiuni, din întunericul şi suferinţa ce i-au marcat stăpînirea? Cum ar fi putut tolera măcar o parte din jaful uriaş efectuat de sovietici, în pofida oricăror înţelegeri oficiale, oneroase şi acelea, asupra României înrobite, într-un fel fară precedent de-a lungul veacurilor? Să fim serioşi! Nu ţine nici gogoriţa politicii „demne" a lui Nicolae Ceauşescu, care, după cum afirmă pînă Ia saturaţie adulatorul său, „i-a sfidat pe sovietici şi a păstrat România independentă". în realitate, a fost aceeaşi măsură cinică a consolidării poziţiei personale, la care s-a adăugat treptat comportamentul patologic al megalomaniei. în fond, dictatorul n-a stricat niciodată relaţile cu Moscova de care depindea (nu este exclus să-i fi făcut anume servicii în culise, într-o manieră mai sofisticată, avantajată de sloganul, fară acoperire în realitate, al independenţei!), aşa cum a dovedit-o prăbuşirea sa odată cu prăbuşirea protectorilor săi. Un lucru e limpede: de la început pînă la sfîrşit, în pofida unor schimbări cosmetice, în speţă a unor cochetării, la început liberale şi apoi naţionaliste, regimul comunist din România n-a fost decît un client al colosului de la Est, adus de tancurile acestuia şi menţinut prin puterea lor, pînă cînd, din pricinile interne ce rod nesăbuinţele tuturor imperiilor, ele n-au mai fost operante...

Amuzant e să observăm că Adrian Păunescu reia procedeul, aşa de puţin viril, de-a se ascunde în spatele mulţimii, şi atunci cînd încearcă un teatral recurs la istorie. Comuniştii n-ar fi „inventat nenorocirea la români", scrie d-sa, şi în această privinţă nu-1 putem contrazice. Dar cine a „inventat-o"? Ei, aici e aici! Poetul îşi lăţeşte

presupunerile, într-un crescendo retoric, vizînd marile noastre partide politice tradiţionale, ca şi cum ele ar avea o natură totalitară, ca şi cum ar fi solidare cu comunismul. Dar acesta e jocul: antidemocraţia se adăposteşte, laşă, în spatele democraţiei şi Adrian Păunescu se străduieşte să-l joace aşa cum se pricepe: „De ce procesul comunismului? De ce numai al comunismului? De ce nu şi procesul ţărănismului? De ce nu şi procesul societăţii care a condus la aceste crime, le-a ordonat şi le-a oblăduit?”. Nemulţumit cu o asemenea performanţă a amalgamării, bardul de la Bârca, ambiţios cum îl ştim, se sileşte a o amplifica. Pînă unde se poate, pînă la limitele coperţii cărţii de istorie a românilor: „Procesul comunismului nu este decît începutul procesului întregii istorii a politicii româneşti”. Aserţiunea e monumentală. E demnă de un spectacol-mamut în cinstea cuplului dictatorial, din cele de care ne amintim cu silă, agrementate de versuri, cîntece şi pantomimă de Adrian Păunescu, în care apăreau valeţi ai tiranului, travestiţi, într-un mod profanator, în figuri istorice: „Judecarea lui Traian pentru ocuparea Daciei şi a căpeteniilor dace care au cooperat cu împăratul roman, pentru colaboraţionism, ar fi o primă secvenţă a tragicomediei noastre naţionale”. Tragicomedia nu e deocamdată naţională, ci doarpăunesciană! în alt loc, propagandistul ceauşist propune, în virtutea inerţiei, „ca procesul comunismului să înceapă din comuna primitivă”. Ironie, inepţie sau pur şi simplu neobrăzare? Săvîrşind operaţia mistificării în istorie, Adrian Păunescu îi adaugă una a mistificării în structură, prin conceptul de „mecanism”, bată-l vina, care n-a fost fabricat şi nici manevrat de mînă de om. Care a venit de-a dreptul din cer. Bineînţeles

că nu nomenclaturistul e vinovat: „Nu el şi-a dat puterea, ci a primit-o într-un mecanism care funcţionează la fel de bine sau rău şi fară el". Miraculos acest „mecanism" care merge singur! O fi un *perpetuum mobile?* N-ar fi de acord Adrian Păunescu să ni-1 descrie mai în amănunt în gazetăria sa, după ce ne-a înfăţişat atîtea prodigioase „descoperiri", între care cele ce au dus la „definitiva" tămăduire a cancerului pe plan mondial? Un „mecanism" mîntuitor, de rang Ranetescu, Leontopol, Iulică Voinea! Dar să nu divagăm. Să reţinem inocenţa totală a nomenclaturiştilor autohtoni, pe carc „mecanismul" i-a purtat, împotriva voinţei lor, precum o forţă irezistibilă, într-o regiune unde nu există stînjenitoarea deosebire dintre bine şi rău: „E de vină nomenclaturistul român că sistemul mondial socialist nu a permis - ştia el de ce? - existenţa opoziţiei şi a partidelor ei?". Aşa se întreabă poetul, de ochii lumii, pentru că, de fapt, se ştie prea bine că nu nomenclaturistul e de vină. Cum ar putea fi de vină acest semizeu al „celei mai înaintate orînduiri din istorie"? „Sistemul", „mecanismul" l-au pus, desigur, şi pe Adrian Păuneşcu să scrie kilometri de ditirambi, cam în felul în care poate compune versuri un computer programat pentru o atare ispravă. Eram pe punctul de a face o mare greşeală. Şi anume de a aprecia comentariile lui Păunescu, aplicînd propriile-i sintagme, drept „o mixtură nevolnică de criterii", „o băltoacă promiscuă, de penal, moral şi imanent". însă ne-am dat seama că ele părăsesc calea logicii, a „logicii nefericite", spre a pluti în plin suprarealism. După ce a utilizat argumentele cele mai chinuite şi mai şubrede, bardul de la Bârca se defulea- ză comparînd

procesul comunismului cu cc nu te-ai gîndi, precum într-un dicteu automat: „Nu va trece mult şi vom asista la inculparea cetăţenilor care poartă 46 la ghete, vor veni la rînd fetele cu ochi albaştri". Spre a adăuga, cuprins de inspiraţie: „Ce este nebunia asta?". Apoi cutează a vorbi (cutezanţă şi ea suprarealistă), azi, după decembrie, după cele întîmplate lîngă hotelul Intercontinental, lîngă ambasada americană etc., nu altminteri decît în numele... poporului român...: „Nu se înţelege oare că poporul român nu va mai suporta încă o diversiune" ş.a.m.d. Delicios! Cu siguranţă, marea şansă a lui Adrian Păunescu rămîne literatura absurdului.

P.S. în atenţia d-lui Adrian Păunescu precum şi a altor domni şi doamne, ofuscaţi de ideea unui Niimberg românesc, care nu e, cum dau de înţeles, o scornire singulară: în „Cuvîntul" din 25 aprilie 1990 apare, sub titlul *Tribunalul scriitorilor,* o chemare „în faţa instanţei judecătoreşti pentru daune materiale aduse culturii române" a numiţilor Gîdea Suzana, Dulea Mihai şi Florescu Eugen. Ea e urmată de un impresionant şir de 500 de semnături. E de crezut că atît numărul acuzaţilor cît şi cel al acuzatorilor poate spori. Ah, aceste surprize primăvăratice, dătătoare de migrene, ale rotirii minorităţilor către majorităţi!

Cine se teme de adevăr?

Cine se teme de adevăr? în secolul nostru paradoxal, se întîmplă să se teamă tocmai un publicist de la... „Adevărul". Se numeşte C. Stănescu şi, dacă nu ne înşelăm, c una şi aceeaşi persoană cu tînărul critic promiţător de odinioară, ca şi cu şeful de pînă mai ieri al secţiei culturale de la „Scînteia". Evoluţia sa cunoaşte, aşadar, trei momente mai importante: 1) juna speranţă; 2) gazetarul principalului organ de presă comunist din România; 3) gazetarul actual al unui „Adevăr" recon-diţionat. Intrat, fireşte, în conul ingrat al discreditului majorităţii oamenilor de litere la timpul 2, C. Stănescu încearcă acum, la timpul 3, o „repliere" tactică, cu o jovialitate stîngace şi cu o vervă suspectă, care ar vrea să însemne că respiră uşurat, după ce, silit de circumstanţe, s-a lepădat de ideologia în serviciul căreia s-a pus de bună voie. Aparent c o răsucire către onorabilitate. O întoarcere la calea dreaptă a păcătosului. Numai că, din păcate, dezidcologizarea sa nu e autentică. Mintea criticului c umplută şi pe mai departe cu prefabricatele unei gîndiri bine cunoscute, frazeologia sa le răsfrînge cu o fidelitate cu atît mai convingătoare, cu cît dorinţa unei anume adaptări (necesare!) se străduieşte, pînă Ia un punct, să le şteargă urma. Maniera sa de a medita şi de a se rosti poartă pecetea suficient de apăsată a manierei partidului, al cărui propagandist oficial a fost. Astfel, în articolul intitulat, cu o veselă nonşalanţă, *Fraţii Peşte: Opere, voi. IV...,* din „Adevărul", nr.467/18 august 1991, se plînge de atitudinea critică faţă de unele nume de notorietate ale literaturii noastre, atitudine mai accentuată în ultima vreme sub unele condeie, cu următoarea formulă: „Simbolul vremii pe care o trăim: *buldozerul* (sublinierea îi aparţine - n.n.)". Hotărît lucru, C. Stănescu n-are simţul umorului. Căci altminteri n-ar fi apelat tocmai la unul din simbolurile cele mai deochiate

ale ceauşismului ultrademo- lator. Obsesia buldozerului e dată pe faţă, aici, precum un simptom al unei mentalităţi iremediabile. C. Stănescu sugerează astfel situarea sa în trecut, fără nici o modificare esenţială, faptul că percepe realitatea actuală prin prisma acelui trecut funest. Resimţind buldozerul ca pe-o zeitate a epocii de aur, îi adulmecă mişcarea în continuare, fascinat, chiar dacă îi atribuie o altă direcţie. Tiparul său mental n-a evoluat, cu toate că intenţia sa e parcă cea de-a spune ceva nou despre un timp nou. îmi aduc aminte de păţania unui preot care se străduia să comită „poezie" realist-socialistă. îndrumat, în şedinţele unui cenaclu literar, să fie mai pe „linie", a prezentat o versificaţie ce glorifica munca dintr-o gospodărie colectivă, dar începea cu o datare buclucaşă: „într-o zi de Sîn Ilie...".

De unde să încep pentru a mă face cît de cît înţeles de C. Stănescu, pentru a-i putea da o replică aptă a trece prin blindajul conceptelor sale familiare? Întrucît d-sa afirmă cu aer ironic: „Purtăm în noi şi ducem cu noi mai departe, ca fii demni ai istoriei noastre, o moştenire de mare preţ: moştenirea demolării", să luăm această frază în serios. Chiar aşa! „învăţătura" totalitară, în numele căreia a vorbit şi vorbeşte criticul, are, mai mult decît oricare alta, „tradiţia demolării". Mai întîi s-a demolat o structură statală, o societate, o civilizaţie, pentru ca „pe molozul demolărilor eroice", spre a-1 cita din nou pe C. Stănescu, să se înalţe utopia sîngeroasă a unei construcţii mile- nariste, care, laudă Domnului, e pe cale de grăbită dispariţie. Distrugerea masivă, săvîrşită cu un buldozer apocaliptic, a fost realitatea cea mai palpabilă a celei mai avansate, chipurile, orînduiri din istorie. Spre a reveni la oile noastre: cit a distrus comunismul în plan cultural? îndeajuns pentru a lua fraza mai sus citată din C. Stănescu nu doar în serios, ci şi în tragic. Blaga,

Arghezi, Ion Barbu, T. Maiorescu, N. Iorga, E. Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, ca şi nenumăraţi alţii, interzişi, smulşi din manuale, azvîrliţi din rafturile bibliotecilor. Biblioteci întregi sortite rugului, la noi în ţară precum în Germania nazistă. Epoci de creaţie, şcoli de mare importanţă declarate decadente, reacţionare, cosmopolite, deci nocive, ca şi cum ar fi înfăţişat un pericol de contaminare cu holeră sau ciumă (Junimea, simbolismul, Sburătorul, Gîndirea, avangarda, momentul 1944-1947 etc.). Cu regretul de a nu fi fost cu totul prohibiţi, clasicii au fost supuşi unui regim de falsificare grosieră, înhămaţi la carul unui discurs politic aiuritor, fără nici o ruşine, întocmai aşa cum, în muzeul monstruos al ceauşismului ajuns la apogeu, un grup de voievozi era pus a se roti slugarnic în jurul figurii tiranului, ca şi cum Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza ar fi fost nişte Emil Bobu, Constantin Dăscălcscu, Ion Dincă, Dumitru Popescu oarecari. Dar prigoana a fost cumplită şi în rîndul scriitorilor şi cărturarilor în viaţă. Interzi- cîndu-li-sc a publica decenii în şir, un mare număr dintre ei au fost arestaţi, anchetaţi cu brutalitate, osîndiţi la ani grei de temniţă, la domiciliu forţat ori nevoiţi a trece în diaspora. Simbol al vremii comuniste, buldozerul a trecut peste destinele celor ce şi-au lăsat o bună parte din viaţă şi din vlaga creatoare în Gulag, dacă nu chiar şi-au sfîrşit zilele sub zăbrelele acestuia: Mircea Vulcănescu, Gheorghc Brătianu, V. Voiculescu, Ion Petrovici, Nichifor Crainic, Radu Gyr, Constantin Noica, N. Steinhardt, N. Batzaria, Dinu Pillat, Petre Ţuţea, Grigore Popa, Alexandru Paleologu, Vladimir Streinu, I. Negoiţescu, Adrian Marino, Ovidiu Cotniş, I.D. Sârbu, Nicolae Balotă, Ştefan Aug. Doinaş, pentru a pomeni doar o parte din numele cele mai cunoscute.

La aceste demolări se referă C. Stănescu? La acest buldozer ideologic-administrativ fără precedent în cuprinsul culturii noastre? La aceste inimaginabile represiuni, la aceste incalculabile victime? La aceste jertfe, ce nu vor putea fi uitate nici peste secole? Desigur că nu! E aici o zonă de adevăruri hidoase, compromiţătoare la culme pentru diriguitorii sistemului criminal ce le circumscrie, ca şi pentru compliciii acestora, de diverse grade şi din diverse perioade, pe care C. Stănescu n-are nici un interes s-o descopere. Dimpotrivă! Colportorul de neadevăruri de la „Adevărul” are în vedere, aşa cum am menţionat, comentariile recente ale unor exegeţi şi scriitori, care au luat în discuţie cîteva nume mai vechi ori contemporane ale istoriei şi mai cu seamă ale literaturii noastre, din unghiul unei conştiinţe degajate, pe cît posibil, de prejudecăţi şi locuri comune. Prejudecăţi şi locuri comune care, să subliniem, s-au aglomerat mai mult decît oricînd în condiţiile unei existenţe sociale clădite pe anomalie, în care funcţia gîndirii era supravegheată cu străşnicie şi reprimată la orice tentativă de emancipare de sub standardele partinice. S-a creat astfel nu doar o masă impresionantă de judecăţi de valoare, încadrări, ierarhii viciate de efectele cenzurii şi autocenzurii, ci şi o sumă de reflexe ale timorării, inhibiţiei, rezervei anxioase, cu o deplorabilă răsfrîngere în intimitatea conştiinţelor. Maligna vigilenţă a puterii ne-a alterat pe dinăuntru. Simţul critic ni s-a atrofiat. Ne-am deprins, fie şi pe nesimţite, a vedea oamenii şi lucrurile prin lentilele oficiale, am evitat aproape cu sistem orice opinie mai îndrăzneaţă, orice asociere insolită, orice speculaţie neconformistă, nu neapărat din frică (cu toate că şi aceasta a fost o realitate inevitabilă, precum în orice mediu concentraţionar), ci şi dintr-o apatie, dintr-o

inapetenţă, dintr-un dezgust intelectual provocat şi întreţinut cu bună ştiinţă de către cîrmuitori. O descurajare imensă ne-a cuprins, blocîndu-ne reacţiile vii, temerare şi, frecvent, chiar capacitatea elementară a denumirii realităţii cu ajutorul verbelor potrivite. Una din reacţiile cele mai fireşti de după decembrie ’89 a fost, prin urmare, cea a defulării spirituale. Am căutat a ne recăpăta luciditatea, dreapta vedere, agerimea sufletului şi a simţurilor, dignitatea morală. O amplă dezbatere asupra valorilor, asupra marilor probleme ale literaturii, artei şi culturii noastre (şi nu în ultimul rînd asupra celor etice) era iminentă.O dezbatere care să înlocuiască un climat de minciună cu unul dc adevăr (în pofida împrejurării că adevărul, în domeniul nostru delicat, imponderabil, nu e monopolul nimănui, ci o rezultantă a unor păreri exprimate cu probitate, în mod nestînjenit, printr-un joc democratic al alternanţelor şi confruntărilor). Au apărut, nu se putea altminteri, şi o serie de aprecieri mai aspre, dc „contestări”, cu atît mai vîrtos cu cît frauda sau insuficienţa unor situări era incontestabilă, cu cît, mai ales, peisajul colaboraţionismului proliferant a căpătat aspectul fabulos al grajdurilor lui Augias. Dar asemenea aserţiuni nu pot fi echivalate cu demolările proletcultiste decît în virtutea unei rele credinţe. Deoarece, dacă înainte aveam a face cu dogme, cu dispoziţii oficiale ce nu comportau interpretare, cu porunci a căror îndeplinire era obligatorie, acum avem a face cu discuţii, într-o perspectivă a libertăţii, compatibilă cu exprimarea oricăror opinii leale, cu orice con- traargumentaţie. Diferenţa dintre tiranie şi democraţie este diferenţa dintre necesitatea de a te supune unui ucaz şi exercitarea dreptului de conştiinţă. A te lamenta, la ora actuală, de demolare, a fi bîntuit dc spectrul

negativismului, înseamnă a nu face altceva decît a te crampona dc vechile table axiologice, dc vechile imagini, de vechile etichete care au suportat nu numai uzura oricărei posturi a spiritului creator, ci şi intervenţiile unui regim despotic, care, lipsit fiind dc scrupule, nu o dată le-a dirijat şi mutilat în folosul său. A vedea şi azi (ori a simula că vezi) pretutindeni buldozere, înseamnă a pleda pentru inerţie, pentru lenea de gîndire, pentru conservarea unei structuri cu multe elemente deteriorate, dacă nu de-a dreptul nevrednice, insuportabile. Tocmai asta face C. Stănescu! înţelegem că-1 supără mobilitatea, devenirea ideilor şi formelor sensibile, viaţa ca atare a creaţiei. înţelegem că-1 scoate din sărite controversa, disputa, incongruenţa naturală, roditoare, dintre o reacţie şi alta, dintre o opţiune şi alta, dintre un spirit şi altul. înţelegem că se teme de înnoire ca de o calamitate. înţelegem că e mistuit de nostalgia unui punct de vedere unic, al unei „filosofii" unice, a unui presupus ansamblu de valori unic, care să nu ne dea bătaie de cap, emanate din înţelepciunea partidului abuziv, înţelegem că mintea sa obişnuită cu corsetul ideologic, aşa cum picioarele prinţeselor japoneze rămîneau nedezvoltate sub strînsoarea fîşiilor de mătase tradiţionale, nu mai poate face faţă solicitărilor unui real ce şi-a redobîndit prerogativele. îl înţelegem şi, într-un fel, îl compătimim...

Altă dată C. Stănescu sau alţii din tagma d-sale ne-ar fi înscenat un proces tipic totalitar, acuzîndu-ne de reacţionarism, de uneltire mîrşavă, de atitudine duşmănoasă faţă de cuceririle poporului ş.a.m.d., pentru îndrăzneala de a pune în chestiune pe cîţiva autori tabuizaţi, asimilaţi deci autorităţii supreme. Ar fi extras din propoziţiile noastre critice culpe teribile din unghiul ideologiei inchizitoriale în solda căreia se afla, ca să nu

mai vorbim de faptul că simpla rostire, de către noi, a cuvîn- tului colaboraţionism ar fi fost tratată drept o crimă la adresa statului. Acum, întrucît ceva s-a schimbat totuşi, se mulţumeşte cu un proces de intenţie, care nu e mai puţin repulsiv. Căci, neavînd posibilitatea de a ne respinge afirmaţiile, de a ne refuza probele, de a ne răsturna demonstraţia, recurge la învinuiri de ordinul unor pretinse mobiluri personale, al unor inavuabile porniri umorale. E un semn de neputinţă, dar şi o dovadă în plus a persistenţei atmosferei imorale a comunismului. Una din soluţiile disperate de care fac uz în ultimul timp foştii săi apologeţi, dîndu-şi seama că le fuge pămîntul, întregul glob pămîntesc, de sub picioare, este calomnia enormă. Ex-criticul de la „Scînteia” se lansează în insultătoare aprecieri, care nu sînt decît o dovadă de evaziune vinovată, de încălcare a normelor unei polemici respectabile. Iată termenii în care, în chip pe cît de pieziş pe atît de ignobil, încearcă a-şi exprima dezacordul cu subsemnatul, ca şi cu o seamă de confraţi, printre care I. Negoiţescu, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, subîn- ţeleşi într-o manieră incontestabilă: „rechizitorii necruţătoare (...) mai intolerante decît orice «luptă de clasă», căci ea traduce pasiuni devastatoare, invidii iremediabile şi ranchiuna fără leac”. Sau, cu aceeaşi învolburare de incriminări fără obiect, căci ele au în vedere o persoană prezumată de către C. Stănescu, confecţionată de d-sa precum un sac de box, iar nu textele în cauză, care îşi au logica proprie şi pe care e incapabil a le combate: „în această patimă demascatoare a noilor torţionari culturali poţi cu uşurinţă citi nu doar o primitivă ignominie, dar meschina şi subumana ranchiună, vanitatea rănită a unor purtători de complexe în veci nevindecabile”. La atît se reduce spumegarea fostului activist de presă! Conform unei atari mentalităţi

nu ai niciodată dreptul de a judeca un răufăcător, întmcît poţi fi bănuit de „vanitate”, ba chiar de faptul că-1 „invidiezi” pentru „cîştigurilc” dobîndite prin escrocherie sau tîlhărie! Să remarcăm, iarăşi, că C. Stănescu nu poate ieşi din păienjenişul retoricii de partid totalitar, din „pădurea de simboluri” comuniste, restrîngînd totul la clementele lor sumbru- tendenţioase. Recăderea sa în sistemul de referinţe care-1 obsedează ar fi comică, dacă n-ar fi mai întîi, în încăpăţînarea sa ineptă, revoltătoare. După cc am fost raportaţi la „lupta de clasă” şi la o „luptă pentru *putere* şi *spaţiu vital* ” (iată şi mica insignă cu zvastică, ivită la reverul preopinentului!), ni se re-proşează direct: „Cu Marin Preda c mai simplu: «odiosul nomenclaturist» este demascat în cel mai pur stil al răsunătoarelor procese totalitare (ce, parcă lui Pătrăşcanu nu i-a «fabricat» scenariul menit să-l ducă la groapă unul de-al lui, un comunist gata nu numai să-şi joace rolul dat, dar şi să-şi scrie, el însuşi, acest rol macabru: din devotament faţă de partid?!)”. Fie-mi permisă în acest loc evocarea unei alte amintiri. La Şcoala de literatură Mihai Emineseu, unde am fost student în primul an, aveam un director, Petre Iosif, care avea, la rîndul său, o fixaţie: cea legionară. Nu era, practic, nici un nume dintre cele „neconvenabile” macabrului său mecanism marxist de sortare a oamenilor, pe care să-l poţi pronunţa în faţa sa, fără a-i declanşa o asociere de tipul: poartă diagonala pe cămaşă, vorbeşte ca un şef de cuib, are un obraz cam verde ş.a.m.d. însemnaţi poeţi şi gînditori, români şi străini, erau spurcaţi de gura acestui personaj plin de morgă, a cărui aneantizare deplină (era şi el un „scriitor progresist”, un „tovarăş cu munci de răspundere”) ar putea nelinişti pe cîte cineva... Să notăm că procedeul „comod” al procesului de intenţie, în situaţia cînd nu-ţi convin

părerile literare sau cetăţeneşti ale cuiva, deşi nu stă în puterile tale a le contrazice cît de cît convingător, face carieră. C. Stănescu are un alt aliat preţios (şi pe potrivă!) în persoana lui Adrian Păunescu, care, în articolul *Alianţă Civică sau răzbunare legionară?* (publicat în „Totuşi iubirea", nr. 52/29 august 1991), aplică lovituri sub centură unor indezirabili, vorbind, caracteristic, despre „regruparea revanşardă a unor intelectuali dezabuzaţi, care nu s-au realizat suficient în viaţă", despre „veleitari neruşinaţi care nu se mulţumesc cu firavele lor îndemînări stilistice", precizînd mai departe, şi l-am putea asigura că nu spre credibilitatea sa, că-1 are în vedere în mod special pe „politicianul extremist" Nicolae Manolescu, care s-ar comporta „cu neruşinarea nerealizatului sau a realizatului mediocru". Ce să-i faci? E şi acesta un simptom al dezagregării ultime a unei redute înfricoşătoare ce s-a pretins supra-raţională, a unei ideologii arogante şi intolerante, ce alunecă vertiginos în ilogism, în incoerenţa cea mai frapantă. Extremiştii învinuiesc pe alţii că sînt aidoma lor, aşa cum un hoţ încearcă a scăpa de urmărire strigînd; uite hoţul, prindeţi hoţul! Vechile metode ale ticăloşiei sînt reluate fără şovăire. Neputîndu-ne arunca în închisoare ori ucide în numele secerei şi ciocanului, slujitorii cuprinşi de panică ai acestei embleme discreditate

ne aţin calea cu scorniri şi cu înjurături ordinare. Dacă avem tăria a ne reţine repulsia, ne putem despărţi de trecut, după cum se recomandă sacrosanctul Marx, rîzînd...

Insă nu vrem să-i retezăm lui C. Stănescu, a cănii înzestrare critică incipientă am salutat-o cîndva, orice şansă de dialog. Deşi felul în care s-a comportat e reprobabil, îi propunem să-şi exprime obiecţiile faţă de comentariile „demolatoare", care-i provoacă probabil coşmaruri, supunîndu-se, aşa cum e normal, regulilor raţionale ale jocului oricărei polemici ce se respectă. Şi anume să ia în considerare textul în cauză în loc de a produce divagaţii mai mult sau mai puţin (în genere mai mult) jenante şi chiar descalificatoare (pentru d-sa). Să ne convingă, de pildă, că ideile naţionaliste, xenofobe ale lui Eminescu n-au avut nici în clin nici în mînecă cu atitudinile lui Nae Ionescu şi cu doctrina legionară (cu atît mai mult cu cît I. Negoiţescu, cel ce a atras recent atenţia asupra acestui lucru, I. Negoiţescu exegetul, care a scris cel mai substanţial eseu asupra poeziei eminesciene de la G. Călinescu încoace, e taxat de către publicistul adăpostit la „Adevărul" drept „un nou soi de torţionar", de parcă ar fi coleg cu Drăghici sau cu Nicolski, dar ce să-i faci dacă pana muiată în cerneală roşie o ia razna!). Să ne demonstreze că Marin Preda n-a scris *Desfăşurarea,* că n-a săvîrşit felurite abuzuri în funcţia sa mănoasă dc director al editurii Cartea Românească (inclusiv cel de *a pretinde*, în felul cel mai explicit, autorilor ce i se înfăţişau cu manuscrise să-l elogieze în paginile cărţilor lor), că n-a utilizat, de-a lungul întregii sale cariere (inclusiv în anii dc după tezele din iulie), clămpănitoarea limbă propagandistică a partidului comunist, cu care a cochetat fară întrerupere, fiind destul de departe de ceea ce s-ar putea chema un

„exemplu de conştiinţă”. Să ne dovedească negru pe alb că D.R. Popescu n-a fost impus de partid în fruntea Uniunii Scriitorilor, ci ales statuar, că s-a comportat, în calitate de preşedinte, nu ca un executant docil al ordinelor venite „de sus”, ci ca un exponent cinstit al nevoilor şi intereselor breslei, ca un apărător ferm al ei în faţa abuzurilor oficiale, că sub conducerea sa Uniunea a funcţionat în parametri legali şi că şi-a deschis larg porţile în faţa promoţiei tinere, electrizate de duh protestatar, că pentru cuvântările şi articolele prin care proclama îngenunchierea unanimă a turmei sale în faţa cuplului dictatorial, avea mandatul, real exprimat, al tuturor scriitorilor. Atunci şi abia atunci ne vom scoate pălăria în faţa evidenţei.

Dar dacă nu va face aşa, C. Stănescu va trebui să-şi plece capul şi să tacă ruşinat.

Răspuns domnului Interim

Domnul Interim de la „Adevărul literar şi artistic” se ocupă iarăşi de subsemnatul (nr. 205/1994). Mai întîi, îmi atrage atenţia că „teoria constrîngerii”, care ar favoriza creaţia, aparţine lui Albert Camus. Micul neajuns al marii descoperiri a interlocutorului nostru este că un asemenea concept pluteşte în aerul epocii, fiind greu de raportat la o singură persoană, fie ea şi de prestigiul autorului *Ciumei.* Am fost şi sîntem împresuraţi de constrîngere pînă într-atît, încît nici nu realizăm totdeauna faptul că, în artă, ea nu reprezintă decît o variantă a înţelegerii creaţici ca un corectiv, ca o compensaţie a unei frustrări, a unui dezechilibru, a unei insuficienţe. Dar nu dorim a-1 trimite pe domnul Interim nici la Nietzsche, nici la Freud, nici la Jung, nici la Lacan. Pentru că am avut în vedere altceva: constrîngerea operată de regimul totalitar asupra conştiinţelor scriitoriceşti, pe o scară de o amploare impresionantă, de la întemniţare şi asasinat pînă la „subtile” presiuni în

sfera vieţii de toate zilele. Constrîngere ce s-a cxercitat inclusiv prin organul central al p.c.r., „Scînteia”, al cărui şef de secţie culturală, un mare zelator al ceauşismului, este acum vecin de condei, dacă nu cumva foloseşte chiar acelaşi condei, cu domnul Interim. Instrumentul obiectiv al constrîngerii, cenzura, a dus la crearea unui instrument subicctiv, autocenzura. Dacă aceste „instrumente de lucru” ideologic nu-l deranjează pe domnul Interim, nu sîntem surprinşi. Chestiune de obişnuinţă.
Funcţia a creat organul d-sale de percepţie intelectuală. Dacă cenzura şi autocenzura sînt sau nu benefice pentru creaţie e însă o cu totul altă chestiune. Mă tem că răspunsul cel mai convingător nu poate fi dat de oportunistul bonom de la „Adevărul literar şi artistic”. In tot cazul, nu Albert Camus, unul din primii mari intelectuali occidentali care au respins minciuna comunistă, e cel mai potrivit pentru a corobora acest oportunism.

Ne mai reproşează domnul Interim (probabil interimatul d-sale e unul etic) că am „asmuţit” SRI-ul contra scriitorilor (probabil confundă vechea d-sale îndeletnicire cu ceea ce facem noi). Mai exact, reproduce incriminator următorul pasaj dintr-un interviu ce l-am acordat poetei Angela Marinescu, în „Vatra” (dintr-o eroare tipografică, numele acesteia, prezent în text, n-a apărut în chip de semnătură): „Scriitorii oportunişti ajung neapărat demnitari, sînt trataţi cu onoruri şi remarcabile hatîruri materiale, de la M. Sadoveanu şi T. Arghezi la E. Simion, Augustin Buzura şi Andrei Pleşu. Ei, cu propria lor mînă, îşi introduc, în destinul literar şi uman, o fisă politică. După care nu rezistă tentaţiei de a-i moraliza pe alţii...”. Ce e neadevărat aici? Ce e îndoielnic? Cu o supremă logică şi cu o briliantă

densitate, înţeleptul domn Interim îşi reduce contraargumentaţia la această unică propoziţie: „L-or fi moralizat M. Sadoveanu şi T. Arghezi pe Gheorghe Grigurcu?!”.

Dacă aici încearcă a fi pur şi simplu ironic, domnul Interim încearcă, într-o altă secvenţă a paginii dc care ne ocupăm, a fi pur şi simplu grav. Atunci cînd pretinde că ar putea opune comentariilor noastre („prost-judecăţile” zice d-sa cu împrumutată fineţe) din cadrul discuţiei asupra Rusiei, găzduită de revista „Euphorion”, cele semnate de dl Ion Ianoşi (acesta lansează termenul „prost-judecăţi”). Fapt ce nu dovedeşte altceva decît că nu ne-a citit. Se mai întîmplă!

O nouă coadă de topor

Precum orice gen de obiecte supuse uzurii universale, se învechesc şi cozile de topor. Crapă, se clatină în strînsoarea lor de metal ucigaş, se fac slinoase. Drept care beneficiarii lor le înlocuiesc periodic cu altele noi. La rîndul lor, şi acestea se degradează, sc umplu de jeg, devin rebuturi. Le iau locul alte cozi de topor, atîta timp cît societatea nu c întemeiată pe legea democraţiei, pe climatul bunului simţ, pe stima faţă de om. Puterea totalitară şi neototalitară se slujeşte, în chip curent, de atari unelte mişeleşti, în virtutea unui colaboraţionism fără de care pădurea n-ar putea fi vătămată cu uşurinţă. Numai cu concursul vlăstarelor sale renegate, ascuţişul tiraniei o poate lovi din plin, metodic, şi cu un randament al distrugerii. Cele mai preţuite cozi de topor s-ar zice că sînt cozilc de esenţă tare, adică de o părelnică bună calitate şi reputaţie. Fapt confirmat de intrarea în rolul de obiect activ al trădării a scriitorului Romulus Vulpescu. Dacă ni s-ar fi prezis, fie şi cu un an în urmă, am fi rîs ca de unul dintre cele mai anapoda oracole ori ca de o glumă din cale afară de proastă. Cum ? Poetul doct şi subtil, migălosul traducător, editorul diligent, împătimitul bibliofil să se transforme peste noapte într-un Caliban? Intelectualul care părea a-şi fi păstrat demnitatea sub dictatură şi care a salutat în termeni entuziaşti (acum ni se par suspecţi de clamo- roşi!) doborîrea acesteia, să-şi dea în petec, tocmai aproape de liman?

Şi, cu toate acestea, realitatea adoptă cîteodată înfăţişarea unei literaturi ieftine! Scriitorul-senator (independent?!) Romulus Vulpescu ne-a dezamăgit,

date fiind antecedentele sale, poate mai mult decît oricare alt om de litere român. Ceea ce părea a fi templul rafinamentului calofil s-a dovedit o cavernă din care pornesc urlete preistorice. Frazele poetului nu sînt înarmate cu argumentele decenţei, ale gradului de civilizaţie pe care, în linii generale măcar, l-am atins, ci cu suliţe primitive, cu silexuri cioplite grosolan, cu bolovani pur şi simplu, setoşi de a răpune. în preajma adăpostului său de canibal se răsfaţă, în vîrfuri de par, ţestele victimelor, precum dovlecii puşi la uscat. îi rog pe cititori să nu considere imaginea de mai sus ca pe un efect stilistic. Ea prezintă, vai, o strictă acoperire în manifestările celui în chestiune. Nemaiajungîndu-i şovinismul deşănţat, izvorît parcă din putrescenţele celor mai negre mlaştini ale mentalităţii fasciste, el se întoarce cu aceeaşi ură oarbă şi împotriva românilor care nu-i împărtăşesc opinia răcnită şi postura pumnului crispat, gata a zdrobi, refuzîndu-le nici mai mult nici mai puţin atributul - obiectiv! - de conaţionali: ,.... Distinşii mei concetăţeni, (dar nu şi «conaţionali»

- că n-au naţie, care înseamnă şi teritoriu, şi tradiţie, şi civilizaţie, şi cîte şi mai cîte, n-au decît Ungaria-mamă, nu aici, unde nu-s decît o comunitate oarecare, cam ştiurlubatecă, printre altele...” („România Marc”, nr. 48/1991, de unde oferim şi citatele următoare). După ce i-a deposedat de identitate etnică, senatorul sangvinar cere împotriva adversarilor săi politici cea mai grea pedeapsă, dacă se poate pedeapsa cu moartea: „Nu sînt jurist şi nu ştiu ce măsuri legale (şi dacă) se pot lua împotriva «libertarilor» care insultă naţiunea română, poporul român, ţara care-i oploşeşte;

probabil mai nici una, fie şi potrivit Codului penal (încă) în vigoare, că aşa-i românul - prost de bun! Pare-se că în vreme de pace spionii şi trădătorii de neam nu pot fi puşi la zid, unde le e locul...". Şi fiindcă nu e sigur că sentinţa capitală e aplicabilă, smintitul face o concesie, dorindu-le detenţia: „Dar, măcar la puşcărie pot, oare, ţine companie asasinilor şi tâlharilor de drumul mare?".

Dacă astfel de rînduri ar fi fost tipărite sub semnătura unui „simplu cetăţean", le-am fi putut socoti ca pe o funestă ciudăţenie, pe care o constaţi consternat, după care îţi vezi de treabă. însă ele aparţin unui, vezi Doamne, „ales al naţiunii", unui exponent al puterii legislative a „statului de drept", ceea ce schimbă situaţia. Sîngeroasa lui iresponsabilitate poartă o amprentă oficială, se răsfrînge vasăzică asupra organului căruia îi aparţine omul politic Romulus Vulpescu, adică asupra Senatului, care e moralmente obligat a-şi preciza poziţia. E cu putinţă ca un senator să aibă asemenea ieşiri publice egale cu cea mai crasă instigare la violenţă? E cu putinţă ca ura lui paroxistică, nu o dată scoasă în evidenţă şi coroborată cu calomnia revoltătoare, împotriva căreia au protestat, între alţii, istoricii noştri autorizaţi, să se reverse în zbieretul cel mai ameninţător, în cea mai hidoasă barbarie? O clipă m-am gîndit să închei rîndurile de faţă declarînd că cel ce doreşte, negru pe alb, exterminarea fizică a oponenţilor săi (şi mulţi mai sînt!) constituie el însuşi un caz patibular. Dar ar însemna să-mi mînjesc cuvintele cu cuvintele lui, cugetul meu cu al său cuget nedemn. Romulus Vulpescu nu merită ura noastră, ci doar un total dispreţ.

Pe cînd Geo Ciolcan şi Pavel Pereş?

Viaţa noastră publică actuală seamănă tot mai mult cu o poveste cu fantome. România, sărmana, c ca un castel bîntuit de strigoi. Spre deosebire de situaţia din poveştile de groază clasice, aceştia nu se ivesc însă la miezul nopţii, ci în plină zi, cu tot mai mult tupeu, amestecîndu-se printre oamenii vii şi necăjiţi, cu dorinţa de-a se situa în posturi de comandă şi, bineînţeles, de a se înfrupta din bunurile terestre. Revcnanţii restauraţiei ne rîd în nas. în loc de a-şi ispăşi păcatele în propria lor lume tulbure şi apusă, în tartarul de partid şi de stat, rîvnesc din nou la această lume, în care pînă deunăzi şi-au făcut de cap. Şi sub pulpana ocrotitoare a unei puteri ce, de fapt, nu este emanaţia revoluţiei, aşa cum pretinde, ci - altă farsă macabră - o emanaţie a vechiului regim, nu s-ar zice că n-au succes. Un succes care dobîndeşte aspectul halucinant al unei apoteoze negre, al unui continuu sabat.

Mai întîi au revenit în forţă capii propagandei ceauşiste, care au ocupat confortabile fotolii în senat şi, vai, au mers pînă la a reprezenta ţara în înaltele şi delicatele sale relaţii de integrare europeană. Acele conştiinţe prostituate, tîrfele de lux ale adulării nonstop! Acei aşi ai minciunii dictatoriale, nu mai puţin siniştri decît cîrmaciul şi academiciana! Se putea o surpriză mai tristă? O decădere mai penibilă? într-o societate cu mai multă atenţie faţă de propria sa reputaţie morală, atari indivizi ar fi fost neîndoielnic eliminaţi, pentru cel puţin un număr de ani, din sfera drepturilor civile. Dar de ce să ne comportăm altminteri decît la porţile Orientului? Balcanismul nostru, trecut prin

filtrul totalitar, aşadar în formulă concentrată, ne-a dictat nu doar generozitatea strîmbă a „iertării” marilor mişelii, dar şi pe cea - uluitoare - a promovării purtătorilor lor la cinuri superioare, nici măcar visate sub fostul regim.

Şi acolo unde merge mia, de ce n-ar merge şi suta? Prin breşa produsă în conştiinţa naţională dc faimoşii slujitori ai murdăriei ceauşiste, pe care o purtau deasupra capetelor mulţimii ca pe un sfînt chivot, au pătruns şi alţii. Lichele tot mai mărunte, pînă la plevuşcă. Domeniul culturii este cu deosebire ilustrativ pentru această stranie resurecţie a celor ce păreau pentru totdeauna scufundaţi în abisul propriei lor comportări. De parcă un tartor metodic s-a străduit a reconstitui cu meticulozitate seriile de „luptători” dc pe frontul mocirlos al compromisului. De la cei „mari” sau „mijlocii”, pînă la cei ce riscau a fi pierduţi din vedere, aidoma unor microbi sau viruşi. Spre a nu-i nedreptăţi pe ultimii, tartorul cu pricina mînuieşte, pesemne, un microscop. Rînd pe rînd au reapărut pe tărîmul nostru sufletele lăsate în custodia întunecimii sale, pe care le credeam aproape uitate, de la Mihai Unghcanu, Paul Everac, Mircca Tomuş, Dinu Săraru, Platon Pardău, Nicolae Dan Fruntclată pînă la I. Văduva Poenaru, Andi Andrieş, Ladislau Hegeduş ele. Au reapărut nu pur şi simplu ca nişte condeie dezonorate sau ca nişte birocraţi mărunţi, ci pentru a fi înscăunaţi în demnităţi, pentru a fi înzestraţi, prin urmare, cu putere şi cu privilegii. Pentru a domni iarăşi asupra noastră, precum asupra unor nefericiţi fără izbăvire. Unii au „doar” misiuni publicistice, ca, bunăoară, Ion Ghcorghc. Aproape nimeni n-a fost uitat. Aproape toţi trepăduşii ideologici au fost rechemaţi

la existenţa artificială a unei restauraţii mănoase şi aparent fără sfîrşit.

Şi, totuşi, mai sînt cîteva excepţii. Domnule prim ministru, domnule ministru al culturii, domnilor din fruntea partidului de guvemămînt, cu respect vă atrag atenţia că nu v-aţi ocupat încă, după ştiinţa mea, de Geo Ciolcan şi de Pavel Pereş. Vă amintiţi? Ei s-au remarcat prin hărnicia cu care au alimentat maculatura omagială versificată. Nici nu ştiu să fi produs altceva decît laude şi iarăşi laude la adresa lui Nicolae Ceau- şescu şi a Elenei Ceauşescu, aidoma unor „cutii muzicale" ce nu pot decît a relua acelaşi crîmpei de melodie. Dacă sînteţi consecvenţi, nu întîrziaţi să-i luaţi şi pe ei în braţe!

La despărţirea de Dan Deşliu

Nu stă departe de nevinovăţie cel ce .şi-a mărturisit păcatul cu sinceritate. (Aristotel)

Romantica moarte a lui Dan Deşliu, cel înghiţit de valurile mării aidoma lui Shelley, reactualizează figura unui poet care a stat, în repetate rînduri, sub bătaia de lumină a actualităţii celei mai vii: mai întîi ca bard oficial al comunismului, în prima perioadă a acestuia, apoi ca prezentator la tv. al popularei emisiuni „Floarea din grădină" şi, în anii '70-'80, ca disident notoriu. S-ar părea că fibra lui de actor, absolvent al Conservatorului de Artă Dramatică, l-a propulsat mereu pe scenă. Numai că rolurile s-au împletit cu viaţa, ficţiunea s-a împotmolit în destin, confundîndu-se cu derularea lui. A fost un soi de teatru existenţial, în cadrul căruia ipostazele s-au aglutinat atît de intim, încît nu ne va fi dat niciodată a distinge riguros între afectare şi realitate, între iluzie şi adevăr, între mască şi chip. Cert este că cel dintîi rol, de june-prim al realismului-social- ist, a

fost şi cel mai dureros. Sub aspectul său aparent de triumf prematur, el ascundea cea mai gravă derivă morală şi cea mai calificată impostură estetică. Scriind *Lazăr de la Rusca, Minerii din Maramureş* şi celelalte poeme penibil propagandistice, turnat după calapodul unei limbi de lemn în variantă lirică, la a cărei confecţionare a contribuit cu zel, Dan Deşliu poate fi socotit un fel de Faust invers, care şi-a vîndut Diavolului roşu
tinereţea, în contul unei maturităţi „clasice", care, evident, n-a mai venit...

Două explicaţii se pot da, *grosso modo,* comportării sale. Una e cea a „naivităţii", a „crezului sincer" în idealurile „lumii noi" ce răsărea la un orizont înnegurat de minciună şi însîngerat de teroare. Alta, cea a calculului cinic, vinovat, de acceptare a prestaţiei în slujba partidului, în vederea obţinerii unor avantaje materiale şi sociale (iniţial considerabile, după modelul sovietic, şi abia mai tîrziu, sub Ceauşescu, tot mai diluate pînă aproape de anulare, ajungîndu-se la o amuzantă „gratuitate" a colaboraţionismului; (desigur, nu pentru toţi autorii!). Ar fi inoportun din parte-ne a ne decide pentru un punct de vedere sau altul. Speculaţiile vor continua, probabil, însă cine va putea pretinde că e în măsură a şti, asemenea unui romancier omniscient în lumea personajelor de el făurite, ce s-a petrecut cu adevărat în sufletul scriitorului cu sinuoasă evoluţie? De fapt, nu aceasta contează. Important e că Dan Deşliu, copleşit de un simulacru de glorie, comparat cu Eminescu, transpus, de la o vîrstă tînără, în manualele şcolare, a avut tăria de a se lepăda de trecutul său şi de a-şi puncta prin fapte de răsunet regăsirea conştiinţei.

Procesul n-a fost uşor. A fost un proces intern, o confruntare convulsivă, chinuitoare, a sinelui cu şinele. „Poţi îndura nenorocirile care vin din afară, observa Oscar Wilde, sînt nişte accidente. Dar ca să suferi din vina ta, asta este cupa cea mai amară întinsă de viaţă". Avem toate motivele a crede că Dan Deşliu a sorbit dintr-o asemenea cupă. Suferinţa i s-a întipărit treptat şi în trăsăturile feţei, care a devenit, după cum scrie Ştefan Aug. Doinaş, „o mască a amărăciunii". Privindu-1, ne puteam gîndi într-adevăr la „Domnul Amărăciune", cel evocat de misterioasa pană a lui Emil Botta...

Şi, totuşi, pînă la urmă, au biruit imperativul moral, demnitatea, curajul. Nu dintr-o dată şi, poate, nu întru totul. în fiinţa poetului se zbăteau, pînă tîrziu, forţe contrarii. Cînd l-am invitat, în ultimii ani ai „epocii de aur", la un dialog publicistic, el s-a eschivat, după o categorică promisiune iniţială, sub pretexte nu tocmai limpezi. Dar dacă nu era pregătit pentru confesiune, n-a pregetat a se manifesta în noul său rol (indiferent de motivaţiile lui), de opozant al totalitarismului, cu o dîrzenie şi cu o temeritate ce merită stimă. Graţie notorietăţii de care se bucura, cuvîntul său protestatar a avut un deosebit ecou. Graţie situării sale în centrul vieţii scriitoriceşti, a firii sale sociabile şi persuasive, acţiunea sa a catalizat nemulţumirile breslei, le-a organizat, le-a dat un sens civic. Apăsat de ereziile din tinereţe (rugul pedepsitor ardea în sufletul acestui om inteligent şi anxios), a găsit resursele trebuitoare pentru a lămuri, convinge şi stimula pe alţii. Mai presus de toate, le-a oferit un exemplu de renaştere din cenuşă, de speranţă expiatoare în spaţiul infernal al unei biografii în care părea să nu

mai fie cu putinţă nici una. N. Carandino mi-a spus că Dan Deşliu a fost arhitectul ultimei mari adunări scriitoriceşti de sub domnia lui Ceauşescu, care l-a scandalizat pe tiran, şi e foarte probabil să fi fost aşa. Oricum, poetul s-a remarcat ca unul dintre cei mai cunoscuţi, în ţară şi peste hotare, purtători de drapel al luptei pentru democratizare. Se putea o revanşă mai impresionantă asupra lui însuşi? O mai strălucitoare victorie a ethosului acolo unde aveam impresia că înfrîngerea c definitivă?

S-a vehiculat ideea (şi eu însumi am fost înclinat a gîndi astfel) că autorul *Minerilor din Maramureş* s-a convcrtit la Valery şi la anticomunism din dorinţa salvării de la eşec. Că a intervenit acelaşi calcul ambiţios, în virtutea căruia n-a ezitat a se lansa odinioară în postura de cîntăreţ de anvergură al regimului uzurpator, cu scopul de a-i corecta o traiectorie profund greşită. Dar chiar dacă ar fi aşa (şi neputînd niciodată avea o certitudine, nu avem dreptul a aduce o acuzaţie), ce însemnătate ar avea împrejurarea? Efectiv, faptic, Dan Deşliu a optat pentru o atitudine carc-i face cinste. Nu analiza mobilu- rilor are importanţă, ci concreteţea ei, înscrierea ei în planul obiectiv al istoriei. N-a fost o farsă, căci poetul s-a detaşat de multă vreme de conducerea care-i putea aduce profituri şi onorari şi s-a angajat, cu mult înainte de decembrie ’89, într-un război de guerilă cu reprezentanţii ei, tot mai insolenţi şi mai abuzivi, gata a se întoarce la practicile staliniste, riscîndu-şi libertatea, sănătatea şi - de ce nu? - viaţa. Nu numai creaţia sa, de la *Pavăza putredă* la *Un glonţ pierdut,* îi reflectă rezistenţa, ci şi textele şi luările de cuvînt prin care s-a ridicat de-a dreptul împotriva dictaturii, în frunte cu

faimoasa scrisoare- pamflet, adresată lui Nicolae Ceauşescu la 9 martie 1989 şi difuzată de îndată de către posturile de radio occidentale (mă întreb dacă despotul crepuscular a avut sub ochi acele teribile rînduri!). Din p.c.r. şi-a permis a demisiona încă din 1980. Se cuvine a-i preţui cu atît mai mult comportarea, cu cît distonează de cea a marii majorităţi a colegilor de compromis. Ce-au făcut aceştia? Putem vorbi de trei categorii. Unii s-au cufundat într-o tăcere amorfă, într-o rezervă fără semnificaţie, echivalentă cu o ieşire finală din scenă. N-au avut tăria de a se împotrivi neantului ce le-a bătut la uşă. Alţii au adoptat tactica unei distanţări vagi, aproape inofensive, faţă de putere, ferindu-se de la vreun protest mai energic şi, cu intermitenţe, executînd în beneficiul acesteia piruete triumfaliste ori aniversare. I-am numit pe rezistenţii de cafenea. Alţii, cei mai lipsiţi de scrupule, n-au şovăit a-şi continua linia oportunistă, demagogia ambalată fraudulos sub formă de obiect literar, adaptîndu-se politicii şi cultului nesăbuit al geniului Carpaţilor, iar după căderea acestuia, cursului restauraţionist, fie sub înfăţişarea mai blajină, însă şi mai ipocrită, a slujirii conduccrii „emanate”, fie sub cea, fară perdea, a sloganelor extremismului, favorabile şi acestea, în ultimă instanţă, „emanaţilor”.

Dan Deşliu nu poate fi încadrat în nici una din categoriile menţionate. Ruptura sa cu monstruoziatea comunistă a fost făţişă şi s-a produs cu mult înainte de a i se putea prevedea catastrofa, altminteri decît într-o perspectivă teoretică. Din momentul conversiunii sale antitotalitare, poetul n-a fost omul jumătăţilor de măsură. El n-a ezitat a se dezice public de aberaţiile sale, de a le osîndi cu

tăria cu care le-ar fi osîndit la un adversar. încrederea în adevăr i-a oferit anestezia necesară unei astfel de operaţii dureroase pe propriul organism moral. Cu cît căderea sa a fost mai profundă, cu atît tentativa sa de purificare a fost mai fermă şi mai plină de benefice urmări. S-ar zice că a funcţionat un mecanism fidel-dramatic al compensaţiei. Aşa se explică ura feroce pe care a stîrnit-o Dan Deşliu în presa neocomunistă, dornică a pedepsi un „trădător", însă neputincioasă în faţa schimbării sale la faţă, în faţa pocăinţei sale, traduse într-o acţiune trudnică şi îndelungată, închinată cauzei drepte. în mediul nostru balcanic, poetul a reprezentat un caz unic. însuşi păcatul său ispăşit cu prisosinţă a constituit scutul cel mai solid împotriva agresorilor ce continuă a se bălăci în păcat. Contrastul era enorm. Explicabil, marii păcătoşi nu-I puteau ierta pe cel îndreptat. Dar, cu toate că furia celor mai decăzuţi dintre oamenii noştri de condei n-a cunoscut margini, stropindu-1 pe confratele revenit pe calea Adevărului, cu retorica stercorară care e specialitatea lor, ea era fară obiect, referindu-se la un trecut pe care poetul l-a răscumpărat mai convingător decît alţii şi incapabilă a atinge un prezent pilduitor. Nu mai puţin, i-a sporit amărăciunea, în contextul unei Românii cufundate în amărăciune. Astfel, ultimul rol al lui Dan Deşliu a fost cel de victimă. Dumnezeu să-i odihnească sufletul greu încercat!

Repere junimiste

Volumul lui Gabriel Dimisianu, *Repere* (Ed. Eminescu, 1990), este compus din patru studii închinate unor reprezentanţi de seamă ai celei de-a treia generaţii postmaioresciene, Pompiliu Constantinescu, Şerban Cioculescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, precedate de un comentariu consacrat marelui lor predecesor, „degetul de lumină", Titu Maiorescu. Nedo- rindu-se monografice, ele se clădesc, după cum ne atrage atenţia autorul, „pe intenţia de a evidenţia perpetuarea ideii de spirit critic şi a principiului estetic de la care se revendică o mare tradiţie în critica românească". Este vorba, într-un cuvînt, de spiritul junimist, la care raportările apar multiple, „iar în unele cazuri formează elementul determinant al perspectivei de abordare". Nu încape îndoială că avem a face cu o polemică subiacentă. Scrise în ultimii ani ai „epocii de aur", aceste consideraţii evocă tradiţia Junimii cu scopul de a o confrunta cu tot mai dezolantul prezent, cu accentuarea controlului ideologic, cu interdicţiile, măsluirile, compromisurile ce aşterneau o negură de plumb asupra conştiinţei literare româneşti. Caracterul antitetic al scrierii este pe cît de discret, pe atît de vădit. E un act de paseism critic, indirect protestatar. Neputînd afirma deschis adevărurile incomode, autorul le imprimă cu iscusinţă în filigranul paginilor sale. Opinia sa transpare în ceea ce spune ca şi în ceea ce simţim că ar putea adăuga. Astfel, declarînd că există relaţii concludente „între procesualitatea socială, istorică şi evoluţiile din spaţiul culturii", se află mai departe de o teză a materialismului istoric decît de o acuzaţie voalată

împotriva unui timp în care cultura era strivită de vitregia contextului politic. Insinuant, Gabriel Dimisianu caracterizează admirativ „stilul creator” ce a dominat în cultura perioadei în care s-au pus bazele modernizării României: „luciditate, realism, echilibru bine cumpănit, respingerea adopţiunii mecanice a formelor goale, înaintare organică spre forme de progres autentic”. Tot atît de fertilă a fost şi epoca interbelică, şi ea consecutivă unui act major de realizare politică: „sînt epoci de acumulare şi construcţie culturală, amîndouă priveghiate de exercitarea cu desăvîrşire liberă a spiritului critic”. Din afirmaţiile autorului se poate deduce lesne că eşecul politic, regresul social, economic, moral nu se pot asocia decît cu degradarea culturală, cu alterarea spiritului critic. Totalitarismul e condamnat prin punerea sa într-o paralelă subînţeleasă cu momentele de dezvoltare firească a ţării, ce făceau cu putinţă apariţia unui climat prielnic propăşirii valorilor spiritului. Dar cartea lui Gabriel Dimisianu, deşi apărută cu o oarecare întîrziere, nu-şi pierde relaţia cu actualitatea postdecembristă. Citind-o acum, putem constata că reconstituirile ei sobre, judecăţile ei cumpănite, bunul ei simţ reverberează şi asupra convulsiei, dureros-contra- dictoriei realităţi în curs de derulare. Depăşită doar aparent de evenimentele de după răsturnarea dictaturii, ea le acompaniază în fapt, oferindu-ne prilejuri neistovite de meditaţie, sub egida ideilor, orientărilor şi creaţiilor junimismului.

Cu toate că Titu Maiorescu socotea că, la un moment dat, prin întărirea curentului sănătos al scrierilor de valoare, „trebuinţa unei critice

generale" va cădea în desuetudine, desfăşurările ulterioare, din păcate, nu l-au confirmat, remarcă exegetul: „fenomenele de confuzie şi falsificare a criteriilor au revenit aproape ciclic, primejduind iarăşi şi iarăşi ceea ce păruse a fi fost cucerit, prin eroice strădanii, odată pentru totdeauna". Respingerea lui Maiorescu a cunoscut avataruri diverse. Dacă în 1940, marele ctitor a fost pus în chestiune de curentele iraţionaliste de dreapta, într-un chip ce a permis, totuşi, controversele, discuţiile soldate, în primul rînd, cu masivul ciclul lovinescian, după 1948 a avut parte de o excomunicare fără drept de apel, fiind taxat în postumitate drept „duşman de clasă", drept un personaj „odios", nu doar inactual, ci şi nociv: „ceea ce este totuşi o contradicţie, remarcă nu fără ironie Gabriel Dimisianu, o contradicţie semnificativă, fiindcă în ce ar fi putut sta nocivitatea unei poziţii care nu avea suport în actualitate?" Teza dogmatică, subliniază criticul, căpăta o „culoare pasională", de parcă, dincolo de ideologia uniformă, avea loc „o lichidare de conturi personale". Evident, se înregistra un proces reacţionar, de împingere înapoi a literaturii române pe scara istoriei, în beneficiul unor oficiali ce, sub pulpana puterii totalitare, visau a lua locul marilor personalităţi: „Un critic al timpului nu putea dormi liniştit fiindcă visele îi erau bîntuite de «fantoma lui Maiorescu», altul declara că este «foarte supărat pe Titu Maiorescu» şi hărţuia măreaţa umbră a întemeietorului criticii noastre cu ameninţarea că nu-1 va ierta niciodată... Bine este totuşi că nu s-a ţinut de cuvînt: peste puţină vreme, în 1963, publică unul din primele importante articole de reconsiderare/reabilitare a lui Titu

Maiorescu". La ora actuală, s-ar părea că Maiorescu a scăpat de contestare, în chip formal, aşa e. însă, în realitate, e atacat într-o manieră insidioasă, în concepţiile şi idealurile sale, în ceea ce era viu şi rodnic în legatul său. Cîţi critici, scriitori şi cărturari de valoare, ce se aşază, în mod obiectiv, dacă nu şi subiectiv, pe linia junimistă, nu sînt învinuiţi de atitudini antinaţionale ori, în variantă agravată, de faptul că şi-ar vinde ţara ori că ar fi... agenţi străini? împrejurările pe care le reaminteşte Gabriel Dimisianu par a se reedita sub ochii noştri, cu o surprinzătoare fidelitate: „învinuirea lui T. Maiorescu de atitudine anti-naţio- nală (cu varianta: cosmopolitism) fu de rigoare. (...) o reiau nenumăraţi publicişti pentru care alegerea armelor polemicii nu implica şi scrupulul adevărului". Protocroniştii n-ar greşi dacă şi-ar identifica strămoşii în adversarii lipsiţi de scrupule ai lui Titu Maiorescu: „Maiorescu răspunde mirîndu-se că tocmai cei acuzaţi de germanizarea limbii române îi aduc lui învinuirea de a fi anti-naţional, conchizînd totuşi că asemenea mistificări ale adevărului nu sînt noi, ci ţin de «o stratagemă mult cunoscută»". Azi, ca şi ieri, incriminarea de „cosmopolitism" se împleteşte cu un naţionalism demagogic, sub sloganele ameninţătoare ale căruia se ascund ambiţiile mediocrităţii, strategiile veleitarismului, ce n-au nimic comun cu ţelurile naţionale constructive. înlocuind cîteva nume de persoane şi de publicaţii, avem impresia unei suspendări a timpului, care a lăsat un mecanism mental neschimbat. Inclusiv în privinţa lipsei de dovezi: „Cît priveşte cosmopolitismul, (Maiorescu - n.n.) dezminte pe oricine să poată dovedi cu fapte că ar fi fost cultivat

la Junimea sau în publicaţia sa «Convorbiri literare». Dimpotrivă". în pofida unei faţade „democratice" şi recuperatoare de valori, ba chiar de o mare pioşenie faţă de acestea, mergînd pînă la fetişizare, Titu Maiorescu continuă a fi negat cu înverşunare, prin exaltarea unui naţionalism rudimentar, transformat nu doar în crez absolut, ci şi în criteriu de cenzură feroce. Or, o calitate etnică, oricare ar fi ea, nu se constituie într-un garant al adevărului şi nici nu e automat creatoare de valoare. Extremismului ce-şi trage sevele întunecate din confuziile veacului trecut, din „mizeriile" sale defuncte, i se poate opune această „perfectă sintetizare" a posturii maiorescienc clădite pe adevăr, ce apare sub pana lui Eminescu: „Principiul fundamental al tuturor lucrărilor D-lui Maiorescu este, după cîte ştim noi, *naţionalitatea în marginile adevărului.* Mai concret: ceia ce-i *neadevărat* nu devine *adevărat* prin împrejurarea că-i naţional; ceia ce-i injust nu devine just prin împrejurarea că-i naţional; ceia ce-i urît nu devine frumos prin aceia că-i naţional; ceia ce-i rău nu devine bun prin aceia că-i naţional". Citînd-o, Gabriel Dimisianu citează şi comentariul lui E. Lovinescu: „E poate apărarea cea mai bună ce i s-a Scut lui Maiorescu în afară de cea făcută de el însuşi", pe carc-1 putem însoţi de gîndul că e şi o bună apărare pentru criticii de azi ce se pot revendica de la izvorul junimist, ameninţaţi de extremismul xenofob şi subcivilizat.

Din păcate, ameninţaţi nu numai de acesta, ci şi de o ciudată ipostază de „autonomie a esteticului", care e antima- ioresciană din cel puţin două puncte de vedere. Mai întîi, întrucît dezarmează esteticul, îl opreşte de la militantismul său firesc, în sensul unui

reflex de apărare, pe motivul că ar ilustra astfel un „interes politic", că s-ar îndepărta de menirea sa. Ceea ce, în contextul neocomunist, echivalează cu un serviciu făcut adversarilor esteticului. E o ruşinoasă capitulare. E ca şi cum cineva l-ar fi împiedicat să facă polemică în chestiuni de cultură şi artă pe Titu Maiorescu, care a fost nu numai un critic, daf şi un om politic şi un orator parlamentar, într-o unitate indenegabilă a personalităţii şi acţiunii sale. încercata strategie a cozilor de topor revine la suprafaţă. Credem a nu greşi, văzînd o continuitate între acest estetism faţarnic, „apolitic", şi antiestetismul proletcultist, ambele modalităţi de manipulare a conştiinţelor. în al doilea rînd, atitudinea în cauză e antimaioresciană prin conservatorismul de cârc dau dovadă noii „esteţi" grupaţi în jurul revistei „Literatorul", nedispuşi la nici o revizuire, înspăimîntaţi de moarte de ideea negaţiei. Ce fel de maiorescieni şi lovinescieni ar putea fi (le place să poarte decorativ emblemele acestea), dacă nu recunosc necesitatea periodică a unei schimbări de optică în viaţa literară, de retuşare a scării axiologice? Cu atît mai trebuitoare acum, cu cît abia am ieşit dintr-un timp al ideologizării, în care, oricîte creaţii viabile s-ar fi produs, mai mult sau mai puţin în răspăr cu indicaţiile partidului unic, falsul, oportunismul, compromisul erau inevitabile? Maiorescu n-a ezitat a-şi proclama răspicat a sa „Direcţie nouă", E. Lovinescu n-a şovăit a-şi opera celebrele „revizuri" ce stau la baza epocii interbelice, chiar cu riscul unor gesturi tranşante, al unor polemici prelungite. în liniile fundamentale, ambii au avut perfectă dreptate. Cantonaţi în comoditatea unei

precare ordini, produs al unei epoci nefaste, literatorii ar face bine să-şi amintească măcar demnitatea criticilor din a treia generaţie postmaiorescianã, care n-au renunţat, în scrisul lor reprezentativ, la adevăr, nerenunţînd la instrumentul său indispensabil, care este negaţia. Maiorescianismul lor de fond nu i-a împiedicat a-şi exprima propriile lor reflecţii şi opţiuni, care echivalau, nu o dată, cu obiecţii aduse chiar mentorului Junimii: „maiorescian, în sensul că îşi însuşise «metodologia spirituală» a înaintaşului său, Pompiliu Constantinescu se va considera îndreptăţit tocmai prin aceasta să poată aduce obiecţii lui Maiorescu. «Paradoxul cel mai interesant, scrie el, este că adevăraţii maiorescicni sunt criticii care nu s-au format în dependinţă directă de maestru, ci numai au fost pătrunşi de metodologia lui spirituală: de aceea numai ei îşi pot îngădui şi o perspectivă critică asupra criticii lui»". Recunoscînd valabilitatea principială a criticii maiorescienc, Pompiliu Contantinescu socoteşte că în aplicarea ci s-au manifestat deficienţe, ca rezultat al mentalităţii de echipă sau chiar „lacune estetice". Bunăoară, trecerea în uitare, de către autorul *Direcţiei noi,* a unor Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Alecu Russo, G. Coşbuc, Şt.O. Iosif etc. Debonarul Perpessicius nu s-a dat în lături a aduce lui E. Lovinescu, cu care se situa pe aceleaşi generale poziţii, „multe şi grave reproşuri care toate privesc tocmai supunerea procustiană a materiei cercetate la «cîteva idei generale, axe de sprijin ale edificiului său critic». Acestea ar fi prezidat, în *Istorie,* «toate verdictele», introducînd măsuri inegale dc tratare a scriitorilor, dintre care

unii «ciopîrţiţi iar alţii deşiraţi ca să împlinească tocmai pe tocmai tiparul vestitului pat dc tortură». (...) Concluzia limpede negativă asupra unei cărţi, nu a oricui ci a lui E. Lovinescu, e pronunţată fără urmă de reticenţă dc Perpessicius. Blîndul critic, crezut astfel dc mulţi şi de Lovi-

nescu însuşi, care îi reproşa o «bunăvoinţă aproape universală», consemna rezolut la sfîrşitul cronicii: «Spiritul acestei istorii literare, al acestui volum al treilea, în speţă, e fundamental greşit»". Iată, dar, că negaţia nu dădea pe atunci fiori, aidoma unui bau-bau! Exegeţii noştri de seamă, în filieră autentic estetică, credeau în „punerea criticii în relaţie activă cu acel rost esenţial de a înlesni o cale spre *adevăr.* înlăturarea erorii, spulberarea confuziei, ca expresii ale nevoii de certitudine a spiritului, iată ţeluri învederat maioresciene asumate tranşant". Nu era vorba de a respecta o ierarhie sacrosanctă, o selecţie de autori operată o dată pentru totdeauna, reprezentînd valori intangibile. Vladimir Streinu, în capitolul *Estetismul,* din *Istoria literaturii române moderne* (1944), reexaminează chestiunea locului unor scriitori precum Stamati, Bolintineanu, Sihleanu, Catina, Baronzi, Creţeanu, Depărăţeanu, Nicoleanu, depreciaţi de Junimea, eliminaţi, cei mai mulţi, din antologia ce urma a fi prefaţată prin studiul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867.* Justificarea sa era că ceea ce făcuseră junimiştii constituia „un act pur critic şi în nici un fel unul de serie istorică". Or, era cu putinţă o fuziune a perspectivelor! Nici Şerban Cioculescu (perioada lui de activitate, începînd cu deceniul şapte, mai mult sau mai puţin alienată, e lăsată la o parte de Gabriel

Dimisianu, din pricini uşor de înţeles) nu s-a făcut că nu vede recidivarea unor confuzii pe care Titu Maiorescu crezuse cu optimism a le fi înlăturat, indicînd definitiv „dramul drept". Astfel, în 1934, ia apărarea unor autori pe care o circulară a Ministerului Instrucţiunii Publice îi excludea de la lecturile îngăduite în şcoală, între care Arghezi, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Gib Mihăescu, Ionel Teodo- reanu, pentru că au produs opere ce ar fi lezat morala: „Măsura preconizată de «Noul Index» Şerban Cioculescu o consideră nu numai «precară», dar «vexatorie şi insultătoare», pornită dintr-o prea rezistentă confuzie, recidivată, privitoare la criterii, din lipsa elementară de înţelegere a specificului artei". De

asemenea, autorul *Itinerariilor critice* a declarat război imaginii, deformate de naţionalismul furibund, a lui I.L. Caragiale, receptat drept „ultimul ocupant fanariot”... Ce fac esteţii de azi, în circumstanţe similare? Se ridică împotriva extremismului calomniator, iau partea atîtor scriitori şi intelectuali de vază împroşcaţi cu noroi numai pentru că nu fac jocul politic al noii puteri, cum odinioară n-au făcut jocul dictatorului? Adepţi, în vorbe, ai autonomiei esteticului, au oare o comportare demnă de antecesorii lor? Sau se cufundă într-o tăcere mîloasă, întreruptă doar de şuieratul unor săgeţi trimise împotriva oponenţilor... extremismului, ai comunismului în genere? Atunci cînd nu se arată dornici de a-i servi făţiş pe noii potentaţi ce nu uită a-şi răsplăti aliaţii! Nedovedind un ethos al esteticului, se află la distanţă de veritabila postură estetică. Imprevizibil, literatorii s-au despărţit de tradiţie, alăturîndu-se taberei vrăjmaşilor „adevărului” junimist. *Repere*-le lui Gabriel Dimisianu ne îngăduie a ne confirma încă o dată asemenea constatări.

Satiriconul profesorului Mircea Zaciu

în sfîrşit, epoca „deceniilor satanice” (îmi îngădui, în conformitate cu realitatea, a pune la plural termenul profesorului Mircea Zaciu, aşa cum am procedat şi cu cel similar, „obsedantul deceniu” al lui Marin Preda) începe a fi reconstituită şi dintr-un alt unghi decît cel al mărturiei carcerale sau al diaristicii abstrase, estetizate, care, din pricina cenzurii, n-a putut fi prevăzută cu toate accentele critice (gen Radu Petrescu, TudorŢopa, Costache Olăreanu etc.). Dintr-un unghi ce, neasu- mîndu-şi „nici condiţia eroică, nici una martirică”, este al „su-

pravieţuirii" obşteşti, „între zvîcnirea de revoltă şi laşităţile cotidiene, suferinţe şi speranţă". E, s-ar părea, un nivel mediu al anormalului, un „echilibru" al acestuia, pe care-1 urmăreşte Mircea Zaciu, în vastul său *Jurnal,* din carc primul volum, cuprinzînd anii 1979-1982, a văzut lumina tiparului la Editura Dacia, în 1993. Scrierea este de-o amploare şi de-o complexitate ce anevoie ar putea fi „redusă" potrivit unor necesităţi analitice, subsumată unor etichete. Înccpînd-o de la 14 ani, autorul ne revelă printr-însa, probabil, *opera magna* a vieţii sale şi una din cele mai însemnate producţii în proza românească a acestui final de secol. *Jurnalul* se cumpăneşte între aspectul de „creaţie" şi cel documentar. Acest dualism pare favorizat chiar de particularităţile mentalităţii transilvane a lui Mircea Zaciu, care mărturiseşte a-şi observa „cu zgîrcenie" intimitatea, predispus a consemna „cronicăreşte" mediul real în care i-a fost dat a trăi, a rezista, a supravieţui. O rezervă instinctivă

faţă de „subiectivitate” se conjugă cu o scrupulozitate subiacentă şi cu o pedanterie inefabilă, prezente precum un filigran al paginii. Mîna *prozatorului,* mai reală aci dccît oriunde în altă parte a producţiei sale (cu excepţia volumului *Teritorii,* care nu e decît un „aperitiv” al *Jurnalului)* e, în consecinţă, purtată de un interes istoric. Atras de formula „cvasi-romanu- lui”, de nălucirile unei noi „comedii umane”, autorul răspunde, totuşi, unor imbolduri reconstitutive şi informative, în vederea alcătuirii unui tablou înfăţişînd „societatea coşmarescă a dictaturii”. Pentru mai multă eficienţă, atenţia i se fixează asupra unui segment al acesteia, pe care l-a cunoscut îndeaproape. Şi anume, „viaţa scriitoricească”, polarizată de către Uniunea Scriitorilor, care l-a „fascinat” şi l-a „stimulat”, aşa cum ne încredinţează, „chiar mai mult decît cea universitară”, precum „o formă de salvatoare sociabilitate în mijlocul unui sistem bazat pe încarcerare”. Era un spaţiu în care individualitatea, valoarea, libertăţile de bază, etica profesională se bucurau de apărare, ceea ce făcea ca un conflict cu puterea abuzivă să devină iminent. Spre a parafraza o formulă celebră, am putea spune c*ă Jurnalul* în chestiune e o oglindă purtată dc-a lungul unui drum, aparent limitat, cel al obştei literare, rcverberînd însă existenţa globală a societăţii româneşti. Întrucît în micro- colectivitatea oamenilor dc litere, studiată anatomic, pc îndelete, se regăseşte, în integralitatea sa, acea suită dc „tot mai profunde convulsii, crime, sfîşieri dc tot soiul”, acea grozavă „deteriorare a raporturilor umane” şi „atomizare” ce marcau macrocolectivitatea românească, subjugată dc totalitarism. Situaţia scriitorilor nu reprezenta dccît un eşantion expresiv al unui întreg tragic.

Uniunea Scriitorilor arc, în optica lui Mircea Zaciu, aerul unei cetăţi asediate. Deoarecc într-însa mocneşte mereu seînte- ia unei revolte ori, cel puţin, energia unei neconsimţiri, a unei nemulţumiri cu adînci ecouri, regimul o împresoară cu felurite şicane, cu temporizări, cu presiuni birocratice, echivalente cu dureroase ingerinţe: „Atmosfera e apatică şi fără semne de îndreptare. La Uniune, aflu că şedinţa de Consiliu, fixată public (pînă şi în presă) pentru 27 ianuarie, s-a amînat *sine die.* Motivul e neclar, dar se pare că există o teamă de a aduna orice colectiv care ar putea stîrni o cît de mică scînteie. Deci, s-a spus că propunerile comisiilor ce au lucrat pentru pregătirea Conferinţei (sau Adunării generale) a scriitorilor vor fi întîi studiate la C.C. şi numai după ce vor avea aprobarea organelor supreme, să se convoace Consiliul. Şi atunci Consiliul ce să facă? Să ridice mîna, să le aprobe, pesemne". Urmează o interogaţie de o paradoxală candoare sub această pană lucidă: „Dar cum să ai pretenţia unui minim de democraţie?!" Scriitorii oscilează între decepţie, absenţă, compromis, cinism, „scandal", în funcţie de temperament, de grad al conştientizării crizei, bun-simţ, mai pe şleau spus în funcţie de calitatea umană. între postura de „abătut" a lui Fulga, „absenţa" lui Macovescu, „cedarea" lui Bogza şi Jebeleanu şi „zurba" altora, diferenţele sînt sensibile: „Fulga mi s-a părut extrem de abătut. Pare cu totul absorbit de problemele Uniunii, al cărei sfîrşit îl prevede. Fapt e că viaţa lui e Uniunea şi că fără acel birou unde zi de zi primeşte, stă de vorbă, ascultă, sfătuieşte, încearcă să rezolve - s-ar prăbuşi. Mac e mereu absent, se vede limpede că nu-1 mai interesează nimic, ştie pesemne că soarta noastră e stabilită undeva în ceruri. Scriitorii, risipiţi,

sfirtecîndu-se între ei, unii sînt complet la pămînt, fără vlagă, evitînd chiar ieşirile în public, cedînd, abandonînd ca Bogza şi Jebeleanu; alţii, cinici şi zurbagii, vorbind în gura mare lucruri de speriat". La Conferinţa din 1981, se exercită asupra participanţilor un control poliţienesc la sînge şi mai mult decît atît. Climatul e sinistru, ca al unei dictaturi latino-americane: „Controlul sever de la intrare e încă mai sever. Zi de zi am fost sub strictă observaţie, unii spun că există microfoane pînă şi în scaune, că totul e înregistrat pe camere de luat vederi şi chiar în hol, în pauze, unde mişună şi tot soiul de persoane străine, lesne de bănuit cu ce misiuni, după ce la intrare eşti legitimat de trei ori şi servietele sînt controlate cu contoare Geiger". Nu mai puţin, chiar inocenta arhivă a Dicţionarului elaborat de profesor şi de cîţiva colaboratori apropiaţi ai săi e sondată pe furiş, prin mijloace deloc onorabile. Insinuată în laboratorul cercetării literare, suspiciunea capătă o înfăţişare maladivă: „Am avut (...) o mică surpriză. De mai mult timp eram intrigaţi că se petrece ceva în biroul meu: de două ori uşa fusese forţată şi yala stricată, era evident că se umblase cu o cheie rea sau că se forţase broasca. Tot astfel, am găsit forţate cele două uşi ale dulapului cu arhiva Dicţionarului". Din păcate, o laşitate generalizată se întîlneşte cu o suficient de largă sete de parvenire, chiar pe acest fond instabil, murdar, cu o amprentă fanariotă. Oricît. de puţin atractive sînt obiectivele ce pot fi urmărite, se găsesc întotdeauna oameni ai condeiului închiriat, dornici de a „ajunge": „Fiecare speră în secret că va fi «cruţat» şi, poate, în viitor luat în barca oficială". Cu perfidie, autorităţile speculează o atare slăbiciune de caracter, perpetuînd nesiguranţa

ca un mediu al unor posibile şanse, deci ca un mijloc de pacificare: „nu cumva - tot amînînd desnodămîntul pentru Uniune - puterea tocmai asta doreşte? Atîta vreme cît se coc planuri şi alianţe de viitor, nimeni nu riscă paşi greşiţi, de teamă să nu se compromită şi să rateze un posibil rol în noua combinaţie de preluare a conducerii Uniunii. Deci, a prelungi această stare precară ca echilibru, dăunătoare în atîtca sensuri, dar profitabilă sus, înseamnă a asigura o relativă *linişte generală,* toţi fiind ocupaţi *cum* să intre în noua garnitură, nimeni cum să răstoarne ceva". De un umor trist ne apare modul anecdotic al împărţirii scriitorilor în tabere antagonice. într-o anticameră de potentat, se întîlnesc două delegaţii, unii insistînd pentru publicarea unui comunicat privitor la ignominia lui Eugen Barbu, surprins ca plagiator, alţii luîndu-i apărarea ca brav slujitor al „liniei" şi, fireşte, „patriot": „Jebeleanu şi alţi cîţiva scriitori au fost ieri la «Dumnezeu» pentru a impune apariţia comunicatului în presă, aşa cum convenise şi cum, în ultima clipă, el, Popescu, ezită s-o mai facă. S-ar fi promis şi ca un grup mai mare de scriitori să fie primiţi pentru a dezbate încă o dată «cazul», tot la «Dumnezeu». Pe cînd ieşeau ei din audienţă, în anticameră aşteptau să fie primiţi Dragoş, Lăncrănjan, Ungheanu, I. Alexandru, care voiau să discute, tot la «Dumnezeu», apărarea lui B., pe motivul că numai el apără literatura partinică, patriotismul etc." Istoria literaturii n-ar trebui să uite componenţa delegaţiilor şi nici, înaintea acesteia, critica actuală... Cu tot oportunismul şi cu toată pasivitatea unor literaţi, Uniunea Scriitorilor reprezintă pentru putere o primejdie permanentă, ca o bombă nedezamorsată. Necutezînd a o desfiinţa

pur şi simplu, politrucii ideologici tind a o surpa pe dinăuntru cu ajutorul unor liste de „scriitori compromişi", a unor campanii de calomnii şi injurii, în direcţia cărora se ilustrează publicaţii ca „Săptămîna" şi „Luceafărul", pentru a „dovedi" că existenţa scriitorilor în genere a ajuns „un bîlci" şi că actualele structuri ale instituţiei lor sînt ineficace. în speţă, e ţintit Consiliul Uniunii, unde se discută „anumite lucruri", pe un „anumit ton", fără precedent, vizînd „foarte sus": „Atîta timp cît ele sînt rostite într-un for democratic, oficial, ales, aprobat, cu un statut aproape parlamentar, nimeni nu poate «pedepsi» pe vorbitori, orice ar zice. Dar dacă acest cadru instituţional dispare, foştii opozanţi care ar continua să se exprime la fel de liber în afară sau în alt cadru, la iarbă verde ori la circiumă, ar intra deîndată sub incidenţele legii şi ar suporta rigorile el. Ca atare, cadrai legal deranjează, fiindcă în el te poţi manifesta nestînjcnit şi fără a putea fi, teoretic, pedepsit. Se va desfiinţa deci acest cadru!". în felul său malign, represiunea e logică. Următorul său pas va fi impunerea unui preşedinte ultradocil, care, după cum sc ştie, va paraliza nu doar activitatea temutului Consiliu al Uniunii, ci şi, practic, a întregii Uniuni, pînă în decembrie 1989.

Deşi personaj colectiv, Uniunea Scriitorilor conţine o sumă de fizionomii distincte, fiecare cu modul său de reacţie faţă de „răul omnipotent", bizuit pe ipocrizia care devine cîteo- dată un „viciu la modă", cum spune Moliere, în *Don Juan.* Drept urmare, fiecare cu procentul său de responsabilitate. Unor manifestări aparent colective nu le corespunde o răspundere colectivă. O atare soluţie confuză n-ar putea fi decît în favoarea unor vinovăţii precizabile, care o şi cultivă la ora actuală. înclinat (poate în

virtutea fascinaţiei abisurilor, poate a unui fel de a fi incredul, neliniştit şi dezolat) a zugrăvi răul, Mircea Zacîu ne prezintă o colecţic de măşti aproape în exclusivitate desfigurate de deriziune şi viciu, ca într-un tablou de Hieronimus Bosch. Personajele pozitive sînt, de regulă, doar numite, subînţelese ca atare. Portretistul nu insistă asupra lor. Toată puterea lui evocatoare se concentrează asupra personajelor caricate. Pitorescul lor, nu o dată memorabil, e o reflectare amară a unei disfuncţii morale. Surpriza e de a constata fisurile, uneori foarte pronunţate, care brăzdează figuri înconjurate îndeobşte de o preţuire literară sau (şi) etică. Astfel, Ioan Alexandru, participant la faimoasele delegaţii procomuniste, ale marilor „devotaţi", ce supralicitează în raport cu confraţii lor „nesiguri", e indicat făcînd încă o ispravă: „A fost printre mineri, a scris pentru TV un reportaj despre ei (sîntem în 1979 - n.n,). Cînd s-a întors acolo, erau să-l jupoaie de viu, fiindcă realitatea cumplită văzută acolo se prefăcuse într-una falsă, festivistă, lucru ce nu poate fi iertat". Blajinului, înţeleptului, binevoitorului George Macovescu, a cărui preşedinţie destui confraţi o doreau prelungită în 1981, i se dibuie resorturile partinice, ascunzişurile astuţioase de aparatcik. Şovăirile şi toleranţa lui se dovedesc a fi, în momentele hotărîtoarc, simple decoruri de carton: „Mac, ezitant pînă mai ieri, pare să fi trecut în ascuns de partea celor sprijiniţi vizibil de Cabinetul 2, fiindcă altfel nu s-ar explica de ce l-a tras la răspundere pe Ivaşcu pentru transformarea, cică, a «României literare» într-o revistă polemică. Deci nu «Luceafărul», «Flacăra», «Săptămîna» sunt de vină, ci... «România literară»!". Sau duplicitatea aceluiaşi nomenclaturist, care mimează, relativ convingător,

a-şi accepta propria candidatură, la Conferinţa din 1981, pentru a netezi de fapt decizia arbitrară a puterii în privinţa preşedintelui voit de ea: „Ilie (Rădulescu, zis Ilie Lăptărie - n.n.) se temea de o asemenea confruntare şi singurul care l-a salvat a fost tot Mac, al cărui joc dublu s-a dovedit abia acum. El a obţinut de la Conferinţă această «mică amînare», sugerînd că în acest mod va accepta ori se va face acceptat el ca preşedinte. Lumea, obosită, a cedat şi acesta a fost şi finalul penibil al unei Conferinţe care, împotriva aerului ei bătăios, a lucrurilor dure ce s-au rostit în plen, a capotat în final lamentabil. Ăştia suntem!", în legătură cu autoail *Moromeţilor,* e relatată o mărturie ce oglindeşte ambiţia de „şefie", prioritară, a romancierului care nu se da în lături de la combinaţii: „Acum adevăratul şef al Uniunii ar fi Preda, care - M. mi-o confirmă - a fost în audienţă la Dumnezeu şi i-a sugerat ieşirea din impas: nici vorbă de contestarea numirii lui Fruntelată, ci sumisiune în direcţie politică (...). Preda, îmi spune M., vizează două obiective: unul minimal, de consolidare a micii feude de la «Cartea românească» prin actul de sumisiune politică avansat; şi un obiectiv maximal, să ajungă preşedinte al Uniunii, după ce *aiatolahii* s-au compromis şi s-au sclerozat tot mai evident". Lucrat în apă tare, se prezintă profilul lui Şerban Cioculescu, retorizînd în faţa faraonului, cu aprecieri meşteşugit conjuncturale, în fond adulatoare. Bătrîneţea venerabilului critic se apleacă astfel implacabil în faţa unui celebru personaj shakespearian, ca în faţa unei sancţiuni metaforice: „Apoi Cioculescu, singurul linguşitor, ca un Polonius viclean, plin de miere artificială, strecurînd şi două penibile aluzii pe marginea ideii că de cînd lumea scriitorii sunt «un

popor *inguvernabil».* Din păcate, zice, cei ce cîntă în «Cîntarea României» o fac fără convingere, din comandă. Poeţii scriu în schimb artificial şi abscons, el le-a spus-o de cîteva ori cum din cuvinte puţine şi simple se poate scrie poezie adîncă şi citează versurile lui Goga din *Noi:* «privighetori din alte ţări vin doina să ne-o asculte...»".

Dar cele mai virulente portrete aparţin galeriei reprezentanţilor nemijlociţi ai răului, persoanelor înzestrate nu doar cu intenţii malefice, ci şi cu mijloacele oficiale de-a le pune în aplicare. Lumina intermitentă a umorului scade pînă aproape de stingere, autorul folosindu-se doar de paleta nuanţelor de negru, cea mai operantă într-un spaţiu infernal. Nici o complezenţă, nici o relativizare, nici o portiţă pentru indulgenţă nu rămîn în scriitura sa contractată de refuz. Satira e absolută. Trebuie reţinut faptul că imaginile sînt cu atît mai sugestive, cu cît apar surprinse pe viu, aidoma unor crochiuri nervoase, făcute în cărbune, după natură (o natură teratologică) îndeobşte cu ocazia „şedinţei" (o mină de observaţii inepuizabilă): „Beniuc, palid, intrat la apă, smochinit, stă lîngă Titus şi-i spune scrîşnit: «Da, rău am făcut că nu l-am lăsat pe Blaga să fie băgat la închisoare! în închisoare trebuia să fie, să fi murit acolo, să fi murit!», iar despre Marino, cu care mă asociază brusc, amintindu-şi de atacul indirect prin publicarea memoriului lui Blaga, zice «neşte hiene!»". O filă de antologie o alcătuieşte, incontestabil, descrierea Suzanei Gâdea, cuvîntînd în faţa scriitorilor, cu chipul ei de ţaţă opulentă, bătînd spre comedie, ca şi discursul ei inimitabil agramatical, aidoma vorbirii liberţilor transcrise de Petronius: „în încheiere, tîrziu, ia cuvîntul Suzi. E momentul mare. Constat asemănarea ei izbitoare cu

Draga Olteanu. Carura ei de cuirasat intrînd în radă cu tunurile scoase. Vocea şi gestica de ţaţă. Lung discurs, în parte gata scris de cineva (Nicolescu? dar nu prea elevat, să nu se observe că nu-i aparţine), în parte vorbit în acest stil: «Nu fac parte din această presă atît de înaltă din punct de vedere al pregătirii profesionale... Problemele au fost foarte bune, atmosfera prietenească, plină de discuţii dovedeşte cred eu că se impune pentru respectul a fiecărei persoane a acestui consiliu pentru că e un for conducător, să respectăm conducerea într-o şedinţă de asemenea anvergură»". însă portretul, probabil, cel mai dezvoltat în ramificarea sa, revenind precum un laitmotiv sarcastic al alienării scriitorului român, e cel consacrat lui D.R. Popescu. Rolul cc i s-a rezervat în scenariul elaborat de dictatură, ne demonstrează Mircea Zaciu, se întîlneşte cu vocaţia de a-1 interpreta, de unde expresivitatea lui aparte. E „omul potrivit" unor asemenea „sarcini", aproape la modul ideal. Tactica lui de arivist e notată pas cu pas de condeiul ziaristului, dezvăluind un soi de Rastignac al socialismului, cu un efect remarcabil de răspîndire a corupţiei. încă la treapta clujeană a activităţii sale, marele ambiţios are o mafie pe care o promovează mituind şi nerespectîndu-şi cuvîntul: „Sîmbătă au fost alegerile pentru Asociaţie, a ieşit o cacealma, ca de obicei. Omul meu a reuşit să tragă sforile aşa fel încît, promi- ţînd tuturor ceva, a ieşit numai el şi ai lui, cum planificase. în comitet i-a păstrat pe «bătrîni» (care nu fac nimic) şi a introdus un singur tînăr, pe E., carc-i devine astfel obligat. Delegaţi la Conferinţă toţi supuşii lui, majoritatea mediocrităţi cărora le-a dat pensii şi beneficii şi care vor vota aşa cum li se va trasa «sarcina». în mod stupefiant n-a ţinut seama de nici una din

promisiunile făcute tinerilor, pe care i-a ras de peste tot, inclusiv pe L.R, care-1 cultivase atîta timp în speranţa că intră în comitet! N-a intrat, şi nici delegat n-a ieşit. Cum n-au ieşit nici Pop, Papahagi, Vartic ş.a., adică oameni ale căror voturi la Bucureşti nu erau «sigure». Lucrate perfect, alegerile (sau aşa-zisele) au fost un spectacol murdar, care m-a dezgustat şi m-a convins încă o dată că omul nu e doar vicican, dar profund primejdios. Orice comerţ intelectual cu asemenea om c bine să fie evitat definitiv". Culmea (deocamdată!) a carierei ambiţi-osului autor o alcătuieşte *impunerea sa* ca preşedinte al Uniunii Scriitorilor de către dictatură, împotriva voinţei clar exprimate a majorităţii membrilor săi, deci prin violarea prevederilor statuare. Pentru a-1 vîrî pe gît confraţilor, reprezentanţii puterii (inclusiv fariseicul G. Macovescu, care a săvîrşit şi cu acest prilej „o abilă manevră diplomatică") au trebuit să facă faţă unor situaţii neprevăzute, dezagreabile. Ei se văd însă ajutaţi temeinic de protejatul lor, care posedă practica îndelungată a „tertipurilor": „Dere, cum era de prevăzut, c incapabil să stăpî- nească sala; se bîlbîie, e incoerent, prolix, caută să scape cu glume nesărate şi scapă controlul situaţiei încît Mac e silit de trei ori să-i ia microfonul şi să restabilească el ordinea. îi reuşesc în schimb lui Dere tertipurile: cînd trebuiau să se facă 16 propuneri din sală pentru completarea listei de candidaţi la Consiliu, el avea deja oameni plantaţi în parter, fiecare cu misiunea de a pronunţa numele fixate dcmsv Beniuc, Lăncrăn-jan, I.D. Bălan, Brad ş.a.". Abia după ce înalţii activişti şi-au mobilizat toate forţele, arătînd clar că voinţa lor va fi dusă la îndeplinire şi recurgînd la un registru de intimidare, sfidînd „unanima antipatie"

de care s-a izbit Dereul, îşi pot finaliza acţiunea. Scena e magistral fixată, în limbajul unui nuvelist ce sesizează cu exactitate detaliile din care se degajă tensiunea: „Şedinţa a fost penibilă. Ilie, fricos, ştiind că e expus boicotului, a venit însoţit de Dăscălescu (ori că aşa era ordinul?), iar D. s-a comportat dur, reuşind să intimideze consiliul. în primul rînd, amîndoi au rămas în picioare, dîndu-se a sc înţelege că nu e vorba de nici un «dialog», nici vreme de «tratative». *Feciorul* care a intrat cu o tavă cu pahare şi o cană de apă a fost imediat dat afară de D. «Ce este?» a ridicat el sprinceana rău-prevestitoare. «- Apă», a zis, uşor zăpăcit, valctul-savak. «-Nu e nevoie», a făcut celălalt, cu un gest brusc al mîinii, de concediere. Şi omul a ieşit rapid cu tava. în acest scurt dialog al autorităţii, rostit într-o aparentă scenă anodină, a început şedinţa". Comportarea preşedintelui impostor nu dezminte structura lui d*epersonaj,* solid axat pe un mănunchi de trăsături „tipice" ale parvenirii: „Noul preşedinte însă tace, nu zice nimic, nu spune nimănui cc a fost «sus», ce i s-a spus ctc. Un detaliu semnificativ: refuză să ia masa jos, la restaurantul Casei, sau la grădină, cu ceilalţi, preferă să fie servit sus, în birou, de către Şapira în persoană, în chip de «maîtrc», meniul fiind compus cu grijă de Iancu". Atitudinea sa publicistică nu e mai puţin relevantă, mcrgînd de la veleităţile de profunzime eseistică pînă la o hilară intervenţie Ia „România literară" pentru a opri tipărirea unei poezii cc ar fi avut o deosebită savoare involuntară: „Dacăpsihanalizczi comportamentul lui, dar şi ceea ce scrie (*eseurile,* aşa-zise, din «România literară», pe marginea unor lecturi din Şekspirică!) rezultatele sînt amuzante. Un epizod din ziua cînd a fost instalat: i s-a oferit o masă pentru a serba

evenimentul «epocal», la Otopeni. Amicii, între ei, serbînd. Dere îl caută de zor la telefon pe Dimi, la redacţie. Făceam haz la ideea că el vroia să-l invite pe Dimi la «masa festivă», pînă cînd s-a lămurit motivul adevărat al telefoanelor atît de insistente: un «poem» al noului prezident unna să apară în numărul proxim al «României literare» (în ziua următoare numirii); or, poemul începea cu versul «*a-nvins minciuna...»* şi autorul era, evident, îngrozit de perspectiva apariţiei poeziei concomitent cu comunicatul din pagina 2-a, cu numirea sa". Să recunoaştem că spaima lui era îndreptăţită...

Dacă e un reprezentant al Şcolii transilvane (fapt neîndoios), Mircea Zaciu este unul crepuscular, alexandrin. Energia sa „constructivă" e diminuată nu doar din pricina unor confruntări cu o epocă neprielnică, ci şi în temeiul unui scepticism acuzat, pe care epoca, după toate probabilităţile, l-a sporit, dar ale cărui rădăcini au un caracter personal. Ceea ce am numit altă dată „sîngele subţiat" al criticului se exprimă în înclinarea sa estetă, în echivalarea „construcţiei" cu „o plăcere voluptuoasă ca atunci cînd omul e îndrăgostit" (sînt vorbe preluate dintr-un autor din sec. XV). Chiar genul diaristic reprezintă o cedare, deoarece istorici îi e preferat calendarul (cum spune Michel Tournicr, citat într-un motto al volumului), iar expunerii riguroase, „ştiinţifice" îi e preferată una de notaţii impresioniste, *ă bătons rompus.* Sobrietatea istorică cedează astfel unei umori decepţionate, cu toate precauţiile dc-a se evita „subiectivitatea". Pretutindeni, autorul amestecă datele conştiincioase ale relatării cu umbra stării sale de spirit. Afirmaţiei antice, conform căreia utopia ar fi un adevăr latent, Mircea Zaciu îi opune o întrebare a mefienţei: „Şi dacă, în planul politicului,

ea nu-i decît *minciună latentă?”.* O neîncredere în virtuţile naţiei se strecoară surprinzător în conştiinţa exegetului, precum o supremă mîhnire, punctată dc vocabule contondente: „Românul e un ins prin excelenţă sedentar, şi mizerabil pe deasupra, căci acasă c cîrtitor, cîrcotaş, veşnic nemulţumit, bovaric, visînd călătorii, evadări, iar cînd se vede «dincolo» uită totul, suferă de o amnezie tîmpă”. E citată, evident aprobativ, o opinie a lui Liviu Rebreanu: „România nu e ţara revoluţiilor, ci a aranjamentelor”. Din toate acestea rezultă o tainică ruptură, o rană lăuntrică deschisă. O suferinţă morală se infiltrează din context în text, lăsată fiind a avansa fără a i se opune o mare rezistenţă. Scriitorul îşi adună puterile pentru a-şi împlini datoria scriptică, la un moment dat cu un preţ dramatic: „Primit scrisoarea de la tata. Nu îndrăznesc s-o deshid fiindcă am sentimentul că mă va răvăşi, iar eu am nevoie de un pic de calm pentru a-mi strînge ultimele puteri şi a scrie eseul despre Marin Preda”. Vitalitatea apare împuţinată, împinsă spre proiecţii ale dereglării. Impresia de caricatură, de grotesc e suverană. Panta pe care se derulează existenţa e decli- nantă, fără nădejdea unei opriri. Plecînd de la un aer de uberi- tate ardelenească, de analogie flamandă, Mircea Zaciu ajunge la o amară parodie: „Ieri la Ciucea, serbare Goga penibilă. N-a fost decît o mînă de scriitori (şi pseudo-, diverşi grafo- mani), nimeni din Bucureşti (...). Scriitorii clujeni au luat apoi, în curtea castelului, o ţuică şi cineva le-a oferit slană şi ceapă. Urcaţi în autocar, au poposit pe urmă la Căpuş pe «terasă», unde au mîncat şi au băut pînă i-a apucat seara. Acesta a fost «centenaail» poetului «pătimirii noastre»...”. „Pofta de mînca- re” alcătuieşte un prilej al mustrării subtextuale:

„Bucureştenii serbează azi lăsata secului şi e un aer de hulpăveală în tot oraşul, lume cu pachete, cumpărături, mese, poftă de mîncare şi băutură. Nu prea e ce, dar toţi fac rost". Obsedat de un real advers, demonizat, autorul încearcă a-1 exorciza printr-o puzderie de amănunte, printr-o inextricabilă „redare", care-1 face, în fond, mai apăsător. E un naturalism *sui generis.* O agitaţie vană pare o ironică îngînare a sensurilor „mari", a istoriei tradiţionale, rămase în suspensie: „se reformează «partide» şi grupări în vederea unei iluzorii puteri ce i s-ar încredinţa lui
D. R. Popescu, lui Sorescu sau cine ştie cui", Simion „gravitează insistent în jurul lui Sorescu, vrînd să-l «pregătească» pentru preluarea «Căiţii Româneşti», caz în care el ar putea fi un fel de eminenţă cenuşie, cum fusese probabil şi pe vremea directoratului lui Preda", Barbu „a depus o nouă cerere de primire sus, întărită cu un soi de scrisoare unde furnizează material «compromiţător» despre diverşi adversari, inclusiv citate care să demonstreze că unele cărţi ale acelora, romane etc., din ultima vreme sunt antisocialiste şi antipatriotice" ş.a.m.d. In concluzie: „o cultură ce se macină şi e măcinată în concasoarele absurdului". Văzută în ansamblu, accastă frescă în care desluşim o mulţime de chipuri detracate, schimonosite, de întîmplări meschine, produce o impresie de viermuială. Figurile nu se mai disting bine, înghiţite de pasta cleioasă a „epocii" ce le distruge identitatea. Intrigile, bizantinismele, infamiile sînt în număr prea mare pentru a mai îngădui o acţiune coerentă, o desfăşurare epică propriu-zisă. Se rotesc pe loc, ca o bulboană a pieirii. însuşi jocul alambicat al iniţialelor („de la cine veneau «indicaţiile»? De la V.S., noul activist instalat

acolo de P, devenit acum instrumentul decapitării «Echinoxului», Căci e limpede unde ţinteşte. Numai că M.P l-a anunţat pe S.”), cifrarea excesivă, uneori transparentă, alteori derutantă, care îngreunează lectura, traduce tendinţa spre o anonimizare liberatoare. Excedat de rău, Mircea Zaciu pare a fi mai puţin preocupat de a-1 ilustra prin imagini diferenţiate, cît printr-o viziune categorială copleşitoare, printr-o apocalipsă a „socialismului” în cultură, ca şi în viaţa cea de toate zilele. Iluzia „nivelului mediu” al anomaliei se destramă. Mai mult decît persoanele, contează trăsăturile lor comune, faptele lor asemănătoare, sub semnul venalităţii. Pînă la urmă, chiar pe această cale ocolită printr-o criză individuală, perspectiva obiectivă se impune, „societatea coşmarescă” a „deceniilor satanice” ocupă prim-planul, calificîndu-1 pe cel ce i-a zugrăvit cu migală fizionomia proteică nu doar ca pe un martor, ci şi ca pe o victimă. Fragilizarea martomlui-victimă devine un simplu pretext al răului obştesc, care invadează textul cu sumbreţea sa, care impune o depoziţie alcătuită din propriile sale formule. Care, cu mîna autorului damnat, se scrie pe sine.

O atitudine anticonservatoare

Volumul lui S. Damian, *Scufiţa roşie nu mai merge în pădure* (Ed. Seara, 1994), se înscrie în cadrul unui discurs anticonservator. Autorul porneşte de la constatarea, remarcabilă prin aerul său de generalitate, că la noi are loc un refuz al unei „experienţe de cunoaşterc", sub forma unei „închideri", a unei „rupturi" (de Europa), a unei „replieri" într-o „patriarhală autocontemplare", într-o „autoîncîntare narcisiacă". Aceasta spre a vorbi în termeni speculativi. Apropierea de concretul fenomenului conservator îi relevă criticului „punctul nodal" al situaţiei, care este „o stare de înapoiere a societăţii civile în România". în comparaţie cu statele vecine, ţara noastră învedera, în 1989, un handicap, inclusiv la treapta intelighcnţici: „Lipsea şi un fundament de cunoştinţe şi experienţă, vechea tiranie atotcotropitoare nu lăsase spaţiu de înfiripare unei ştiinţe paralele scmiclandcstinc, dc pildă în domeniul sociologiei sau al cercetărilor economice. De aici impresia de improvizaţie şi de tatonare la primele afirmări ale intelectualităţii după răsturnarea din decembrie 1989". în golul dc conştiinţă provocat dc totalitarism, s-a infiltrat naţionalismul. Dar postura naţionalistă nu e decît o faţă a vechiului sistem. E vechea manevră a lui Nicolae Ceauşescu, care, în strădania dc a-şi păstra prerogativele domniei, a intuit avantajul unei „solidarizări" cu tradiţia etnică. Sub paravanul frazeologiei internaţionaliste, menţinut de ochii lumii (comuniste), s-a efectuat un transfer insidios al propagandei către obiective naţionaliste, lupta de clasă trans- formîndu-se într-o luptă de „eliberare naţională", de menţinere a „suveranităţii şi independenţei naţionale", pîndite, chipurile, din

toate punctele cardinale, de duşmani teribili. Se cuvine subliniată împrejurarea că naţional-comunismul a reprezentat, atît în calitate de concept, cît şi în cea de aplicare a conceptului, o tristă „specialitate" românească, un finet al compromisului nostru local, nemaiîntîlnit, la dimensiuni comparabile, în „lagărul" socialismului real. La ordinea zilei a ajuns, sub faldurile steagului roşu (cine s-ar fi aşteptat?), frenezia etnică, exaltarea nelimitată a criteriului autohton: „Trecuse vremea ruşinii şi a camuflajului. Nimeni nu se mai speria în cabinetele superioare ale partidului, de unde soseau preţioasele indicaţii, de felul în care tezele propagandei şi tot astfel limbajul întrebuinţat coincideau fără putinţă de a le disocia cu naţionalismul xenofob şi autarhic al grupărilor de extremă dreapta, cum a fost Garda de Fier". Logic, în relaţia aberaţiei cu ea însăşi, vina tuturor neajunsurilor, defel puţine ce s-au abătut asupra obştii noastre, în „epoca de aur", o poartă „neagra străinătate", marile puteri şi, în speţă, vecinii: „Sînt invocate permanent forţe monstruoase care se aliază în conjuraţii internaţionale cu unicul ţel de a distruge fiinţa naţională". Dar acesta e scenariul asediului, tipic stalinist, care include potenţialitatea tuturor ororilor represive. Scenariul pe care se clădeşte, teoretic, întreg edificiul regimului concentraţionar. El e preluat şi de cîrmuirea noastră postdecembristă, aproape fără schimbare. în faţa atîtor „primejdii", creşte însemnătatea conducătorului, funcţia sa devine una „providenţială". Paternalismul apare ca o consecinţă directă a mentalităţii xenofobe: „de unde atîta solidarizare în orbire? Să nu uităm că Preşedintele a vorbit mereu în graiul celor năpăstuiţi, ca unul de-al

lor, acceptînd atribuţiile de «tată bun», cum nota cu perspicacitate un observator al scenci". Şi nu e numai atît. Lăţindu-se „o psihoză a persecuţiei", „o deviere paranoidă", victima ajunge a-şi venera călăul: „Atît de puternic şi iremediabil e influenţată populaţia de propaganda fanatizării (...), îneît numeroase persoane au cerut făţiş, cu toată solemnitatea, reabilitarea Securităţii, cu profesioniştii ei redutabili, spre a păzi naţiunea ameninţată dc forţe străine".

Un asemenea sumbru tablou nu s-ar fi compus fără sprijinul intelectualităţii, susţine, pe drept cuvînt, S. Damian. Sprijin care e oarecum previzibil în latura cea mai acută a compromisului, adică în presa extremistă, care aţîţă „necugetat instinctele cele mai joase", dar mai puţin scontat la nivelul unor scriitori şi cărturari valoroşi. „Vigilenţa" ultimilor ar fi fost „înşelată" de către dictatorul pe care au ajuns a-1 însoţi „în acest marş al separării de restul lumii". întrebarea e cît de „involuntară" a fost o atare opţiune cu rădăcini fanariote şi răspunsul credem că nu poate decît să încline cu hotărîrc spre factura ci conştientă. Cum am putea eluda conştiinţa şi, în consecinţă, responsabilitatea unor autori pentru ceea ce au scris, la deplină maturitate şi fără a avea chiar pistolul îndreptat asupra lor? Aici poate că exegetul ar fi trebuit să fie mai tranşant: „Opere create în deceniul din urmă şi lăudate pentru independenţa de gîndire şi originalitatea creatoare sînt, de fapt, viciate dc mentalitatea închiderii sterpe". O mentalitate asumată benevol! Elcrăsfrîng cultul autorităţii absolute, nevoia dc supunere, mesianismul indigen înfăţişat în tendenţioasă opoziţie cu defectclc altor popoare, atitudini ce „intră adînc în fibra naraţiunii şi avariază substanţa

estetică". „Nu prea se dezbat acestc aspccte în critica literară, cînd tocmai fenomenele dc închidere, de îngustime a criteriilor, de exaltare naţională stînjenesc pătrunderea literaturii române în circuitul european", mai remarcă S. Damian. Meritul principal al „controverselor" d-sale îl reprezintă tocmai abordarea acestor subiecte cvasitabuizate chiar şi la ora actuală. Ele nu ocolesc nume şi titluri de opere cunoscute, disociindu-se de inerţia noastră endemică şi prin temeritatea exemplificării. Să menţionăm cîteva asemenea analize ale „tropismelor închiderii" în planul literaturii române contemporane.

E înfăţişat astfel, fără excesive menajamente, C. Noica. Pe de o parte, filosoful se „desparte", cu ironie şi persiflare, de Nietzsche şi chiar de Goethe, pe dc alta, asupra lui Eminescu şi Blaga „a întocmit superbe studii de profundă comprehensiune, culme a exegezei în materie". „Nu intră în acţiune în acest fel, se întreabă S. Damian, criterii şi măsurători diferite? Elogiul e îmbrăcat în mantia evlaviei absolute, prioritate capătă chiar - faţă de adevăr - sentimentul de apartenenţă comună etnică". Autorul lui *Mathesis* manifestă o idiosincrasie atît de pustiitoare faţă de Vest, încît pretinde că acolo, după Hegel, nu s-ar mai putea vorbi despre o filosofic veritabilă şi „că leagănul culturii europene nu-1 descoperim în Nordul ceţos, posomorit, faustic, ci în Sudul carpato-dunărean, în bătaia soarelui tămăduitor, luminos, optimist" (sînt cuvintele rezumative ale comentatorului său). Să fie o simplă coincidenţă circumstanţa că o asemenea postură consună cu închistarea şovină a lui Ceauşescu, cu aversiunea sa primitivă faţă de Occidcnt? Dacă e o coincidenţă (ceea ce e greu de crezut, întrucît unui spirit precum cel al lui Noica nu-i putea scăpa

raportarea la context a reflexiilor sale), ea este orientată, în mod obiectiv, precum pilitura de fier într-un cîmp magnetic, într-o direcţie ideologică oficială. Cu atît mai vîrtos, cu cît marele gînditor nu ezita a desemna, încă mai „la obiect", „boala Apusului de a denunţa represaliile". „Negarea Europei" se extinde, în amplă măsură, şi asupra gîndirii discipolilor magistrului de la Păltiniş, aşa cum e mărturisită în paginile *Epistolarului.* Antiocciden- talismul e, în acestă scriere, în floare. Sub forma unui dispreţ faţă de cultura „decadentă", faţă de „anonimatul" şi „banalitatea cotropitoare" a centrului în care s-au stabilit învăţăceii, Heidelbergul (însă cu o trimitere mult mai largă): „Despre mediul universitar local răzbat aprecieri ironice, dispreţuitoare (vezi scrisoarea lui Pleşu, pag. 28, din care redau aici doar un fragment: *«Lumea germană e cum o ştiţi: perfectă, amabilă şi plictisitoare. Cărţile nu s-au scumpit, studenţii scriu: „Scheisse!" pe toate zidurile, berea excelentă, bibliotecile agreabile, profesorii de o obtuză competenţă».* Autorul epistolei uită să adauge că gazdele, în mărginirea lor, i-au oferit vreme de doi ani şi jumătate condiţii optime de şedere şi chel- tiiială ca să poată medita în voie la decăderea Apusului mărinimos şi risipitor)". Precedent nu lipsit de tîlc, dacă ţinem seama de cariera ulterioară a personalităţii în discuţie, punctată cu realism: „Perseverînd în funcţie (ca ministru al culturii - n.n.), complăcîndu-se într-o alianţă suspectă cu noii demnitari, unii cinici şi nelecuiţi încă de năravurile totalitarismului, Andrei Pleşu sacrifică o veritabilă vocaţie de artist şi de combatant", în legătură cu Eugen Simion este scoasă în relief continuitatea obstinată în raport cu propriile sale slăbiciuni („Se

observă în volumele de sinteză ale lui Eugen Simion şi omisiuni, abateri de la adevăr, o predispoziţie spre elogii nediferenţiate. Firesc ar fi fost să se angajeze după decembrie 1989 o controversă în jurul lor, autorul însuşi să reia ipotezele sale mai-vechi, în parte perimate, să verifice gradul lor de actualitate. însă criticul ţine morţiş să stea pe loc, fiecare pas făcut, oricît de mic, ar însemna în ochii lui o cedare"), ca şi o continuitate în raport cu starea de spirit alarmistă, a asediului, de sorginte totalitară, reluată spre folosinţă, aproape fără schimbări, de către cercurile politice dominante de azi („Nedumerit, cititorul se întreabă cine ameninţă liniştea literaturii, de ce c constrîns tocmai Eugen Simion să stea călare solitar pe un armăsar falnic lîngă metereze, apărînd de barbari o cetate asediată. Te uiţi în dreapta, te uiţi în stînga, nu zăreşti nici o dîră lăsată dc năvălitori. Nimeni nu parc avid să distingă, să nege, să compromită un efort gigantic"). Nu e vorba, aşadar, de aserţiuni fortuite, fragmentare, ci de o textură relativ omogenă a unui conservatorism ce se bizuie pe cîteva idei detaşabile ca şi pe, evident, consecinţele lor practice, „care împiedică normala confruntare cu lumea din jur, cu ispitele, decepţiile şi revelaţiile veacului".

Dar morbul ideologic a pătruns şi în cîteva creaţii cărora exegeza le-a acordat un loc semnificativ, dacă nu chiar important. Unii autori, care au ocolit pînă la un punct dogmatismul comunist, arată S. Damian, n-au mai opus aceeaşi rezistenţă dogmatismului de tip naţionalist. Altfel spus, au îmbrăţişat comunismul pe una din direcţiile sale diversioniste, la care, încolţit de dificultăţi, a recurs în etapa sa crepusculară. Comple- tîndu-1 pe critic, am putea recunoaşte în astfel de producţii un mioritism întors pe faţa sa

caricaturală. Retragerea senină, boicotul istoriei se metamorfozează într-o exaltare a „separării specifice”, într-o opoziţie grandilocventă şi găunoasă la duhul continental. Măsura arhaică trece în nemăsura ţîfnoasă, pc cît de protocronistă pe atît de grotescă, a prezentului. Fireşte, spiritul critic adoarme: „Drumul spre confruntare şi recunoaştere europeană era astfel barat de o megalomanie molipsitoare”. Nu numai spiritul critic al romancierilor, ci şi cel profesional al criticilor: „însuşi actul critic, chiar în năzuinţa de protejare a esteticului, a suferit treptat o mutilare, unele aspecte nu putuseră fi abordate, se îngustase problematica, exegetul se deprinsese să judece numai pe segmente, adesea ancorat la un strat formal (...) Unii cronicari nu mai observă stigmatul bolii, declarînd că pacientul e zdravăn, neinfectat şi că nimic alarmant nu se remarcă. Un exemplu? L-am mai evidenţiat pc Eugen Simion”. S. Damian sc opreşte asupra unor astfel de opere inaparent infectate, care ilustrează „osmoza cu propaganda oficială”. Infirmînd diagnosticul pus de un „consult” săvîrşit de majoritatea comentatorilor, verdictul său singular ni se pare irecuzabil, bazat pe o simptomatologie vădită, care ţine de „rinocerizare”. Profunzimea în care au acţionat „ideile închiderii” în structura romanului *Delirul*, ne spune criticul, rezultă dintr-o scenă a acestuia şi anume cca a întîlnirii dintre Antonescu şi Hitler, înaintea rebeliunii legionare: „în timp ce preşedintele Cehoslovaciei tremură în faţa Cancelarului german, se ascunde sub masă văicărindu-se ca să nu semneze un tratat umilitor, generalul Antonescu se înfăţişează ca un şef de stat neînfricat şi ferm, se răsteşte el la Hitler şi îl determină să amuţească, intimidîndu-1 prin

dîrzenie". De prisos a insista asupra neverosimilităţii unui asemenea episod, de un romantism poematic (evocînd *Scrisoarea a IlI-a!)* şi cîtuşi de puţin de o rigoare reconstitutivă, de la care se reclamă, tomşi, scrierea lui Marin Preda. O inconsistenţă morală şi, concomitent, artistică se insinuează prin intermediul tehnicii elementare, de alb- negru. Ea conduce nu doar la un servilism faţă de politica din acel moment a partidului unic, ci şi la o autoidealizare a autorului, de „suprasolicitare a meritelor sale", cu o „slabă forţă de iradiere spirituală": „la Marin Preda un maniheism scindează naraţiunea, se descrie un antagonism între Binele total şi Răul total, simboluri alcătuite pe criterii etnice. Alături de identificarea metaforică, să-i zicem colectivă, cu un personaj arhetipal

- Antonescu - se petrece şi un transfer pe planul concret al subiectului, în raportare individuală: scriitorul se regăseşte în personajul fictiv favorit, un tînăr ţăran venit la oraş, trăind o cavalcadă rapidă a triumfului". Deci un lanţ al slăbiciunilor! Pe scurt, „Marin Preda concepe în *Delirul* istoria din perspectiva domniei lui Ceauşescu".

în romanul *Podul de gheaţă* al lui D.R. Popescu apare în final „un eseu", parcă „extras dintr-o disertaţie universitară". Apologia *Mioriţei* e practicată într-o manieră insolită. Spre a dovedi puterea de cuprindere a eroului celebrei balade, prozatorul îl compară cu Oedip şi Hamlet „înscrişi într-o veritabilă cursă sportivă, în care unul din participanţi trebuie neapărat să obţină victoria". Neîndoios, aceasta revine, în cel mai pregnant stil protocronist, „anonimului candidat", care e ciobanul carpatin. „E o glumă? - se întreabă criticul. în nici un caz. Romancierul pare foarte serios, încredinţat că

dezleagă chestiuni capitale. într-o ambianţă culturală firească, astfel de testări hazardate ar fi sancţionate, pentru ridicolul lor, de presă, de cafeneaua literaţilor, unde zeflemeaua poate distruge prestigii, de critica vigilentă, neîndurătoare. în România, în anii din urmă, n-au funcţionat însă normal pîrghiile de control democratice". Nu mai puţin infestat de evlavia autohtonistă se manifestă şi Constantin Ţoiu. Subtilul analist nu ezită în faţa gestului de adeziune la regimul ceauşist, chiar dacă „neostentativ", „intercalat în reţeaua narativă" cu o oarecare ambiguitate: „Nu e pentai prima oară cînd descifrăm în proza lui Ţoiu rîvna de a da Cezarului ce e al Cezarului", remarcă S. Damian, referindu-se la *Căderea în lume.* în paginile acestui roman îşi face loc un idilism mult grăitor, tangent la detestarea elementului alogen, „ţapul ispăşitor" al naţional-comunismului": „tabloul vieţii actuale se desenează senin şi optimist. în sectorul culturii se pare că totul merge bine, se joacă pretutindeni teatrul lui Eugen Ionescu, figurile sale circulă printre critici şi spectatori ca noţiuni bine întipărite în memorie. Impresia care se degajă e că, după retragerea dogmaticilor, a celor străini de substanţa neamului, factorii negativi dispar din viaţa socială". Sub condeiul expert al lui C. Ţoiu, prezentul „epocii de aur" suportă o „operaţie cosmetică de neutralizare". Romancierul face o „reverenţă" în faţa „orientării actuale" a dictatorului care, îndepărtîndu-i pe cei răspunzători de „anomaliile trecutului", a îngăduit, pasă-mi-te, „saltul spre libertate". Mai grav încă, scriitorul care a beneficiat din plin de graţiile dictaturii, îşi propune a justifica „foamea de autoritate", a netezi, mieros-analitic, calea cultului demenţial al personalităţii: „Fără idoli nu se poate trăi, pare a ne sugera

scriitorul, şi pentru a simţi din plin voluptatea supunerii, se convine a pregăti un climat de evlavie, de solemnitate, de sfinţenie. (...). A te lăsa pradă oarbei adoraţii - iată calea izbăvirii". Astfel cultul Legiunii, zugrăvită ca o sectă inofensivă, ca o sărmană victimă a istoriei, este împletit cu cel al genialului cîrmaci. Nu s-ar zice că „exclusivismul arogant", retardat şi subcivilizat al foilor extremiste nu s-ar putea revendica de la bibliografia subtilă, cuprinzînd pe un prozator „foarte instruit, modern, talentat"... Mai puţină satisfacţie ne oferă, în cartea lui S. Damian, doar comentariul consacrat lui Paul Georgescu. în cuprinsul acestuia, criticul pare întmcîtva inhibat, intimidat de ceea ce se pare că a fost, în apropierea sa, fascinaţia acelui ins duplicitar şi pervers pînă-n măduva oaselor, precum un personaj apocrif al *Demonilor*,, care a încercat unele metode „rafinate" de îndoctrinare şi manipulare, înainte ca ele să devină monedă curentă, după tezele din iulie 1971. Din care pricină aprecierea sa e, aşijderea modelului, în dublu registru. Desemnat, aşa cum, după toate datele de care dispunem, şi era *de facto* (ne gîndim inclusiv la ipostaza sa de erou al romanului *Incognito* al lui Petru Dumi- triu), adică drept un individ „orgolios peste măsură, avid de răzbunare, ahtiat de intrigi şi jocuri de culise, trăind şi o voluptate a maliţiei", Paul Georgescu primeşte, surprinzător, o dispensă, sub forma deculpabilizării prin transferul culpei (un procedeu pe care-1 combate însuşi S. Damian): „în încăierarea inegală cu marii zilei el fusese nevoit să respecte şi să preia principii şi metode din arsenalul acceptat dc toţi militanţii din interiorul sistemului. Ceea ce urma inerent era o contaminare greu de prevenit. O serie de gesturi apar de aceea datate, condiţionate de

moment...". Socotim că ceea ce a făcut implică liberul arbitru şi că se cuvine a-1 judeca în funcţie de acesta, iar nu de un ipotetic „for" cc ar fi trasat „obligaţii". Chiar „obligaţii"? Altminteri n-ar fi existat, *hic et nune,* autorii „cu o veritabilă vocaţie care au rezistat la propaganda totalitarismului şi au evitat să ajungă în artă sclavii unei doctrine ultrarevolu- ţionare, pe care o descifrau străină de natura lor", autori a căror existenţă exegetul o recunoaşte prin chiar cuvintele citate...

Probabil volumul cu titlu ludic şi conţinut grav al lui S. Damian va fi taxat de comentatorii răuvoitori drept unul ideologic, tezist, tendenţios etc. Se va face uz, în cazul lui, de un truc recent, la noi, în materie polemică, agreat de reprezentanţii conservatorismului aflaţi în penurie de argumente. Conservatorismul nu admite pluralitatea punctelor dc vedere, revizuirile, discuţia. E aliniat la un punct dc vedere unic, „monolitic". E antidemocratic şi, deci, antiintelectual. E lipsit dc flexibilitate şi, deci, brutal, gata a apela la metode coercitive pentru a-şi conserva privilegiile. Ceea ce observă penetrant criticul însuşi: „Opoziţia, de fapt, nu e necesară, rămîne un factor străin, primejdios, un duşman de moarte, un element indezirabil, care, pentru a fi descalificat şi îngrădit, va fi iute identificat cu extremismul de dreapta, cu fascismul; dintre categoriile sociale pe care ne sprijinim, cea mai nesigură şi cea mai dubioasă

este intelectualitatea, ea ar trebui domesticită pentru'a-şi recunoaşte statutul de inferioritate şi subordine; temelia colectivităţii o constituie clasa muncitoare, care se cere sprijinită pentai a pune ordine în stat, mai ales în perioadele de alarmă (vezi intervenţia minerilor)". Totuşi, n-ar fi prea de tot să-l arunce pe S. Damian în braţele ideologiei opuse, deci uneia de extremă dreaptă? A-l pedepsi pentai anticomunismul său, declarîndu-1... fascist?! Atari glosatori fără scrupule, ce nu acceptă o poziţie pur şi simplu antiideologică, riscă a se face de rîs. Nu tot ce contravine unei ideologii totalitare, de stînga ori de dreapta, este o ideologie similară. Respingerea unei ideologii nu trebuie neapărat socotită un duplicat negativ al acesteia. Ideologiilor totalitare se cade a li se opune o antiideologie, adică o perspectivă a gîndirii libere. Tocmai de un asemenea lucru vrea să ne convingă criticul rezident la Heidelberg. El pledează pentru o spargere a cercului vicios, pentru o dizolvare a „tropismelor" interdictive şi izolaţioniste. împotriva tabuurilor şi totemurilor, inflorescenţe într-un climat totalitar sau neototalitar. Pentru o deschidere neîngrădită de „prejudecăţi îndărătnice" a spiritualităţii româneşti înspre lume, fără a pierde din vedere particularităţile ireductibile ale acestei spiritualităţi. Pentru dezideologi- zare, aşadar, pentai dezinfecţia spaţiului contaminat de concepţia maladivă a totalitarismului. Fenomenul conservator e pe cît de oneros, pe atît de complicat. Spre a-l analiza şi dezarma e nevoie de o strategie de asemenea complicată, care să asocieze examenul estetic cu cel general-cultural şi politic, aşa cum au procedat, în veacul trecut, junimiştii. Cu atît mai mult, cu cît nu e vorba doar de o etapă revolută a evoluţiei sociale, ci şi de una a „tranziţiei", încărcată

încă de ameninţări: „terenul social este atît de deteriorat, încît dacă nu se ajunge la o radicală însănătoşire, aceste izbucniri (ale trecutului totalitar-n.n.) se vor reedita, fără îndoială, sub variate forme”. „Apatridul” (epitetul aparţine „României Mari”) S. Damian ni se înfăţişează, în realitate, ca un patriot român din rîndul celor mai lucizi, cu privirile înfipte departe în viitor.

Girul moral nemeritat

Cu strîngere de inimă mă văd nevoit a consemna un fenomen pe cît de neaşteptat, pe atît de mîhnitor. Se cuvine a preciza caracterul său neaşteptat, întrucît el ne amplifică decepţia. Căci există neplăceri oarecum previzibile, „planificate”, în raport cu care neplăcerile-surpriză se arată capabile a răni în mai mare măsură. O asemenea împrejurare dezolantă, ce ne ia prin surprindere, o constituie atenţia bizară, inexplicabilă, am zice, dacă n-am avea în vedere năprasnicul dicton potrivit căruia orice e posibil în lumea aceasta, atenţie pe care, unii confraţi ai noştri, pe care ne-am deprins a-i socoti de bună şi de foarte bună calitate, o acordă unor autori pe care ne-am deprins a-i socoti situaţi la antipodul lor. Primii sînt repere ale valorii literare şi ale unei atitudini oneste. Ceilalţi sînt întruchipări ale degradării valorii ori ale inexistenţei ei din capul locului, sub semnul compromisului manifest. Nu ne îndoim că, primind acest gir moral nesperat, ultimii jubilează. Dar ce se petrece în conştiinţa celor dintîi? Oare nu-şi dau seama că, acceptînd a convorbi pe micul ecran cu dublii campioni ai propagandei ceauşiste şi ai restauraţiei sau elogiindu-i în coloanele presei, le fac un serviciu extrem de util? Că le acordă un sprijin nemeritat, care ne consternează? Atîta aşteptau oportunişţii de profesie: o spoială de

legitimitate. Şi, cu o largheţe demnă de o cauză mai bună, cîţiva din scriitorii şi cărturarii noştri de vază se grăbesc să le-o ofere, acoperind cu un strat de consideraţie şi de excesivă amabilitate, toate minciunile, trădările, adulările, intrigile, toate potlogăriile, *helas,* bine cunoscute ale personajelor cu pricina. O postură deloc onorabilă. Deloc în slujba binelui public. Deoarece a sta la taifas cu un individ nedemn, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, exact în cheia morală în care stai de vorbă cu un om de bună credinţă ori, şi mai mult, a-i elibera adeverinţe de bună purtare, înseamnă a deveni părtaş la nedemnitatea lui. Nu a-1 înălţa la tine, ci a coborî la treapta lui.

Dorim a-i admira şi a-i respecta în continuare pe scriitorii şi intelectualii de elită la care ne referim. Dar ei trebuie să ne ajute, rămînînd ceea ce sînt. Rămînînd ei înşişi. Le-am reaminti două versuri ale bătrînului Boilcau: *„L'honneur este comme une île escarpee et sans bords,/ On n 'y peut plus rentrer des qu 'on en est dehors* însă la ce bun cînd ei, neîndoielnic, le cunosc? Vom cuteza a le reaminti altceva. Faptul că onoarea lor e şi onoarea noastră, a celor ce am crezut împreună cu ei în valorile binelui, adevărului şi frumosului. îmi dau seama: cuvintele mele s-ar putea să pară elementar-moralizatoare. Dar ceea ce le provoacă nu e oare o situaţie elementar-demoraliza- toare? Sînt cazuri cînd se impune a indica realităţile simple prin cuvinte simple! Scriitorii a căror comportare ne deziluzionează ar putea fi consideraţi un soi de bancheri ai spiritului, la băncile cărora ne-am depus economiile. Aşadar sînt legalmente şi moralmente obligaţi a avea grijă de ele, a le feri de investiţii păgubitoare şi de

operaţii frauduloase.

Un „atlet al mizeriei”

Importanţa scriitorului Ion D. Sîrbu constituie, neîndoielnic, o revelaţie a perioadei de după 1989. Doar tolerat pînă atunci, ţinut într-o carantină politică ce l-a împiedicat a se exprima pe deplin şi a-şi publica cele mai de seamă scrieri, acesta ne impresionează azi prin fuziunea actualităţii cu semnificaţia, a mărturiei cu substanţa. Sciziunea literatură/document nu mai funcţionează în cazul său. Scufundat în document precum un scafandru în adîncurile luxuriante ale mării, el revine la suprafaţă cu probele unei existenţe bivalente. O existenţă antiutopică, în măsura în care desfide criminala utopie comunistă, şi utopică, în măsura în care ţine ca însăşi de perspectivele şi expresiile încărcate de miraj ale literaturii. E o mixtură a de-construcţiei şi a construcţiei. Documentînd asupra unei epoci mizerabile, a cărei victimă de lux a fost, I.D. Sîrbu creează în contul ei, obţinînd o revanşă specifică. Astfel, producţia sa complexă devine imună la acuzaţiile ce se aduc documentului că ar fi prozaic, plat, şi creaţiei că ar fi curată ficţiune, o scornire. Autorul surghiunit la Craiova contraziee teza potrivit căreia - pornindu-se îndeobşte de la cazul Stendhal - ar fi nevoie de un timp îndelungat spre a asimila în arta scrisului o noutate istorică bruscă. Romanele, jurnalele, corespondenţa sa izvorăsc, convingător şi întunecat, din chiar inima experienţelor totalitarismului, aflat în pragul dezintegrării printr-o acumulare insuportabilă de monstruozităţi, le înregistrează

penetrant şi transfigurator, în aşa fel încît ele pot fi cunoscute nu doar de ochiul istoric, curios de exactităţile realului, ci şi de cel intim, contemplativ, curios de moralităţi şi de frumuseţe ori de... contrariul ei.

Să începem cu imaginile care se reflectă în cel de-al doilea ochi, cuprinse într-o culegere de publicistică, pusă sub semnul unei formule pe care Lucian Blaga a aplicat-o fostului student şi apropiat al său: „atlet al mizeriei". Atlet, Ion D. Sîrbu sau Gary cum îi spuneau prietenii, a fost la propriu: „îmi datorez viaţa condiţiei mele de atlet la liceul din Petroşani: eram campion de pentatlon, extremă dreaptă în echipa de fotbal «Jiul» (B), înotam brass şi crawl, călăream, am brevetul de pilot pentru zborul fără motor". Mizeria a cunoscut-o de-a lungul şi de-a latul existenţei sale contradictorii şi frămîntate, de fiu de „proletar luminat", miner din Valea Jiului, prigonit şi întemniţat tocmai de regimul ce se pretindea reprezentant al proletariatului, existenţă pe care ar fi putut-o rezuma prin cuvintele ce le atribuia părintelui său: „nu a fost decît suma grijilor, necazurilor şi desnădejdilor ce rn-au bîntuit". E adevărat că şi Dostoievski a fost, pînă la sfîrşitul zilelor sale, supravegheat de poliţia secretă a ţarului, din pricina trecutului său de revoluţionar, dar cu o discreţie ce n-a împietat asupra creaţiei sale, asupra dreptului de-a publica. Şi nu s-a văzut pedepsit pentru credinţa sa pravoslavnică, aşa cum, în chipul cel mai pidosnic, s-a pomenit pedepsit Sîrbu al nostru pentru „cea mai «sănătoasă» origine socială". Viaţa lui s-a petrecut în răspăr cu o elemntară logică, sfidînd însuşi codul bunelor maniere ideologice: „Am fost bătut de legionari - aproape aceiaşi legionari m-

au verificat şi pe linie de partid. Am fost, în 1947, cel mai tînăr conferenţiar universitar din ţară, ca în 1964 să ajung cel mai bătrîn vagonetar din mina strămoşilor mei, în Petrila". Pe propria piele, scriitorul reconstituie faimoasa remarcă a lui Bellu Silber referitoare la amestecul, în creuzetul socialismului indigen, al lui Iosif Vissarionovici cu I.L.
Caragiale: „Timp de cîteva decenii am crezut că, asemeni lui Iacob, mă lupt bărbăteşte cu un înger - ca apoi, într-o frumoasă zi, să devină clar pentru mine şi pentru întreaga lume, că îngerul, pe care-1 credeam iacobin, nu era decît un Pristanda, căruia îi era frică pînă şi de frica ce o inspira". La o oră de bilanţ, cu puţine zile înaintea prematurului său deces, îşi vede biografia dramatic neutralizată, frustrată de extremele ce i-ar fi putut da accent şi culoare, împinsă în subterana inexpresi- vităţii, într-o atmosferă dostoievskiană (relaţia cu „omul ridicol" al romancierului rus e de asemenea sugerată): „trebuie să recunosc că viaţa mea, biata mea viaţă, nu a fost nici tragică şi nici comică, nici aventuroasă şi nici banală. Am supravieţuit, subexistînd. Am durat şi am îndurat, sperînd". Dar mai mult decît orice împrejurare legată de activitatea temutei Ohrane, decît orice supraveghere abuzivă dinaintea totalitarismelor, climatul în care a trăit I.D. Sîrbu a fost marcat de frică. O frică precum o stihie infernală, insinuată parcă în compoziţia obiectivă a lumii, în chimismul său irecuzabil: „Culoarea fricii se schimbă după fiecare deceniu. Eu mă refer acum la anii de imediat de după război. Aerul era compus din oxigen, azot şi frică, apa era alcătuită din hidrogen, oxigen şi frică". Am putea adăuga: făptura

omenească însăşi era alcătuită în bună parte din frică, din celule de frică, dintre care unele, ca în cazul scriitorului evocat, se cancerizau...

Din fericir*q,personajul* Sîrbu - căci pretutindeni în textele lui, chiar în cele ocazionale ori de scurtă respiraţie, îşi face simţită prezenţa, aşa cum îi şade bine unui om de teatru, un personaj care-i focalizează trăsăturile, stilizîndu-le sub formă de mască unică - e dotat cu o vitalitate ce se exprimă în înclinaţia ludică. Dacă universul socialismului în care s-a aflat era, în largă măsură, unul caragialesc, cel care-1 observa, fixa şi judeca se dovedea el însuşi un emul al marelui precursor. Un „povestitor" de înaltă clasă, atras de „bîrfa gratuită", de „verbul vesel şi acidulat". Cu memoria doldora de „drolatice aventuri", pururi gata a le „arde", sub unghiul unui rîs nu numai „cotidian" ci şi „petrilian", consemnînd „o sumă de nostimade picareşti, un fel de literatură orală, proletaro-soldăţeasco-universitară, prin care îmi plăcea (şi-mi place şi azi) să-i amuz pînă la lacrimi, pe martorii, autorii sau judecătorii niciodată terminatelor mele ghinioane şi păţanii". Categoria sub care declară a-şi fi consumat tinereţile şi bătrîneţea (căci maturitatea n-a mai apucat-o!) n-ar fi fost nici comicul, nici dramaticul, ci ridicolul: „o formă contemporană şi nord-românească a tragicului cara- gialesc". E citată o vorbă a lui Camus: *„/e prefere le cruel, au ridicule* ", spre a fi răsturnată: „am toate motivele să zic «Dimpotrivă!», chiar dacă autorul de satire din mine ştie şi astăzi că ridicolul şi ruşinea dor mai rău decît o palmă sau un picior în spate". Trebuie să vedem în acest ridicol exacerbat un factor de supravieţuire, peste cel strict temperamental. Un antidot al fricii (Paul Evdokimov:

„umorul ca şi rîsul posedă o funcţie eliberatoare"). Astfel s-ar putea explica, pînă la un punct, renunţarea intelectualului de solidă pregătire filosofică ce a fost I.D. Sîrbu la o producţie în această direcţie, dar mai cu seamă plonjarea sa într-un mediu în care hazul, farsa, reducerea la absurd reprezentau modalităţi de refuz, de o spontaneitate inaparent gravă, adaptată cumplitelor anomalii ale timpului. *Idest* urgenţe. Primind ordin, în calitate de asistent al lui Liviu Rusu, să afişeze o lozincă, împrumută următoarea frază oportună din Montesquieu: „Patria poate să-mi ceară să mor pentru ea, nu are dreptul să-mi ceară să mint!", dar scrie dedesubt... Maxim Gorki. E o respingere a demonici brute printr-una inteligentă.

Dar aspectul de maxim interes al cărţii îl formează cel al relatărilor asupra vieţii culturale a epocii. Nu cunoaştem încă nici pe departe toate nedreptăţile, toate înjosirile ce i-au lovit pe scriitorii şi pe intelectualii noştri de bun simţ, prin mijlocirea nu numai a comisarilor ideologici, ci şi a colegilor lor dornici de parvenire, pescuitori în apele tulburi ale unei tranziţii mai vechi... Ion D. Sîrbu ne ajută a înţelege în speţă rolul odios al cozilor de topor. Sînt şi nu sînt fapte de culise. în fond, e vorba de date doar aparent minore, ce revelează esenţa fenomenului de agresiune la adresa vieţii spiritului, de anecdote ce răsfrîng o dureroasă generalitate. Calibanul bolşevic se dezlănţuie cu o ură pe care, deşi ulterior a încercat a o ascunde, n-a lepădat-o niciodată. Un „director de studii" îi cere tînărului universitar clujean I.D. Sîrbu să scrie un atac împotriva lui Blaga, „un articol tare, dărîmător": „«de pildă, poţi să afirmi că face baie gol, împreună

cu fiica sa nubilă... Mă apropiam de explozie şi el vedea asta. Bîlbîiam: «cum să fac aşa ceva. Blaga m-a ajutat, îi daţorez enorm...». îmi sări în ajutor: «Te înţeleg. Dacă nu vrei să scrii despre Blaga nu ai decît să scrii despre Liviu Rusu. Şi el are fete!» După aceste cuvinte am ţipat: «Refuz! Refuz categoric!» şi am ieşit din bancă: «Atitudinea dumitale, tovarăşe Sîrbu, nu este marxistă!», strigă bietul inchizitor. «Poate că nu este marxistă, am strigat şi eu, dar este în orice caz morală!» Şi am ieşit trîntind foarte tare uşa. (în dosarul meu a apărut formula: «A afirmat că marxismul nu este moral!»)". Merită menţionată şi imaginea lui A.E. Baconsky, destui ani la rînd „poet ultrajdanovist şi hiperproletcultist", care „scria denunţuri şi pîre cu talent şi plăcere". Pe I.D. Sîrbu îl demască drept „cosmopolit", admirator al lui Blaga şi... titoist, deoarece îl chema... Sîrbu! Pe cînd autorul *Spaţiului mioritic* primea, ca ajutor de bibliotecar, 600 de lei pe lună, „Baconsky, pentru un singur poem (despre chiaburi, CEC, Odă lăptarului meu) încasa între 3000-5000 lei. Căuta mobilă şi covoare dc preţ, achiziţiona, de la fostele case mari, tablouri rare, blănuri şi perle veritabile". în iarna anului 1953, Blaga, însoţit dc I.D. Sîrbu, se întîlneşte pe o stradă din Cluj, cu un grup dc scriitori la modă, în frunte cu Mihai Beniuc şi Veronica Porumbacu; „Grupul trecea numai ia 10-15 metri de noi, pe celălalt trotuar, în dreptul Institutului de Istorie. Şi totuşi nimeni, nici măcar Beniuc (cu care fusese prieten atîţia ani) nu a schiţat cel mai mic gest de salut sau recunoaştere. Baconsky singur s-a desprins de grup şi ne-a făcut el, fiul de popă, marele amator de mobilă aristocrată - gestul acela ţigănesc, scîrbos, din cot... am rămas stupefiat. Blaga înverzise. Nu şi-a

revenit nici cînd ne-am despărţit”. Mai poate fi oare socotit A.E. Baconsky, aşa cum fac unii din confraţii noştri, un soi d*eangelus aestheti- cus?* întrebarea implică, desigur, o invitaţie la discuţie, ca şi multe altele ce se iscă din lectura deosebit de incitantelor pagini ale lui Ion D. Sîrbu.

ADDENDA

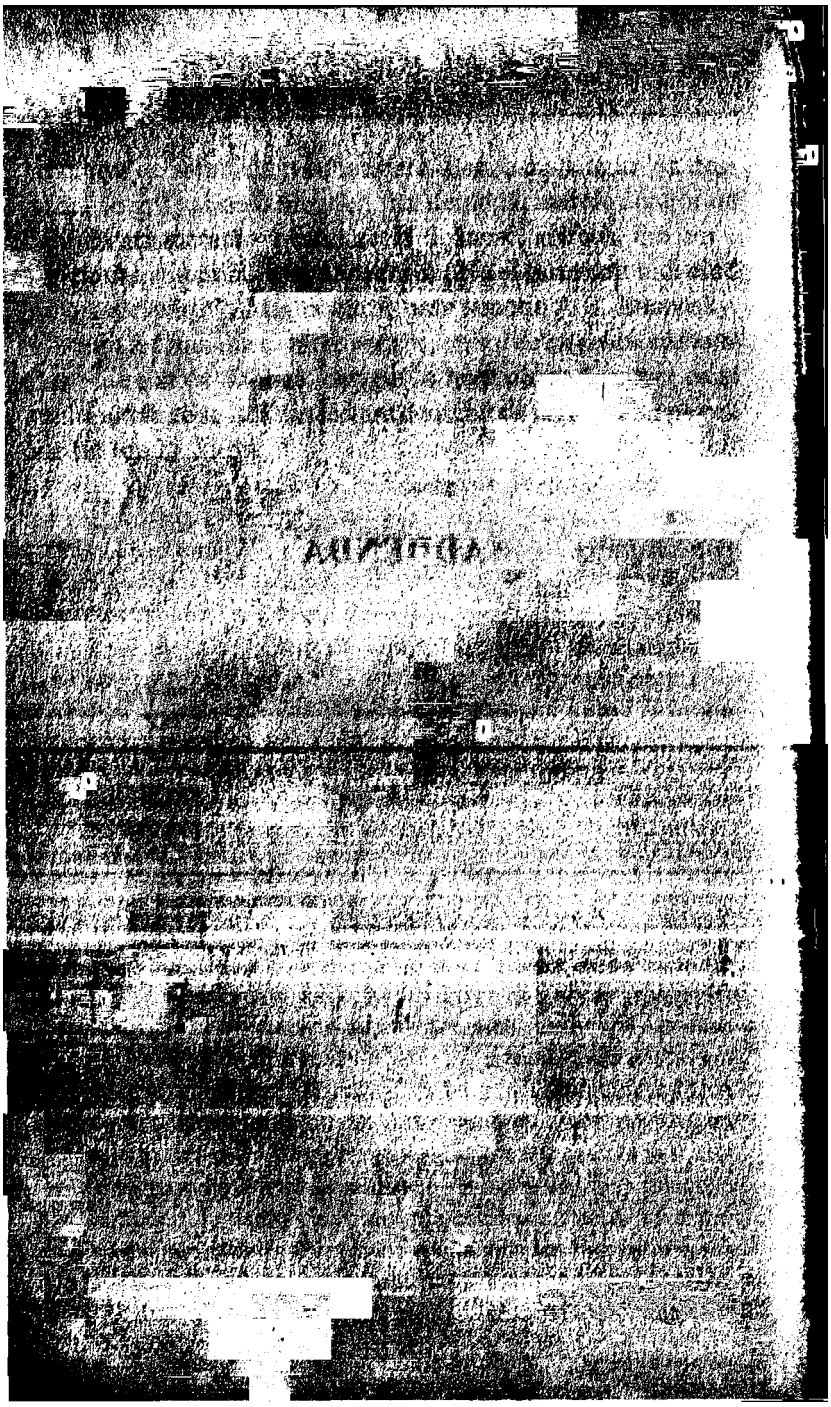

„Am fost şi rămîn un exilat intern”

D-le Gheorghe Grigurcu, am crezut despre dumneavoastră că sînteţi cel mai „estetic” (sau mai estetizant) critic literar cu putinţă, desigur, judecat strict prin scris. Apoi, fiind eu mai atentă la demersul dumneavostră, mi-am dat seama că sînteţi unul dintre acei critici literari care există la limita dintre actul primitiv al creaţiei şi cel secundar al interpretării lui. Răspundeţi-mi, vă rog, credeţi că semnele paraliterare şi literare prin care puteţi fi cunoscut cu adevărat erau vizibile cu ochiul liber?

Să cutez oare a vedea în nota sibilinică a întrebării dumneavoastră ceva măgulitor? Sau să fiu prudent? Întrucît nu-mi pot da seama prin ce „semne paraliterare şi literare” aş fi putut fi cunoscut „cu adevărat” şi cu atît mai puţin dacă ele ar fi fost „vizibile cu ochiul liber” (e, oricum, sigur că nu port o stea în frunte şi nici corn), prefer a mă gîndi la un mod (pe cît cu putinţă) impersonal. Cred că orice critic (autentic, adică avînd o chemare estetică) există „la limita dintre actul primitiv al creaţiei şi cel secundar al interpretării lui”. Deoarece creaţia este asumată ca o temă, răspunzînd, prin aperturi deseori largi, spre temele imediate ale existenţei. Scriind despre operele în care figurează iubirea şi moartea, eşti pus în situaţia de a vorbi despre iubire şi moarte. Critica de seamă alcătuieşte o operă de artă ea însăşi, un compendiu estetic al umanului. Consider că lucrul e în afara discuţiei, cu excepţia unor spirite congestionate de pedanterie, cărora le e frică de contactul cu literatura ca de o contaminare. Interesant este că şi problemele de tehnică interioară ale exegetului sînt asemănătoare cu cele ale creatorului propriu-zis, mişcîndu-se ambii între pura contemplaţie şi potenţa constructivă (expresivă). „între natură şi opere, afirma Paul Valery, între voluptatea

de-a vedea şi voluptatea de-a putea, schimbui-ile sînt infinite". Pentru critic, operele asupra cărora se aplică reprezintă un soi de natură. De unde şirul incomensurabil de raportări posibile, răspunzînd misterului genuin, inspirator. Cu cît cultul estetic e mai intens, cu atît indicele de „realitate" a operei sporeşte, impunîndu-se, în cazurile extreme, drept singura realitate. Se petrece astfel un fenomen straniu. Dacă pentru un cititor de rînd un roman e, desigur, o ficţiune, pentru un estet devine o lume aievea, acesta din urmă căpătînd alura unui Don Quijote, gata a convorbi cu personajele şi a trăi aventuros în spaţiul lor. Sau altfel spus, dacă opera e, cum o vede Ortega y Gasset, o insulă imaginară, înconjurată din toate părţile de realitate (din punctul de vedere al simţului comun), ea devine o insulă adevărată, înconjurată din toate părţile de iluzie (din punctul de vedere al estetului fanatic). Acum, spuneţi-mi drept, doamnă Marinescu: socotiţi că există o mai mare satisfacţie a artei decît cea de a preface în iluzie viaţa adesea strîmbă, impură, dureroasă etc.? Păcat că, între „semnele paraliterare şi literare" după care aş fi putut fi recunoscut (precum după coada unei comete sau măcar după un inel de împărat), nu cred că m-am învrednicit a fi suficient de „estet". Sînt încă prea tulburat de curenţii existenţei, apăsat de „prea mult suflet" (care e o veghe asupra realului), pentru a mă putea preda necondiţionat ficţiunii. Mă simt încă ispitit de reflecţiile moralistului şi de reacţiile cetăţeanului. Pe de altă parte însă, nu m-aş considera un bun apărător al esteticului dacă n-aş avea în vedere primejdiile ce-1 pasc în mediul social-politic, care impun investigaţii şi intervenţii în acest mediu. Poate că, paradoxal, sînt „estet" chiar datorită factorilor ce par a contraria esteticul...

Scrisul este numai o parte a unui întreg, în sensul importanţei, sau întregul însuşi?

Daţi-mi voie să vă răspund printr-o scurtă poezie a mea: Poemul e lacom vrea restul (restul e lumea).

Aţi fost plecat în străinătate vreodată? Nu cred să fi auzit despre dumneavoastră că aţi fost plecat. Dacă nu, de ce nu aţi practicat niciodată această evadare?

Deşi am fost în cîteva (puţine) rînduri invitat în străinătate, n-am putut niciodată (din varii motive) trece hotarele ţării. Aceste varii motive au ţinut totdeauna de sfera necazurilor ce nu-ţi îngăduie luxul „evadării". Inchipuiţi-vă o spălătoreasă poftită la un bal select, care ba are prea mult de lucru, ba are pe cineva bolnav în casă, ba ea însăşi e bolnavă. De fapt, am simţămîntul că e la mijloc lucrarea unui destin. Mi s-a hărăzit o existenţă închisă, izolată, pasivă, un fel de „mioritism" personal, ce impune un boicot al biografiei. Situat frecvent în spaţiile marginalizării, mi-am dat seama că sînt un „ghinionist", condiţie metafizică a cărei cunoaştere mi-a alinat întru- cîtva anecdotica hurducată a frustărilor legate de o anume conduită, de anume opţiuni morale şi civice. Am înţeles că sînt croit într-un anume fel şi că nu pot fi tratat ca şi cum aş fi fost croit altfel. Ca urmare, am lăsat mirajele să se mistuie cu stricteţe în afara mea. între ele şi *străinătate.* Patria mea sînt acum cele patru-cinci străzi din Tîrgu Jiu, pe care sînt obligat a mă mişca zilnic. E un loc de surghiun, atribuit de regimul trecut/prezent, prin măsuri punitive şi dificultăţi despre care am mai avut prilejul a vorbi. O patrie artificială şi nu tocmai veselă... Visul meu cosmopolit îl reprezintă capitala, acei Bucureşti agitaţi şi ameţitori (o defulare naţională), în care ajung din ce în ce mai rar, mai greu şi-n care, pentru mine, se adună precipitat şi Europa şi America şi „restul" universului. Singura cuviinţă îngăduită: postura de exilat intern. De ce să plec peste graniţă? Cu sau

fără îngăduinţa contemporanilor mei, vreau să fiu un exilat intern model.

Se spune despre literatura română că nu are puterea de a semnifica în afara hotarelor ţării noastre. Este adevărat? Dacă da, de ce?

Nu cred că literatura română are un handicap,vreo cocoaşă sau vreo altă sluţenie care s-o dezavantajeze în ochii străinilor. Cred că e o literatură bogată în valori dintre cele mai atracţioase. Pur şi simplu nu e încă percepută cum se cuvine. N-a bătut ceasul său istoric. Spre deosebire de optimiştii de paradă sau de truditorii pe şantierul europenizării personale, n-am impresia că procesul poate fi grăbit pe calea artificială, cam aşa cum s-ar preconiza trei recolte pe an acolo unde de regulă se coace una singură. Occidentalii nu acceptă să li se pună o pîlnie la gură în care să se toarne dorinţele noastre. Am încă vie senzaţia de dezgust în faţa acelor antologii alcătuite de oficialităţile totalitare, operaţii vinovate ale unei „estetici" nu numai de stat şi de partid, dar şi meschin-carieriste, în paginile cărora se lăfăiau invariabil cîţiva autori „bine văzuţi", în absenţa altora mult mai elocvenţi. Mentalitatea persistă odată cu vechiul personal diplomatic, securisto-ideologic, de o capacitate intelectuală adesea nulă (demiterile ori demisiile diplomaţilor noştri scriitori, de la Alexandru Paleologu la Gheorghe Schwartz, spun multe). Despre ce „imagine pozitivă a României în lume" (sintagmă festivistă, conservată şi ea) putem vorbi, cînd aceasta, privită din exterior ca şi din interior, lasă enorm de dorit? Incontestabil, există şi un alt gen de demersuri de captare a străinătăţii, unele pline de asiduitate şi clamoare. în ciuda programelor sonore, ne izbeşte însă aerul lor convenţional, zbaterea lor pe termen scurt, miza lor îndeobşte... individuală. Unele au o din ce în ce mai pronunţată incidenţă oficială, presupunînd *colaborări* de rău augur în spatele distincţiei excesiv lustruite ori a unor merite mai vechi, tip Dan Hăulică şi

Augustin Buzura, care par a continua europenizarea partinic programată, tip Virgil Cândea. Oamenii sînt vădit ai momentului, n-au suficientă detaşare, n-au suficientă „înţelepciune". Deşi pretind a privi în zări depărtate, n-au destulă perspectivă. Suflul generozităţii ocoleşte geamantanele lor de turişti ambiţioşi peste poate... E adevărat că un Cantemir sau un lorga au construit (deşi fără ostentaţie) punţi între ţara noastră şi Europa. Dar au fost alte numeroase spirite mari, de o indiferenţă faţă de difuzare, faţă de vitrina din afară, ce ar trebui să constituie pentre noi un subiect de reflecţie. Personalităţi ce au intuit zădărnicia unor amiciţii ori iubiri silite, stîngăcia unor strădanii neraţionale de a forţa mina în materie de spirit. între ele, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Lucian Blaga, Tu- dor Arghezi, E. Lovinescu, G. Călinescu. Oare au fost toţi aceştia nişte naivi, nişte trîndavi, nişte răi români? Profunzimea maximă n-are de multe ori răgaz pentru calcule de colportaj şi propagandă. Valoarea înaltă, conştientă de sine, implică doar o atenţie faţă de istorie, căreia îi respectă ritmurile... N-am vrut să spun cu acestea că nu e nimic de făcut ca literatura română să aibă o mai bună circulaţie şi înţelegere pe mapamond. Sînt multe de făcut. Dar cu măsură şi bun simţ, fără o încredere excesivă în sîrguincioasele „planificări" şi, cil atît mai puţin, fără dezonorante pactizări cu exponenţii totalitarismului. Să nu uităm că strălucita noastră echipă reprezentativă: Eugen Ionescu, Mircea Eliade, E.M. Cioran nu e rodul nici al unei acţiuni de ambasadă şi nici al unui program teoretic cu o avizare „superioară".

Recunoaşteţi poeziei un loc aparte în literatură? Sau este un Text printre alte Texte?

Decît să încerc a delimita Poezia, a o opune - subtilitate avocăţească - literaturii, prefer a-i vedea urmele pretutindeni unde se iscă frumuseţea prin verb. Sînt încă foarte sensibil la ideea unuia din autorii mei de căpătîi din studenţie, acum pe nedrept ocolit, deşi e unul din cei mai mari gînditori asupra frumosului pe care i-a dat omenirea, Benedetto Croce, care socotea că lirismul

reprezintă esenţa oricărui act de raportare a eului creator la univers, indiferent de particularităţile genurilor şi speciilor. în calitatea ei de „intuiţie pură" a artistului, opera nu poate avea decît o substanţialitate lirică. Dacă doriţi imagini mai dezinvolte, îl voi cita pe Novalis, care, în avîntul său nelipsit, totuşi, de un dram de pitoresc (sau mi se năzare?), afirma că poezia „alcătuieşte societatea aleasă", „familia bună", „frumosul menaj al universului". Această perspectivă pan-lirică pare a-şi găsi confirmarea în evoluţia scrisului în sensul unei amalgamări formale, al unor conglomerate mai mult ori mai puţin aleatorii ce poartă numele modest-vanitos de Texte. Nume ce evocă laolaltă atelierul, truda elaborării, dar şi solemnitatea rezultatului, sugerînd Logosul sacru. Luaţi, degustaţi, consumaţi (cu relativă încredere) textele cu o, în genere, indenegabilă aură lirică, spre care lunecă încet dar sigur deprinderile noastre literare!

Aţi scris critică literară, poezie, jurnal, comentariu politic şi aceasta mai ales după revoluţie. V-aţi simţit frustrat înainte de 1989 din pricini de cenzură sau, pur şi simplu, acum este un moment al literaturii ca şi oricare altul, cu specificitate şi structură proprie?

Să mai dau, cu permisiunea dumneavoastră, un citat din Novalis: „Cine nu ştie să facă poezii, le va judeca numai negativ. Adevăratul critic are capacitatea de a realiza singur ceea ce critică". Fără a-mi putea oferi eu însumi calificative, fie în poet, fie în critic, îmi dau seama că am căutat a respecta, într-un chip mai mult sau mai puţin reflectat, un asemenea principiu. Scriind versuri, critică, aforisme, n-am simţit îndemnul a scrie, cu puţine excepţii, decît despre poeţi, critici, moralişti. Romanul şi teatrul nu rn-au atras, întrucît nu mi-am acordat posibilitatea unei priviri a lor dinăuntru. Am simţit că e o chestiune de onestitate profesională să nu judeci pe cel ale cărui unelte nu te pricepi a le mînui. Procedez astfel de mulţi ani. Dacă după Revoluţie scriu/public mai abundent, aceasta se explică, desigur, prin abolirea

cenzurii, care-mi dă dreptul de a spune ceea ce înainte mi se interzicea. Se manifestă, probabil, un imbold de recuperare a „timpului pierdut", stimulat de numărul crescut al periodicelor îmbietoare. Cu toate că şi sub regimul trecut, n-am ezitat a provoca mereu malefica întreprindere inchizitorială ce ne supraveghea scrisul, refuzînd, cu oarecare ecou, principalele aspecte ale politicii culturale ceauşiste, ca şi personajele notorii ale compromisului, precum Adrian Păunescu, Eugen Barbu, Mihai Ungheanu, Al. Piru, Dan Zamfirescu etc. Unele comentarii mi se respingeau, altele izbuteau să iasă la lumină. Evident că-mi aprindeam paie în cap, însă „a trăi periculos" era un stil ce mă întărea sufleteşte, îmi facea mai suportabilă solitudinea impusă, colorînd-o cu dinamism. Pentru cine ar dori să-mi urmărească scrisul de-a lungul deceniilor, ar rezulta fară putinţă de tăgadă o continuitate în atitudine. Ea a fost pecetluită de autorităţile comuniste, spre a nu fi posibilă nici o altă interpretare, prin scoaterea mea abuzivă din cadrul redacţiei revistei „Familia", prin interdicţia de a mai lucra la vreo altă redacţie din ţară ca şi prin „legarea" mea, atît de feudală, de „glia" tîrgujiană...

Credeţi că ceea ce a reprezentat constnngere înainte de 1989 a fost un factor benefic pentru scris sau dimpotrivă?

Una din perfidiile speculative, puse în circulaţie după Decembrie, este şi această năstruşnică părere după care constrîngerea ar fi fost „benefică" pentru scris. Am impresia că C. Stănescu, nevoind a scoate din priză tendenţioasa maşinărie atît de prosperă în paginile „Scînteii", e unul din cei ce au exprimat-o printre primii. Şi nici Andrei Pleşu nu s-a dat în lături a o confirma, cu o pseudosapienţială înclinare a bărbii oficioase, marcînd încă un punct al imprevizibilei d-sale re-angajări. Adică, ar trebui să mai şi spunem mulţam asupritorilor noştri! E adevărat că şi marele ambiguu Noica murmură ceva în legătură cu „liniştea interioară", pe care a aflat-o în celula condamnării sale. Dar bunul simţ respinge generalizarea

unor atari bizarerii. Ciudăţenia unui individ chiar excepţional ar putea justifica oare extinderea unei aberaţii? A unei cruzimi? Privighetoarea nu trebuie orbită pentru a putea cînta. Se comite o mizerabilă confuzie între constrîngerea voluntară, disciplina morală a creatorului ce se supune benevol unui canon, şi cea silită, venită din mediul ideologic şi birocratic, ca o formă de tortură. Devierile, fragmentările, eliminările, eufemismele, întregul sistem de aluzii prin care nu o dată scriitorii autentici au fost nevoiţi a-şi preschimba directitatea protestului, a-şi atenua ori disimula convingerile, pot alcătui un muzeu al terorii spirituale. Ceea ce s-a salvat sub unghiul artei şi al conştiinţei, departe de a constitui o probă în favoarea supliciului, reprezintă o mărturie dintre cele mai patetice împotriva acestuia. Constrîngerile externe în artă n-au fost, nu sînt şi nu vor fi decît o monstruozitate.

Credeţi în evoluţia unei vieţi de la scriere spre înţelegere şi nonobiectivare? Ar putea fi acesta un drum complet?

Fără îndoială. Marile valori ale contemplaţiei sînt transverbale. Fără cuvînt a fost şi miracolul copilăriei, inspirîndu-ne speranţa nebună a unui reviriment. Dar poate că nu sînt suficient de contemplativ, nu am suficientă forţă lăuntrică pentru a mă putea desprinde de scris, acest drog al aproximării, situat într-un raport fatal cu imperfecţiunea fiinţei ce aspiră spre absolut (Dumnezeu). Ori poate că, aşa cum se spune, nu ajunge doar să doreşti marele extaz, pentru a-1 trăi. Trebuie să fii ales.

Vă place politica sau ceea ce reprezintă politica într-o perspectivă morală? Scrisul însuşi îl consideraţi caftind o treaptă în înţelegerea morală a lumii? Mă refer la faptul că faceţi, uneori, o reconstituire a unui trecut literar al unor „confraţi" dintr-o perspectivă aproape politică (textuală).

Nu se pune chestiunea dacă „ne place" sa „nu ne

place" politica. Ea este o demonie, foarte virulentă în unele epoci, pe care trebuie s-o acceptăm, aşa cum acceptăm un taifun, un ger sau o caniculă. Ca orice fenomen al intelectului cultivat cu intensitate, ea ajunge la fervoare, la paroxism, la viziune. Grăit-a marele maestru, Bismarck: „politica nu e o ştiinţă, ci o artă". Marii beneficiari ai politicii, su- per-starurile ei, trec cu dezinvoltură în mitologie, deci într-o zonă plasată „dincolo de bine şi de rău". Aci e pericolul. Principiile moralei funcţionează mai greu în acest climat de succes *istoric,* se blochează precum motoarele în apropierea O.Z.N.-urilor. Iată de ce un Hitler, un Stalin, un Mao, un Tito, un Ceauşescu sînt aclamaţi delirant nu doar de entuziasmele populare, ci şi de unii intelectuali subţiri. Dacă în cazul maselor, „magia" exercitată de către demagogul-despot poate constitui, pînă la un punct, o scuză, în cazul creatorilor ea nu poate fi aprobată decît printr-o culpabilă deliberare, nu poate fi însuşită decît printr-o motivaţie a interesului. Un grad de simulacru e inevitabil. Controlaţi, vă rog, prin datele biografice! Scriitorii oportunişti ajung neapărat demnitari, sînt trataţi cu onoruri şi remarcabile hatîruri materiale, de la M. Sadoveanu şi T. Arghezi, la E. Simion, Augustin Buzura şi Andrei Pleşu. Ei, cu propria lor mînă, îşi introduc în destinul literar şi uman o fisă politică. După care nu rezistă tentaţiei de a moraliza pe alţii şi de a pune ţara la cale. Nu e, aşadar, vina comentatorilor de a „politiza" ceea ce e politizat *de facto.* Cum ai putea să prezinţi culoarea florilor decît cu ajutorul unor imagini colorate? Cum ai putea studia muzica decît reproducîndu-i sunetele? Efectele cacofonice aparţin partiturii.

Aţi vrea să deţineţi funcţii politice?

Nu cred. Şi aceasta din două pricini. Mai întîi pentru că politica, aşa cum e practicată azi, cere o supleţe, din punctul meu de vedere, exagerată, o renunţare, deseori, la rostirea răspicată a

adevărului, o sacrificare măcar a unei cîtimi din reacţia ta intimă în favoarea grupului din care faci parte ori a celor cu care întreţii raporturi de alianţă. Vreau să fiu cu stricteţe stăpîn pe atitudinile mele. Aşa cum nu nn-ar conveni să scriu poezii sau articole „în colaborare". Vreau să am deplina libertate de opţiune şi de comportare, de la elementele de fond pînă la cele de amănunt şi nuanţă. în al doilea rînd, consider că, fiind un comentator al unor înfăţişări ale vieţii publice şi, mai ales, un critic ce-şi aşază confraţii, aşa cum spuneţi, într-o „perspectivă aproape politică" (chiar dacă fără o intenţie expresă: lucrez cu materialul clientului), *sînt.,* în asemenea împrejurări, într-un fel, un om politic. Atît cît pot fi, prin propriile mele resurse. Atît cît pot eu influenţa, prin scrisul meu, fie şi cu cele mai modeste rezultate, opinia publică. Postura de exilat intern consecvent poate că-mi oferă şansa unei credibilităţi în plus.

Credeţi în vocaţia politică a poporului român ?

Pentru moment măcar, „vocaţia politică" a poporului român este jugulată. Sublima izbucnire a mîniei nostre justiţiare, din decembrie ' 89, a reprezentat o spărtură solară de-o clipă, după care stratul gros de nori s-a refăcut. Nori în opacitatea cărora se aglomerează îndepărtate reflexe de apatie şi slugărnicie, reziduuri ale fricii şi făţărniciei, simularea savantă, bizantină, conformismul cu aparat pitoresc, fanariot, ca şi simplul dresaj la care a fost supusă partea inferioară a conştiinţelor, dînd spectacolul repulsiv al supunerii de masă. Mulţi compatrioţi, nepermis de mulţi, au uitat verticalitatea mersului, tîrîndu-se, au uitat să înainteze, furişîndu-se. Tot ce era mai vulnerabil, mai dubios, mai urît, toate impurităţile din sînul colectivităţii noastre au ieşit la suprafaţă, în condiţiile favorizante ale totalitarismului şi ale post-totalitarismului, într-o rotire fascinantă în răspăr, de

gunoaie răscolite cu putere. Un balcanism înjositor ne-a pecetluit. Chiar dacă Churchill afirma, la aflarea ştirii privitoare la actul de la 23 august, că România ar fi aidoma unei pisici care, oricum ai arunca-o, cade totdeauna în picioare, n-am ştiut să profităm de excepţionala situaţie creată de curajul cîtorva eroi care, cu mîinile goale, au răsturnat dictatura cuplului Ceauşescu. Faptul e de un tragism pe care încă nu-1 realizăm. Poate niciodată în istoria noastră n-am irosit o şansă mai importantă. în chipul cel mai stupid, am alunecat pe făgaşul acceptării aceleiaşi clase parazitare, ivite sub sloganele comuniste, care, folosindu-se de pretextul Revoluţiei, n-a făcut altceva decît să-şi întărească poziţiile, adăugind la puterea politică pe cea economică, în versiunea sa viabilă, capitalistă. Rezultatele celor două alegeri au arătat că ne-am furat singuri căciula. N- am fost capabili a readuce monarhia, adică a reintra în legalitate la treapta superioară a cîrmuirii statului. N-am aplicat punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara, adică am deschis larg poarta nemernicilor, invitîndu-i să ocupe noi funcţii de decizie. N-am pedepsit aproape în nici un fel pe marii torţionari şi profitori, nici măcar pe criminalii din decembrie. Ne-am pretat la diversiunea naţionalistă, într-o formulă ce seamănă ca două picături de apă cu cea prin care „geniul Carpaţi- lor" încerca a-şi ascunde falimentul polilateral. Cum să cred în „vocaţia politică" a poporului român, cînd nici măcar opoziţia nu dă dovadă de mai multă fermitate? Dacă îmi stătea în putere, aş fi îndemnat-o să boicoteze *in corpore* activitatea parlamentului, atîta timp cît pe băncile acestuia se află stîlpii notorii ai propagandei ceauşiste, căpetenii ale securităţii, inşi venali, dovediţi ca atare. Ar fi fost singura atitudine posibilă de demnitate activă. Scandalul provocat ar fi obligat puterea la o repliere. Ţara ar fi primit un îndemn la

purificare, nepreţuit. Aşa, continuăm a sta cot la cot cu indivizi ce nu reprezintă decît neruşinarea. Dialogăm cu ei, prin urmare îi luăm în serios. Cum, Doamne, putem recunoaşte ca „aleşi ai naţiei" pe cei ce n-ar fi trebuit, în virtutea unei elementare corectitudini, să primească dreptul de a participa, măcar cîţiva ani, la viaţa cetăţii? Sîntem mai prejos de înaintaşii noştri de la sfîrşitul primului război mondial, care nu s-au sfiit a condamna in justiţie şi a trimite efectiv la închisoare pe cîţiva însemnaţi scriitori şi gazetari pentru relaţiile lor cu ocupantul german, adică pentru un colaboraţionism mult mai puţin extins şi mai puţin nociv decît cel de care se fac vinovaţi destui din senatorii, deputaţii, înalţii dregători actuali. *Omul nou* continuă a ne teroriza, a ne terfeli ca popor. Omul degradării maxime, mercenarul tuturor atitudinilor profitabile, internaţionalistul care devine şovin, exponentul intereselor proletariatului care devine om de afaceri, adoratorul cîrmaciului, care pactizează cu cei ce l-au asasinat. Spectrul comunismului ne bîntuie noapte de noapte şi, îndrăznind tot mai mult, zi de zi. Cum să apreciem faptul că reprezentantul României în Consiliul Europei e... Adrian Păunescu? Cum putem explica revenirea în forţă a strigoilor ideologiei ceauşiste în posturi- cheie? Putea fi un coşmar mai întunecat decît acesta? Şi chiar dacă-i lăsăm la o parte pe protagoniştii proslăvirii dictatorului, cum am putea justifica încredinţarea intereselor majore ale ţării unor persoane precum Moiş, Ninosu, Teodoru, Hrebenciuc, ciocoi tipici ai tranziţiei, mărunţi paraziţi pe ogoarele mănoase ale statului? Ce au comun atari indivizi, şi mulţi alţii ca ei, înfipţi în funcţii „de răspundere", cu idealurile Revoluţiei? Corupţia acestei categori de parveniţi e atît de revoltătoare, încît... îmbogăţeşte limba. Se vorbeşte, bunăoară, în presă, de măsura de un hrebenciuc! Nu vreau să fiu greşit înţeles, dar ţin să-mi exprim convingerea că, în astfel de circumstanţe severe, rezervele faţă de integrarea României în Consiliul Europei şi în alte organisme internaţionale n-ar fi decît un serviciu făcut

intereselor poporului român. Un semnal de alarmă, al cărui răsunet ne-ar ajuta să ne venim în fire. E timpul să ia sfîrşit complezenţele fals democratice ale unor cercuri occidentale care, în modul cel mai nedemn, l-au încurajat şi pe Ceauşescu, mergînd pînă la a-i acorda soţiei sale titluri academice. Istoria nu trebuie să se repete, măcar la acest capitol atît de păgubitor pentru noi. Oare au fost răi patrioţi Saharov, Soljeniţîn, Lech Walesa, Havel, Nelson Mandela, cînd s-au ridicat împotriva unor avantaje oficiale nemeritate făcute regimurilor deficitare din punctul de vedere al democraţiei din ţările lor? De ce nu le-am urma exemplul? Autenticul patriotism se manifestă nu prin compromis, prin cocoloşirea adevărurilor dezagreabile, ci prin rostirea lor categorică în faţa lumii, prin privirea aţintită departe, cît mai departe în viitor, peste oricît de dificile obstacole.

Cum apreciaţi actuala resuscitare, la noi, a conflictelor interetnice?

Vrajba interetnică a fost cultivată cu sistem de către Nicolae Ceauşescu, ajutat cu hărnicie de locotenenţii săi propagandistici, actuali senatori, cu scopul de a racola un mit întunecat, de a-şi asocia un curent al subconştientului colectiv, care să-i consolideze puterea. Nu altminteri proceda Hitler, după cum putem afla şi din cartea lui Emst Cassirer, *Mitul şi Statul.* Neocomuniştii păşesc pe aceleaşi urme scelerate. Ireversibil aşezaţi sub zodia lui pseudo, încearcă a abate memoria noastră publică pe o pistă tendenţioasă. In loc de a face procesul celor vinovaţi de 45 de ani de dezastru naţional, ne asmut împotriva naţionalităţilor conlocuitoare, în special a maghiarilor, evreilor, ţiganilor. Manipulînd, în mod criminal, deviza „nu avem dreptul să dăm uitării", caută a reînvia conflictele naţionale, unele cu incontestabile implicaţii sîngeroase, a căror rememorare riscă a provoca situaţii de tip iugoslav. Memoria e uzurpată cu cinism. Scopul? Evident, cel de-a face uitate atrocităţile comunismului. De a-i lăsa în libertate pe călăii pe care adeseori îi ştim cu nume şi adresă. De a dezbina populaţia ţării, de a scinda opoziţia.

Dar maghiarii - vizaţi în primul rînd dacă exceptăm cercurile lor extremiste, reduse, nu ne sînt duşmani. Nu trebuie trataţi ca duşmani. Episoadele conflictuale ale trecutului trebuie depăşite. Se cuvine a ţine seama de aspiraţiilor lor ca de propriile noastre aspiraţii. Pe meleagurile Transilvaniei, istoria românilor se împleteşte cu istoria maghiarilor şi această realitate nu poate fi ştearsă cu buretele. Garanţiile pe care le-au primit maghiarii cu ocazia Marii Uniri din 1918 reprezintă o chestiune de onoare pentru poporul român şi, după cîte ştiu, însuşi Iuliu Maniu a avut mereu grija respectării lor. Cum ne putem imagina o viaţă naţională civilizată, la standardele continentale, despre care ni se tot vorbeşte, fără a lua în considerare doleanţele legitime ale

celei mai importante minorităţi de la noi? Naţionalismul miop şi agresiv nu e un bun consilier. Reacţiile primitiv-umorale nu ne pot aduce decît nenorociri. Cărturarii luminaţi, de la Nicolae Bălcescu la I. Negoiţescu, au înţeles necesitatea unei reconcilieri istorice cu maghiarii. Lucian Blaga îmi spunea, nu o dată, că doreşte să întreţină cu confraţii săi maghiari relaţii europene. E o chestiune nu numai de demnitate, ci şi de stringentă logică politică. Azi, maghiarii reprezintă la noi, prin liderii lor, un avanpost al democraţiei. Nu putem renunţa, bineînţeles, la o poziţie critică faţă de concepţiile lor, ca şi faţă de orice alte concepţii politice. Insă nici nu putem ignora semnalele lor negative, fară a ne ignora propriile interese, în cuprinsul luptei comune pentru edificarea unei lumi întemeiate pe valorile umanismului şi ale creştinismului. Numai lichidînd sechelele xenofobiei, renunţînd la a fi „români verzi", caragialeşti, putem fi români respectabili. Unul din testele hotărîtoare ale patriotismului românesc cred că îl constituie atitudinea receptivă, leală, constructivă faţă de problema maghiară. Discursul patriotard, care nu năzuieşte a stabili relaţii paşnice, confra- terne cu maghiarii dinăuntrul şi din afara României, într-un orizont al reconcilierii fundamentale, după modelul franco-german sau după cel polono-german, poate fi, cu toată liniştea, taxat drept demagogie.

Se va schimba oare, calitativ, literatura română, în conjunctura dată? Dacă da, în cefei ar putea critica literară să o influenţeze?

Aşa cum am mai afirmat şi cu alte prilejuri, nu pot profeţi viitorul literaturii. Obişnuim a avansa doar supoziţii, bănuieli, ipoteze, îndeobşte de natură... optimistă. La ce bun? In schimb, e posibil a efectua o revizuire a creaţiei noastre literare din perioada totalitară. E chiar strict necesar. Peisajul literaturii române postbelice apare încă, din păcate, confuz. Ar putea fi comparat cu o grădină neîngrijită, în care florile sînt acoperite adesea de luxurianţa buruienilor impetuoase, şi asta nu chiar întîmplător, ci ca urmare a unei tactici

duplicitare a puterii, stînjenite de valorile ce-i scăpau de sub control. Se încerca neutralizarea acestora prin amestecul cu nonvalorile. De asemenea, printr-o dozare interesată a proporţiilor, de la minimalizare pînă la hagiografie... Sînt convins că unele glorii actuale se vor reduce considerabil. Se va vedea că un Marin Sorescu se află mai aproape de G. Topîrceanu sau I. Minulescu decît de Blaga sau Arghezi. Că imnografia interminabilă a lui Ioan Alexandru a devenit plicticoasă şi că la rubrica poeziei mistice sînt mai dense, de pildă, parafrazele evanghelice ale Angelei Marinescu. CăNichita Stănescu e un poet între alţii, îndeajuns de departe de Eminescu cu care, într-un chip pripit, a fost asemănat, produs al unui mit cu un dezastruos efect necritic, atingînd aspectele unei psihoze. Că Eugen Simion, care se opune din răsputeri revizuirilor, nu e decît un lovinescian răsturnat, un belfer prezumţios, predînd propria-i autoritate tot mai şubrezită. Că nici Marin Preda, nici Eugen Jebeleanu, nici Geo Bogza, indiferent de valoarea operelor lor (tratată deocamdată nediferenţiat encomiastic) şi a unor gesturi de relativă şi tîrzie diferenţiere politică, nu vor putea supravieţui ca „repere morale". Altora le revine acest rol, unor personalităţi care şi-au săpat suferinţa în spirit şi carne, care n-au îngenuncheat niciodată în faţa autorităţilor comuniste şi n-au cunoscut niciodată bunăstarea ca răsplată a „adaptării" la vremi cumplite. în primul rînd, unor mari victime ale Gulagului, de la V. Voiculescu, Mircea Vulcănescu, Dan Botta, Gheorghe Brătianu la Nicolae Steinhardt şi Petre Tuţea. Prevăd de asemenea un mare prestigiu celor ce au fost lampadoforii spiritului critic, în frunte cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, I. Negoiţescu. La fel docţilor exegeţi vărsaţi în universalitate, precum Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu, Toma Pavel şi, desigur I. Petru

Culianu. Se va revizui statutul încă pe nedrept periferic al lui Cornel Regman. Din rîndul poeţilor, vor beneficia de atenţia ce li s-a refuzat pînă acum (vezi şi oribila imagine a literaturii noastre contemporane din manualele şcolare, bizuită pe 5-6 şaizecişti „consacraţi", care ocupă aproape toată scena) autori precum Gellu Naum, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Ion Caraion, Emil Brumam, Petre Stoica,
C. Abăluţă, Florin Mugur, Şerban Foarţă, Cezar Ivănescu, Sorin Mărculescu, Daniel Turcea ş.a. Lui Radu Petrescu i se va înălţa un monument din înseşi elementele marelui său har şi ale marilor frustrări de care a avut parte, a cărui umbră va face probabil pe unii „predişti" exclusivişti să se trezească la realitate. Simbolicul Paul Goma va deveni, peste urzelile tuturor îndoielilor şi resentimentelor, la fel de apreciat precum e în Occident. I.D. Sîrbu va fi socotit una din prezenţele marcante ale literaturii postbelice. Figuri complexe, de la Alexandru Paleologu, Alexandru George, Tudor Ţopa, la Livius Ciocârlie se vor bucura şi ele de onorurile cuvenite (şi neacordate totdeauna la timp) celor aleşi. Va urca şi astrul părelnic solitar şi cu certitudine teribilist al lui Sorin Dumitrescu. Optzeciştii îşi vor preciza aşijderea importanta contribuţiei decantată într-un rezonabil joc al diferenţierii şi continuităţii. Prezenţa lor monolitică şi, acum, în ciuda multitudinii de nume, uşor monotonă, va face loc, sperăm, unor reliefuri personale, mai puţine însă mai precise, în temeiul evoluţiei estetice şi de conştiinţă.

Ce semnificaţie morală au argumentările dumneavoastră negative în ce priveşte diverşi autori şi ce semnificaţie morală au argumentările pozitive? Le separaţi ca valoare morală?

Eu nu le separ, însă unii interlocutori atribuie propoziţiilor mele negative ţeluri ascunse. Ca şi cum

critica n-ar fi un sistem coerent între afirmaţie şi negaţie, aşa cum e între căldură şi frig, între lumină şi umbră. Nevoind a accepta obiectivitatea (buna-credinţă) a negaţiilor ce le practic, comentatorii cu pricina le fac procese de intenţie. Pretind a vedea în ele nu ştiu ce „invidii" şi porniri distrugătoare, de parcă m-aş pregăti să dinamitez literatura română... Faptul trădează două incapacităţi, a) Cea intelectuală, de a respinge argumentele prin contraargumente. b) Cea morală, de a te confrunta cu pluralismul conştiinţei literare, deci cu starea ei naturală. Dl E. Simion şi alţii *ejusdem farinae* ţipă că-i „urăsc". Dar, nesupunîndu-se obiectului discuţiei, fugind ca diavolul de tămîie de analizele şi probele mele, nu pot nici măcar dovedi că n-am dreptate. Mă încurajează împrejurarea că lumea noastră literară îşi dă seama tot mai limpede de situaţie. Departe de a avea succes în ofensivă, cavalerii noului oportunism, îmbrăcaţi în armuri de mucava, nu-şi pot apăra nici măcar identitatea. Spectacolul e de un umor trist.

Cum vedeţi viitorul în ce ne priveşte pe noi, românii? Dar viitorul dumneavoastră personal?

Iarăşi precizînd, fără a fi oracol, din simple deducţii raţionale, nu văd nimic îmbucurător în viitorul nostru naţional. Cel puţin în viitorul apropiat. Cum aş putea crede în redresarea societăţii noastre cînd, de pe treptele puterii restauraţioniste, ne moralizează şi ne ocărăsc vechii nomenclaturişti, barzii cei mai deocheaţi ai compromisului, sacerdoţii liturghiei negre ceauşiste? Cum mi-aş putea imagina că ne aflăm pe drumul cel bun, cînd, de fapt, nu ne clintim de pe tărîmul pierzaniei? Cînd ne mănîncă, pe de o parte, mizeria, iar pe de alta minciuna oficială? Cînd doar cîţiva înalţi delegaţi occidentali văd, din fuga limuzinelor ori pe ferestrele încăperilor unde se desfăşoară fastuoase dineuri protocolare, „progresul" nostru pe „calea

democratizării”? Mulţimi imense somnolează încă întru raţiune, mişcîndu-se automat la împungerea beţigaşului cîrmuirii, rumegînd, în profunda lor neştiinţă provocată, conceptele nefastei propagande. Pentru a scutura povara mentalităţii de robi, vor trebui să apară generaţii noi. în privinţa aceasta cred că nici măcar celor mai puţin sceptici decît noi nu le e permisă nici o iluzie... La cele arătate se adaugă manifestarea opoziţiei, surprinzător de moale, de ineficientă. Ba chiar înfaţişînd momente contradictorii. Dl Ion Raţiu e, din cîte cunosc, primul om politic român care „dă nas” lui Adrian Păunescu, încă nereintrat în circuit, acordîndu-i un interviu în serial, facîndu-i complimente şi poftindu-1 în preajma d-sale. Dl Alexandru Paleologu eliberează cu filotimie certificate de bună purtare unor inşi precum Adrian Păunescu şi D.R. Popescu, iar dl Ştefan Aug. Doinaş acceptă a convorbi pe micul ecran cu directorul revistei „Totuşi iubirea”, recunoscîndu-i astfel o legitimitate şi o onorabilitate. Gafe? Sau consecinţele unei hipnoze precum cea descrisă de Thomas Mann în *Mario şi vrăjitorul*? Totalitarismul continuă a se juca cu noi precum şoarecele cu pisica. Şi nu fără rafinament, întrucît şoarecele e, nu de puţine ori, un şoarece de mare soi intelectual. Cît priveşte viitorul meu personal, mi-a parvenit din surse sigure informaţia că autorităţile vor căuta să-mi repartizeze locuinţa la care am dreptul în capitală, unde am căpătat serviciu în urma răsturnării din decembrie, după anul 2093. Deoarece timpul trece repede, îmi convine şi o asemenea soluţie. Nici nu e mult *un veac ele singurătate!* Mai bine mai tîrziu decît niciodată, nu-i aşa?

îmi puteţi indica un aforism preferat?

Mă urmăreşte, în ultimul timp, următoarea cugetare a lui Virgil Ierunca: „o luptă fără speranţe

prezintă garanţia unui plus de autenticitate”.
Interviu realizat de Angela Marinescu pentru *Vatra* (1993)

Manipularea valorii şi altele

1. *în opinia redacţiei noastre, multe din conflictele care tulbură lumea literară au, dincolo de motivele afişate, o cauză constantă: „ lupta” între generaţiile literare. Dv. ce credeţi?*

Ţin mai întii să-mi exprim scepticismul faţă de noţiunea de generaţie literară, ca şi faţă de orice noţiune colectivistă în domeniul creaţiei, care se bizuie pe valoarea individuală. Ecusonul generaţiei are numai în parte un alibi estetic, reprezentînd adesea un permis de liberă trecere pentru mediocri şi nechemaţi. Orice reprezentare a generaţiei implică un rabat făcut cantităţii (Balzac: „O generaţie este o dramă cu patru sau cinci mii de personaje reliefate”). Există, desigur, o anume ritmicitate a înnoirilor în literatură şi artă, dar ele nu sînt determinate doar de aportul deosebirilor de vederi, mai mult ori mai puţin tensionate, între copii şi părinţi, ci şi de numeroşi alţi factori. Polarizarea creatorilor pe generaţii ne apare foarte relativă. Uneori, oamenii cu o vîrstă apropiată se adună în jurul unor gesturi creatoare şi puncte de program, alteori nu. Dacă paşoptiştii ori junimiştii s-au solidarizat pe unele poziţii comune, nu acelaşi lucru îl putem afirma în legătură cu interbelicii. Diversitatea prodigioasei perioade pe care au reprezentat-o e atît de accentuată, încît n-am putea-o reduce la o tablă doctrinară ori la o unitate stilistică, fără a o mutila. Ce relaţie este între Tudor Arghezi şi Liviu Rebreanu, între E. Lovinescu şi Lucian Blaga, între Camil Petrescu şi Nichifor Crainic, între Hortensia Papadat-Bengescu şi Bacovia? în schimb, „tinerii” viforoşi ai anilor ’30, un Mircea Eliade, un Cioran, un Eugen Ionescu, un Noica, fac din nou figura unei generaţii cu profil distinct, resortul mentalităţii lor fiind cel al unei ideologii vitaliste, iraţionale, rebele, venite în speţă pe filieră germană şi franceză. Generaţia şaizecistă?

Posibil, dar ca o asumare a unui protest împotriva proletcultismului, ca o resurecţie a tradiţiei şi ca o deschidere a ferestrelor spre lume, deci ca un fenomen cu rădăcinile în contextul socio-poli- tic. Sarcinile ei *trebuiau* efectuate de cineva, aşa cum o recoltă e strînsă de o echipă de muncitori sau de alta, aşa cum un incendiu e stins de un grup de pompieri ori de altul. De altminteri, prin forţa lucrurilor, modelele şaizeciştilor sînt „vechi" (cu excepţia lui Labiş). înainte de a încerca a-şi lua avînt pe cont propriu (cu rezultate eterogene, în genere idealizate, din dublul motiv, contradictoriu, al împotrivirii la jugularea creaţiei de către oficialităţi şi al oficializării creaţiei „protestatare"), ei s-au reîntors la Arghezi, la Blaga, la E. Lovinescu, la G. Călinescu, la Tudor Vianu etc. Producţia majorităţii exponenţilor generaţiei în cauză nu poate fi înţeleasă fără pasul hotărîtor al revenirii la sursele interzise sau contrafăcute, din unda cărora au fost luate paradigmele vizionare, elementele universului conceptual şi sensibil, chiar un anume lexic, loan Alexandru, Ana Blandiana, Ion Gheorghe, Cezar Baltag, Grigore Hagiu, Ileana Mălăncioiu, Gheorghe Pituţ, G. Alboiu nu pot fi concepuţi în afara marilor modele tradiţionale, misterios-arhaizante, în frunte cu Blaga, Arghezi, Bacovia. Critica şaizecistă, la rîndul său, a pus în valoare ideea autonomiei esteticului şi a început prin a actualiza uneltele predecesorilor dintre cele două războaie. De unde frapantul aspect funcţional al seriei '60, rostul său de restabilire al unui firesc valoric, al unui ethos al creaţiei cumplit de încălcat. De unde şi organizarea ei, purtînd pînă azi urmele de improvizaţie dictate de imperativul urgenţei. Etajul superior e cel al marilor privilegiaţi: Nichita Stănescu, loan Alexandru, Ana Blandiana, Ion Gheorghe, Marin Sorescu, Adrian Păunescu etc. Etajul inferior aparţine unor poeţi nu mai puţin înzestraţi (frecvent

chiar dimpotrivă), care însă, din pricini varii, n-au intrat în joc la momentul oportun ori n-au captat atenţia criticii de „întîmpinare”, interesată a-şi alcătui un grup de şoc, fatalmente limitat: M. Ivănescu, Leonid Dimov (ceva mai în vîrstă acesta, cot la cot cu şaizeciştii), Şerban Foarţă, Sorin Mărculescu, Virgil Mazilescu, Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Dan Laurenţiu, Marius Robescu, Daniel Turcea ş.a. Oricine îşi va da seama imediat de diferenţa de tratament între primul şi al doilea lot. Dacă cei dintîi alcătuiesc un veritabil sanctuar al valorii lirice supreme, ceilalţi, care s-au impus mult mai greu (a se vedea evoluţia cronicilor ce li s-au consacrat), au rămas într-o soi de „rezervă”, de „anexă”. Popularitatea ultimilor e, în consecinţă, cu mult mai scăzută... E de aşteptat în acest moment în care are/trebuie să aibă loc o rediscutare a literaturii contemporane, să li se facă dreptate. Cu siguranţă că li se va face, dar cu cît mai repede şi mai categoric, cu atît mai bine! în fme, s-au manifestat optezicistii, de asemenea într-un dispozitiv cert de generaţie omogenă şi prezentînd unele similitudini cu şaizeciştii. Ca şi autorii anilor ’60, ei au fost nevoiţi a face faţă unui climat din ce în ce mai ostil creaţiei, prin treptata reducţie a scurtei liberalizări de după 1965. Ca şi aceia, au fost îmbrăţişaţi spontan de o critică ce i-a simpatizat nu doar pentru virtuţile estetice şi intelectuale remarcabile, ci şi pentru ceea ce întruchipau ca formă de rezistenţă împotriva opresiunii şi imposturii pe care o promova stăpînirea. însă cu toate că n-a lipsit, pe alocuri, supralicitarea valorică, ea n-a avut, totuşi, caracterul ostentativ din deceniul şapte, deoarece optzeciştii nu mai apăreau pe un teren viran, ci într-un peisaj literar bogat, rod al presiunii pe care scriitorii din mai multe generaţii au exercitat-o asupra puterii, profitînd de detenta de la începutul conducerii lui Ceauşescu şi încercînd ulterior a prelungi unele din libertăţile dobîndite atunci. Să vedem care sînt şi alte deosebiri dintre optzecişti şi şaizecişti. Poeţii în blugi n-au mai fost siliţi a

recurge la modelele fundamentale, cu încărcătură tradiţională, putînd opta pentru ceea ce li se potrivea, atît temperamental, cît şi sub unghiul tacticii, şi anume pentru avangardism, pentru poezia de frondă, ironică, şocantă, inconformistă. împotrivirea lor la tiranie şi nemulţumirea faţă de degradarea existenţei în societatea românească (o postură politică manifestată cu mai mare energie şi statornicie în raport cu predecesorii lor imediaţi, ce s-au lăsat adesea neutralizaţi ori chiar s-au pus în serviciul declarat al ideologiei de partid), şi-au găsit expresie într-o feerie prozaică, într-o bufonadă a automatismelor, într-o comedie a limbajelor contactate la diverse nivele. Gravitatea liturgică sau convulsionată pînă la apocalipsă a abordării cosmosului a făcut loc unei bune dispoziţii juvenile, unei blazări rezolvate în burlesc, unei parodii a propoziţiilor mitice ori numai serioase... Spre deosebire de şaizeciştii rapid selectaţi şi organizaţi într-o elită ce a dezavantajat şi dezavantajează încă pe cei mai buni dintre ei, optzeciştii au rămas democratic risipiţi într-un număr foarte mare, încercîndu-şi şansele cu o umoare aparent egală... Cei cîţiva care s-au afirmat mai pregnant nu alcătuiesc, prin instituţionalizare, o piedică în afirmarea camarazilor lor. Din fericire, fenomenul unei autostructurări premature le rămîne necunoscut. în schimb, un excesiv sentiment de corp le-a dezvoltat o oarecare suficienţă. Binevenită în militantismul lor, iniţial antitotalitar şi acum în favoarea idealurilor democraţiei, această dispoziţie ce i-a îndemnat a se comenta doar între ei şi a aborda, în rest, doar chestiuni generale, îşi vădeşte slăbiciunea cînd e vorba de situarea lor în cîmpul nu doar sincronic, ci şi diacronic al literaturii. Conştienţi, pe bună dreptate, că au inaugurat un nou capitol în viaţa literaturii noastre actuale (uneori însă indispuşi de filiaţia avangardistă pe care o învederează discursul lor, înclinaţi a-şi exagera originalitatea), optzeciştii au omis a se confrunta cu înaintaşii lor proximi ori mai

îndepărtaţi. O neaşteptată discreţie pluteşte în textele lor exegetice şi confesive, bunăoară în legătură cu cvasitotalitatea şaizeciştilor. Acceptare culturală? Admiraţie nediferenţiată? Dispreţ aşijderea nediferenţiat? Lipsă de interes? E greu de dat un răspuns. Oricum, e un deficit al atitudinii cu care sînt datori faţă de ei înşişi. „Tinerii" deceniului patru îi negau cu inteligentă înverşunare pe „bătrînii" consacraţi ai acelui timp, de care nu-i despărţeau, cîteodată, diferenţe mari de vîrstă, şaizeciştii au polemizat explicit ori măcar implicit cu şabloanele realismului socialist, producătoare de scrieri sub-estetice, şi s-au raliat extatic la marile nume interbelice. Pentru a-şi cristaliza concepţia diferenţială şi a-şi contura profilul (de grup ori individual), poeţii în blugi se cuvine a-şi preciza poziţia faţă de autorii în succesiunea cărora, în mod obiectiv, se aşază.

2. *Cum vedeţi raportul dintre notorietate şi valoare în contextul literar actual?*

Unul dintre viciile vieţii culturale sub regimul totalitar l-a reprezentat manipularea valorii. în timp ce, în perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej, marii noştri scriitori şi cărturari erau marginalizaţi, falsificaţi ori interzişi, pe soclurile rămase vacante s-au cocoţat o mînă de oportunişti şi veleitari, pe măsura „competenţei" în domeniu a cîrmuitorilor, cu scopul principal de a le sluji propagandistic interesele. „Notorietatea" unor A. Toma sau E. Frunză, M. Davidoglu sau I. Vitner s-a impus prin decizie oficială, trecîndu-se şi la „recuperarea" post-mortem a unor minori precum Ion Păun-Pincio, D. Th. Neculuţă, Alexandru Sahia. Subdezvoltaţi intelectual, înalţii activişti comunişti se complăceau în societatea literaţilor de joasă calitate. După 1965, cînd regimul a hotărît să slăbească strînsoarea chingii ideologice (nu din generozitate, desigur, sau dintr-o subită iluminare a spiritului său mărginit, ci

pentru a-şi reduce izolarea şi a obţine astfel niscaiva beneficii, atît în perspectivă internă, cît şi în perspectivă externă), s-a recurs la alte procedee, mai subtile, de exploatare a valorii estetice. Pe de o parte, au fost acceptaţi unii autori mai înzestraţi, ce s-au afirmat cu destulă greutate (reprezentanţii generaţiei ’60, la început ţinuţi la distanţă, şicanaţi, daţi ca „exemple negative”). Puterea şi-a dorit o literatură care s-o reprezinte în mod mai substanţial decît proletcultismul, şi chiar un clasicism de stat! Drept care a încurajat hiperbolizarea unor scriitori, acordîndu-le avantaje şi onoruri, oficializîndu-i, trecîndu-i în manualele şcolare. Ba uneori chiar prefacîndu-i în fetişuri, interzicînd adică discuţia critică liberă asupra lor. A fost o manieră tipic totalitară, de „naţionalizare”, o „expropriere” pe tărîm literar, vizibilă de la Nicolae Labiş şi Nichita Stănescu la Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici, Adrian Păunescu etc. Cel ce cuteza a formula rezerve faţă de aceşti „monştri sacri”, fie nu era publicat (vezi cazul Şerban Cioculescu, căruia i-au fost respinse comentariile privitoare la autorul *Necuvin- telor,* asupra căruia a pogorît măsura de intangibilitate, hărăzită oricărui bun al poporului), fie devenea pasibil de aspre sancţiuni administrative şi civile (vezi cazul subsemnatului). Mitologizarea se proiecta şi în trecut. Dacă obtuzitatea propagandistului iniţial i-a selectat pe obscurii Neculuţă şi Sahia, pretenţiile succesorului său ideologic au evoluat, instituind cultul unor nume mari, dintre care unele (istoria îşi are hazul său trist!) au fost ani în şir puse la index: T. Arghezi sau G. Călinesci;. De la discreditul programat s-a trecut la admiraţia programată, la fel de hibridă. Pe de altă parte, s-a înjghebat o categorie de nomenclaturişti literari, cu pretenţia de a i se asigura un „spate” în ierarhia propusă de critică. Preşedinţii Uniunii Scriitorilor, majoritatea directorilor de reviste, de

ziare, de edituri, spre a nu mai vorbi de autorii ajunşi membri în c.c. sau deputaţi în M.A.N. erau practic in-discutabili. Verificaţi, vă rog, presa timpului! Li se închinau vrafuri de articole exclusiv sau preponderent elogioase, indiferent de valoarea lor reală, şi nu numai sub iscălituri anodine, ci şi sub cele ale unor exegeţi de seamă. Bineînţeles, nu tocmai spre cinstea ultimilor! Această mafie politic-administrativă a literelor a parazitat pe toată durata regimului comunist, chiar dacă mulţi exponenţi ai ei nu depăşeau mediocritatea ori veleitarismul. Au fost astfel necondiţionat elogiaţi nu doar Mihai Beniuc, Zaharia Stancu, Virgil Teodorescu, G. Macovescu, D.R. Popescu, ci şi Ion Dodu Bălan, Nicolae Dragoş, Valeriu Râpeanu, N.D. Fruntelată şi, evident, Dumitru Popescu-Dumnezeu. Dacă ne-am ghida după cronicile ce le-au fost slugarnic închinate, ar trebui să-i promovăm în rîndul clasicilor ori măcar al scriitorilor foarte importanţi. Aşa cum spuneam, între exegeţii lor de casă s-au aflat şi nume dintre cele mai (altminteri) onorabile... Să menţionăm şi micile clanuri provinciale, sucursale ale centrului nomenclaturist, care-şi cereau şi ele cota de beneficii. De ce numai bucureştenii şi nu şi noi, îşi ziceau şi acţionau în consecinţă, un Mircea Radu Iacoban la Iaşi, un Anghel Dumbră- veanu la Timişoara, un Al. Andriţoiu la Oradea, un D.R. Popescu la Cluj (înaintea propulsării sale, pentru „vrednicie", ca preşedinte- impostoral Uniunii Scriitorilor, în 1981). Ciocoi ai condeiului, aceştia şi-au împărţit teritoriul ţării în zone de influenţă şi profit, avînd un program de activitate ce oscila între temenele la „organe" şi producţia împestriţată, la rîndul ei, de nedemnităţi... Mecanismele notorietăţii fabricate ori omologate în cabinetele de partid au funcţionat atît de diabolic, încît nici azi lucrurile n-au revenit în matca bunului-simţ. Destui din vechii colaboraţionişti şi zbiri publicistici persistă în acţiu-

nea lor de proslăvire a comunismului şi de infamă denigrare a valorilor autentice, a fostelor victime, a militanţilor pentru adevăr şi justiţie. Epave morale precum Eugen Barbu sau Adrian Păunescu şi-au păstrat şi chiar şi-au amplificat notorietatea de reprezentanţi ai Răului. Sîntem încă departe de a fi clarificat cazurile dubioase, de la un Marin Preda, care alterna unele momente de protest împotriva puterii cu linguşirea ei şi îşi dirija propria apologie cerînd criticilor ce voiau să publice la editura ce o conducea să-l laude, prezentat drept o „pildă morală" absolută şi sustras în continuare unei analize dezinhibate, pînă la un D.R. Popescu, devenit cea mai docilă unealtă a partidului în vederea reprimării confraţilor săi, căruia i se ia apărarea pentru că a aprobat lui X sau Y o...călătorie în străinătate (nu pe banii lui şi nici fără vreun interes personal!), ori pînă la un Marin
Sorescu, caz tipic de „adaptat" la toate curţile (un fel de Guţă Tătă- rescu liric), care nu ezită a se declara „dizident prin operă" (?), după cum nu ezită, aşa cum făcea şi sub Ceauşescu, a-şi ataca, în chip cinic, colegii de scris aflaţi la nevoie, spre a putea face sluj în faţa autorităţilor. O atmosferă de indecizie, de apatie şi torpoare ne opreşte de la expresia unor opinii ferme, de care conştiinţa publică are vitală nevoie. Şi în primul rînd conştiinţa noastră de breaslă! Atitudinile de corecţie şi revizuire sînt încă sporadice, primite cu suspiciune, dovadă a gradului grav de infestare a societăţii româneşti cu morbul totalitar (inclusiv - trebuie să recunoaştem deschis acest dureros adevăr - în segmentul său scriitoricesc, de la care aşteptăm să facă ordine măcar în cadrul său). Ne e teamă de adevăr. O grea inerţie ne împiedică a ne disocia de trecutul prielnic, aidoma oricărui mediu opac, profitorilor. Şi în vreme ce subscriem prin pasivitatea noastră la perpetuarea unor reputaţii

mai mult ori mai puţin caduce, la jocul unor autori corupţi (corupţia pe plan politic antrenînd şi corupţia operei, aşa cum, în acelaşi coş, un măr putred le strică şi pe cele bune), continuăm a neglija nume de incontestabilă importanţă, din ţară şi din diaspora. Numele unor autori ce atît prin creaţia cît şi prin conduita lor (biografia, aşa cum s-a spus, putînd avea semnificaţia unei creaţii!) vor alcătui mîine, după toate probabilităţile, filonul cel mai de preţ al scrisului în limba română din acest timp.

3. *în actualele condiţii ale unei,, economii de piaţă " aplicate cil brutalitate literaturii, de ce mijloace dispune critica literară pentru a stopa notorietatea fără acoperire valorică?*

Consider că întrebarea dv. conţine două aspecte. Mai întîi, este vorba de o inflaţie de „carte proastă", senzaţională, melodramatică, licenţioasă etc., fenomen de defulare previzibil şi, pînă la o limită, tolerabil, la ieşirea dintr-un regim ce a ostracizat-o prin pudibonderie, prin *tăinuire* şi făţărnicie. Totalitarismul n-a făcut numai victime nobile! Au dreptate, negreşit, cei ce se arată revoltaţi în faţa autorilor mediocri ori de-a dreptul inexistenţi în sens literar, ce intră în graţiile marelui nostru public pe calea unor traduceri de toată mîna, nu o dată execrabile. Dar trebuia să apară şi momentul unei atari satisfacţii periferice, al unei răscumpărări cu alură de serbare populară! E şi aceasta o intrare în Europa, chiar dacă o intrare pe scara de serviciu! Şi M . Kogălniceanu pe la jumătatea veacului trecut, şi M. Eliade în perioada interbelică, deplorau „traducţiunile", defavorabile, prin aglomerare, creaţiei indigene. Fluxul lor e, se vede, recurent. Precum orice exces, actuala năvălire de literatură de consum se va slei de la sine, rămînînd la proporţii rezonabile. S-au ivit deja semne de saturaţie a pieţii, vizibile în stocarea unor volume care, la un moment dat, se procurau cu greutate şi la un preţ de speculă. Mult mai însemnată mi se pare

chestiunea unui filtru etic-estetic, care să înlăture prejudecăţile cultivate de vechiul regim, pletora „valorilor" născute- moarte ori a celor profund degradate prin prostituţia politică. Cititorul trebuie înzestrat cu discernămînt. Există încă mulţi oameni atenţi, dacă nu foarte respectuoşi, cu producţiile unor Adrian Păunescu sau Eugen Barbu sau D.R. Popescu sau chiar cu ale unui Dumitru Popescu-Dumnezeu. Există şi mai mulţi cititori dispuşi a crede în „obiectivitatea" recenţilor „apolitici", gen Eugen Simion sau Valeriu Cristea, gata a se înfiora de patetismul „sacrificiului" lor pe altarul ideii autonomiei esteticului ameninţat de fioroasele primejdii ale... democraţiei. Ori cititori gata a-1 lua în serios pe ludicul amoral Marin Sorescu, cînd se plînge de persecuţiile la care e supus guvernul din partea scriitorilor, el personal întruchipînd condiţia cea mai grea de existenţă a creatorului din România! Cum spuneam şi mai sus, mentalitatea comunistă a infectat conştiinţa noastră obştească atît de grav, încît, chiar şi atunci cînd îi repudiem conţinutul conceptual, îi constatăm acţiunea difuză care toceşte simţul critic, învălmăşeşte criteriile şi paralizează voinţa. Tocmai pe acest complex patologic mizează vechii şi noii oportunişti, avînd îndrăzneala a-şi transfera într-o nouă etapă uneltirile lor ariviste. Virgil Ierunca propunea, la finele Conferinţei scriitorilor din 1990, înfiinţarea unui juriu de onoare, similar cu celebrul tribunal moral de odinioară al lui Bertrand Russel, „care nu avea nici o bază juridică, dar care condamna alunecările intelectualităţii spre ceea ce el considera abuzuri sau atentate la condiţia omului". Deşi, dat fiind stîngismul credul al filosofului englez, „alunecări" adesea cu semn invers! Bineînţeles, ideea nu s-a realizat. Lipsa de vlagă şi de interes a scriitorilor români pentru atari chestiuni, de purificare morală, de sancţionare a vinovăţiilor, de restabilire a onoarei etc., este, cu unele excepţii, observabilă la mai toate întrunirile noastre, începînd cu conclavul amintit, cel dintîi, de asemenea anvergură, după decembrie, în care problemele contabiliceşti, organizatorice şi statuare, de o

indiscutabilă importanţă şi ele, au căpătat o asemenea importanţă încît au acoperit tot ecranul, nelăsînd loc pentru altceva! Deşi optează, în majoritate, pentru occidentalizarea României, scriitorii noştri vădesc o stranie indiferenţă faţă de ceea ce se petrece în propria lor casă literară. Sînt unii, nu puţini dintre ei, aidoma acelor pedagogi elevaţi şi laborioşi, gata a da sfaturi şi îndrumări tuturor, ai căror copii, lipsiţi de supraveghere, apucă pe drumuri greşite. Repet: atitudinile polemice, susţinute, sistematice, împotriva impostorii culturale, sînt, sub semnăturile scriitorilor din ţară, încă destul de rare. Cele care apar nu au parte de susţinerea necesară, întîmpinate nu doar cu o tăcere echivocă, ci şi cu unele tentative de apărare a dezonoarei, căreia (nu-i aşa?), într-un cadru atît de stufos cum e o lungă şi degradantă epocă istorică, i se pot găsi mereu circumstanţe atenuante. Remarc cu stupefacţie că militantismul scriitorilor români pentru instaurarea valorilor democraţiei în viaţa cetăţii nu se corelează cu militantismul lor în domeniul specific. O greu de explicat şovăire, o decepţionantă retractilitate poartă condeiul unora dintre ei în direcţia unei tulburi „comprehensiuni", în numele căreia învinovăţesc... conştiinţa vinovăţiei, atîta cîtă s-a putut înfiripa. Astfel, am citit cu uimire, sub iscălitura unuia dintre criticii noştri reprezentativi, lucid evocator al marasmului societăţii totalitare, situat de d-sa cu ingeniozitate sub stigmatul lumii oraculare a lui Caragiale, reproşuri la adresa celor ce încearcă a analiza trecutul, încă atît de puţini, încă atît de puţin avansaţi în demersul lor, acuzaţi că ar proceda „într-un chip rudimentar, inchizitorial". De parcă trădarea, demagogia, adularea, delaţiunea, decăderea morală şi literară n-ar trebui numite cu numele lor! „Dorinţa de a «sancţiona» este - sau pare să fie - dominantă astăzi în viaţa literară românească", afirmă confratele amintit. „Ea este, cred, o formă de a trăi în continuare în trecut" („Calende", nr. 3/1992). Dar cum ar fi posibil altminteri a ne despărţi de acel trecut ruşinos? Se poate face, în bună conştiinţă, o confuzie între „sancţiunea" abuzului şi cea a

dreptăţii? Sînt lansate apeluri pe cît de grandilocvente, pe atît de neclare la temporizare, la estompare, în raport cu un timp „încă prea apropiat (...) pentru a-1 putea asuma cu simţ dramatic", cuvinte pe care mărturisesc a nu le pricepe. Dacă nu acum, după aproape o jumătate de veac de silnicie, cînd abia ne-am cîştigat libertatea ciivîntului, dar nu şi demnitatea, pe cînd examinarea acestui timp dramatic în sine, ce ne devoră? Despre întrutotul degradantele volume de „omagii" la adresa cuplului dictatorial, aflăm că ele ar fi „mai degrabă tristele mărturii ale smintirii noastre decît excitantele dovezi ale «colaboraţionismului» unora". De parcă vorba „smintire" ar conţine cine ştie ce miraculoasă nuanţă vindecătoare de răni morale, capabilă a-i scuza pe colaboraţionişti! E posibil ca atari dubii, relativizări, fante avocaţiale, (ale unui, desigur, avocat al diavolului, echivalent cu un critic, alte dăţi, foarte lucid şi inclement) să fie preluate cu bucurie de presa noastră oportunistă, atît de prosperă, contribuind la sporirea prosperităţii sale, ce s-ar zice că n-ar mai avea nevoie de nici un stimulent...

Interviu realizat de *Ramuri* (1992)

Tăcerea nu e cel mai eficace mijloc de apărare

Stimate domnule Gheorghe Grigurcu, sînteţi recunoscut ca mul dintre criticii cei mai activi ai literaturii noastre actuale. Cărţile dv. de critică literară au dat naştere, de fiecare dată, la discuţii susţinute, pro sau contra. în schimb, receptarea creaţiei dv poetice a avut (şi are încă) un alt curs. Cum vă explicaţi această dihotomie a receptării dv. ?

Nu cred că versurile pe care le scriu reprezintă mai puţin decît paginile mele critice. îndrăznesc a mă înfăţişa cu ele la Judecata de Apoi a literaţilor fără a le nedreptăţi, împingîndu-le în culise ori atribuindu-le un rol de simplă figuraţie. Cea dintîi atracţie a mea către producţia literară s-a manifestat sub forma versului. Consider că fiinţa mea lăuntrică este cel mai bine aproximată în poeziile şi în aforismele mele. Mă simt, dacă îmi e îngăduită o opţiune, în primul rînd poet... împrejurarea că m-am ocupat masiv

de comentariul critic se explică prin nevoia unei „profesionalizări", a unei activităţi de continuitate şi organizare, care să-mi dea un echilibru interior şi un statut social mai clar articulat. Poezia şi apoftegma sînt discontinui, fulgurante, imprevizibile. Or, eu încerc nevoia a le contrabalansa printr-o activitate neîntreruptă cu un accent „pozitiv". Critica e „contabilitatea" mea, ca să-l parafrazez pe T.S. Eliot, care recomanda poetului să se ocupe de un domeniu cît mai îndepărtat de poezie! Faptul că, în majoritatea cazurilor, confraţii noştri preferă a vorbi despre criticul Grigurcu iar nu despre poetul Grigurcu, se explică, dincolo de jocul judecăţilor, al gustului şi al preferinţelor care conturează un spaţiu al libertăţii intangibile, prin două circumstanţe. în primul rînd, prin supremaţia „materială" a textelor mele critice, apă- rînd într-un ritm constant de mai multe decenii, care au impus recepţiei, cu precădere, figura criticului. în al doilea rînd, prin persistenţa, fie şi nemărturisită, a vechii prejudecăţi privitoare la „incompatibilitatea" dintre critică şi creaţie. Şi E. Lovinescu şi G. Călinescu au consemnat fenomenul, în linii penetrante, ce nu şi-au pierdut actualitatea nici după demodarea... structuralismului! Autorul care s-a fixat într-o formulă dominantă riscă a nu mai avea suficient credit cînd îşi manifestă polivalenţa. O „comoditate a clasificării", o „necesitate simplificatoare şi cristalizatoare", spre a mă folosi de cuvintele autorului *Memoriilor,* pîndesc diversitatea formulei literare şi ar fi neînţe- lept a ne plînge excesiv şi a protesta zgomotos împotriva acestei fatalităţi a spiritului omenesc, ce prezintă încă surprinzătoare atavis- me clasicizante şi dogmatice. Poate e o consolare să citez, după E. Lovinescu, versurile prin care Mefistofeles ironiza nevoia omului de a reduce totul, complexitatea ca şi neantul, Ia un singur cuvînt: „Fur, was drein ghet und nicht drein geht/ Ein prächtig Wort zu Diensten stebt".

Actul critic pe care îl susţineţi este unul de tip combativ, de incomoditate şi „ inadaptare " la regula generală a „jocului " critic. Aproape acelaşi lucru, chiar

dacă într-un alt plan, l-am putea spune şi despre lirismul dv. (starea de incomoditate şi „inadaptare" la „real" fiind de regăsit şi aici). Aveţi nişte modele (în literatura noastră sau a lumii) ? Pe ce mizaţi, în definitiv, în creaţia dv. literară?

S-ar putea ca „incomoditatea" şi „inadaptarea" pe care le socotiţi un numitor comun al criticii şi poeziei mele să alcătuiască un mecanism general al creaţiei. Teoria estetică nietzscheană a corectivului şi compensaţiei n-am impresia că-şi poate slei uşor sugestia demonică. Scriem pentru a răspunde unui inconfort ontologic, dar şi pentru că nu ne putem adapta perfect la limbajele date. Chiar epigonii cei mai obedienţi (şi cine n-a fost, măcar în ucenicia sa, un epigon?) au mirajul unei împliniri personale, însuşindu-şi modelul cu o rîvnă ce răspunde impulsului uman de a crea, adică de a reforma existentul. Deoarece o creaţie pur genuină este o utopie, producţia fiecărui artist prezintă raporturi elastice între sine şi modelul ei, care poate fi şi multiplu. Există o strategie complexă a relaţiilor creatorului cu paradigmele sale. O strategie nu lipsită de o oarecare astuţie, întrucît creaţia e un amestec de supunere şi revoltă. în nici un caz marile modele nu trebuie ignorate, căci lipsa de informaţie ne-ar duce la similitudini cu acea tragicomică întîmplare, despre care îmi vorbea Lucian Blaga, a unui ţăran din Siberia ce, în feerica şi inventiva sa izolare, a construit un soi de automobil, după ce această minunată maşinărie bătea deja de mulţi ani drumurile planetei. Neputîndu-ne dispensa de lecturile iubite, tiranice prin forţa lucrurilor, trebuie să le domesticim, să le facem inofensive. Să ne emancipăm de ele treptat, în temeiul unei lucidităţi care să nu mai îngăduie retuşele sentimentale şi urmările plat-imitative. Autorul *Tinerei Parce* sugerează procedeul radical al „asasinării" modelelor, prin „depăşirea" lor decisivă, care prezintă unicul dezavantaj de a fi doar la îndemîna talentelor de mare anvergură!

Rămînînd în perimetrul criticii literare, spiritul dv. polemic a surprins de nenumărate ori breasla

scriitoricească (ca de altfel şi o bună parte a cititorilor avizaţi) prin „ sentinţele ” aplicate unor nume care s-au bucurat (şi se bucură) de o substanţială atenţie. Este vorba despre „cazurile" Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, D.R. Popescu, Marin Preda, Eugen Simion... Vă reamintesc ceea ce afirmaţi, cu ani în urmă, despre Nichita Stănescu: un poet, în opinia dv., cu multe,, deficienţe ” (precum lipsa de dramatism, absenţa unei coerenţe interioare, criza imaginaţiei), „o statuie constituită din pulberea poeţilor interbelici"; despre Sorescu susţineaţi, între altele, că reprezintă cazul unei,,conştiinţe nedezvoltate”, excelînd în „vorbăria goală": despre Adrian Păunescu (care reprezintă un caz cu totul „special" şi al momentului de imediată actualitate) conchideaţi, încă de la primele sale volume, că poezia sa răspunde la „ variaţiile meteorologice ale zilei” şi că „pagina de ziar ascunde încă identitatea sa”. V-am ruga, după scurgerea unui însemnat număr de ani de la aceste aprecieri, să zăboviţi puţin asupra lor. Vă mai susţineţi (încă) această poziţie?

Nu ştiu dacă vă voi dezamăgi sau nu, spunînd că nu simt nevoia unor revizuiri proprii noi. Dacă am greşit cu ceva, cred că a fost printr-un surplus de amabilitate pe care l-am acordat, cîteodată, unor poeţi începători sau pe care i-am simpatizat pentru demnitatea lor şi pentru condiţiile vitrege la care au fost supuşi... După cum am arătat nu o dată, generaţia ’60 s-a impus în circumstanţe concomitent naturale şi artificiale, precum o vedetă colectivă. Naturaleţea ei constă în reluarea firelor tradiţiei ocultate, în încercarea unei racordări europene şi, bineînţeles, în prospeţimea biologică a reprezentanţilor ei, care s-au lepădat cu bucurie de cele mai strînse corsete ale prescripţiilor ideologice. Grăitor, a predominat o „impuritate” a erupţiei, un zgomot al talazului ce nu cunoaşte oprelişti, o brutalitate de început de lume. Filtrul celebrai, calofilia, „stilul” nu intrau în vederea acelor tineri insurgenţi, care fie că reînviau energia frustă a unei lumi ţărăneşti plină de eresuri stimulatoare de fantezie, fie

că veneau dintr-un oraş ce, la rîndul său, voia să sfideze interdicţiile şi impostura, au circumscris zona unei experienţe de regăsire, de regenerare. Zonă, în felul acesta, mai mult de tranzit decît de majoră edificare. Artificiul seriei în cauză constă în exagerarea valorii ei intrinseci din pricina, psihologică, a satisfacţiei unei „renaşteri", dar şi din cea a necesităţii consolidării în grabă a unor fortificaţii estetice, a unei legitimităţi cu ajutorul căreia să poată fi înfruntată oficialitatea. Esteticul era cu înfrigurare instrumentalizat în chip istoric. Astfel au luat naştere cîteva mituri. După Labiş, cel ce a încercat primul o conciliere între directiva de partid şi sensibilitatea lirică autentică, au fost mitizaţi Nichita Stănescu, Marin Preda (acesta ceva mai în vîrstă), Ioan Alexandru, Marin Sorescu şi se poate spune că, în bloc, întreaga generaţie (mai precis grupul său de şoc, treptat oficializat). Conform uzanţelor politicii culturale, autorii, odată recunoscuţi pe un eşichier etatizat al valorii, nu mai puteau fi cu uşurinţă discutaţi în libertate, cu toate că, la debutul lor, fuseseră hărţuiţi de putere. Un exemplu cred că luminează situaţia. Nici măcar lui Şerban Ciocu- lescu, el însuşi aflat în graţiile puterii, nu i s-au publicat articolele mai puţin măgulitoare referitoare la autorul *Necuvintelor,* socotit un bun naţional intangibil! Practic, judecăţile iniţiale, oarecum sumare, circumstanţiale, sub impactul momentului bruştei „liberalizări", chiar dacă formulate cu probitate, aplicate unor scriitori foarte tineri, cu osatura literară încă insuficient formată, s-au constituit într-un fond de stat, didactic şi propagandistic, ferit, în principiu, de intervenţia critică, imprevizibilă. Au intervenit, din păcate, şi alterările etice, „încurajaţi" de autorităţi, unii şaizecişti le-au făcut jocul politic, în direcţia unui oportunism moderat ori spectaculos, după caz. Oportunism ce s-a prelungit pînă în ceasul de faţă... Diferenţiindu-mă de părerile îndeobşte admise, de rutina ori tendenţiozitatea judecăţii critice (m-a favorizat, poate, pe lîngă distanţa sufletească, şi cea propriu-zisă, geografică, faţă de centru), am căutat de timpuriu să-mi

exprim punctul de vedere, care a părut multora excentric, eretic. Mi s-a adus, în consecinţă, învinuirea de „negativist" şi „demolator", uitîndu-se că am susţinut de la început şi cu statornicie pe alţi autori, mai mult ori mai puţin marginalizaţi (cîţiva au şi rămas în această postură), precum (spre a mă limita doar la poeţi) Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Ştefan Aug. Doinaş, Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Victor Felea, Emil Brumaru, Petre Stoica, Florin Mugur, C. Abăluţă, Şerban Foarţă, Cezar Ivănescu, Marius Robescu, Sorin Mărculescu, Mircea Ciobanu, Daniel Turcea, pînă la pleiada optzecistă, cu nimic mai prejos (deseori dimpotrivă!) faţă de cei din lista numărul 1, „consacrată". Pedeapsa ce mi s-a aplicat pentru că am încălcat tabuurile oficiale şi oficioase s-a dorit exemplară. N-am fost scutit nici de formele de represiune administrativă. Ani îndelungaţi mi s-a răpit dreptul de a lucra într-o redacţie, ca şi cel de a locui într-un centru cultural. Pentru a nu mai aminti de injuriile feroce şi calomniile josnice, inlcusiv cea de... crimă, ce mi s-au adus! E limpede că, acum, e foarte necesară o discuţie critică amplă, lipsită de partipriuri, reticenţe exagerate şi falsităţi diplomatice, care să stabilească o nouă tablă de valori a literaturii noastre contemporane, corijînd excesele „sufletiste", generos-conjuncturale, manifestate faţă de şaizecişti, repunîndu-i pe deplin în drepturi pe cei împinşi în umbră din cauze politice ori existenţiale, înlăturînd umflatele reputaţii ale colaboraţionismului şi integrîndu-i în ansamblu pe exponenţii greu încercaţi ai diasporei. Ora unei importante revizuri a bătut. Cei ce se fac a nu o auzi vor fi, după toate probabilităţile, perdanţi!

Şi tot despre „cazurile " noastre literare, mai exact despre „cazul" Breban şi „cazul" Goma: ne-ar interesa opinia dv.l

Ambii mi-au fost colegi de facultate: Paul Goma la Bucureşti, Nicolae Breban la Cluj. Ambii îmi evocă, aşadar, parfumul unor ani apuşi, în care am fost atît de noi înşine fară a ne fi dat seama, sfiindu-ne şi sperînd cu naivă ardoare ceea ce nu va veni niciodată... Disputa dintre

Goma şi Breban mi se pare regretabilă, precum orice dispută care atinge accente de sarcasm şi violenţă. Totuşi, ea nu iese din obişnuitul relaţiilor tumultuoase dintre disidenţi. Nu polemizează oare între ei Siniavski şi Maximov, Soljeniţîn, Zinoviev şi Pliuşci? Prea ne-am obişnuit cu climatul cuminte al unei respectabilităţi convenţionale, al circulaţiei de ipocrite flatări, politeţuri şi eufemisme, care amină doar explicaţiile deschise, fără a li se putea substitui! De ce să ne alarmăm din cale afară cînd două personalităţi de prim-plan ale prozei noastre actuale discută în contradictoriu? De fapt, mai curînd decît cazul Goma (caz deja constituit, chiar faimos în lume), se impune cazul Breban. I se aduc (nu numai de către autorul *Gherlei)* învinuiri care, dacă ar fi suficient probate, ar produce fără doar şi poate stigmatizarea sa morală! Dar, deocamdată, nu sînt, aşa cum recunoaşte şi Mircea Iorgulescu, în scrisoarea sa către Mariana Marin, publicată în „România literară”! Ne mişcăm, prin urmare, pe un pasionat teren al supoziţiilor. Un principiu fundamental al justiţiei cere să dovedim vinovăţia, nu nevinovăţia, şi nu ne putem respecta fără a-1 respecta. Simpla ipoteză a unei vinovăţii, oricît de ingenioasă şi de detaliată, nu poate fi egală, în sine, cu proba vinovăţiei. Dintr-un unghi de vedere ferm, controlabil, Breban a greşit aderînd la regimul lui Ceauşescu, închipuindu-şi, probabil, că-şi va putea păstra independenţa locuind într-o încăpere privilegiată din casa Diavolului. S-a înşelat amarnic însă, aşa cum singur admite, săvîrşind, cu prilejul sumbrelor teze din iulie 1971, primul gest remarcabil de disidenţă împotriva dictatorului din rîndul scriitorimii române, gest cu răsunet internaţional, care l-a costat pierderea confortabilei situaţii, a tuturor poziţiilor dobîndite, împingîndu-1 într-un lung surghiun controversabil. Dar nu şi-au făcut şi alţii iluzii în primii ani de domnie a despotului? Chipul acestuia, acoperit de groase farduri liberale, n-a părut multora seducător ori măcar acceptabil? N-au devenit atunci membri de partid chiar şi viitori lideri ai disidenţei, Paul Goma, Dorin Tudoran ş.a.?

Dacă îi desparte de Nicolae Breban un factor de ascensiune, îi apropie un factor de crez, fie şi parţial, fie şi momentan. Unele din părerile lui Breban le împărtăşesc, altele nu. încerc, oricum, să fiu obiectiv. Nu mă surprinde polemica în jurul autorului lui *Don Juan,* ci extinderea ei în aşa măsură încît ea a ajuns a acoperi aproape întreg spaţiul cuvenit polemicii noastre asupra moralei în literatură! Pînă acum, dovezile irecuzabile ale vinovăţiei lui Breban n-au fost produse, în schimb cei ce se ocupă de domnia sa pe pagini întregi de revistă pot crea impresia că nu mai există, în literele noastre contemporane, alte cazuri „rele". Realitatea, elementara realitate e, cu toate acestea, alta! De ce, atunci, nimic sau aproape nimic despre Eugen
Simion? Sau despre Marin Sorescu? De ce prea puţine despre Valeriu Cristea? De ce insuficient despre Romulus Vulpescu? De ce nu îndeajuns despre performerul Adrian Păunescu, care se pretinde o zi disident, o zi independent, o zi proceauşist, o zi admirator al lui Ion Iliescu, o zi critic acerb al acestuia, şi tot aşa mai departe, într-o alternanţă zăpăcitoare? Oare de ce periodicul păunescian, „Totuşi iubirea", e adesea trecut cu vederea, fără a fi numit alături de „România Mare" sau „Europa", faţă de care, în extremism şi suburbanitate, nu e cu nimic... mai prejos? Dar marea mea mirare e legată de reacţia unor colegi de condei faţă de D.R. Popescu. Vinovăţia sa cît un munte e ocolită, revelîndu-se exclusiv cîteva fire de iarbă crescute din cremenea întunecată a acestui munte, sub înfăţişarea unor mărturisiri tandre, avînd ca obiect, în genere, mici avantaje personale create unora sau altora de către fostul preşedinte-impostor al Uniunii Scriitorilor. Acesta obişnuia a-i răsplăti pe cei ce scriau despre el sau îi tipăreau o carte, trimiţîndu-i în călătorii peste hotare. Unor atari viclene şi, oricum, foarte limitate „generozităţi", bazate nu pe buzunarul celui ce le-a săvîrşit, ci pe fondurile Uniunii, li se acordă acum o atenţie ce nu încetează a mă intriga precum o curiozitate a naturii umane. Cineva a taxat demisia lui D.R. Popescu

din funcţia de preşedinte al Uniunii Scriitorilor, produsă în clipa căderii înaltului său protector, drept un act de „demnitate". Insă e clar ca lumina zilei că uzurpatorul a demisionat strîns cu uşa de evenimente, ştiind că oricum ar fi fost măturat ca un relict al regimului doborît. O adevărată demnitate n-ar fi trebuit oare să-l oprească a primi din mîinile dictaturii postul necuvenit? Ciudată accepţie primeşte termenul de demnitate! Ce dimensiuni fabuloase ar trebui să aibă vinovăţia, deocamdată mai mult bănuită, a lui Nicolae Breban, dacă pînă şi un D.R. Popescu este, azi, astfel alintat?

Dintr-un jurnal de lectură, publicat la Editura Cartea Românească (1984), volum asupra căruia dv. vă opriţi, am zice, cu admiraţie - într-o cronică literară apărută în revista „ Steaua ", din acel jurnal de lectură aparţinînd lui Normau Manea (căci despre el este vorba), dv. selectaţi, între altele, o afirmaţie categorică: „autorul, ca personalitate publică, este dator să rămînă, cu orice preţ, acea dreaptă conştiinţă morală a timpului său, în care contemporanii să-şi găsească o şansă regeneratoare ". Reamintesc, ne aflăm în anul 1984, în plină ofensivă totalitaristă... Domnule Grigurcu, care credeţi că erau „ conştiinţele morale " scriitoriceşti (nominalizîndu-le) ale acelui timp? Puteau ele face mai mult?

în anii împotrivirii faţă de totalitarism, conştiinţele morale nu puteau fi decît cele ce participau la această împotrivire, fie activ, fie pasiv, printr-o statornică rezervă. Dacă ar fi putut sau nu „face mai mult", e o chestiune de for intim, „de cabinet", cum ar zice Lichten- berg! Cutez a numi conştiinţe „absolute" pe cei ce ni se adresau prin posturile de radio occidentale, mai cu seamă prin Europa Liberă, în frunte cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Noel Bernard, Vlad Georgescu, C. Stînişoară, informîndu-ne şi formîndu-ne de-a lungul anilor grei, îmbărbătîndu-ne într-un mod inefabil. Un loc aparte îl ocupă marii protestatari precum Paul Goma, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu, mirabila Doina Cornea, care au polarizat deopotrivă interesul românilor şi al străinătăţii, jalonînd

cu numele lor etape distincte ale luptei noastre pentru libertate. De asemenea am o vie stimă pentru scriitorii care au luat calea exilului, încununînd o activitate substanţială, după ce au refuzat ispitele puterii: I. Negoiţescu, Ion Caraion, Alexandru Lungu, Ion Vianu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Gelu lonescu, D. Ţepeneag, Mircea lorgulescu, Norman Manea, Bujor Nedelcovici, Mihai Ursachi, Dan Culcer ş.a. Dintre cei rămaşi în ţară trebuie înscrişi pe tabla de onoare autorii care s-au opus tiraniei prin scrisul lor necomplezent, fidel criteriilor estetice, intelectuale şi etice, cei ce au creat mereu „probleme", supuşi hărţuirilor şi persecuţiilor, unii dintre ei radicalizîndu-se şi sub forma protestului implicit sau explicit politic, ajungînd la pierderea dreptului la semnătură. Există şi categoria specială a practicanţilor tăcerii, ce au atins uneori martirajul: Mircea Vulcănescu, V. Voiculescu, G. Brătianu, Dan Botta, Ion Barbu, Lucian Blaga. însă, am mai puţin respect pentru cei rămaşi în străinătate, după prestaţii oportuniste, după şerpuiri de carieră de tot felul, ca şi cum paginile vieţii noastre pot fi întoarse cu lejeritate, înainte sau înapoi, după plac şi cu o minimă răspundere. Prototipul e Petru Dumitriu, care e adevărat că şi-a recunoscut drept „criminale" productele realist-socialiste, dar e tot atît de adevărat că a devenit de bună voie unul din exponenţii principali ai culturii româneşti batjocorite, un nomenclaturist literar, al cărui pantof din import călca cinic peste jertfele stalinismului celui mai virulent. Avem nevoie de un extraordinar efort al imaginaţiei pentru a ne reprezenta figura unui creator dedublat într-o manieră atît de cutremurătoare! Nu pot fi scoase din discuţie nici personalităţi precum Nina Cassian sau Nicolae Balotă, care nu ştim să-şi fi făcut, convingător, *mea culpa.* Nu am prea multă stimă nici pentru „rezistenţii de cafenea", care, după o pe cît de lungă, pe atît de imorală coabitare cu regimul ce i-a covîrşit de favoruri, s-au „retras" extrem de confortabil, aidoma acelor demimondene de lux ce se călugăresc în mănăstiri elegante şi fără a renunţa de tot la strălucirea lumească.

Mă gîndesc la fals-exemplarii, deşi sorcoviţi mereu cu cuvinte ca „demnitate”, „responsabilitate”, „curaj”, Eugen Jebeleanu şi Geo Bogza. în proximitatea lor se află imaginea contradictorie a lui Marin Preda, pe care o văd pe sfert în bătaia de lumină a luciditǎţii critice şi pe trei sferturi în umbra cooperării temeinice, reciproc profitabile, cu partidul.

Dar reversurile (nominalizatej? Cum vi le explicaţi?

Iată că nu e totdeauna uşor de stabilit care e reversul şi care e aversul moral al unui autor! Avem nevoie de o aprofundare a realităţii crude, pe care ne-am deprins a o înfăţişa prin formule de compromis, *â la* Eugen Simion. Trădarea - căci trădare a fost şi este servirea unei puteri tiranice şi criminale - nu s-a produs totdeauna prin adoptarea realismului-socialist, a „comenzii partinice”, a limbii de lemn etc. Aceasta a reprezentat faza de început, în care colaboraţionismul era atît de primitiv şi de brutal, încît nu-şi mai lua nici un fel de măsură de „protecţie”. Au urmat alte soiuri de conjuncturalism, mai perfecţionate şi, prin urmare, mai periculoase.Bunăoară, se discută din ce în ce mai apăsat, despre rolul lui C. Noica, personalitate filosofică şi literară fascinantă, a cărei valoare nici un om de bun- simţ n-ar putea-o nega, dar ale cărui chemări de retragere din istorie, de boicot al contingentului politic, de blamare a Occidentului, au frînat, pînă la un punct, conştiinţa protestatară, indiferent de intenţiile magului sofist de la Păltiniş (care era, totuşi, să nu uităm, şi un emisar al regimului comunist, cu ţeluri precise de influenţare şi racolare, inclusiv în Vest). Consecvenţa cu sine a gîndirii lui Noica, în unele din punctele sale, a căpătat, paradoxal, în contextul totalitar, un semn etic negativ. La fel s-a întîmplat cu estetismul dirijat, cultivat cu voie „de sus” şi în anume combinaţii cu interesele fluctuante ale „forurilor”, de către autori ce întorceau astfel spatele unor realităţi care ţipau de tendenţiozitate şi de aberaţie. Iniţial arborată de către prea-vigilenţii ideologi de partid, arta pentru artă a fost folosită ulterior ca o diversiune. Direcţii ei moştenitori sînt „literatorii”

actuali, care cer, de ochii lumii, să fie legaţi de catargul esteticului, sperînd, în taină, să urmeze şi pe mai departe cîntecul seducător al sirenelor puterii. Locurile de curteni literari rămînînd vacante, deoarece un Eugen Barbu sau un Adrian Păunescu, care şi-au oferit serviciile, sînt complet discreditaţi, nişte jalnice deşeuri irecuperabile, asistăm la desfăşurarea unui concurs, nu lipsit de haz, pentru ocuparea lor...

Se tot vorbeşte, de la sfirşitul lui decembrie '89 încoace, despre o reevaluare a trecutului nostru literar Este absolut necesară o asemenea reevaluare, date fiind zecile de ani de confuzie a esteticului, de recrudescenţă a ideologiei şi doctrinarismului politic asupra fenomenului literar în genere, de excesele oportuniste în receptarea literaturii noastre din ultimele „ epoci Credeţi că este posibilă acum o astfel de reevaluare? Prin care mijloace şi cu ce criterii?

M-am mai ocupat de această chestiune. Aş vrea să insist doar asupra unui criteriu ce mi se pare hotărîtor: cel al consecvenţei. Am constatat cu stupoare, sub Ceauşescu, că îi „uităm" neînchipuit de repede pe dogmaticii şi adulatorii, pe politrucii şi falsificatorii ordinari ai valorilor din perioada anterioară, dispuşi a-i îmbrăţişa, la primele lor tentative de „relansare", ca şi cum totul ar fi fost bine în cea mai bună dintre lumile posibile. îmi vine mereu în minte Ov.S. Croh- mălniceanu, condei înzestrat, cu merite recente în promovarea „desantiştilor", dar avînd un trecut penibil, asupra căruia, din cîte cunosc, a păstrat tăcerea, după cum a păstrat tăcerea şi cvasitotalitatea exegezei noastre, grijulie, nu ştiu de ce, a-i ascunde traiectoria de tipic oportunist. (O singură analiză pertinentă: cea semnată de Al. Dobrescu). Revenirea la „normal" a unui autor nu-i anulează şi nici nu-i scuză anormalitatea precedentă. De fapt, ce e altceva oportunismul decît adaptarea interesată la împrejurări, supravieţuirea camele- onică? M. Novicov este doar un realist socialist, Crohmălniceanu este un oportunist. Există fanatici ai unui caz greşit, ce rămîn aşa pînă la capăt, şi fanatici de ocazie,

ce ancorează în toate porturile prielnice. Oare numai cei dintîi merită sancţiunea morală? La
Conferinţa pe ţară a scriitorilor din 1990, prima de după prăbuşirea dictatorului, nu ne-am ocupat mai deloc (cu o excepţie sau două) de împovărătoarea succesiune a colaboraţionismului, aidoma unui lanţ ce n-a fost încă desprins de piciorul unui fost ocnaş. De ce uităm ceea ce nu trebuie uitat? Din comoditate? Din jenă? Din laşitate? Dintr-o bunăvoinţă greşit înţeleasă? Dintr-un simţământ obscur al complicităţii? Din teamă de viitor? Fiecare din aceste explicaţii ar putea conţine o noimă. Conştiinţa scriitorului român este surprinzător de puţin pregătită pentru a judeca trecutul, fapt ce constituie o potenţială ameninţare, căci nici un viitor durabil nu se poate clădi pe o amnezie morală. Profitînd de o asemenea amnezie, promoţiile de oportunişti şi-au văzut aproape nestingherite de treabă, mizînd pe impunitatea ce-o remarcaseră, cu ochi ager, la predecesorii lor. Muşa-malizînd o incorectitudine petrecută, încurajăm una ce va veni. Şi nu ajunge a discuta pînă la saţietate despre o persoană singură, de pildă despre Breban, ca şi cum, cu toate greşelile sale reale sau prezumate, el ar fi fost capul răutăţilor în literele noastre sau unicul lor autor! E necesar un anumit sistem, o disciplină a identificării răului şi a veştejirii lui publice. Nu trebuie să ne mulţumim cu eşantioane ale satirei, cu o salubrizare simbolică, diletantă. Un balcanism funciar ne abate, ca un blestem, de la rigoare, de la coerenţa unei atitudini, de la asumarea consecinţelor unei convingeri. Nu o dată scandalurile mari (sau care par astfel) le înăbuşă pe cele mici (sau care par astfel). Risipindu-ne întreaga muniţie împotriva autorului *Bunei-vestiri*, nu suflăm o vorbă despre, bunăoară, C. Ţoiu ori despre unii prozatori mai tineri, care au făcut temenele partidului şi grotescului său cuplu diriguitor. Oricum, îi evităm pe cei ce, în momentul de faţă, au preluat cîrma linguşirilor faţă de putere. Aştept ca şi criticii de bună-credinţă, care i-au lăudat ani în şir pe Eugen Simion sau Marin Sorescu, să se pronunţe asupra ipostazei lor

actuale. Dînd semnale ambigui şi incomplete, tăcerea nu e cel mai eficace mijloc de apărarea împotriva Răului.

In redimensionarea trecutului literaturii noastre (şi nu numai al literaturii) au apărut deja, ca preliminare, sintagme sau concepte precum vinovăţie, totalitarism,?/ post-totalitarism, pervertirea istoriei etc. Am dori să ne spuneţi cum vedeţi dv„ vis-a-vis de sublinierile de mai sus, problematica scriitorului şi a intelectualului de astăzi. în acelaşi perimetru al discuţiei, să ne detaliaţi puţin teza dv. despre cele trei oportunisme postbelice ale scriitorilor români. Mai mult, ce credeţi despre formele actuale de „colaboraţionism ”?

V-aţi dat seama şi dv., desigur, că sintagmele şi conceptele vizînd incorectitudinea morală nu sînt pe placul multora. Un exemplu: fostul responsabil al secţiei culturale a „Scînteii”, care lucrează în prezent la „Adevărul”, tovarăşul C. Stănescu, contestă termenul de colaboraţionism care i se pare a suferi „extrapolări mistificante”, deoarece ar trebui să se refere, după dicţionar, doar la „cel ce-1 sprijină în timp de război pe ocupant”! „Care ocupant? se întreabă ritos tov-ul. Am trăit noi un război de 50 de ani fară să ştim? Ne aflăm, cred, în faţa unei clasice manipulări a unui termen bine circumscris, iar forma acestei manipulări este extinderea de sens şi extrapolarea”. Sensul nu este extins în mod abuziv, deoarece într-adevăr am trăit 45 de ani sub ocupantul stalinist cu care ne-am aflat în necurmat război, cald sau rece. Cozile de topor ale regimului impus de tancurile armatei roşii şi menţinut pînă la revolta din decembrie cu ajutorul lor (un ajutor, de la un timp, mai puţin aparent) sînt colaboraţionişti sadea! Oricît am răsuci vorbele, realitatea dureroasă rămîne. Foarte schematic, ea se poate reflecta în imaginea celor trei oportunisme, corespunzătoare celor trei etape politice mari pe care le-am străbătut după aşa numita „eliberare” de la 23 august 1944. Cel dintîi, oportunismul din timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, cel mai deşănţat, mai fară perdea şi într-un fel cel mai „sincer” (întrucît nu intrau în calculele lui

manevrele de disimulare, bizantinismele elaborate mai tîrziu), de-o impertinenţă directă, de-o neruşinare tară margini. Numele care l-au slujit au un aer monumental. Rămîn ca nişte menhiri ai corupţiei, pentru foarte multă vreme, pe şesul culturii româneşti. S-au salvat, în parte, de la nedemna pietrificare doar cei ce apucaseră anii unor începuturi neconstrînse ori pe cei ai liberalizării de după 1965, care le-au permis o repliere. Dar să recunoaştem că nici din această ultimă clasă nu avem a face cu nume de prim rang. Nici Maria Banuş sau Nina Cassian, nici Eugen Jebeleanu sau Cicerone Theodorescu nu depăşesc o treaptă medie, nici Ov.S. Crohmălniceanu sau Silvian Iosifescu sau Paul Georgescu nu sînt critici mari. E foarte probabil că istoria literară îi va înregistra cu trăsătura precumpănitoare a bivalenţei, cu destinul lor fracturat. Cea mai tristă e situaţia interbelicilor de frunte, precum Sadoveanu, Arghezi, Camil Petrescu, care şi-au sfîrşit activitatea într-un crepuscul prea puţin onorabil, în raza sîngeroasă a căruia abdicarea de la principiile morale, de la vechile lor poziţii, se împletea cu degradarea impardonabilă a operelor. Al doilea oportunism, coincident cu „epoca de aur" a lui Nicolae Ceau- şescu, s-a declanşat odată cu „strîngerea şurubului", produsă după tezele din iulie, de inspiraţie maoistă, cînd convieţuirea creatorilor cu regimul a impus iarăşi scindarea lor în subordonaţi şi nesubordonaţi. Vechii curtezani erau prea deocheaţi pentru a mai putea împlini un rol important, chiar dacă s-au străduit (Mihai Beniuc, de exemplu, care, după ce a cîntat pe Gheroghiu-Dej, Ana Pauker şi Vasile Luca, şi-a înstrunat lira terfelită întru slava geniului de la Scorniceşti). S-au ivit în arenă „forţe proaspete", care dispuneau de mijloace de adulare mai sofisticate, a căror pervertire era mai puţin bătătoare la ochi. Dintre „lupii (mai mult sa mai puţin) tineri", care abia aşteptau schim-barea gărzii, s-au remarcat cîţiva autori cu un început promiţător, de la Eugen Barbu şi Adrian Păunescu la Alexandru Ivasiuc, Ion Gheorghe, M. Ungheanu. Numărul lor a sporit pe măsură ce puterea restrîngea cîmpul de

manifestare al libertăţii de opinie, împestri- ţîndu-se cu tot felul de mediocrităţi, simptom al degradării pactului puterii cu oamenii de litere. Li s-au acordat funcţii importante unor personaje de tristă memorie, precum Dumitru Popescu, Ion Dodu Bălan, Nicolae Dragoş, Dan Fruntelată etc. în final, s-a ajuns la stadiul publicaţiilor literar-poliţiste, de genul „Săptămîna" şi „Luceafărul", care îi vînau pe indezirabili, cu o tactică bine pusă la punct, beneficiind de indenegabile ajutoare documentare (după toate probabilităţile, şi băneşti) din partea organelor represive. Al treilea oportunism s-a manifesta după ce, la rîndul ei, conducerea de după decembrie şi-a dat în vileag trăsăturile nedemocratice. Dacă referitor la puterea „emanată" de Revoluţie s-a vorbit de o a doua garnitură a partidului comunist, şi în legătură cu slujitorii ei se poate vorbi de o a doua garnitură scriitoricească. Reţinîndu-şi un timp ambiţiile tulburi, dorinţa de a „colabora" cu aparatul totalitar pentru a şi le împlini, autorii cu pricina, care n-au dus-o rău nici înainte, găsind modalităţi de contact mai discrete cu autorităţile şi dobîndind nu puţine beneficii, s-au decis la pasul hotărîtor al combaterii opoziţiei democratice şi al tămîierilor cu obiect prezidenţial (în ediţia a doua, adaptată la noile realităţi, expurgată de unele stridenţe). Grupaţi în jurul revistei „Literatorul" (un dar substanţial de la Cotroceni), sub pretextul unui apolitism *sui generis,* ce nu exclude politica în favoarea oficialităţii (Marin Sorescu, Eugen Simion, Valeriu Cristea etc.), ori declarîndu-se independenţi (Romulus Vulpescu, a cărui agresivitate a atins cotele unui trogloditism spectacular opus calofiliei afişate la început), ei se apropie, simptomatic, în destule privinţe (de ar fi să amintim numai reaua-voinţă faţă de militantismul democratic sau aversiunea faţă de Uniunea Scriitorilor sau calomniile la adresa Europei Libere), de publicaţiile extremiste, conduse de fantomele indecente ale trecutului comunist, pe numele lor Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Eugen Florescu, cu care s-ar zice că au încheiat un pact de neagresiune. Bineînţeles, literatorii nu

au nimic de obiectat presei noastre invadate de nume care semnau pogoane de elogii venale la adresa cuplului prezidenţial şi care acum dau sfaturi, mustră, trag la răspundere, cînd nu înjură într-o manieră trivială pînă la obscenitate!

Domnule Grigurcu, Uniunea Scriitorilor - care ar putea avea (şi ar trebui să aibă!) unul din rolurile importante în normalizarea vieţii nostre literare - treceprintr-un moment mai mult decît delicat, date fiind dificultăţile economice, dar şi „jocul ” şi opţiunile Puterii actuale. Ce credeţi că se va întîmpla cu această instituţie? Mai credeţi în ea? Dacă da, ce ar trebui făcut pentru salvarea ei?

Criza Uniunii Scriitorilor e un indiciu dintre cele mai grave ale crizei generale prin care trecem. Ea ilustrează atitudinea ostilă a puterii faţă de intelectualii de elită, dovedind o dată mai mult descendenţa ei din cea comunistă. Ce naşte din pisică şoareci mănîncă. Ciocoii noi nu au alte deprinderi decît ciocoii vechi. Cel mult, găsesc alte mecanisme pentru a-şi pune în aplicare planurile. Bunăoară, acum, cenzura politică e înlocuită cu una economică, fiind invocată grava disfuncţie a economiei în întregul ei, pentru a se aloca în domeniul culturii ridicolul procent de 0,33 la sută din bugetul statului, în vreme ce pînă şi în Albania se alocă 1,15 la sută! Albanizarea culturii române alcătuieşte, prin urmare, o fază depăşită. Acum se urmăreşte de-a dreptul lichidarea ei. Scumpirea neverosimilă a hîrtiei este instrumentul ideal al atingerii acestui diabolic ţel. într-un articol pe cît de impertinent, pe atît de absurd din „Adevărul” se face o paralelă între Uniunea Scriitorilor şi... Uniunea Sovietică, cerîndu-se autodesfiinţarea celei dîntîi după desfiinţarea celei de-a doua! Ca să mai rămînem o clipă în domeniul proverbelor, după ce am fost umiliţi prin limbajul cifrelor, să constatăm că scînteia nu sare depai'te de flacăra comunismului biruitor, chiar dacă îşi schimbă numele în „Adevărul” (recte „Pravda”, deci

rămînînd în familie). Potrivit procedeului clasic al mistificării totalitare, adversarul e învinuit tocmai de tarele pe care le denunţă. A acuza în prezent Uniunea Scriitorilor de stalinism înseamnă a te folosi de o minciună mai mare decît hotelul Intercontinental. în realitate, Uniunea noastră a constituit un centru important al rezistenţei anticeauşiste şi chiar după ce s-a încercat anihilarea ei instituţională, prin impunerea unui preşedinte ilegitim şi a unei aşa-zise „conduceri operative", care să-i înlocuiască organele legale, din rîndul membrilor ei s-au ridicat numeroşi disidenţi şi protestatari. Nu imaginarul stalinism al Uniunii Scriitorilor supără, ci duhul ei critic, neconciliant, foarte real, rămas în continuare ca o piedică majoră în faţa manevrelor unei puteri care se teme de transparenţă. în pofida tuturor scăderilor sale, Uniunea noastră reprezintă încă o structură benignă, un sindicat al oamenilor de litere, capabil a-i întruni pe linia unor interese comune şi a-i sprijini în rezolvarea măcar a unora dintre ele. Şi acest lucru nu trebuie îngăduit! Avînd în majoritatea lor covîrşitoare o poziţie nefavorabilă conducerii, în trecut ca şi azi, scriitorii tulbură siesta unor înalţi dregători ai regimului comunist, ajunşi dregători şi mai înalţi după doborîrea tiranului, ai pletorei de oportunişti, carierişti şi escroci care le alcătuiesc numeroasa suită. Trebuie găsit un mijloc pentru a le înăbuşi vocea! Drept care e invocată cu cinism o pretinsă biologie capitalistă, cu legi implacabile, potrivit cărora creatorii ar fi hărăziţi dispariţiei rapide, asemenea unor dinozauri, după cum spunea Mircea Dinescu. Nu ştiu dacă sîntem condamnaţi aidoma dinozaurilor, dar e sigur că cei ce ne vor răul, cei ce par a triumfa momentan, sînt rinocerii ionescieni, pe care, ne dăm seama consternaţi, Revoluţia din decembrie '89 n-a reuşit să-i clintească, ba, dimpotrivă, le-a sporit bestiala poftă de expansiune.

Revenind la dv., ştim că v-aţi retras de mulţi ani la Tg. Jiu. Vă simţiţi aici un izolat (raportîndu-ne la forfota

scriitoricească a capitalei şi la cea din oraşele mari)? Vă avantajează, vă dezavantajează o atare izolare?

Neavînd decît un serviciu, nu şi locuinţă în capitală, am rămas şi ceea ce am fost pînă la 22 decembrie 1989: un exilat intern! Care pot fi oare „avantajele" exilului? Neputînd fi vorba, în cazul meu, nici de o locuinţă adecvată (în Siberia poate că mi-aş fi putut construi o casă din bîrne, încăpătoare şi scutită de igrasie, în care să-mi pot rîndui şi usca biblioteca şi în care să nu fiu nevoit a-mi distruge periodic revistele şi ziarele, destule şi din ce în ce mai costisitoare, la care am abonament), nici de un microclimat uman, prin hazard, favorabil, încerc să mă concentrez asupra muncii mele, mai tot timpul, atingînd oarecari asprimi de program ce mă limpezesc lăuntric. Mă străduiesc să-mi transform izolarea impusă într-o virtute aşijderea impusă. Prin atrofierea simţului social, aş dori să cred că mi s-a dezvoltat, în compensaţie, un simţ al „citirii" de la distanţă, care-mi permite a observa ceea ce, poate, altora, îndestulaţi de aparenţe, le scapă. Acestei tele-lecturi, ca să zic-aşa, îi datorez aprecierile, în premieră, asupra unor autori în vogă, cvasiunanim lăudaţi, ale căror defecţiuni şi laturi controversabile le-am semnalat cu ani în urmă, stîrnind, în cel mai bun caz, nedumerire. Dar iată că „idiosincrasiile", „ciudăţeniile", „răutăţile" mele se confirmă în bună parte, şi azi am posibilitatea de a cita tot mai multe rezerve, din felurite direcţii, asupra unor staruri ale trecutului apropiat. Spre satisfacţia mea, singularitatea incomodă, de „cîrtitor" şi de „invidios", mi se reduce văzînd cu ochii. Nu m-aş încumeta a socoti că au fost profeţii (ar fi ridicol), ci doar scrutări mai atente ale unor trăsături şi comportări ce puteau mai uşor induce în eroare. Cine mai poate vorbi de acum încolo decît problematizant despre „exemplaritatea etică" a autorului *Moromeţilor?* Eugen Simion mai are oare credibilitatea de pînă mai ieri? N-a scăzut oare şi cota estetic-etică a răsfăţatului Sorescu, după ce poetul a dorit a fi bufon nu numai în poezie, ci şi în viaţă, la noua

curte? Am scris un text incisiv asupra lui Adrian Păunescu, în împrejurările în care acesta era un ins temut, aflat la zenitul nedemnei sale glorii propagandistice! Acum, cînd el alunecă într-un ultim scandal neocomunist, criticii, relativ „buni", de atunci, care nu ezitau a-1 elogia, facîndu-se că nu-i văd colosala demagogie, nu s-ar jena oare să-şi recunoască cronicile? Cine dintre noi a avut dreptate? Cît priveşte părerile mele privitoare la Nichita Stănescu, despre care am tipărit, cel dintîi, un comentariu în răspăr, în revista „Luceafărul", în anii '60, care a stîrnit oarecare vîlvă şi mi s-a reproşat mereu, ele sînt un pariu cu viitorul, pe care nădăjduiesc să nu-1 pierd!

Am dori să încheiem reluînd o reflecţie, în marginea lui Emi- nescu, din ultimul dv. volum de critică literară, apărut în perioada totalitarismului: „ Credem că nici azi şi nici mîine nici un creator nu poate întoarce spatele moralei a cărei supremă întrupare a fost Eminescu, fără a se antonimiei în calitatea sa de creator. Oare şi numai această învăţătură singură n-ar fi îndestulătoare pentru a întîmpina veacul următor, recunoscători Luceafărului? " Spuneţi-ne, vă rugăm, se poate spera în următorii ani la întruparea mult aşteptatei morale pe care o invocaţi mai sus? Cine ar putea-o întemeia?

Am convingerea că, în momentul de faţă, marea problemă a literaturii române e de ordin moral. Ideologizarea totalitară a încercat a strangula literatura noastră la trei nivele, în funcţie de circumstanţe. .Mai întîi, la nivel istoric, negînd tradiţia, cutezînd a-i pune în loc o ficţiune grosolană, deseori caricaturală, în care D.Th. Neculuţă şi Ion Păun-Pincio li se substituie marilor noştri poeţi, de la Macedonski la Arghezi, Blaga, Bacovia, Ion Barbu, V. Voiculescu, Al. Philippide, B. Fundoianu, în care Al. Sahia e mai important decît Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban şi M. Blecher împreună, în care A. Toma e proclamat clasic în viaţă, poetul numărul unu al ţării (în treacăt fie spus, cu concursul aplauzelor unor G. Călinescu şi M. Sadoveanu, ce au răsunat sub cupola academică). Apoi a fost vizat palierul

estetic, deci însuşi specificul scrisului literar, ajuns sinonim cu reacţionarismul, cu decadenţa burghezo-moşierească, cu evaziunea criminală, în numele unui tendenţionism resuscitat cu vehemenţă, care înhăma literatura şi arta la carul propagandei, bla- mînd ori măsluind în continuare valorile cele mai reprezentative. în timp, ideologii partidului au fost nevoiţi a face unele concesii, „recon- siderînd" trecutul şi dînd drept de cetate principiului estetic, utilizat ca o supapă a presiunii nemulţumirilor faţă de realitatea imediată, aşadar ca un mijloc de înăbuşire a criticii politice. Acum lupta se dă pe tărîmul ethosului. Nu se află în discuţie, trebuie bine precizat lucrul acesta, o morală exterioară, un eşafodaj de concepte aplicat creaţiei, printr-un act de supraordonare, ci de o morală intrinsecă a creaţiei, fără de care ea nu şi-ar putea conserva condiţia. Se ridică unele voci care pretind că ar fi o încălcare a esteticului (dintre cele ce, judecînd după conjuncturalismul lor, altădată l-ar fi înfierat cu sete), că asistăm în fond la un „război ierarhic", deci la o reîmpărţire a puterii etc. Nu sînt decît vocile unei confuzii stipendiate, ale unor agenţi ai neantului. Cei ce încearcă a eluda chestiunea etică subminează nu doar procesul „revizuirilor", necesar ca apa şi ca aerul, ci şi temeliile creaţiei viitoare, care nu vor dăinui dacă nu le vom acorda bună-credinţa noastră. Se impune o purificare morală care să certifice trecerea noastră într-o etapă a unei creaţii egale cu sine, demne de regăsirea ei deplină, chiar dacă e o operaţie dureroasă, întrucît falsul, ingerinţele, oportunismul, demagogia, fetişurile, tabuurile, adică tot cortegiul de vicii ale totalitarismului este inseparabil de persoanele care l-au întrupat, cauţionat, tolerat, într-un chip, pentru ele, „avantajos". Mă întrebaţi cine ar putea întemeia „mult aşteptata morală", în sensul incoruptibilităţii totale, eminesciene. *Vă* răspund: noi toţi, fie că sîntem mai mult sau mai puţin strălucitori, fie că sîntem mai mult sau mai puţin ambiţioşi, fie că ne aflăm mai în faţă ori mai în urmă. Aci, ca în faţa harului divin, nu există favorizaţi din capul locului. Morala nu e un

privilegiu, ci o datorie luminoasă, magică. O datorie fară de împlinirea căreia nu e cu putinţă, în nici o privinţă, nici un gest constructiv.
Vă mulţumim!
Dialog realizat de Ştefan Melancu pentru *Apostrof {*1992)

„Poate că autoritatea e un destin”

Stimate cl-le Gheorghe Grigurcit, se poate vorbi azi de o criză de autoritate a criticii? Dacă da, cum v-o explicaţi?

în ciuda unor aparenţe, nu cred că putem vorbi azi de o criză de autoritate a criticii româneşti. Dimpotrivă! Am impresia că asistăm la un triumf al criticii care şi-a „împlinit toate profeţiile politice”. Dar să mă rostesc mai puţin oracular. Viziunea antitotalitară a celor mai buni dintre critici a început a se transpune în istorie, astfel cum un plan de pe planşeta unui arhitect se întrupează într-o clădire. Că ne-am împotmolit într-o fază restauraţionistă, care poate dura mult şi ne poate rezerva cele mai dezagreabile surprize (chiar cu concursul binevoitor al unor persoane din breasla noastră), e altceva. Faţada hidoasă a totalitarismului, vîrfurile lui cele mai arogante şi mai repulsive au căzut, iar succesorii lor, pentru a se menţine la conducere, sînt nevoiţi a face eforturi umilitoare de abjurare a religiei marxiste şi chiar a-şi face semnul crucii... Ni se poate atrage atenţia asupra faptului că actul critic şi-a redus volumul. E adevărat. Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca nu mai vorbesc la microfonul Europei Libere, I. Negoiţescu s-a stins din viaţă, Nicolae Manolescu a renunţat la cronica literară etc. Dar critica nu se află în ecuaţie cu conştiinţa ei odată afirmată? Ajunsă la anume poziţii solide, revelatorii asupra spiritului epocii, nu mai poate da înapoi. Autoritatea sa astfel cristalizată reprezintă simultan un trecut tras în istorie şi o virtualitate. Mi-e teamă că cei care trag semnalul de alarmă asupra „scăderii” şi chiar „dispariţiei” criticii sînt, în majoritate, nişte pescuitori în apă tulbure, spirite mici, interesate într-un impas al disciplinei noastre. Avînd puţine şanse de-a dobîndi o „putere” reală în domeniu, asemenea inşi speră a-şi căpăta una trucată, viclenind opinia publică sub cuvînt că s-ar fi creat un vacuum critic. Li s-ar potrivi nişte vorbe ale lui Baltasar Gracian: „Cine nu poate îmbrăca o piele de leu, îmbracă una de vulpe. (...) în lipsa puterii, dibăcie”. Şi să nu uităm că aşa- zisa suspendare a comentariului asupra producţiei literare se

poate explica, referitor la condeiele obişnuite a-1 practica, prin amplificarea perspectivei. Critica literară devine critică în sens mai general, maio- rescian: culturală, socială, politică. Lucru, desigur, cît se poate de incomod pentru noii profitori. Copacii s-au îndesit, s-au transformat în pădure, iar ei neagă existenţa... copacilor. Pretind că, în perioada postdecembristă, critica ar fi fost înghiţită de politică. E de tot hazul această fobie a politicului, în partida (ca să nu zicem partidul) celor ce au agitat, aproape jumătate de veac, steagul ideologizării. Dar cum s-ar putea consolida mai clar, în circumstanţele actuale, autoritatea criticii, decît prin lărgirea fundamentului său, prin precizarea unor principii vitale atît pentru funcţionarea exegezei cît şi pentru cea a creaţiei îndeobşte? Principii care au un caracter civic. Ipocrizia unor domni precum Eugen Simion sau Marin Sorescu cu greu ar putea cunoaşte margini. Ei ne recomandă, cu gesturi de comis-voiajori rodaţi în meserie, un estetic debil, dezarmat, pradă uşoară manipulărilor puterii pe care o slujesc în baza unei remuneraţii arhicunoscute. Esteticul „pur" precum un arhanghel pe care-1 clamează nu e nici maiorescian nici lovinescian. E o biată diversiune a unei ideologii crepusculare, care abia ea înseamnă o demisie de la conştiinţa critică. Un tertip al celor ce au toate motivele a se teme de critică. însă autoritatea criticii nu sporeşte prin decantare? Nu e oare un avantaj faptul de-a putea constata (mai bine mai tîrziu decît niciodată), că reprezentanţii săi sînt mai puţini, dar mai buni? Mu e în tot răul un bine?

Ce relaţie vedeţi între prestigiu, notorietate şi autoritate critică? Poate sînteţi tentat să faceţi şi un ,, studiu de caz"...

Notorietatea este amorală, putînd fi, în aceeaşi măsură, a unui sfînt sau a unui criminal, a unui geniu sau a unui impostor. Prestigiul constituie anticamera autorităţii. Autoritatea nu poate fi decît expresia, socialmente recunoscută, a unor valori neapărat asociate cu valoarea etică ori a valorii etice în sine. Evident, ea e

departe de orice accepţie mecanică, de orice schematizare. în compoziţie chimică a autorităţilor intră şi un factor inefabil, un soi de har. Poate că autoritatea e un destin. O privim din afară, o măsurăm, o ciocănim increduli, dar nu ştim cum a luat naştere. Nu-i cunoaştem nici o reţetă de fabricaţie, nici, cu exactitate, modul de funcţionare. Şi nu e mai bine aşa? Personal, sînt înclinat a socoti că autoritatea de seamă conţine un sîmbure metafizic. Reflex al supremei autorităţi, care e cea divină, autorităţile cele mai importante, *ergo* cele mai durabile, cuprind un element sacrificial. 0 suferinţă, o neîmplinire, o tensiune dramatică ce le înnobilează. Mai mult, poate, decît talentul ca atare, care poate fi investit mai bine ori mai rău, contează jertfa adusă la temelia personalităţii. Aceasta răscumpără slăbiciunile proprii, ca şi pe cele ale epocii. „Suficientul", „mediocrul" plin de succese - în ochii unora - mentor al Junimii, n-a renunţat oare la creaţia filosofică, n-a fost bîntuit, aşa cum rezultă din *Jurnalul* său, de surprinzătoare anxietăţi şi angoase care contrazic brutal suprafaţa sa olimpică? Spre a nu mai vorbi de E. Lovinescu, marele nedreptăţit. Acestuia îi revine rolul de cel mai însemnat critic român pentru că a întrevăzut o superioară disciplină a renunţării, pentru că şi-a însoţit opera şi activitatea cu imaginea unui înalt caracter. Semnificaţia lor de instituţie este indisociabilă de abnegaţia sa. Aşa cum era gata a recunoaşte însuşi autorul *Istoriei literaturii române contemporane,* emulul său, G. Călinescu era, poate, mai „talentat". Dar n-a ştiut să renunţe şi să se stăpînească. S-a adaptat, grăbit şi nesocotit, la împrejurări ce l-au dezavantajat neîndoios. Putem discuta, eventual, despre geniul lui G. Călinescu, dar n-avem ştiinţă despre caracterul lui G. Călinescu. A fost nestatornic, pe cît de briant, ambiţios într-un plan lumesc, pe cît de înzestrat în planul unei creaţii plurivoce, care a avut de suferit din pricinile conjuncturale ce i-au stîrnit ambiţia. Fastul său intelectual care ne-a copleşit, ascundea o mare frivolitate. S-a lâcomit în loc de-a se jertfi. Rămîne unul din marii creatori ai literelor noastre,

dar nu o autoritate de acelaşi rang. E simptomatic că nimeni nu l-a urmat într-un chip explicit, că, la ora de faţă, nu are o descendenţă. Înrîurirea lui, fertilă pînă la un prag, pentru noi toţi, s-a împrăştiat într-o inde- terminare punitivă... Autorităţile critice care i-au urmat probează şi ele criteriul superiorităţii morale, vizibile în dificultăţi. Epoca vitregă de care au avut parte a funcţionat ca un reactiv deosebit de sensibil. Exemplele cele mai eclatante: Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca au cunoscut o viaţă amărăciunea exilului. I. Negoiţescu interzis, întemniţat, hulit decenii de-a rîndul, a fost şi el silit a apuca drumul unui surghiun în care şi-a sfîrşit zilele. Au trecut prin Gulag şi Ovidiu Cotruş, Nicolae Steinhardt, Adrian Marino, Alexandru Paleologu, Nicolae Balotă, Ştefan Aug. Doinaş, factor ce a contat în preţuirea care li s-a acordat. Deşi, incontestabil, mai favorizat, Nicolae Mano- lescu n-a stat nici el pe trandafiri: fixat într-un post universitar sub meritele sale pînă în decembrie ’89, s-a văzut atins, în răstimpuri, de cîte o „demascare” precum cea în urma publicării antologiei intitulate *Poezia română modernă de la G. Bacovia la Emil Botta,* cînd a fost pîrît la înaltele „foruri” de către „disidentul” intolerant şi confortabil, Eugen Jebeleanu. In schimb, ce răsfăţ în paradisul artificial al oportunismului! De la Ion Vitner la Eugen Simion, a plouat cu ranguri universitare şi titluri academice, cu onoruri şi dulci şederi peste hotare. Unicul „sacrificiu” cultivat era o parodie de sacrificiu, sub forma schimbării de atitudine, a ajustării grijulii a acesteia la context, în modul cel mai profitabil. „Autoritatea” nu depăşeşte în această zonă capacitatea fiziologică a cameleonului, dar lucrul nu deranja societatea de cameleoni, a cărei benevolenţă trebuia obţinută... O performanţă consider că o deţine Ov.S. Crohmălniceanu. Nu-i contest aplicaţia şi perspicacitatea vădite în ipostazele d-sale „pozitive”, încă nici nu i-ar putea fi contestată schimbarea la faţă la fiecare impuls al cadrului politic. Personajul uns cu toate alifiile ideologice bănuiesc că poate provoca unora admiraţia şi chiar invidia... De la

un început „normal” pînă la realismul socialist cel mai proclamativ (a fost unul din corifeii acestuia), de la denunţarea lui E. Lovinescu ca agent al monopolurilor apusene, ca un spion, deci, şi un sabotor ce ar trebui dus la puşcărie fie şi post mortem, pînă la atacul prompt la adresa lui Nicolae Breban, cînd romancierul şi-a anunţat ruptura cu Ceauşescu, şi de la această palinodie a palinodiei pînă la abilul patronaj acordat desantiştilor, a parcurs cu dăruire toate etapele criticii noastre cu care s-a întîmplat a fi contemporan. Senin, la distanţă de orice crispare ce s-ar fi putut isca, de prejudecata contradicţiei ori de superstiţia consecvenţei. Fără nici o căinţă în tropismul său longeviv. Ce mai încolo-încoace: un stîlp al societăţii. Astfel încît a ajuns un fel de patriarh onorabil al criticii sfirşitului de mileniu, un vajnic reprezentant al virtuţii („omul care n-a făcut decît bine”). Toate bune şi fru- moaşe, dar mă întreb: ce înţeles mai are atunci cuvîntul oportunism? Mult mai puţin oportunist mi se pare, de pildă, Mihai Novicov, care a rămas, cu o anume decenţă, la vechea sa arie prosovietică, cu care s-a delectat încă din juneţe, înţelegînd că nu trebuie, cu orice preţ, „mers înainte”.

Care vi se par acum (în 1994) direcţiile vii ale criticii româneşti? Putem vorbi chiar de o schimbare de „paradigmă ” critică?

O „schimbare de paradigmă critică” s-a petrecut în jurul anului „liberalizării”, 1965. Atunci, oficialităţile au priceput că nu e bine să întindă coarda prea tare în cultură, admiţînd ceea ce s-ar putea numi un n.e.p. ideologic. Aceasta a însemnat, întîi de toate, reînno- darea tradiţiei estetice. Au reintrat în circuit Titu Maiorescu şi criticii interbelici, alături de care s-au ivit tinerii prohibiţi ai anilor ’40-’50 (Adrian Marino, Al. Piru, Alexandru Paleologu, Dinu Pillat, I. Negoiţescu, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruş etc.), ca şi tinerii-tineri ai momentului, călare pe creasta valului părelnic reformist (aşa-zisa generaţie ’60). Modelul estetic tradiţional (critica „impresionistă”, de gust, de stil) n-a fost însă resimţit

drept întru totul satisfăcător, cu toate că cea mai nouă promoţie de critici l-a îmbrăţişat cu precădere, în tiparul cronicii şi al eseului. Au urmat două încercări de a-1 înlocui (ori, cel puţin, de a-1 remania radical, de a-1 restructura). Mai întîi, aşa numita critică axiologică (reprezentantul cel mai calificat: N. Balotă, căruia i s-ar putea asocia Ovidiu Cotruş, dar şi Radu Enescu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel), adică un comentariu generos cultural, în care valoarea estetică, inteligent receptată şi încadrată, e supusă unui bombardament de concepte filosofice şi referinţe speculative, care să-i spargă izolarea „pură", contemplativă. Fără excese, amendînd călinescianismul tabuizat pe o filieră oficială, această orientare s-a dovedit o primă tentativă de sincronizare a criticii noastre cu ora Occidentului. A doua încercare a fost cea a „noilor metode". Structuralismul, semiotica, teoriile naratologice (mai puţin psihanaliza ori tematismul) au defilat în faţa unor priviri fascinate de iluzia unui panaceu hermeneutic. A fost *fata morgana* scientizantă, răspun- zînd unei nevoi de raţionalitate (foarte vii în lumea concentraţionară, stăpînită de absurd), ca şi una de actualizare (chiar dacă în Apus voga metodelor miraculoase amurgea). între timp, adepţii lor cei mai ardenţi, precum Sorin Alexandrescu şi Mihai Zamfir, s-au potolit.

Prin analizele lor antimetodologice, un N. Steinhardt, un Al. Paleo- logu îi vor fi ajutat pe mai tinerii confraţi să deschidă ochii şi să nu se grăbească a întoarce spatele unei tradiţii ce prezintă elementele unei perenităţi. Metodele „teroriste", vorba lui Jean Paulhan, s-au dezumflat. A revenit astfel, la linia de plutire, critica estetică, fortificată însă de experienţele insolite, nu doar prin preluarea unor noi orizonturi, asocieri şi grile, printr-o terminologie mai variată şi mai exactă, ci şi - sînt convins - printr-o mai mare încredere în capacitatea proprie. Inhibată, pentru o scurtă perioadă, de pozitivism, s-a dezmeticit. Şi-a dat seama că rostul ei este de a fi o formă a literaturii aplicată asupra literaturii, aşa cum

spunea Paul Valery, fără a fi contrazis de concepţia metalimbajului a lui Roland Barthes, ca şi, în fond, de nici o altă concepţie a vreunui critic important. (Refluxul, între alţii, al lui Tzvetan Todorov e şi el semnificativ. în *Critique de la critique* (1984), faimosul metodolog admite că în sfera literaturii nu trebuie să se renunţe la libertate. Descrierea structurală e doar un moment al actului critic, „necesar, însă nu suficient"). Cu tot aspectul prea „simplu", „desuet", al formulei, ce riscă a fi privită chiorîş de către snobii noutăţii, trebuie să admitem - şi să afirmăm iară complexe - caracterul liber, neformalizabil, *literar* în esenţă, al activităţii critice. Menirea acesteia nu e de a maimuţări ştiinţele. Matematica, lingvistica, antropologia etc. nu pot rezolva decît problemele mai puţin specifice ori minore ale creaţiei, plasîndu-se exclusiv la un etaj descriptiv, neutru axiologic, compatibil cu structurile preexistente, cu o mecanică a formelor. Critica poate acorda, în anumite cazuri, cadriluri, ştiinţei, poate flirta cu ea, dar nu-i poate acorda mîna, nu-i poate accepta numele. Inima actului critic rămîne percepţia estetică, trăirea valorii. Aceasta nu poate fi înlocuită de nici un aparat doctrinar, nu poate fi comunicată decît într-un limbaj adecvat al sensibilităţii şi al reflecţiei deschise. Nu se poate feri de metaforă ca de-o pornografie. Un critic veritabil, aidoma unui scriitor, nu poate fi scutit de chinurile expresiei, de ceea ce Flaubert numea „Ies affres du style"... Există, la ora actuală, şi o altă impozantă acţiune raţiona- listă: cea a ideilor literare, datorate marelui savant care e Adrian Marino. N-o putem decît respecta, nu-i putem purta decît gratitudine pentru că ne instruieşte continuu. Dar nu-i putem oferi o preţuire veritabilă dacă nu-i circumscriem locul în tabloul critic. Acel loc numai al său, neimplicînd nici un reflex de supra ori subapreciere, venind dintr-o parte sau alta. Faptul că se află într-o grădină un arbust de liliac, nu înseamnă că trandafirii sau crinii trebuie să aibă un statut schimbat, de superioritate sau de inferioritate, o umoare schimbată, de îngîmfare ori de smerenie. Abstragerea ideatică a

fenomenului literar nu se cade a împieta asupra altor modalităţi de percepţie, valorizare, interpretare, prezentare a sa. Coexistenţa „democratică” a formulelor trebuie să fie cuvîntul de ordine. O anume prezumţie a supremaţiei ideii asupra comentariului nemijlocit (astfel cum conceptul ar fi „superior” senzaţiei şi sentimentului, potrivit unei reţete elementar psihologice) mi se pare vicioasă. Nici o ierarhizare de acest gen nu rezistă unei priviri rezonabile, care ar deduce dintr-însa mai curînd o ispită supraordonatoare şi anexionistă decît un impuls plecat din firea lucrurilor (mă rog, a ideilor) literare. Un teoretician nu poate pretinde stima unui critic de factură estetică atîta timp cît nu acordă aceeaşi stimă scrierii sale. Iar în critică nici o speţă nu e datoare a fi vasală alteia. Sînt încredinţat că o critică estetică (aplicată direct obiectului literar, într-un regim al emoţiei şi al meditaţiei spontane, simţindu-şi o identitate creatoare) este de neînlocuit. Deşi îşi schimbă perspectiva, infonnîndu-se asupra evoluţiei disciplinelor umaniste şi, în primul rînd, asupra celei a cîmpului literar însuşi, ea are un caracter durabil. Proteică, e tangentă la „absolutul” actului creator. De altminteri, cei mai de seamă critici ai noştri sînt, prin mentalitatea, prin scriitura şi prin vocaţia lor, aparţinători ai sferei estetice. Ei nu sînt şi n-ar putea fi stînjeniţi de vecinătatea unui teoretician, care nici el nu este şi n-ar trebui să fie stînjenit de vecinătatea lor, fiecare avînd un loc distinct, autonom. A taxa critica estetică drept anacronică ar avea sens nu în principiu, ci doar, eventual, cînd se are în vedere o anume porţiune a ei, un anume autor, pe care dintele lui Cronos l-a însemnat. Şi se cuvine adăugat că s-au făcut excese şi într-o atare direcţie. Nu mult după ce au fost „reabilitaţi” în urma condamnării lor de către instanţele proletcultiste, Maiorescu, Lovinescu, Călinescu, ceilalţi critici interbelici s-au pomenit închişi într-o rezervaţie „metodologică”, asemenea unor relicve vii (de altminteri, într-o flatantă companie internaţională: Croce, Bachelard, Valery, Thibaudet, Georg Simmel ş.a.). Din fericire, pentru un răstimp neînsemnat. Dar n-a rămas

oare o îndoială? Un reziduu păgubitor al scepticismului? în consecinţă, istoriile literare ale lui I. Negoiţescu şi Nicolae Manolescu au fost primite cu răceală, pe motiv că n-ar fi suficient de aliniate „metodelor", Nicolae Balotă a fost apreciat drept „fragmentarist", Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca au fost, la rîndul lor, minimalizaţi (socotiţi „învechiţi", „depăşiţi"), o augustă gură teoretică declarînd chiar că „n-au făcut nimic"...

Credeţi că ar exista o schimbare de ştafetă în critica românească?

Mă întristează ideea de generaţie, aşa cum am mai spus şi în altă parte. Ea implică un colectivism, un conformism, un protecţio- nism. A „preda ştafeta", adică a ne delimita pe vîrste, adică pe un criteriu exterior vieţii spiritului. Vîrsta e tranzitorie, valoarea rămîne. îmi amintesc că Radu Petrescu îmi spunea că sîntem toţi de-o vîrstă. Mă satisface o asemenea egalizare morală, de tip american. Desigur că există critici tineri, dar de ce să-i împovărăm cu misia - cum ar spune ironicul Al. Cistelecan - de a preda, de a transmite ceva cuiva? Prefer să vorbesc despre ei ca despre nişte colegi care n-au decît năzuinţa de-a fi ei înşişi. (Ceea ce nu exclude raportarea - fireşte critică - la cei ce i-au precedat, la ansamblul literaturii în genere, raportare prielnică diferenţierii lor. Poate că la acest punct sînt întru- cîtva deficitari). în fond, ei nu se pot plasa decît într-o structură temporală care-i include şi pe cei de alte vîrste şi, în cele din urmă, în perspectiva sincronică a valorilor. Numeroşi şi foarte dotaţi comentatori de literatură, care au început să publice în ultimii 10-15 ani, îşi fac simţită prezenţa la mai toate revistele de cultură ale ţării, ajungînd a precumpăni la unele din ele sau chiar a le reprezenta integral colectivele redacţionale („Familia", „Vatra", „Apostrof', „Contrapunct", „Euphorion", „Poesis", „Echinox" ş.a.m.d.). Cu puţine excepţii (eşuaţii de la „Literatorul", de pildă), exegeţii în cauză urmează o linie promiţătoare atît prin onestitate, cît şi printr-o recepţie estetică cu armătură teoretică modernă (ca să nu zic post-modernă, altă vocabulă

suspectă), dezinvolţi în limbaj pînă la picanterie, cu o ţinută inteligent suspicioasă ce se află în corelaţie cu cea a poeţilor şi a prozatorilor în blugi. Scepticismul lor e tonic, meliorist. E o formă pudică de afirmare a unor idealuri pe care le-au văzut deseori zădărnicite. O energie constructivă filtrată printr-o decepţie stilizată. Deşi au scos mai puţine cărţi decît ar fi fost de aşteptat (au trecut, ghinionişti, de la ultimii ani ai „epocii de aur" la primii ani ai neoco- munismului la fel de „favorabil" culturii), reprezintă pentru putere o „nucă tare". Suficient pentru a avea încredere în ei.

N-aţi fost pînă acum un partizan al sintezelor critice (sau a ceea ce la noi era numit astfel). Cum vedeţi relaţia dintre atenţia la unic şi atenţia la totalitate?

Mă bucur că întrebarea dv. relativizează conceptul de sinteză critică prin precizarea precaută din paranteză: „sau ceea ce la noi era numit astfel". Deoarece gigantomania totalitară s-a insinuat, precum o substanţă poluantă care atinge straturile de apă subterestră ale unui ţinut, pînă la o sumă de termeni ce păreau imuni la manipulare. Regimul stalinist (care a persistat la noi pînă la căderea lui Ceauşescu, cunoscînd o revigorare prin cultul paranoic al personalităţii acestuia) jinduia la „sinteze" în toate domeniile, aidoma unor mari hale industriale. Cantitatea covîrşea calitatea, lenevindu-se, adică întîrziind frecvent a urma preceptul dialectic, spre a se transforma, ascultătoare, în calitate. Şi astfel editurile cereau imperios „sinteze şi numai sinteze". Probabil cronicile mizantropic-optimiste ale lui G. Călinescu ar fi fost respinse de furoarea sintetică. Fără a bănui că o sinteză se poate opera în planul literelor fulgurant, în aşa fel încit un rînd să fie mai revelator decît o pagină iar o pagină mai densă decît cîteva sute, nefiind, în definitiv, un exerciţiu al hărniciei, ci o acuitate ce se generalizează, editorii obedienţi se dădeau în vînt după interminabile opuri cu gust sălciu. Cu cît erau mai lungi şi mai plicticoase, cu atît dădeau mai mult impresia a fi un pandant al „succeselor în producţie", al „depăşirilor de normă". Aveau trecere

aglomerările de materie brută ce caricaturizau construcţia prin înfăţişarea lor editorială ursuză şi greoaie, de „cărămizi". Pe locurile fruntaşe se aşezau scrierile unui Dumitru Micu sa*wIstoria literaturii române* a lui Ion Rotaru, al cărui ultim tom, apărut prin intervenţiile nomenclaturii linguşite în paginile sale de un haz nebun, a rămas de pomină... Din păcate, preconcepţiei „sintezei" i s-a dat ghes şi dinspre aripa scientizată a criticii. Exponenţii ei au găsit astfel prilejul de a se răfui cu foiletonul şi cu eseul. Metodologii, teoreticienii, ideologii (nu neapărat în înţeles marxist-leninist, deşi au avut uneori randevuuri cu „tezele" şi cu oamenii ce ilustrau ideologia în acest fel sumbru) au optat şi ei, în chip nu tocmai raţional, pentru cantitate. Bineînţeles, pentru o cantitate structurată, disciplinată, ca o unitate militară gata de luptă. Dar în dispreţul manifest al „literaturii", „divagaţiei", „stilului", ce adesea înfloresc pe spaţii restrînse, „capricioase", „dezorganizate" cel puţin în aparenţă. în dispreţul volumaşelor „subţiri ca o lamă de ras", de parcă o seamă de mari autori critici nu s-ar putea aduna reprezentativ în cuprinsul material modest al unor atari volumaşe. Metafora era tratată ca un inamic extrem de periculos, ca proverbiala buturugă mică ce ar fi în stare să răstoarne carul mare al teoriei ascetice. Asemănător monahului Pafnutie din romanul *Thais* al lui Anatole France, teoreticianul se temea de frumos, afurisindu-1 ca pe o diavolească scornire. Postura estetică devenea pentru el un soi de cacofonie a spiritului... Cred că termenul sinteză trebuie curăţit de rugina tendenţiozităţilor şi a orgoliilor. Aş vrea să-l putem folosi în autenticitatea sa, ce nu exclude nici spaţiul redus, nici expresia frumoasă. Să apelăm la el cu încredere şi naturaleţe. Să nu ne mai temem de el ca de o armă cu care sîntem somaţi a o apuca pe o anume potecă ori a ne... preda.

Pînă unde merge acţiunea criticii? Se opreşte ea doar la literatură sau are şi o răsfiringere mai largă, extraliterară?

Maurice Blanchot afirma că între cultură, care aspiră

la unificarea şi universalizarea unui discurs clădit pe raţiune, şi literatură, care se caracterizează prin refuz şi incongruenţă, critica ţine, de regulă, partea culturii. Astfel, marile opere insurgente sînt domesticite, alipite patrimoniului comun... Evident, această opinie nu s-ar putea generaliza. Căci există şi o critică rebelă, care se opune culturii raţio- nalizatoare, o critică purtătoare a unei demonii literare. Concepţia unei critici consubstanţiale cu literatura (care nu se poate formaliza, refractară paradigmelor ştiinţifice, la care poate apela doar aleatoriu) pe care o împărtăşim, întăreşte o atare ipoteză a sa, mai profundă decît cea culturală, nivelatoare, tranchilizantă. E adevărat, există forme de critică ce exorcizează neregularitatea, turbulenţa, „scandalul" creaţiei, însă şi forme de critică ce le confirmă ori chiar provoacă ruptura prin interpretări îndrăzneţe, prin revizuiri şi contestări. Prin pornirea de a pune în chestiune operele, mai curînd decît de a le accepta *tale quale.* în unele perioade istorice, precum cele stăpînite de totalitarism, critica responsabilă şi-a consolidat rolul „negator" pentru a contracara imixtiunile oficialităţii, *kitsch-u*| promovat sub oblăduirea lor (cu toate că avea de făcut faţă cenzurii şi acelei mutilări lăuntrice, provocate de regimul represiv, care era autocenzura). Totodată, critica şi-a asumat, în acele împrejurări, o seamă de ţeluri extraliterare. Fiind distorsionate ori pur şi simplu blocate o sumă de discipline, care nu puteau funcţiona decît cel mult în simulacrul lor ideologizant, comentariul închinat literaturii le-a preluat unele sarcini. Astfel, criticul a fost pus în situaţia de a se pronunţa ca sociolog, politolog, istoric, psiholog, pedagog etc. Prin aportul exegeţilor de bună conştiinţă, activitatea noastră s-a relaxat pînă la parametrii acelei iluminate critici cultural-sociale pe care a cultivat-o, în veacul precedent, Junimea. Recolta malignă de „forme fără fond" a „noii ordini" s-a izbit de rezistenţa implicită şi (de cîte ori s-a putut, sub jugul interdicţiilor de exprimare) explicită a criticilor ce n-au abdicat de la datoria lor. în gradul în care anomalia continuă şi după

decembrie, critica e nevoită a-şi menţine lentilele reglate către distanţe ce depăşesc strictele obiective estetice. Ea pare „extraliterară" prin unele din aspectele ei, determinate de participarea celor ce o semnează la viaţa civică şi politică, dar, ca în cazul Junimii, acest „extraliterar" se constituie într-un militantism cu finalităţi în afara cărora esteticul însuşi n-ar putea supravieţui. în vreme de război, critica e obligată a recurge la arme. Apărînd principiile unei cetăţi civilizate, democratice, ea nu face decît să-şi apere fiinţa. Cei ce se prefac a nu înţelege situaţia, nu sînt decît inamicii săi ascunşi în burta calului troian construit de *literatori,* doar-doar va fi introdus înăuntrul zidurilor autonomiei esteticului...

Care sînt, în vederile dv., formele de ultimă oră ale compromi- sului în cultura noastră?

Compromisul e vivace. într-o lume în care progresul e discutabil, el pare a găsi, întocmai ca un virus, resurse de adaptare prodigioase. „Progresează" în paralel cu minciuna ce-1 patronează şi despre care Eugen Ionescu spunea că a ajuns, sub comunism, la un rafinament în comparaţie cu care propaganda lui Hitlerpare o naivitate... Găselniţa de ultimă oră a democraturii noastre este al treilea pol. Se cuvine a-i recunoaşte ingeniozitatea. Energiile nemulţumirilor şi ale revendicărilor, înteţite de împrejurări, care, în chip natural, ar trebui să alimenteze opoziţia, sînt deviate într-o direcţie inofensivă, către o „neutralitate" care nu poate decît servi puterea. E un aranjament relativ dibaci. Pe de o parte, ea păstrează aparenţa libertăţii de opinie (grădina opiniilor fiind însă cu grijă plivită de buruiana protestatară), pe de altă parte aceasta este dirijată pe calea unei „gratuităţi", cu măşti, după ocazie, ironice, sceptice, frivole, obosite, văităreţe, ricanante. Sîntem invitaţi cu amabilitate la un carnaval al derutei şi al pasivităţii. Trăiască al treilea pol! O primă tentativă, destul de grosolană, de a-1 atinge a reprezentat-o pseudoestetismul de la „Literatorul". Întreţinînd cu puterea fructuoase relaţii ideologic- comerciale, literatorii înfăţişează varianta grotescă a criticii tendenţioase, care

îmbracă veşmîntul „artei pentru artă”. O a doua expediţie către salvatorul pol se leagă de hebdomadarul „Dilema” (şi el zdravăn subvenţionat din bugetul statului). în capul ei se află un eschimos prosper, care îngheaţă apele fără să mintă, doar strecurînd îndoiala, bagatelizînd, grimasînd a lehamite: Andrei Pleşu. Nimeni nu-i contestă statura intelectuală, seducţia ei, dar nu intră oare acestea în regulile jocului amendat? Apartenenţa sa la „aristocraţia dulciurilor” (verbale), aidoma produselor firmei van Hutten, îngăduie hapului amar a fi înghiţit mai uşor. Carisma sa întreţinută prin stăruitor şi cochet exerciţiu, aşa cum un tenor celebru îşi cultivă vocea, ne umple auzul cu un cîntec de sirenă şi ochii cu un praf sclipicios. Admirabilul eseist e şi un fanariot de cea mai pură rasă, doct şi subtil. Uns, pe deasupra, cu crema protectoare a disidenţei, ex-ministrul culturii spune ceva profund fără a spune nimic, de exemplu pe tema regalităţii (aşa cum am arătat într-un articol apărut în „România literară”). Demisionar fără a demisiona, monarhist fără a fi monarhist, pentru că nu e neutru, d-sa e un jovial regizor de goluri. Specificul său e de a da ocol chestiunilor printr-o frazeologie caligrafică, din care nu se poate stoarce decît un sens vag ori... nici unul, în ordinea atitudinii morale de care avem, mai presus de toate, nevoie. Prin versatilitatea sa inteligentă (pe firul unor G. Călinescu, M. Ralea, M.R. Paraschi- vescu, Valentin Lipatti, Mihnea Gheorghiu), Andrei Pleşu ne dă de înţeles că nu merită să ne frămîntăm atît, că toate certitudinile se clatină, că nu e justificat nici un efort. La ce bun să ne zbatem pentru un ideal, cînd totul e „foarte greu”, „complicat şi destrămător”, cînd se ivesc la tot pasul, „capcane”? N-am fi nişte mari naivi dacă am lua în serios ceea ce nu se cade luat în serios? Dacă am intra în luptă? într-o notorie tradiţie, Andrei Pleşu e un coruscant „luptător pentru pace”. Arabescurile d-sale sofistice au, totuşi, un scop. Reflecţia d-sale „la capătul dictaturii” ni se prezintă îndeajuns de edificatoare: „Victimele, cîte mai trăiesc, au în sfirşit ocazia să se confrunte liber cu galeria călăilor

lor: să-i judece şi să-i pedepsească. Dar este foarte greu să stai faţă-n faţă cu o fostă victimă şi cu un fost călău: mult mai greu decît să redactezi, în singurătate, texte principiale despre dreptate. Ceea ce - în plan teoretic - pare evident şi legitim se dovedeşte în plan practic complicat şi destrămător. Apar nenumărate «capcane»". Totul e relativ, într-un univers relativ. Binele şi răul îşi schimbă obrăzarele, cum ar fi spus Blaga. Vina şi nevinovăţia se amestecă, se irealizează: „La un moment dat însă realităţile devin difuze, certitudinile se şubrezesc. Cufundată în «mările calde ale vieţii», culpa se relativizează: călăul pare a-şi fi pierdut identitatea, iar victima, oricît de îndreptăţită, devine - prin obsesivitatea ei - antipatică... Categoriile eticului riscă să cadă în indistincţie. Conturele dintre «crimă şi pedeapsă» se şterg, ca şi conturele dintre realitate şi himeră". Bineînţeles, directorul „Dilemei" are tactul de a nota, aşa, „în treacăt", că e vorba de un efect al „bolii totalitare". Dar concluzia e alta. Prin portavocea distinsei d-sale publicaţiuni, Andrei Pleşu ne convinge de copleşitoarele avantaje ale neparticipării, ale defetismului. Atîta doar că uită a ne destăiunui în favoarea cui sînt avantajele avantajelor în cauză. Nu uit în schimb, pentru a nu rămîne vreun dubiu, a trimite la adresa opoziţiei galeşe sarcasme: „nu ştiu cît timp urmează să ne referim la opoziţie ca la o vietate debilă, care trebuie cocoloşită drăgăstos, pînă şi-o mai veni în fire"... Un alt prozelit al celui de-al treilea pcl pare a fi, spre surpriza generală, Mircea Iorgulescu. „Dilematic" *(id est* combătînd în retorica „Dilemei"), acest critic de bună reputaţie sub dictatură lunecă acum într-o ambiguitate promiţătoare de avansare pe noua „linie" adoptată. Condamnă - nici nu se putea un discurs critic, cît de cît credibil, fără acest exordiu - „înspăimîntătoarea şi lunga tragedie" generată de comunism, dar în loc de a pleda pentru procesul comunismului, atît de necesar şi atît de neglijat, indică reprobator „curentul victimizării" (de parcă acesta ar fi marele nostru neajuns!). îl contrariază, vai, nu Adrian Păunescu sau Eugen Simion

sau Marin Sorescu sau Grigore Vieru sau Adrian Năstase sau Gheroghe Funar sau Vi orei Hrebenciuc, ci... Octavian Paler. Propoziţiile exegetului se ţes pe un model contradictoriu. Astfel declară că refuză să se integreze „unei culturi a reproşului" şi că detestă, în cultură, „procurorii, rechizitoriile, acuzatorii, acuzaţiile". Deşi tot d-sa recunoaşte „tragedia totalitară".

Cum se împacă una cu alta? Cum poţi numi o „tragedie", o „deformare", o „schilodire" fără a te disocia moralmente de ele, fără a accepta „reproşul" la adresa autorilor lor? „Obiectivitatea", „imparţialitatea" nu cred că sînt aci posibile, fără riscul cinismului. Morala îşi are logica sa. Mai susţine Mircea Iorgulescu, cu un aer superior scîrbit, de arbitru ce doreşte a pune la punct ambele părţi la fel de suspecte: „Cred că este nevoie de analize socio-culturale din care să fie cu desăvîrşire absente «reproşurile»". Chiar aşa: „cu desăvîrşire absente". Dar ce fel de analize pot fi acestea, cînd e vorba de realitatea socio-culturală a unui regim represiv, mînjit de sînge? Care să fie necesara lor morală? Care să fie eficienţa lor? Ca şi în cazul lui Andrei Pleşu, sîntem nevoiţi a ne întreba în favoarea cui ar fi artificiala escamotare, „cu desăvîrşire", a „reproşului"? Citind atari derutante rînduri, ieşite de sub pana unui confrate pe care ne-am deprins a-1 privi cu simpatie şi preţuire, nu putem ane sustrage aprecierii lui Paul Goma, după care, în prezent, Mircea Iorgulescu aduce tot atîtea servicii puterii pe cît o critică. Ceea ce intră, de fapt, în regulamentul de funcţionare al celui de-al treilea pol.

Doriţi să mai adăugaţi ceva în această privinţă?

Mă nedumereşte şi mă decepţionează comportarea cîtorva din cei mai de vază scriitori şi intelectuali de azi, oameni cu, îndeobşte, vederi prodemocratice dintre cele mai lăudabile, care însă îi cau- ţionează pe unii colaboraţionişti notorii, precum Adrian Păunescu şi D.R. Popescu. Umblă zvonul că ultimul ar vrea să ajungă şi academician, cu proptele de bună calitate. Cum se întîmplă aşa ceva? Mărturisesc că nu-mi pot explica. Oare

un Alexandru Paleologu sau un Ştefan Aug. Doinaş nu şi-ar putea investi mai bine disponibilităţile de solicitudine şi de elogiu? Mă gîndesc la vestitul aforism al lui Titu Maiorescu în legătură cu unicul bloc de marmură ce-i este încredinţat unui creator şi care n-ar trebui modelat, inclusiv sub raportul conştiinţei acestuia, decît în chipul cel mai judicios. Cum să nu te întristezi dacă vezi că în nobila materie albă prind contur figuri dezonorante?

Şi încă un adaos?

Da, încă unul scurt. Dioscurii gîndirii noastre filosofice împrospătate erau, pînă deunăzi, Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu. Prin reorientarea lui Pleşu, cuplul s-a spart. S-a articulat un alt cuplu: Andrei Pleşu şi Augustin Buzura.

Dacă ar fi să vorbiţi în termeni starobinskiem, cam v-aţi defini propria relaţie critică "?

Am citit cu mult interes, cu destui ani în urmă, *Relaţia critică* a lui Jean Starobinski. Pe atunci, eseul criticului genevez mi se înfăţişa şocant, foarte tensionat, chiar abrupt, azi, reluîndu-1, îmi apare mai curînd conciliant, dornic de „aplanare". Alături de rezervele sale la excesivul credit ce ar putea fi acordat metodei („Metoda se ascunde în stilul demersului critic şi nu devine complet evidentă decît în momentul în care a parcurs tot drumul. Paradoxul aparent e că metoda nu se poate formula conceptual decît în momentul în care ea şi-a îndeplinit sarcina şi deci a devenit aproape inutilă"), mă regăsesc în următorul pasaj: „Majoritatea marilor opere moderne nu-şi declară legăturile lor cu lumea decît la modul refuzului, al opoziţiei, al contestaţiei. Sarcina criticii imanente este tocmai de a depista, în interiorul textelor, în stilul lor, ca şi în textele lor explicite, indicii variabili ai scandalului, opoziţiei, deriziunii, indiferenţei; pe scurt, tot ceea ce în lumea contemporană conferă operei de geniu caracterul ei de monstruozitate sau de excepţie, pe fondul culturii care o susţine". Deci o poziţie mult diferită de cea conţinută de observaţia lui Maurice Blanchot la care m-am referit mai sus. E statuată aci condiţia diferenţială a operelor, o

diferenţă cu o încărcătură polemică mai mult ori mai puţin subliniată, dar pe care exegetul, preocupat de imanenţa lor, cată a o scoate la lumină. O diferenţă atît în planul existenţial, aşadar în universul ca atare, cît şi în planul raporturilor estetice, aşadar în universul proxim, al artei. Prin răsfrîngerea unicităţii operei asupra autorului, apare potenţat caracterul unic, de personalitate ireductibilă, al acestuia, „monstruozitatea" lui copiind „monstruozitatea" divină (Cioran socotea că Dumnezeu, datorită unicităţii sale primordiale, e un monstru). îmi place să găsesc aci sugestia unui climat de solitudine organică, stimulată de incongruenţe. O lume a diferenţierii nesfîrşite, sublim-dureroase, active în planul legăturii dintre personalitate şi operă, prevăzută cu misterioşi curenţi în dublu sens. „Problema operei ca excepţie", siglă a unui individ ce se afirmă „unic, incomparabil", manifestare a unei revolte „uneori de neîmpăcat", ce poate fi mai profitabil pentru un spirit care se simte, structural, inadaptabil? Prin extensia acestui simţământ de discontinuitate, deosebirile dintre creaţia propriu-zisă şi critică pălesc. Criticul îşi poate asuma, pe o latură a conştiinţei sale, criza, ruptura, falia conţinute în opere, dezvoltîndu-le ca pe motive apte de sensibilizare personală, cu accente simpatetice, pe altă latură e predispus a trata producţiile literare cu acelaşi impuls demonic al circumspecţiei, efectuînd selecţia, ierarhizarea şi gruparea lor în deplină libertate. Intrucît a critica înseamnă, spre a ne folosi din nou de cuvintele lui Starobinski, a exploata o anume „forţă de inspiraţie critică", al cărei „izvor" şi al cărei „punct final" nu pot fi prevăzute, adică o spontaneitate ce nu exclude, ci, dimpotrivă, se bizuie pe „modul refuzului, al opoziţiei, al contestării". însăşi alegerea unui subiect spre a te ocupa de el, ca şi faptul că-1 supui discuţiei, îţi insuflă, cum remarcă acelaşi Cioran, un aer de „superioritate" asupra subiectului cu pricina. în concluzie: imboldul critic primar şi cel mai puternic mi se pare unul al distanţării, al rezervei, care, abia acesta, face posibilă „recuperarea" critică a unor opere. Nu poţi porni de la o admiraţie

(contemplaţie fără rest) decît în calitate de cititor. Odată ce ai optat pentru postura de critic, porneşti de la îndoială, de la acel gust dulceag, de sînge, al refuzului posibil. Cititorul e impersonal, îngăduitor, dornic din capul locului de linişte şi satisfacţie. Criticul e personal, inclement, stăpînit din capul locului de nelinişte, de neîncredere, dispus abia în final, după ce opera a trecut prin probele analitice, a se bucura de ea la modul cititorului (de la sine înţeles că e greu de conceput cititori şi critici în stare pură). înainte de-a se pune de acord, personalitatea criticului şi personalitatea creatorului asupra căruia se aplică acesta, se cumpănesc într-un dezacord ideal.

Păreţi un critic lipsit de complexe. Caresînt, totuşi, complexele criticului Gheorghe Grigurcu?

Nu fac parte, din păcate, din categoria oamenilor automulţumiţi. îmi dau seama de neajunsurile şi limitele mele, sporite, probabil, de timpurile neprielnice în care m-arn format şi mi-am petrecut cea mai mare parte a vieţii, ca şi de anumite condiţii particulare ale acesteia, nu rareori cu un surplus de vitregie. Ion Caraion declara că ar fi avut nevoie de trei sute de ani pentru a deveni el însuşi. Păsuirea cerută de către autorul *Cîntecelor negre* mi se pare nespus de scurtă. Aş dori cîteva milenii măcar pentru a citi tot ce-mi place şi a-mi însuşi toate cunoştinţele ce mă atrag... Dar nu asupra unei atari fantazări copilăroase şi, nădăjduiesc, impenitente, voiam a mă opri. îmi cereţi să vorbesc despre „complexele" mele. Ei bine, unul din ele ar putea fi numit complexul adevărului. Sînt critici care se rostesc... fără complexe despre „adevăr", ca şi cum acesta s-ar găsi la degetul lor mic. Actualul vicepreşedinte al Academiei Române, Eugen Simion, bunăoară, mă cheamă la ordine pentru că n-aş respecta „adevărul", ca şi cum aş fi un şcolar ce ar chiuli de la un orar stabilit cu exactitate. Care „adevăr"? Ar fi mai bine (mai cinstit) să zicem opinia d-sale despre adevăr, îndreptăţită, eventual, în măsura în care e şi opinia mea. Dar ce e adevărul? „Este ceea ce este", cum

proclamă, scolastic- patetic, Aurelius Augustinus? Sau, mai aproape de oile noastre literare, „un fond ce nu aduce dobînzi decît în mîinile talentului" (Rivarol)? Sau, încă mai radical, „pur şi simplu o chestiune de stil" (Oscar Wilde)? Recunosc cu modestie că nu pot propune decît adevărul meu, subiectiv. Adevărul în critică nu poate fi girat decît de buna-credinţă şi de mijloacele de argumentare şi comunicare ale emitentului. El nu se poate susţine decît pe un impuls intim, pe o sinceritate ce se dezvăluie sub chipul unei coerenţe discursive, logice, dar şi stilistice. Glasul măgarului nu se aude la cer, obişnuia să spună mentorul Sburătorului, subînţelegînd arta expresivă trebuitoare pentru a valida adevărul critic, pentru a-1 înălţa deasupra informului şi a platitudinii care-1 compromit. Insistăm, e în discuţie un adevăr cu amprentă personală. Problema e de a-1 face convingător pentru receptori, pentru un număr cît mai mare de receptori. Numai în felul acesta el se deversează într-un adevăr mai cuprinzător, cu alură obiectivă. Acest adevăr, să-i spunem public, se uzează însă rapid, sub unele aspecte mai superficiale (destule!), trecînd în locul comun, adică într-o degenerescenţă care, precum orice slăbiciune trufaşă, se dovedeşte tiranică. Merită să reţinem un gînd al lui Schopenhauer, după care adevărului îi este rezervat doar un succes de scurtă durată, între cele două lungi perioade în care e condamnat ca paradox şi dispreţuit ca banalitate. Trăim sub apăsarea straturilor moarte ale adevărului degradat. Ele sînt profitabile pentru cei care-şi arogă funcţia,de obicei bine plătită şi „respectabilă", deşi de cele mai multe ori fariseică, de reprezentanţi ai tradiţiei. I-am numit, deseori, paznici ai templului... Adevărul se regenerează prin propunerile personale ce pot stupefia prin imprevizibil, întîmpinînd o rezistenţă ascunsă sau făţişă, cîteodată furibundă. Punctele de vedere novatoare nu sînt omologate cu uşurinţă. Cînd am susţinut că gloria lui Nichita Stănescu nu e decît o eroare de epocă, o iluzie a unui moment împiedicat în iţele unor mitologizări forţate, ori am respins imaginea lui Marin Preda „suprem

exemplu moral", am încercat sentimentul de a comunica mai curînd cu publicul ce va veni decît cu publicul prezentului. Nu neg că am avut şi satisfacţia unor înţelegeri şi confirmări şi în proximitate, însă părerile mele au părut celor mai mulţi excentrice. Mi s-a întărit astfel convingerea că unele adevăruri reprezintă pariuri cu viitorul, constituind, cum scria Voltaire, un „fruct ce nu trebuie cules decît cînd e copt". Această animare, această nesiguranţă formează mizeria şi grandoarea adevărului. Dacă ar fi pentru toţi şi de la început o certitudine absolută, şi-ar pierde calitatea de fenomen virtual, s-ar chirci şi ar muri. Riscul său îl menţine şi ne menţine spiritualmente în viaţă. Un asemenea risc mă tulbură şi-mi insuflă forţă. Mă melancolizează şi mă bucură. Adevărul: un mecanism al transcendenţei intelectului nostru.

Cum suportă poetul Gheorghe Grigurcu să stea în urma notorietăţii criticului Gheorghe Grigurcu?

în viaţă te deprinzi cu tot ce-ţi oferă viaţa. Ar fi natural ca poetul, romancierul, dramaturgul, criticul etc., care fac uz de aceeaşi semnătură, să beneficieze de o autonomie egală cu cea determinată de semnături diferite. Sînt, e drept, demersuri pe care le unifică personalitatea, dar alcătuind probe distincte. Se cade a aprecia genuitatea fiecărei experienţe. Nenorocul autorilor plurali români este că persistă una din puţinele idei caduce ale lui Titu Maiorescu, cea a incompatibilităţii dintre poet şi critic. Ori unul ori altul. Neadoptînd heterono- mia lui Fernando Pessoa, cei mai mulţi dintre ei suportă în continuare tratamentul pedant, birocratic, conform căruia ar avea dreptul doar la o singură calificare. Degeaba au protestat, cu perspicacitate şi întemeiată persiflare, împotriva acestei procustianizări, un E. Lovi- nescu, un G. Călinescu, ca şi cîţiva critici mai recenţi. întocmai ca unjupîn obtuz şi obstinat, mentalitatea publicului a rămas înţepenită în prejudecată. Nu vreau să spun că poezia mea ar fi bună sau rea. Alţii se cuvine să o judece. Spun doar că n-o socotesc, în forul meu lăuntric, a mă reprezenta mai puţin decît critica, pe care - dacă interesează pe cineva acest

detaliu biografic - a premers-o binişor şi a însoţit-o statornic. Şi, credeţi-mă, mă simt ciudat cînd cutărui imberb,

de regulă de serie, care abia a scos o plachetă-două de versuri, i se acordă protocolul de poet „în toată puterea cuvîntului", în timp ce mie mi se concede doar un statut echivoc, de tolerat, flotant, cetăţean de rangul doi - cum vreţi s-o luaţi - pe un teren pe care, *de facto,* mă aflu. Insist: nu mă gîndesc la sancţionarea valorică, ci la principiul strîmb, ce-mi interzice dreptul de a fi altfel decît prin deviaţie. Adică prin tutela propriei mele persoane, luate pe o faţă, asupra aceleiaşi persoane, abordate pe o altă faţă. O tutelă specială, întrucît are în vedere un minorat perpetuu... „Poezie de critic"? Se găseşte oare în realitate aşa ceva? Sînt citate, cu strepezită satisfacţie, cazurile unor critici-poeţi care nu s-au impus mai mult pentru că, pur şi simplu, erau lipsiţi de vlagă şi de perseverenţă ca poeţi, nu pentru că erau critici. Se omite, în schimb, a se discuta despre aceeaşi simbioză, cînd poezia a biruit. Nu avem o seamă de critici-poeţi iluştri? Chiar dacă li se spune poeţi-critici? De la Baudelaire la T.S. Eliot şi Ezra Pound, de la Ion Pillat şi Al. Philippide la Ştefan Augustin Doinaş, faptul e, îmi închipui, probat cu prisosinţă. Şi asta pentru a nu mai vorbi de tactica trimiterii dintr-o tabără în alta, al cărei substrat vă las să-l ghiciţi. Cînd e discutată critica mea, sînt declarat poet, cînd e discutată poezia mea, sînt declarat critic. Dar cum să combaţi inerţia decît luînd-o în serios, acceptînd-o cu înţelepciune, aşa cum accepţi ceaţa sau viscolul pînă trec? Nu mă plîng excesiv. Producţia mea poetică a avut parte de comentariile măgulitoare ale unor autori însemnaţi. Dar întrucît ecoul lor s-a risipit iute ori nici nu s-a compus pe fondul trîndavei preconcepţii, s-au relevat şi asociaţii uimitoare. Precum cea cu versurile lui... Al. Piru, pe care presupun că trebuie să le caut cu microscopul, lupa neputîndu-mă ajuta... Poate că poezia mea e proastă, chiar foarte proastă. Poate că sînt mai prejos de 9.999 de poeţi români contemporani. Poate că n-am pic de talent. Oricum

ar fi, mă simt îndreptăţit a denunţa falsul determinism, în cel mai dezolant sens didactic, în virtutea căruia un autor de versuri, înainte de a fi analizat şi apreciat, este trimis la lotul unei altei expresii literare pe care se întîmplă să o practice (chiar dacă mai frecvent, deoarece lirismul e un fapt gingaş, discontinuu, volatil). Trimis acolo cu un gest pedepsitor, căci e supus unui criteriu hibrid, ca şi cum un săritor la înălţime ar fi pontat depreciativ pentru că e şi alergător ori lloretist. Lipsă de *fairplayl* Consider că e ceva mai mult decît atît:

o licărire evadată din literatura absurdului, zbenguindu-se în planul raţiunii.

Şi o întrebare aparte, dar serioasă la români: avînd în vedere că tot românul se simte obligat să fie şef de partid, dv, cînd vă hotărîţi şi la care partid?

Partidul din care fac parte e redus la persoana mea, care susţine din toată inima lupta pentru instaurarea în România a unei ordini democratice. Cine vrea să adere la acest partid poate s-o facă fără nici o formalitate. II asigur pe orice doritor că va fi primit cu toată consideraţia şi dragostea cuvenită unui prieten. Vreau să fiu bine înţeles. Individualist incurabil cum sînt (ceea ce nu înseamnă că n-aş fi capabil de o dăruire în prietenie), mi-ar fi greu să suport subordonarea la o organizaţie oricît de onorabilă, să accept pe deplin legea ei, diferită de a mea, chiar dacă foarte apropiată de crezul meu, ştiind că, aşa cum spune apostolul Pavel, orice lege presupune abaterea de la ea. O abatere care n-ar trebui interpretată ca o trădare. Ci doar ca o manifestare singulară, fie şi în nuanţe, de a înţelege şi rezolva unele chestiuni de interes obştesc, manieră în care văd contribuţia mea, unica posibilă, în planul unor asemenea chestiuni. Vreau să fiu solidar în solitudine.
întrebări formulate de redacţia „Vatra” (1994)

În loc de postfaţă

Volumul de faţă cuprinde o selecţie din comentariile subsemnatului aparţinînd perioadei 1990-1995. Comentarii cu subiecte diverse, însă legate, nădăjduiesc că îndeajuns de perceptibil, de năzuinţele unui militantism în favoarea valorilor spiritului, ca şi în favoarea unei cetăţi democratice, singura care le poate garanta afirmarea nestînjenită. Devenit-au oare aceste pagini istorie? Şi da şi nu. Schimbarea de guvernare, intervenită la sfîrşitul anului 1996, le trece într-adevăr în trecut, însă într-un trecut atît de proaspăt, încît s-ar zice că cerneala tipografică cu care au fost imprimate în presă nu s-a uscat încă. Ceea ce ne face a le relua cu simţămîntul unei datorii în curs. Activitatea unui om al condeiului nu poate fi defalcată, fireşte, în funcţie de toate fluctuaţiile politic-administrative din interiorul epocii la care, aflîndu-sc într-însa, e, mai mult ori mai puţin, adaptat/inadaptat. O piatră de hotar o reprezintă doar datele importante, precum momentul 1989. Dar „istorici- zarea" textelor în cauză, împărtăşind soarta evenimentelor, a împrejurărilor concrete pe care le consemnează şi faţă de care iau atitudine, avem impresia că îşi sporeşte caracterul relativ şi dacă ţinem seama de însăşi evoluţia specifică a acestor evenimente şi împrejurări concrete. Sîntem încă departe - şi, vai, nu e o reacţie strict personală, capricioasă, ci o stare de spirit îndeajuns de generală - de împlinirea celor visate în imponderabilele zile din Decembrie. Decepţia majoră, intervenită prin „confiscarea" revoluţiei anticomuniste, nu s-a risipit. Dacă unele din temeiurile acestei dezamăgiri sînt pe cale a dispărea, altele persistă în chip straniu, ba mai mult, li se adaugă

noi insatisfacţii, cu atît mai amare cu cît izvorăsc, contradictoriu, din chiar consecinţele entuziastei noastre opţiuni electorale. Ar fi suficient a menţiona doar marginalizarea, în continuare, a intelectualităţii, adică a acelei forţe care a purtat pe umerii săi, decenii în şir, greul opoziţiei antitotalitare şi care a creat, mai mult decît oricare alta, condiţiile răsturnării dictaturii. Scriitorii noştri rămîn, cu prea puţine şi uneori scandaloase excepţii, în afara structurilor puterii, cufundaţi într-o existenţă de penurie şi vexaţiuni. Nu s-a făcut, practic, nimic pentru reîntoarcerea în ţară a celor din diaspora, care n-au fost nici măcar reintegraţi în Uniunea Scriitorilor (ceea ce ar constitui un simplu act administrativ), spre a nu mai vorbi de asigurarea condiţiilor lor elementare de trai: locuinţe, servicii, pensii etc.

Să existe un blestem al acestui pămînt, totuşi, balcanic? Al acestui veac, totuşi, cel mai corupt şi mai sîngeros dintre toate? Sau e doar o dificultate de-a mînui „maşina" libertăţii, libertatea fiind, aşa cum spunea Thomas Mann, „un lucru mai complicat şi mai delicat decît puterea"? Admiţînd un atare adevăr, ne putem întreba iarăşi dacă e un fenomen doar tranzitoriu sau unul „etern". Nu cumva puterea şi libertatea se exclud în principiu? Nu cumva intervin, la exponenţii lor, vocaţii şi, în consecinţă, destine eterogene, incompatibile? Nu cumva aversiunea obtuză împotriva duhului creator, liber prin excelenţă, emană din orice structură a puterii constituite? Libertatea e o putere.™/ *generis,* neformalizată, pe cînd puterea e o reducţie fatală a libertăţii, în felurite grade, însă constant întemeiată pe un mecanism limitativ. Poate că puterea - libertate căzută, aidoma unui înger căzut - nutreşte o nostalgie perversă a libertăţii, tradusă în opacitate, pizmă, reavoinţă. Pe de

altă parte, nu e deloc exclus ca reacţia antiintelectuală a actualei puteri „democratice” să aibă drept substrat execrarea, atît de caracteristică şi de îndelungată, a libertăţii de conştiinţă de către oficialităţile comuniste. Nu ne eliberăm oare mai greu de grilele interioare ale ideologizării decît de cele exterioare? Deocamdată socotim că textele noastre întrunite între aceste coperţi fac parte dintr-un capitol deschis în 1989 şi care încă nu s-a închis. îl vom continua, probabil, sub zodia reculului moral, căruia se vede că-i sîntem hărăziţi, chiar cînd, deşi în genere sceptici, ne aşteptăm mai puţin. Rămînem - n-avem încotro - un combatant modest al idealurilor pe care le-am slujit pînă azi, căci n-am putea adera la altele superioare. Sîntem puşi în situaţia de a repeta uneori lucruri ce s-au mai spus şi alteori de a afirma lucruri pe care alţii le repetă în urma noastră, fară teama şi fară speranţa locului comun, cu încredinţarea că, în final, libertatea creatoare de credinţă, artă şi istorie, care a dislocat o putere opresivă în miraculosul Decembrie, va putea modela, pînă la un punct, actuala chinuire, a cărei ascensiune a făcut-o cu putinţă. Că obiectivele libertăţii vor izbuti a informa, treptat, puterea, într-un chip favorabil chiar pentru perspectivele ei de supravieţuire. Căci, în pofida dezacordului funciar dintre cele două entităţi, o putere care desconsideră libertatea peste anume margini, îndepărtîndu-i şi umilindu-i pe purtătorii prin excelenţă ai acesteia, care sînt intelectualii, şi, îndeosebi, pe cei ce reprezintă lamura lor: i-am numit pe scriitori, este sortită eşecului. Drept, care ne îngăduim a actualiza titlul cărţii noastre, subliniind: *neutralitatea rămîne imposibilă.*

Autorul

11 octombrie 1997

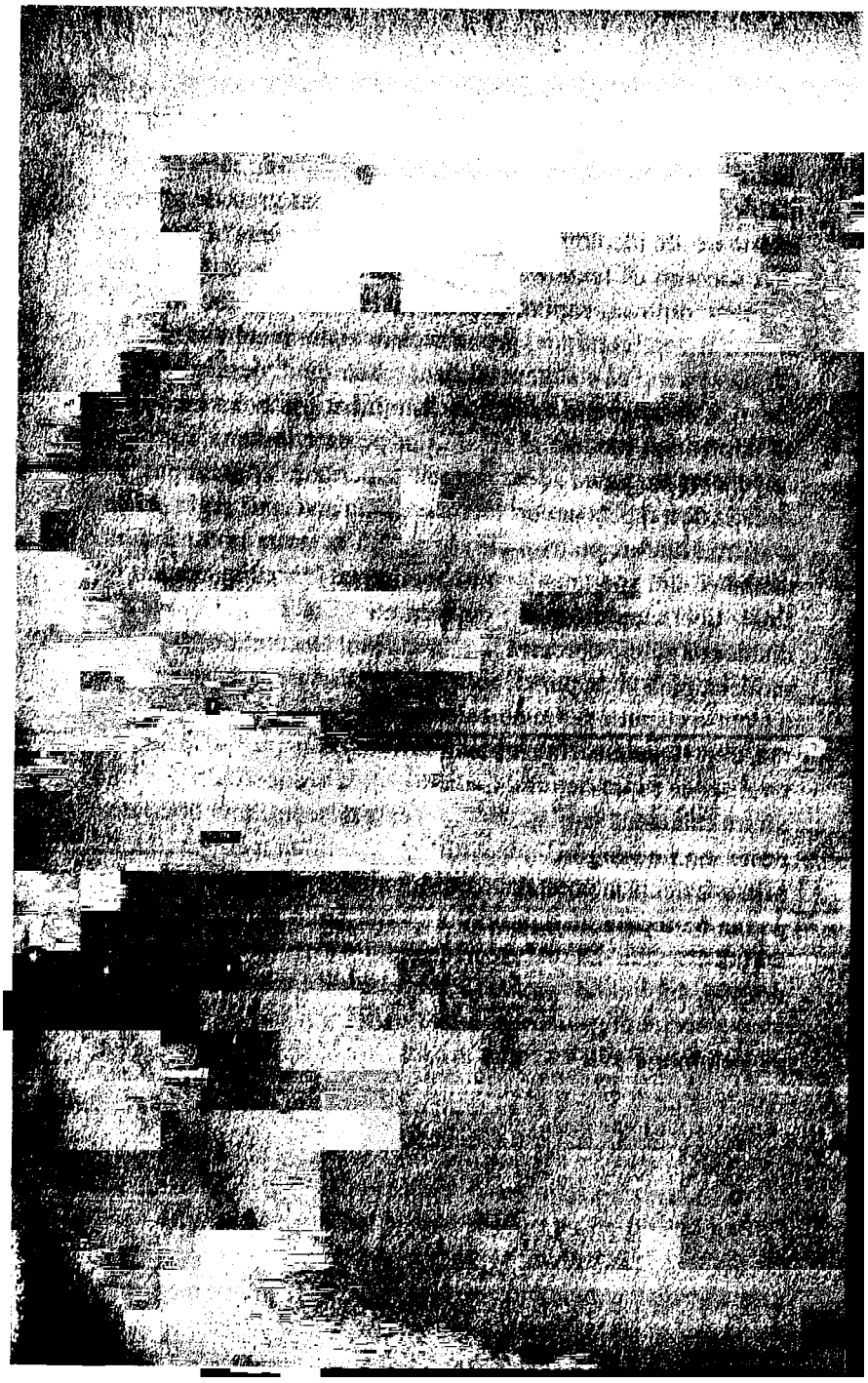

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE 5
E posibilă neutralitatea? ... 9
Mecanismele oportunismului. . . 15
De ce, totuşi, politica? ... 20
Batjocorirea culturii. ... 26
Stimaţi scriitori! . . . 30
Oare scriitorii sînt cei mai mari ticăloşi ai ţării? 34
Izgonirea scriitorilor . . . 38
Atitudinea scriitorului . . . 41
Nevoia dezideologizării ... 44
Colaboraţionişti mai vechi şi mai noi . . 50
Avem nevoie de un Niirnberg românesc! . 59
Un Dumnezeu ciocoi ... 66
Impudoarea ciocoiului roşu ... 73
Cinismul unui nomenclaturist . . 76
Tovarăşul „Dumnezeu” . . . 91
Insolenţă 102
Exilul creator 110
Războiul rece al modelelor . . . 118
O Cassandră a criticii: Monica Lovinescu . 129
Virgil Ierunca despre estetismul torturii 145
în cunoştinţă/conştiinţă de cauză: I. Negoiţescu 152
Mesianicul şi mercenarul . . 166
între rug şi ghilotină . . . 173
Ideologia în fază barocă . . . 177
Scrisoare deschisă (lui Valeriu Cristea) . 187
La umbra injuriei în floare . . . 194
Ciclul imposturii . . . 201
Un Pietro Aretino român? . . 209
E inadmisibil! . . . • 213
Sfînta mare neruşinare . . . 216
Afirmaţii aberante 221
Adrian Păunescu şi apologetul său . . 228
Reabilitarea dictatorului . . . 231
Admiratorii 234
Noii intermediari 241
Cocoaşa cămilei 246

Tragicul „mister” 250
Literatura interbelică, „o sintagmă procustiană”?257
Cutremurătoarea colegialitate . . 266
Extemporal Eugen Simion . . . 269
Replică 278
Minunatul ambasador al golanilor . . 281
Pornind de la Alexandru Paleologu . . 292
Cum moare marxismul? . . . 298
Obsedaţii sexual 307
Don Quijote în timp şi spaţiu. . . 315
Cum stăm cu procesul comunismului? . 321
Cine se teme de adevăr? . . . 329
Răspuns domnului Interim . . . 339
O nouă coadă de topor . . . 341
Pe cînd Geo Ciolcan şi Pavel Pereş? . . 344
La despărţirea de Dan Deşliu. . . 347
Repere junimiste 352
Satiriconul profesorului Mircea Zaciu. . 360
O atitudine anticonservatoare . . 373
Girul moral nemeritat . . . 383
Un „atlet al mizeriei” . . . 385 ADDENDA
„Am fost şi rămîn un exilat intern” . 393
Manipularea valorii şi altele . . 408
Tăcerea nu e cel mai eficace mijloc de apărare 418
„Poate că autoritatea e un destin” . . 436
ÎN LOC DE POSTFAŢĂ . . . 457

în colecţia ESEURI DE IERI ŞI DE AZI au mai apărut:
1. *Luca Piţu, Sentimentul românesc al urii de sine*
2. *Vladimir Soloviov, Povestire despre Antihrist*
3. Vasile Lovinescu, *Monarhul ascuns*
4. Henri Bergson, *Teoria rîsului*
5. *Henri Bergson, Eseu asupra datelor imediate ale conştiinţei*
6. *Nikolai Berdiaev, Filosofia lui Dostoievski*
7. Ştefan Afloroaei, *Intîmplare şi destin*
8. *Leon Bloy, Salvarea prin evrei*
9. Vasile Lovinescu, *Incantaţia singelui*
10. Miguel de Unamuno, *Agonia creştinismului*
11. Marcel Mauss, *Eseu despre dar*
12. *Henri Bergson, Cele două surse ale moralei şi religiei*
13. *Lev Şestov, Revelaţiile morţii*
14. Emile Durkheim, *Despre sinucidere*

15. Vasile Lovinescu, *Mitul sfişiat*
16. Marian Papahagi, *Faţa şi reversul*
17. Jules de Gaultier, *Bovarismul*
18. *Lev Şestov, începuturi şi sfârşituri*
19. *Hermann Keyserling, Analiza spectrală a Europei*
20. *Vassili Rozanov, Apocalipsa timpului nostru*
21. *Al. Zub, In orizontul istoriei*
22. Georges Bataille, *Partea blestemată*
23. *Ştefan Afloroaei, Lumea ca reprezentare a celuilalt*
24. *Luca Piţu, Eros, Doxa & Logos*
25. *Miguel de Unamuno, Despre sentimentul tragic al vieţii*
26. *Dan Botta, Unduire şi moarte*
27. *Thomas Carlyle, Filosofia vestimentaţiei (Sartor resartus)*
28. Charles Baudelaire, *Paradisuri artificiale*
29. *Marcel Petrişor, N. V. Gogolsau Paradoxurile literaturii moderne*
30. Thomas Carlyle, *Cultul Eroilor*
31. *Luca Piţu, Sentimentul românesc al urii de sine, ed. a II-a*
32. *Hermann Keyserling, Jurnalul de călătorie al unui filosof*
33. *Otto Rank, Dublul. Don Juan*
34. Remy de Gourmont, *Fizica dragostei*

în pregătire:

Thomas Carlyle, Semnele timpului Henri Bergson, Introducere în metafizică

Bun de tipar: 1998 • Format 1/16 (54 x 84)
|P* ^^Tiparul executat la Imprimeria *Institutului Eu-*
I ^^^M^ropean pentru Cooperare Cultural-Ştiinţifică
I*jjl || tj Ijj fi* Iaşi • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. *161*
• ! Hi Cod 6600 . Ţel 032/233800 • Fax: 032/230197

Dată fiind înteţirea conflictelor în mediul nostru postdecembrist, o soluţie benefică pare a fi cea a neutralităţii. Intr-adevăr, ce e mai raţional decît poziţia de neimplicare asumată? Cea care-ţi îngăduie o privire limpede asupra ambelor tabere. Cea care-ţi acordă calitatea de arbitru. Superioară prin latenţele ei de comprehensiune, de justiţie, de pacificare. Umanistă prin definiţie. Şi cît de ignobilă este negarea neutralităţii! Nu ni se reaminteşte adesea, în acest sens, terifica formulă leninist-stalinistă „cine nu e cu noi e împotriva noastră”? E adevărat, cu adaosul suspect că ea ar fi preluată de militanţii actuali pentru democraţie ...

Aceste polemici ne apar oportune ca fapte de atitudine morală. în climatul confuzionat al prezentului,

amestecînd, prea adesea pînă la indiscreţie, „binele" şi „răul", radicalismul lucid profesat de Gheorghe Grigurcu îndeplineşte un rost limpezitor mai mult decît necesar. Din vreme în vreme, în cultura noastră, un maiorescian în lături! cineva trebuie să rostească.

Gabriel Dimisianu

INSTITUTUL EUROPEAN

ISBN 973-586-101-1

Pe copertă: Wassily Kandinsky, *în albastru (detaliu)*